

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05548

TATE UN ZUN

Hanan J. Ayalti

*Permanent preservation of this book was made possible
by Vera Plonsky
in memory of Izak & Emma Kaufmann,
perished in Auschwitz*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ח. אִי־אַלְטִי

טאַטע און זון

דרום-אמעריקאנער פארלאג "צענטראל"
מאנטעווידעא
1943

פון זעלבן מחבר:

במחילות (העברעיש) — שטיבעל פארלאג, תל-אביב, 1934.
„בום" און קייטן — קלעצקין פארלאג, ווילנע, 1936.

פון דער ערשטער אויפלאגע זיינען געדרוקט געווארן
פופציק ספעציעלע עקזעמפלארן, נומערירט פון איינס
ביז פופציק.

Editorial "Central" - Cerrito 667 - Montevideo

ערשטער טײל

ערשטער קאפיטל

רחל האָט זיך אויפגעהויבן פון שטול און גענומען דעם ליידיקן קאָ-
שיק, וואָס איז געשטאנען אָנגעשפּאַרט אָן אַ פּיסל פון פּירקאַנטיקן, מאַ-
סיוון טיש:

— נו, כ'וועל שוין גיין! — האָט זי געזאָגט — גענוג זיך געוואַרעמט!
און זי האָט אַראָפּגעטרייסלט די טראָפּנס וואַסער, וואָס האָבן גע-
גלאַנצט אַף איר דורכגענעצטן, ערטערווייז אויסגעקראַכענעם פעלץ.

— וואַרט נאָך אַ וויילע! — האָט סאַקאַלאָווסקי געפרוּאוּט זי צו-
ריקהאַלטן — וואָס איז דען די איילעניש?
רחל האָט פאַרשפּילעט דעם פעלץ:

— אויב כ'וועל גלייך ניט אַראָפּגיין, וועט מען גאָרניט קריגן. די
קאַרטן וועלן ניט נוצן!
— פאַרפאַלן! וואָס זאָל מען טאָן? ביסט דאָך שוין איינמאַל גע-
ווען אין גאַס!

— אַנדערע קומען נאָך פּריער — האָט רחל אַ שפּאַן געטאָן הין און
צוריק איבערן עס-צימער, כדי צו דערוואַרעמען די פּיס — פאַרטאָג, ווען
ס'איז נאָך פּינצטער שטעלט זיך שוין דער עולם אין די אָטשערעס. זוי-
בער שטייען מיט פּיצעלעך קינדער אַף די הענט. כ'האַב זיך נאָר אַרויפּגע-
כאַפט אַף אַ מינוט, די פּיס זיינען מיר געוואָרן קאַלט ווי אייז.

זי איז אַרויסגעגאַנגען אין קאָרידאָר, האָט געמאַכט עטלעכע שריט
און פּלוצלונג האָט זי זיך אומגעקערט, און איז שטיין געבליבן לעבן אַ טיר,
וואָס האָט געפּירט אין אַ זייטיקן צימער.

— ווען זשאַק וואָלט כאָטש געווען אינדערהיים! — האָט זי געקוקט
מיט טרויער אין בליק אַף דער געשלאָסענער טיר.
— זשאַק איז ניט קיין קינד — ער וועט ניט פאַרפאַלן ווערן! —

האָט שטיל באַמערקט סאַקאַלאָווסקי, וועלכער האָט זי אַרויסבאַגלייט בײַ
צום שוועל פון עס-צימער.

רחל האָט אַרויפגעלייגט די האַנט אָף דער קלאַמקע און פאַמעלעך
געפנט די טיר:

— וואָס הייסט אַ קינד? דריי חדשים ווי ער איז נעלם געוואָרן
און איז ווי אין וואַסער אַרײַן! אַז איך גיי אין גאַס, דאַכט זיך מיר כסדר,
זי איך זע זיין פנים פון דערווייטנס, אַז אָט קומט ער!

— אפשר איז ער גאַרנישט אין פאַרזי? — האָט סאַקאַלאָווסקי זי
באַרוואַקט — אפשר האָט ער זיך אַרויסגעריסן פון דאָזיקן גיהנום און איז
ערגעץ וואו אַוועקגעפאַרן?

— דו ווילסט מיך טרייסטן, איך ווייס! — זי האָט לאַנגזאַם
געפנט די טיר פון צימער — אָבער איך קען זשאַקן, איך קען גוט מיין
זון! איז ער דען ניט געלאָפן אַזש בײַ שפּאַניע, גלייך ווי עס האָט זיך
דאָרט אָנגעהויבן? ... און איצט — ווען אין פאַרזי גופא קערן זיך וועלטן! ...
זי איז אַריבערגעטראָטן דעם שוועל און שטײענדיק אין זונס צימער
האָט זי גערעדט, ווי צו זיך אַלײַן:

— און איצט איז ער ווידער אַוועק. ס'איז געווען ווי היינט, אַ דאָך-
נערשטיק אינדערפרי. כ'בין אַרײַן אין זיין צימער און דאָס צימער איז
געווען פּוסט. ווען ער וואָלט זיך געקליבן אַוועקפאַרן וואָלט ער דאָך איר
בערגעלאָזט אַ צעטעלע, אַ פּאַך ווערטער! ...

זי איז צוריק אַרײַן אין קאָרידאָר, האָט געשלאָסן דאָס צימער הינט-
טער זיך און קוקנדיק אָף דער טיר, האָט זי געשאַקלט מיטן קאָפּ:
— דריי חדשים! ...

און זי איז אַראָפּגעגאַנגען אין גאַס.

מעסיע סאַקאַלאָווסקי האָט זיך איצט געקליבן אַרויסצוגיין אָף זיין
קורצן מאָרגן-שפּאַציר. ווי זיין שטייגער אין די לעצטע טעג, האָט ער זיך
נאָך אַ ווײַלע אַרומגעדרײט איבער די לײדיקע צימערן און באַטראַכט
זי אַלץ איז אין אַרדענונג.

אַמאָליקע צײַטן האָט ער זיך כלל ניט געמישט אין דער בעל-
הבית'שקײט — אַלע שטוב ענינים האָט ער איבערגעלאָזן אין די הענט
פון זיין ווייב — און ער גופא איז געווען פאַרטאָן מיט לײב און לעבן
אין דער פרנסה. כל ימיו אַ סוּחַר און אַ בעל-הבית פון אַן אייגענעם גע-
שעפט, האָט דאָס אַכטונג געבן זיך אים איינגעגעסן אין בלוט און דאָס
אַרדענונג האַלטן איז באַ אים געוואָרן אַ צווייטע נאַטור. אַפילו נאָכדעם

ווי ער האָט זיך איבערגעצויגן פון דער ענגער קאָנפּעקציע-קראָם אָפּן פּאַר-
ריזער, יידישן „פלעצל“, צו דעם נייעם, גערוימען לאַקאַל אָף די „גרויסע
בולוואַרן“, וואו ער האָט שוין געהאַט עטלעכע אָנגעשטעלטע און אַ ספּע-
ציעלן בוכהאַלטער, האָט ער נאָך געהאַלטן דאָס גאַנצע געשעפט אָפּן אויב,
איז אַליין געשטאַנען באַם אַרויסגעבן שטאַפּן און באַם אָפּגעמען פאַר-
טיקע סחורה, און האָט נאָכגעקאָנטראָלירט אָף אַ היימישן אופּן די
חשבונות.

אַבער זינט מען האָט „אַרועריזירט“ זיין פאַרמעגן, האָט ער ניט
מער וואו אַהינצוטאָן זיין ענערגיע. אין געשעפט האָט ער מער קיין דרייט
הרגל ניט — דער „סאָמיסאַר“, וואָס מען האָט דאָרט אַריינגעזעצט, מאַכט
שוין אַלץ צורעכט... פּופּצן יאָר אָפּגעפּראַצעוועט און מיטאַמאַל — אויס
קאַפּעלוש-מאַכער! פון צייט צו צייט הערט ער נאָר דורך זיין פּריערדיקן
קאַסירער, האַנרי לעבלאַן, אַ גרום וועגן דעם ווי עס גייט דאָרט צו. אַלס
שיקיינגל האָט ער אים צוגענומען, דעם לעבלאַן, ווען ער איז נאָך גע-
ווען אַ קרעמער אָפּן „פלעצל“ און לעבלאַן איז געוואַקסן צוזאַמען מיט
אים. סאָקאַלאָווסקי האָט אים אונטערגעשטופּט, געשיקט לערנען אַ ביסל
בוכהאַלטעריע, ניט געלאָזט צופיל טרינקען און אים געמאַכט פאַר אַ
שטיקל מענטש. ביז היינטיקן טאָג איז אים לעבלאַן דאַנקבאַר און ווען
ער טרעפט דעם אַלטן בעל-הבית אין גאַס, לאָזט ער אים שוין ניט אָפּ.
ער שלעפט אים אין אַ „ביסטראַ“ און באַשטעלט, הויך, אָפּן קול:
— קעלנער, אַ קאַניאַק-מאַרטעל פאַר מיר און אַ ווישיר-וואַסער פאַרן
„אַלטן“!

און צו סאָקאַלאָווסקין זאָגט ער בשעת מעשה אַלעמאַל דאָס זעלבע:
— מיר ליגן אַלע אין זעלבן מיסט, מיין ליבער פּריינט, אין זעלבן
דר... און פאַר צרות מוז מען מאַכן אַ שנאַפּס!
ער דערציילט, אַז דאָס געשעפט גייט אונטער: די סחורה ווערט
אויספאַרקויפט און קיין נייע קומט ניט צו. וואו זאָל מען דען נעמען
שטאַף אָף נייע? און די דייטשן כאַפּן אַלץ פון אונטער די הענט! וואָסי,
עס פעלט זיי דען געלט? זיי צאָלן מיט אַונדזער געלט! און ספּעציעל זיי-
נען זיי זשערנע אָף די פאַריזער מאָדעס און פאַריזער פּוטערלעך:
— דוקא דעם פאַריזער „שיק“ ווילן זיי שענקען אַ מתנה זייערע
נקבות אין „באָשן-לאַנד“!

דאָביי קוקט ער זיך אַרום אָף די קליענטן פון קאַפּע, צי מען זעט
ניט צווישן זיי קיין פאַררעכטיקע פּנימער און צי קיינער איז ניט אויפ-

מערקזאם אף זיינע רייד. דאן דערציילט ער אינדערשטיף, אז אויסערדעם וואָס מען פארקויפט, גנבענען אויך אלע. מען שלעפט ווי די שטשורעס, איעדער אין זיין לאָד. דער „קאָמיסאַר“ האָט דער ערשטער געגעבן אַ ביי-שפּיל...

מעסיע סאַקאַלאָווסקי רירט זיך קוים צו צום ווישיזואַסער. לעבלאַן ווייזט מיט אַ פינגער אָפּן גלאָז:

— איך טרינק ניט מער פון דאָזיקן מינעראַל-וואַסער! זינט אונדזער „פיינע רעגירונג“ האָט זיך דאָרט באַזעצט, שלאָגט אַ שלעכטער ריח פון די קוואַלן פון ווישי!...

סאַקאַלאָווסקי שמייכלט: אַ קלוג פּאָלק די פּראַנצויזן, לאָזן זיך ניט פירן פאַרן נאַז! ער זאָגט אָבער גאַרנישט. דער קאַסירער דערלאָנגט אַ היפּשן זופ פון קאַניאַק און רעדט ווי אַ וואַסער-פּאַל:

...ער וויל רייד ווערן מיטאַמאָל, דער קאָמיסאַר, און זיך נוקם זיין פאַר אלע זיינע ביזיאַצטיקע דורכפאַלן. דריי מאָל האָט ער קאַנדידירט צו די שטאַטראַט וואַלן פון אַמאָליקן פּאַרזי און איז פייערלעך דורכגע-פאַלן. פריער נאָך איז ער דורכגעפאַלן באַ זיינע עקזאַמענעס אַלס אַדוואָקאַט. דאָן איז ער געוואָרן אַ מעקלער אין קאַנפּעקציע און פוטער-וואַרג, זיך געדרייט אַרום יידישע סוחרים, און הינטן-אַרום געווען אַ גוטער-ברודער דער מיט די חברה פון דע לאַ ראָקס... אזא איינער קען נושאַ חן זיין באַ די היינטיקע מושלים!

— איך גנבע אויך — זאָגט לעבלאַן וועגן זיך — איך קען דאָך ניט בלייבן דער איינציקער שוטה! בפרט, אז מען צעשלעפט סיי ווי סיי... איר ווייסט דאָך, מיין ליבער מעסיע סאַקאַלאָווסקי, כ'בין אַ גאַנץ לעבן געווען אַן אָרנטלעכער מענטש, קיינמאָל ט'ניט געפעלט קיין סענטים אין דער קאַסע, און די רעכענונגען — געשטימט אַף אַ האָר! אָבער היינט האָט ער אַזוי פאַרדרייט די ביכער, אז דער טייוול אליין וועט זיך דאָרט ניט אויסקענען! און ס'איז שוין אַלץ איינס: אַ הונדערטער אַרויף — אַ הונדערטער אַראָפּ!

איינמאָל האָט ער אַפילו פאַרגעלייגט זיין אַלטן בעל-הבית אַ הונד-דערטער פּראַנק:

— נעמט, ס'איז אייערס! — האָט ער געזאָגט.

און ווען סאַקאַלאָווסקי האָט אים געדאַנקט, מיט טרערן אין די אויגן, און אָפּגעזאָגט, האָט ער געשאַקלט מיטן קאָפּ:

— נו, זאל זיין אף א צווייטן מאָל! מאַכט ניט, מיין ליבער פּרוינט, די וועלט איז אַ קיילעכדיק ראָד, וואָס דרויט זיך!... און אז איר דאַרפט עפעס אַמאָל האָבן — איז קומט צו מיר! באַ מיר זיינט איר שטענדיק אַן אָנגעלייגטער גאַסט. באַ מיין משפּחה אויך. מיין פּרוי פּרעגט זיך שטענדיק אַף אייך. איר געדענקט נאָך ווי זי פּלעגט יעדעס מאָל פאַר ניין יאָר קומען אין געשעפט און איר פּלעגט איר הייסן אויסקלייבן אַ מתנה אַף יום־טובּ — אַ בלוזקעלע אָדער אַ שטיקל שטאַף אַף אַ קליידל?... אַ שוין ווייבל, וואָס? אַתּ, איר קענט זיך ניט אַף די זאַכן! נעווען אַמאָל אַ בעל־הבית, וואָס האָט ניט געוואָרפן קיין אויג אַף די פאַרקויפּערנס און ניט אַף די ווייבלעך פון די אָנגעשטעלטע! נשקשה, דער „קאַמיסאַר“ האָט שוין פון אַלע פאַרוזוכט צו ביסלעך, פון די שענערע פאַרשטייט זיך... איז פּרעגט זי שטענדיק אַף אייך, מיין פּלוגיטע. אַליין איז זי אויך אַף געהאַטע צרות: אַ גאַנצן טאָג אין געיעג נאָך אַ ביסל עסן! אָבער, אז זי דערמאָנט אייך, זאָגט זי שטענדיק:

— די אַרעמע יודן! עס גייט זיי נאָך ערגער פון אונדז!

אַט דאָס זיינען די גרוסן, וואָס ער האָט געהאַט פון געשעפט. און לעצטנס טרעפט ער אויך ניט לעבלאַנען: ס'איז אַ מורא זיך צו דרייען אין גאַס: מען כאַפט און מען שיקט אין לאַגער. נאָר אַ קורצן שפּאַציר מאַכט ער יעדן טאָג פאַר דער שטוב און איידער ער גייט אַראָפּ גיט ער, פון געוואוינהייט, אַ קוק צי אַלץ איז דאָ אין אָרדענונג, מישט זיך אין שטוב־זאַכן, וואָס אייגנטלעך גייען זיי אָן נאָר ווייבער.

פאַרמיטאַג איז ער געוויינלעך אַליין אין שטוב. רחל, זיין ווייב, לויפט שוין גאַנץ פרי אַראָפּ אין גאַס, שטייט דאָרט שעח־לאַנג אין די אַטשערעס און קומט ערשט שפעט צוריק, אַן אויסגעמוטשעטע און דורכ־געפּראָדענע, מייסטנס מיט ליידיקע הענט. פון זשאַקן האָט מען פאַר די לעצטע דריי חדשים קיין שום ידיעה ניט געהאַט. נאָר העלען, די אויסגעגעבענע טאַכטער כאַפט זיך אַרויף אַף אַ וויילע. קיינער זעט דער־פאַר ניט ווי ער גייט אין קיך און קוקט, ווי אַ יידענע, אין די טעפּ אַרײַן, צום ליידיקן בופעט און צום גאַזאוויועלע.

ער באַטראַכט די גאַזקראַנען און קאַנטראָלירט צי זיי זיינען גע־שלאָסן ווי עס באַדאַרף צו זיין. ער ווייסט אַפילו, אז אינדערפרי איז כּלל נישטאָ קיין שטראָם אין די רערן — נאָר אין די מיטאָג־שעהן זשיפעט אַ קליין פייערל, וואָס האַלט כּסדר באַס אויסבלאָזן די נשמה. אָבער אין מעסיע סאַקאַלאָוסקי וועקן זיך לעצטנס געהיימע פּחדים, וואָס ער האָט

געירשנט פון זיין אלטער היים און פון זיין טאטנס הויז. דער טאטע זיך
נער האָט געהאט אַ טבע אויפצושטיין נאָך אַ האַלבער נאַכט און נאָכ-
צוקוקן צי די קינדער האָבן אויסגעלאָשן אַלע לאַמפּן און צי ס'זיינען
ניט פאַרבליבן קיין גליענדיקע קוילן אין אויוון. אזוי גרויס איז געווען
זיין שרעק פאַר שריפות און אומגליקן...

אין משך פון די פאַריזער „גוטע יאָרן“ איז די אַלטע היים מיט
איר געמיט אויסגעוועפט געוואָרן פון זיין זכרון און איז פאַרשלאָנגען גע-
וואָרן אין הריח פון אַרומיקן נייעם לעבן. אָבער אַצינד, ווען די אַרומיקע
גרויסע שטאַט איז פאַר אים מיטאַמאָל איינגעוונקען געוואָרן, אַראָפּגע-
פאַלן אין אַ שאַל תּחיתות, שטייט דער עבר אויף תּחית המתים און
פאַרגעסענע מנהגים, קינדערשע איינדרוקן שווימען אַרויף אַפּן אויבער-
פלאַך.

ער איז אַריבערגעגאַנגען אין קאָרידאָר, און קוקנדיק אַף די קעגנ-
איבערדיקע טיר, וואָס האָבן געפירט צו די צימערן, אין וועלכע ס'האַבן
ביז ניט לאַנד געוואוינט די קינדער, האָט ער אַ מאַך געמאָן מיט דער
האַנט, ווי לאַחר יאוש:

— פּוסט!... נישטאָ קיינער!...

אַ ווילע איז ער געשטאַנען, האָט צוגעהערט צו די טרעפּ, צי קיי-
נער גייט ניט און דערנאָך האָט ער געעפנט די טיר צו דער טאַכטערס
צימער.

אַלע אירע מעבל זיינען דאָרט געשטאַנען אַף זייער אָרט: אַ ברויטע
סאָפּע מיט געבלימלטע קישעלעך, אַ שרייב־טיש, אַ פּרויז־טיש, מיט אַ
גרויסן שפיגל... נאָר דעם קלאַוויר און אירע ביכער האָט זי מיטגענומען.
אַ שטיק העלער טאַפּעט, וואָס איז דאָרט ניט אָפּגעבלאַקעוועט געוואָרן,
איז פאַרבליבן ווי אַ זכר און אָנגעצייכנט דעם פּלאַץ, וואו זיי זיינען גע-
שטאַנען.

ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע, רחל, האָט שוין דעמאָלט, ווען
העלען האָט חתונה געהאַט און אַוועק מיט איר מאַן, פאַרגאַסן טרערן.
שעפּן נחת האָט מען דאָן באַדאַרפט און ניט וויינען!... „פאַריזער קינד
דער!“ — האָט אָבער רחל געמענהט — אַניט געדענקען זיי אַ מאַמען!...
און כּפרט העלען, וואָס גאַנץ פאַרזי ליגט איר אַפּן קאָפּ! שטענדיק מיט
די ליטעראַרישע ראַנדקעס אַפּן מאַנפאַרנאַס, מיטן „לואוור“, מיט די
קאַנצערטן...

אצינד קומט העלען אָפּט, כמעט יעדן טאָג און וואָס אַ טאָג זיינען די בשורות טרויעריקער, ווי באַ איובס שליחים:

— אין „דראַנסי“ שלאָגט מען!

— מען לאָזט שוין ניט צו קיין פעקלעך אין דראַנסי.

— ס'איז איינער אַרויסגעקומען פון דראַנסי; ער איז שוין מער אַ מת ווי אַ לעבעדיקער, האָבן זיי אים אַרויסגעלאָזן... דערציילט ער, אַז דער עולם ליגט דאָרט אָפּן מיסט־הויפּן און זוכט אַרױס שאַלעכץ פון מערן. און לעצטנס איז צוגעקומען די גזירה פון די משכנות. מען קלייבט זיי אויס אין די לאַגערן און אין תּפּיסה. איעדער קען געשטעלט ווערן אַף דער ליסטע. פאַרטאָג, ווען ס'איז נאָך פינצטערלעך וועקט מען אויף און מען פירט אין פאַרטד'איוורי. איידער עס ווערט ליכטיק שיסן זיי אויס...

זי האָט דאָרט איר מאַן, העלען, אין לאַגער פון „דראַנסי“, וואָס געפינט זיך אין אַ פאַריזער פאַרשטאָט. דריי מאָל אַ טאָג ליענט זי די צייטונגען, כדי צו זען אויב מען דערמאָנט ניט זיין נאָמען. אַז סע קומט פאַר אַן אַטענטאַט ווייסט מען שוין, אַז עס וועלן דערשאַסן ווערן משכנות. אין אַזעלכע טעג קען מען פון זינען אַראָפּגיין.

ער איז אַרױן אין צווייטן צימער. דאָ איז אַלץ געשטאַנען ווי אין יענעם טאָג ווען זשאַק האָט פאַרלאָזן די שטוב. אָפּן גרויסן טיש איז גע־לעגן אַ צעפנט בוך. די מאמע קערט יעדן טאָג אויס דאָס צימער, ווישט אַרום דעם שטױב פון די מעבל. צענדליקער מאָל האָט זי שוין אודאי אַראָפּגענומען דאָס בוך — עס ליגט אָבער ווידער אָפּן זעלבן אָרט, אויפ־געמישט אָפּן זעלבן בלאַט.

לענגוים דער וואַנט שטייט אַ הויכער ברעטער־געשטעל — זשאַקס ביבליאָטעק. לויט דער ריי נאָך זיינען דאָרט סאָרטירט ראַמאַנען און וויסנשאַפטלעכע ווערק אין פראַנצויזיש און ענגליש; אָט איז די שיינע אויסגאַבע פון וויקטאָר הוגאָ, וואָס מען האָט געקויפט זשאַקן צו זיין בר־מצוה; די קלאַסישע ראַמאַנען פון באַלזאַק, סטענדהאַל, אַזש ביו זאַלאַ, וואָס זשאַק האָט זיך לאַנגזאַם איינגעשאַפט; מאָדערנע שרייבער, פּילאָ־זאַפּן, לערן־ביכער.

דער טאַטע האָט זיי קיינמאַל ניט געליענט, די דאָזיקע ווערק, ער ווייסט אָבער, אַז דאָ שטעקט די תורה און די חכמה פון דער אַרומיקער, פּרעמדער וועלט. ער האָט תּמיד געהאַט גרויס דרך ארץ און אָפּשיי פאַר זיי. ער, בשעתו, האָט זיך מתעסק געווען מיט אַנדערע פּראָבלעמען און

אנדערע ספרים זיינען אים געווען היימיש — ער איז דערגאנגען פון ש"ס ביז דער השכלה און יל"גם משלים זיינען אין זיינע אויגן געווען די העכסטע מדרגה פון מאָדערנער פּאָעזיע. דערנאָך איז איבערגעריסן גע- וואָרן דער פּאָרטיק און זיין זון האָט אַ שפרונג געטאָן גלייך אין דער פרעמדער וועלט אַריין. פּאַרשטייט זיך: דורך דור ודורשיו...

תּחלת האָט ער אים געוואָלט מקרב זיין צו יענער גייסטיקער וועלט. אַף דער אונטערשטער פּאָליצקע ליגן נאָך עטלעכע ספרים מיט העברע- אישע אותיות — אַ זכר פון יענע צייטן. אָבער דאָס נייע האָט גובר געווען. ער ציט אַרויס אַ דין ביכל פון דער אונטערשטער פּאָליצקע: די „הגדה של פסח“, וואָס מען האָט איינגעקויפט דאָ, אין פּאַריז, אַפּן „פלעצל“, באַ מאַראַם שפּיווער; אַ דין ביכעלע מיט אַ טעקסט אין העב- דעאיש און מיט אַ פּראַנצויזישער איבערזעצונג אַף דער אַנדערער זייט און מיט מיטלאַלטערלעכע גראַוואַרן, וואָס שטעלן פּאָר די מכות, משה מיט אַהרונען באַ פּרעהן אין פּאַלאַץ און דעם שטעקן וואָס איז געוואָרן אַ שלאַנג.

מיטאַמאָל האָט ער צוגעקלאַפט דאָס ביכעלע און אויפגעהאַרכט: אין שכנותדיקן צימער האָבן אַ שוועב געטאָן לייכטע טריט. עמעצער איז אַריין דורך דער קיך! ער איז צוגעגאַנגען צום קאַרידאָר און דורך דער צעפּנטער טיר האָט ער דערזען העלענען, וואָס האָט אַרומגעזוכט איבער די צימערן.

— נוט מאָרגן, טאַטע! — האָט זי געזאָגט און איז שטוינ געבליבן אַפּן שוועל — די מאַמע איז נישטאָ אין שטוב?

— אַראָפּגעגאַנגען איינקויפּן. וואָס מאַכסטו, טאָכטער?

העלען האָט געשוויגן. סאָקאַלאָווסקי האָט זי אַ וויילע באַטראַכט. ער האָט תּמיד באַוואַנדערט זיין טאָכטער, וואָס איז דאָ אויסגעוואַקסן גרויסשטעטיש-פּאַריזערש און זיך צעבלייט שלאַנג און צאַפּלדיק פּאַר זייע- נע אויגן. לעצטנס האָט אַ שטילער אומעט אַרויסגעשטראַמט פון אירע אויגן און אירע באַקן זיינען בלאַס געוואָרן. זי דערמאָנט אים אַצינד גיכער אַ יידישע טאָכטער באַם ליכט בענטשן. אַף איר פנים האָט דער טאַטע גלייך דערקענט, אַז ס'האָט עפעס פּאַסירט.

— פּאַראַן עפעס נייעס? — האָט ער געפרענט.

— יאָ, פּאַראַן. וואָס אַ טאָג אַלץ ערגערע נייעס.

— וואָס איז שוין ווידער געשען, טאָכטער?

— האָסט דאָך געהערט פון לעצטן אטענטאט אפן בולוואר מאד-
זשענטאָ?

סאָקאלאָווסקי דערפילט ווי אַ פאַרנעפּלטע שרעק, ווערט וואָך אין
אים. — זשאָק? — האָט ער אַ קלער געטאָן. ניט אַראָפּלאָזנדיק דעם בליק
פון דער טאָכטער, באַמיט ער זיך צו ריידן געלאָסן:
— יאָ, כ'האַב געזען די „גרויסע אותיות“ אין אַ צייטונג. אַף אַ
גאַראַזש, דאַכט זיך?

— יאָ, אַף אַ מיליטערישן גאַראַזש, דאָ ניט ווייט, אפן בולוואר
מאָזשענטאָ. היינטיקן מאָנטיק איז פאַרגעקומען דער אַטענטאַט. אינד-
מיטן העלן טאָג האָט מען געוואָרפן אַ באַמבע אין גאַראַזש און דערהרגעט
די צוויי דייטשע טעכניקער, וואָס האָבן פאַריכט מאַשינען פאַר דער אַר-
מיי. אפן פראַנצויזישן פּאָליציאַנט, וואָס האָט געהאַלטן וואָך פאַר דער
טיר, האָבן זיי אויך געשאָסן. מען האָט אים שווער פאַרוואונדערט. ער
האַט אַבער נאָך צוריקגעשאָסן...

זי האָט איבערגעריסן איר דערצוילונג און טיף אויפגעאַטעמט.
ס'איז קענטיק געווען, אַז ס'איז איר שווער אַרויסצוריידן אַלץ אַף אַמאָל.
דער מטושטשידיקער אימהגעפיל, וואָס האָט אַרומגעכאַפט סאָקאלאָוור
סקין, איז קלאָרער און שטאַרקער געוואָרן.

— ער האָט עמעצן געטראָפן? — האָט ער אַ פּרעג געטאָן — מען
האַט געכאַפט די טעראָריסטן?
— גיין. זיי איז געלונגען צו אַנטלויפן.

סאָקאלאָווסקי האָט דערפילט אַ דערלייכטערונג. „זיי האָבן זיך
געראַטעוועט!“ — איז דורכגעפלוין דורך זיין קאַפּ און ער האָט אָנגע-
שפּאַרט זיינע הענט אפן טיש. העלען האָט ווי געלייענט זיין געדאַנק און
אים פאַרגעזעצט:

— יאָ, זיי זיינען פאַרשוואונדן. אַבער נעכטן האָט די ראַדיאָ גע-
מעלדעט, אַז אויב מען וועט ביז מאָרגן באַנאַכט ניט געפינען די טעראָר-
ריסטן, וועלן זיי שבת אינדערפרי דערשיסן פּופּציק משכּנות!

— פּופּציק משכּנות?! — האָט סאָקאלאָווסקי פאַרגעסן אַ וויילע
זיין זון — רבּונו של עולם, ווידער פּופּציק משכּנות!

— יאָ, פינף און צוואַנציק פּראַנצויזן און פינף און צוואַנציק יידן.
די יידן וועט מען נעמען אין לאַגער פון „דראַנסקי“!...

אַ וויילע האָבן זיי ביידע געשוויגן און דאָן האָט העלען אָנגעהויבן
שטיל, ווי צו זיך אַליין:

— ווער ווייסט אה וועמען דער גורל וועט דאָססאָל פאלן? כ'וועל צופאָרן צו באַשאַנטע. אפשר האָט מען שוין עפעס געהערט? כאָטש בין דער לעצטער מינוט זאָגן זיי ניט, וועמען זיי שטעלן אַרויף אַה דער ליסטע.

— און פונדעסטוועגן זאָגן זיי אָן צוויי טעג פריער אין ראַדיאָ!
— זיי ווילן, אַז די שטאָט זאָל זיי העלפֿן זוכן. די געשטאַפּאָ וויל, אַז די שטאָט זאָל אַרויסגעבן די טעראָריסטן.
— מיינסט, אַז עמעצער וועט זיי אַרויסגעבן? — האָט סאָסאָ לאַווסקי געקוקט אַה זיין טאַכטער, ווי ער וואָלט דערוואַרט אַ באַראַיאַקונג פון איר מויל.

— ניין, קיינער ניט! — האָט געענטפערט העלען מיט אַ פעסטער שטימע. זי האָט זיך אַ ווילע פאַרטראַכט און צוגעגעבן שטיל:
— יאָ, די טעראָריסטן זיינען געווען צוויי און דאָ וויל מען דער־שיסן פופציק מענטשן! פופציק אומשולדיקע...
— אוראי, אוראי! — האָט סאָסאָלאַווסקי אָנגעהויבן שפּרייזן איי־בערן צימער און געמורמלט פאַר זיך — סע שטייט אַפילע געשריבן, אַז די אומשולדיקע זאָלן ניט ליידן פאַר די שולדיקע... נו, און די צוויי יונגעלייט?...

ער איז שטיין געבליבן און זיך אויסגעדרייט צו העלענען:
— און פונוואָנען ווייסט מען, אַז עס זיינען געווען צוויי?
— דער פראַנצויזישער פּאָליציאַנט זאָל עס האָבן דערציילט. מען זאָגט, אַז די פּאָליציי ווייסט שוין אַפילו דעם נאָמען פון איינעם. אַצינד זוכן זיי אים. ער הייסט שאַרל פּוואַלאַן.
— שאַרל פּוואַלאַן? — האָט סאָסאָלאַווסקי איבערגעד
חזרט דעם נאָמען, אויסציענדיק די זילבן — פּוואַלאַן זאָנסטו?
ער האָט הויב געטאָן מיט די פלייצעס:
— און דו? האָסט פריער קיינמאָל ניט געהערט דעם דאָזיקן נאָמען.

— איך? ניין! פונוואָנען זאָל איך אים קענען?
— כ'ווייס ניט. איך האָב נאָר געמיינט... אפשר האָט אים זשאַק ווען ניט איז געהאַט דערמאָנט. ער האָט דאָך געהאַט אַ סך חברים. און פון זשאַקן האָסטו מער נאָרנישט געהערט?

— ניין.
— און יענץ מיידל? האָסטו זי מער ניט געראַפּן?

— דו מיינסט זשערמענען? ניין! — האָט העלען זיך געקליבן
אוועקניין — זינט זי האָט מיר דעמאָלט אָפגעגעבן דעם גרום פון זשאָסן,
האָב איך זי מער ניט געטראָפן.

זי איז צוגעגאנגען צום ראָדיאָ, האָט אים אויפגעדרייט און אַ וויילע
צוגעהערט. פון אפּאַראַט האָבן אַ שטראָם געטאָן קלאַנגען פון אַ טאַנץ־
מוזיק. העלען האָט אים געשלאָסן און זיך געלאָזן צו דער טיר.

— קום אַריין אָפּטער — האָט זי דער טאַטע געבעטן — די מאַמע
באַקלאַגט זיך, הילמאי מען זעט דיך ניט.

— כ'ווייס ניט צי כ'וועל היינט האָבן צייט. מאָרגן אינדערפרי
וועל איך זיך אַרויפכאַפן.

— פּוּיאַלאָן? — האָט איבערגעהזרט סאָקאלאָווסקי, ווען ער איז
צוריקגעגאַנגען איבערן קאָרידאָר. ער האָט זיי ניט געקאָנט, זשאָסס חב־
רים. נאָר אַמאָל פלעגן זיי אַרויפּקומען. ווען זשאָס איז נאָך געגאַנגען אין
שולע, אַף דער אַוניווערסיטעט. אָבער זינט ער האָט זיך אָנגעהויבן מיטן
אין דער פּאַליטיק, קומען צווישן אַרבעטער, פלעגן זיינע באַקאַנטע אים
ניט באַזוכן.

ער האָט אַליין ניט באַמערקט ווי ער איז שטיין געבליבן פאַרן זונס
צימער. באַ וועמען וואָלט מען געקענט זיך נאָכפרעגן אַף זשאָסן? — האָט
ער געטראַכט, עפענענדיק די טיר. פאַר דריי וואָכן האָט מען צום לעצטן
מאָל געהערט פון אים. העלען האָט געבראַכט דעם דאָזיקן גרום. עפעס
אַ פּראַנצווזיש מיידל — אַן אַרבעטערקע, דאַכט זיך — האָט דערציילט,
אַז זי האָט אים געזען און אַז ער לעבט אין פאַריז. זשאָסס אַן אַלטע באַ־
קאַנטע, זאָגט העלען. וואָס הייסט אַ באַקאַנטע? — אַ געליבטע אורדאי! ...
נו, יאָ, היינטיקע קינדער! ווען מען ווייסט כאַטש וואו דאָס מיידל
וואוינט. ווי עס זאָל ניט זיין, וואָלט מען אפשר עפעס געקענט דערגיין! ...

ער, האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ און האָט באַטראַכט זשאָסס בילד,
וואָס איז געהאנגען אַף דער וואַנט, לעבן דער ביבליאָטעק: אַ קיילעכדיק,
אַפן פנים, טיפע אויגן, עטוואָס צו לאַנגע, אָפּשטייענדיקע אויערן. ער זעט
דאָרט אים אַזויפיל יינגער ווי אַצינד! אַ יינגל כמעט! און געמאַכט האָט
מען דאָס בילד נאָר ניט לאַנג, דאַכט זיך ווען ער האָט געענדיקט זיין
ערשטן „סערטיפיקאַט“ אַף דער אַוניווערסיטעט. די מאַמע האָט עס דאָן
געלאָזן פאַרגרעסערן... און אפשר האָט זי עס שפּעטער פאַרגרעסערט, ווען
זשאָס איז אַוועק קיין שפּאַניע? ...

מעסיע סאָקאלאָאָוסקי געדענקט עס ניט גענוי. ער איז געווען אַזוי פאַרטאָן אין געשעפט, וואָס האָט געהאַלטן אין איין וואַסן און שטייגן, אַז ער האָט כלל ניט געלייגט קיין אַכט אַף די זאַכן. די מאַמע איז תמיד געווען פאַרקאַכט און זיך כסדר געהיצט און געטומלט מיטן זון: דערציילט איערן שוין וועגן זיינע קאַמפּאָזיציעס אין גימנאַזיע, אַרומגעגאַנגען אַ צע-דולטע בעת זיינע עקזאַמענעס און זיך מישב געווען מיט גאָר דער וועלט אין וועלכן פאַקולטעט זי זאָל שיקן דעם זון. און דערנאָך האָט זי איינ-געלייגט וועלען ווען זשאַק האָט זיך אָנגעהויבן מישן אין פּאָליטיק. און ווען ער איז אַוועק קיין שפּאַניע האָט זיך געטאָן חושד.

ער, דער טאַטע, האָט זיך קיינמאַל ניט גע'עסקט צופיל אַרום דעם זונס טועכצן. ער האָט געוואוסט, אַז „נייע פּויגל — נייע לידער“, אַז ער גופא איז געווען אַנדערש פון זיינע אבות, הגם ער האָט געלעבט אין זעלכן שטעטל און כאַטש ער האָט זיך געקאַרמעט מיט דער זעלבער תורה. על אחת כמה וכמה ווען אַ סינד וואַססט אויף אין אַ פרעמדער וועלט! גייט ער שוין ממייל אַוועק אַף אַנדערע דרכים.

ער האָט אפילו תופס געווען אַף זיין אייגענעם שטייגער, דעם זונס דרכים. אַ שטאַרקער מאַמין אָדער אַ קנאַפער מאַמין, ווי ער איז שפּעטער געוועזן, האָט ער תמיד איינגעטיילט אַליץ אַף דער וועלט אין צוויי ווייב-טייע קאַטעגאָריעס: אין עולם הבא און עולם הזה. אַליין פאַרטאָן מכמה שנים אין נשמות, פאַרהאַוועט אין מסחר און געלט האָט ער באַהאַלטן זיין חוש פאַר רוחניותדיקע ענינים און עולם הבאדיקייט-באַגריפן, וואָס האָבן באַ אים כולל געווען כלערליי אידעאָליזמען, אַלערליי שטרעבונגען, וואָס שטייגן איבער די טאַג-טעגלעכע הצטרכותן פון מענטשן.

אוראי איז ער געוואָרן שטאַרק צעדולט, ווען מען האָט אים אָנגעד-זאָגט די בשורה, אַז זיין סינד וועט זיך דאָרט געפינען אין אַזאַ סכנה. פונדעסטוועגן האָט ער שוין דאָן געוואָלט משיג זיין דעם ענין על פי שכל. אוראי וואָלט אים מער געווען צום האַרצן, ווען דער זון וואָלט — אויב ער וואַרפט שוין יאָ אַוועק די ביכער און די קאַריערע — לכל הפחות אַוועק קיין ארץ ישראל און דאָרט געוואָרן אַ יידישער פּויער, וואָס איז אַ כבוד פאַרן גאַנצן פּאָלק. אָבער ווער האָט דען דאָן געקלערט וועגן אויפ-הויבן זיך און פאַרן קיין ארץ ישראל? זשאַק אורדאי ניט! דאַכט זיך, אַז אפילו פון די קבוצות, ווי מען רופט זיי, וואָס דאָס זיינען דאָך שוין גאָר-

נאָר פון זיינע מענטשן, האָט ער ניט איבעריקס געהאַלטן. וואָרים ער איז אינגאַנצן געווען אַריינגעטאָן אין דער פרעמדער וועלט.

אַצינד באַגרייפט ער אַ סך בעסער די דרכים פון דער פרעמדער וועלט און ער ווייסט, אַז ס'איז ניט נאָר אַ פראַגע פון אַן אַנדער תורה און אַן אַנדער חכמה. און ער ווייסט, אַז זשאַק איז מסוגל צו אַלץ. און דערפאַר ציטערט ער אויף און דערמאָנט זיך אָן זיין קינד יעדעס מאָל ווען מען דערציילט וועגן אַן אויפגעריסענער בריק אָדער אַ דערהרגטן דייטשן אָפיציר. און כּדי זיך אַרויסצושלאָגן די טרויעריקע רעיונות פון קאָפּ, מאַכט ער צו די אויגן און זאָגט צו זיך אַליין:

— מיר האָבן אַ גרויסן גאָט אין הימל!

שוין לאַנג ווי ער האָט ניט אַריינגעטראַכט אין גאָט-זאַכן, ניט ווייל ער איז, חס ושלום, געוואָרן אַן אפיקורס — ניין, נאָר דאָ אין פאַרזי האָט מען ניט געהאַט קיין צייט דערצו. מען האָט ניט געוואוסט פון קיין שבת און קיין יום־טוב. פריער, אַפן „פּלעצל“, פּלעגט מען זיך נאָך אַריינכאַפן אָפטער אין שול, יעדן שבת כמעט, אָבער זינט מען האָט זיך אַרויסגעצויגן אַף די גרויסע בולוואַרן, וואו מען פּלעגט נאָר אָפּדינגען עפעס אַ טעאַטער אַף יום־טוב, — איז מען שוין געגאַנגען דאוונען נאָר פסח און ימים־נוראים. נאָר שיריים זיינען דאָ פאַרבליבן פון דער יידישקייט: מצות אַף פסח, אַ כשרע קאַטשקע אַף ראש־השנה און דאָס ביסל צדקה, וואָס גבאים פון פאַרשידענע חברות זיינען געקומען אין געשעפט אַריין אויפמאַנען. און אויך דאָס האָט מען געטאָן כלאחר יד, אָן גרויסער כּונה; מען האָט, אַזוי צו זאָגן, אַריינגעפרעסט דעם רבּונו של עולם צווישן איין קונד און דעם צווייטן.

אַצינד, נאָכדעם ווי זיין געשעפט איז „אַריעריזרט“ געוואָרן און דער „קאָמיסאַר“ האָט איברגענומען אַלע אַנדערע קונדן, קומט אים דער רבּונו של עולם אָפטער אַפן רעיון. ער איז אויך די איינציקע זיכערע האָפענונגען, וואָס איז פאַרבליבן: וואָרים אַז ניט, איז דאָך כלו כל הקצין — הפקר אַ וועלט! אויב ניט איז דאָך, חס ושלום, לית דין ולית דין!... אמת, עַל פי דרך הטבע קען אויך בעסער ווערן, די גערעכטע קענען זיך שטאַרקן און באַזיגן דאָס בייזע. אָבער קיין אַבסאָלוטע זיכערקייט איז עַל פי דרך הטבע ניט פאַראַנען! עס קען אויך ערגער און ערגער ווערן, די רשעות קען אָפהאַלטן אַ נצחון און באַהערשן די וועלט עד סוף כל הדורות...

ער איז א געניטער סוחר, מעסיע סאָקאלאָווסקי, געוואוינט צו מאַכן סאָלידע געשעפטן. א וועקסל, ווייסט ער, מוז האָבן אַ גוטע דעקונג, לכּל הפּחות גאַראַנטן וואָס קענען צאָלן און וועלן צאָלן. סתּם אַן אומזיכערע חתימה איז אים קיינמאָל ניט געווען צום האַרצן — דאָס זיינען ווינט-געשעפטן, פּוסטע זאַכן אין וועלכע עס לוינט זיך ניט ריזיקירן דעם קאַ-פּיטאַל!

בא די דאָזיקע מהשבות קוקט ער ווידער אַמאָל אַף זשאַקס בילד. פון זיין זונס טיפּע, פאַרטראַכטע אויגן שטראַלט אַרויס אַ פעסטער גלויבן, געמישט מיט אַ לייכטן טרויער. זיין בליק בלאַנדזשעט אין דער ווייט און איז פול מיט יוגנטלעכער תּמימות און מיט אַ הונגער נאָך וויסן. וואו שפּעט ער, דער זון זיינער, די זיכערקייט? מיט וואָס פאַראַ כּוח איז ער גרייט זיך מקריב צו זיין?

אין שפיגל, וואָס הענגט אין אַ ווינקל, באַם אַריינגאַנג, זעט סאָ-קאַלאָווסקי זיך אַליין. זיין שוואַרץ, קורץ פאַרשאַרן בערדל איז לעצטנס גאָר שטאַרק פאַרזיט מיט גרויע האָר. זיין שטערן, וואָס קוקט ברייטלעך אַרויס פון אונטערן קאַפּעלוש, איז צעאַקערט מיט קנייטשן. פריער האָט ער אויסגעזען ווי איינער פון די פּראַנצויזישע קליינבירגער פון די „גרוי-סע בולוואַרן“, אַ פרעמדער וואָלט כלל ניט חושד געווען, אז ער טראָגט אַ באַזונדערן פעקל אַף די פּלייצעס: דער זעלבער אנצוג פון דיין, טונקל-גרויען שטאַף, דער זעלבער ברייטלעכער שניט, דער זעלבער טונקעלער קאַפּעלוש מיט אַ קנייטש אַפּן קאַפּ. ער אַליין האָט שטענדיק געפונען אַף זיך סמנים פון אַמאָליקן קליינשטעטלדיקן בעל-הבית, וועמען מ'האַט פאַרקירצט די מלבושים און די באָרד. צווישן די שורות האָט ער זיי אַרויסגעלייענט, די דאָזיקע סמנים, סיי אַף זיך און סיי אַף זיינע באַקאַנט-טע — יידישע סוחרים, וואָס האָבן זיך אַריבערגעצויגן אַהערצו אין די לעצטע פּאַר צענדליק יאָר. אַצינד, ווען די מלבושים זיינען געוואָרן אַפּ-געטראָגן און אָפּגעבלאַקעוועט — קיין נייע האָט מען ניט געקענט מאַכן — פאַרשווינדט דער היגער, איינגעזעסענער קליינבירגער און עס ווערט בולטער דער פאַרעלטערטער ייד: די אויגן פול מיט דאַנות, דער רוקן לייכט איינגעבוין און דער בליק צעשראַקן.

ער כאַפּט זיך פּלוצלונג אויף פון זיינע רעיונות און שנעל, אַף די שפיץ פינגער גנבעט ער זיך אַרויס פון צימער. רחל קען נאָך אַנקומען און ער וויל ניט זי זאָל אים דאָ טרעפּן באַם זון אין צימער. ער מאַכט תּמיד

א פנים ווי עס וואָלט נאָרניט געהאלטן אזוי שלעכט, ער באַמיט זיך זי צו טרייסטן, צוגעבן בטחון.

פון אַ פּאָטעל אין קאָרידאָר האָט ער גענומען זיין ווינטערדיקן מאַנטל און אים אָנגעטאָן. „וויפל „פונקטן“, אַ שטייגער, וואָלט מען היינט באַדאַרפט האָבן, כדי איינצוקויפן אזא מין מלבוש?“ — האָט ער חשבון געטאָן. אָבער פון דרויסן, פון די טרעפּ, דערגייט אַ גערויש און פאַרטושט זיינע געדאַנקען. ער ציטערט אויף: די ווינדע גייט! ווער קומט?

ס'איז אַן איינגעוואָרצלטע, אינסטינקטיווע שרעק, וואָס לעבט וויי-דער אויף אין אים — אַ שרעק פאַר אומבאַקאַנטע שריט, פאַר אַ סכנה וואָס לויערט כסדר. ס'איז אַן אינסטינקטיווער ציטער פון אַ שוואַכער חיה, אין וואַלד, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט שטאַרקע שונאים. ער האָט זיך דאָ, אין משך פון די לעצטע יאָרן, אָנגעהויבן באַפרייען פון דער דאָ-זיקער שרעק. אַצינד באַהערשט זי אים ווידער.

ער שפּיצט אָן די אויערן. די ווינדע גייט. אַף וועלכן שטאַק וועט זי שטיין בלייבן? אין וועלכער טיר וועט מען קלאַפּן? אַ בלאַסער שטראַל פון האַפּענונג שניידט דורך זיין שרעק: אפשר זשאַק?

צווייטער קאפיטל

זשערמען האָט אויסגעטרונקען איר וואסערדיקן טעפל קאווע, האָט צוגערוימט אין גרויס איילעניש דאָס צימער און אַראָפּגענידערט מיט איין אָטעם איבערן געשלענגלטן טרעפן־גאַנג פון איר בוידעס־שטיבל אַפּן זעק־סטן שטאָק צו דער גאַס. זי איז ניט געגאַנגען ווי געוויינלעך אַר רעכטס, צו דער מעטראָיסטאַציע, וואָס האָט זי טאַג־טעגלעך געפירט צו דער אַר־בעט אַר די „גרויסע בולוואַרן“, נאָר זיך פאַרנומען לינקס, אין אַ שמאַל געסל, וואָס האָט געפירט מיט אַ הויקערדיקן טראָטואַר צום קאַנאַל, וועל־כער האָט דאָ ניט ווייט דורכגעשניטן דעם אויבערפלאַך פון דער שטאָט.

אַ יונגערמאַן, וואָס איז איר אָנגעקומען אַנטקעגן, האָט אַ גליטש געטאָן זיין בליק פון אירע קני ביז צו די צוגעפאַרבעטע ליפּן און איר אַ שמויכל געטאָן אין די אויגן. זי האָט זיך אַפילו ניט אומגעקוקט אַר אים. כאַלד איז זי אָנגעקומען צום מוטנעם קאַנאַל־וואַסער. עטלעכע מינוט איז זי געגאַנגען מיטן ברעג און דאַן זיך פאַרקערעוועט אין אַ זייטיקן געסל, וואו זי האָט געשפּרייזט וואַרפּנדיק כסדר זייטיקע בליקן אַר די אָפּגעריי־בענע נומערן פון די פאַרעלטערטע הייזער, וואָס האָבן זיך דאָ געהויבן גרוי און פאַרסאַדזשעט.

כאַ איינעם פון די הייזער איז זי שטיין געבליבן, האָט זיך אַרומ־געקוקט און איז דאַן אַרויפגעשטיגן ביזן העכסטן שטאָק, וואו זי האָט אָנגעקלאַפט אין דער צווייטער טיר, וואָס אין עק קאָרדיראַר, רעכטס.

אַ וויילע האָט קיינער ניט געענטפּערט. זי האָט איינגעהאַלטן דעם אָטעם און צוגעהערט. פון אינעווייניק איז ניט דערגאַנגען קיין שאַרף. זשערמען האָט זיך פאַרזיכערט, אַז אַר די אונטערשטע טרעפּ האָט קיינער

ניט געפנט קיין טיר און ניט ארויסגעשטעקט קיין קאפ, און זי האָט
ווידעראַמאָל אָנגעקלאַפּט.

באַלד האָט אַן עלטערער נידעריקער מאַן געעפנט די טיר און זי איז
אריינגעגאַנגען. דער מאַן האָט געטראָגן אַ בלויען אַרבעטער אַנצוג און
אַ קאַשקעט אַפן קאַפּ. באַגריסנדיק דאָס מיידל, האָט ער באַוועגט זיין
גרוילעכע וואַנצע, וואָס איז אים אַראָפּגעפאַלן אַף ביידע זייטן מויל.
צווישן די קנייטשן פון זיין פנים האָבן אַרויסגעקוקט גוטמוטיקע, שמייכל-
לענדיקע אויגן. זיי זיינען דורכגעגאַנגען דעם קאַרידאָר און אַריין אין אַ
טונקעלן צימער.

אַ מוטנער שיין האָט דאָרט אַריינגעדראַנגען דורך די שפּאַרונעס און
אַפּגעבראַכענע לייסטן פון די צוגעמאַכטע לאָדנעס און זיך צעזיט אַף די
פאַרשטויבטע, אַרומשטייענדיקע מעבל און געריכטע שפּינוועבס-נעצן,
וואָס זיינען אַראָפּגעהאַנגען פון סופּיט, האָבן זיך געוועבט איבער די
ווינקלען און צוגעמישט גרויקייט צום פאַרבלאָזן ליכט פון צימער.

— וואָס מאַכסטו, קליינע? — האָט געפרעגט דער אַלטער.

— עס ניט! באַ אונדז אין מאַנאַזין האָבן מיר פאַרטיילט אַלע
„בלעמלעך“.

זי האָט אַ פיר געמאַן מיט די אויגן אַרום, האָט אַ פאַרשקע געמאַן
מיט די נאָזלעכער און געזאַגט:

— עס שמעקט נאָך ווילגאַטש ווי אין אַ צווייטראַנגיקן האָטעל!...
כמעט אַפן האָבן מיר זיי פאַרטיילט. נאָר פאַר דער „בלאַנדער זשאַן“ האָט
מען זיך געמוזט היטן. זי שלאָפּט מיט די דייטשן, די בלאַנדע זשאַן,
אַמליכסטן מיט די אָפּיצירן!

— רייד שטיילער! — האָט באַמערקט דער אַלטער.

— דאָ איז דאָך קיינער נישטאָ — האָט זשערמען אַ זוך געמאַן
מיט די אויגן אין דער טונקלקייט פון צימער — קיינער וואוינט דאָך דאָ
ניט!

— ווענט האָבן אויערן! — האָט דער אַלטער געזאַגט שטיל און
האָט אַ שפּרייז געמאַן צו אַ קעגנאיבערדיקער טיר, האָט זי געעפנט און
אריינגעקוקט אין שכנותדיקן צימער.

— וואָס קוקסטו דאָרט?

— נאָרנישט... ס'איז געזינטער צו זיין פאַרויכטיק היינטיקע צייטן.

— פאראן עפעס א נייע שטיקל ארבעט? — האָט געפרעגט זשער-
מאן, וועמען דער אַלטער איז היינט פאַרגעקומען מערקווירדיק.

— נ י י ! — האָט יענער קווענקלענדיק געענטפערט.
— טאָ צו וואָס האָסטו מיך באַשטעלט? אזוי פרי! כ'בין ספּעציעל
אויפגעשטאַנען אַ האַלבע שעה פריער — האָט זשערמען זיך אויסגעדרייט
צום אַרײַנגאַנג.

— וואָרט אַ ווײַלע! — דער אַלטער איז צוגעגאַנגען נענטער צו
איר און ווײַזנדיק אַף דער קעגנאײבערדיקער וואַנט, האָט ער צוגעגעבן —
דאָרט באַהאַלט זיך אויס אַ מענטש!

— אַ מענטש? באַהאַלט זיך? ווער דען?
— ווען איך וואָלט עס געוואוסט?
— וואָס הייסט? ווער איז ער? — האָט זשערמען זיך נאָך מער

געהיצט.

— אָדער אַן אײגענער, וואָס ווײַל ראַטעווען זײן הויט פון דער גע-
שטאַפּ אָדער אַן אונטערגעשיקטער אַגענט, וואָס ווײַל אַרײַנשטעקן זײן
נאָז אין פרעמדע עסקים.

— ער איז אַ פּראַנצויז? אַ יונגער? — איז זשערמען אַלץ מער
געוואָרן אויסער זיך.

— יאָ, אַ פּראַנצויז.

— רוף אים אַרײַן, איך ווײַל אים אַנקוקן!

— וואָרט אַ ווײַלע! — האָט דער אַלטער ווידעראַמאַל אַרײַנגע-
קוקט אין שכנותדיקן צימער — ער איז איצט אין וואַש-צימער און וועט
זיך דאָרט אַוראײ זאַמען אַ ווײַלע.

— אָבער וואָס הייסט? דו קענסט אים טאַקע לחלוטין ניט? איז
ווי קומט ער אַהער?

— ס'איז אַ לאַנגע געשיכטע — האָט דער אַלטער אַ גלעט געטאָן
בידע שפּיצן פון זײן וואַנצע און דערנאָך אַרײַנגעפירט זשערמענען צו-
ריק אין קאָרדאָר און גערעדט זייער שטיל — איך שטיי זיך אזוי היינ-
טיקן מאַנטיק באַ מײן אַרבעט. גראַדע איז אַנגעשוואומען אַ שיפל מיט
שטויב־קוילן און איך האָב זיך אַ נעם געטאָן צו עפענען מײן בריק. און
מיטאַמאַל האָט עס אַ קראַך געטאָן — אַן אמתע ערדציטערניש! כ'האָב

געמיינט, אז מיין גאנצער קאנאל פליט אין דער לופטן. און א וויילע שפעטער איז אָנגעלאָפֿן דער יונגערמאַן.

— היינטיקן מאָנטיק זאָנסטו? — האָט זשערמען אַ קלער געטאָן אַפֿן קול — וואָס האָט דען פּאַסירט מאָנטיק? וואַרט! אַף מאַזשענטאַ... ער איז געקומען פֿון דאָרטן?

— אָט דאָס ווייס איך טאַקע ניט. ער איז געקומען טאַקע פֿון יעדער זייט און איז שטיין געבליבן ניט ווייט פֿון מיר. זעענדיק, אז די בריק איז אָפֿן, איז ער בלייך געוואָרן ווי די וואַנט. ער האָט געקוקט אין שטראַם און מיר האָט זיך געדאַכט, אז אַט־אַט שפּרינגט ער אין וואַסער אַריין. — מען האָט געמאַכט אַן אָבלאַווע?

— נאָך וואָס פּאַראַ אָבלאַווע! הינטער אונדז, אַפֿן בולוואַר, האָט זיך אָנגעהויבן יענע חתונה: אַ פּייפּעריי, אַ געשריי, אַ טראַסקעריי פֿון מאַטראָן. און דאָ האָבן זיך פֿון אַלע זייטן דערנענטערט פּאָליציאַנטן מיט אויסגעשטרעקטע העוואָלוערן אין די הענט. מיין חבר־המאַן איז אַלץ געשטאַנען לעבן מיר און זיך ניט גערירט פֿון אַרט. כ'ווייס ניט פּאַרוואָס, אָבער זיין פֿנים איז מיר מיטאַמאָל פּאַרגעקומען באַקאַנט. זיינע ליפֿן האָבן געציטערט.

— מיין גאָט! און וואָס האָסטו געטאָן?

— ראַשית כּול, האָב איך מיר אַ טראַכט געטאָן, דאַרף מען פירן די פּאָליציי אין באָד אַריין! אמת? זיי האָבן געאַרבעט מעשים און זיינען אַרויסגעקראַכן פֿון דער הויט. אפשר צוויי צענדליק מענטשן האָבן זיי דאָ פּאַרהאַלטן. און טאַקע באלד איז דערשינען דער „סאַלאַט־קאָשיק“. מען האָט דאָרט אַריינגעפּאַקט דעם עולם און — היידאָ אַף דער געשטאַפּאָ! אַן אַלטע, אָנגעפּאַרבעטע מכשפה האָט פּונקט דעמאָלט געפירט איר הונט שעפֿן פּרישע לופט באַם וואַסער. האָט מען זי אויך אַרעסטירט. דעם הונט אויך נאַטירלעך!

— און דער יונגערמאַן? — איז זשערמען געוואָרן אומגעדולדיק.

— וואַרט אַ וויילע מיט דיין יונגמאַן! די אַלטע האָט געמאַכט קולות אין הימל אַריין און געשריען, אז איר הונט איז זייער אונטערדערנערט, ווייל הינט באַקומען דאָך ניט קיין שפּייזקאַרטן, און ער איז ניט ריזעד פּעיס אין אזא געפּאַסטן אויטאָמאָביל. מען האָט איר געהערט ווי דעם קאָט טער. דער הונט, פֿון זיין זייט, האָט זיך אויפגעפירט זייער לייטיש: ער איז אַרויפגעשפּרונגען אַף אַ סערושאַנט און אים אַ ביס געטאָן אין נאָז.

— אָבער איך וויל וויסן!... — איז זשערמען אַרויס פון די כלים
און האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אַף דער טיר פון שכנותדיקן צימער.
— וואָס ווילסטו וויסן? — האָט דער אַלטער אַ לייכט געטאָן מיט
זיינע גוטמוטיקע אויגן — דו ווילסט וויסן ווי דעם הונט איז באַקומען די
נסיעה? אָדער וואָס ער האָט דאָרט דערקלערט דעם געשטאַפּאַ-כלב צום
פּראָטאַקאָל? דאָס קען איך דיר ליידער ניט זאָגן. איך בין ניט געווען
דאָביי!... בקצור, עס האָט זיך געטאָן הוישך און איך האָב דערווייל אַוועק-
געשטעלט מיין יונגמאַן לעבן מיר און אים געבעטן צולייגן אַ האַנט צו
דער אַרבעט. די מחבלים האָבן זיך אַפילו ניט אומגעקוקט אַף אונדז.

— נו, און דאָן?

— דאָן איז די אַבלאַווע שוואַכער געוואָרן און מיר האָבן צוריקגע-
פירט די בריק אַף איר פּלאַץ. אָבער דער יונגערמאַן האָט אַלץ ניט אַרויס-
געוויזן קיין איבעריקן חשק אַריבערצוגיין אַף דער אַנדער זייט. האָב איך
גענומען און אים אַרויפגעפירט אַהערצו.

— האָסט אים די גאַנצע צייט נאָרנישט געפרעגט? — האָט זשער-

מען זיך געוואונדערט.

— ער מאַכט זיך תּמעוואַטע און איך האָב אויך ניט קיין חשק
אַרויסצוגיין דער ערשטער מיט לשון. כ'האָב געמיינט, אַז דער ענין וועט
שוין פון זיך אַליין קלאָר ווערן: צומאָרגנס האָבן זיי דאָך דאָ אַרעסטירט
דעם בעל-הבית פון האָטעל „די גוטע האָפענונג“, ווייל אַ יונגערמאַן איז
פון דאָרט נעלם געוואָרן אין טאָג פון אַטענטאַט. בין איך שוין געווען זי-
כער, אַז דאָס איז ער טאַקע — מיין תּכּשיט. וואָרים ער האָט דאָך טאַקע
געוואָלט אַריבערגיין אַף יענער זייט, וואו עס שטייט דער האָטעל. האָט
זיך אָבער נעכטן אַרויסגעשטעלט, אַז יענער פּאַרשוואונדענער יונגערמאַן
זיצט נאָר זינט אָנהויב מלחמה איינגעשפּאַרט אין אַ געפּאַנגען-לאַגער,
אין דייטשלאַנד, ס'הייסט ער זיצט שוין דאָרט אַ קימא לן פון העכער
אַ יאָר. איז ווי קומט ער וואָרפן באַמבעס אין פּאַריז און וואוינען דאָ אַפּן
בוידעם? און ווי זאָל דאָ איינער געפינען די הענט מיט די פּיס?

זשערמען האָט די גאַנצע צייט נאָכגעטראַכט און פּלוצלונג האָט זי
עקשנותדיק אַ זאָג געטאָן:

— איך וויל אים אָנקוקן!

— דערפאַר האָב איך דיך טאַקע גערופן. כ'האָב געקלערט, אַז ס'איז
דאָך קיין תּכלית ניט אים צו פּאַשען ביז אין אַלף השּׁשי אַרײַן. אפשר

האסטו אים ערנען וואו געזען, אין די אמאליקע גוטע צייטן? פלענסט דאך עפעס גיין אף דעמאנסטראציעס. און טאנצן ביסטו דאך אויך גע- גאנגען...

— טאָ רוף אים אַרױן! — האָט זשערמען זיך דערפֿרױט — איך בין נױגערױק!

— זעסטו ער איז שוין נאָר ניט נױגערױק — האָט דער אַלטער אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ — ווען דו האָסט אָנגעקלאַפּט אין דער טיר, האָט ער מיר געזאָגט, אַז ער וויל קױנעם ניט זען. אפילו ניט אזא יונג מיידל ווי דו. און ער מוז זיך גיין וואַשן, האָט ער געזאָגט.

— אויב אזוי איז ער זיכער אַן אױגענער! — האָט זשערמען גע- וואָרפֿן אַ בליק אַף איר זױגערל — איך וועל צוואוואַרטן נאָך אַ פּאָר מינוט.

— גיין! — האָט דער אַלטער געעצהט — זעענדיק ווי ער איז פּאַרזױכטיק, איז מיר אױנגעפּאַלן, אַז מיר מעגן זיך אַראָפּנעמען אַ מוסר השכל פון אים. צו וואָס זאָל ער אויך ריך זען? אפּשר קריכן מיר נאָר מיט אַ געזונטן קאַפּ אין אַ קראַנקן בעט? מירן זיך נאָך מישב זײן אַן אױלעניש און מיט קלאַרע רעיונות. וואָרים ווי איך זע, האָסטו נאָר שטאַרק חשק אים אָנצוקוקן!

— אָכער סתם אזוי וואָלט ער דאָך דאָ ניט געזעסן אױנגעשפּאַרט! — האָט זשערמען ניט געוואָלט נאָכגעבן.

— מאַלע וואָס אַ מענטש באַהאַלט זיך! אַט ווען איך האָב געאַר- בעט אפּן לאַנד, אין „צפּון“, האָט זיך דאָרט אַ מענטש אױנמאַל אויס- באַהאַלטן פּינף יאָר נאָכאַנאַנד...

זשערמען האָט געזען, אַז דער אַלטער הױבט אָן אַ שפּאַגל נױע מעשה, האָט זי ווידער אַ סוף געטאָן אפּן זױגער און געזאָגט:

— שוין שפּעט. איך מוז אַצינד לױפֿן צו דער אַרבעט! — וואַרט, מירן אַראָפּגיין צוזאַמען. כװעל אים נאָר זאָגן, אַז איך גײ אַוועק.

ער איז צוריקגעקומען אין אַ ווײלע אַרום און ווען זיי האָבן אַראָפּ- גענידערט עטלעכע טרעפּלעך, האָט ער ווײטער דערצײלט:

— האָט ער זיך אויסבאַהאַלטן פּינף יאָר נאָכאַנאַנד און האָט קײ- נעם צו זיך ניט צוגעלאָזט.

— פינה יאר? וואָס רעדסטו? ... ווער דען? — איז זשערמען גע-

וואָרן דערשטוינט.

— יענער, אין „צפון“. ס'האָט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז ער

איז אַ הייליקער און פּרומע נשים האָבן אָנגעהויבן אים טראָגן עסן. דער-

נאָך האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער האָט נאָר דערהרגט זיין שוויגער.

זשערמען האָט אים ניט אויסגעהערט ביזן סוף. זי האָט אָנגעהויבן

אויספרעגן ווי דער באַהאַלטענער זעט אויס, אָבער אינמיטן איז אָנגע-

פּאַרן אַן אויטאָבוס און זי איז אַרויפגעשפרונגען, און האָט פון דער

פּלאַטפּאָרמע געמאַכט דעם אַלטן אַ צייכן, אַז זי וועט נאָך פאַרביקומען.

דריטער קאפיטל

דאָס זומען פון מאָטאָר האָט זיך אָפגעשטעלט. די גראַטן־טיר פון דער ווינדע האָט זיך צעעפנט מיט אַ כריפ. סאָקאָלאָווסקי האָט דערקענט זיין ווייבס טריט: רחל? זי האָט שוין איינגעקויפט? — האָט ער זיך פאַרוואַנדערט.

רחל איז אַריין און איז שטיין געבליבן אַ פאַרסאַפּעטע אין קאָרי־דאָר. זי איז לעצטנס שטאַרק פאַרעלטערט געוואָרן. דער פאַרזיער גלאַנץ, וואָס זי האָט אָף זיך אַרויפגעצויגן אין די ערשטע גבירישע יאָרן, איז ביסלעכווייז צעפאַלן געוואָרן און ס'איז פון אים קיין זכר ניט געבליבן. אפילו דער עלעגאַנטער פעלץ, וואָס זי האָט געקויפט צו העלענס חתונה, האָט פאַרלאָרן זיין גלאַנץ, ווי ער וואָלט אויך דורכגעמאַכט שווערע צייטן און האָט אויסגעזען צעקנייטשט און אָפגעבלאַקעוועט. אַפן קאָפּ האָט זי געטראָגן אַן אַלטמאָדישן שאַל פון וועלכן ס'האַבן אַרויסגעקוקט גרויע האָר באַ די שלייפן. אין די קנייטשן פון איר פנים איז געלעגן אַ פאַרנאָלי־ווערטער אומעט. זי האָט שווער געאַטעמט און סאָקאָלאָווסקי האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז אין גאָס האָט עפעס פאַסירט. איידער זי האָט אָפגע־

— שוין איינגעקויפט?... די „קאָמאַנדאַנטור“ האָט אודאי אַריינגע־

שיקט עטלעכע וואַגאַן קאַרטאָפּל, וואָס?

— שוין איינמאָל איינגעקויפט! אָפגעשטאַנען צוויי שעה אומזיסט!

ס'האָט זיך געמאַכט אָפּט, אַז מען איז אָפגעשטאַנען עטלעכע שעה אין אַטשערע און קומענדיק צו דער טיר האָט ניט געקלעקט קיין סחורה. רחל האָט אָבער דערציילט עפעס אַנדערש:

— כ'האַב זיך אַזוי גערוקט פאַמעלעך פאַרויס. דער עולם אַרום.

האָט געמורמלט ווי געוויינלעך, געווינטשט די דייטשן אַ מיתה משונה. און פֿלוצלונג האָבן זיך צוויי חברה אַריינגעריסן אין קראָם, האָבן אָנגע- הויבן כאַפֿן פֿון די פּאָליצעס און געשלידערט אין דרויסן אַלץ וואָס ט'זיך זיי געמאַכט אונטער די הענט: קאַרטאָפֿל, שטיקלעך קעז, אפילו אייער האָבן זיי געוואָרפֿן...

— און דער עולם?

— דער עולם? ס'איז געוואָרן אַ כאַפּעריי, אַ שטופּעריי, אַ תּוהוּ ובוהוּ. די ווייבער האָבן געכאַפּט און געשריען, אַז ס'איז גוט אזוי!

— און איצט וועט מען שוין גאַרנישט באַקומען?

— אודאי גאַרנישט! אפשר אין אַן אַנדער קראָם, שפּעטער. אין

איין מינוט איז די קראָם געווען ליידיק.

— דער עולם גייט אַרויס פֿון די כלים.

— אודאי, אַז אַ האַלב לעבן גייט אַוועק אַר מאַכן אַטשערעס. די

געדורף פּלאַצט, שטייסט אָפּ צוויי שעה אין אַ ביטערער קעלט און אַז דו

קומסט צו צו דער טיר שרייט דער קרעמער: איר קענט גיין אַהיים, ניטאָ

גאַרנישט! כאַטש נעם און לייג די „קאַרטן“ אין טאַפּ אַריין.

— מען האָט אַרעסטירט?

— די וואָס האָבן געשלידערט די סחורה זיינען נעלם געוואָרן נאָך

איידער די פּאָליציי איז געקומען. דאַן האָבן די פּאָליציאַנטן געוואָלט אָפּ-

נעמען באַ עטלעכע פּרויען די געכאַפּטע זאַכן, האָבן זיך די פּרויען ניט

געלאָזן. ס'איז געוואָרן אַן אַמפּעריי און אַ רייסעריי, ס'זיינען געקומען

נאָך פּאָליציאַנטן און מ'האָט אָפּגעפירט עטלעכע פּרויען.

— פאַרן לויסן ברויט! — האָט סאַקאַלאָווסקי אַ שאַקל געטאַן

מיטן קאַפּ.

— ס'איז שוין דעם עולם אַלצאיינס, מען שיסט סיי זוי סיי, פאַר

גאַרנישט אויך. אַ גאַנצן פּרימאַרגן ט'מען היינט גערערט פֿון די פּופּיצן

משכּנות...

— וועגן גאַראַזש?

— יאָ, וועגן גאַראַזש. וואָס מען הערט זיך אַלץ אָן אין דער אַטשע-

רע! די ווייבער ווייסן פֿון אַלץ... ס'וועט נאָך דאָ זיין אַן איבערקערעניש

ווי אין סדום! באַ ליל איז אַ גאַנצער עשעלאָן מיט דייטשע סאַלדאַטן גע-

פֿלויגן אין דער לופּטן. מ'האָט קיינעם ניט געכאַפּט!...

ניט אויסטוענדיק דעם נאַסן מאַנטל, שפּרייזט זי דורכן קאַרדורף

און בלייבט שטיין באַ זשאַקס צימער. סאַקאַלאָווסקי פאַרשטייט פאַרוואָס

זי האָט זיך פֿלוצלונג דערמאָנט אָן זון, הגם זיי האָבן זייערע השערות קיינמאָל פֿאַרן מויל ניט אַרויסגעבראַכט. אָט וועט זי באַלד עפענען די טיר און אַרײַנקוקן צי זשאַק איז ניט געקומען. צען מאָל אַ טאָג גײט זי דאָרט אַרײַן — זי זאָגט דאָן אַ תירוץ: פֿאַרנעסן די שטויב־טוך אָדער דעם בעזים, אָבער ער ווײסט, אַז זי האָפט יעדעס מאָל אים צו טרעפֿן זיצנדיק ווי געוויינלעך באַ זײַן טיש. און ווען עס הערן זיך שריט אָף די טרעפֿ הויבט זי אויף דעם קאָפּ, הערט צו און אַ שײַן פֿון האָפֿענונג גלאַנצט אויף אין אירע אויגן. גלאַנצט אויף און לעשט זיך אויס. איר בליק ווערט דאָן פֿול מיט אַזאַ יאָוש אַז ער האָט מוראַ זי זאָל, חס וחלילה ניט פֿאַר־לירן דעם זינען. ער ווײל פֿאַרמײַדן דאָס פֿײַנלעכע געשפּרעך און פרעגט: — איז פֿאַרשפּאַרט מען שוין, הײסט עס, הײנט גײן אײַנקויפֿן?!

— ניין — כאַפט זי זיך אויף ווי פֿון שלאָף — כ׳וועל נאָך זען עפעס קײַנג. כ׳בין נאָר אַרויפגעקומען דיר זאָגן זאָלסט ניט אַראָפּגיין אין גאַס. ספּעציעל געקומען דיר זאָגן און זיך פֿאַרערט. דער קאָפּ איז אײַנעם אַזוי פֿאַרדרייט, אַז מען ווײסט ניט וואו מען איז אין דער וועלט!

— וואָס?

— מען כאַפט אין די גאַסן!

— נו, ס'איז דאָך קײַן נײַעס ניט, מען כאַפט כסדר, אַמאָל מער און אַמאָל ווײַניקער.

— אָבער לעצטנס איז דאָך געווען רואיקער. און הײנט פֿאַרטאָג האָבן זיי אַרומגערינגלט דעם עלפטן אַראַנדיסמאַן, געגאַנגען פֿון שטוב צו שטוב און אַרויסגעשלעפט אַלע יידן פֿון די בעטן. אַלע מענער, אַלמע לײט אויך. און אַ גאַנצן אינדערפרי האָבן זיי פֿאַרהאַלטן אין די גאַסן און וואו נאָר זיי טרעפֿן אַ יידן פירן זיי אים אָפּ. מען זאָגט, אַז ס'איז כּדי צו שיקן קײַן פּוילן, אין די נעטאָס.

זיי גײען אַרײַן אין גרויסן עס־צײַמער. מעסיע סאָקאַלאָווסקי טוט נאָך אַלץ ניט אויס דעם מאַנטל, ער איז זיך מישבֿ צי ער זאָל דאָך ניט אַראָפּגיין אָף אַ ווײלע אין גאַס. ער ווערט דערשטיקט גאַנצע טעג צווישן די פיר ווענט.

— ווער האָט עס דיר דערצײלט? — פרעגט ער — האָסט עמעצן געטראָפֿן?

— כ׳האָב געטראָפֿן הנהלען. געדענקסט, זי פֿלעגט אַמאָל אָפט אַרײַנקומען צו אונדז; גלײַך ווען זי איז געקומען קײַן פֿאַרײַז. זי זאַמלט געלט פֿאַר דער „קיד“.

א חורבן אין „עלפטן“. די וויבער מיט די קינדער וועלן אויסגיין פון הונגער.

— האָסט איר עפעס געגעבן, חנהלעך?

— צוואנציק פראַנק האָב איך איר געגעבן און זי האָט געמענהט, אז ס'איז צו ווייניק. מען רייסט אָפּ די פּאַלעס!...

— זינדיק ניט רחל — שאַקלט סאַקאַלאָווסקי מיטן קאַפּ — פאַראַן הייזער, וואו ס'איז ניטאָ אפילו די פאַר גראַשן איינצוקויפן דאָס שטיקל ברויט, וואָס מען קריגט אָפּ די קאַרטן!

— איך באַקלאַנג זיך גאַרנישט וועגן דעם — ס'איז נאָר אזוי ביי טער אָפּ דער נשמה!... כ'האָב דען ניט שטענדיק געגעבן?

האָט זי דען געזינדיקט? זי האָט דאָך שטענדיק געגעבן! פריער, אין דער היים פלעגט זי באַם ליכט בענטשן אַריינזאָרפן אין מאיר בעל הנס'ס פושקע אָדער אָפּ די ישיבות און דאָ אין פאַריז האָט זי געגעבן פאַר יידישע שולן, פאַרן בית־המדרש אָפּן „פלעצל“, פאַרן קרן־קיימת... פאַר שפּאַניע האָט זיך אויך זיינער צייט געגעבן. און וואוהין איז מען דערנאָנגען?

— איך באַקלאַנג זיך ניט — חזרט זי איבער — ווען יענקעלע וואָלט נאָר געווען אינדערהיים!

— יענקעלע? — קלערט סאַקאַלאָווסקי — יענקעלע־זשאַק! שוין לאַנג האָט די מאַמע ניט גערופן איר זון באַם דאָזיקן יידישן נאָמען. אין די ערשטע יאָרן אין פאַריז, ווען זיי האָבן נאָך געוואוינט אָפּן „פלעצל“, פלעגט זי אַרויסגיין פאַרנאָכט פאַרן שוועל און רופן אָפּן קול דאָס קינד, וואָס איז אַרומגעלאָפּן מיט כאַפּטעס חברים איבער די אַרומיקע הויפּן:

— יענקעלע קום עסן! קום עסן יענקעלע!

ס'איז געווען אַ שמאָל געסל מיט פאַרסאָזשעטע, צוזאַמענגעפּרעסע־טע הייזער און טונקעלע, מרה־שחורהדיקע הויפּן. אין איינעם פון די עלטסטע קוואַרטאַלן פון פאַריז איז עס געלעגן — אַ סבראָ אז די פראַנץ צווישע מלכים מיט זייערע מיניסטאָרן און מעטרעסן האָבן דאָרט אַמאָל געוואוינט. ווי אַ שאַרית הפליטה פון די אַלטע צייטן האָבן דאָרט די גאַסן געטראָגן אַזעלכע משונהדיקע נעמען ווי למשל „די גאַס פון די דריי מעסערשטעכער“, אָדער „די גאַס פון צניעותדיקן בחור“. אַנדערע ווידער האָבן געהייסן „די גאַס פון די אַרכיוון“ אָדער זיך גערופן לויטן פרינץ מאַנמאַראַנסי אָדער מיניסטער קאוועניאַק. יידן האָבן זיך געפּשטלט, אז דאָס האָבן די פראַנצויזישע מלכים גופא אָפּגעטיילט אַ שטיקל אָרט פאַר

עמיגראנטן און דערפאר הייסט דער קווארטאל „דאָס פלעצל“. על כל פנים האָט מען זינט יאָרהונדערטער ניט איבערגעבויט די געגנט, דער רויד האָט זיך אין משך פון דורות געלייגט אָף די שטיינערנע געביידעס און זיי האָבן אויסגעזען פאַרחושכט אין פאַרגלייך צו די שפעטער געעפנטע בולוואַרן.

אין דער געגנט האָבן זיך געפונען אַסאך יידישע געשעפטן. אין דער שכנותדיקער „רי ריוואָלי“, וואָס יידן האָבן אַ נאָמען געגעבן „ריבעלע-נאָס“ זיינען עס געווען געשעפטן פון פאַרטיקע שיד, טאַנדעטנע מלבושים און מעבל. אין האַרץ פון „פלעצל“ האָבן געהאַט אַ שם עטלעכע כשרע רעסטאָראַנען און באַזונדערס די ביליקע ראָטשילד-דיק פאַר אַרעמעלייט, וואו די נאָפלען און לעפלען זיינען געווען צוגעשמידט מיט אייזערנע קייט-לעך צו די טישן. ס'האָבן דאָרט ס'רוב געגעסן „קלאָשאַרן“, וואָס האָבן גע-נעכטיקט אונטער די ברויטן אָדער אין די מעטראָטונעלן.

אין געסל גופא זיינען געווען צוויי קרעמלעך וואו מען האָט פאַר-קויפט יידישע ספרים. איינס פון זיי האָט געהאַט אַ גרויסע גלעזערנע וויסטאַווע אין וועלכער ס'זיינען געלעגן בשכינות פעקלעך ציצית, מזוזות, פליטקעס שאַקאַלאַד און פוטער סיכלעך. וואָרים אויסער תורה האָט מען דאָרט פאַרקויפט אויך היימישן סעלצן-וואַסער — וואָס פראַנצויזן האָבן ניט גענומען אין מויל אַרין, ווייל זיי האָבן געטרונקען וויין — און אַרום פורים האָט מען דאָרט באַקומען פרישינקע המן-טאַשן. דאָס צווייטע קרעמל האָט שטענדיק געהאַלטן פאַרמאַכט די גרויסע, הילצערנע לאָדנס פון אַ מרה-שחורהדיקער, גרויער פאַרב. פאַרבייגייענדיק האָט מען דאָרט געזען דרימלען באַס פאַרבאַנק אַן אַלטן, הויכוויקסיקן יידן. פאַרשלאָפּע-נערהייט פלעגט ער אַרויסזוכן פון די פאַרשטויבטע פאַליצעס אַ חומש, אַ מעשה-ביכל אָדער אַפילו אַן אַלטע אויסנאַבע פון מענדעלע מוכר ספרים פאַר אַ זעלטענעם קונה.

שפעטער האָט מען דאָרט געעפנט אַ דריטן, אַ מאָדערנעם ביכער-געשעפט, אין וועלכן מען האָט פאַרקויפט צווישן אַנדערע די צוויי אַרטי-קע, יידישע צייטונגען — איינע אַ בעל-הביתיש-ציוניסטישע און די צוויי-טע — אַ פראַלעמטאַריש-לינקע, אַלטע נומערן פון היגן, „הודש-זשורנאַל פאַר ליטעראַטור“, וואָס פלעגט דערשיינען אַלע זעקס מאָנאַטן ווי אויך סעלצן-וואַסער, לוחות און לשנה-טובות אַף וועלכע ס'זיינען געווען אָנגע-מאַלט בלויז טייבעלעך, וואָס האָבן ווידער פונדאָסניי געהאַלטן לשנה-טובות אין די שנאָבלעך. יידישע זשורנאַליסטן פלעגן זיך דאָרט טרעפן

און שעפן זייערע „כראַניקעס“ באַ דער בעל־הביתטע, מאַדאָס שפּייער, וואָס איז געווען אַ שפּרודלדיקער קוואַל פון אַלע נייעסן פון „פלעצל“.

אין די אַרומיקע געסלעך זיינען אַף ס'רוב יאַטקעס געהאַנגען שילד־לעך מיט העברעיִשע אותיות „כ ש ר“ אָדער „שטרענג כ ש ר“ און טיילמאָל איז אַף די שויבן געווען אויפגעקלעפט אַ לאַנגע מגילה מיט נאָר ראַנטיעס פון אַ מראַ דאתראַ, ועד הרבנים אָדער שומרי שבת. ניט נאָר „אונדזערע יידן“ נאָר אפילו פראַנצויזישע יידן, אַסימילירטע מכמה דור רות, זיינען אַהערצו געקומען פון ווייטע געגנטן, אַזש פון עלעגענאַטן „פּאַסי“ אָדער פון „בולאָנער וואַלד“, איינצוקויפן אַף פּסח אין די קרעמד לעך, וואו מ'האָט אַרויפגעקלעפט אַף די סחורות עטיקעטן „כשר לפּסח“ אָדער „כרמל וויין — כשר לפּסח“.

צווישן די שטיינערנע מויערן פון די אַלטמאָדישע, מאַסיווע הייזער זיינען געשטאַנען אַריינגעפרעסט צוויי בתי־מדרשים: איינער האָט אַרויס־געקוקט צו דער גאַס און דער צווייטער — אין אַן ענגן הויף אַריין. אינ־מיטן וואַך פלעגט מען דאָרט קוים צונויפקלייבן אַ מנין און וואַרטנדיק אַפן „צענטן“ פלעגן די אַלטע לייט שמועסן פּאָליטיק אַפן אַלטן שטייגער, דערמאָנענדיק דערביי די אַלטע, גוטע צייטן. אַף „ימים נוראים“ פלעגן „סאַסיעטעס“ צודינגען גערוימע לאַקאַלן, וואָס האָבן אַ נאַנד־יאָר גערינט פאַר חתונה־ואַלן, פאַרזאַמלונגען, פלעגן אַראַפּברענגען אַ חזן און פאַר־קויפן בילעטן מיט דער אויפשריפט „אַל הרנה ואל התפילה“.

דאָס „פלעצל“ איז געווען „אַפּגעגרענעצט“ פון דער שטאָט דורך ברייטע בולוואַרן, מאָנומענטן און גערוימע פלעצער. אין דרום האָט אים דורכגעשניטן די ברייט „ריוואַלי גאַס“, וואָס האָט אַזוי געהייסן צום אַנדענקונג פון באַנאַפּאַרטעס זיג איבער די עסטרייכער אין איטאַליענישן דאָרה ריוואַלי. יידן האָבן זי אַף אַ היימישן אויפן גערופן „ריבעלע גאַס“ און אַ סך האָבן דעם דאָזיקן נאָמען פאַרבונדן מיט דער אַלטער ריבעלע, וואָס איז דאָרט מכמה שנים געזעסן אַפן טראַטואַר פאַר אַ יידישן קאַפּע־הויז און פאַרקויפט פּיסטאַשקעס און יאָנדרעס. נאָך ווייטער אין דרום איז ווי אַן ענדגילטיקע גרענעץ געפּלאָסן די סען, וואָס האָט זיך דאָ גע־טיילט אין צוויי אַרעמס מיט אינדולען אינמיטן טייך. אַף איינעם פון די דאָזיקע אינדולען האָט זיך געהויבן די מיטלאַלטערלעכע קאַטעדראַלע „נאָטרידאָס דע פאַרי“ און געקוקט אַפן „פלעצל“ מיט אירע גאָטישע טור־רעמס, סימבאָלישע שטיין־פיגורן און אויסגעהאַמערטע סקולפּטורן פון הונדערטער הייליקע אַף אירע פאַסאַדן, גוימסן און דאָך ראַנדן. אַרום,

אין גרינעם סקווער, האָבן אַרומגעוואָרקעט טויבן און ניאַנקעס האָבן דאָרט געפירט שפּאַצירן פאַרפּוצטע קינדער פון „לינקן ברעג“. אַלס קינד פלעגט זשאַק פאַרקריכן ביז דאָרטן.

אויך אַ באַרימט „פּענטלעך הויז“ איז געשטאַנען אַף דער דרום־גרענעץ פון „פלעצל“, צווישן דער סען און ריוואָלינגאָס. כאַטאַג האָט מען עס דערקענט לויט די קריסטאָל־דיקע, אומדורכזיכטיקע שוויבן, וואָס האָבן פאַרנומען די גאַנצע פאַרטער־פּאַסאַדע און באַנאַכט — לויטן גרויסן נומער, וואָס האָט געוואונקען מיט אַ דויטן שייַן. אין שבת־צונאַכטן און זונטידיקע אָוונטן זיינען דאָרט פּוילישע אַרבעטער, יונגע פּראַנצויזן און אַלזשיריאַנער געגאַנגען באַנדעסווייז און אַרומגעשטאַנען קאָפּ אַף קאָפּ ביז אין קאָרידאָר אַרײַן. צום דרויסן זיינען פון אינעווייניק דערגאַנגען נאָר ראַדיאָ־מעלאָדיעס און די שטימע פון דער בעל־הבית, וואָס האָט אונטערגעטריבן די געסט. טיילמאָל פלעגט די נאַקעטקייט פון אַ פּרוי דורכשימערירן צווישן די יום־טוב־דיקע טאַנדעט־אַנציגער און לאַנגדאָ־שעדיקע קאַשקעטן, וואָס האָבן זיך געשטופּט באַם אַרײַנגאַנג, און אַרײַס־געשײנט ביז אין דער טונקלקייט פון דער גאַס. מעסיע סאַקאַלאָווסקי פלעגט אָפּדרייען דעם קאָפּ פון יענעם ווינקל, ווען ס'איז אים אויסגעקור־מען דורכצוגיין די גאַס. ער האָט מורא געהאַט דאָרט צו זען זשאַקן.

אַף מזרח האָט זיך דאָס „פלעצל“ געצויגן כמעט ביז דער „באַס־טיל“, וואו די פּאַריזער בירגער האָבן, מיט עטלעכע דורות צוריק, צעש־טערט די קעניגלעכע תּפּיסה. ווען זשאַק איז אונטערגעוואַקסן איז ער אַהינגעגאַנגען יעדן פּערצנטן יולי באַנאַכט צוצוקוקן ווי מען טרינקט אין די אָנגעפּיקעוועטע „קאַפּעס“, ווי מען איז זיך משמח און מען טאַנצט אין אַלע אַרומיקע גאַסן ביזן העלן טאַג אַרײַן. אַף מעריב האָבן זיך צע־לייגט די „צענטראַלע האַלעס“, וואו ס'האַט גערוישט און געקאַכט אַ גאַנ־צע נאַכט און אַ שטיקל ווייטער — די פּאַלאַצן פון „לוו־מוזײ“. העלענען האָט געצויגן הינצו און אַפּילו דער מאַמען האָט זי אַמאָל מיטגעשלעפּט צו באַוואונדערן אירע באַליבטע „רעמבראַנדטס“ און „ראַפּאַעלס“.

קיין צפון האָבן שמאַלע געסלעך געפירט צו דעם „רעפּובליק־פּלאַץ“, אַף וועלכן ס'זיינען פאַרנעקומען אַרבעטער־מאַניפעסטאַציעס אַרום דער „רעפּובליק־סטאַטוע“ מיט דער אויפגעהויבענער האַנט. אַרױפגעאַרבעטע יידן פון „פלעצל“ האָבן אַריבערגעוואַנדערט אין יענער געגנט פון וועלכער עס האָבן זיך געצויגן אין אַלע זייטן, ווי שפיצן פון אַ שטערן, ברייטע האַנדל־ס־גאַסן.

דאָס רוב פון די ערשטע יידישע עמיגראַנטן האָבן זיך אַנידערגע-
לאָזן אַפן „פלעצל“. זיי זיינען דאָרט שטעקן געבליבן אַפן וועג קיין ניר-
יאָרק, בוענאָס איירעס אָדער ריאַדע-זשאַנעיראַ, אָדער זיי זיינען געקומען
דירעקט אַהינצו און פאַרפאַרן צו באַקאַנטע באַ וועלכע מ'האַט געקענט
איבערנעכטיקן די ערשטע נאַכט און נאָכפּרעגן מכוּח אַרבעט. אויך פאַ-
לאַסן האָבן זיך באַזעצט אין דער געגנט: ווייל זיי האָבן זיך דאָרט לייכ-
טער געקענט צונויפּריידן אין די קרעמלעך, ווייל מ'האַט דאָרט באַקומען
שוואַרצן ברויט און הערינג, ווייל מ'האַט געקענט עסן בחצי חנם אין דער
ראַטשיד-קיך און ווייל מ'האַט זיך דאָ סתם געפילט היימישער, ווי צווישן
אייגענע, סיי אין די אָנגערויכערטע קאַפּע-הייזער און סיי אין די ענגע
הויפן.

פון דאַנען האָבן די יידישע אימיגראַנטן זיך געלאָזן אין אַלע עקן
פאַרזי, אַרבעטער האָבן איבערגעוואַנדערט קיין מזרח, צום „בעלוויל“,
וואו זיי האָבן פאַרליינט זייערע „קלובן“ און „קולטור הייזער“; אַרויפ-
געאַרבעטע האָבן זיך געגליטשט איבער די אינדוסטריע-געסלעך ביז די
„גרויסע בולוואַרן“ וואו זיי האָבן געעפנט שיינע געשעפטן און געדונגען
באַקוועמע דירות אין די זייטיקע גאַסן. דאָס איז געווען דער ערשטער
עטאַפּ. אַ טייל האָט שפּעטער געוואַנדערט נאָך ווייטער צום מעריב: צום
עלעגאַנטן קוואַרטאַל פון „פאַסי“, צו אַטעי“, צו די נייע הייזער וואָס
מ'האַט דאָרט געבויט בשכינות פון בולאַנער וואַלד. דאָרט זיינען ניט
געווען ניט קיין יאַטקעס פון „בשר כשר“, ניט קיין ספּריס-קרעמלעך און
ניט קיין שולן — אויסער די עטלעכע שיינע סינאַגאָגעס פון די אַלטגע-
זעסענע, פּראַנצויזישע יידן. די קינדער האָט מען געשיקט שטודירן און
מיט דער צייט האָבן זיי געדאַרפט זיך אַרײַנגיסן און זיך צוזאַמענשמעלצן
מיט די אַסימילירטע איזראַעליטן.

ס'איז געווען אַ מיין ריזע איבער פאַרזי, וואָס האָט געהאַט איר
אַנגעצייכנטן מאַרשרוט, וואָס איעדער פון די „פאַסאַזשירן“ האָט אַליין
אַנטדעקט, ווייל ער איז ניט געשטאַנען אין קיין שום „בעדעקער“ אָדער
אַנדערן „וועג-ווייזער“. גאָר ניט ווילנדיק האָבן זיי זיך ווידער געטראָפּן,
די „פאַסאַזשירן“. און ס'איז געווען אַ נסיעה, וואָס קרובים און גוטע
פריינט האָבן אויך געמאַכט, ערגעץ אַנדערש, איבער ווייטע, גרויסע
כרכן, איבער לאַנדאָן, ניריאָרק אָדער בוענאָס איירעס.

אויך משפּחה סאָסאַלאָווסקי האָט געהאַט געמאַכט דעם ערשטן
עטאַפּ צו די „גרויסע בולוואַרן“. אין דער לעצטער צייט, פאַרן אויסברוך

פון שטורעם, האָט די מאַמע אַפילו שוין אַרײַנגעוואָרפֿן אַ וואָרט וועגן איבערציען זיך ווייטער, אין דעם מערבדיקן זעכצנטן אַראַנדיסמאַן, וואו זי וואָלט געוואוינט בשכינות פון איר טאָכטער, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַן אינזשעניער, כמעט אַ געבאָרענעם אין פאַריז. אָבער דער שטורעם האָט צעשטערט אַלע פלענער.

ניט נאָר וואָס ער קען ניט קלערן וועגן אַ נייער דירה אין אַ ווייטן סוואַרטאַל, נאָר ער האָט אַפילו מורא דורכצוגיין עטלעכע גאַסן פון דער געגנט. ווען מעסיע סאַקאַלאָווסקי כאַפט זיך אַראָפּ אינדערפרי אַה זיין קליינעם שפּאַציר, גייט ער נאָר אַהין און צוריק, לַעבן שטוב, וואָנט ניט דערגיין ביז צום נאָנטן ראַג, ווי אַ ווילדע, פאַרטייעטע חיה וואָלט דאָרט אַה אים געלויערט.

די גאַנצע שטאָט איז מיטאַמאָל איינגעזוקען געוואָרן פאַר אים און פאַרבליבן זיינען נאָר די פענער מיט די האַקנקרייצן, וואָס פלאַטערן איבער די הויכע געביידעס. ער האָט מורא זיך אַרומצוקוקן כדי ניט צו דערזען די רויע פלאַקאַטן, וואָס שרייען אַראָפּ פון אַלע ווענט. מיט אַ אימהדיקער שטימע שרייען זיי אויס די נעמען פון די משכנות, וואָס מען האָט אויסגעשאָסן. עס ציט אים, סאַקאַלאָווסקי, איבערצולייגען די נעמען, און ער האָט מורא זיך צו דערנענטערן, טאָמער דערזעט ער דאָרט זשאַקס נאָמען.

ער איז שוין לאַנג ניט געווען אין יענע סוואַרטאַלן, וואו ער האָט אָנגעהויבן די סדרה פאַריז. נאָר ווייל זיין ווייב רופט דעם זון באַ זיין קינדישן, יידישן נאָמען פון יענע צייטן און ווייל ער האָט ניט קיין אַנדער האַלט אין איצט, וואַקסט אויס די פאַרגאַנגענהייט פאַר זיינע אויגן.

זשאַקס האָט דאָרט געלערנט אין דער פראַנצויזישער שולע און זונד טיק און דאָנערשטיק — אין דער יידישער, אין אַ מין חדר. אין די פאַר-נאַכטן האָט ער געשפּילט מיט די קינדער פון געסל אַפן בית-המדרש-הויף, צווישן די ספּריס-קרעמלעך און דער ראַטשילד-דיק. און די מאַמע האָט אים דאָן גערופן אַפן קול, איבערן גאַנצן געסל:

— יענקעלע קום עסן! יענקעלע!...

זי האָט זיך נאָך דאָן געפירט ווי אינדערהיים: געבענטשט ליכט פרייטיק צונאַכט, אָפּגעהיט שטרענג אַ כשרע קיך און גערעדט מיט די שכנטעס ריכלות איבער די אונטערגען-אַקסענע מיידלעך פון מאַדאַם שפּייזער, וואָס איינע פון זיי האָט זיך געשמירט די ליפּן מיט רויט, אין

געוואָרן אַ סעקרעטאַרן באַ אַ לינקן דעפוטאַט און איז געקומען מי יודע ווי שפעט אַהיים.

שפעטער האָט מען זיך אַרויסגעקליבן פון „פלעצל“ צו די „גרויסע בולוואַרן“ צו, מען האָט געדונגען אַ שיינע דירה און אין אַ צייט אַרום — נאָך אַ שענערע, טאַקע די, אין וועלכער מען וואוינט אַצינד: מיט גאַז און עלעקטריע, מיט באַזונדערע צימערן פאַר די קינדער און אַ מאַדערנעם שלאַף-צימער פאַר זיך. ער האָט דאָן געמוזט מפּסיק זיין וויין אַרבעט אין געשעפט און זיך אַרומשלעפּן אַ גאַנצן טאַג מיט זיין ווייב אַנצוקוקן מעכל. אַזש ביז „פאַבור פון הייליקן אַנטוואַן“, וואָס איז געווען באַרימט מיט זיינע מעכל-געשעפטן, זיינען זיי פאַרקראַכן און מכל המינים עס-צימערן און שלאַף-צימערן האָבן זיי אַנגעקוקט. זינט רחל איז געגאַנגען מיט דער טאַכטער, מיט העלענען, אין „לווור“ און דאָרט געזען אַ באַלדאַכין „לורד-וויק דער פּערצנטער“, אַזאַ מין חופּה-בעט, האָט זי אַנגעהויבן ריידן וועגן סטיל אין מעכל. זי האָט געוואָלט זיי זאָלן זיין אי שוין, אי מאַדערן אי מאַסיוו. ניט אַזוי צוליב זיך האָט זי עס געוואָלט ווי צוליב די קינדער, וואָס זיינען אונטערגעוואַקסן און געמוזט האָבן אַ פנים צו לייטן גלייך.

די קינדער האָבן זיך שוין אַפריער „אַרויסגערוקט“ פון „פלעצל“, נאָך דאָן ווען די משפּחה האָט דאָרט געוואוינט. העלען האָט גאָר פרי אַנגעהויבן אויסצופון אירע ברעמען און שמירן אירע ליפּן מיט רויט. פאַרבליבן איז פון אירע ברעמען אַ דין שנורעלע, אין אַ האַלבן קרייז, וואָס זי האָט פאַרלענגערט מיט אַ קוילן-שטריך צו די שלויפן צו. אַ שלאַנקע, אַ שוואַרץ-חנעוודיקע האָט זי צוגעפאַרבטערהייט אויסגעזען ווי אַן עכטע פאַריזערן. זעלבסטשטענדיק האָט זי געוואָלט ווערן און זי האָט זיך דער-ריבער געלערנט סטענאַגראַפיע, דאַקטילאַגראַפיע און ענלעכע מלאכות. ס'האָט איר געצויגן צום מערב: צו „לווור“, צום ראַדען-מוזיי, צו דער קאַמעדי-פּראַנסעו. זי איז געלאָפּן אַף קאַנצערטן און זיך געטראָפּן מיט יונגע מאָלער און שרייבער אַפּן מאַנפאַרנאַס. דערנאָך האָט זי חתונה גע-האַט פאַר אַן אינזשעניער און איר מאַן זיצט אַצינד אין לאַגער „דראַנסי“. זשאַק איז אַוועק אַף יענער זייט סען, צום „לינקן ברעג“: צו דער אַוניווערזיטעט, ביבליאָטעק און קאַפּע-הייזער פון לאַטיינישן קוואַרטאַל. די מאַמע האָט אַף אים געלייגט גרויסע האַפּענונגען: דאָס „קריינדל“ פון דער משפּחה וועט ער ווערן! אַ באַרימטער אַדוואָקאַט, אַ דאַקטער מיט אַן אַריסטאָקראַטישער קליענטעלע... זשאַק האָט פּלוצלונג אויסגעדרייט דעם דישעל צום מזרח, וואו עס זיינען פאַרנעקומען די אַרבעטער-מאַניפעסטאַ-

ציעס פון „באסטיל“ צו דער „קאמונארן וואנט“. פון דאן איז ער פרעמד געווארן דער עלטערן־שטוב. דאן האָט זיך עס שוין אָנגעהויבן — קלערט אַצינד מעסיע סאַקאַלאָווסקי.

אויך די מאַמע האָט אַ צייט לאַנג מיטגעמאַכט דעם גייסטיקן מאַר- שרום: געלאָזט זיך פירן פון דער טאַכטער אין „שטאַט אַרײן“, באַשטעלט עטלעכע קליידער אין מאַדע־סאַלאָנען און פאַרבלאַנדזשעט אין אַ מוזײ אַרײן. דעמאָלט טאַקע האָט זי זיך געענדערט דעם גאַמען פון רחל אַף ראַ- שעל. ניט אזוי צוליב זיך ווי צוליב די קינדער האָט זי עס געטאַן. די קינדער זײנען דאָך שוין געווען אמתע פראַנצויזן, פאַרײזער כמעט.

נאָר ער, דער טאַטע, האָט ניט געקלערט וועגן אָנהויבן פונדאָסניי. ער איז געווען פאַרטאָן אין געשעפט, אין אײנקויפן שטאַפן, אַרויסגעבן אַרבעט, וועקסלען און דיסקאַנטאַס. דער גײסט פון דער שטאַט האָט אים ניט דורכגעדרונגען. די שטאַט מיט אירע קאַטעדראַלעס און היסטאָרישע מאָנומענטן, פּאָליטישע קאַמפן און קונסט־קאַלעקציעס האָט זיך פאַרביי- גליטשט פאַר זײנע אױגן און ניט איבערגעלאָזט קײן טיפע שפורן. דער שטורעם, וואָס האָט זיך פאַמעלעך אָפגעריסן אײנדרױסן, האָט געקלאַפט אין דער טיר און אײנעווייניק האָט מען נאָר געהערט די פײפערײ צווישן די דעכער.

אַמאָל, אין זײן שטעטל, האָט ער געהאַט זײן אײגענע, גײסטיקע וועלט. אַ וואויללערנער און אַ חקרן אין אמונה זאַכן איז ער דאָן געווען, דער שפעטערדיקער מעסיע מאַריס סאַקאַלאָווסקי. בחורױן האָט מען פון אים שטאַרק געהאַלטן און אַפילו נאָך דער חתונה, ווען די דאגות פּרנסה האָבן געדריקט ווי אַ עול אַפן קאַפּ, האָט ער נאָך געפונען צײט אַרײנצור- קוקן אין אַ ספר. נאָר פרומע לײט האָבן אים אַפילו געהאַלטן פאַר אַ שטיקל אַפיקורס, ווייל ער האָט מער געהאַלטן פון אַרײנקוקן אין אַ רמב"ם אײ- דער פון שלײנגען קאַפּיטלען תהילים אָדער „זאָגן“ סתם אין דער וועלט אַרײן. שפעטער האָט ער אויך אָנגעהויבן לײענען צײטונגען און האָט זיך געקוויקט מיט די פּאָליטישע מאַמרים, איבער די אומות העולם און זײערע טועכצן, אַרטיקלען, וואָס זײנען גלייכצײטיק געווען דורכגעפלאַכטן מיט מאַמרי חז"ל און מאַדערנע חדושי־תורה.

אַבער די פּופצן יאָר פאַריז האָבן אָפגעטעמפט אין אים יענע וועלט. יענע רוחניותדיקע ייִדישקײט איז אים דאָ אױסגערוגען צווישן די פּײַ- גער, זי איז ווי פאַרטונקלט געוואָרן דורכן ים ליכט וואָס האָט געכוואַלעט אין די נעכט פון מאַנמאַרט־באַרג בײז אין די פאַרשטעט אַרום און אַרום.

דאָרט, אין שמעטל, האָט מען דערקוויקט די נשמה בין מנחה למעריב מיט אַ חריפותדיקן תוספות, וואָס „האָט געריסן בערג און זיי צו־זאמענגעמאַלט“. אזא ייד ווי ער, א יודע ספר, האָט יום־טובים צייט זיך פאַסמאַקעוועט מיט אַ קונציקן אַת־ב־ש, מיט אַ שכלדיקן בנמטריא פון אַ בעל־הטורים, מיט פזמונים פון מחזור, וואָס — ווי מען זאָגט — שטייגן זיי איבער אַלע פאַעזיעס פון די אומות העולם. די לומדות איז געווען דער עקר שבעקרים, וואָרים אַלע חכמות זיינען דאָך שוין נתגלה געוואָרן צו משה רבנו אַפֿן באַרג סיני און זי האָט כולל געווען די גאַנצע וועלט מיט די פיש אין וואַסער און די פויגל אונטערן הימל.

אויך שפעטער, ווען מ'האָט זיך באַקענט מיט דער „קולטור“ האָט מען נאָך געקענט שטאַלצירן מיט אזא רמב"ם וואָס איז געווען אי אַ גאון באַ יידן און דערצו אַ דאָקטער און פילאָזאָף באַ דעמאָלטיקע מלכים און האַרן און אַיעדער האָט געוואוסט, אז מיר זיינען שוין געווען אַ פאַלק מיט קולטור ווען „זיי“ זיינען נאָך געווען חזירים־פאַסטוכער. דער סתם געזעסן אַר די בויער...

אַבער דאָ, צווישן דער „באַסטיל“ און דע „לוורד“ האָט די יידיש־קייט פאַרלאָרן פון איר זיכערקייט און חשיבות. אפילו אַפֿן „פלעצל“ גופא, צווישן די כשר־יאַטקעס און ספרים־קרעמלעך איז עס געווען אַ מאַגערע יידישקייט, הויט מיט ביינער. פאַרדרענגט איז זי געוואָרן אין שאַטן פון דער גאַטישער קאַטעדראַלע, פאַרשריען אין ליאַרעם פון די ליכטי־דעקלאַ־מעס, רוישיקע נאַכט־לאַקאַלן און פאַליטישע שטורמען, וואָס האָבן אויפ־געדרערט די וועלט.

אמת, קיין „פראַנצויז“ איז מעסיע סאַקאַלאָאָסטי אויך דאָ ניט געוואָרן. ער האָט זיך אויסגעלערנט די שפראַך אַר וויפל ס'איז אים גע־ווען נויטיק צום געשעפט. עטלעכע מאָל איז ער אַרײַן אין אַ קינאַ. אַנ־שטאַט „פאַניע“, ווי אין דערהיים, האָבן אים קונדן באַטיטלט מיט „מע־סיע“. אָבער זיינע זויכטיקסטע ידיעות איבער דעם מהות פון די פראַנ־צויזן האָבן נאָך עד היום געשטאַמט פון יענע מאמרים איבערן דרייפוס־פראַצעס, וואָס ער האָט אינדערהיים נאָך פאַרשלאַנגען מיט אַזויפיל דורשט. און אויך זיינע הויפט־ידיעות איבער דער פראַנצויזישער ליטעראַטור האָבן געשטאַמט פון זעלבן מקור, וואו עמיל זאָלאַ איז געלויבט געוואָרן אַלס אַן אוהב ישראל.

ער האָט זיך אויך ניט אַרײַנגעפאַסט אין דער עולם הזהדיקייט פון די שכנים, וואָס האָבן דערהויבן צו אַ גייסטיקן קולט אַזעלכע גשמיותדיקע

ענינים ווי אכילה, טרינקען און שיינקייט פון פרויען. טיילמאל איז אים אויסגעקומען אריינגיין וועגן געשעפט אין א קאפערהויז און ער איז נשתומם געווארן ווי זיין באגלייטער, א היגער, האָט זיך אזוי שטארק מיטגעווען וואָס ער זאָל טרינקען. א קלייניקייט עפעס, אן אמתע חומרא: זאָל ער נעמען אן אַפּעריטיוו „פּערנא“ אָדער א קאָניאַק „מאַרטעל“? ...

אַפילו די פּאָליטיק האָט אים דאָ אינטערעסירט ווייניקער ווי אַמאָל, הגם ער האָט געלעבט אין צענטער פון וועלט־געשעענישן. אינדערהיים האָט זי געהאַט אן אנדער טעם, די פּאָליטיק: ס'איז געווען אן ענין פאַר חקירה, פאַר א שאַרפּזינקן ממה נפשך; זי האָט געדינט אַלס אן איידעלער שמועס פאַר פיינע בעלי־ביתים און געווען איז זי אין תּוֹך אַ הלכתא לַמְּשִׁיחָא, וואָס אַ פשוטער בשר ודם קען אין איר גאָרנישט ענדערן. דאָ איז עס געווען אַ וואַכעדיקער ענין מיט רייסערייען, שטרייטן און געוואַלדן עד לֵב השמים. ביז שייסערייען איז עס דערגאַנגען.

דער שטורעם, וואָס איז געהאַנגען אין דרויסן, האָט דעריבער געהאַט אַ שוואַכן אָפּקלאַנג אין זיין נשמה. נאָר די קינדער האָבן מיטגעבראַכט דעם ריח פון דער אַרומיקער, פּולסירנדיקער שטאַט; זיין גייסטיקע וועלט האָט זיך געטונקט אין אַ בין השמשותדיקן גרוי, וואו מען קען אין דער אַרומיקער טונקל־קייט קוים אונטערשיידן צווישן בלוי און ווייס, צווישן וואָלף און הונט. פאַראיינצלטע שטראַלן האָבן זיך אַריינגעוועבט אין דער מערנדיקן חלל און דערציילט פון אַ פאַרגייענדיקער זון, ערגעץ הינטער ווייטע, רויטלעכע האַרזוואַנטן. און אזוי שטאַרק איז נאָך געווען דער כּוּח פון די גוססדיקע שטראַלן, אַז זיי האָבן ניט דערלאָזן דעם קאַלטן, העלן שייך פון די אויפגייענדיקע שטערנס צו פאַרנעמען זייער אָרט.

און דערפאַר האָט ער זיך מיט לֵב ונפש אַריינגעטאַן אין געשעפט, אַריינגעלייגט די רעיונות און די צייט אין קונדן און סחורה, וועקסלען און דיסקאַנטאַם.

אַצינד בושעוועט דער שטורעם און פּלוצלימדיקע בליצן שניידן דורך די האַרזוואַנטן און אַנטפלעקן שטיקער פון פאַרנעסענער פאַרגאַנגענהייט. אַצינד, ווען זיין געשעפט איז „אַריעריזירט“, האָט ער צייט אַריינצור־טראַכטן און, ווי אַ סופּלאַזער יום־כּפּוֹר וואָלט זיך צעלייגט אַף דער וועלט, מאַכט ער אַ חשבוֹנה־נפש אין משך פון טעג און חדשים.

אַצינד זיינען די קינדער אוועק. די גרויסע וואוינונג מיט אירע שייך נע מעבל זעט אים אויס פּוסט און פאַרלאָזן. און ער מיט רחלען שטייען דאָ באַ דער טיר פון קאַריאָר, טוען ניט אויס די מאַנטלען, ווי זיי וואָלטן

דאָ געווען געסט אַף אַ ווייל, ווי מען וואָלט זיי אַ ליאַדע מינוט געקענט אַרויסבעטן פון דאַנען. און ווייל ס'איז אַלץ נאָר אַ אַ ווייל, ווייל דער „איצט“ וואָלט זיך און הענגט אַף אַ האָר, זיינען זיי אַזוי אָנגעלאָדן און דורכגעדרונגען מיט זכרונות פון עבר, וואָס ווערן דורכגעוועכט מיט אַ טונקעלן, שווערן פאַרגעפיל פון אַ מיסטעריעזן, אין אַ שוואַרצן שליער אַיינגעהילטן, מאַרגן.

אויך די מאַמע איז אַ לאַנגע וויילע געשטאַנען פאַרזונקען אין אירע געדאַנקען. אפשר האָט די גאַנצע צייט נאָר איין און אַיינציקער געדאַנק זיך געוויקלט אין איר קאָפּ:

„אַניט זינדיק איד? ... ווען יענקעלע וואָלט נאָר דאָ געווען!“

פערטער קאפיטל

ווען דער אלטער איז אראפגעגאנגען, האָט זיך זשאַק צוריק אַרײַנגע-
לייגט אין בעט און זיך אײַנגעדרייט אין די פאַרסמאָדערטע קאַלדרעס און
מלבושים, וואָס ער האָט געהאַט צוזאַמענגעשלעפט פון די שאַפעס און
קאַמאָדן. האַלב אײַנגעדרימלט האָט ער געטראַכט וועגן מיידל, וואָס איז
דאָ היינט אינדערפרי גאַנץ אומדערוואַרט געקומען באַזוכן דעם אַלטן. באַלד
האָט זיך אים אָנגעהויבן פּלאַנטערן אין קאַפּ, דאָס אַנדערע מיידל, וואָס
האָט געוואוינט אין קליינעם האַטעל, אײַן שטאַק נידעריקער פאַר אים.
פאַרבייגייענדיק האָט ער זי אָפט געזען דורך דער אָפּענער טיר. זי האָט
געטראָגן אַ ברייטן, געבלימלטן שלאָף-דאַק און אין די פאַרנאַכטן האָט
זי געזונגען פאַרבנקטע ליבע-לידער. דער אלטער האָט געזאָגט, אז באַ
דער אויספאַרשונג האָט זי געפּלאַנטערט מיט דער צונג.

ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפט, האָט ער פאַרויכטיק געעפנט אַ
שטיקל לאָדן און אַרויסגעקוקט אין גאַס. שוין מיטאַג! — האָט ער אַ קלער
געטאָן — דער עולם גייט פון דער אַרבעט!

ער האָט דערהערט טריט אין קאָרידאָר און אײַנגעהאַלטן דעם אַטעם.
אין אַ ווײַלע אַרום איז דער אלטער אַרײַן אין צימער.
— ווידער געשלאָפן? — האָט ער געפרעגט — איצט האָב איך
געבראַכט עפעס צום קײען.

— שוין צוועלף? — האָט געפרעגט זשאַק.
— האַלב אײַנס. שוין נאַכן מיטאַג-עסן. היינטיקע צײַטן עסט מען
אַה ניד, כּפּרט דאָנערשטיק, ווען מען טאָר ניט עסן קײן פּלייש!

פון אַ צײַטונגס-פּאַפּיר, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט,
האָט ער אַרויסגעוויקלט אַ שטיקל ברויט און עס אוועקגעלייגט אָפּן טיש.
דאָן האָט ער אַרויסגעצויגן פון בויס-קעשענע אַ פּלעשל מיט אַ ביסל
וויין און אוועקגעשטעלט דאַנעבן.

— פרומע לייט — האָט ער בשעת מעשה געדרשנט — האָבן קיין-
מאָל ניט געגעסן קיין פלייש אום פרייטיק. אָבער היינט איז די וועלט
שוין צו פרום — אויך דינסטיק, מיטוואָך און דאָנערשטיק זיינען פלייש-
לאָזע טעג!

זשאַק איז אַרויסגעקראָכן פון בעט און זיך צוגערוקט צום טיש.
— גוטע יאָרן דערלעבט — האָט דער אַלטער אַריינגעגאַסן דעם וויין
אין אַ גלאָז — פראַנצויזן אָן וויין!
— אָט האָבן מיר נאָך אַ ביסל!
דער אַלטער האָט אויפגעהויבן דאָס גלאָז און עס באַטראַכט אַנט-
קעגן שײן:

— יא, דאָס וואַסער, וואָס מען האָט דאָ צוגעמישט, איז עכט, —
ניט קיין ערזאָץ!

דאן האָט ער באַטראַכט זשאַקס בעט:

— געווען קאָלט באַנאַכט? כ'האָב זיי דאן אָפגעשיקט אַלע דעקעס.
ניט געוואוסט, אַז ס'וועט דאָ עמעצער קומען וואוינען.

— מען ניט זיך אָן עצה! — האָט זשאַק זיך גענומען צום עסן.

— שווער צו לעבן היינט אין פאַריז! — האָט אַ זיפץ געטאָן דער
אַלטער — זעט איר, דער פּאָליציאַנט, דעם האָבן זיי שײן צורעכט גע-
מאַכט און ער איז פונדעסטוועגן אויפגעשטאַנען תּחית המתים.

— וועלכער פּאָליציאַנט? — האָט זשאַק אָפגעביסן אַ שטיקל
ברויט.

— יענער, פון גאַראַזש אַף מאַזשענטאַ. איך האָב דאָך אייך דער-
ציילט. אַ סברה, אַז מען האָט ווידער מטריח געווען אַלע לאַקאַטאָרן פון
דער „גוטער האַפּענונג“. ער האָט זיי אָנגעקוקט און האָט קיינעם ניט
דערקענט.

— מען האָט זיי באַפרייט?

— יא, כמעט אַלע. אויסער דעם מיידל. זיי האָבן געמוזט גענוי
באווייזן, וואו זיי האָבן זיך געפונען אין יענער מינוט. היינטיקע צייטן
מוז אַ מענטש קענען באווייזן מיט עדות וואו און וואָס ער האָט געטאָן
אַ נאַנצן מעתלעך. אפילו פאַר די באַנאַכטיקע שעה, אין בעט, מוז ער
האָבן אַן אַליבי... זעט איר, כ'האָב דאָסמאָל קיין מורא ניט: וואָרים פונקט
דאן, ווען מען האָט געוואָרפן די באַמבעס אַף מאַזשענטאַ, האָב איך גע-
עפנט די ברויט איבערן קאַנאַל.

זשאק האָט אויפגעהערט קייען און געוואָרפן אַ פּאַרשנדיקן בליק אָפן אַלטן.

— און איר? — האָט יענער געזאָגט — איר זיינט אודאי געקומען פון אַ לוייה?

זשאק האָט אַ שמייכל געטאָן און צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ אַף יאָ. — אַ לוייה איז גאַרנישט שלעכט! — האָט פאַרויכערט דער אַלטער — אַ מת קען געוויינלעך ניט ריידן און קיין שום פּאָליציי וועט פון אים גאַרנישט אַרויסקריגן. אָבער וואָס טוסטו צום ביישפּיל?... — ער האָט זיך אַ קראַץ געטאָן אין קאָפּ און פאַריכט זיין היטל — לאָמיר זאָגן, אַז דו שלאָפסט גראַדע מיטן ווייב פון אונדזער פּאָליציי־פרעפעקט און דאָרט פאַלט עמעצן איין אויסגערעכנט אין יענעם מאָמענט צו וואַרפן אַ באַמבע אַף דער פרעפעקטור? וואָס זאָגסטו דאָן — וואו ביסטו געווען?

— מיר דאַכט זיך, אַז אונדזער פרעפעקט איז גאָר אַן אַלמן! — האָט געזאָגט זשאק, אַן אויפגעאייטערטער פון וויין, פון ברויט און דעם אַלטנס לאַנגע דרשות.

— דאָן זיינט איר אַ בר־מזל! זעט איר, באַ די לאָקאַטאָרן פון דער „נוטער האַפּענונג“ האָבן זיי געוואָלט אַרויסקריגן ווי ער האָט געהייסן, יענער פאַרשוואַנדענער פּויגל פון האָטעל, דער שאַרל פּויאַלאָן, ווי ער הייסט...

זשאק האָט אַ ציטער געטאָן און זיך אינסטינקטיוו אַ כאַפּ געטאָן פאַר דער בוזים קעשענע, וואו ער האָט געהאַלטן זיינע פאַפּירן. יעדן טאָג האָט אים דער אַלטער געבראַכט נייעס, פונדעסטוועגן איז ער נאָך ניט גרייט געווען אַף אַלע סורפּריזן. דער אַלטער האָט אים שאַרף באַטראַכט. — אויב זיי ווייסן שוין אַפּילו זיין נאָמען, וועלן זיי אים זיכער באַלד כאַפּן! — האָט זשאק באַמערקט אין אַ וויילע אַרום.

— ווער ווייסט? אָט ווייזט זיך אַרויס, אַז ער זיצט גאָר זינט אַ לענגערער צייט אין אַ געפאַנגען־לאַגער. מען האָט אַנטדעקט זיינע קרובים לעבן פאַריז און זיי געשיקט רופן — ס'הייסט מען האָט זיי אַרעסטירט — און זיי טענהן, אַז זייער טייערער קרוב זיצט זינט אָנהויב קריג פאַר־שפאַרט אין דייטשלאַנד. איז ווי האָט ער געקענט גלייכצייטיק וואַרפן באַמבעס אין פאַריז און אַף בולוואַר מאַזשענטא דערצו?

— אפשר האָט ער געמאַכט ויכרח פון לאַגער? עס האָבן שוין פאַר־סירט אַזעלכע פּאָלן. — האָט זשאק געפרוּאווט אויפּלערן דעם ענין על פּי שכל.

— אפן דאָזיקן שכל איז אויך די געשטאַפּאָ געפּאַלן. אַ סברא, אַז זיי האָבן דאָרטן אָנגעפרעגט טעלעגראַפיש און ס'איז געקומען אַן ענטפּער, אַז ער זיצט דאָרט ווי אַ טאַטע. אַ פאַרפלאַנטערטע געשיכטע, וואָס? און דאָס מיידל פון האָטעל האָבן זיי נאָך אַלץ ניט באַפרייט. זשאַק איז געוואָרן אויפּמערקזאַם, אָבער דער אַלטער האָט שוין געדערט וועגן עפעס אַנדערש:

— כ'האָב היינט געזען, אַז איר האָט כלל ניט קיין אינטערעס פאַר פרויען. נו, יאָ, אַז מען קאָרמעט זיך נאָך מיט וואַסערדיקן וויין און טרוי-קענעם כרויט, האָט מען שוין אין זינען נאָר אַ צוגעפראַוועטן ביפּשטעק מיט געבראָטענע קאַרטאָפּעלעך. זעט איר ווען מיר זיינען געלעגן אין די טראַנשייען, בעת דער לעצטער וועלט-מלחמה...

— איר זיינט געווען אין דער לעצטער וועלט-מלחמה? — איז זשאַק ווידער געוואָרן מיסטרויאיש — מיר דאַכט זיך, אַז איר זיינט שוין צו אַלט!

— כ'האָב פאַרנעסן, אַז איר זיינט נאָך אַזוי יונג. איך מיין, פאַר-שטייט זיך, יענע פון 1914-1918. עד היום רופן מיר זי נאָך די לעצטע מלחמה. ס'איז דערפאַר וואָס מען האָט אין אונדז אַריינגעטענהט פיר יאָר נאָכאַנאַנד, אַז עס וועלן שוין מער קיין מלחמות ניט זיין. אָבער ווי עס ווייזט אויס איז עס דאָן געווען די „ערשטע-לעצטע“ און איצט זיינען מיר מיט מזל באַ דער „צווייטער-לעצטער“, ביז אַם ירצה השם...

ער האָט אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער און דערלאַנגט זשאַקן די האַנט:

— כ'וועל שוין ניין צו דער אַרבעט. אפשר וועל איך זיך אַרויפכאַפּן אין אַוונט. אָדער איך וועל נאָר צושיקן מיין באַקאַנטע מיט עפעס עסן.

פינפטער קאפיטל

פון ראדיאָ האָט אַרויסגעזונגען אַ פאַרבענקטע פּרויען־שטימע. „הע-
לען האָט פאַרגעסן צוזומאַכן דעם קאַסטן!“ — האָט אַ ברום געטאָן סאָ-
קאַלאָוסקי, אַרײַנגייענדיק אין עס־צימער. ער אַליין פלעגט אים לעצטנס
כלל ניט אויפדרייען. אָט הערסטו מוזיק אָדער סתם ידיעות און פּלוצלונג,
פון דער העלער הויט, מישט זיך אַרײַן דער שטן און צעשרײט זיך אַף
קולי קולות: די יידן האָבן געמאַכט די מלחמה!... די יידן האָבן פאַרקויפט
פּראַנקרייך, דײַטשלאַנד, די גאַנצע וועלט!...

ער איז צוגעגאַנגען צום אַפּאַראַט און אים געשלאָסן. די שטימע איז
פאַרשטומט געוואָרן. ס'איז געוואָרן שטיל.

איצט האָט העלענס קול אויפגעטויבט אין זיינע אויערן. זי איז דאָ
היינט ווידער געווען. זיך אַרויפגעכאַפט אַף אַ ווײלע און זיך גלייך גע-
קליבן אַוועקצוגיין. און ווען ער האָט פּרוּבירט זי פאַרהאַלטן, האָט זי גע-
זאָגט:

— נײַן, טאַטע, כ'מוז גלייך גיין! כ'וועל היינט אַרויספאַרן קיין
דראַנסי און די אויטאָבוסן אַהינצו זיינען תמיד געפאַקט. מען מוז קומען
באַצײטנס, כדי צו קריגן כאַטש אַ שטייענדיקן פּלאַץ!

קיין נייעס האָט זי ניט דערציילט — אַרומגעלאָפן נעכטן אַ גאַנצן
טאָג און זיך גאָרנישט דערוואוסט. אָבער אַלע רײד אירע האָבן זיך גע-
דרייט אַרום זעלבן געדאַנק:

היינט איז שוין פּרײטיק. אויב מען וועט ביז האַלבער נאַכט ניט
אויסגעפינען די טעראָריסטן!...

זי האָט עס אַרויסגערעדט אַפן קול און ער האָט עס אַרויסגעהערט
פון איר שווייגן. בעתן עפענען די טיר אַוועקצוגיין האָט זי נאָך געזאָגט:
— אַפּשר וועל איך זיך דאָך עפעס דערוויסן!

בשעת מעשה האָבן אירע אויגן געקוקט טרויעריק:

— כאָטש וואָס העלפֿט דאָ דאָס וויסן!

אירע ווערטער האָבן דאָ נאָך געפלאַטערט אין דער שטילקייט. דאָן האָבן דעם טאָטנס רעיונות אים פאַרטראָגן צום זון. ער האָט אפילו ניט געהערט ווי די ווינדע האָט זיך געלאָזן אין גאַנג, הגם אומבאַוואוסט האָט ער כסדר געלויערט אַף איר גערויש. ערשט ווען דער שליסל האָט אַ סקריפּ געטאָן אין דער טור, האָט ער אויפּמערקזאַם אויפּגעהויבן דעם קאַפּ און דערקענט זיין ווייבס טריט. רחל? ער האָט זיך כלל ניט אַרומגעזען ווי די שעהן זיינען געפלוין.

רחל איז אַריבערגעטראָטן דעם שוועל און אַוועקגעשטעלט דעם קאַשיק לעבן טיש:

— געווען היינט העלען? — האָט זי אָפּגעאַטעמט.

— יאָ, זי האָט זיך אַרויפּגעכאַפּט אַף אַ וויילע.

— קומט שטענדיק ווען די מאַמע איז נישטאָ! אוראי, וואָס פאַראַ בשורות טובות קען זי שוין אָנזאָגן? ... כ'האַב שוין געהערט אין גאַס.

— וואָס האָסטו געהערט?

רחל קווענקלט זיך אַ וויילע, דאָן זאָגט זי שטיל:

— אַז אַ גרויסע צאָל משכנות וועט מען נעמען פון „דראַנסי“.

— גאָט וועט רחמנות האָבן! — טרייסט זי סאַקאַלאָווסקי, כאָטש

אים אַליין שטיקט עס אין האַלדז — און ס'וועט נעמען אַ סוף. דאָס ייִדיִ-שע פּאַלק האָט שוין אַריבערגעלעבט ערגערע המנס!

— דאָס ייִדישע פּאַלק? ס'דערט זיך אַזוי לייכט, אָבער אַז מען

האָט איין קינד אין „דראַנסי“ און דאָס אַנדערע וואַלגערט זיך אַרום, אַז מען ווייסט אפילו ניט וואו זיין געביין וועט אַהינקומען...

— העלען: האָט געזאָגט — פירט סאַקאַלאָווסקי זי אַרויף אַף אַן

אַנדער טעמע — אַז זי וועט היינט עסן באַ אונדז. ס'איז דאָך היינט פרייִ-

טיק. די קרעמערקע ווייסט, אַז איר מאַן איז אין לאַגער, האָט זי איר צו-

געזאָגט אָפּלייגן עטלעכע קאַרטאַפּל אָן אַ זייט און אפּשר וועט זי איר געבן אויך אַ האַלבע פּאַרציע בוימל.

— מילא, היינטיקע שיינע פרייטיק־צונאַכטן! — מאַכט רחל אַוועק

מיט דער האַנט.

ס'איז געווען אַ מנהג אין דער משפּחה, אַז פרייטיק־צונאַכט זיינען

אַלע קינדער געווען באַם טיש. נאָך העלענס חתונה פלעגט זי אין דעם

אַוונט קומען מיט איר מאַן צום עסן. אָבער לעצטנס האָבן שוין צוויי גע-

פעלט: דער איידעם און זשאק, און פרייטיק-צונאכט האָט מען נאָך מער ווי שטענדיק געפילט דעם אומגליק.

— אודאי איז בעסער זי זאָל היינט עסן מיט אונדז — זאָגט רחל אין אַ ווילע אַרום — די רוצחים האָבן דאָך געמעלדעט, אז אויב מען וועט ביז היינט באַנאכט ניט געפינען די טעראָריסטן, וועלן מאָרגן פאַר-טאָג דערשאַסן ווערן די פּופּציק משכנות. פון איין נאכט אזא קען אַ מענטש גרוי ווערן!

זי גייט אין סיד און קומענדיק צוריק זאָגט זי:

— כ'האָב נאָך עטלעכע מערעלעך און אַ שטיקל רינדער פעטס. קיין פּוטער וועט מען שוין היינטיקן חודש ניט באַקומען. „וואָס ווייזט איר אונדז די קאַרטן?“ — זאָגן די קרעמערס — „אז מיר האָבן ניט קיין סחורה!“ פינף הונדערט פראַנק פאַרלאַנגט מען פאַר אַ ליטער בוימל און געמישט איז עס מיט עפעס אַ מין טראַן אַף שמירן די רעדער. וואל-פיש-טראַן זאָגט מען.

זי פאַרגעסט זיך אַ ווילע און שמועסט וועגן די סיד זאַכן. די „פאַרציעס“ אַף די קאַרטן זיינען אזוי קליין און דערצו טיילט מען אַפּילו דאָס ביסל ניט אויס. עס בלייבן איבער די קאַרטן פון חודש צו חודש. און אַפּן „שוואַרצן מאַרק“ הויבן זיך די פרייזן ווי אַף אויוון. אָבער ווי ניט איז וועט זי אַף היינט אינאַוונט צוזאַמענשטיקעווען אַ מאַלצייט.

— אה, ווען זשאַק וואָלט כאַטש היינט געקומען צום עסן — דער מאָנט זי זיך ווידער פון זון — ווער ווייסט וואו ער וואַלגערט זיך אַרום, אַ הונגעריקער, אַ פאַרשמוצטער...

— זשאַק וועט זיך אַן עצה געבן — טרייסט זי סאַקאַלאָווסקי — ער האָט זיך שטענדיק אַן עצה געגעבן!

— אַן עצה געבן? שוין פיר יאָר אָן אַ מנוחה שעה! אָנגעהויבן זיך מיט שפּאַניע, דאָן די מלחמה, די בהלה. אזא צייט האָט מען ניט גע-וואוסט צי ער לעבט, צי ער איז ניט געפאַנגען כאַ די רשעים.

זי גייט אַרום מיט פאַרבראַכענע הענט:

— מען שיסט יעדן טאָג. וואָס מען הערט זיך אַלץ אָן אין די אַטשע-

רעם!

— וואָלט מען דאָך אָבער געהערט — פּרוואווט סאַקאַלאָווסקי זי באַרוואיקן — זיי שרייבן דאָך די נעמען אין די בלעטער!

— וואָס די בלעטער שרייבן שוין! זיי פאַרשלעפּן קיין דייטשלאַנד,

אין די לאגערן, אין די תפיסות! א רוצחישע וועלט געוואָרן... דריי מאָ-
 נאטן האָט מען פון אים ניט געהערט!
 — אָבער העלען האָט דאָך פאַר עטלעכע וואָכן געהאַט אַ גרום, אז
 ער איז אין פאַרזי!
 — ווייס איך וואָס, אַ גרום! עמעצער האָט געזאָגט, אז איינער
 האָט דערציילט!...

מעסיע סאַטאַלאָווסקי האָט קיינמאָל ניט דערציילט זיין ווייב גענוי
 פון יענעם גרום. ס'איז געווען דערפאַר וואָס דאָס מיידל, וואָס האָט דעם
 גרום אָפגעגעבן, איז ניט געווען קיין יידישע און ער, דער טאַטע, האָט
 אַרויסגעלערנט פון דער טאַכטערס רייד, אז ס'איז עפעס ניט סתם אזוי
 אַ מיידל. וואָרים וויבאַלד קיינער האָט אזוי לאַנג זשאַקן פאַר די אויגן
 ניט אָנגעזען, איז ווי קומט דוקא יענע מיידל פון אים וויסן? זי זאָגט,
 העלען, אז זי האָט דאָס מיידל שוין איינמאָל געטראָפן מיט זשאַקן, פאַר
 אַ דריי יאָר צוריק, אין אַ „קאַפע“ אַף די „גרויסע בולוואַרן“. הייסט עס,
 אז ס'איז שוין אַ מעשה פון אַ היפש ביסל צייט!

האָט ער דערפאַר דערציילט רחלען נאָר האַלבע ווערטער — ניט
 אַהין, ניט אַהער! אמת קיין גרוים אומגליק איז עס פאַר היינטיקע צייטן
 ניט געווען, פאַראַן היינט גרעסערע אומגליקן, אָבער קנאַפ האַרצווייטיק
 האָט זי רחל — האָט ער געטראַכט — צו וואָס איר פאַרשאַפן אַ נייעם
 עגמט נפש? פרום איז זי לעצטנס אויך געוואָרן, וועט זיך אָנהויבן אַ חקירה
 וודיישה און אַ יאָדעניש אַף אַ נייעם קאַן!

אָבער אַצינד האָט ער איינגעזען, אז ס'איז בעסער ריידן קלאַרע
 דבורים און זי באַרואיקן. ווער איז עס היינט, ווען דער נפש איז אין
 סכנה, מרדק אין אַזעלכע ענינים?!

— ניין, רחל — האָט ער אָנגעהויבן דערקלערן — ס'איז דאָך טאַקע
 געווען אַ ראַיעלער גרום! זשאַקס אַ באַקאַנטע האָט דאָן כפירוש דערציילט
 העלענען, אז זי האָט אים גראַדע געהאַט געזען אין פאַרזי און מיט אים
 גערעדט!

— זשאַקס אַ באַקאַנטע? איך קען זי ניט?

— מסתמא ניט! אַ מיידל...

— אַ מיידל? וואָס פאַראַ מיידל?

— אַ פראַנצויזיש מיידל!

— אַ יידישע?

— ניין, סתם אַ פראַנצויזישע מיידל.

רַחֵם אומגעדולד וואַססט. איר בליק איז צוגעשמירט צום מאַנס פנים. זי וואַרפט עטלעכע פראַגעס מיטאַמאָל:

— פון וואַנען שטאַמט זי? ווי הייסט זי? וואו וואוינט זי?

— אן אַרבעטער מיידל דאַכט זיך.

— ווי הייסט זי?

סאַקאָלאָווסקיס אָפּגעהאַקטע ענטפּערס צעהיצן נאָך מער דער מאַ-
מעס נייגעריקייט. זי הויבט אָן טענהן הלמאי ער האָט איר דאָס אַלץ פריער
ניט דערציילט און פאַרוואָס זי מוז אים אַצינד ציען פאַר דער צונג.

אַבער סאַקאָלאָווסקי פאַרזיכערט איר, אַז ער ווייסט אַליין גאָרניט
וועגן דאָזיקן מיידל. העלען האָט גאָר אַמאָל, פאַר אַ דריי אָדער פיר יאָרן,
זי געזען מיט זשאַקן אין אַ „קאַפּע“ און דאָ אַנומלמט, פאַר אַ דריי וואָכן
האָט דאָס מיידל דערקענט העלענען אין גאַס, האָט זיך שטאַרק געפּרייט
מיט איר און דערציילט, אַז זי האָט מיט אַ שעה צוריק געזען איר ברודער.
און דערנאָך איז דאָס מיידל פאַרשוואַנדן. העלען ווייסט אויך ניט וואו
זי וואוינט אָדער וואו זי אַרבעט.

— ווי הייסט זי? — פּרעגט פּונדעסטוועגן רחל ווידער.

— מאַדלען... אָדער זשערמען... כ'געדענק ניט גענוי. אַן עכטער

פּראַנצויזישער נאָמען אַזאַ!

מאַדלען? זשערמען? ... רחל שטרענגט אָן איר זכרון, קען זיך אָבער
קיינעם ניט פאַרשטעלן אונטער די דאָזיקע נעמען. „מאַדלען“, ווייסט זי,
איז אַ גרויסע נייע קירכע, זי האָט זי אָפּטמאָל פאַרביטן מיט דער אָפּעראַ,
וואָס געפינט זיך אין יענער געגנט. העלען האָט זי געפירט ווייזן די דאָ-
זיקע בנינים. העלען האָט זיך דאָן באַשעפּטיקט מיט די סטילן פון קיר-
כעס... און וואָס שייך זשערמען, קומט איר אָפּן געדאַנק דער בולוואַר
„סאַן זשערמען“, וואָס ציט זיך אַף יענער זייט טייך, פון דעם „קאַנקאַרד“
ביז דער „באַסטיל“ כמעט. אָבער ווער איז דאָס דאָזיקע מיידל?

— פאַר דריי יאָרן האָט זיי העלען געטראָפּן צוזאַמען? — פּרעגט
זי איבער ווי זי וואָלט גערעדט צו זיך אַליין — ביז היינט האָט זי גאָרניט
דערציילט. זשאַק האָט אויך גאָרניט דערציילט... די קינדער האָבן גאָרניט
ניט דערציילט!...

— דו קענסט דאָך זשאַקן — זאָגט סאַקאָלאָווסקי — ער האָט בכלל
ווייניק גערעדט מיט אונדז וועגן זיינע ענינים. אפּשר זיינען מיר אַליין
געווען אַ ביסל שולדיק!

— מיר זיינען דען געווען שלעכטע טאַטע-מאַמע? — רעדט רחל

ווייטער האלב צו איר מאן און האלב צו זיך אליין — אלץ אין דער וועלט
געטאן פאר די קינדער, געוואלט זיי מאכן פאר מענטשן, געגעבן לערנען,
שטודירן... יידישקייט האט מען אויך געוואלט איינפלאנצן אין זיי, אה
וויפל ס'האט זיך געלאזן אין דער דאזיקער שטאט...

— פארשטייט, רחל — זאגט סאקאלאווסקי שטיל און קוקט דורכן
פענצטער ערגעץ אין דער ווייט — מירן זיי געוואלט מאכן גליקלעך אה
אונדזער שטיינער, אזוי ווי מיר האבן עס פארשטאנען. געוואלט שעפן
נחת פון די קינדער. אבער זשאק האט דאך אוראי געקוקט מיט נאך אה
דערע אויגן אה דער וועלט.

— זי האט ניט געזאגט העלענען זשאקס אדרעס? — פאלט אים
רחל אריין אין די רייד.

— ניין, זי ווייסט מסתמא אליין ניט זיין אדרעס. זי האט אים
ווארשיינלעך נאך צופעליק געטראפן, ווארים זי האט נאכגעפרעגט בא
העלענען צי ער וואוינט אינדערהיים.

— זי האט זיך נאכגעפרעגט וואו ער וואוינט? — קלערט רחל אפן
קול — אפשר איז זי?...

— וואס איז זי? — סאקאלאווסקי מיינט, אז זיין ווייב איז אפשר
חושד יענץ מיידל אין לייכטע זימן, אין אויסגעלאסנקייט.
אבער ניט עפעס אזוינס קומט רחלען אפן זינען:

— אפשר איז זי א שפייאנקע? — רעדט זי ארויס שטיל.
— וואס זאל זי אים נאכשפייאנירן? ניין, העלען מיינט, אז זי איז
אן ארנטלעך מיידל און זשאקס א גוטער פריינט.

רחל זעט, אז מער וועט זי זיך שוין ניט דערוויסן און זי גייט אין
קיך אריין אונצווארעמען דאס ביסל זופ. א וויילע בלייבט זי פארטראכט,
איז זיך מישב, ארבעט אויס א פלאן. אויך זי האט אירע סודות וועגן
וועלכע זי דערציילט ניט איר מאן. א שאך נאך וואס מען ווייסט ניט דעם
אדרעס פון יענער זשערמען צי מאדלען! אזא פאדים וואלט איר אן א
שיעור געהאלפן אין לאבירינט פון אירע זוכענישן.

און גלייך נאכן עסן האט זי א זאג געטאן צו איר מאן:

— ווייסט, איך וועל זיך אראפכאפן נאך אמאל אין גאס! אפשר
וועט זיך מיר דאך איינגעבן קריגן עטלעכע גראס פוטער אה די סארטן.
דער חורש איז באלד פארביי און דאן זיינען זיי נארינט ווערט, און היינט
קומט העלען — זי זעט אויס אזוי שלעכט!

סאקאלאווסקי האט געוואלט זי פארהאלטן, אבער אין אירע אויגן

האָט ער באַמערקט, אַז זי איז שטאַרק צעמישט פֿון דער ידיעה וועגן יענעם
מיידל. וואָס וויל זי דען טאָן? — האָט ער אַ קלער געטאָן.

באַ דער טיר האָט זיך רחל עפעס דערמאָנט:

— און דו בלייב אין שטוב. מיר דאַכט זיך אפילו, אַז אַ פּאַר פּאַר-
דעכטיקע פּאַרשוניען דרייען זיך אַרום אין גאַס און קוקן אַרויף צו די
פענצטער.

— ס'דאַכט זיך דיר אוודאי! מען איז אָנגעשראַקן, און די שרעק
האָט גרויסע אויגן.

— קען זיין. פּאַראַן פּנימער, וואָס וואַרפֿן אָן אַן אימה. אַף יעדן
פּאַל איז בעסער זאָלסט בלייבן אין שטוב.

זי גייט אַרויס און סאָקאַלאָווסקי בלייבט אליין. עס ווערט אים
גלייך אומהיימלעך. אפילו אַראָפּגייז אין גאַס טאָר מען ניט! איינגעשלאָסן
ווי אין אַ תּפּיסה! און וואָס איז די זיכערקייט אין שטוב? וואו איז מען
דען זיכער? די מלאכי חבלה קומען אומעטום!

ער שפּאַצירט אַרויף און אַראָפּ דורך אַלע צימערן. ווען די לענטע
מיט אָן אַ שיעור רעיונות הויבט זיך אָן דרייען אין זיין קאָפּ, קען ער
ניט איינזיצן אַף אַן אָרט. ער מוז אַרומשפּאַנען היין און הער. וואָס מער
ער קלערט אַריין אַלץ ניכער און האַסטיקער יאָגן זיך די געדאַנקען. ער
האָט אָבער אַ סך צייט צום קלערן, זינט מען האָט אַריעריזירט זיין גע-
שעפט. „אַריעריזירט“? אַ מאָדנער אויסדרוק: אַריעריזירט! אַמאָל, אינ-
דערהיים, פּלעגט מען זאָגן פּראָסט און פּשוט: פּאַנגראַמירט אָרער נאָך
פּשוטער: געראַבעוועט, געזולט... איצט איז אָבער די וועלט געוואָרן צי-
וויליזירט. פינף און פּופּציק יאָר האָט ער געמוזט אַלט ווערן, זוכה זיין
לעבן אין דער שטאָט פֿון קולטור און ציוויליזאַציע, כדי ער זאָל הערן דאָס
איידעלע וואָרט: אַריעריזירט!

שפּאַצירנדיק אין דער לענג און אין דער ברייט, גייט ער אַריין
אין שלאָף-צימער. רחל האָט דאָרט געלאָזן אָפֿן אַ פענצטער צום לופּטערן.
סאָקאַלאָווסקי איז דאָ ענג צווישן די ווענט, ער בויגט זיך אַרויס דורכן
פענצטער, וואָס קוקט אין אַ שמאַלן הויף. אַנטקעגן, באַ אַ שכן, ריטשעט
די ראַדיאָ. סאָקאַלאָווסקי הערט צו, פּאַרשטייט אַפּריער ניט די ווערטער.
ערשט אַ וויילע שפּעטער ווערט אים קלאָר דאָס וואָס עס איז געזאָגט
געוואָרן:

„דער ייד יענקל סאָקאַלאָווסקי, גערופן זשאַק, האָט זיך באַטייליקט
אין דורכפירן דעם אַטענטאַט פֿון בולוואַר מאַזשענטאַ... אַ גאַנצע ריי

פארברעכנס אף זיין געוויסן... די באפעלקערונג ווערט אויפגעפארערט...
מעלדונגען קען מען אָפגעבן אין דער פּרעפּעקטור, צימער... דיסקרעציע
ווערט פּרזיכערט... סמנים: שוואַרצע האָר, מיטעלער וואוקס..."

ער שפּרינגט אָפּ פון פענצטער, לויפט אַרויס פון שלאָף-צימער.. די
ריטשענדיקע שטימע פון ראַדיאָ יאָגט אים נאָך. וואהין אַנטלויפן? אין
די פּראָנטאָווע צימערן, וואָס צו דער גאַס, שיינט אַרײַן אַ פּאַרנעפּלמע
ווינטערדיקע זון. אונטן שטייען די פּאַרדעכטיקע פּאַרשוינען. ער ווייסט
אַצינד, אז רחל האָט ניט געמאַכט קיין טעות!

עס ציט אים צוריק אין שלאָף-צימער. ער וויל הערן נאָכאַמאָל, געד
נוי. אָבער די ראַדיאָ שפּילט אַצינד עפעס אַ שרימדיקע טאַנץ-מוזיק. פון
אַלע אַנטקעגנדיקע פענצטער קוקן פּאַרטייעטע אויגן. זיי קוקן אויך דורך
די ווענט, זיי לוייערן פון אַלע ראָגן גאַס; זיי זיינען איבערגעגאַסן מיט
בלוט און פול מיט רציחה.

זעקסטער קאפיטל

לאַנגזאַם, מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאַפּ, איז רחל געגאַנגען איר בערן בולוואַר סעבאַסטאָפּאָל. דאַן האָט זי זיך פאַרנומען אַף רעכטס און איז אַריינגעפאַלן אין אַ לאַבירינט פון געסלעך, וואָס זיינען געלאָפּן אָן אָרדענונג צווישן בולוואַר און די „צענטראַלע האַלן“, וואָס מ'האַט פריער גערופּן „דער בויך פון פאַריו“.

אַמאָל איז דאָ געווען אַ שטענדיקער הויזאַ און גערודער: אַ גאַנצע נאַכט פלעגן אַנקומען אָנגעלאָדענע קאַמפּאַנען פון אלע עקן פראַנקרייך און פון אויסלאַנד, הויכע טורעמס פון קעפלעך קרויט, מערן און סאַלאַדן פלעגן אויסוואַקסן איבער נאַכט און פאַרשווינדן אין די פּרימאָרגנס; אַף אלע ראַגן זיינען אַרומגעשטאַנען קאַסטנס מיט קערב פּרוכטן און ברייט־פלייציקע אַרבעטער האָבן געשלעפּט אָפּגעשוּנדענע בהמות פון די וועגע־נער און זיי אויפּגעהאַנגען אין לאַנגע רייען אין די געקראַטעוועטע, רי־זיקע שפּייכלערס.

די רעסטאָראַנען זיינען דאָ געווען אָפּן אַ גאַנצע נאַכט און אַף די ראַגן, אין גאַס, האָט מען אַ גאַנצן מעת־לעת געבראַטן לאַנגע פאַסיקעס קאַרטאָפּל און דיקע וואַרשטלעך אין גרויסע אייל־קעסלען, וואָס מען האָט גערייניקט איין מאָל אין יאָר. צייטונגס־מענטשן פון דער נאַנטער „רי מאַנמאַרט“, וואו עס זיינען געווען אַ סך רעדאַקציעס, פלעגן זיך דאָ אַראָפּכאַפּן נאָך אַ האַלבער נאַכט אונטערצוליינען דאָס האַרץ מיט אַ וואַ־רעמען ביסן. ביז נאַכמיטאַג זיינען שיריים פון גרינסן און פירות אַרומגע־לעגן אַף די טראַטואַרן און אין די רינשטאַקן. מען האָט דאָ דאַן געקענט איינקויפּן בחצי חנם איבערגעבליבן פלייש אָדער געפלאַצטע טאָמאַטן.

אַצינד זיינען די געסלעך געווען פּוסט און טרויעריק. די ריזיקע שפּייכלערס זיינען געשטאַנען ליידיק. עטלעכע טרעגערס האָבן האַלב גע־

דרימלט אפן טראטואר, ווי ס'איז געווען זייער געוואוינהייט זינט יאָרן. צוליבן ווינט האָבן זיי זיך צוגעדעקט מיט הויפנס ציימונגס־פּאַפּיר און ליידיקע טאַרבּעס. אין די קראַמען אַרום זיינען די טירן געווען צוגעמאַכט און מען האָט זעלטן ווען געזען אַרײַנגיין אַ סונג. נאָר אין איין וויטיקן געסל האָט זיך אַ המון מענטשן, מייסטנס פּרויען געפרעסט אין אַ לאַנגער ריי איבערן טראַטואַר. רחלס פּיס האָבן זי אויטאָמאַטיש געפירט אַהינצו, צו דער אַטשערע.

אַפּן וועג האָט זי אָנגעטראָפּן אַ מעטראָסטאַציע און זיך אָפּגע־שטעלט. זי האָט באַטראַכט דעם גרויסן, פּאַרביקן שטאַט־פּלאַן, וואָס איז דאָרט געהאַנגען איבערן אַרײַנגאַנג און כּלל ניט געקלערט וועגן איינקויפּן. איר מוח האָט געאַרבעט שנעל און די אויגן זיינען געלאָפּן איבער די פּאַ־סיקלעך, פּינטעלעך און אויפּשריפטן פּון איין עק שטאַט צו דעם אַנדערן. ניט קענענדיק זיך אַנטשליסן, האָט זי זיך אַרומגעקוקט איבער דער ווירק־לעכער גאַס אַרום, ווי זוכנדיק באַ איר אַן עצה. פּלוצלונג האָט זי אַ ציטער געטאָן. אַ פּאַר דורכדרינגענדיקע אויגן האָבן דורכגעשפּיזט איר בליק. גלייך האָט זי באַמערקט אַ מאַן, וואָס איז געשטאַנען באַ אַ טויער און זי באַאַכטעט.

וואו האָט זי שוין געזען דעם דאָזיקן פּנים? היינט? ניט לאַנג? אַ סאַלטע האַנט האָט איר אַ גלעט געטאָן איבערן האַרצן. כאַס אַראַפּגיין פּון שטוב האָט אַ פּאַרשוין דורכגעקרייצט איר וועג און האָט זי שאַרף און פּאַרשנדיק אָנגעקוקט. ס'איז דער זעלבער! ער גייט איר נאָך! זי האָט זי אויסגעדרײט צו דער קאַרטע און וואַרפּנדיק זייטיקע בליקן האָט זי אים ניט אָפּגעלאָזט פּון אויג. איצט האָט ער פּאַרויכערט אַ פּאַפּיראַס און נאַבלעסיק אַרויסגעלאָזט אַ וואַלקנדרל רויך. אפּשר האָט זי געהאַט אַ טעות? דער מאַן האָט זיך פּאַקירעויעט צו דער אַטשערע, האָט זיך געשטעלט אין עק פּון דער ריי און געדולדיק געוואַרט אָנצוקומען אין געשעפט. די שרעק האָט גרויסע אויגן! — האָט רחל באַשלאָסן — כּפּרט ווען מען פּילט זיך פּאַרפּאַלנגט. נאָך אַ קורצן ישובּ הדעת איז זי אַראַפּ אַ צענדליק טרעפּ צום אונטערגונד־כאַן, וואָס האָט זיך אין דער־אַגענט געשניטן טיף אונטער דער ערד.

ניט שטענדיק האָט זי זיך געווימט באַ די אַטשערעס, ווי זי האָט דערציילט איר מאַן. זיי האָבן איר געדינט אַלס פּאַרטיקער תּירוץ, ווען זי איז אַרויסגעגאַנגען פּרי פּון שטוב און זיך צוריקגעקערט ערשט פּאַר־נאַכט. געגאַנגען איז זי אָפּטמאַל גאָר ערגעץ אַנדערש: זי האָט אַרומגע־

בלאנדזשעט איבער פארשידענע קווארטאלן פון דער שטאָט, וואו זי האָט געזוכט איר זון.

זי דערציילט ניט איר מאן פון אירע וואַנדערונגען און וואַגלענישן איבער דער גרויסער שטאָט — ער וועט זי ניט פארשטיין, פון תמיד אָן האָט ער אַלץ באַטראַכט על פי טרוקענעם שכל און אירע זוכענישן וועט ער האַלטן פאַר אַ משונעת: ראשית — וועט ער זאָגן — קען מען דען געפינען איין מענטשן צווישן מיליאָנען, וואָס זיינען צעזייט איבער טויזנטער גאָסן און געסלעך און הויפן? און צווייטנס: אויב דו וועסט אים אפילו על פי נס יאָ געפינען — וועט ער דען דיר פאַלגן און זיך אומר קערן אַהיים?

זי קלערט כּלל ניט צי ער וועט איר פאַלגן אָדער ניט. זי וויל אים טרעפן. דערווייל טאָפט זי אין דער פינצטער און וואַרט אָפן נס. אין דער אונטערגרונד־סטאָציע איז טונקל, די הויך־הענגענדיקע לעמפלעך זיינען טיילווייז אויסגעלאָשן צוליב עקאָנאָמיע אין שטראָם און קי נאָך ברע־גענדיקע וואַרפן אַ מאַטן שייך. די איינצלנע מענטשן, לענגוים דער ראַמפע, זיינען איינגעהילט אין שאָטן. פון ביידע זייטן ציען זיך פינצטערע טורנעלן, וואָס פאַרלירן זיך אין שוואַרצן ווייט. נאָר זעלטענע, רויטע פייער־לעך שיינען אַרויס פון די ווענט און דינען אַלס וועגווייזער. ווען זי וואַלט געהאָט אַזעלכע לייכטנדיקע פונקטן בעת איר בלאַנדזשעניש?

דער צוג לויפט אָן פּלוצלונג, רייסט זיך אַרויס פון דער פינצטער־ניש מיט רעדער־קלאַפּעריי און שווערן סאָפּען. די טירן צעעפענען זיך מיט אַ קלינגענדיקן טראַסק און שליסן זיך גלייך ווידער. רחל שטייגט איין, דער צוג וואַרפט זיך מיט אימפעט אין שוואַרצן טונעל אַריין. וואו זאָל זי אים זוכן? די שטאָט איז אַזוי גרויס! זי קען נאָר עטלעכע קוואַרטאלן אין צענטער. אַף דער קארטע, אָבער, זיינען אָנגעוואַרפן אָן אַ שיעור בולוואַרן און געסלעך. דערנאָך קומען ערשט די פאַרשטעט, וואָס צעלייגן זיך איבער צענדליקער קילאָמעטער אַרום.

דער צוג לויפט אַריין אין דער סטאָציע „שאַטלע“. אַ סך פּאַסאַזשירן שטייען שוין גרייט באַ די טירן. רחל גייט אַרויס מיטן שטראָם. אַף דער ראַמפע איז דאָ אַ גרויסע באַוועגונג: מענטשן שטייגן איין, שטייגן אַרויס און ריכטן זיך צו די טירן, וואָס פירן דורך טונעלן צו אַנדערע לייניעס. רחל בלייבט אַ ווילע שטיין אַ פאַרקלערטע, ווייסט ניט וואוהין זי זאָל זיך לאָזן גיין.

די סטאָציע „שאַטלע“ איז אַ צענטראַלער פאַרבינדונגס־קנופּ פון

אונטערערדישן באן: אין זיבן ריכטונגען, אין פאָרם פון אַ שפינוועכ־נעץ, לויפן פון דאַנען אונטערערדישע טונעלן און שניידן זיך דורך די אינגע־וויידן פון דער שטאָט. זיי זיינען איינגעגראָבן אונטער דעם „קאַנקאַרד־פלאַץ“, אונטער דעם „טרוימ־טויער“, אונטער דער „באַסטיל“ און אפילו אונטער די וואַסערן פון דער סען. זיי פירן ביז דער לוקסוס־פאַרשטאַט נעאי, וואָס טונקט זיך אין גרינס, ביז די גרויע אַרבעטער־געסלעך פון לאַ ווילעט“ און צו די נייע בלאָקן פון סאַן־קלוד.

זי קען דאָ אומשטייגן. לאַנגע, געוועלכטע קאָרידאָרן, טרעפ־אַרויף־טרעפ־אַראָפּ, ווינדעם און מעכאַניש באַוועגלעכע לייטערס, פירן אונטער דער ערד פון איין ליניע צו דער צווייטער. זי לאָזט זיך לאַנגזאַם גיין. וואו קען מען טרעפן יענץ מיידל? אַה דער וואַנט שאַרט זיך אַ שאָטן. אפשר גייט גראַדע יענע מאַדלען אויך דורכן דאָזיקן טונעל? ס'איז אַ שאָטן פון אַ מאַן! זי דערמאָנט זיך יענעם פאַרשנדיקן בליק אין טויער און ציטערט אויף. דער מאַן האָט געהאַט אַ פינצטערן געזיכט! פאַרויכטיק דרייט זי אום דעם קאַפּ און קוקט זיך אַרום.

קיינער שענקט איר ניט קיין אויפמערקזאַמקייט. אַ מענטשן מאַסע באַוועגט זיך אין אַלע זייטן: אַלע זיינען אייליק, זיי ווייסן וואוהין זיי ווילן, באַמיען זיך אַנצוקומען וואָס שנעלער צום ציל. שילדלעך און פּיילן אַה די ווענט ווייזן די ריכטונגען, זיי ווייסט אָבער ניט וועלכע זיי זאָל נעמען. וואו זאָל זיי אָנהויבן אים זוכן, אַז די שטאָט איז אַזוי גרויס! און אונטער דער אויבערשטער שטאָט געפינט זיך נאָך איינע — אַ געהיימע, איינגעגראָבענע, אויסבאַהאַלטן פון דער ליכטיקער שיין. מען רעדט וועגן איר אומעטום: צווישן אייגענע, אין געוועלכ, אפילו אין די אַטשערעם דערמאָנט מען זיי שטיל, וואַרפנדיק דערביי אַ זייטיקן בליק אַה די אַרר־מיקע. זשאַק לעבט אודאי דאָרט. זיי שטעלט זיך אַצינד פאַר יענע מיס־טעריעזע שטאָט שטאַרק ענלעך צום אונטערערדישן באַן־נעץ: זיי איז טיף איינגעגראָבן אומעטום: אונטער דער „באַסטיל“, אונטער דער „קאַנקאַרד“ און אונטער די ווייטע פאַרשטעט. געהיימע וועגן און שטעגן, ווי די פינצ־טערע טונעלן, פירן אויך דאָרט פון ווינקל צו ווינקל, וואו פאַרבאָרגענע מענטשן באַוועגן זיך, איינגעהילט אין שאָטן. נאָר זעלטן דערשיינען די דאָרטיקע איינוואוינער אַה דער ליכטיקער שיין פון דער וועלט. און דער־פאַר מסתמא האָט זיי אים, טראַץ אַלע זוכענישן, ביז איצט ניט געטראָפן. אירע זוכענישן האָט זיי ניט אויפגעגעבן. אין עטלעכע קוואַרטאַלן איז זיי שוין פריער געווען. תחלת האָט זיי זיך געלאָזט אַה אַלטע, באַקאַנטע

שפורן: אַראָפּגעכאַפּט זיך אין „לאַטיינישן פּערטל“, וואו זשאַק האָט פאַר-
בראַכט זיינע סטודענטן־יאָרן צווישן דער „סאַרבאָן“, דער זשענעוועווער
ביבליאָטעק און די קאַפּע־הייזער פון סאַן־מישעל. אין יענע יאָרן איז זי
עטלעכע מאָל געקומען אין דאָזיקן קוואַרטאַל, כדי צו שעפּן נחת פון איר
זון, וואָס האָט פאַרקערט צווישן אַזויפיל אינטעליגענטע יונגעלייט.

ווען איז עס געוועזן? — ניט לאַנג, אינגאַנצן מיט עטלעכע יאָר צו-
ריק. אָבער רחלען דאַכט זיך, אז אַן אייביקייט ליגט צווישן די היינטיקע
און יענע טעג. אין איר זכרון זיינען צוזאַמענגעגאַסן און אויסגעמישט די
בילדער פון יענע יאָרן און פון אירע לעצטע באַזוכן, דאָ ניט לאַנג. די יאָרן
האַבן זיך דאָרטן אָנגעהויפּט איבעראַנאַנדער ווי גלעזערנע, דורכזיכטיקע
שיכטן, וואו מען זעט אַלץ, פון טיפּן אונטן ביזן סאַמען אויבן מיטאַמאַל
און גלייכצייטיק, וואו ס'איז ניטאָ קיין פריער און קיין שפּעטער.

דער בולוואַר האָט איר שוין דאָן אויסגעזען משונהדיק פּרעמד: אַף
די טראַטוואַרן, באַ די גרויסע ביכער־אויסלאַגן זיינען געשטאַנען דערוואַס-
סענע און יונגוואַרג און געבלעטערט אין די אַלטע אויסגאַבן, געליינעט
שטייענדיק אַף איין פּוס אינדרויסן. רוישיקע כאַפּטעס יונגוואַרג האָבן
געשטראַמט אין די אָנגעפּיקעוועטע קאַפּע־הייזער. דערוואַססענע מיידלעך
מיט דיקע ביכער אונטער די אַרעמס האָבן גערויכערט באַ די טישלעך און
געלאַכט מיט פינקלדיקע אויגן צו די שכנים. ס'האָט אויסגעזען ווי אַ
וועלט פון זאָרגלאָזע ליידיקנייער און בטלנים.

אויך מיט העלענען איז זי דאָ געווען עטלעכע מאָל. ס'איז געווען
דעמאָלט, ווען זי האָט געוואָלט ווערן „מאָדערנע“, ווען די קינדער האָבן
זי אָנגעהויבן רופן ראַשעל, העלען האָט זי מיטגענומען אַף דער „סאַרבאָן“
און זיי זיינען פּונקט אַריינגעפאַלן אַף אַ פאַרטראַג פון אַן אַלטן, ווייסן
פּראָפּעסאָר איבער „די אַלטע און מאָדערנע כינעזישע מאָלעריי“. גייענ-
דיק צוריק האָט זי געמוזט שטיין בלייבן און באַוואונדערן די הונדערט דריי
און אַכציק מעטער הויכע געביידע פון פּאַנטעאָן, וואו עס ליגן די „גרויסע
בירגער“, און אויסהערן העלענס קאַמפּליצירטע דערקלערונגען איבער די
אונטערשידן צווישן גאָטישן סטיל פון דער נאַטור־דאַם און דעם געמישטן
ראַמאַנישן סטיל פון פּאַנטעאָן. זי האָט קוים געפּולעט באַ איר טאַכטער
ניט צו מוזן אַרויפקלעטערן די עטלעכע הונדערט טרעפּלעך, וואָס האָבן
געפירט צו אַ באַלאַקאָן, באַ דער קופּאָל, פון וואַנען מ'האָט געזען די גאַנצע
שטאָט מיט דער אומגענט.

פון אָנהויב האָט זי געמאַכט אַן אַנשטעל, אז די קירכעס מיט זייער

אַרכיטעקטור אינטערעסירן זי טאקע. זי האָט עס אָבער שנעל אויפגעגעבן.
זיי זיינען איר געבליבן קאלט און שטום. זי האָט זיך נאָך אלץ געפילט
אַ סך היימישער אין קליינעם שולכל, אָפן „פלעצל“, וואָס האָט קיין שום
באַשטימטן סטיל ניט געהאַט און איז געשטאַנען אַריינגעקוועמט צווישן
צוויי פאַרויבערטע, מאַסיווע געביידעס. ערב יום־כּפור, אינאַוונט, האָט
זי זיך דאָרט דערפילט טיפער גערירט ווי בעת אַלע קונסט־עסקסוריסעס
מיט העלענען און באַם „ונתנה תוקף“ האָט זי אַ היפש ביסל טרערן
פאַרגאַסן.

אָבער וואָס שייך די קינדער האָט איר הנאה געטאָן וואָס זיי ווערן
דאָ איינגעוואַרצלט, וואָס זיי פילן זיך ווי אינדערהיים אין די געוועלכטע
אַמפּיטעאַטערן פון דער „סאָרבאָן“, צווישן די ביכער־אויסלאַגן און די
לעבנספולע קאַפּע־הייזער. זי האָט געשעפּט נחת זעענדיק אין פאַרבייגיין
זשאַקן באַ אַ טישל צווישן אַזויפיל שיינע, אָנשטענדיקע מיידלעך און
כּבּוּדיקע יונגעלייט.

לעצטנס האָט דער קוואַרטאַל געענדערט זיין פּרופּ. ער איז געלעגן
טרויעריק און האַלב־אַפּגעשטאַרבן. און פאַר אַ פאַר וואָכן האָט זיך איר
אויסגעדאַכט, אַז זי האָט דאָרט ווידעראַמאַל געזען זשאַקן, בעת אַ בהלה,
וואָס איז פּלוצלונג אויסגעבראַכן. תּחלת איז נאָר די באַוועגונג לעבעדיקער
געוואָרן און אָפּן ראַג פון דער „גאַס פון די שולן“ האָבן זיך פאַרזאַמלט
רעדלעך און קרייזלעך ווי אין די אַמאָליקע גוטע צייטן. און מיטאַמאַל
האַבן גרופּעס יונגוואַרג אָנגעהויבן שטראָמען פון אַלע אַרומיקע געסלעך.
ס'איז געוואָרן אַ געלאָף. אַ הויכער חברה־מאַן איז אַרויפגעקלעטערט אַף
אַ טישל, וואָס מ'האַט אַרויסגעשלעפּט פון אַ קאַפּע־וועראַנדע און גערעדט
הויך, פּאַכענדיק מיט די הענט. פונדערווייטנס האָט רחל ניט פאַרשטאַנען
זיינע רייד. ס'האַט זיך איר אויסגעוויזן, אַז צווישן עולם זעט זי זשאַקן
און זי האָט געאיילט אַהינצו. איבער די קעפּ האָט זיך צעפלאַטערט אַ פּאָן
און גרויסע בוכשטאַבן פון אויפּשריפטן. דער עולם האָט זיך געלאָזן אין
גאַנג, אַרויפצו, צום לוקסעמבורג־גאַרטן, ליאַרמענדיק אין כאַר: „נידער
מיט די דייטשן! זאָל לעבן אַ פּרייע פּראַנקרייך!“

אַנטקעגן זיי, פון דעם פּלאַץ לעבן לוקסעמבורג־פאַרק, איז אָנגע־
לאָפּן פּאַליציי. פונדווייטנס האָט מען געזען די בלויע, צעפּאַכעטע טוניקעס
און די ווייסע שטעקנס. רחל איז שטיין געבליבן, אָנגעשפּאַרט אַף אַ בוים
און אַ וויילע האָט זי צוגעקוקט צום געראַנגל. פון די קאַפּע־הייזער זיינען
געפּלויגן גלעזער און סיפּאַנען. אַ מאַרמאָר פּלאַטע פון אַ טישל איז געפּאַלן

מיט א קראך און איז צעשפרינגען אין שטיקער. פון אויבן איז אָנגעפאָרן מיט אַ טרומייטעריי אַן אויטאָ מיט פּרישע פּאָליציי. יונגע חברה האָבן געריסן די אייזערנע גראַטעס אַרום די ביימער. די ווייסע פּאָליציי שטעק-לעך האָבן אויפגעשיינט אין דער לופטן און זיינען פאַרשוואַנדן צווישן קעפּ און פּלייצעס.

קרעכצן פון פאַרוואַנדעטע האָבן אָפּגעהיילכט אין דער לופט, דורכ-געמישט מיט היסטערישן קוויטשען פון מיידלעך. זיי זיינען דורכגעשניטן געוואָרן דורך עטלעכע שאַרפע קנאַלן פון רעוואָלווערן. אַ יאָמערנדיקער, אָפּגעהאַקטער געשריי האָט זיך אַ טראָג געטאָן איבערן בולוואַר. רחל איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אַפּן בוים, דער קאַפּ באַהאַלטן צווישן די אָרעמס און האָט מורא געהאַט ווייטער קוקן אַהינצו. אירע פיס האָבן געציטערט און זי האָט אָנגעשטרענגט די לעצטע כוחות, כדי ניט אומצופאַלן אַף דער ערד.

ווען זי איז געקומען צו זיך איז דער בולוואַר געווען פּוסט. אַ גרופע פּאָליצייאַנטן האָט געפירט עטלעכע צעבלויטיקטע סטודענטן. זיי האָבן אַרומגערינגלט אין אַ גרויסער צאָל די יונגע בחורים, זיי געהאַלטן פעסט באַ די אָרעמס און מאַרשירט מיט אויסגעשטרעקטע רעוואָלווערן אין די פּויסטן. אַן עלטערער זשאַנדאַרם, מיט ווייסע שטרייפן אַפּן בלויען היטל האָט געשאַלטן, געשריען און אַרויסגעגעבן באַפעלן. אַ שטיל קרעכצן האָט זיך אַריינגעפּלאַכטן אין זיין טומלענדיקן געשריי.

רחל האָט געזוכט מיט די אויגן און איר בליק איז געפאַלן אַף אַ פּלעק, וואָס האָט זיך געצאַפּלט אַפּן אַספּאַלט, כאַס ראַנד פון טראַטוואַר. דאָס קרעכצן איז געקומען פון דאָרטן. אַן אויטאָ מיט רויטע צילמס אַף די ווענט איז אָנגעפּאָרן מיט אַ שאַלענדיקן געקליפּער און איז שטיין געבליבן לעבן פאַרוואַנדעטן. אַ מאַן אין שוואַרצע קליידער איז אויסגעשטיגן און אַ לאַנגער, ווייסער באַנדאַזש האָט אַ בלאַסק געטאָן אין דער לופטן. — ס'איז זשאַק! — און באַלד איז זי געווען זיכער, אַז עס איז איר זון. די שרעק איז פאַרשוואַנדן און זי האָט זיך געלאָזט אַהינצו מיט ציטערנדיקע קני. אַן עלטערער פּאָליצייאַנט האָט איר פאַרשטעלט דעם וועג:

— וואוהין אַלטע מאַמע? ניי בעסער אַהיים און לייג זיך אין בעט!

און איידער זי האָט אים באַוווּזן צו ענטפּערן, האָט מען דעם פאַר-וואַנדעטן אַריינגעלייגט אין וואָגן, וואָס איז אָפּגעפּאָרן מיט אַ שאַלענדי-קער טרומייטעריי.

דאָס בילד האָט זיך איר אַיינגעקריצט אין זכרון און איז איר גע-

שטאנען פאר די אויגן בעת זי האָט אין די שפעטערדיקע טעג געוואַנדלֶט איבער די שכנותדיקע קוואַרטאַלן: דורכן לוקסעמבורג־גאַרטן, איבערן מאָנ־פאַרנאַס, אַזש ביז דער תמיד שלוהדיקער געגנט פון פאַרק מאַנסורי. אין דער ווירקלעכקייט זיינען די גאַסן געווען רואיקער ווי אַמאָל: ניט געווען מער דער הרהאָ פון קויפער און הענדלער, די זינגענדיקע אויסגעשרייען פון יונגע פאַרקויפערנס, וואָס לאָרן איין קונים און ניט דער שלל פון סחורות אין וויסטאוועס און אַ די טראָטוואַרן. די מענטשן זיינען אַרומ־געגאַנגען פאַרטראַכט, געלאָסן, ווייניקער רירעוודיק ווי פריער, אָן אַ גלאַנץ אין די אויגן. אַ די אויסגעמאַגערטע פנימער איז געלעגן אַ מירקייט און די פרוינטלעכע שמייכלען זיינען ווי פאַרגליווערט געוואָרן אַ די לויפן.

דער נאַקעטער מאַנסורי־פאַרק איז געלעגן איינגעהילט אין אַ דינעם שליער פון האַרבסט־קין אומעט: די הויַלע בוימער האָבן שטייל געטרוימט פון אַ קומענדיקן פּרילינג, אַ קאַלט ווינטל האָט שפּאַצירט דורך די פּוסטע אַלייען און אַ געשפּרינקלטע, דינע פּראָסט־שיכט האָט זיך פאַרצויגן איבער די געמיטלעכע אָזיערעס.

און פונדעסטוועגן האָט זיך רחלען אומעטום געדאַכט, אַז אַט־אַט ברעכט אויס אַ בהלה, מענטשן הויבן אָן לויפן פון אַלע געסלעך, פון די פּוסטע אַלייען, רעוואָלווער־שאַסן שניידן דורך דעם שליער פון שטייל־קיט.

זי איז שטיין געבליבן אַ אַ שויד־וועג, וואו צוויי טרעפן האָבן געפירט צו אַ נאַנטער ראַמפע. „לאַ ווילעט“ — האָט זי איבערגעלייענט אַ אַ איינעם פון די קעגניבער הענגענדיקע שילדלעך. אין „לאַ ווילעט“ וואוינען אַרבעטער! „זשערמען אָדער מאַדלען, אַן אַרבעטערקע דאַכט זיך...“ זי וועט פאַרן אַהינצו.

זי האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ, כדי זיך צו פאַרזיכערן, אַז זי נעמט די ריכטיקע ליניע. באַם שילד איז געשטאַנען אַ מאַן, פאַרטיפּט אין צעטל פון די גאַסן, וואָס זיינען דאָרט געווען אויסגעריכט מיט בלויע אותיות אַ אַ ווייסן פּאַן. ער איז געשטאַנען אין פּראָפּיל און אין דער טונקל־קייט האָט זי אים ניט געזען קלאָר. פונדעסטוועגן האָט איר אַ קלאַפּ געמאַן אין האַרצן: איז עס ניט דערזעלבער?

אַ גערויש פון אַנקומענדיקן צוג האָט איר ניט געלאָזט לאַנג קלערן. זי איז אייליק אַראָפּגעלאָפּן עטלעכע טרעפלעך און נאָך באַוויזן דורכצו־גליטשן זיך דורך דער אויטאָמאטישער טיר, וואָס האָט שוין געהאַלטן אין שליסן דעם אַרויסגאַנג. הינטער זיך האָט זי דערהערט שנעלע טריט.

עמעצער האָט געשטויסן אין דער טיר און ביז געשאַלטן. ער האָט פאַר-
שפּעטיקט! — האָט זי אַ טראַכט געטאָן.

ערשט ווען זי איז אַריין אין אַ וואַגאָן, האָט זי אַרויסגעקוקט דורכן
פענצטער. הינטער דער געשלאָסענער טיר האָבן זיך דערווייל אָנגעזאַמלט
עטלעכע מענטשן און געוואַרט אַפֿן נאַנטסטן צוג. נאָר איינער איז מיט
אַ שפרונג צוריק אַרויפגעלאָפֿן די טרעפּ און זיך דאַן אַ לאָז געטאָן מיטן
פאַרבאַטענעם פאַראַלעלן נאַנג, דורך וועלכן נאָר די אָנגעקומענע פּאַסאַ-
זשירן האָבן געמעגט אַריינגיין אין דער סטאַציע. ער האָט זיך טאַקע
אָנגעשטויסן אָן עולם, וואָס איז גראַדע אויסגעשטיגן. ס'איז געוואָרן אַ
שטיקל שטופּעריי. רחל'ס האַרץ האָט האַסטיק געקלאַפּט: וועט ער נאָך
באווייזן דורכצוגיין און נעמען דעם צוג? זי איז אַלץ ניט געווען זיכער צי
ס'איז דער זעלבער אָדער נאָר אַן איינבילדונג פון איר שרעק. פאַרוואָס
זאָל ער איר נאָכגיין? און פאַרוואָס ניט? ס'איז כלל קיין קשיא ניט פאַר-
וואָס מען ווערט פאַרפּאַלט! דער צוג האָט אַ פּייח געטאָן און זיך גע-
וואַרפֿן אין טונעל. פאַר די אויגן האָבן אַ שווינדל געטאָן די רזניקע
רעקלאַמע-אָותיות פון באַקאַנטן אַפּעריטיוו:

דוב... דובאָ... דובאַנע... דוב...

איר פֿלוצלימדיקע איילעניש און אויפּרעגונג האָבן אין איר גופּא
אויפּגעוועקט אַ געפיל, אז זי יאָגט זיך טאַקע צו אַ באַשטימטן ציל. ווער
יענער מאַן זאָל ניט געווען זיין, האָט ער שוין דעם צוג ניט געקראָגן.
אַצינד מוז זי נאָר טרעפּן יענץ מיידל. אַ מידע האָט זי געשלאָסן די אויגן
און פּרוּבירט זיך פאַרצושטעלן די שטריכן פון דער אומבאַקאַנטער.

אַ וויילע שפּעטער האָט זי זיך אַרומגעקוקט אַף די פּאַסאַזשירן פון
דער אָפּטיילונג. ניט ווייט פון איר איז געזעסן אַ יונג, בלאַס מיידל, מיט
לייכט געפאַרבטע ליפּן און געדיכטע, שוואַרצע האָר, פאַרקאַמטע אַף
פאַרנט. דאָס מיידל איז געווען פאַרטאָן אין לייענען אַ דין העפּטל. —
אפּשר זי? — האָט רחל אַ קלער געטאָן און אָנגעהויבן זי שטאַרקער צו
באַטראַכטן. יענע האָט דערפילט דעם פרעמדן, דורכדרינגלעכן בליק און
לייכט דערשראָקן האָט זי אָפּגעדרייט דעם קאָפּ אָן אַ זייט.

דער צוג האָט זיך געיאָגט. מענטשן האָבן זיך כסדר געביטן, אויסגע-
שטיגן און איינגעשטיגן. דאָס מיידל איז געבליבן. רחל האָט כלל ניט
געקוקט אַף די נעמען פון די סטאַציעס, זי איז אַצינד נאָכגעפאַרן דער
אומבאַקאַנטער. ניט האָבנדיק קיין שום זיכערן ציל, האָט זי זיך אָנגע-
כאַפּט אָן ערשטן בעסטן. לאַנגזאַם איז אין איר אויסגעוואַקסן די זיכער-

קייט, אז דאָס מיידל, דאָרט אַפֿן באַנק, קען זשאַקן און ווייסט וואו ער געפינט זיך.

זיי זיינען אזוי אָפּגעפּאָרן אַ קנאַפע האַלבע שעה. אַר אײנער פון די סטאַציעס איז דאָס מיידל אויפגעשפרונגען און איז אַרויסגעלאָפּן דורך די געעפנטע טירן. רחל, וואָס האָט פון איר ניט אַראָפּגעלאָזן די אויגן, האָט נאָך באַוווּזן אַרויסצוגיין איידער די טירן האָבן זיך צוגעקלאָפּט. זיי זיינען אַרויפגעשטיגן די טרעפּ צום אַרויסגאַנג, דורך וועלכן ס'האָט זיך אַרוינגעריסן דאָס טאַג-ליכט פון גאַס. דאָס מיידל האָט באַמערקט, אז די פרעמדע פרוי גייט איר נאָך און געוואָרפן צעשראַקענע בליקן הינטער זיך.

אויבן, פאַר דער גאַס, איז געשטאַנען אַ יונגער מאַן און געזוכט צווישן אויסשטייגנדיקן עולם. דערזעענדיק דאָס מיידל האָט ער אַ שמיכל געטאָן און איר צוגעוואונקען. זיי האָבן זיך צעקושט. אַ וויילע זיינען זיי געשטאַנען אַרומגענומען, די אומבאַקאַנטע האָט עפעס געשושקעט און זיך נעמענדיק אונטער די אָרעמס זיינען זיי אַר גיך פאַרשוואונדן אין אַ זייטיקער גאַס.

רחל האָט זיך שוין געהאַט אזוי איינגעלעבט מיט דער אילוויע, אז זי פאַרט צוזאַמען מיט זשערמענען, אז אַצינד האָט זי זיך דערפילט לייכט באַליידיקט. זי איז געשטאַנען איינע אַליין אין אַ פרעמדער, אומבאַקאַנטער טער געגנט, און אַ שטאַרקער געפיל פון איינזאַמקייט האָט זי אַרומגע-כאַפּט.

זי האָט זיך געלאָזט גיין מיט דער גאַס באַטראַכטנדיק די הייזער און די מענטשן. עס האָט דאָ געווימלט פון אָן אַ שיעור קליינע האָטעלעכ-לעך, וואָס האָבן אַנאַנסירט אַר זייערע אַלטע שילדן, אז זיי האָבן קאַלט און וואַרעם וואַסער און אז זיי פאַרדינגען זיך אַר אַ הודש, אַ וואָך און אַ שעה. ערטערווייז האָבן אויפגעהערט די געביידעס און ס'האָבן זיך גע-צויגן לאַנגע, הויכע פאַרקאַנעס פון פאַבריקן. פון די ביליקע „ביסטראַס“ אַר די ראַגן האָבן אַרויסגעשאַלט הילכיקע ראַדיאָ-שטימען. די גאַס איז געלאָפּן וואָכעדיק און גרוי און זיך אַרײַנגעגאַסן אין דער ווייט אין אַ הענט-גענדיקן נעפל פון וועלכן ס'האָבן אַרויסגעשטעקט הויכע קויעמעס.

די פאַרבייגייער זיינען געווען שלעכט געקליידעט, ס'רוב אין בלויע אַרבעטער מלבושים, אומראַזירט, אָן מאַנטלען און אָן קראַוואַטן איבער די געשטרייפטע העמדער, מיט שווערע, הילצערנע כאַדאַקעס אַר די פיס.

עלטערע פרויען מיט פארזארגטע פנימער האָבן געפירט קינדער באַ איין האַנט און אין דער צווייטער האָבן זיי געטראָגן ליידיקע קאָשיקעס אָדער נעצן.

רחל האָט זיך געפילט פאַרלאָרן צווישן די פרעמדע פנימער. מען האָט באַוואַנדערט איר אָפּגעקראַכענעם פעלץ, וואָס האָט נאָך דאָ אויס-געזען גאַנץ „שיק“. איר האָפּענונג איז אויסגערונען, זי איז געגאַנגען ווייטער נאָר ווייל זי האָט מורא געהאַט זיך אומקערן אַהיים מיט ליידיקע הענט.

אַנטקעגן איז אָנגעקומען אַ ברייטפלייציקער, מיטליעריקער מאַן. רחל האָט אים באַטראַכט. צווישן גרויען עולם האָט ער אויסגעזען שטאַרק עלעגאַנט אין זיין לאַנגן שוואַרצן מאַנטל און גלאַנצענדיקע שיד. זי האָט ניט באַמערקט ווי אַפּן ברוק איז אָנגעפאַרן אַ ראַווער און זיך אויסכענע-גלייכט מיטן שפּאַצירנדיקן הער. עס האָבן אָפּגעהילכט דריי שאַסן און דער מאַן איז אומגעפאַלן. ערשט איצט האָט זי דערזען ווי דער ראַווער האָט זיך שנעל פאַרקירעוועט און איז נעלם געוואָרן אין אַ זייטיקער גאַס.

ס'האָבן זיך צעעפנט טירן און פענצטער. נייגערדיקע קעפּ האָבן אַרויסגעקוקט, געפרענט, זיך איבערגעוואָרפן מיט קורצע זאַצן. צוויי יונגע חברה זיינען צוגעלאָפן צום לינגנדיקן און אים אויפגעהויבן. זיי האָבן אים גלייך געלאָזן פאַלן און עפעס געזאָגט צו די אַרומשטייענדיקע מענטשן, וואָס זיינען אָנגעקומען פון אַלע זייטן מיט צעשראַקענע פנימער. אַ קינד האָט זיך צעשריען:

— געשאַסן! יענער אַפּן ראַווער האָט געשאַסן!

די מאַמע האָט אים אַ צי געטאָן פאַרן הענטל:

— שווייג, בהמה! ... ס'איז ניט דיין זאַך!

רחל האָט געהערט אַ נאָמען וואָס איז געלאָפן פון מויל צו מויל. די טירן און פענצטער האָבן זיך גלייך געשלאָסן. דער פאַרזאַמלטער עולם איז זיך שנעל צעגאַנגען. די גאַס איז געוואָרן פּוסט. רחלען האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע, אויסער איר, ווייסן דאָ פון אַ בשותפותדיקן סוד. די גרויע, וואָכעדיקע הייזער האָבן אַצינד געקוקט מיט אַ געהיימינישפּולן שווייגן פון אַ ספינקס. אַ פאַרבייגייער האָט צו איר אַ מורמל געטאָן:

— טראָגט זיך בעסער אָפּ, מאַדאַם, עס וועט זיין אַן אַבלאווע!

זי האָט דורכגעשניטן דעם בלוואַר און איז אַריין אין אַ זייטיקן געסל.

די געגנט דורך וועלכער זי איז געגאנגען איז באשטאנען פון א לאך-
בירינט פון הויסערדיקע, זיך שניידנדיקע גאסן און גרויע, נידעריקע היי-
זער. ס'איז דא געווען רואיק. אָבער רחלען האָט זיך געדאַכט, אַז די ידיעה
וועגן מאָרד לויפט איר פאָרויס. קיינער איז ניט געגאַנגען אין דער ריכט-
טונג פון בולוואַר. באַ די טויערן האָבן זיך מענטשן געסודעט און זיינען
גלייך פאַרשוואַנדן אין די טונקעלע קאָרידאָרן. מאַמעס האָבן אַריינגע-
רופן זייערע קינדער אין די הייזער.

פון הינטן, פון בולוואַר, איז דערגאַנגען אַ פייפּעריי און אַ טראַס-
קעריי פון מאַטאַציקלען. פּאָליציי! — האָט אַ קלער געטאָן רחל — אויב
מען וועט זי דאָ פאַרהאַלטן, וועט זי אפילו ניט קענען אָנגעבן, וואָס
אַזוינס זי האָט געזוכט אין דער דאָזיקער געגנט. וואוהיין כאַפט מען זיך
אַריין?

פון אַ קעננאייבערדיקן ראַג איז דערגאַנגען אַ זשומען פון אַ ראַדיאָ.
אַפן שילד איז געשטאַנען אָנגעשריבן: „קוילן, קאַפּע, וויין“. רחל האָט
דורכגעשניטן די גאַס, האָט געעפּנט די טיר און איז אַריינגעגאַנגען.

באַם צינקענעם פּאַרבאַנק איז געשטאַנען אַ נידעריקער מאַן און זיך
לייכט געוואַקלט איבער אַ גלאַז וויין, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער
האַנט. ער האָט קענטיק געהאַלטן אינמיטן אַ דרשה — רחל האָט שוין
פון גאַס געהערט זיין צעצויגענע, שכוּרלעכע שטימע — און זי איבער-
געריסן צוליבן אַריינקומען פון אומבאַקאַנטן גאַסט. דער זאַל איז געווען
פּוסט, נאָר הינטן, אין האַלב-טונקל, זיינען געזעסן צוויי יונגע חברה און
געשפּילט אין קאָרטן. זיי האָבן געוואָרפן אַ רחלען אַ פּאַרשנדיקן בליק.
אויך דער בעל-הבית, וואָס איז געשטאַנען הינטערן פּאַרבאַנק האָט זי
אָנגעקוקט מיט פאַרדאַכט.

זי האָט זיך געזעצט אין אַ ווינקל און שווער אָפּגעזיפּצט פון מיד-
קייט און שפּאַנונג. דער בעל-הבית איז צוגעגאַנגען און אַ וויילע באַטראַכט
איר טרויעריקן, צעקנייטשטן פנים.

— וואָס טרינקען, מאַדאַם?

— אַ וואַרעמע קאַווע!

ווען ער האָט אַ ביסל שפּעטער געבראַכט די קאַווע, האָט ער אַ
זאָג געטאָן:

— קאַלט, מאַדאַם?

— יא, אַ קאַלטער ווינטער!

— שוין לאנג ניט געווען אזא ווינטער אין פאריז! ... איר זענט א היגע?

— יא, א סך יארן אין פאריז.

די צוויי יונגעלייט און אפילו דער שכור באם טיש האבן זיך אויפ-
מערקזאם צוגעהערט צום שמועס. דער בעלהכית האט אױסגעפרעגט
דרך-אנבדיק, ווי די ענטפערן וואלטן אים ניט שטארק אָנגעגאנגען.
— פון דער געגנט?

— ניין! ... מיר וואוינען בא די גרויסע בלווארן.

— אודאי געקומען עמעצן באזוכן! היינטיגע צייטן קומט מען צו
איינעם צו גאסט און מען טרעפט אים ניט...
— יא! — האָט רחל צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ צום פארטיקן תירוץ,
וואָס יענער האָט איר אַרײַנגעלייגט אין מויל — היינט אינדערפרי האָט
מען זיי צוגענומען.

— איר זיינט א יידישע?

רחל האָט געשאַקלט מיט קאָפּ אַה יא. דער מאַן באַם פאַרבאַנק האָט
א זאָג געטאָן פונדערווייטנס:

— זיי ווילן אונדז אָפקויפן מיטן כאַפּן יידן! בא אונדז אין הויז
זיינען זיי אויך געווען! ... און ווען די יידן האָבן געהערשט אין פאריז, איז
פונדעסטוועגן געווען וואָס צו עסן!

רחל האָט זיך דערוואַרעמט באַם טרינקען די שוואַרצע פליסיקייט,
וואָס האָט געשמעקט נאָך צוגעברענטע אַרבעס. זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט
אַן ווייכן אָנלען פון דער באַנק און צוגעמאַכט די אויגן. קעגנאיבער, באַם
טישל פון די יונגעלייט האָבן געקנאַרט די קאָרטן, וואָס אַ פלינקע האַנט
האָט געטאַשט.

— דו פאַסט? — האָט אַ שטימע געפרעגט.

— יא!

— און איך אַנונסיר זעכציק!

— ניב קאָרטן! ... ער איז טויט ווי אַלע טויטע!

— איך אַנונסיר צוואַנציק. געדענקסט ס'אַראַ שמה ס'איז גע-
ווען, ווען מ'האָט אים אויסגעוויילט פאַר אַ דעפוטאַט!

— די הינט! ווען זיי אַרבעטן זיך נאָר אַרויף פאַרנעסן זיי דאָס

פאַלק! איצט וועט ער זיין אַ דעפוטאַט אין גיהנום! ...

זיי שמועסן אויך וועגן יענעם! — איז דורכגעגאַנגען אַ געדאַנק
דורך רחל'ס קאָפּ. אירע אויגן-לעפלעך זיינען געווען ווי צוגעקלעפט און

זי האָט זיי ניט געקענט עפענען, כדי אָנצוקוקן די ריידנדיקע. דער שכור
באָם פּאַרבאַנק האָט זיך מער ניט געקענט איינהאַלטן און האָט ווייטער
פּאַנאַדערנעוויקלט זיין סטראַטעגישן פּלאַן:
— דו פאַרשטייסט? די רוסי וועלן דערלאַנגען אַ זעץ!... די ענגלי-
שע אויפֿאַנען...

די שטימען זיינען פאַרשוואַמען געוואָרן אין אַ נעפֿל. פון זעלבן
נעפֿל איז אַרויסגעריטן די פּראַנצויזישע קאָואַלעריע. פון זייערע קאַס-
קעס זיינען אַראָפּגעהאַנגען פּערדישע עקן און זיי האָבן אויסגעזען ווי
בעת דער מיליטערישער דעפּילאַרע אַף די „עליזיער פּעלדער“, וואָס זי
האָט געהאַט אָנגעקוקט מיט העלענען. אַ צייטונגס־פּאַרקויפּער איז געלאָפּן
מיט אַ פּאַק אונטערן אַרעם. דער עולם האָט געכאַפט די בלעטער פון די
הענט און אַף אַלע בלעטער איז געשטאַנען דאָס בילד פון זשאַקן. ער
האָט דאָרט אויסגעזען יונג, ווי אַפּן בילד, וואָס הענגט אין זיין צימער,
לעבן דער ביבליאָטעק...

פּלוצלינג האָט אָפּגעהילכט אַ ווייטע שטימע פון אַ הויך־ריידער.
דער מיקראָפּאָן איז געשטאַנען אַפּן אייפּעל־טורעם, זי האָט אים אָבער
ניט געזען, ווייל ער איז פאַרשטעלט געוואָרן דורך אַ צעפּלאַטערטער פּאָן,
אַף וועלכער עס האָט זיך געצייכנט אַ שוואַרצער האַקן־קרייץ. די שטימע
האָט אויסגערוּפּן:

„די פּאָליציי זוכט אַרום דעם ייד יענקל סאַקאָלאָווסקי... אַטענ-
טאַט... בולוואַר מאַזשענטאַ...“

זי האָט אויפּגעציטערט און געעפּנט די אויגן. די ראַדיאָ האָט גע-
שפּילט אַ מיליטערישע מוזיק. אין זאַל איז קיינער ניט געווען. דער בעל-
הבית איז געשטאַנען לעבן איר:

— איר ציטערט פון קעלט, מאַדאַם! נאָך אַ וואַרעמע קאווע?

— ניין! איך וועל גיין!

— גיטסט אַכטונג! אין דרויסן קומען פּאַר אָבלאַוועס! גייט בע-
סער דורך די געסלעך...

און ער האָט איר דערקלערט ווי צו גיין ביזן פּלאַץ רעפּובליק.

— ווייטער וועט איר שוין טרעפּן! — האָט ער געזאָגט.

אין דרויסן איז שוין געלעגן דער אָוונט. זי האָט זיך געשלעפּט פּאַר-
מעלעך דורך די פּוסטע אויסגעלאָשענע גאַסן. ס'איז שוין געווען זייער
פינצטער, ווען זי איז צוגעקומען צו אַ קאַנאַל און האָט געזוכט אַ בריק

אף איבערצוגיין אף דער אנדער זייט. מיטאמאל האָט זי דערזען אַ שאַטן,
וואָס האָט זיך געשלייכט לענגוים די הייזער. זי איז שטיין געבליבן,
האָט אָנגעשטרענגט געקוקט אין דער פינצטערניש און פּלוצלונג האָט זי
אויסגערופן:

— זשאַק!

דער שאַטן האָט זיך אַ שאַר געמאָן שנעלער און זיך פּאַרקירעוועט
אין אַ געסל. זי איז אים נאָכגעלאָפּן מיט די לעצטע כוחות און גערופן:
— זשאַק! ... יענקעלע! ...

זיבעטער קאפיטל

זשערמען האָט געמאַכט דאָס בעט מיט גיכע באַוועגונגען, כדי זיך אַ ביסל צו דערוואַרעמען באַ דער אַרבעט. זי האָט אויפגעטרייסלט דעם מאַטראַץ און אַרויפגעלייגט איבער די אויבערשטע דעקעס אַ ווינטערדיקן מענער־מאַנטל, וואָס זי האָט אַראָפּגענומען פון אַ הענגער באַ דער טיר. די צוויי באַשטריקטע קישלעך האָט זי אָנגעשפּאַרט אַף דער וואַנט און אזוי אַרום פאַרוואַנדלט דאָס בעט כמעט אין אַ סאָפּאַ.

אין צימער איז געווען קאַלט. ס'איז געווען אַ קליין צימערל אַף אַן אויבערשטן שטאָק פון אַן אַרבעט־הויז, אין אַן אָפּגעלעגענער געגנט פון פאַריו, צווישן פּלאַץ „קאָמבאַ“ און קאַנאַל, וואָס שניידט דאָרט דורך די שטאָט. פון דרויסן האָט דאָס הויז אויסגעזען שטאַרק פאַרנאַכלעסיקט. די פּאַסאַדע איז געווען באַשטרייפט מיט גרויסע פּלעקן פון אַראָפּגעריסענע טינק, באַקלעפט מיט רעשטלעך פון אַראָפּגעריסענע פּלאַקאַטן און באַ־שמירט מיט אָפּגעמעקטע לאָזונגען און פאַרטיי־צייכנס. — אַ שאַרית הפּליטה פון אַמאָליקע צייטן. אינעווייניק האָבן די מעבל און פאַרהאַנגען געשאַפן אַ ביסל געמיטלעכקייט. אויסער דעם קליינעם טישל און דער פּאָליצקע מיט אָנגעוואָרפענע ביכער, איז לעבן ברייטן בעט געשטאַנען אַ ראַדיאָ־אַפּאַראַט אַף אַ הויכן טאַבורעט. אַף די ווענט זיינען געהאַנגען עטלעכע לאַנד־קאַרטעס און אַ פאַרביק בילד פון אַ פּיל־סאַטאַר, וואָס זיינען אויסגעשניטן געוואָרן פון צייטונגען.

דער דאָך האָט זיך אַראָפּגעלאָזן נידעריק־געוועלכט איבער דער פּאָ־דערשטער וואַנט און די צוויי קליינע, שפּועדיקע פענצטערלעך צו דער גאַס, וואָס האָבן זיך איינגעשניטן אין אים, זיינען געווען פאַרצויגן מיט דיקע באַפעסטיקטע פאַרהאַנגען. אין אַ ווינטל האָט אַ לאַנגער, גרינער פאַרהאַנג געדינט אַלס מחיצה צו אַ קליינעם, זייטיקן חדרל, וואָס איז

געווען איינגעבויט ווי א גרויסע שאפע אין דער וואַנט און געדינט אלס קיך, טואַלעט און מקום מקלט פאַר אַלטע, גענוצטע חפצים.

די קאָלירטע פילם-אַרטיסטקע און די קאַרטעס פון טשעכאָסלאָוואַ-קיע און פּוילן זיינען געווען געל פון אַלטקייט. דאָס האָט זיי פיער אויפֿ-געהאנגען פאַר דער מלחמה, ווען די דאָזיקע לענדער זיינען אַרויפגע-שוואומען אַף דער טאַגטעגלעכער אַטואַליטעט. זשערמען האָט זיי פאַר-נאַכלעסיקט, ניט אַרוינגעשטעקט די אַרויסגעפאַלענע קנאַפקעס און דער-פאַר האָבן זייערע שפיצן אַרומגעפלאַטערט אין דער לופטן.

אפן טיש איז לעבן אַ צייטונג געלעגן אַ קאַרטל, וואָס זי האָט נעכטן באַקומען פון פיערן. די ידיעות פון אים זיינען זעלטענע און ער שרייבט נאָר קורץ און לויט דער סכעמע. אָבער אַצינד קלערט זי כלל ניט וועגן אים. באַטראַכטנדיק פון אַ זייט דאָס בעט, צי ס'ליגט דאָרט אַלץ אין אַרדענונג, טראַכט זי מיט דערוואַרטונג וועגן זשאַקן: וועט ער דאָסמאָל קומען אָדער ניט?

אַ נאַריש פאַרעקשנט יינגל! ס'וועט אים דאָך בעסער זיין דאָ איי-דער אין יענער פּוסטער, פאַרשימלטער דירה. ער וועט זיך דאָך מסתמא אַ צייט לאַנג מוזן אויסבאַהאַלטן און ניט קענען דערשיינען אַף גאָסט-וועלט! פאַרוואָס זאָל ער ניט וואוינען דאָ?

זאָ צייט האָט ער זי פאַרעקשנט אויסגעמיט! איז זי דען שולדיק אין גאַנצן פלאַנטער. מיט פיערן? ... וואָס האָט זי געקענט טאָן? זשאַק איז געווען ווייט און עס זיינען פאַרגאַנגען חדשים און יאָרן. אַטאָט און עס נעמט אַ סוף, און עס האָט כלל קיין סוף ניט גענומען! ווען ניט פיער וואָלט עס געווען אַן אַנדערער...

ניין, ס'איז כלל קיין פלאַנטער ניט! פיער איז ניטאָ, ער איז ווייט און ווער ווייסט צי ער וועט צוריקקומען. און נעכטן איז זי פאַרבליבן מיט זשאַקן אַ לאַנגע-לאַנגע וויילע.

אַ וואַרעמקייט שלאָגט דורך איר קערפער ווי אַ לייכטעס צוגווינטל. ס'איז געקומען אזוי פּלוצלונג, אומדערוואַרטעט. ערגעז-וואו האָט זי גע-גלויבט אים ווידער טרעפן, און דאָך איז זי געווען איבעראַשט, ווען זי האָט דערקענט זיין שטימע אין דער פינצטער. זיי האָבן ניט גערעדט, אָן ווערטער האָבן זייערע הענט זיך אויפגעזוכט, זיך איינגעקלאַמערט. דורך די צעבראַכענע שויבן האָט מען געזען דעכער און שטאַקן איינגע-הילט אין פינצטערניש. די שטאַט איז געלעגן ווי אויסגעשטאַרבן. אונטן האָבן שטיף געמורמלט די וואַסערן פון קאַנאַל. זי האָט געהערט דאָס

קלאפן פון איר הארצן און ס'איז איר אויסגעקומען ווי נאָר זי אליין וואָלט מיט אים פאַרבליבן אַף דער וועלט.

אַ וויילע בלייבט זי שטיין מיט פאַרלייגטע הענט אַף די ברוסטן און לעבט ווידער איבער די נעכטיקע קורצע טרעפונג. זי וואָלט נאָך לענ- נער געבליבן. אַ גאַנצע נאַכט וואָלט זי געבליבן, ווען ניט די הינטישע פּאַליציי און די געשטאַפּאַ, וואָס שטעקן אומעטום אַרײַן די נאָז. זי וואָלט טראָצדעם געבליבן! ליבע איז ליבע — ניט אמת? אָבער זשאַק האָט בשום אופן ניט געוואָלט. ער האָט אויך ניט צוגעזאָגט, אַז ער וועט קומען, זי האָט עס אָבער אַרויסגעפילט פון זיינע הייסע ליפּן און פעסטע קלאַ- מערנדיקע אַרעמס בעתן געזעגענען זיך. וועט ער באַלד קומען?

זי האָט ניט געקענט איינשטיין אַף איין אָרט. מיט שנעלע טריט איז זי צוגעגאַנגען צום פּאַרהאַנג, אים פאַרשארט אָן אַ זייט און אַ קוק געטאָן צי עס וועט עפעס זיין צום נעמען אין מויל אַרײַן אַויב זשאַק וועט קומען. זי וואָלט געקענט אויסלייען ברויט־קאַרטן באַ אַ חברטע, אָבער מען וואָלט באַמערקט, אַז זי קלייבט זיך אויפנעמען אַ גאַסט. אַה, מען וועט מוזן זיין זייער פּאַרויכטיק — האָט זי זיך געזאָגט — ניט אַרויס־ כאַפּן זיך מיט אַ וואָרט אין געשעפט! ספּעציעל וועט מען זיך מוזן היטן פאַר דער „בלאַנדער זשאַן“!... זי שלאַפּט מיט די דייטשן־ די בלאַנדע זשאַן, דערפאַר זעט זי אויך אַזוי דיק! נשקשה, זיי האָבן צו פרעסן, פון אַלדאָס גוטס האָבן זיי! זי האָט זיך אַפילו דערמיט באַרימט, די הור, און די ערשטע צייט האָט זי דערציילט ווי זי האָט זיך געטראָפּן מיט אַן אַפיציר און וואָס מען האָט אַלץ געפרעסן און געזויפט...

אָבער זי, זשערמען, האָט זיך קיינמאָל ניט געלאָזט אַנדירן פון אַ „באַש“, כאַטש זי לעבט שוין אַזוי לאַנג אַליין און איין גאַט אין הימל ווייסט ווי שווער עס קומט איר אָן אַזוי צום לעבן! נאָר אין אַ „קאַפע“ איז זי עטלעכע מאָל געגאַנגען מיט איינעם און אויך נאָר ווייל מ'האָט איר געהייסן וואָרפּן אַף אים אַן אויג! ער האָט איר צוגעזאָגט הרים וגבעות, אַבי זי זאָל מיט אים גיין אין אַ האַטעל. אָבער אַ פּינג איז זי געגאַנגען!

אַף די טרעפּ הייליך אָפּ שווערע טריט ווי עמעצער וואָלט געטאַפּט מיט די פּיס אין דער פינצטער. אפשר זשאַק? ער קען ניט דעם אַרויפ־ גאַנג און ס'איז דאָרט ניטאָ קיין ליכט!

זי האָט געעפנט די טיר און אַ לאַנגער פּאַס זיין איז געפאלן אַף די ברויטע טרעפּ. די טריט זיינען תּחלת לייכטער און שנעלער געוואָרן

און דאן איז שטיל געווארן ווי עמעצער וואלט דארט געלויערט אין דער פינצטער.

— זשאק? — האָט זי אַ סיקע געמאָן צווישן די ציינער.

ס'איז טאקע געווען זשאק, וואָס איז שנעל אַרויפגעשטיגן. באַם אַרויסשטראַלנדיקן ליכט האָט זי געזען זיין בלייבן, באַוואַקסענעם פנים און שוואַרצע איינגעפאלענע אויגן. זיי זיינען אַריין און צוגעמאַכט די טיר הינטער זיך.

— נו, ביסט דאָך געקומען! — האָט זי פריילעך אויסגערופן, ווען זיי האָבן איבערגעטראָטן דעם שוועל.

— שײש, רייד שטילער!

— מאַכט ניט אויס — קיינער הערט אונדז ניט!

— און די שכנים? — האָט זשאַק אַ פיר געמאָן מיט דער האַנט

אַרום.

— ניטאָ קיין לעבעדיקער נפש אַפן גאַנצן שטאָק, אויסער דעם טויבן מאַרסעל. מיין שכנטע פון יענער זייט — האָט זי אָנגעוויזן אַף דער וואַנט, וואָס באַם ברייטן בעט — קומט שוין לאַנג ניט אַהיים. נעכטיקט אורדאי באַ איר שעה, דעם אַלטן אַלמן. ניטאָ קיין קוילן, באַנוצט ער זי אורדאי אָנשטאָט צענטראַל-הייצונג!

זי האָט זיך צעלאַכט און אָנגעשטעקט זשאַקן מיט איר פריילעכ-קייט. אַף זיין באַוואַקסענעם פנים האָט זיך צעלייגט אַ שמויכל. זיינע ניט אויסגעשלאָפענע אויגן זיינען געלעגן טיף אונטער זיין ברייטן שטערן. לעבן די איינגעפאלענע באַקן זיינען זיינע אויערן אָפגעשטאַנען מער ווי געוויינלעך און אויסגעזען לענגער ווי זיי זיינען געווען אינדעראמתן. דער קראַנג פון זיין העמד איז געווען שמוציק און צעקנייטשט. ער איז געשטאַנען איינגעדרייט אין מאַנטל און מ'האָט געזען, אַז ער איז מיר און אַז ס'איז אים קאַלט.

— און דער טויבער מאַרסעל, ווי דו רופסט אים? — האָט ער גע-

פרעגט.

— ער הערט דאָך ניט — איז טויב ווי די וואַנט! פינה וועקערס שטעלט ער אָן, כּדי זיך אויפצוכאַפן באַצייטנס צו דער אַרבעט. פאַרטאָג מאַכן זיינע זייגערס אַן אַלאַרעם, אַז סע דאַכט זיך די סירענעס — די ענגלענדער קומען באַמברדירן!... וועסט שוין מאַרגן אינדערפרי אַליין הערן דעם ספעקטאַקל!

זשאַק האָט זי אָנגעקוקט:

— ביסט אזוי זיכער, אז כ'וועל בלייבן איבער נאכט?
— א ברירה האסטו? — האָט זי שעלמיש אַ שמיכל געמאָן —
איצט בוזטו שוין בלייבן. ס'איז געפערלעך זיך צו דרייען באַנאכט אין
נאַס. טו אויס דעם מאַנטל!

זי האָט אים געהאַלפן צעשפילען די קנעפּ. זשאַק האָט נאָכגעפאַלגט
פאַרטראַכטערהייט די באַוועגונג פון אירע פינגער. איינגעמלעך איז ער
דאָך, גייענדיק אַהער, שוין געווען זיכער, אז ער וועט בלייבן. ער האָט
נאָר ניט געוואָלט זיך עס מודה זיין און האָט זיך באַמיט ניט צו קלערן
וועגן דעם. זשערמען האָט אַוועקגעלייגט דעם מאַנטל אַף אַ שטול. זי
האָט אים אַ קוס געמאָן אין די אויגן:

— גיסט מיר גאַרנישט קיין קוש? — האָט זי געפרעגט.

זי האָט אים אונטערגעשטעלט איין באַק, דאָן די צווייטע און דער-
נאָך זיך צוגעדריקט מיט צעעפנטע ליפּן צו זיין מויל. אַ לאַנגע וויילע
האָט זי זיך געטוליעט צו אים מיט איר גאַנצן קערפּער, ווי מורא האָבנדיק,
ער זאָל זי ניט אָפּשטויסן. זי האָט אַ גלעט געמאָן מיט איר האַנט איבער
זיין פנים:

— דו שטעכסט ווי אַ יעזשיק, קום, גיב אַ קוס!

האַלטנדיק איר האַנט אַרום זיין טאַליע האָט זי אים צוגעפירט
צו דער וואַנט, אַף וועלכער ס'איז לעבן פאַרהאַנג געהאַנגען אַ שפיגל:

— קוק!

זשאַק האָט אָנשטאַט אין שפיגל געקוקט אַף איר. איר לענגלעכער
פנים איז געווען פריש און יונג. איבער אירע שוואַרצע אויגן האָבן זיך
אַראָפּגעלאָזן לאַנגע געדיכטע ווימפּערן, וואָס האָבן פאַרשאַטנט דעם זייער
דינעם שנירל פון דעם ברעמען-בויגן. זשאַקס בליק האָט זיך איינגעגעסן
אין איר לייכט צעעפנטן מויל פון וועלכן ס'האָבן אַרויסגעבלישטשעט קליי-
ניסקע ציינדלעך. זיי האָבן אים אויסגעזען שאַרה און גרייט צום בייסן.
איר מויל האָט געמאָנט און אים גערייצט. ער איז געווען עטוואָס צו
גרויס, די ליפּן — פול און רויטלעך, ווי פריציטיקע קערשלעך, אין דער
מיט, בלייך און כמעט געשלאָסן אין די ווינקלען. לייכט אויסגעקרימט
בעתן עפענען זיך, איז אַף זיי געהאַנגען אַן אויסדרוק פון תּאוהדיקייט
און בענקשאַפט. זשאַק האָט געפילט דעם דורשט פון די דאָזיקע ליפּן,
וואָס האָבן אָקאַרשט געהאַט איינגעזויגן און געזוכט זיין וואַרעמקייט. דער
דורשט האָט אַרויסגערעדט פון אַלע אירע גילדער, וואָס האָבן נאָר וואָס

זיך געהאט עלאסטיש געדריקט צו זיין קערפער. איצט האלט זי נאָר זיינע
פינגער שפיצן אין איר דלאָניע און זאָגט:
— וועסט זיך באַלד ראַזירן. אַנישט וועסטו מיר דעם גאַנצן פנים
צעמראַצן!

זי לאָזט אָפּ זיין האַנט און גייט הינטערן פאַרהאַנג.
— קאַלט! — דערלאַנגט זיך זשאַק אַ טרייסל ווען ער בלייבט אַליין.
— דערווייל האָב איך צוגעשמעלט אַנוואַרעמען דעם קאַפּע! —
שטעקט זשערמען אַרויס דעם קאַפּ — ער וועט באַלד גאָר נעמען קאָכן!
זי קומט אַרויס פון חדרל און שמעלט אַוועק אַפן טיש די אָנגע-
צונדענע קאָד-מאַשינקע מיטן קאַפּע-קרוג:
— אַזוי וועל איך קענען בלייבן לעבן דיר. — זי הויבט אויף דעם
דעקל און קוקט אַריין — אַף קאַפּע מוז מען גוט אַכטונג געבן! אויפגע-
קאָכטער קאַפּע טויג אַף צען כּפרות.
זשאַק אַמעמט טיף אַריין דעם אָנגענעמען ריח, וואָס צעשפּרייט
זיך איבערן צימער:

— אַ מחיה! שמעקט ווי אמתער קאַפּע.
— אַ שיינע משקה ניבן זיי אונדז צו טרינקען, וואָס? — רעגט
זיך אויף זשערמען — אַ שוואַרצן יויד, וואָס די „באַש“ האָבן אַ נאַמען
געגעבן קאַפּע. אַפילו קיין גערשטן מישט מען מער ניט צו. נאָר עפעס
ווילדע אַרבעסלעך פון אַפריקע, וואָס זיי האָבן אָפּגעמאַלט אַף שוואַרץ.
— דער עיקר עס זאָל זיין הייס!
— געדענקסט, זשאַק, די אַמאָליקע קאַפּע מיט ראַגנאַלקעס באַם
„צינק“? — זי לעשט אויס די מאַשינקע — אַ לאַ לאַ, וואָס זיי האָבן
עס געמאַכט פון פאַרז!

זי לייגט אַ ווייסע סערוויעטקע אַף אַ ווינקל טיש און גיסט אָן פאַר
זשאַק אַ טעפעלע פון „שוואַרצן יויד“. דאַנעבן לייגט זי אַוועק אַ שטיקל
ברויט.

— דו עסט ניט?
— אַ דאַנק. איך האָב שוין!
— ניין — פּראָטעסטירט זשאַק — איך וועל דיר ניט צונעמען
דעם לעצטן ביסן.

זשערמען נעמט זיך אויך אַ ביסל קאַפּע. זי דערלאַנגט נאָר איין
זופּ. אירע ליפּן און אויגן קוקן אַ זשאַק און שמייכלען:

— עם „מיון פעמי“ — גיט זי אים צו מוט — אַנישט וועסטו
גיט האָבן קיין כוח צו „מאַכן ליבע“!

זי מיינט עם ערנסט און זאָגט עם זייער פשוט. פון תמיד אָן האָט
זי געהערט איינפאַך ריידן וועגן אַזעלכע זאַכן: אין שטיב, אין „ביסטראַ“,
וואו זי פלעגט זיך קלוינערהייט אַריינכאַפן רופן דעם טאַטן, פון מענער
וואָס האָבן זי פאַרטשעפעט מיט אַ זייטיקן, פּרעכן בליק אַף אירע רונד-
קייטן, ווען זי האָט ערשט אָנגעהויבן רייה ווערן.

נאָר זשאַקן דערלאַנגען אירע ווערטער אַ שאַרפן שלאַג אין פנים.
ער פלעגט תמיד פאַרבליפט ווערן פון דער אומפאַרשלייערטער זעלבסט-
פאַרשטענדלעכקייט מיט וועלכער זי האָט גערעדט וועגן די „דאָזיקע ענ-
ינים“. אין זיין עלטערן־שטוב האָט מען בכלל נישט גערעדט דערפון, אויס-
געמיטן צו באַרירן די דאָזיקע פּראַגעס, ווי זיי וואָלטן געווען דורכגעווייקט
מיט זינד. אודאי איז אים שפעטער אויסגעקומען צו ריידן הפּקרדיק און
ציניש מיט יונגע חברים אָדער מיט ליכטע פרויען אין „לאַקאַלן“. אָבער
געווען איז עם מער אַף זיך צו פלייסן. טיף אין זיין באַוואוסטזיין זיינען
עראַטיק און סעקסאַס געבליבן איינגעהילט אין אַ לבוש פון סודותדיקייט
און זיינען געלעגן אַף דער גרענעץ צווישן זינד און מיסטעריע.

זשערמען איז אויך נישט געווען פאַר אים איינע פון יענע מיידלעך,
מיט וועלכע מען האָט זיך דוקא געדאַרפט באַנעמען וואויליונגעריש און
ציניש. הגם ער האָט געקענט איר קערפער, איז זיין באַציונג צו איר געווען
אדורכגעדרונגען מיט אַ ראַמאַנטישער אידעאָלאָזירונג. אין אַ געוויסן זין
איז זי אויך געווען אַ פּאָרזעצונג פון דער היים און פון דער משפּחה.

— ביסט געבליבן די זעלבע! — זאָגט ער.

— האָב איך דיך שאַקירט? אַזעלכע רייד שאַקירן דיך?

פאַרקערט, דאָס פּרעמדאַרטיקע האָט תמיד גערייצט זיין נייגערי-
קייט. איר נאַטירלעכקייט אין ריידן און באַנעמען איז ריין פון צינישן
נוול־פּה און אויסגעטאַן פון ראַמאַנטישן שליער. זי דערהויבט די „ליבע“
צו אַ קולט, צו אַ מין עולם־הזהדיקער הייליקייט. און דערפאַר קען זי נישט
קיין גרענעצן.

— פאַרקערט — זאָגט ער — עם אימפּאַנירט מיך! דיין אויפן האָט
מיך תמיד אימפּאַנירט!

— וואָס דען? עם איז דאָך גאַנץ איינפאַך!

— פאַר דיר — יאָ! אודאי! — ער טרינקט פון קאַפּע און ווייסט
נישט ווי אזוי עם איר צו דערקלערן — דער פאַרגעניגן פון ליבע האָט פאַר

מיר אויפגעהאלטן דעם רייז פון פארבאָטענע פרוכט. און די ליבע גרע-
נעצט מיט זינד. ס'קומט אודאי פון דער רעליגיע... — דרייט ער אויס
דאָס טעפעלע איבערן מויל און טרינקט אויס דעם לעצטן טראָפּן.

— וואָס האָט עס צו טאָן מיט דער רעליגיע? — שטייט זי אויף
און גיסט אים צו דעם רעשט פון קאָפּע — נאָט איז אין הימל! — הויבט
זי אויף דעם קרוג און ווייזט אָף אויבן — און די ליבע איז אָף דער ערד!
זי לאָזט אַראָפּ דעם קרוג און די אויגן, דערזעט זשאַקס מאַנטל
אַפן שטול און ווי זיך דערמאָנענדיק עפעס טראָגט זי אים צום בעט און
שפרייט אים דאָרט אויס.

דאָן הויבט זי אָן אָפצורוימען פון טיש און טראָגט די כלים אין
זייטיקן הדרל. זשאַק דרייט אויס דעם קאָפּ און קוקט איר נאָך. זיין בליק
איז ווי צוגעשמירט צו אירע רונדקייטן, וואָס ווערן בולטער און באַוועגן
זיך עלאַסטיש אין גאַנג.

— דו ביסט תמיד געווען אַנדערש — רעדט ער איר נאָך — און
שטענדיק בין איך געבליבן נייגעריק לעבן דיר. דערפאַר בין איך שטענדיק
געבליבן אומגעזעטיקט, ווי איך וואָלט דיך קיינמאָל ניט געהאַט.
זשערמען בלייבט אַ וויילע שטיין און הערט צו. דאָן שפּאַנט זי
צוריק צום טיש, שטעלט אַוועק די כלים.

— דו האָסט שטענדיק גערעדט קלוגע רייד — זאָגט זי און גלעט
זיינע באַקן מיט איר פנים — דו ביסט קלוג און... ניט ראַזירט!

זי בויגט זיך לייכט איבער אים. אירע קני באַרירן אים, זיי ציטערן
לייכט. אירע ברוסטן הויבן זיך אונטערן איינגעפרעסטן סוועטער און
זשאַק פילט די וויברירונג, וואָס צעגייט זיך איבער איר גאַנצן גוף.

דאָן רוימט זי ווייטער אָפּ פון טיש און איידער זי פאַרשווינדט
הינטערן פאַרהאַנג קאָנסטאַטירט זי האַלב פאַר זיך און האַלב פאַר אים:

— אַלע מענער זיינען אומראַזירט ווען עס האַלט דערביי!

זשאַק שפּאַרט אָן די עלנבוינגס אָפּן טיש. די הייסע פליסיקייט, צו
וועלכער ער איז מער ניט געוואוינט, צעגיסט אַ וואַרעמקייט איבער אַלע
זיינע גלידער און פילט זיי אָן מיט אַ פאַרשיכורנדיקער מידיקייט. נאָר די
נאַנטקייט פון פרויען קערפער, וואָס פלאַטערט דאָ אַרום הין און הער,
האַלט וואַך זיינע חושים.

— איצט שטאַרב איך שלאָפן! — שטרעקט ער אויס זיינע אַרעמס.

— ראשית וועסטו זיך ראַזירן! — דערשיינט ווידער זשערמען —

גיי אריין הינטערן פארהאנג. אף דער גלעזערנער פאליצקע, פארן שפיגל,
ליגט נאך אודאי פיערס ראזיר-אפאראט. מעסערלעך אויך מסתמא.

— פיערס? — זשאק האָט זיך אויפגעשטעלט און איז מיטאמאָל
וואָך געוואָרן — יאָ, פיערס אפאראט! — האָט ער איבערגעחזרט.

— נו, יאָ, ס'איז דאָך אלץ איינס וועמענס. — האָט זשערמען
געוואָלט פארווישן דעם איינדרוק פון אירע רייד. „שטענדיק מוז איך
פלאַפלען נאָרישקייטן!“ — האָט זי אַ קלער געטאָן.

ערשט איצט האָט זשאק באַטראַכט דאָס צימער. אלץ איז געשטאַ-
נען ווי אמאָל, ווען ער האָט זיי באַזוכט מיט עטלעכע יאָר צוריק; דאָס
טישל, דער ראַדיאָ, מיט וועלכן פיער האָט ליב געהאַט זיך צו צאָצען, די
ברייטע בעט, וואָס האָט אים דאָן אזא שטאַך געטאָן אין האַרצן, אז ער
האָט באַשלאָסן מער ניט אַרויפצוקומען אַהערצו...

ער איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנט:

— די קאַרטעס זיינען דאָן ניט געווען! טשעכאַסלאָוואַקיע? זע נאָר,
די סודעטן!... געווען אמאָל אזא מדינה... מיר האָבן זיי דאָן אלע אויפ-
געהאַנגען אַף די ווענט, די דאָזיקע קאַרטעס! — ער האָט אָנגעטאַפט
דאָס פאַפיר — פיער האָט עס אודאי אויסגעשניטן פון אַ צייטונג. פון
„פעטי פאַרזייען“, דאַכט זיך...

ער איז צוגעגאַנגען צום ראַדיאָ, האָט אַ פיר געטאָן מיט אַ פינגער
און קוקנדיק פאַרטראַכט אַפן שטויב, וואָס האָט זיך אָנגעקלעפט אַף דער
האַנט, האָט ער אַ מורמל געטאָן:

— מען-האָט אים שוין לאַנג ניט באַנוצט!

— מיין גאָט! לאַז צורו! — האַקט זשערמען איבער זיינע גע-
דאַנקען — גיי בעסער און וואַש דיך אַרום!

ער האָט אָפגעשאַרט דעם פארהאנג און געזוכט אין טונקעלן דערל
די זיף און דעם פענדזל. די אלטע מלבושים און אָפגענוצטע כלים, וואָס
זיינען דאָרט אַרומגעלעגן אין די ווינקלען האָבן אין דער פינצטערניש
אָנגענומען משונהדיקע פאַרמען. זשאק האָט זיך דערמאַנט ווי ער איז אין
יענער נאַכט געלאָפן מיט פיערן קיין פאַריו. הינטער זיי האָבן געכאַרכלט
די דייטשע טאַנקען. מען האָט געזאָגט, אז פאַריו וועט זיך פאַרטיידיקן.
פיער האָט ניט געוואָלט ווייטער לויפן. צו וואָס? — האָט ער געזאָגט
און איז געבליבן ליגן צווישן די קוסטעס.

ער האָט געמאַכט ליכט און אויסגעשטרעקט די האַנט צו דער זיף.
מיטאמאָל האָט ער אויפגעציטערט. אַ שטילע קלאַפּעריי אין דער טיר

האָט אים אַרויסגעריסן פון זיינע געדאַנקען. ער האָט אויפגעהאַרכט און אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ אין צימער אַרײַן.

זשערמען האָט אויך צוגעהערט. זי איז צוגעגאַנגען אַף די שפּײַך

פינגער צום פאַרהאַנג און האָט אַ פּליסטער געטאָן:

— לעש אויס דאָס ליכט!

אַ וויילע זיינען זיי ביידע געשטאַנען מיט איינגעהאַלטענע אַטעמס.

באַלד האָט זיך דאָס קלאַפּן איבערגעחזרט. אַ שטימע האָט גערופּן:

— עפּן זשערמען, דאָס בין איך!

— ס'איז דער אַלטער! — האָט זשערמען אַ שפרונג געטאָן עפענען

די טיר — קענסט מאַכן ליכט!

דער אַלטער האָט אָפּגעטרייסלט זיינע פאַרענגטע קליידער, איז

איבערגעטראָטן דעם שוועל און נאָכן אָפּווישן די טראָפּנס וואָסער פון זיין

וואַנצע, האָט ער שטיל געפרענט:

— ער איז דאָ פאַראַן?

זשערמען האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ און אַ וואונק געטאָן

אַפּן ליכט, וואָס הינטערן פאַרהאַנג.

— גוט, זייער גוט! — האָט דער אַלטער זי אָנגענומען פאַר אַ

האַנט און צוגעפירט צום אַנדערן ווינקל פון צימער — זיי ווייסן זיין

נאָמען און זוכן אים אַרום. זיי האָבן עס אַקאַרשט געמעלדעט!

— ווער? — האָט זיך זשערמען דערשראָקן. — וואָס הייסט?

— נאָך דעם גאַנצן טאַראַראַם מיט יענעם מיסטעריעזן שאַרף

פּוּיאַלאַן, האָבן זיי היינט עטלעכע מאָל געמאַלדן אין ראַדיאָ, אז אין

אַטענטאַט אַף מאַזשענטאַ האָט זיך באַטייליקט אַ געוויסער זשאַק סאַק...

סאַקאָ... מיט אַ 'סקי צום סוף. ווי באַ די רוסן...

ער האָט זי אָנגעקוקט מיט אַ פרעגנדיקן בליק. זשערמען האָט ניט

געענטפערט גלייך. זי האָט נאָר אַ וואונק געטאָן מיט די אויגן, אז אזוי

הייסט ער טאַקע. ערשט אַ וויילע שפעטער האָט זי צוריקבאַקומען לשון:

— און וואָס נאָך האָבן זיי געזאָגט?

— מער נאָרנישט... אז אַפריער נאָך האָט ער אויפגעריסן אַ צוג

מיט דייטשע סאָלדאַטן און ענלעכע מעשים טובים.

זשאַק האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ און צוגעהערט. זיין פנים

איז געווען איינגעשמירט אין זייה. דער אַלטער האָט זיך באַגריסט מיט

אים און צוגעגעבן:

— זיי האָבן פאַרלאַנגט, אז דאָס פּאָלק זאָל אים אויסליפּערן!

— האָסט אַליין געהערט? — האָט געפרעגט זשערמען.
— יאָ. נאָך דער אַרבעט האָב איך זיך אַריינגעכאַפּט ווי געוויינלעך
אין „ביסטראַ“. קיין רעכטע כּוּסה קריגט מען שוין פּון לאַנג ניט אַף אַ
רפּואה, האָט דער בעלי־הבית אָנגעשטעלט די ראַדיאָ, כּדי מיר זאָלן לכּל
הפּחות הערן נייעס... נו, האָבן מיר געהערט.

— דערצייל גענוי!

— ניטאָ וואָס צו דערציילן! — האָט דער אַלטער אַ הויב געמאָן
די פּלייצעס — זיי האָבן באַשריבן ווי ער זעט אויס. נו, דאָס ווייסטו
דאָך אַליין אוראי בעסער ווי די געשטאַפּאַ. זיי האָבן אויך צוגעזאָגט צו
געבן ווייטערדיקע אינפּאָרמאַציעס אין די שפּעטערדיקע אוידיציעס. אַ
שיינעם דאַנק!

אַ וויילע איז געווען שטיל. הינטערן פּאָרהאַנג האָט זשאַק אַרומ־
געקראַצט די זייף פּון פּנים. דער אַלטער האָט זיך צוגעזעצט אַף אַ שטול.
זשערמען האָט אַרומגעשפּאַנט איבערן צימער. מיטאַמאָל איז זי אויס־
געבראַכן:

— שטענדיק די זעלבע חתונה! אָבער באמת שטענדיק — זינט
יאָרן! שוין אין אונדזער ערשטן זומער האָט זיך עס אָנגעהויבן. צום ערשטן
מאָל האָב איך באַקומען באַצאַלטע וואַקאַנסן און מירן געוואַלט אַרויס־
פּאַרן צום ים. האָבן זיי דאָרט, אַף יענער זייט פירענייען אָנגעהויבן דעם
ספּעקטאַקל און ער איז אַוועק. און אין דער איצטיקער מלחמה האָט ער
באַדאַרפט קומען אַף אורלויב — איך בין געווען אַליין אין פּאַריז —
האָבן זיי גראַדע באַמבאַרדירט בריסל און אַמסטערדאַם און פּון אורלויב
האָט זיך אויסגעלאָזן אַ בוידעם!

— דאָס הייסט באמת שלימוזל! — האָט דער אַלטער באַמערקט
מיט מיטגעפּיל — איך זע באַשיינפּערלעך, אַז דער רבּונו של עולם האָט
באַשאַפּן רעוואָלוציעס און מלחמות, כּדי איר זאָלט זיך כּסדר שיידן און
ווידער טרעפּן.

— ס'איז ניט קיין געלעכטער! — איז זשערמען געווען פּאַרבי־
טערט.

— איך לאָך ניט! אויך די ליבע האָט זיך געמוזט צופּאַסן צו אונדז
דזערע נייע צייטן. אַמאָל האָט מען געזאָגט: „ער און זי און די לבנה“.
היינט הייסט עס: „ער און זי און די „נייע אָרדענונג“. אָבער איצט מוזט
איר זיין פּאַרויכטיק!

— ער וועט דאָ בלייבן! עס לוינט זיך דאָך ניט אויפּצוּוּכן זיינע

חברים, אמת? סיי ווי וועט ער מוזן פארשווינדן אף א שטיקל צייט! ער וועט בלייבן בא מיר!

— גוט, גוט — האָט דער אַלטער מסכים געווען און געשמייכלט ווי צו א קאפּריזנעם סינד — און וואָס וועסטו טאָן מיטן עסן? וועסטו דאָך ניט גיין איינקויפּן אַף זיינע קאַרטן?!

— כ'וועל זיך אַן עצה געבן. מיינע חברטעס וועלן מיר אויסליוען.

— בעסער ניט — עצהט דער אַלטער — ס'קען פּאַלן אַ חשד...

— אפשר ביסטו גערעכט. די בלאַנדע זשאַן צום ביישפּיל... זי

שלאָפּט מיט די דייטשן, אמליבסטן מיט די אָפּיצירן!

דער אַלטער האָט אַרויסגענומען אַ פּאַרטעל פּון בוזים קעשענע, האָט אַרויסגעצויגן פּון דאָרט אַ בלויע קאַרטע און אָפּגעריסן עטלעכע נומערלעך:

— אַט האָסטו דריי הונדערט גראַם ברויט. דערווייל...

— ביסט אַ מלאך! — האָט זיך אַנטציקט זשערמען.

— אַט האָסטו נאָך הונדערט פּופּציק גראַם פלייש — האָט דער

אַלטער אָפּגעריסן צוויי נומערלעך פּון אַ געלער קאַרטע — איצט בין איך דער ליבער גאָט פּערזענלעך!

דאָן האָט ער זיך געזענגט, געוואונטשן אַ גוטע נאַכט און צוגע-

זאָגט אַרויפּצוקומען.

זשאַק האָט געענדיקט זיך ראַזירן. ער האָט געהערט דעם אַלטנס דערציילונג און אַן אומהיימלעך געפיל האָט אים אַרומגעכאַפּט. דורך ראַדיאָ? מען זוכט אים? אוראי זוכט מען אים!... שוין לאַנג פילט ער זיך פאַרפּאַנגט אַף יעדן שריט און טריט. און דאָך איז עס אומהיימלעך צו הערן, אַז מען האָט דער גאַנצער שטאָט אָנגעזאָגט אים צו כאַפּן און הרגענען... ווי אַ קין אָן גאָטס צייכן אַפּן שטערן, ווי אַ ברודער-מערדער...

ער גייט אַרייס פּון חדרל און וואַרפט אַ בליק איבערן צימער. די פיר ווענט זיינען אָפּגעשלאָסן. די טיר איז אויך צוגעמאַכט. די פּאַרהאַנדל גען איבער די פענצטער זיינען פאַרצויגן און אומדורכזיכטיק. קיין שום גערויש פּון דרויסן דערגייט ניט אַהערצו.

זיין בליק טרעפט אַן זשערמענס אויגן. זי כאַטראַכט אים. ער האָט איצט אויסגעזען אַ סך יינגער און פּרישער. נאָר אונטער זיינע אויגן האָבן זיך געצייכנט שוואַרצע פּלעקן פּון מידקייט. די שוואַרצע פּלעקן האָבן אויס-געזען אויסגעברייטערט און געהאַט אַ שוואַרצן גלאַנץ. זי דערפילט, אַז ער זוכט הילף און שוץ און זי שפּרייזט נענטער צו אים:

— דאָ וועט קיינער ניט קומען! — פארזיכערט זיך אים — וועסט

בלייבן באַ מיר!

זי גייט צו נאָך נענטער, אזוי נאָנט, אז די רונדקייטן פון אַיר ברוסט באַרירט אים כמעט און ער פילט איר וואַרעמען אָטעם אַף זיין פנים. איין אויגנבליק פילט ער זיך יאָליין מיט איר צווישן די פיר אָפגע-שלאָסענע ווענט. ער פאַרנעסט דעם ראַדיאָ, די פאַרפאַלגונג, די גאַנצע שטאָט. זי איז ניט נאָר די פרוי, וואָס ער האָט אזויפיל יאָרן פאַרפלאַנט-טערט געליבט, זי איז אויך די מוטערלעכע שוץ, וואָס איז גרענעצלאָז שטאַרק אין די אויגן פון קינד.

פאַרוואָס דערמאָנט ער זיך אָן יענער פרוי, וואָס האָט אים דאָ ניט לאָנג גערופן אין דער נאַכט? ער האָט זיך אזוי דערשראָקן, ווען ער האָט דערהערט זיין נאָמען, אז ער האָט זיך קוים אומגעדרייט און גלייך פאַר-שנעלערט זיינע טריט ווי אַ געשפּענסט וואָלט אים פאַרפאַלגט. ער איז געווען זיכער, אז עס האָט זיך אים נאָר אויסגעראַכט צו הערן זיין קינד-דערשן נאָמען, מיט וועלכן זיין מאַמע פלעגט אים אַמאָל רופן. אַצינד איז ער זיכער, אז ס'איז געווען זיין מוטער. אָבער ווי קומט זי אַהער, אין דער דאָזיקער פאַרוואַרפענער נעגנט פון קאַנאַל? פּונוואַנען האָט זי גע-וואוסט, אז ער געפינט זיך דאָ?

אַפן זינען קומט אים דעם טאַטנס שטוב, וואָס ער האָט פאַרלאָזן אָן אַ „זיי געזונט“. דאָן האָט עס אים אויך ניט באַנג געמאָן. די עלטערן זיינען אים די לעצטע יאָרן געווען פרעמד, ס'האָט זיך אים אויסגעראַכט, אז ער האָט ניט קיין שום בשותפותדיקעס מיט זיי: ניט ער האָט געקענט שמועסן מיט זיי וועגן זיינע פּערזענלעכע איבערלעבונגען און ניט וועגן די אַלגעמיינע געשעענישן פון דער וועלט.

אַצינד פילט ער אַ נאָנטקייט צו זיי. אפשר איז עס דער געמיינ-זאַמער נורל, וואָס רופט אַרויס די דאָזיקע נאָנטקייט און ליבע. — פרעמד? זייערע הערצער קלאַפן דאָך מיט דער זעלבער האָפּענונג און בלוטיקן אין דער זעלבער פאַרצווייפּלונג.

אַ כוואַליע פון בענקשאַפט און ליבע פאַרפלייצט אים. ער וואָלט זיך געוואָלט אַריבערכאַפן אַף אַ מינוט אַהיים און אָנקוקן דעם טאַטן, וואָס איז אזוי פאַרעלטערט און גרוי געוואָרן אין די לעצטע פאַר יאָר, און טרייסטן דער מאַמען, וואָס האָט מיט טרויעריקע, געטרייע אויגן שטום און אומבאַוואוסט מיטגעלעכט זיין טראַגעדיע מיט זשערמענען, ניט וואַגנדיק אַפילו צו פרעגן וואָס עס טוט אים וויי.

וואָס איז היינט? — פֿרייטיק צונאַכט!... היינט קומען אויך העלען מיט איר מאַן צום עסן. געווען אַ צייט, ווען ער האָט זיי ניט געקענט פֿאַרטראַגן די דאָזיקע משפּחה־ריקע פֿרייטיק־צונאַכטן. יונג און היציק, איי־בערטיבן געטריי, ווי יעדער גר, דער נייער וועלט־אַנשוואונג, וואָס האָט אים מיט איין קלאַפּ אויפגעקלערט אַלע וועלטן און יענע־וועלטן, האָט ער ניט געקענט צוהערן די „בעל־הביתישע אינטעלעקטואַליזמען“, ווי ער האָט אָנגערופן די רייד פֿון זיין שוואַגער, דעם אינזשעניער. איצט וואָלט ער גערן געשמעסט מיט אים. אָבער העלענס מאַן וועט גאָר היינט ניט קר־מען! ער יוצט דאָך אין לאַגער פֿון „דראַנסי“...

זשאַק ווייסט וואָס עס הייסט „דראַנסי“. לעבט ער נאָך, העלענס מאַן?... די שוועסטער מיט אירע מוזעומס און רעפּעראַטן און קולטור קומט אים פֿאַר די אויגן. און פֿלוצלונג דערפֿילט ער זיך שטאַלץ, וואָס אים וועט מען לכל הפּחות ניט פֿאַרהונגערן סתּם אזוי, ווי אַ קרעציקן הונט. זאָלן זיי אים זוכן! ער האָט זיי שוין גוט באַצאָלט! אַף פֿאַרויס האָט ער זיי באַצאָלט!...

ער גייט צו צום ראַדיאָ און דרייט אים אויף. אַ הילפֿיק זומען, וואָס גייט איבער אין אַ שאַרפֿן פֿייפֿן דרייסט זיך אַרויס פֿון אַפּאַראַט. ער שליסט אים און באַמערקט אַף זיך זשערמענס פֿרעגנדיקן בליק.
— כ'האַב געוואָלט הערן די מעלרונג. כ'וויל וויסן צי מיינע על־טערן וועלן דערקענען, אַז דאָס מיינען זיי מיד...
— ביסט שוין לאַנג ניט געווען אין שטובֿ?
— עטלעכע חדשים. ס'איז דאָרט געווען געפּערלעך צו וואוינען — סיי פֿאַר מיר, סיי פֿאַר טאַטע־מאַמע.

— האָסט די גאַנצע צייט גאָרניט געהערט פֿון זיי?
— ניין. איך האָב זיי ניט געוואָלט שטעלן אין סכּנה.
— אָבער איך וואָלט דאָך געקענט אַהינגיין! — כאַפט זי זיך אָן — אמת? דיין שוועסטער קען איך דאָך! זיי וועלן זיך פֿרייען מיט מיר, אמת?

— יאָ, אָבער דאָך ניט איצט, אינמיטן דער נאַכט!
— ניין, ניין! איצט וויל איך בלייבן מיט דיר!
זי גייט צו נענטער און גלעט אים איבערן קאַפּ:
— זיי ניט טרויעריק! איצט בין איך דיין משפּחה, אמת? און דו ביסט מיין משפּחה!
זי שליסט די אויגן און שפּאַרט זיך לייכט אָן אַף אים:

— איך בין מיר, מירן גיין שלאָפן!

— יאָ, ביסט גערעכט — זאָגט זשאַק — כאָטש אַף איין וויילע

פאַרנעסן די וועלט און די מלחמה.

זי בלייבט שטיין לעבן אים און בויגט דעם קאָפּ עטוואָס אַף צוריק. איר אַטעם ווערט האַסטיקער און טיפּער, אונטער די געדיכטע, אַראָפּגע-לאָזענע ווימפּערן פאַרציט זיך אַ נעפּל איבער אירע האַלב-געשלאָסענע אויגן. זי שטייט שווייגנדיק, נאָר איר מויל איז צעעפנט און די אויסגע-שטרעקטע ליפּן מאַנען און ריידן אָן ווערטער, אַף אַ שטומער שפּראַך פון אויפּשטורמענדיקן בלוט. זשאַק פילט ווי זיין נאָנטקייט רעגט זי; איר גאַנצער וועזן קומט אין באַוועגונג ווי אַ וואַלד וואָס צעווייגט זיך אונטער דער באַריירונג פון אַ שטורעם.

שוין לאַנג האָט ער זי ניט געזען אזוי. זייערע לעצטע באַגעגענישן זיינען געווען אזוי מערקווירדיק, אַז ער האָט דאָן כלל ניט געקענט אונטערשיידן די שטריכן פון איר פנים. דעם אָוונט פריער האָבן זיי זיך אומדערוואַרטעט דערקענט אין דער פינצטער און זיי וואַלטן מורא גע-האַט מאַכן ליכט, כדי ניט צו דערוועקן חשד באַ די שכנים. ער האָט נאָר אין משך פון אַ קורצע סעקונדע, בעתן פאַרויכערן אַ פאַפּיראַס, געזען באַם שיין פון אַן אָנגעצונדענעם שוועבעלע, אירע פאַרויטלמע באַסן און באַ-מערקט די דאָנקבאַרטייט, וואָס האָט אַרויסגעשטראַלט פון אירע אויגן.

פאַר דעם האָבן זיי זיך צום לעצטן מאַל געטראָפּן מיט אַן אנדערט-האַלבן יאָר צוריק, בעתן אַנטלויפן פון פאַריוו, און מידע פון גיין טעג-לאַנג צופּוס האָבן זיי איבערגענעכטיקט אין אַ הויכן סטויג פרישע תבואה. פון נאָנטן שאַסיי איז דערגאַנגען דער גערויש פון פליטים-צוג, וואָס האָט זיך לאַנגזאַם און אָן איבערייס געצויגן טעג און נעכט. ס'איז געווען אַ פאַר-וואַלסנטע נאַכט, אַ שטורעם האָט זיך אָפּגעריסן און די וועלט איז פאַר-זונקען געוואָרן אין חשכות. זיי האָבן זיך איינגעגראָבן טיף אין שטרוי, וואָס איז אַריינגעדונגען אונטער די מלבושים און געשטאַכן אין לייב. ער האָט געמוזט אַרויפלייגן זיין דלאָניע אַף איר מויל כדי זי זאָל מיט איר פליססעדן ניט אויפוועקן די משפחות מיט קינדער, וואָס האָבן זיך אויך צעלייגט אָפּרוען אַרום זעלבן סטויג. נעפילט האָט ער דאָן אין זיינע אָרעמס איר צאַפּלדיקן קערפער און הייסע ליפּן, אָבער געווען איז דאָן אזוי פינצטער, אַז מען האָט די אייגענע הענט ניט געזען.

געטראָפּן אין ליכטיקן האָט ער זי גאָר אַמאָל. אָבער געווען איז עס שוין זייער לאַנג, מיט אַ פיר יאָר צוריק.

איצט איז זי געווען רייפער, פרויאישער אין אלע אירע גלידער,
און אין איר ארויסרופערישקייט האָט געשטעקט אַ זיכערקייט מיט איר
רייז און קראַפט.

— כ'וועל זיך נאָר אַ ביסל וואַשן! — זאָגט זי און גייט הינטערן
פאַרהאַנג.

פון הרדל דערגייט אַ גערויש פון פלייצנדיקן וואַסער, וואָס פאַר-
טושט דעם שטראָם פון זשערמענס ווערטער. זי ציט אָפּ דעם פאַרהאַנג
און קוקט אַרויס:

— אָבער פון וואַנען האָבן זיי געוואוסט דיין ריכטיקן נאָמען?

— זיי האָבן זייערע שפיצלען. אומעטום. אפילו אין די אַרבעטער

קוואַרטאַלן.

— אורדאי! — ערנערט זיך זשערמען איבערן זיף, וואָס וויל ניט

מאַכן קיין שוים — אַט האָט מען היינט אוועקגעלייגט אַף לאַ ווילעט
זשיטאַלן!

זשאַק לייגט אַוועק די צייטונג, אין וועלכער ער האָט דערווייל

אַריינגעקוקט:

— זשיטאַלן? ווער דען? וואו?

ער פרעגט זי אויס. באַ איר איז עס אַ קלייניקייט: אלע האָבן גע-
וואוסט, אַז זשיטאַל איז געוואָרן אַ פראָוואַקאָאָטאַר. האָט מען אים אַוועק-
געפטרט! זשאַק געדענקט נאָך אָבער ווען זשיטאַל איז געווען אַן אַרבע-
טער-פירער, אויפגעטרעטן אַף מיטינגען און געפירט דעמאָנסטראַציעס.
ער האָט אים אפילו געקענט פערזענלעך.

אָבער זשערמען ווייסט אויך ווייניק. היינט פאַרנאַכט האָט עס
פאַסירט. זשיטאַל איז געגאַנגען פון דער „מערי“, וואו ער האָט באַקומען
אַ גוטן פאַסטן, איז אָנגעפאַרן אַ ציקליסט, אים אַוועקגעלייגט מיט דריי
שאַסן און איז נעלם געוואָרן. די נייעס איז זיך גלייך צעגאַנגען איבער
דער שטאָט און אַ קונה האָט עס דערציילט באַ זיי אין געשעפט. אלע
האַבן געזאָגט, אַז ס'איז אַ שיינע כפרה, נאָר „זשאַן די בלאַנדע“ האָט גע-
שוויגן. די חברטעס, די פאַרקויפערנס, האָבן אַף איר געטייטלט מיט די
פינגער, אַז זי וועט נאָך אויך האָבן אַזאַ סוף...

דאַן דערציילט זי גענוי וועגן דער בלאַנדער זשאַן און אירע מעשים

טובים:

— ניט אומזיסט זעט זי אויס אַזוי גוט! די דייטשן באַקומען דאָך

דאָפלטע פאַרציעס, אויסער וואָס זיי גנבענען און שלעפּן פון אלע זייטן.

און פאר דער זשאן מוז מען זיך היטן! ווי פאר דער פעסט! אזא איינע,
אז זי ליגט אין די אָרעמס פון א מאן, וועט זי דיר אַרויספלאַפּלען אַלץ
וואָס אָף דער לונג! ניט אמת?

זי עפנט דעם קראַן, כּדי אַראָפּצושווענקען דעם זיפּן־שוים. זשאַן
הערט צו איר פּלאַפּלען, וואָס שטראַמט ווי פון אַ קוואַל. אירע ווערטער
גיסן זיך צוזאַמען מיטן פּליסן פון וואַסער, וואָס זומט אין די רערן און
פּלייצט אַרויס מיט גערויש. ער פאַרשטייט זי קוים, אָבער איר לייכטער
פּלאַטערן פון ערנסטע פּראָבלעמען צו קלייניקייטן פון פּערזענלעכן לעבן,
נלעט און באַרוואַיקט ווי די פאַרביקייט פון אַ פּלאַטערנדיקן שמעטערלינג.
אין דער איינזאַמקייט, וואָס ער האָט גראַדע אַדורכגעמאַכט, האָט אים
אַמייסטן געפּעלט אַ לעבעדיקע, מענטשלעכע שטימע. בעת די לאַנגע
טראַכטענישן איז די וועלט פאַרוואַנדלט געוואָרן און אַ מין עולם הרמיון
און אין זשערמענס מויל באַקומט זי אַצינד פּלייש מיט ביינער, מיט אַ
לעבעדיקן אַטעם.

ער קוקט גלייכצייטיק אין אַ צייטונג, וואָס ליגט פאַר אים. ער האָט
שוין לאַנג ניט קיין ידיעות וועגן דעם, וואָס עס קומט פאַר אָף דער
וועלט. זיינע אויגן ווענדן זיך פון אַליין צום אָפּגעצויגענעם פּאַרהאַנג,
הינטער וועלכן איר קערפּער באַוועגט זיך. ער שעמט זיך קוקן אַהינצו,
מאַמענטווייז שימערט אויף איר ווייסקייט אין דער עפענונג:

— באַ אונדז האָבן מיר קיין מורא ניט צו ריידן אָפּן קול! אַפילו
פאַרן דיקן שעה שמועסט מען וועגן אַלץ. אָבער אז מען האָט נעכטן פאַר-
טיילט „בלעטלעך“, האָט מען געמוזט אַכטונג געבן, אז זשאַן זאָל ניט
זען!

— וואָס פאַראַ אויפּרופּן?

— צו די פּרויען פון די געפּאַנגענע.

— וואָס האָבן זיי געזאָגט?

ער פּרעגט זי גענוי אויס. אַמאָל, באַם אָנהויב פון זייער באַקאַנט-
שאַפט, האָט ער אַלץ געוואוסט און פּלעגט איר אָפּטמאָל דערציילן וועגן
דער „פּאַליטיק“. זי פּלעגט דאַן ווייניק צוהערן און נאָך ווייניקער פּלעגט
זי אַריינטראַכטן אין זיינע רייד. מוז מען דען נאָך ליבע־שעהן פּאַנאַג-
דערוויקלען פאַרפּלאַנטערטע פּראָבלעמען? אַצינד שעפט ער זיינע ידיעות
באַ איר.

— די היגע צייטונגען — הויבט זי אָן — שרייבן כּסדר, אז אַט-

אַט וועט מען באַפּרייען די געפּאַנגענע און — אַ נעכטיקער טאָג!

— נו, און?

— אין אויפרוה איז געשטאנען, אז די היגע צייטונגען און די רע-
גירונג פון ווישי דינען די „באש“! אז מיר דארפן... אז מיר מוזן...
זי פארהאקט זיך און שטרענגט אן איר זכרון. ס'איז איר ניט לייכט,
זשערמענען, זיך צו מישן אצינד אין פאליטיק, א שווערער ביסן איז עס
היינט צו טאג. און ניט נאָר דערפאר, וואָס די סכנה איז גרויס, וואָס מען
ווערט פאַר ליאָדע אַ קלייניקייט אָפגעפירט אין תפיסה און פון דאָרט —
אפשר אין „פאָרט ד'איוורי“, וואו מען דערשיסט באַ דער פרימאָרגן-
דעמערונג...

אמאָל איז עס פאַר איר געווען לייכט און שפילעוודיק. דעמאָנסטראַ-
ציעס, שטרייקן, מיטינגען האָבן געהערט צו די מנהגים און זיטן פון דער
משפחה, וואָס זיינע מכמה דורות אַריבערנגעגאַנגען בירושה פון טאַטעס
צו קינדער. זיי האָבן געהערט צו די פאַמיליע יום-טובים ווי דאָס פייערן
נייִיאָר. דעם ערשטן מאָי האָט מען געטרונקען מער וויין און געגעסן
הייריקאַטלעטן ווי ס'וואָלט געווען אַ זונטיק.

שוין אַלס קינד האָט זי דער טאַטע מיטגענומען אַ דעמאָנסטראַ-
ציעס, געטראָגן זי רייטנדיק אַ די אַקסלען פון רעפובליק-פלאַץ ביז דער
„קאַמונאַרד-וואַנט“. רעוואָלוציע און יום-טוב האָבן זיך אין איר זכרון
צוזאַמענגעשטאַלצן: צום אַנדענקונג פון דער באַסטיל האָט מען געטאַנצט
זיבן נעכט אין די גאַסן. אין לעצטן מעת-לעת זיינען פאַר אַלע קאַפּע-
הייזער אויפגעשטעלט געוואָרן עסטראַדעס, מוזיק האָט געשפילט, די קעל-
נערס האָבן קוים באַוווּזן צו באַדינען דעם דורשטיקן עולם באַ די טישלעך
און אינדערמיט האָבן זיך פאַרלעך געדרייט און ווילד־פרעמדע יונגעלייט
האָבן זיך געקושט אינמיטן גאַס צווישן הילכיקן געלעכטער און צע-
שטראַלטע פנימער.

זי פלעגט דאָן לויפן מיט אַ כאַפּטע יונגוואַרג איבער דער שטאָט,
וואָס האָט זיך געטונקט אין אַ ים פון ליכט און מוזיק, געפלאַטערט פון
פלאַץ צו פלאַץ און דאָס בלוט האָט געשלאָגן אין קאַפּ. וועמען איז עס
דאָן איינגעפאַלן, אז די גרויסע רעוואָלוציע, וואָס מען פייערט, איז געווען
אַ קייט פון קאַמפן און בלוט־פאַרגיסונגען? אפשר האָט מען דערפון גע-
רעדט אַר מיטינגען, זשאַקן, דעם „קליינעם פילאָזאָף“ איז עס אפשר אויך
איינגעפאַלן. אָבער זשערמען וואָלט דאָן כּשׁם ניט אויסגעהערט דעם
אונטערשיד צווישן פעאַדאָליזם און קאַפיטאַליזם. ווען ער וואָלט לאַנג
דערפון גערעדט וואָלט זי אַוועק טאַנצן מיט אַ צווייטן!

אפילו דער ערנסטער „קאמונארן-טאָג" איז געווען אַ יום-טוב. זשער-
מענס אלע באַקאַנטע און קרובים האָבן אים געפראַוועט. אויך די מאַמע,
וואָס האָט זיך תמיד געפאַרעט אין סיד און געשמעסט מיט די שכנות
רכילות און וועגן יקות, האָט זיך אין יענעם טאָג פאַרנומען מיט „הע-
כערע זאַכן". פון דער גאַנצער פּעריפּעריע, פון אַרומיקן „רויטן גאַרטל",
פון טונקעלע קאַרידאָרן און ריזיקע פאַרשמעט-בלאָקס האָט געשטראַמט
אַן עולם מיט פענער, מיט געזאַנג און אויפגעהויבענע פּויסטן. גרויע מאַ-
מעס און באַבעס זיינען מיטגעגאַנגען, ס'רוב הינטער דער פּאָן מיטן אויפ-
שריפט „קאַמף קעגן קריג און פאַשיוזם". אָבער אין זוניטן טאָג האָט אויך
די דאָזיקע פּאָן געפלאַטערט לוסטיק און זאָרגלאָז אונטערן בלויען הימל...
אודאי איז עס געווען טרויעריק, וואָס טיער, דער „ווערסאַלער
הונט", האָט דאָן אויסגעשטאַסן די פאַריזער קאָמונאַרן. יעדעס יאָר האָט
מען פאַרביימאַרשירט „די וואַנט" און יעדעס יאָר האָט איר דער טאַטע
גייענדיק דערציילט די טרויעריקע געשיכטע. די וואַנט האָט זיך געטונקט
אין בלומען-קראַנצן, דער עולם האָט געזונגען דעם „אינטערנאַציאָנאַל"
און די „קארמאַניאַל", מען האָט געוואָרפן לאָזונגען און זיך באַגריסט
אַפן קול מיט אלטע באַקאַנטע, וואָס מ'האָט דערקענט פון דערווייטנס.
דערנאָך איז מען געגאַנגען אין „ביסטראָ" דורכצושווענקען די טרוקן-
געוואָרענע העלדזער. די „ביסטראָס" פון דער געגנט זיינען געווען איבער-
פולט, די וויינען האָבן געלאַנצט אין די נלעזער און מען האָט געשמעסט
רוישיק, איינגעהילט אין רויך פון פאַפּיראַסן. און אין דרויסן האָט גע-
הערשט אַ פּרילינג. יונגע יאַטן האָבן פאַרטשעפעט מיידלעך און אויס-
געמאַכט ראַנדע-וואוען.

אודאי האָט זיך אַמאָל אַ שטרייק פאַרצויגן צו-לאַנג און וואָכן-
גאַנצע, חדשים אפילו, איז ניט אַריינגעקומען קיין גראַשן אין שטוב. די
ביפּשטעקס זיינען קלענער און דינער געוואָרן און מ'האָט געמישט דעם
רויט-וויין מיט אַ סך וואַסער. אפילו ברויט איז קנאַפ געוואָרן און די
מאַמע האָט יעדעס מאָל געשיקט אַן אַנדער סינד צום בעקער. די פּנימער
זיינען דאָן ערנסט געוואָרן און די לופט האָט געשמעקט מיט פּולווער.
די מאַמע איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרדאגהטע, דער טאַטע — פאַרעקשנט
און פאַרביסן, געלאָפן אין „בורס" און געדראַקט מיטן פּויסט, אַז מ'עט
מאַכן אַ סוף צום פאַרשאַלטענעם קאַפיטאַליזם און אַן עק זאָל עס נעמען!..
אָבער די שטרייקן האָבן זיך געענדיקט און די פּנימער האָבן זיך
אויסגעלייטערט. און טאָמער האָט פאַסירט אַ צוזאַמענשטויס און אַן אַר-

בעטער איז פארוואונדעט געוואָרן, האָט זיך געמאַכט אַ געוואָלד ער לב
השמים: צייטונגען האָבן געשריבן, מיטינגען האָבן געדונערט און פּראָ-
טעסטירט, די גאַנצע שטאָט האָט געקאַכט.
און היינט?

און דער עיקר — דאָן האָט זי ניט געמוזט אַריינקלערן אַזויפיל
אין די ענינים. זי איז געגאַנגען אַף מיטינגען און האַלב צוגעהערט די
רעדעס. קיין איין זאַץ וואָלט זי נאָכדעם ניט געקענט איבערדערציילן.
אין די אַרענעס און גאַלעריעס פון „ווינטערדיקן וועלאָדראָם“ האָבן צענד-
ליקער טויזנטער קעפּ אַרויסגעקוקט פון האַלב-דונקל און צוזאַמען מיט
צענדליקער טויזנטער פּויסטן האָט זי אויפגעהויבן דעם איריקן און גע-
שריען:

— קיאָפּ אַף דער תּליה! אַף דער תּליה!
און לוסטיקע חברה האָבן איבערגעשריען דעם גאַנצן עולם:
— קיאָפּ אין בית-הכּסאָ!

זי האָט נאָר געוואוסט, אַז קיאָפּ איז דער פּאָליציי-פּרעפּעקט פון
פּאַריז און „פּליקס“ זיינען אין איר סביבה ניט געווען באַליבט. זי האָט
ניט חוקר ודורש געווען וואָס פּאַראַ מעשים טובים דער דאָזיקער קיאָפּ
האָט לעצטנס אָפּגעמאַן. מיטן גאַנצן האַרצן האָט זי מסכים געווען מען
זאָל אים שיקן אין בית-הכּסאָ... אָדער נאָר אַף דער תּליה...

אַצינד מוז זי די ענינים נעמען ערנסטער — זי מוז אַריינקלערן
און פּאַרשטיין! דאָס לעבן איז בכלל געוואָרן ערנסטער און שווערמיטיקער.
און די אינסטרוקציעס וואָס זי באַקומט וועגן דער אַרבעט צווישן די
„פרויען פון די געפּאַנגענע“ געדענקט זי אויך. זי קען אַפילו נאָך אַ לייכ-
טער אָנשטרענגונג איבערזאָגן זשאַקן דעם אינהאַלט פון לעצטן אויפּרוּף:
„די קריכערישע פּאָליטיק פון פעטענס פּאַרעמטרישער רעגירונג
האָט ניט געבראַכט קיין שום נוצן! צוויי מיליאָן יונגע פּראַנצויזן שמאַכטן
אין די געפּאַנגענע-לאַגערן פון דייטשלאַנד. אייערע מענער, זין און חתנים
זיינען פּאַרמשפּט דורך היטלערס תּלינים צו אַ לאַנגזאַמען הונגער-
טויט...“

איצט שטייט זי אין טיר און טריקנט זיך אָפּ. איר אַנבליק פּאַר-
מישט זשאַקס געדאַנקען און ער שמרענגט זיך אָן, כדי צו באַנעמען אירע
רייד.

זי שפּאַנט דורך דאָס צימער. זי האָט זיך קיינמאָל ניט געשמט
מיט איר נאַקעטקייט, אָבער שוין עטלעכע יאָר האָט ער זי ניט געזען

אזוי און ער איז פארכאפט פון איר זעלבסטפארשטענדלעכקייט. הנם ס'איז קאלט אין צימער, געדויערט א וויילע ביז זי נעמט זיך אנטאן איר שלאָפראָק. דאן לייגט זי צונויף אירע קליידער אפן קליינעם טישל, לעבן ראדיאָ. זשאַק פּאָלנט נאָך אירע באַוועגונגען און דערמאָנט זיך ווי דורך א נעפל די ראדיאָ־מעלדונג, די באַגעגעניש מיט דער מאַמען, דראַנסי.

— איצט בין איך פאַרטיק! — זאָגט זי.

איר לייכטער איבערגאַנג פון אַכסטראַקטע באַטראַכטונגען צום רוף פון די אייגענע אינסטינקטן האָט מיט זיין פרעמדאַרטיקייט תמיד גע־רייצט זיין נייגעריקייט. אפשר איז עס באַ איר פאַרנעקומען אזוי לייכט, ווייל אַלע פּראַבלעמען האָבן אין אירע אויגן געהאַט א דורכויס עולם־הוהדיקן זין: פּראַקטיש פאַרבעסערן דאָס דאָזיין, פאַרגרעסערן די מעג־לעכקייטן צום געניסן און פאַרנעניגן. אין זיין באַוואוסטזיין זיינען, פון דער יוגנט אָן, די גרויסע אידעאַלן און קאַמפן פון דער מענטשהייט פאַר־בונדן און באַפאַרבט מיט אַסקעטיזם און קרבן. די מחיצה צווישן עולם הזה און עולם הבא, וואָס איז אזוי שאַרף געווען אין די פאַרשטעלונגען פון זיין טאַטן, האָט זיך טראַץ אַלע מאַטעריאַליסטישע איבערצייגונגען אַריינגעשמוגלט אין זיין אויפאַסונג פון דער וועלט.

און דערפאַר איז דער איבערגאַנג באַ אים אַ לאַנגזאַמערער. די שטאַט מיט אירע פּראַבלעמען, מיט אירע ליידן און קאַמפן וואַכט נאָך אין זיין באַוואוסטזיין. וואָס קומט פאַר אַה דער אַרומיקער וועלט, פון וועלכער ער האָט זיך אזוי לאַנג אויבאַהאַלטן? וואָס טוט זיך דאָ אין די אַרומיקע לענדער?... דער הונגער צו דער וואַרטנדיקער פרוי פאַרדרענגט זיינע געדאַנקען, פאַרטושט זיי. ווען זיי האַלטן שוין באַם אויסלעשן זיך גיט ער זיי נאָך איינמאָל נאָך, שטרעקט אויס די האַנט און דערלאַנגט אַ מיש אין די צייטונגען, וואָס ליגן אָנגעוואַרפן אַפן טיש.

ער האָט ניט איבערגעלייענט קיין איין שורה. זיין אויפּמערקזאַמ־קייט איז גלייך צוגעצויגן געוואָרן דורך אַ קליינעם פּאָסט־קאַרטל, וואָס איז אַרויסגעשוואומען פון צווישן די פּאַפירן. אַ קאָלירט קאַרטל, מיט אַ געדרוקטן פאַרמולדאַר און ווייניק געשריבענע אותיות מיט דער האַנט. אזוי קומען זיי פון דאָרט, פון די געפאַנגענע.

— פון פיעדן? — כאַפט זיך אים אַרויס פון מויל.

זשערמען האָט געענדיקט פאַרבירן איר שלאָפ־דאַק. זי האָט זיך ווי אויפגעכאַפט פון שלאָף, האָט געוואַרפן איין בליק אַה אים און צוריק אַראַפגעלאָזט די אויגן:

— יא.
 — ווען איז עס געקומען?
 — פאָר עטלעכע טעג... נעכטן...
 — וואָס שרייבט ער?
 — זעסט דאָך — א פאָר ווערטער נאָר. מען האָט זיי איבערגע-
 פירט אין א נייעם לאַגער.
 — אה אַרבעט?
 — יא, אין א פאַבריק.
 — נאַטירלעך, מעטאַל-אַרבעטער זוכן זיי ווי מיט ליכט!
 זשערמענס ענטפערן זיינען אָפּגעהאַקטע און קורצע. זי האַלט אַראָפּ-
 געלאָזן דעם קאַפּ. צו וואָס פּרעגט ער אַזויפיל? — קלערט זי.
 — און דאָס עסן?
 — ער שרייבט ניט דאָסמאָל וועגן עסן. מען קאָרמעט זיי געוויינ-
 לעך מיט פאַרגליווערטן בלוט אין קאַנסערוון פּושקעס.
 — און? ...
 זשערמען קוקט ניט אַף אים. א קאַלט ווינטל בלאָזט צווישן זיי.
 דער צויבער פון זייער אָפּגעזונדערטקייט איז אויסגעוועפט. זשערמען
 ווערט אָנגעכמורעט, בלאָזט זיך אָן און ציט זיך צוריק אין זיך, ווי א
 טשערעפאַכע באַ דער באַרוונג פון א פּרעמדן קערפּער.
 אויך זשאַקן פאַרדריסט הלמאי ער פּרעגט אַזויפיל, אָבער זיך אַף
 צו להכעים קען ער ניט אויפהערן. נעכטן האָט ער גאַרנישט געפּרעגט —
 ס'איז אַלץ געשען אַזוי אומגעריכט און שנעל. איידער ער האָט צייט גע-
 האַט צו קלערן האָט זי זיך געטויליעט אין זיינע אַרעמס. אים פאַרדריסט
 אַצינד הלמאי זיי האָבן זיך ווידער געטראָפּן. נאָכדעם ווי זי איז אַוועק
 צו פּיערן האָט ער זי אין משך פון א שטיק צייט עקשנותדיק אויסגעמיטן.
 ער האָט זי אויסגעמיטן הגם ער האָט געמיינט צו האָבן מער מאַראַלישע
 רעכט ווי דער אַנדערער. אָבער דער גורל האָט זי געשטויסן אַף זיין וועג:
 אַזוי בעתן אַנטלויפן פון פאַריז ווען ער האָט זי צופעליק געטראָפּן אין
 צוג פון מיליאָנען פליטים און אַזוי איצט, אין יענער פּוסטער דירה. ווי
 אַזוי איז עס געשען? אַלץ איז דאָך געווען צוגעגרייט און פאַרויסגעזען
 מיט אַלע פּרטים. ער האָט געוואוסט, אַז א „שטיקל אַרבעט“ לויפט ניט
 שטענדיק אָפּ ווי מען האָט פאַרויסגעזען; מען מוז זיין גרייט אַף סיוור-
 פּריזן. אָבער אַף קיין פאַל האָט ער זיך געריכט צו טרעפן אַזוי אַרום
 זשערמענען.

אכטער קאפיטל

ס'איז אלץ געווען צוגעגרייט און פארויסגעזען מיט אלע פרטים. דער „פונקט" איז אָנגעמערקט געוואָרן פון אויבן — אין דער גרופע נופא האָט מען ניט געוואוסט גענוי פון וואָנען די באַפעלן קומען. איערער האָט זיך משער געווען, אָבער קיינער האָט ניט געהאט קיין זיכערע ידיעות ווער פון די פריערדיקע טוער געפינט זיך אין פאָרזי. די פאָנטאַסטישסטע השערות האָבן צירקולירט וועגן זיי. געוואוסט האָט מען נאָר אַף זיכער פון די, וואָס זיינען געכאַפט געוואָרן און אָפגעפירט געוואָרן אין די תפיל סות און קאָנצענטראַציע־לאַגערן אָדער פון יענע, וואָס זיינען איבערגע־גאַנגען צום שונא און זיך געלאָזט הערן אין די צייטונגען און דערלויבטע פאָרזאַמלונגען.

„גאַסטאָן" האָט אָנגעהאַלטן די פאַרבינדונגען און קיינער האָט אים ניט אויסגעפרעגט פון וואָנען ער ברענגט די דירעקטיוון. פון די פינף, וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין דער גרופע, האָט זשאַק פון פריער געקענט נאָר איינעם, מאַרסעלן, אַ יונגן בוי־אַרבעטער. פאָרן קריג האָט ער אים עטלעכע מאָל געהאַט געטראַפן מיט פיערן און זיי האָבן זיך דאָן קעגנ־זייטיק געצאָלט „רונדעס" און געכאַפט אַ שמועס וועגן אַקטועלער פאָלי־טיק. לויט גאַסטאָנען זיינען דאָסמאָל געווען עננוג צוויי אַף אויסצופירן די ארבעט און ס'איז געווען די ריי פון זשאַק און מאַרסעלן.

זיי האָבן זיך אָפגערעדט צו טרעפן צומאָרגנס נאָכמיטאָג אין אַ הויז פון אַן אלמנה — מאַרסעלס אַ באַקאַנטע — וואָס איז אַ גאַנצן טאָג ניט געווען אין שטוב.

— אַרבעטסט ניט? — האָט געפרעגט זשאַק, נאָכדעם ווי ער האָט געדריקט זיין חבר די האַנט.

— ניין, מען וועט שוין באַלד פאַרגעסן דעם טעם פון בויען.

ער האָט אַרויסגעשלעפט פון קעשענע אַ שטאָט־פּלאַץ, וואָס האָט געוויינלעך געדינט אַלס וועגווייזער פאַר די מעטראָ־ליניעס און גאַסן, און האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אַף אַ פונקט:

— רעפּובליק־פּלאַץ!

— יאָ, האָט זיך זשאַק צוגעקוקט — שוין לאַנג ניט געווען אין יענע מקומות.

— איך זע די נענט ווי פאַר די אויגן — האָט מאַרסעל געקוקט אָן אַ זייט — זומער פּלעגט מען זיך דאָרט אַראָפּכאַפּן טרינקען אַ גלאָז. פון אַלע עקן פּלעגט דער עולם שטראָמען אַהינצו. און זונטיק פּלעגט מען זיך לאָזן פון דאָרט אַף אַ „טור“ איבער די „גרויסע בולוואַרן“.

ער האָט ווידער געוואָרפּן אַ בליק אַפּן פּלאַץ, האָט געלייענט די קלייניקע אַתּיותלעך, וואָס האָבן אָנגערופּן גאַסן און פּלעצער און טראַכטנדיק ווי אַזוי מען וועט אַמבעסטן פאַרשווינדן פון דער נענט, זיי נען זיינע רעיונות פאַרמישט געוואָרן מיט קינדערשע זכּרונות פון דער פאַרגאַנגענהייט.

— אַלס קינד בין איך דאָ אָפּט געקומען. צום רומל, וואָס פּלעגט זיך שטעלן אַפּן פּלאַץ, ביז אין די אַרומיקע בולוואַרן אַריין. געדענקסט, זשאַק? די אייזערנע, רויט־באַמאַלטע חזירים, וואָס פּלעגן זיך הויבן אַרויף און אַראָפּ? די קאַרוועלעס האָבן זיך געדרייט מיט אַ שווינדלערישער שנעלקייט און די מיידלעך האָבן געקוויטשעט, ווייל זייערע קליידלעך האָבן זיך געהויבן אין ווינט.

זשאַק האָט אַ טראַכט געמאַן וועגן איינעם אָן אָונט, וואָס ער האָט דאָרט פאַרבראַכט מיט זשערמענען. זיי זיינען געפאַרן אַף עלעקטרישע און באַ יעדן צוזאַמענשטויס מיט די שכנותדיקע וואָגנס, האָט זשערמען געלאַכט אַפּן קול. דאָן זיינען זיי געפאַרן אַף דער קאַרוועלע. מיטאַמאַל האָט זיך אויסגעלאָשן דאָס ליכט. גרינע לעמפלעך האָבן אַ בלאַסק געמאַן און אַ פּלאַכטע האָט אַף אַ קורצער וויילע צוגעדעקט אַלע פּאַסאַזשירן. — אין צפּון פירט „מאַזשענטאַ“ צו די וואָמזאַלן „גאַר“ און „עסט“ — האָט ער באַמערקט — און אין דרום איז גלייך די „רעפּובליק“. דאָרט שטייען טאַג ווי נאַכט באַוואָפּנטע פּאַטרולן. אַמבעסטן זיינען שוין די געסלעך אַט־דאָ! — האָט ער אָנגעוויזן אַף אַ לאַבירינט פון פּאַסיקלעך, וואָס האָבן זיך געצויגן פון מאַזשענטאַ צו מזרח צו.

— איבערן קאַנאַל? די געסלעך זיינען דאָרט פּוסט, ניטאָ קיין באַוועגונג. אַן אַנטלויפּנדיקער מענטש ווערט דאָרט לייכט אויפּפאַלנדיק.

און זעענדיק די געסלעך אין זיין געדאנק, זיינען ווידערמאָל אויפֿ-
געשוואומען אַלטע זכרונות:

— איך קען גוט יענע געגנט. לויפסט אדורך א שטיקל געסל און
קומסט צום קאנאל. לענגוים דעם קאנאל ציט זיך אן אליי. זי איז שמענ-
דיק פוסט. אין אַוונט האָב איך דאָרט געהאַט מיינע ערשטע „ראַנדע-
וואוס“. מען זיצט אַר אַ באַנק, דאָס וואַסער אין קאנאל גלאַנצט מיט זיין
שוואַרצקייט. אַרום טוליען זיך קוסטעס און בויםלעך. מען נעמט אַרום
דאָס מיידל באַ דער טאַליע. — וואו זאָל זי דיר נעמען אַ האַרץ צו זאָגן
„ניין“?...

— איז וואָס מיינסטו? — האָט געפרעגט זשאַק.

— זעסט, אַז דו נעמסט זיך אַר לינקס, דאַרפסטו נאָר אַדורכ-
לויפן אַ שטיקל לאַנקרייגאַס. דו מיידסט אויס די „רעפובליק“. איין
שפּרונג און דו ביסט אַר די „גרויסע בולוואַרן“. דאָרט איז שמענדיק אַ
געדיכטער עולם. מען קען זיך אויך אַריינכאַפן אין אַ קאַפּערהויז, אין
אַ קינאַ.

— און אויב זיי מאַכן גלייך אַן אַבלאַווע? זיי רינגלען דאָך אַמאָל
אַרום גאַנצע געגנטן.

— נו, איז וואָס? איך וועל זיי ווייזן מיינע פאַפירן און זאָלן זיי
מיר קושן! זיי וועלן דאָך ניט פאַרהאַלטן קיין צענדליקער טויזנטער
מענטשן.

— ביסט גערעכט! — האָט געמיינט זשאַק — פאַר דיר איז עס
אַ פּלאַן. אָבער איך בין אַ ייד. באַ מיר וועלן זיי כלל ניט פרעגן פּונדאָנען
איך קום און וואָס איך האָב אַפּריער געטאָן. אַן יעטוועדן חשר, וועלן זיי
מיך גלייך אָפּשיקן אין לאַגער. מינדעסטנס אין לאַגער.

— איך האָב ניט געטראַכט וועגן דעם — האָט זיך מאַרסעל אויפֿ-
געשטעלט. — יידן נעמען זיי טאַקע אָן אַ פאַרוואָס. ס'איז אמת וואָס מען
דערציילט וועגן די געטאָס אין פּוילן?

— אַז דו זעסט, וואָס זיי טוען דאָ, אינמיטן פאַריו, קענסטו זיך
שוין פאַרשטעלן!

זשאַק איז אַוועק צו זיך אין קליינעם צימערל, פון וועלכן ער איז
נאָר זעלטן אַרויסגעגאַנגען. זינט עס האָבן זיך אָנגעהויבן די אַבלאַוועס
אַר יידן האָט ער מער ניט געקענט וואוינען באַ זיינע עלטערן, ווייל פּון
דאָרט האָט מען אים אַ ליאַדע טאַג געקענט פאַרשלעפּן אין לאַגער אַריון.

גאסטאן האָט אים גע'עצהט זיך אַרײַנצוציען אין יענעם, סײַנעם האָטעל,
צווישן „קאמבא“ און דעם קאַנאַל. דערביי האָט ער אים געזאָגט:

— דער בעל־הבית איז אַ פיינער מענטש, אָבער צופיל זאָלסטו זיך
ניט דרייען אין די אויגן!

— וואָס?

— מען קען דען וויסן ווער אַלע שכנים זיינען? אין אַ האָטעל
איז איינער אַרײַן און איינער אַרויס!

דערנאָך האָט ער אים געבראַכט „פּאַפירן“.

— וועסט זיך איינמעלדן אַף דעם־אָ נאָמען! — האָט ער אים גע-
עצהט — וועט קיינער ניט קומען צו דיר, ווען עס וועלן זײַן אָבלאוועס
אַף יידן.

זשאַק האָט אַרײַנגעקוקט אין דער אידענטיטעט־קאַרטע:

— די פּאַפירן זיינען פּאַלש?

— נײַן! זײ זיינען עכט!... דאָס הייסט אַלע שטעמפּלען זיינען
עכט און דער דאָזיקער שאַרל האָט טאַקע ביז ניט לאַנג געוואוינט אין
יענעם שטעטל. מען האָט געראַטעוועט די שטעמפּלען.

זשאַק האָט זיך אַרײַבערגעצויגן אין אָנגעוויזענעם האָטעל. געווען
איז עס אַ שמאַל הויז, איינגעטיילט אין שטייגן־צימערן. די מייסטן פענצ-
טער האָבן אַרויסגעקוקט צום הויף און ס'רוב צימערן זיינען געווען
טונקל אַ גאַנצן מעת־לעת. דער עולם, דאָרטן, איז באַשטאַנען אין גרעסטן
טייל פון אַרבעטלאָזע, וואָס האָבן צוליב דער פּלוצלימדיקער פּאַראַליז-
רונג פון דער אינדוסטריע און וואַקסנדיקן מאַנגל אין רוי־שטאַפּן פּאַר-
לאָרן יעטוועדע האָפענונג צו געפינען אַ באַשעפּטיקונג. זײ זיינען גע-
שלאָפּן ביז אַ זייגער עלף, זיך דאַן אַ וויילע אַרומגעדרייט אין דעם „ביס-
טראָ“, וואָס אין אונטערשטן שטאַק, געהערט דאָרט ראַדיאָ, געשמעסט
אַ וויילע פּאַליטיק מיטן בעל־הבית און זיך געלאָזן אין די „סופּ פּאַפּולער“
— ביליקע וואוילטעטיקייט־קיכן — וואו זײ האָבן באַקומען וואַסערדיקע
זופּן און שטיקלעך ברויט, פאַר וועלכע זײ האָבן געמוזט אָפּגעבן נומער-
לעך פון זייערע שפייז־קאַרטן. צוריקגעקומען אַהיים זיינען זײ ערשט
שפעט, נאָך אַ לאַנגן שפּאַציר איבער דער שטאַט.

זײ אַרום האָט כמעט קיינער ניט באַמערקט די אָנוועזנהייט פון
זשאַק, וואָס איז מייסטנס געבליבן אין זײַן צימער. נאָר די יינגערע פון
די צוויי שוועסטער, וואָס האָבן געוואוינט אַ שטאַק נידעריקער אונטער

זיין צימער, האָט אים עטלעכע מאָל צוגעשמייכלט דורך דער צעעפנטער טיר, ווען ער איז אַראָפּגעגאַנגען פון די טרעפּ.

זיין צימערל איז געווען ענג און אויסער דעם ברייטן, מיט אַ רויט־לעבן טוך באַדעקטן, בעט און קליינעם, הינקענדיקן טישל איז דאָרט פאַר־בלויבן נאָר אַ שמאָלער דורכגאַנג. ליגנדיק אַן איינזאַמער שעה־לאַנג אַפּן דאָזיקן בעט, פלעגט ער האָבן חשק פאַרטשעפען מיט אַ וואָרט דאָס מיידל און זי אַרויפברענגען צו זיך אין צימער. ער האָט אָבער מורא געהאַט, זי זאָל אים ניט אויספרעגן ווי און פון וואַנען ער קומט און ער האָט געוואָלט אויסמיידן זיך אַריינצומישן אין די אינערלעכע ענינים פון דאָ־זיקן הויז, וואו מען האָט הויך אַפּן קול געשמועסט פּאָליטיק און אויסגע־דריקט די האָפּענונג אַף נייע צייטן.

אַזוי אַרום האָט ער זי קיינמאָל ניט צוגעוואָרפּן קיין וואָרט. ניט קענענדיק איינשלאָפּן באַנאַכט איז זי טיילמאָל געשטאַנען פאַר זיינע אויגן אַזוי ווי ער האָט זי אָפט געזען בעתן אַרויפגיין אין געבלימלען שלאָף־ראַק, כלומרשט פאַרטאָן אין אַ שטוב־אַרבעט און לויערנדיק דורך דער האַלב־אַפּענער טיר צו די טרעפּ. איינדריםלענדיק פלעגט איר פנים באַקומען זשערמענס שטריכן — דעם צו גרויסן מויל און פאַרשקענדיקע נאָזלעכער בעתן האַסטיקן אַטעמען.

גאַסטאָן האָט געבראַכט דעם פּלאַן פון נאַראַזש אינעווייניק. אָבער פאַרויס — האָט ער געזאָגט — קען מען ניט באַשטימען אַלץ גענוי. מען מוז זיך פאַרלאָזן אַף דער אייגענער אַריענטאַציע אין לעצטן מאָמענט. ס'איז דאָך ניט דאָס ערשטע מאָל באַ זיי... פאַרנט שפאַצירט מייסטנס אַרום אַ פּראַנצויזישער פּאָליציאַנט. מען וואָלט באַדאַרפט פאַרמיידן אומזיסטע בלוט־פאַרגיסונג, ס'וועט זיך אָבער אודאי ניט איינגעבן.

דעם לעצטן אָוונט האָט זשאַק פאַרבראַכט אין זיין צימערל. ער האָט אַ בליק געטאָן אַף זיין זייגערל: נאָך צוואַנציק שעה!... ער איז נע־ווען רואיקער ווי דאָס ערשטע מאָל: דאַן האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז שוין גייענדיק אַהינצו וועלן אים אַלע נאָכקוקן, אַראָפּלייענען פון זיין פנים, וואָס ער גייט טאָן; אַז אין האַטעל וועלן די שכנים נאָכדעם באַ־מערקן פון וואַנען ער קומט. שפּעטער האָט ער געהערט די לאַנגע גע־שפּרעכן איבער די אַטענטאַטן, אָבער קיינער האָט זיך ניט געקומערט וועגן אים. די אַלגעמיינע צושטימונג האָט אים צוגעגעבן מוט. אין די אויגן פון פאַריווער פּאָלק איז ער אויסגעוואַקסן צו איינעם פון די אומ־באַקאַנטע העלדן.

דערנאך האָט מען אָנגעהויבן דערשיסן ערבניקעס. אַר מאַרסעלן האָט עס געמאַכט אַ קנאַפן איינדרוק: קריג איז קריג! — האָט ער געזאָגט — מיר שטעלן אויך אונדזער לעבן אין קאָן! — עס ווערן דערשאָסן אומשולדיקע? נו, און די וואָס פאַלן אין קריג, זיינען דען ניט קיין אומשולדיקע? און מיר גופא זיינען דען ניט אומשולדיק? מיר פירן דאָך נאָר אויס די אַרבעט, וואָס אַלע ווינטשן, אַז זי זאָל געמאַכט ווערן!!!

צו זשאָק, וועלכער האָט, זינט אַ לענגערער צייט, געלעבט אָפּגעזונדערט פון מענטשן, איז דאָס בילד פון דער אויסערלעכער וועלט דער-גאַנגען פאַרבלאַסט און אָפּגעטעמפּט. ווי די שטראַלן פון דער זון, וואָס האָבן זיך אַריינגעגעבט צווישן די הויכע דעכער אין ענגן געשלאָסענעם הויפל פון זיין האָטעל, זיינען דערגאַנגען די ידיעות וועגן רעוואָלט און ווידערשטאַנד. און ווי אַן עכאָ פון אַ ווייטיקדיקן געשריי אין דער ווייט זיינען דערגאַנגען די ידיעות וועגן הונגער און נויט, וועגן מענטשן פאַר-פייניקטע אין קאָנצענטראַציע לאַגערן און אַר דעפּאַרטאַציע, פון צענד-ליקער טויזנטער פאַרשפאַרטע אין געטאָס, פון לאַנגזאַמען אָפּשטאַרבן אין „דראַנסײ“, און דערשיסונגען אין פאַרט ד'איוורי.

אַבער גראַדע אין זיין אָפּגעזונדערטקייט איז אים די אַכזריותדיקע בר:וטאַליטעט דערשינען אין איר גאַנצן פאַרנעם און ריינער עסענץ. אין דרויסן האָט איבער דער צעווייעטער האַקנקרייץ-פּאַן זיך געבלייבט אַ לוי-טערער הימל און אויסער די שריט פון סאָלדאַטסקע שטיוול, וואָס האָבן געכאַפט מענטשן אין די גאַסן, האָט מען אויך געקענט הערן דעם געלעכ-טער פון יונגע מיידלעך. מענטשן זיינען געווען פאַרנומען ניט נאָר מיט רעוואָלט, נאָר אויך מיט שטיין אין אַטשערע נאָך אַ ביסל שפייז און אפילו מיט ליבע-טראַגעדיעס.

אהערצו, אין דער טונקעלער איינזאַמקייט, איז דערגאַנגען נאָר דאָס עקרדיקע פון דער דרויסנדיקער שטימונג, אומגעשטערט פון זייטיקע פרטים. די דעראַבערטע שטאַט האָט זיך דאָ אָפּגעשפּילט ווי אין אַ פּער-ספּעקטיוו פון אַ בילד, אַר אַ וועלכן דער מאַלער האָט געוואָלט באַווייזן מענטשן און גאַסן, הימל און ערד געפּרעסט דורך אַ גיגאַנטישן סאָלדאַטן שטיוול.

אין יענעם נאַכמיטאָג האָט זיך זשאָק ניט אַריינגעקלערט מיט סדר אין די דאָזיקע ענינים. ס'איז געווען אַ טריבער נאַכמיטאָג; דורך די נאַסע שויבן האָט מען געזען די גרויע ווענט פון פירעקסן, געשלאָסענעם הויף און אַ שמאַלן פאַס פאַרוואַלקנטן הימל. אין האָטעל איז, ווי תמיד

אין די דאזיקע שעה, ניט געווען קיין גרויסע באוועגונג. פון „ביסטראָ“, וואָס אפן אונטערשטן שטאָק, זיינען דערנאָנגען שוואַכע, מענטשלעכע שטימען און דאָס כסדרדיקע גרילצן פון ראַדיאָ, וואָס האָט אָן אויפהער געפלאָסן ווי פון אַ ניט גאַנץ צוגעמאַכטן קראַן. אין אַ שכנותדיקן צימער האָט געזיידט דאָס פעטס אַף אַן אָנגעוואַרעמטער פאַטעלניע. עמעצער האָט געפרעגלט אַ שטיקל בלוט-וואורשט, וואָס ער האָט דעראַבערט פרימאַרגנס מיט שווערער מי. דער ריח האָט זיך צעשפרייט איבער אַלע קאָרידאָרן און צימערלעך אַרום. אונטן האָט די יינגערע שוועסטער געזונגען אַ באַ-קאַנטן ליבע-לידל, אויסציענדיק האַרציג-פאַרבענקט דעם רעפרען: „מאַרי-לו, מאַרי-לו... מאַרי...“ דער וואַרעמער הויך פון איר צעפנטן מויל האָט פאַרנעפלט די קאַלטע שויב און פאַרשטעלט דעם טונקעלן הויף פון די אויגן.

זשאַק איז איינגעשלאָפן. ערשט נאָך האַלבער נאַכט האָט ער זיך אויפגעכאַפט, האָט אַראָפגעוואָרפן פון זיך די מלבושים און איז אַרום-טערגעקראַכן אונטער די קאַלדרעס. צומאַרגנס האָט ער זיך אויפגעכאַפט שפעט, מיט אַ שווערן קאַפּ. לאַנגזאַם האָט ער זיך דערמאַנט, אַז ער דאַרף זיך היינט טרעפן מיט מאַרסעלן. דער געדאַנק האָט אים ווי אָפגעגאַסן מיט קאַלטע וואַסער און צעבלאָזן דעם נעפּל פון זיין מוח. וואָס מער עס האָט זיך דערנענטערט די באַשטימטע שעה, אַלץ שאַרפער איז געוואָרן די וואַכ-זאַמקייט פון זיינע הוישים. זכרונות, ווילן און דאָס געפיל פון דער פאָר-שטייענדיקער סכנה האָבן זיך מער ניט געמישט אין אַ טונקעלן פלאַנטער, נאָר אויפגעטויכט ווי בליצן אַף אַ לויטערן הימל.

באַם גאַראַזש איז תחלת אַלץ פאַרלאָפן ווי ס'איז פון פאָרויס באַ-שטימט געוואָרן. דעם פּאָליציאַנט האָט מען געמוזט דערשיסן — ער האָט געוואַכט האַרט באַ דער טיר און נאָר געשפרייזט עטלעכע שריט היין און צוריק, ווי אַ הונט וואָס איז אָנגעבונדן אַף אַ קייט. אינעווייניק איז אַלץ פאַרגעקומען בלייז-שנעל, זשאַק האָט געהאַנדלט אינסינקטיוו, ניט קלערנ-דיק בשעת מעשה. ערשט שפעטער האָט ער זיך געקענט אָפנעבן אַ חשבון ווי עס האָט פאַסירט. אַ דיקלעכער, אין אייל איינגעשמירטער אַרבעטער, האָט — דערהערנדיק, וואַרשיינלעך, דעם שאַס באַ דער טיר — אויפגע-הויבן אַ שווערן האַמער און אַ וואַרף געטאָן עטלעכע, שנעלע קללות אַף דייטש. זשאַק האָט אים געצילט אין קאַפּ. מאַרסעל איז צוגעלאָפן צום צווייטן, וועלכער האָט זיך באַמיט אַרויסצוקריכן פון אונטער אַן אויטאָ, וואו ער האָט געמיסטערעוועט. דאָן האָבן זיי זיך איין אויגנבליק אַרומגע-

קוקט און צוריקטרעטנדיק צו דער טיר, האָבן זיי געוואָרפן די באַמבעס אַף יענעם ווינקל, וואו דער וואַרשטאַט מיט די רעדער, לעדערנע פּאַסן און פּאַליצעס געצייג האָט אַ שווינדל געמאַן פאַר זייערע אויגן.

אַפן גאָס איז געווען אזוי שטיל, אַז זיי האָבן געקענט הערן דאָס קרעכן פון פּאַליציאַנט, וואָס איז געלעגן אויסגעצויגן אין אַ קאַלדזשע בלוט. פאַרבייגער האָבן פאַרשנעלערט די טריט און זיך אָפּגעטראָגן פון דאָזיקן אָרט אין אַלע ריכטונגען. קיינער האָט ניט אַרויסגעוויזן קיין עמפּערונג און קיינער האָט ניט געשריען מען זאָל כאַפן די מערדער. זשאַק האָט זיך פאַרנומען מיט אַ געסל אין דער ריכטונג פון קאַנאַל.

קומענדיק צו דער בריק, איבער וועלכער ער האָט געוואַלט אַרייַ בערגיין אַף דער אַנדער זייט, איז ער שטיין געבליבן אַ דערשראָקענער. די בריק האָט זיך באַוועגט. געטיילט אין דער מיט, געצויגן פון ריזיקע קייטן, האָבן ביידע הילצערנע העלפטן געשוואַומען מיט אַ ווינקל צו די שטילע, בעטאַנירטע ברעגעס. די עפענונג איז אַלץ ברייטער און ברייטער געוואָרן. זשאַק האָט געקוקט אָפּ וואַסער, וואָס האָט געפּלאַסן מוטנע און לאַנגזאַם. אין די שאַטנדיקע טיפענישן האָבן זיך געשפּיגלט די הויכע, גרויע געביידעס פון ברעג. פונדערווייטנס האָט מען געזען אַ לאַנגן, שווער-אַנגעלאָדענעם שיפּל, וואָס האָט זיך געשלעפט לאַנגזאַם און פאַרשלאָפּן, טיף פאַרוונקען אין וואַסער.

אַן עלטערער אַרבעטער איז געשטאַנען איינגעבויגן איבערן וואַלעץ, אַף וועלכן ס'האָט זיך געוויקלט מיט אַ הייזעריקן קרעכץ די דיקע קייט, וואָס האָט געצויגן די האַלבע בריק. דערזעענדיק, אַז זשאַק רירט זיך ניט פון אָרט, האָט ער איבערשרייענדיק דאָס גרילצן פון דער קייט, אַ זאַג געמאַן:

— מען האָט דאָרט געשאַסן, וואָס?

— דאַכט זיך!... — האָט זשאַק געענטפּערט מיט אַ קווענקלענע-

דיקער שטימע.

ער האָט זיך אַרומגעקוקט. לויפן מיטן ברעג? מען האָט דאָרט גע-
זען ווייניק מענטשן. ער וועט זיכער אַרויפלאָן אַף אַ פּאַטרול. פון אַ געסל,
אַף יענער זייט קאַנאַל איז שוין דערשינען אַ האַלבע טויז פּאַליציאַנטן און
געלאָפּן אין ריכטונג פון דער בריק. זיי האָבן זיך געיאָגט איינער הינטער
דעם אַנדערן און אייניקע האָבן נאָך געהאַלטן אין שפּילען די פּאַסן איי-
בער די מונדירן. ווען די ערשטע זיינע אָנגעקומען צום וואַסער, האָבן זיי

א זידל געטאָן און זיך פאַרקירעוועט אַף לינקס, וואו דער קאַנאַל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אונטער דער ערד.

— די „פליקס“ לויפן ווי פאַרסטמעט מייז! — האָט אַ זאָג געטאָן דער אַרבעטער צו זשאַקן — ס'איז עפעס ניט גלאַט!

און ווען די פּאָליציאַנטן זיינען פאַרשוואונדן, האָט ער איבערגע- שריען צום אַרבעטער, וואָס באַם וואַלעז אַף דער אַנדער זייט:

— העי, דיקער! וואָס איז דאָרט געשען?
— דער גאַראַזש... אַף מאַזשענטאַ — האָט יענער שוין געהאַט

אַן אינפּאַרמאַציע פון אַ פאַרבייגייער.

— זיי האָבן געמכט אַ תּל פון אַ דייטשן גאַראַזש — האָט דער

אַלטער אַרבעטער דערקלערט זשאַקן און געקוקט אַף אים מיט אַ פּאַרשנדיקן בליק פון דער זייט, ווי וועלנדיק זען וואָס פאַראַ איינדרוק זיינע רייד

וועלן מאַכן אַפן יונגן מאַן, וואָס איז דאָ געשטאַנען פאַרעקשנט באַם געעפנטן בריק, אָנשטאַט צו מאַכן אַ שטיקל אומוועג.

— דאַכט זיך, אַז דיין פנים איז מיר באַקאַנט! — האָט ער אין

אַ וויילע אַרום זיך צוגערוקט גענטער — מסתמא דרך געזען ערגעץ-וואו?!!

די האַרטע שטריכן פון זיין צעאַקערטן פנים זיינען מילדער גע-

וואָרן און האָבן אויסגעדריקט פריינטלעכקייט. אין זיין שטימע האָט גע-

קלונגען אַן אַנדרייטונג אַף אַ געמיינזאַמען סוד „וועגן וועלכן מען רעדט

ניט“.

אַף זשאַקן האָט זיך אַצינד געדאַכט, אַז ער האָט שוין דעם אַלטן

געהאַט ערגעץ-וואו געזען. וואו דען? אפּשר אַף אַ מיטינג? אַ דעמאָן-

סטראַציע? די לעצטע יאָרן זיינען פאַר זיינע אויגן פאַרבייגעשוואומען

אַזויפיל ענלעכע פנים, פולע מיט קנייטשן דורך יאָרן פון שווערער

פּראַצע, מיט אָפּענע גוטמוטיקע בליקן. ער האָט גאַרניט געענטפערט, אָבער

געפילט האָט ער זיך אַ ביסל זיכערער: אַ געהיימער בונד, וואָס איז ניט

אויסגעדריקט געוואָרן מיט ווערטער איז געשלאָסן געוואָרן צווישן אַים

און דעם אַלטן. יענער האָט ניט פאַרלאַנגט קיין תשובה. ער האָט אויסגע-

דרייט דעם קאָפּ צום מאַן, וואָס האָט שטייענדיק האַלב-געדרימלט אַפן

טראַנספּאָרט-שיפּל, און אויסגעשריען:

— האַללאָ, זשאַק! די געזונט איז אין אַרדענונג?

— עס גייט, אויסער מיטן מאַגן! פאַרשטייטו מיר, אין די היינט-

טיקע צייטן!

זשאַק האָט געקוקט מיט אומגעדולד אַפן שיפּל צוליב וועלכן מען

הָאָט דאָ געעפנט די בריק. עס איז שוין געשוואמען נאָך נאָנט אָבער מיט אזא אפאטישער לאַנזאמקייט, אז זשאָסן הָאָט זיך געדאַכט, אז עס וועלן נאָך פאַרבייגיין שעהן ביז מען וועט צוריקפירן די בריק. געווען איז עס אַ לאַנגע, הילצערנע לאַדקע, מיט סמנים פון אָפגעקראַכענער, רויטער פאַרב אַף די ווענט, אָנגעלאָרן ביז אויבן מיט שטיין־קוילן. דער קאַנאַל הָאָט פאַרבונדן פאַרשידענע טיילן פון דער שטאָט און הָאָט געדינט אַלס ביליקער טראַנספּאָרט־וועג פאַר שווערע משאות, וואָס מען הָאָט דאָ גע־פירט אין אַלטמאָדישע, פאַרחושכטע טראַנספּאָרט־שיפּלעך. אַ ביסל וויי־טער צו דרום, באַם „פאַבור דע טאַמפל“, איז ער אַראָפּגעפאַלן מיט דער הילף פון באַוועגלעכע שלוזן און ווייטער איז ער שוין געפלאָסן אונטער דער ערד. דאָ, אין די צפון קוואַרטאַלן, הָאָט ער זיך געצויגן אָפן אויבער־פלאַך, דורכגעשניטן גאַסן און די נידעריקע הילצערנע בריקלעך, וואָס הָאָבן געפירט איבערן וואַסער, הָאָבן זיך אָפט געעפנט. דאָרט וואו זשאָס איז געשטאַנען איז די גאַנצע אַרומיקע געגנט געווען גרוי און פאַרשלאָפן, ווי אָנגעשטעקט פון דעם מוטנעם, קריכנדיקן קאַנאַל.

— עס קריכט ווי אַ פאַרשלעפּטע קרענק! — הָאָט דער אַלטער אָנגעוויזן אָפן שיפּל, באַמערקנדיק זשאָסס אומגעדולד.

די דרימלענדיקע שטילקייט פון דער געגנט איז מיטאַמאָל איבער־געריסן געוואָרן דורך אַ פּיפּעריי און טראַסקעריי פון מאַטאַציקלען, וואָס הָאָבן זיך דערטראַגן פון ניט ווייטן בולוואַר מאַזשענטאַ. זשאָס הָאָט פאַר־שטאַנען, אז דער געיעג איז אין פולן גאַנג. באַלד איז אויך דער פּוסטער קאַנאַל־ברעג באַלעכט געוואָרן. מען הָאָט געזען פראַנצויזישע פּאָליציאַנטן אין בלויע מונדירן און דייטשע פאַטרוילן אין פעלד־גרוי. זיי הָאָבן אויפ־געטויכט ניט ווייט, אַף דער הויך פון מזרח־וואַקזאַל, און זיך דאָרט גע־טיילט אין קליינע גרופּעס, וואָס הָאָבן זיך געלאָזן אין אַלע ריכטונגען, ווי אויסשפּרייטנדיק אַ שפּינוועבס־נעץ איבער דער געגנט. עטלעכע זיי נען גענאַנגען אין דער ריכטונג פון דער צעעפנטער בריק, באַ וועלכער זשאָס איז געשטאַנען.

זשאָס הָאָט געמאַכט אַ באַוועגונג ווי אַריינצושפּרינגען אין וואַסער. אויב דער מאַן פון שיפּל וועט אים לאָזן, וועט ער מיטפאַרן מיט אים און נעלם ווערן אין דער טונקעלער קאַנאַליזאַציע, וואָס אונטער דער שטאָט. אויב ניט — וועט מען נאָכדעם זען!... דער אַלטער הָאָט אים אָנגערירט באַם אַרעם:

— הָאָסט שוין אַמאָל געאַרבעט באַ אזא מיין בריק?

— ניין!

— נו, וועסטו עס פארזוכן! שטעל זיך אוועק באס ראָד! ... וואַרט, פאַרקאַשער אַפּריער די אַרבל. אָט-אַזוי! ... איך וועל זיך אַרײַנקאַפּן אין „ביסטראָ“ אַפּן ראָג מאַכן אַ כּוּסע און זיך דערוואַרעמען... גיי צו נענ-טער און האָב ניט קיין מורא זיך איינצושמירן אין אַ ביסל סמאַלע! אונ דזערער איינער איז שטענדיק אַ ביסל פאַרשמירט... און איידער איך וועל צוריקקומען וועסטו זיך ווי עס איז אַן עצה געבן.

זשאַק האָט געפּאָלגט און געקוקט מיט דאַנקבאַרע אויגן אַפּן אַלטן, וואָס האָט כלל ניט חוקר ודורש געווען. ער האָט אַרויפגעלייגט די האַנט אַף דער שמוציקער קייט און זי דערנאָך אַ פיר געטאָן איבער זיין שטערן, אַף וועלכן ס'האָט אַרויסגעשלאָגן אַ קאַלטער שווייס. אַ באַוואָפנטע פּאַט-רול פון דריי דייטשע סאָלדאַטן איז צוגענאַנגען גאָר נאָנט און שטיין גע-בליבן באַ דער בריק.

— זע נאָר אַ ביסל דעם סיכטעם פון דאָזיקן קאַנאַל — האָט אײַ-נער געזאָגט — אַלט און פאַרזשאַווערט ווי זייער גאַנצע אָרדענונג!
— די פּראַנצווין זיינען דעגענערירט! — האָט אים אַ צווייטער געענטפּערט — זיי זיינען מער צו גאַרנישט פעיק! מיר וועלן זיי ווייזן ווי מען דאַרף איבערבויען דאָס דאָזיקע לאַנד.

די פּאַטרול האָט זיך דערווייטערט און זשאַק האָט געזען ווי זיי פאַרהאַלטן אַ מאַן אין אַ זייטיקן געסל, פרעגן פּאַפּירן, טענהן איין מיט אים און נעמען אים מיט. גלייך איז דער אַלטער צוריקגעקומען פון „ביס-טראָ“ און אַ שמייכלענדיקער האָט ער געקוקט אַף זשאַקס פאַרשמירטן פנים:

— זעסט אױס ווי איינער וואָס האָט דאָ געאַרבעט זינט יאָרן — האָט ער געזאָגט — אַנו וועלן מיר אַראַנזשירן די בריק!
דאָס שיפּל איז אינצווישן דורכגעפאַרן און איז שוין אָפּגעשוואומען אַ שטיקל ווייטער. די קייטן האָבן זיך צעוויקלט מיט אַ קרעכץ. ווען די בריק איז ווידער געלעגן אַף איר פּלאַץ, האָט דער אַלטער געזאָגט צו זשאַק:

— ביסט אודאי מיר פון דער אַרבעט, וואָס? אויב דו ווילסט זיך אַפּרוען, קענסטו אַרויפגיין דאָרט — ער האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אַף אַ הויכן הויז פון קעננאיבערדיקן ברעג — אַפּן העכסטן שטאָק איז פאַראַן אַ ליידיקע דירה. אַלטע הפּצים ליגן דאָרט. קענסט אַרויפגיין און זיך צושפּאַרן אַ וויללע.

זשאק האָט זיך ניט געוואונדערט, הערנדיק דעם אַלטנס משונהדיקן
פאָרשלאַג. יענער האָט אים דערלאָנגט דעם שליסל:
— קענסט לאָזן די טיר אָפּגעשלאָסן, וועט מען ניט דאַרפן גראַלצן
מיטן שלאָס. גלייך נאָך דער אַרבעט וועל איך זיך אַרויפכאַפן דיר אָפּ-
שטאַטן אַ וויזיט. און ס'איז געזונטער, אַז די שכנים זאָלן הערן וואָס
ווייניקער! פאַרגעס ניט — די צווייטע טיר, רעכטס.

ניינטער קאפיטל

אין דער דירה פון העכסטן שטאָק, אין וועלכער זשאק איז אַרײַן, זײַנען אַרומגעשטאַנען און אַרומגעלעגן כל מיני הפצים פון אַ בעל-בית־שקײט: טעפלעך, טעלער, אַ שראַנק, צוויי בעזימער און אַ בעט מיט ניט איבערגעצויגענעם בעטגעוואַנט. פון סופיט און אין די ווינקלען זײַנען אַראָפּגעהאַנגען שפּינװעבס־נעצן און אַ דיקע שיכט שטױב האָט באַדעקט די װענט, די מעבל און די פענצטער־שױבן פון אײַן־און־אײַנציקן פענצ־טער, פון װעלכע צװײ זײַנען געװען געשפּאַלטן און אין דער דריטער האָט געפּעלט אַ שטױק. אין נעבן צימער און אין קיך האָט געהערשט די זעלבע אומאַרדענונג.

זשאק האָט אַרױסגעקוקט אין דרויסן. אַרום האָבן זיך אומבאַװעג־לעך געטורעמט דעכער, קױמענס און גזימסן, איבער זיי איז געהאַנגען אַ פאַרכמאַרעטער, שװײגנדיקער הימל. אונטן איז לאַנגזאַם און פאַר־דרימלט געפּלאָסן דער קאַנאַל. אין דער װײט האָט מען געזען אַ שיפל, װאָס האָט זיך דערנענטערט און אַ בריק, װאָס האָט זיך געעפּנט. מענטשן און באַװעגונגען האָבן פון דאַנען אױסגעזען קלײן און פאַרמינערט. די פּלוצלימדיקע רױקײט, װאָס האָט געפּלײצט פון אַלע זײטן, איז אין זשאקן איבערגעגאַנגען אין אַ מעלאַנכאָלישן אומעט פון צילאַזיקײט, װי נאָך אַ טומלדיקער, אָנשטרענגנדיקער שמחה אָדער אַװאַנטורע. ער האָט אַ טאַפּ געטאַן דאָס בעט, פון װעלכן ס'האַט זיך אַ הױב געטאַן אַ װאָלקן שטױב, זיך אױסגעצױגן אַף אים און צומאַכנדיק די אױגן געװאַרט אַפּן שלאָף.

אופגעװעקט האָט אים אַ שטילער גרײַץ פון דער טיר, װאָס האָט זיך פאַרזיכטיק געעפּנט. דורך די פאַרשטױבטע שױבן האָט פון דרויסן אַרײַנגעקוקט די צוגעפּאַלענע נאַכט. זשאק האָט זיך אױפּגעזעצט אַפּן בעט

און א רוף געטאָן דעם אַלטן, וואָס האָט אים געזוכט אין דער פינצטער-
ניש פון קאַמערל:

— אָט דאָ בין איך, מיין אַלמער!

— א, גוט! ווי געפעלט עס דיר עפעס דאָ? — האָט יענער זיך
צוגעזעצט לעבן זשאָסן — ניטאָ קיין באַוועמלעכקייטן, קיין עלעקטריש
ליכט אַפילו... נו, מען וואָלט סיי ווי ניט געטאָרט מאַכן ליכטיק!

ער האָט דערציילט זשאָסן לאַנג און אויספירלעך, אַז דאָס דאָזיקע
בידעם־שטיבל איז שוין זינט יאָרן אומבאוואוינט און דער בעל־הבית
האָט עס פאַרנאַכלעסיקט און ניט רעמאָנטירט. די בעל־הביתישקייט, וואָס
וואַלגערט זיך דאָ אַרום איז פון אַ פאַמיליע, וואָס האָט פריער געוואוינט
אין אַ דירה אַה אַן אונטערשטן שטאָק און איז אַנטלאָפן אין פּראָווינץ
בעתן אָנקומען פון די דייטשן. געווען זיינען עס גוט־פריינט זיינע און
זיי האָבן אים געשריבן, ער זאָל ערגעץ וואו אויפהיטן זייערע בעבעכעס.
האָט ער זיי מיטן רשות פון בעל־הבית, וואָס האָט געוואָלט פאַרדינגען די
אונטערשטע דירה, אַרויפגעבראַכט אַהערצו. קיינער קומט דאָ, אַזוי אַרום,
ניט אַרויף.

— איר קענט דאָ בלייבן וואוינען אַ שטיקל צייט — האָט ער
פאַרענדיקט — קיין דירה־געלט וועל איך באַ אייך ניט מאָנען!

ער האָט מיטגעבראַכט זשאָסן אַ קליין שטיקל ברויט און אַ גלאָז
ראָזלעכן, וואַסערדיקן וויין. גערעדט האָט ער אויך וועגן יקות, וועגן די
אַמאָליקע גוטע צייטן און דרך אגב האָט ער באַמערקט, אַז דער פּראָנצוו־
זישער פּאָליציאַנט, אַף וועלכן מען האָט היינט באַטאָג געשאָסן באַם גאָ-
ראַזש פון בולוואַר מאַזשענטאַ, איז ניט געשטאָרבן פון די וואונדן. ער
געפינט זיך אין שפיטאַל, אין אַ שווערן צושטאַנד. ווי די צייטונגען שרייבן
זאָל ער האָבן אָנגעגעבן סמנים פון די טערראָריסטן...

— צוויי יונגעלייט זיינען עס געווען, שרייבן די אָונט־צייטונגען,
איינער אַ הויכער און ברייטפלייציקער, האָט אויסגעזען ווי אַן אַרבעטער
און דער צווייטער — גאָר אַ יונגער, אַ שוואַרץ־האַרדיקער.

— דאָס אינגאַנצן? — האָט אויסגערופן זשאָסן.

און ער האָט תיכף חרטה געהאַט, הלמאי ער האָט זיך אַרויסגע-
כאַפט מיט דער דאָזיקער פּראָגע. ער איז געווען אַ ביסל פאַרשלאָפן. דאָס
ענגע צימערל האָט געוויקלט אומהיימלעך מיט די אָנגעוואָרפענע חפצים,
וואָס האָבן אַרויסגעשטאַרצט פון דער פינצטערניש. און ס'איז געווען
אומהיימלעך צוצוהערן ווי אַ פרעמדע, אומבאַקאַנטע שטימע רעדט אַרויס

פון דער פינצטערניש און דערציילט רואיק און געלאסן וועגן אן אטענ-
טאט, וואָס ער גופא, איז דאָ ניט לאַנג באַגאַנגען, וועגן אַ גוססדיקן פּאָ-
ליציאַנט, וואָס האָט אָנגעגעבן סמנים אַף זיין טויטן־בעט. אַ וויילע איז
זשאַקן פּאַרנעקומען ווי ער וואָלט געזונקען אין אַ בייזן חלום און פּלוצ-
לונג האָט אים דורכגעבליצט דער געדאַנק: איז דער דאָזיקער מענטש
אַמאָל ניט קיין אַגענט פון דער געשטאַפּאַ?

אין דער פינצטער האָט ער ניט געזען קלאָר דעם פנים פון ריינדריקן,
וואָס האָט באַטאָג געוועקט זיין צוטרוי. אמת, די שטימע האָט גערעדט
אַן עכטן, פּאַריזער פּראַנציוויש — אָבער די געשטאַפּאַ איז פּעיק אַף די
קאָמפּליצירטסטע שטיקלעך! וואָס האָט מען אַלץ ניט דערציילט וועגן
זיי? זייערע מענטשן זיינען, קומענדיק קיין פּאַריז, געווען מער באַהאַונט
אין די מנהגים פון דער שטאָט ווי מאַנכע אַלטגעזעסענע תושבים. מען
האַט זיך דען קנאַפּ אָנגעהערט וועגן זייערע שפּיצלעך? — אַ קאַנדוקטאָר
פון אַ טראַמוויי, אַן אומשולדיקער בעטלער באַ אַ קירכע האָט זיך מיט-
אַמאָל אַרויסגעוויזן פאַר אַן איבערגעטאַנענעם אַגענט! אויסערדעם האָבן
זיי אומעטום געהאַט זייערע געדונגענע מענטשן... אָבער פאַרוואָס צאַצקעט
ער זיך מיט אים? פאַרוואָס אַרעסטירט ער אים ניט?

— ניין — האָט דער אַלטער געענטפּערט מיט אַ קאַלטבלוטיקער
שטימע אַף זשאַקס פּראַגע — די צייטונגען ניבן ניט אָן קיין אַנדערע
סמנים. זיי שרייבן, אַז דער פאַרוואונדערטער פּאָליציאַנט האָט אָפּגעגעבן
נאָך אַנדערע וויכטיקע דערקלערונגען, אָבער צוליב דער אויספאַרשונג,
וואָס איז אין גאַנג, טאָר מען זיי ניט פאַרעפּנטלעכן. די פּאָליציי —
שרייבן זיי — איז אַף די שפורן פון אַ גאַנצער באַנדע געפּערלעכע טע-
ראָריסטן!...

זשאַקן האָבן די רייד פון אַלטן געדאַנט ווי אַן ענטפּער אַף זיינע
פאַרבאַרגענע צווייפלען. — אפשר אַרעסטירט אים יענער ניט בכדי אַזוי
אַרום צו קומען אַף די שפורן פון די חברים? ער שפּילט מיט אים אַ ראַ-
פינירטן שפּיל פון קאַץ און מויז!

ער האָט באַשלאָסן צו שווייגן און אָפּצוואוואַרטן. קומענדיק אַהערצו,
מיט עטלעכע שעה צוריק האָט ער אַ טראַכט געטאָן, אַז ס'איז קיין תּכלית
ניט דאָ לאַנג צו פאַרבלייבן און ס'איז אים איינגעפאַלן צו שיקן דעם אַלטן
אַף אַן אַרעסט, וואו מען האָט צו באַשטימטע שעהן געקענט טרעפן גאַס-
טאַנען, כּדי צו הערן ווי עס זעט אויס אין גאַס. אַצינד האָט אים דער
פּלאַן אויסגעזען אַף יעדן פּאַל אומפּאַרזיכטיק. בעסער אָפּוואַרטן! —

האָט ער באַשלאָסן — און אפשר גאָר מאַכן פליטה נאָכדעם ווי דער אל-
טער וועט אוועקגיין...

זענדריק, אז זשאָס איז צוריקגעהאַלטן און שווייגעוודיק, האָט דער
אַלטער זיך גענומען זענענען:

— נו, איז בלייבט איר דאָ יונגערמאַן — האָט ער אויסגעשטרעקט
א פּעסטע, קנאָכנדיקע האַנט — איך וועל שוין גיין. די „האַמאָנדאָמיר“
האָט אַלס ערשטע שטראָף פאַרן אַטענטאַט פּראָקלאַמירט באלאַנערונגס-
צושטאַנד. נאָך ניין אזיינער טאָר קיינער ניט אַרויסגיין איבערן שוועל פון
זיין הויז. און [נאָכמיטאָג קומען דאָ אין דער געגנט פאַר אַבלאַוועסן.
שלאַפט גוט, כ'וועל מאָרגן נאָך דער אַרבעט אַרויסקומען.

ווען דער אַלטער איז אוועק האָט זיך זשאָס, נאָך אַ קורצן ישוב
הרעת, האַלב אויסגעטאָן און זיך אַריינגעלייגט אַין בעט. גלייך מאַכן
פליטה פון דאַנען האָט אים אויסגעזען אומזיניק: אויב דער אַלטער האָט
געזאָגט דעם אמת, קומען דאָ אַרום און אַרום פאַר אַבלאַוועס און מען
וועט אים זיכער פאַרהאַלטן אַפן וועג צום האַטעל; און אויב דער אַלטער
איז „זייערער“ אָן אַגענט, וועט ווידער דאָס אַנטלויפן ניט נוצן — דאָס
הויז איז אין אַזאַ פאַל זיכער באַוואַכט. דאָס איינציקע, וואָס אים איז
פאַרבליבן, איז געווען אַפּצוואַרטן.

צומאָרגנס פרי זיינען זיינע ספיקות לגבי דעם אַלטן צעשוואומען
געוואָרן. שמערצן און פיינלעכע געדאַנקען באַקומען, געוויינלעך, איבער-
טריבענע פאַרמען אין דער איינזאַמקייט פון דער נאַכט. דאָס ליכט פון
טאָג צעטרייבט די געשפּענסטער.

אַבער אויך צומאָרגנס האָט ער זיך ניט געקענט אַנטשליסן אַנצו-
טרויען זיך דעם פרעמדן. ווען יענער וואָלט כאָטש אַרויפקומען באַטאָגן!
דער אַלטער איז אַבער דערשינען נאָר אין אַוונט און איז געזעסן אין דער
פינצטער, זאָגנדיק, אז מען מוז זיך היטן פאַר די שכנים, וואָס ווייסן, אז
אויבן וואוינט קיינער ניט. דערצו האָט ער בעת די דאָזיקע, באַנאַכטיקע
באַזוכן זיך כסדר אומגעקערט צו „יענעם ענין“ און יעדעס מאָל, פאַרביי-
גייענדיק, אַריינגעוואָרפן נייע פרטים: וועגן דער אויספאַרשונג, וואָס
ווערט געפירט אין קוואַרטאַל, וועגן באַזוכן פון געהיים-אַגענטן באַ די
הויזוועכטער און קאַנטראָל אין די האַטעלן.

איינמאָל האָט ער פאַרזיכטיק אַ שפּאַן געטאָן צווישן די אַנגע-
שטעלטע מעבל און רייכנדיק אַ האַנט אָן אַ האַנט, האָט ער געזאָגט:

— אַ קעלט, אַ ביסל, היינטיקס ווינטער, א? און מען הויבט גאָר

ניט אָן צו הייצן! כאַטש נעם און לייג די קוילן־קארטן אין אויוון אריין.
אפילו אין די האַטעלן הייצט מען ניט!... אַ פּראָפּאָ האַטעלן — זיי האָבן
גענומען און אַרעסטירט דעם בעל־הבית פון „די גוטע האַפּענונג“!

— וועמען? — האָט געפרעגט זשאַק.

— דעם בעל־הבית פון האַטעל, וואָס הייסט אזוי. אַ קליין האָר־

טעלכל, דאָ ניט ווייט. איר קענט אים?

— ניין, אין דער דאָזיקער געגנט האָב איך קיינמאָל ניט געוואוינט.

— כ'האָב נאָר געמיינט... זיי האָבן אַריינגעקוקט אין רעגיסטער

און דערזען, אז דאָרט האָט געהאַט געוואוינט אַ יונגערמאַן, וואָס איז
נעלם געוואָרן פונקט אין טאָג פון אַטענטאַט.

— און פאַרוואָס האָבן זיי אַרעסטירט דעם בעל־הבית? — האָט

זשאַק געפרעגט פון העפלעכקייט וועגן.

— און אייך וואָלטן זיי אויך אַרעסטירט!

— מיך? — האָט זשאַק דערלאַנגט אַ שריט אַף צוריק און אינ־

סטוינקטיוו אַ זוך געטאָן מיט די אויגן אַ האַרטע זאָך.

— ווייל איר רעדט פונקט ווי יענער בעל־הבית! וואָס איז ער

שולדיק, האָט ער געטענהט, זיינע לאַקאָטאַרן זיינען דאָך ניט קיין עופּהר־
לעך און ער איז ניט מחויב אַכטונג צו געבן אַף זיי. פונזיינטוועגן, האָט

ער געזאָגט, קענען זיי שפּילן פוטבאָל אָדער וואַרפן באַמבעס, אָדער נאָר
כאַפּן פּיש אין דער סען. ער, פון זיין זייט, פאַרדינגט נאָר צימערן. און

יענער יונגערמאַן, האָט ער געזאָגט, איז אים נאָך שולדיק פאַר צען טעג
דירה געלט. איז אויב די פּאָליציי וועט אים כאַפּן, האָט ער געבעטן, זאָל

זי אזוי גוט זיין אויפּמאַנען באַ אים די פּאָר פּראַנק און אים אַריינשיקן.
וואָרים צו וואָס איז פאַראַן אַ פּאָליציי אַף דער וועלט אויב ניט צום

האַלטן אָרדענונג? און פאַר אַזאַ מין דרשה האָבן זיי אים אַרעסטירט און
צוגעזאָגט לערנען מיט אים בלס.

צומאָרגנס האָט ער דערציילט, אז מען האָט אויך די שכנים פון

יענעם האַטעל געהאַט גענומען אַף אַ פאַרהער:

— מען האָט געוואָלט אַרויסקריגן פון זיי ווי ער האָט אויסגעזען,

יענער יונגערמאַן. היינט האָט מען זיי אַלע באַפּרייט און ווי זיי דערציילן,
האָבן די געשטאַפּ־אַנגענטן געברענגט פון צאָרן. „איר זענט אַלע מיטאַנאַג־

דער אַ כאַנדע ליגנערס!“ — האָבן זיי געשריען — „ווי קען עס געמאַלט
זיין, אז אַ מענטש האָט אָפּגעוואוינט דריי מאָנאַטן אין דאָזיקן האַטעלכל

און קיינער קען ניט גענוי באַשרייבן ווי ער זעט אויס!“

זשאק האָט געשוויגן. דער בעל־הבית איז אודאי אן אייגענער מענטש. די אנדערע לאָקאטאָרן האָבן אים באמת כמעט פאר די אויגן ניט אָנגעזען. אויסער יענעם מיידל. ער האָט געוואַרט, אַז דער אַלטער זאָל ווייטער דערציילן. יענער איז טאַקע באלד אַרויס מיט לשון:

— איין מיידל פון האָמעל האָבן זיי פאַרהאַלטן אין חדר־גדיא. אַ יונג מיידל. זי האָט זיך געפלאָנטערט אין די רייד, ווען מען האָט זי אַ נעם געטאָן אַף אַ פאַרהער. אַן אַרבעטלאָז מיידל געווען. נו, ווער איז עס היינט ניט אַרבעטלאָז אין פּאָך פון פּרויען־וועש קאָנפּעקציע? — האָט ער פאַרפירט דעם שמועס אַף אַן אנדער טעמע.

זשאק האָט גאָרנישט געזאָגט. ער איז גוט אינפאַרמירט — האָט ער אַ טראַכט געטאָן — צוגלייך מיט דער פּאָליציי און אפּשר אַפּרוער נאָך. דער אַלטער האָט ווי דערפילט זיין מיסטרויען און זיך אויפגעחויבן אַוועקצוגיין. ער האָט נאָך צוגעגעבן:

— מיך אינטערעסירט דער גאַנצער ענין ניט. אָבער נאָך אַזאַ אויספאַרשונג הערט מען זיך אָן אָן אַ שיעור מעשיות. אָט נעמט צום־ביישפּיל אונדזער „ביסטראָ“: אַמאָליקע יאָרן פלעגט מען דאָרטן טרייני־קען אַפּעריטיוון, שפּילן בעלאַט און בשעת מעשה דיסקוטירן אַלע וויכ־טיקסטע געשענישן פון דער וועלט פּאָליטיק: וועלכער מיניסטער עס וועט בקרוב דעמיסיאָנירן און וואָס פאַראַ בתולה פון קוואַרטאַל וועט זיכער פאַרשוואַנגערן פאַר דער חתונה. און אַצינד רעדט דער עולם וועגן אַטענ־טאַטן. בפרט, אַז ס'האָט פאַסירט טאַקע דאָ אונטער דער נאָז.

זשאק איז געווען צופרידן, וואָס ער האָט זיך ניט אַרײַנגעלאָזט אין קיין מנע ומשא מיט יענעם מיידל, וואָס איז אַזוי אָפט געשטאַנען אין געבלימלטן שלאָף־דראַם און אַרויסגעקוקט צו דער טיר. ווער ווייסט צו וואָס די באַקאַנטשאַפט מיט איר וואָלט געפירט?!

אָבער לינגנדיק שפּעטער אונטער דעם ניט באַצויגענעם בעטגעוואַנט האָט עס אים לייד געטאָן. עס האָט אים לייד געטאָן פאַר יענעם מיידל און פאַר זייערע ניט־צושטאַנד געקומענע ליבע־שעהן. ווער ווייסט צי זיי וועלן זיך נאָך אַמאָל טרעפן? ווער ווייסט צי זי וועט נאָך אַמאָל פילן אַף איר לייב די אַרעמס פון אַ געליבטן? זי ליגט אין די לאַפעס פון דער געשטאַפּאָ און ער — אַף אַ געשפּענסטיקן בוידעם־שטיבל, אונטער אַ פאַרשטויבטער דעקע, וואָס קראַצט דאָס לייב.

דערנאָך האָט ער אַ קלער געטאָן וועגן זיין לאַגע און זי האָט אים

אויסגעזען פארצווייפלט: ער קען זיך פון דאנען ניט רירן, ער קען ניט
אָנקניפן קיין פארבינדונג און וואָס וועט זיין דער סוף?

צומאָרנגס, דאָנערשטיק, האָט זיך דער טאָג אָנגעהויבן מיט גרויסע
געשעענישן. אינדערפרי איז אומגעריכט געקומען אַ באַזוך צום אַלטן.
אַ באַקאַנטע — האָט יענער געזאָגט — אָבער ווער איז זי? און פאַרוואָס
איז זי געקומען אין דער דאָזיקער פּוסטער דירה? נאָכמיטאָג האָט אים
דער אַלטער דערציילט, אַז יענער יונגערמאַן האָט געהייסן שאַרל פּויאַלאָן
און אַז מען האָט אויסגעפונען, אַז ער זיצט גאָר אין אַ לאַגער אין דייטש-
לאַנד. גלייכצייטיק האָט ער געזאָגט, אַז אפשר וועט אים יענע באַקאַנטע
אַרויפברענגען אינאָונט עסן.

ווי נאָר דער אַלטער איז אַוועק האָט ער אַרויסגעצויגן פון קעשענע
די אידענטיטעט־קאַרטע מיטן נאָמען פּויאַלאָן, אַף וועלכער עס האָט גע-
קלעפט זיין אייגענע פּאַטאָגראַפיע, האָט זי צעריסן אַף קליינע פּיצעלעך
און צעשאַטן די שטיקלעך פאַפּיר איבער די אַרומשטייענדיקע מעבל און
כלים.

ווען ס'איז צוגעפאַלן דער פאַרנאַכט, איז אים פּלוצלונג איינגעפאַלן
מיט אַ שאַרפער זיכערקייט, אַז דערשיינען וועט דאָ היינט אין אַוונט דאָס
אומבאַקאַנטע מיידל פון האָטעל: מען וועט זיי קאַנפראָנטירן. זיי האַלטן
זי אַרעסטירט זינט פינף טעג און האָבן זי אורדיי גענוג געפייניקט, אַז זי
זאָל איבערטעטנדיק דעם שוועל אים גלייך דערקענען און זאָגן וועח
עס האָט געוואוינט אין האָטעל אַ שטאָק העכער איבער איר צימער.

די משונהדיקסטע עווענטואַליטעטן האָבן אָנגעהויבן אים קומען
אַפן זינען. אין זיין איינזאַמקייט האָט די וועלט זיך אַ וואַסל געטאָן פאַר
זיינע אויגן ווי אַן אַוונט־שאַטן באַ אַ באַוועגלעכן ליכט. זינט מערערע טעג
האָט ער געזען די שטאָט נאָר דורך אַ פענצטער־ווינקל פון אַ הויכן שטאָק.
הייזער, גאַסן און ביימער האָבן אויסגעזען קליין. ער האָט געזען מענטש-
לעכע באַוועגונגען, האָט אָבער ניט געהערט זייערע שטימען. אַלץ אַרום
איז געווען אומבאַשטימט און אומזיכער: דער אַלטער איז אָן שום ספק
געווען אַ גוטער פריינט און דאָך האָט מען זיך פאַר אים געמוזט היטן
מיט אַ וואָרט; דאָס צימער מיט זיין מיטמאַש פון מעבל און קיך־געשיר
איז געווען ספק אַ וואוינונג אַף דערווייל, ספק אַ תּפּיסה. מאַמענטנווייז
האָבן דעם אַלטנס רייד זיך אים אָנגעהויבן פּלאַנטערן אין קאַפּ: וואָכר-
לאַנג האָט ער געהאַט איינגעחזרט, אַז אויב מען וועט אים פרעגן ווי ער

הייסט, זאל ער ענטפערן: שארל פויאלאן. און ווער איז ער באמת יענער פויאלאן?

ער איז געלעגן מיט אן איינגעהאלטענעם אָטעם אָפן בעט און האָט צוגעהערט מיט אָנגעשפּיצטע אויערן צו די טריט אָף די טרעפּ. אין די בין־השמשות שעהן איז דאָרט די באַוועגונג געווען אַ שטאַרקערע ווי גע־וויינלעך: מענטשן זיינען צוריקגעקומען פון דער אַרבעט, אַראָפּגעגאַנגען איינקויפּן, זיך אַריינגעכאַפט צו שכנים הערן נייעס. אָבער אַלע שריט זיינען אָפּגעהאַקט געוואָרן אונטן, ניט דערנאַנגען אַהערצו, צום אומבאַ־וואוינטן, זעקסטן שטאַק.

מיטן צופאַלן פון דער נאַכט איז זשאַקס אומגעדולד געוואַקסן און אינטענסיווער געוואָרן, ווי די פינצטערניש, וואָס האָט אַריינגעקוקט פון דרויסן. ס'איז שוין געווען שפּעט, ווען לייכטע טריט האָבן איבערגעשריטן דעם געוויינלעכן גרענעץ און אַ פּלאַטער געטאָן נאָך נאָנט. די טיר האָט זיך געעפּנט און זשאַק, וואָס האָט זיך צוגעוואוינט צו זען אין דער פינצ־טער, האָט באַמערקט אַ באַקאַנטע פיגור, וואָס האָט קווענקלענדיק אי־בערגעטרעטן דעם שוועל און איז שטיין געבליבן. אַ וויילע האָט ער ניט געגלויבט די אייגענע אויגן און דאָן האָט ער שטיל אַ זאָג געטאָן:

— זשערמען?

די געשטאַלט האָט זיך דערנענטערט מיט שטילע, אייליקע טריט. אָפּן וועג האָט זי זיך אָנגעשטויסן אָן אַרומשטייענדיקע כלים; זי האָט וואַרשיינלעך גאָרנישט געזען אַרום זיך און האַלב פרעגנדיק האָט זי גערעדט:

— זשאַק? ... טאַקע דו, זשאַק?

ער איז געווען אזוי איבעראַשט, אַז ער איז אַפילו ניט געגאַנגען איר אַנטקעגן. ער האָט נאָר אויסגעשטרעקט זיינע הענט און זייער ווייסקייט האָט געוויזן זשערמענען דעם וועג צום בעט. זי האָט זיך איבערגעבויגן איבער אים. זייערע הענט האָבן זיך געטראָפּן, זיך צוזאַמענגעקלאַמערט און אין אַ פעסטן דרוק דערציילט זייערע געפילן. זשערמענס פינגער האָבן געגלעט. זי האָט איבערגעחזרט:

— זשאַק! ... כ'האָב אזוי אָפט געוואַרט אָף דיר!

זי איז געלעגן לעבן אים. זשאַק האָט געגלעט אירע האַר, אירע ברוסטן, וואָס ער האָט אַנטבלויזט, די נאַקעטקייט פון איר לייב, וואָס זיי־נע פינגער האָבן געזוכט. זי איז ווירקלעך געלעגן לעבן אים — ער האָט געפילט די וואַרעמקייט פון איר גוף, וואָס האָט לאַנגזאַם אָנגעהויבן צאָפּ־

לען אין בענקשאפט נאך זיין מענלעכער קראפט, וואָס זאָל זי באַהערשן און באַרואַיקן. און מיטאַמאָל איז פאַרשוואַונדן די געשפּענסטיקייט, וואָס האָט די לעצטע טעג איינגעהילט די וועלט אַרום אים. אַפילו זשערמען און זיין שטיק לעבן, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט איר, האָבן אויסגעזען שאַטנדיק אין די דאָזיקע טעג. אַצינד איז דער נעפּל צעשוואַומען געוואָרן. זשערמען האָט האַסטיק אַראָפּגעוואָרפּן פון זיך די קליידער. זשאַס האָט זיך שטיל פאַרענטפּערט:

— ס'איז דאָ אזוי שטויביק!... די אומבאַצויגענע דעקן קראַצן.
— אָבער דו ביסט דאָ פאַראַן! — האָט זי געפליסטערט — כ'האָב אזוי לאַנג געוואַרט אָף דיר!

זי האָט אַפילו ניט געפילט די קעלט פון צימער און זיך ניט געוואָלט צודעקן. אויסשטרעקנדיק איר קערפּער צו זשאַסן האָט זי געפליסטערט מיט אַ טיפּער, בעטנדיקער שטימע:
— קוש מיר! אַט-דאָ, אַט-דאָ!

זי האָט תמיד, אויך איצט, בעת דער אומדערוואַרטעטער טרעפונג, אין די פאַרפלאַגטערטע אומשטענדן, געדענקט אָן די ראַפּינרטיקייטן פון דער ליבע, וואָס זי האָט ווי דערהויבן צו אַ הייליקער עבודה, און געוואָלט זיי פאַרשטאַרקן אינסטינקטיוו און מיט דער הילף פון פאַרשטאַנד, כדי צו דערגרייכן די העכסטע מדרגה פון רייז און גענוס.

ערשט שפּעטער האָט זי אַ זוך געטאָן אין די קעשענעס פון איר מאַנטל און אַרויסגעשלעפּט פון דאָרט אַ קליין פּעקעלע עסן. זי איז גע-זעסן לעבן אים, דערלאַנגט דעם ביסן צום מויל און געקאַרמעט ווי אַ מורטער קאַרמעט אַ קליין קינד. דערנאָך האָט זי אים אַריינגעשטעקט אַ פּאַ-פּיראַס אין מויל און זיך גענומען אַ צווייטן.

— דו זעסט וואָס כ'האָב אַלץ צוגעגרייט?! — האָט זי טרוימ-פּירנדיק געזאָגט.

זיי האָבן זיך געפילט גליקלעך ווי אַ יונג, פאַרליבט פאַרל, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסן פון דער סביבה פון קרובים און באַקאַנטע און געפראַוועט אַן אימפּראַוויזירטן מאַלצייט ערנעץ אין אַן איינזאַמער געגנט. זשערמען האָט אָנגעצונדן אַ שוועבעלע און באַס רויטן, אויפלאַקערנדיקן שיינ האָט זי זשאַס אַ זויילע געזען. אירע באַסן האָבן געגליט און פון אירע אויגן האָט אַרויסגעשטראַלט אַ טיפּע דאַנקבאַרטיק פאַר דעם גליק וואָס ער האָט איר געשענקט.

ס'איז ווידער פינצטער געוואָרן. זשערמען האָט אָנגעהויבן דערפילן די קעלט פון צימער. זי האָט זיך צוגעדעקט און זיך געטוליעט.

— ווי קומסטו אָהער? — האָט ער אַ פּרעג געטאָן.

זיי זיינען ביז איצט געווען אזוי פאַרטאָן מיט זיך, זייער טרעפונג איז זיי פאַרגעקומען אזוי נאַטירלעך, אַז ס'איז זיי כּלל ניט איינגעפאַלן נאָכצופּרעגן און צו דערציילן ווי אזוי זי איז צושטאַנד געקומען.

— דער אַלטער, פאַרשטייט, ער איז אַ טייערער טיפּ! מײן האַרץ האָט מיר גלייך געזאָגט, אַז אפשר ביסטו עס... אָבער די קאַנספּיראַציע, מען מוז דאָך היינטיקע צייטן זיין קאַנספּיראַטיוו...

זי האָט דערציילט אַן אַ סדר, מיט אָפּגעהאַקטע זאַצן, איבערייסנ-דיק איר געשיכטע מיט לאַנגע קושן, צערטלעכקייטן און אויסרופן: „מײן קליינער, מײן טייערער!“

איר דערציילונג האָט אים צוריקגעפירט אין דער ווירקלעכקייט. האַלטנדיק אירע הענט אין זיינע, ווי מורא האָבנדיק, זי זאָל ניט אוועקגיין, האָט ער שטיל געזאָגט:

— איצט מוזטו שוין גיין, זשערמען!

— שוין?

— אודאי שוין! ס'איז דאָך באַלאַגערונגס-צושטאַנד!

— וועל איך בלייבן ביז מאַרגן פרי.

— גיין, מען טאָר ניט! — ער האָט אָפּגעלאָזן אירע הענט. —

אינדערפרי קענען די שכנים דיך באַמערקן כאַם אַראָפּגיין. דו מוזט גלייך גיין!

זי איז אויפגעשטאַנען. ער האָט געהערט דאָס רוישן פון אירע קליין-דער, וואָס זי האָט אַרומגעזוכט און אָנגעטאָן. מיטאַמאַל איז זי ווידער געשטאַנען איבערגעבויגן איבער אים:

— ביסט מיר מער ניט בייז, זשאַק?

— גיין, איך בין דיר קיינמאַל ניט געווען בייז!

— ביסט צופרידן וואָס איך בין געקומען?

— יאָ! — ער האָט געדריקט אירע הענט — און איצט וועל איך

סוף כל סוף קענען אַרויסמריכן פון דאַנען.

— פאַרשטייט זיך! איך וואוין דאָך ניט ווייט. מאַרגן פאַרנאַכט

וועסטו זיך אַריבערקלייבן צו מיר.

— גיין! — האָט ער געזאָגט קורץ.

— דו מיידסט מיך אויס! דאָס לעצטע מאָל, ווען מיר האָבן זיך געטראָפן אין גאָס, ביסטו גלייך פאַרשוואונדן. ביסט מיר נאָך אַלץ בייז?

— ניין! איך האָב דיך שטענדיק ליב געהאַט.

— טאָ קום! קום גלייך! איך האָב מורא זאָלסט ניט ווידער פאַר-

שווינדן. וואו, וועל איך דיך דאָן זוכן?

זי האָט זיך צוגעבויען גענטער צו אים. איר שטימע האָט געקלונג-

גען טיף און פאַרבענקט:

— איך האָב שטענדיק געוואַרט אַף דיר. באַנאַכט, אַליין, האָב

איך דיך געזוכט לעבן מיר.

זשאַק דערמאַנט זיך איר צימער, וואו ער איז נאָר איינמאָל געווען.

ס'איז געווען אַ זונטיק און זי איז געלעגן אין בעט. פיער, וואָס האָט אים

אַרויפגעפירט, האָט זי אַרומגענומען און געקושט פאַר זיינע אויגן. פון

אונטער דער דעקע, וואָס האָט זיך אַראָפגעשאַרט, האָבן אַרויסגעקוקט

אַנטבלויזטע טיילן פון איר קערפער, וואָס האָבן געשטעקט אין אַ דינעם,

כמעט דורכזיכטיקן העמל. פיער האָט געקענט קושן דעם דאָזיקן קערפער,

וויפֿל זיין האַרץ האָט געגלוסט. זי האָט זיך ניט געווערט, זי האָט נאָר

געקוקט אָן אַ זייט, אַ ביסל פאַרשעמט. ער איז דאָן אַראָפגעגאַנגען פון

די טרעפ מיטן באַשלוס זיך קיינמאָל ניט אומקערן אַהינצו.

און שפעטער האָט ער זי געטראָפן באַם אַנטלויפן פון פאַריז —

אַזוי פּלוצלונג און אומגעריכט ווי איצט. און ווידער האָט זיך פיער גע-

שטעלט צווישן זיי — אַ טאָג שפעטער, אַף דער סטאַנציע פון שאַטאַרו,

ווען מען האָט פּלוצלונג דערציילט, אַז ס'איז געשלאָסן געוואָרן אַ וואָפּנ-

שטילשטאַנד מיט די דייטשן, האָט זי אויסגערופן:

— איצט וועט פיער קומען צוריק!

— איצט קען מען דאָך סיי ווי ניט גיין. מאָרגן וועל איך זיך זע-

גענען מיטן אַלטן.

— גוט. און אויב דער אַלטער וועט ביז פאַרנאַכט ניט אַרויפ-

קומען וועל איך אים שוין אויפזוכן. מיר טרעפן זיך פון צייט צו צייט —

וועגן דער אַרבעט צווישן די פרויען פון די געפאַנגענע.

— אה? ... — זאָגט זשאַק — גוט, איך וועל דיר געבן אַן אַררעס

און וועסט דאָרט גיין און ריידן מיט מיינעם אַ חבר. זיי וועלן מיר שוין

געפינען אַ שטיקל דירה זיך אויסצובאַהאַלטן.

זשערמען פאַרשטייט ניט גלייך וואָס ס'איז געשען.

— מאָרגן קען איך ניט גיין! — דערקלערט זי אַ וויילע שפעטער

— זונטיק וועל איך האָבן צייט, איך אַרבעט ניט, וועל איך אלץ דער-
ליידיקן.

— גוט, ביז זונטיק וועל איך דאָ בלייבן.

— אָבער היינט איז דאָך ערשט דאָנערשטיק! באַ מיר וועסטו
זיכערער זיין די פיר טעג.

— איך וויל דיר ניט שטעלן אין סכנה — גלעט זשאַק איר האַנט
— אויב זיי וועלן מיך געפינען באַ דיר...

— אַלצאיינס! — זאָגט זי — קיינער וועט צו מיר ניט קומען.
און אויב יאָ — איז אויך פאַרפאַלן! לאַמיר האַפן, אז מיר וועלן לכל
הפחות אַפריער זיין צוויי טעג צוזאַמען. אַף לענגערע צייטן קען היינט
קיינער ניט אויסרעכענען!

— איך וויל דיר ניט ברענגען אין געפאַר!

זי זעצט זיך נאָנט לעבן אים און פירט זיינע פינגער איבער אירע

האַר:

— נאַרישקייטן! היינטיקע צייטן איז בכלל געפערלעך צו לעבן
אַף דער וועלט! זונטיק גיי איך ניט צו דער אַרבעט, וועלן מיר קענען
בלייבן ביז מיטאָג אין בעט. אינדערפרי וועל איך אויפקאָכן אַ הייסן
קאַפע. איך האָב נאָך אַ ביסל פון אַן ערשטקלאַסיקן גערשטן-קאַפע. און
עטלעכע הונדערט גראַם ברויט וועל איך אויסלייען פון אַ חברטע. מירן
פרישטיקן אין בעט ווי די קיסרים.
זי האָט זיך אויפגעשטעלט. זשאַק האָט געקושט די שפיץ פון אירע
פינגער.

— וועסטו קומען, אמת?

זשאַק שווייגט. זי פרעגט ניט מער. זי נעמט אַרום זיין קאַפּ אין
אירע דלאַניעס און קושט אים אַפן שטערן. דאָן קושט זי זיינע הענט.
זשאַק נעמט זי אין זיינע אַרעמס — זי פילט, אז כאַטש ער הייסט איר
גיין, וויל ער זי ניט אַפלאָזן. און זי ווייסט, אז דאָסמאָל וועט ער קומען.

* * *

זשאַק שליסט די אויגן און באַמיט זיך איינצושלאָפן, אָבער דער
שלאַף קומט ניט. ער וואַרפט זיך פון איין זייט צו דער אַנדערער. מיט-
אַמאָל שטייט ער אויף, וויקלט זיך איין אין אַ דעקע, גייט צום פענצטער
און קוקט אַרום אין דרויסן.

אַרום ליגט די שטאָט פאַרזונקען אין פינצטערניש, שטום און ווי
אויסגעשטאַרבן. אלע פענצטער קוקן בלינד — טאָמער שיינט ערגעץ אַ

ליכט, איז עס פארדעקט מיט דיקע פארהאנגען און דעקעס. אָבער זשאַק פילט די שטאָט, איר קלאַפּנדיקן פּולס, די שאַטנס פון דער פאַרנאַנגענדיגייט, וואָס שפּאַצירן אַרום איבער אירע גאַסן און בולוואַרן. ער איז דאָ אויסגעוואַקסן און איינגעאַטעמט איר געשיכטע. ווי צוזאַמענגעשרומפט ליגט זי אָפּגעבילדעט אין זיין מוח און ווען ער בויגט זיך אַרויס, זעט ער זי געאַנראַפּיש-איינגאַרטיק: דאָרט, אַף מעריב, אָפּן ברעג פון דער סען, ציט זיך דער פּלאַץ, וואו ס'איז בעת דער רעוואָלוציע געשטאַנען די גילד-טינע; אַף מזרח הויבט זיך דער טורעם, וואָס האָט דערמאָנט דורות גאַנצע די צעשטערונג פון דער „כאַסטיל“. צווישן זיי ביידן פירט אַ ברייטער וועג: דאָרט האָבן די „קאָמונאַרן“ געקעמפט טריט באַ טריט קעגן די אָנגרייפּנדיקע „ווערסאַליער“, ביז די לעצטע פון זיי זיינען אומגעקומען באַ דער „וואַנט“, אין לעצטן, פאַרביטערטן געראַנגל צווישן די קברים פון „פּער לאַשעז“...

אַף איין זייט פון דאָזיקן וועג ליגט דער „לאַטיינישער פּערטל“, וואו ער האָט זיך באַקענט מיט יאָרהונדערטער-אַלטע דענקער, וואָס האָבן דאָרט געלערנט, און קעגנאיבער, אין אַ טונקעלן הויף פון „פּלעצל“ האָט אָפּגעהילכט אַ מאָנאַטאַנע שטימע — ער זעט איצט דאָס ענגע צימערל, און עס דאַכט זיך אים, אַז די מאָנאַטאַנע שטימע לעבט נאָך דאָרט צווישן די ווענט — וואָס האָט דערציילט נאָר אַנדערע געשיכטעס פון פאַרציי-טיקע דורות: פון אַ מדבר און אַ תורה, פון אַן איי-און-איינציקן גאָט און פון די בני ישראל, וואָס האָבן כסדר געזינדיקט מיט פרעמדע געטער און פאַרשייטע, רייצנדיקע פרויען.

פון פאַרכמאַרעטן הימל פאַלט אַראָפּ דער קאַלטער גלאַנץ פון דער פאַרדעקטער לבנה. זי שפּאַצירט אַרום אין רוים מאַיעסטעמיש און זעלבסטבאַוואוסט. מאַמענטנווייז שווימט זי אַרויס פון הינטער די וואַלקנס און באַווייזט זיך אין איר גאַנצער פּראַכט. קלייניקע וואַלקנדי-לעך לאָזן זיך נאָך איר אין אַן אייליקן געיעג, ווי זיי וואַלטן מורא געהאַט זי איבערצולאָזן מוטער-נאַקעט אונטערן פרייען הימל. זיי פאַרדעקן זי און מען זעט ווי איר בלייכע נאַקעטקייט באַוועגט זיך הינטער זיי ווי הינטער אַ דינעם, דורכזיכטיקן שליער.

זי דערמאָנט זשאַק אָן דער זינדיקער לבנה פון יענעם רבין, צו וועלכן די בני ישראל האָבן זיך געבוקט און געדינט; זי דערמאָנט אָן דער תאוהדיקער פאַרשלייערטער עשתורת, זי דערמאָנט אים אָן זשערמענען,

וואָס האָט די לעצטע יאָרן אַרומגעשפּאַצירט איבער זיין לעבן, פאַר-
שוואַנדן הינטער טונקעלע וואַלקנס און ווידער אויפגעטויכט.

זי שטייט אַצינד פאַר זיינע אויגן. ווי דעמאָלט, ווען ער האָט זי
דערזען צום ערשטן מאָל באַם ברעג טייד, פון וועלכן זי איז געהאַט נאָר
וואָס אַרויסגעשטיגן: ריטשקעלעך וואָסער האָבן אַראָפּגעשטראָמט פון
אירע צעשוּיבערטע האָר, זיך געקייקלט איבער די זיידענע הערעלעך, וואָס
האָבן פאַרשאַטנט אירע פאַכוועס און אַרויסגעוואונקען ווי יונגע גרעזעלעך
פון אונטער אירע פאַריסענע אַרעמס; טראָפּנס וואָסער האָבן זיך אַרייַן-
געגליטשט אונטער איר דינעם באַד-אַנצוג און גענלעט אירע פּריש רייף-
געוואָרענע ברוסטן און רונדקייטן, וואָס האָבן זיך בולט אָפּגעצייכנט אַף
דעם נאַסן, איינגעפרעסטן טרוקאַ-מלבוש, וואָס האָט געקלעפט אַף איר
לייב. אירע שלאַנקע, אַנטבלויזטע פּיס, זיינען געווען אָפּגעברוינט. זי האָט
זיך געוואָרעמט אַף דער זון און אַ פאַרע האָט געשלאָגן פון אירע גאַנצן
קערפּער.

זי איז דאָן פאַרגעקומען אין זיינע אויגן ווי איינע פון יענע שטרענג
פאַרבאַטענע געטינס, וואָס האָבן, אַלס ערשטער יוגנט-באַגריף פון עראָ-
טיק, זיך אַרייַנגעקריצט זייער פּרי אין זיין זכרון ווי אַ געמיש פון ליבע,
הייליקייט און זינד.

צווייטער טײל

ערשטער קאפיטל

ווען ער האָט זי דאָן, מיט יאָרן צוריק, געווען צום ערשטן מאל, האָט ער זיך געזאָגט:

— אָט דער-אָ וויל איך האָבן פאר אַ מעטרעם!
אַ מעטרעם, אַ געליכטע איז פאר אים געווען ניט נאָר אַן עראָטי-
שער אָדער סעקסועלער ענין. ס'איז געווען אויך אַ נויטווענדיקייט פון
דער זעלבסטווירדע; זיין איינגליבע האָט פארלאַנגט, ער זאָל אַזוינס באַ-
זיצן.

אַ מעטרעם אָדער אַ געליכטע איז געלעגן אין דער טראַדיציע פון
דער אַרומיקער וועלט, וואָס ער האָט אויסגעוועבט אין זיין פאַנטאַזיע.
דער גלאַנץ פון דער דאָזיקער צויבער-וועלט האָט אים געלאָקט שוין זייער
פרי, ווען ער האָט אַלס יונגער יינגל געוואוינט אין טאַטנעם שטוב אָפן
„פלעצל“. נאָך איידער ער האָט זיך געהאַט באַקענט מיט פאַריז פון דער
ווירקלעכקייט, איז אויסגעוואַקסן אין זיין פאַנטאַזיע די שטאַט, מיט וועל-
כער ער האָט זיך באַקענט אין דער פראַנצויזישער ליטעראַטור.

אַזוי ווי די שטאַט האָט געהאַט אַ טראַדיציע פון רעוואָלוציע און
רעוואָלט, וואָס איז איינגעקריצט געוואָרן אַה פלעצער, נאַסן און מאָנר-
מענטן, האָט זי אויך געהאַט אַ טראַדיציע פון ליבע, וואָס איז פאַרייביקט
געוואָרן אין גרויסע ווערק, זיך געצויגן פון באַלזאַקן אַזש ביו אַנאַטאָל
פראַנסן, און האָט איבערגעלעבט רעזשימען און פאָליטישע קאַטאַסטראַף-
פּעס. די הייזער פון דער שטאַט זיינען, אין זשאַסס אויגן, פול געווען
מיט די שאַטנעס פון יענע העלדן, מיט די פּערפומען פון יענע רייצנדיקע
פרויען און קלאַנגען פון ליבע-אַוואַנטורעס, וואָס האָבן זיך דאָרט אָפּגע-
שפּילט.

די שטאָט גופא איז אין די געמעלן און באשרייבונגען אויסגעוואַקסן צו אַ מיטאָס, צו אַ זעלבסטשטענדיקן וועזן, וואָס פירט אַן איינגאַרטיקן לעבן — אַ מין „פאַרזי של מעלה“, איינגעהילט אין גלאַנץ, וואָס האָט באַקומען אַ שם איבער דער גאַנצער וועלט.

דאָרטן האָבן אַלע יונגעלייט געהאַט געליבטע. און כמעט שטענדיק זיינען דאָרט פאַרגעקומען אַ שטאַרקער צד, וואָס האָט פאַרפירט און דעראַבערט, און אַ שוואַכערער — וואָס האָט ניט געקענט ביישטיין דעם נסיון און האָט פריער אַדער שפעטער נאַכגעגעבן. צווישן פריער און שפעטער איז געלעגן די דראַמע.

זשאַקס היים האָט אים צייטנווייז אויסגעזען ליגן אויסער דער דאָזיקער שטאָט. זי האָט געפירט אַן איינגאַרטיקן לעבן. האָבן אַ מעטרעם, ווי יענע יונגע לייט, האָט אויסגעזען ווי אַ מיטל איבערצושרייטן די גרע-נעץ, זיין גלייך מיט אַלעמען, געפינען אַ וועג אין דער דרויסנדיקער וועלט. געווען זיינען עס פריע יוגנט-טרוימען, וואָס זיינען אָבער ניט אינ-גאַנצן אויסגעוועפט געוואָרן אויך שפעטער, ווען ער האָט זיך באַקענט מיט דער ווירקלעכקייט, געלערנט ערנסטע זאַכן, זיך געמישט אין פּאָלי-טיק און פאַרוכט דעם טעם פון פרויען טיילמאָל פאַר געלט און אַן אַני-דערש מאָל — בעת אַ לייכטן, פאַרבייגייענדיקן פּלירט.

ער האָט זיך באַקענט מיט זשערמען בעת אַן עקסקורסיע מיט אַ שיף איבער דער סען צו אַ נאַנט-לייגנדיקער, וואַלדיקער געגנט. מער ווי פון גלוםטעניש צום מיידל איז ער געווען באַהערשט פון געדאַנק, אַז ער וועט האָבן אַ שיינע מעטרעס. אַ גאַנצן טאָג איז דער יונגער עולם געלעגן אין וואַלד, געזונגען, זיך געבאָרן און זיך געוואַרעמט אין דער זון. ער האָט זיך געדרייט אַרום איר און זי האָט זיך כסדר ארויסגעגלישט פון אונטער זיינע הענט. עס איז אים נאָך פאַרבליבן אַ לייכטע האַפענונג זי צו טרעפן אַליין באַם אַראַפּגיין פון שיף, אומקערנדיק זיך פאַרנאַכט אַ היים.

צוריקוועקנס איז די שיף געווען פאַרפּוצט מיט אַן אַ שיעור גרינס. די מיידלעך האָבן אַריינגעשטעקט בלומען אין זייערע האָר און קליידער. מען האָט געזונגען אין כאָר „צום לעבן, צו דער זון און צו ליבע!“ און ווייניק האָבן געוואוסט, אַז דאָס ליד איז איבערזעצט פון רוסיש.

דער אויספּלוג איז איינגעאַרדנט געוואָרן דורך דער יונגער באַוועי-גונג „מיידלעך פון פּראַנקרייך“. אינדעראַמתן זיינען די אַרגאַניזאַטאָרן געווען טוער פון אַן עקסטרעם-לינקער יוגנט-באַוועגונג. דער נאַמען האָט געקלונגען אַזוי נאַיוראַלגעמיין, ווייל געשען איז עס אין מיטן די דריי-

סיקער יאָרן פון צוואנציקסטן יאָרהונדערט ווען די לינקע פארטייען האָבן געמאכט אַ ווענדונג מיט אַ ווינקל פון הונדערט אַכציק גראַד: זיי האָבן זיך באַמיט אַריינצוציען וואָס ברייטערע קרייזן פון פּאַלק, האָבן דעריבער אויסגעמעקט פון זייער ווערטער-בוך אַזעלכע שאַרפע אויסדרוקן ווי „קלאַם קעגן קלאַם“, וואָס האָבן אָפגעשראַקן בעל־הביתישע קליינבירגער און ניט גערופן די נייגעגרינדעטע פאַריינען מיט אַזעלכע שווערע נעמען ווי „מאַרקסיסטיש־פּאַרלאַעטאַריש“, וואָס האָבן אָפגעשטויסן אַפילו אַ טייל פון דער אַרבעטער־יונגנט, וועלכע האָט זיך געוואַלט אַמוזירן און פאַרברענגען אין „באַל־מיוזעס“ און ענלעכע לאַקאַלן.

שוין אַפן שיף האָט זשאַק געפונען אַ געלעגנהייט צו פאַרפירן אַ שמועס מיט זשערמענען אויג אַה אויג. אַפּשר האָט זי טאַקע דעריבער, כּדי אים צו געבן די געלעגנהייט, זיך געשטעלט אַליין אַפן הינטערשטן דעק, באַס שפּיץ, און אַריינגעקוקט אין וואַסער אַריין, וואָס האָט דאָרט געשוימט און געכוואַליעט אונטער די האַסטיקע קלעפּ פון מאַטאַר. זשאַק איז צוגעגאַנגען גאָר נאָנט און געזאָגט:

— איר געפּעלט מיר שטאַרק, מאַדמואַזעל!

— סאַ וואַ — איז גוט! — האָט זי געענטפּערט קורץ, ניט אויפֿ־

הויבנדיק דעם קאַפּ.

— כִּ׳האַב אייך שוין אָפּט געזען און איר זענט מיר תּמיד געפּעלן

געוואָרן!

— פאַרוואָס האָט איר עס מיר אַ פּריער קיינמאַל ניט געזאָגט?

זשאַק האָט זיך אַ ביסל פאַרלאָרן. דאָס מיידל איז געווען שטאַרקער ווי ער האָט זיך פאַרגעשטעלט. און ס׳איז אים פאַרגעקומען ווי ער וואַלט פאַרשפּילט די ערשטע „רונדע“ פון געראַנגל. ניט אָפּכאַפּנדיק דעם אַטעם, האָט ער פאַרגעזעצט:

— איך וואַלט אייך געוואַלט טרעפּן, מאַדמואַזעל, איר קענט מיר

זאָגן וואו איר וואוינט?

— איך קען אייך געבן מיין אַדרעס, אָבער קומט בעסער ניט

צוגיין!

ריידנדיק האָט זי איצט געקוקט אַה אים מיט אַ פּריינטלעכן שמייכל.

— פאַרוואָס?

— ווייל די מאַמע וועט אונדז ביידן צעפאַטשן און אייך וועט זי

נאָך דערצו אַראַפּוואַרפן פון אַלע טרעפּ!..

זשאַק האָט באַוואונדערט איר אָפּהאַרציקייט. ער איז אַלט געווען

אכצן יאָר און זיין מאַמע האָט זיך כלל נישט געמישט אין זיינע פּערזענלעכע ענינים. ווען זי וואָלט עס אפילו געטאָן, וואָלט ער בשום אופן נישט מודה געווען, אז עמעצער קען זאָגן אַ דעה אים. זשערמען האָט אויסגעזען צו האָבן די זעלבע יאָרן, ווי ער, אָבער געווען איז זי עטוואָס עלטער. זי האָט אים באַטראַכט. אירע אויגן האָבן אויסגעטריקט זעלסטווייכע קייט און דערפאַרונג. דערנאָך איז איר בליק געוואָרן פּריינטלעכער, האָט צוגעזאָגט און פאַרכאַפט. מצד זשאַקן איז שוין כלל קיין רייד נישט געווען פון דעראַבערן — פון ערשטן מאַמענט האָט ער זיך געפילט דעראַבערט און אָפהענגיק פון יעדן זשעסט און קאַפּריוז פון דאָזיקן מיידל. ער האָט נישט נאָר פאַרשפּילט דעם ערשטן טייל פון פאַרבאָרגענעם געראַנגל, נאָר ער האָט אפילו נישט געוואוסט ווי אים פאַרצוזעצן ווייטער.

די שיה האָט זיך גענליטשט איבערן שטיין טיידן. זשאַק האָט שווייגנדיק געקוקט אַף די באַוואַקסענע ברעגעס, וואָס האָבן זיך באַרעוועט. הינטער זיי האָבן הויכע קווימענס אַרויסגעשטאַרצט פון פאַרשטעט, וואָס האָבן זיך געטונקט אין גרינס, און זיך גערוקט אין געדיכט-ווערנדיקן בינדישמשות פון דער ווייט, אין וועלכן זיי זיינען פאַמעלעך פאַרשוואַנדן.

ערשט דורכפאַרנדיק די ערשטע בריק פון דער שטאָט, וואו ס'האָבן זיך פון ביידע זייטן געצויגן לאַנגע אַלייען פון אַנגעצונדענע לאַמטערנעס, האָט זשערמען געזאָגט:

— איר קענט, אָבער, קומען מיך אָפּוואַרטן באַ דער אַרבעט.

— וואו? — האָט זיך זשאַק אַנגעכאַפט.

זי האָט אים געזאָגט דעם נאָמען פון אַ באַקאַנטן געשעפט אַף די גרויסע בולוואַרן.

— אויב איר וועט קומען, איז אַמבעסטן אַרום זיבן — האָט זי צוגעגעבן.

— גוט, כ'וועל קומען מאָרגן!

— אָבער נישט באַס געשעפט גופא. אלע וועלן אונדז באַמערקן בעתן אַרויסגיין פון דער אַרבעט. בעסער וואַרט לעבן מעטראַ „רישעליע דרואַ"...

די שיה איז שטיין געבליבן. דער עולם האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו די טרעפלעך.

— איצט וועל איך אייך אָפּפירן אַהיים — האָט פאַרגעשלאָגן זשאַק.

— ניין! — האָט זי געשאַקלט מיטן קאָפּ, דערלאַנגענדיק אים די האַנט — אין אונדזער „סוואַרטאַל“ ניי אײך ליבערשט אַלײן. זשאַק איז ניט צוגעשטאַנען. איר ווײַלן האָט שוין אויסגעאיבט אַזאָ קראַפט אַף אים, אַז ער האָט גלײַך מסכים געווען מיט איר פאַרלאַנג. ער איז געווען גליקלעך, וואָס זי האָט אים דערלויבט צו קומען מאַרנן. אַ לאַנגע ווײַלע האָט זי געלאָזן איר האַנט אין זײַן דלאַניע, וואָס ער האָט כלל ניט געוואָלט אויפּמאַכן, און געקוקט אַף אים מיט פאַרפירער־ רישער פריינטלעכקייט געמישט מיט אַ לײכטער איראַניע ווי זי וואָלט שוין געקענט דאָס לעבן אַ סך מער פאַר אים און וואָלט זיך דאָ אַנטציקט און גלײַכצײטיק מוחל געווען זײַן יוגנטלעכן ברען!

ער האָט זי אָפּגעוואַרט כמעט יעדן טאָג און יעדן טאָג איז ער אַהינגעגאַנגען מיט אַ קלאַפּנדיקן האַרץ, אומזיכער צי זי וועט האָבן אַ ביסל פרייע צײַט פאַר אים. זײער אָפט פלעגט זי גלײַך נאָך דער אַרבעט מוזן פאַרן אַהיים און ער פלעגט זי דאַן באַגלײטן אין אונטערנורנדיבאַן און וואַרטן אַף דער ראַמפּע ביז דער צוג פלעגט פאַרשווינדן אין טונעל. ווען זי איז פאַרבליבן מיט אים האָט זי אויך מײסטנס געהאַט ווייניק צײַט און זײ פלעגן אַרײַנגיין אַף אַ האַלבע שעה אין אַ קאַפּע־הויז, זײער אָפט אין „טו וואַ ביען“ — אַ באַרימטער לאַקאַל אַף די „גרויסע בולוואַרן“, וואָס איז געווען אָפּן אַ נאַנצן מעת־לעת.

ס'איז דאָרט שטענדיק געווען געפאַסט אַף די געפלאַסטערטע בענק, ס'האָט געהערשט אַ הרהאָ פון מענטשן, וואָס זײנען כסדר אַרײַן און אַרויסגעגאַנגען, מען האָט דאָרט אין אַלע שעהן פון טאָג גענעסן שטייענדי־ דיסקערהײט באַ הויכע, קײלעכדיקע טישלעך און דער עולם איז דאָ געווען אַזוי געמישט, אַז די קעלנערס פלעגן אַרומלויפן און אַכטונג געבן מיט זיבן אויגן, אַז די קלײנע זאָלן ניט פאַרשווינדן פאַרן באַצאָלן.

זשאַקן האָט אימפּאָנירט צו זיצן דאָרטן מיט זשערמענען. כאָטש ס'זײנען דאָרט תמיד געזעסן שענערע פרויען פאַר איר, האָט זיך אים געדאַכט, אַז אַלע באַוואונדערן זי און ער איז געווען שטאַלץ צו האָבן אַזאַ שײנע „מעטרעס“. אינדעראַמתן איז זי נאָך כלל ניט געווען זײַן מעטרעס, אָבער ערשטנס האָבן עס די אַרומיקע ניט געוואוסט — ער וואָלט עס בשום אופן ניט מודה געווען — און צווייטנס איז אים דאָ פאַרגעקומען, אַז ער געווינט צוריק די גלײַכגעוויכט לגבי דעם מײדל, אַז ער געווינט אַפילו די אויבערהאַנט. געפילט האָט ער עס ווען ער פלעגט זי ברייטלעך אַ פרעג טאָן „וואָס טרינקסטו מײן טײערע?“, ווען ער פלעגט איר דער־

לאנגען א פאפיראס מיט פייער און אפילו ווען ער פלעגט פארן אוועקגיין
נאכלעסיק צאלן דעם קעלנער און לאזן דערביי א גרויסן טרינק-געלט.
אינדעראמתן איז ער, בעת די דאזיקע קורצע טרעפונגען, זייער אפט
געווען פארלעגן. ער האָט ניט געוואוסט וועגן וואָס צו שמועסן מיט איר
און האָט מורא געהאַט זי זאל זיך מיט אים ניט לאַנגווייליקן. אים גופא
איז אנגענעם געווען צו זיצן לעבן איר און פילן דעם לייכטן ציטער, וואָס
איר נאָנטקייט האָט גערייצט אין אים, און עס האָט אים באַפרידיקט דער
געדאַנק צו באַזוכן לאַקסאלן אין דער באַגלייטונג פון אזא שיינער „מעט-
רעס“. אָבער זי?...

מיט זיינע חברים האָט ער לעצטנס געהאַט אַן אַ שיעור אינטערע-
סאַנטע טעמעס צו דיסקוטירן. דער שאָטן פון די שוואַרצע כוחות, וואָס
האָבן באַהערשט דאָס לאַנד אַף יענער זייט פון די מזרח גרענעצן, האָט
דערלאַנגט ביז אַהער און זיך פאַרשפּרייט אַף אַלע געביטן פון לעבן.
צאַפּלדיק־פּריש און באַומרואיסנדיק איז נאָך געווען דער געשריי, וואָס
איז דערנאָנגען פון די קאָנצענטראַציע־לאַגערן, די ידיעות וועגן טערראָר
און עקזעקוציעס, וועגן אָפּשאַפונג פון מענטשלעכן רעכט און מענטשלעך
כער ווירדע. זיי האָבן אָנגעפילט די צייטונגען און עס האָבן זיי דערציילט
די אָנגעקומענע פליטים, וואָס זיינען אַריבערגעלאָפּן די גרענעץ און אָנ-
געקומען אַהער אין די טויזנטער.

די געשעענישן אין דייטשלאַנד האָבן אויך אויפגעוורדערט דאָס
הויז פון די עלטערן. אַלטע, כמעט פאַרגעסענע שאַטנס זיינען אויפגעשטאַ-
נען פון די קברים און דערמאָנט אַן שוואַרצע צייטן. דער טאַטע האָט
באַם טיש גערעדט ניט נאָר פון געשעפט, נאָר דערציילט פון די גזירות
ת"ח, פון קישיניעווער פּאָגראָם און דערנאָנגען ביז פרעה מלך מצרים.
ער איז עטלעכע מאָל געגאַנגען אַף יידישע פאַרזאַמלונגען, וואו מען האָט
גערעדט וועגן דעם מאָדערנעם המן הרשע, וואָס וויל אויסראַטן דאָס
יידישע פּאָלק און מען האָט געזאַמלט געלט פאַר די פליטים, וואָס זיינען
אַרומגעלאָפּן אין די קאַזאַרמעס פון „לאַ ווילעט" און „פּאַרט ד'איטאַלי".
אויך דאָ אין לאַנד זיינען פאַרגעקומען שטורמישע געשעענישן. עס
האָט זיך דאָ ניט לאַנג שטאַרק געוורדערט מיטן „סטאַוויסקי פּראָצעס" —
אַ געשיכטע מיט אַ באַנקיר, אַ שווינדלער, וואָס איז יאָר־לאַנג אונטער-
שטיצט געוואָרן אין זיינע מיליאָנען־שווינדלען דורך חשובע מלוכה־לייט.
די רעוועלאַציע פון פּראָצעס, וואָס זיינען צוגעפּוצט געוואָרן מיט באַ-
שרייבונגען פון לוקסוס־לעבן פון די פינאַנץ־מאַגנאַטן, האָט אויפגעברויזט

דעם קליינברוגער. אין די רעכטע קרייזן, וואָס האָבן ווי תמיד זיך גערופן „פּאַטריאַטישע“, האָט מען אָנגעהויבן ריידן וועגן דעגענעראַציע און פּאַר-פּוילונג פון דער דעמאָקראַטיע און וועגן דער נויטווענדיקייט פון אַ „שטאַרקער האַנט“, וואָס זאָל זיך שטעלן העכער פון די אינטערעסן פון קלאַסן און זאָל ראַטעווען דאָס פּאַטערלאַנד פון אונטערגאַנג. און טאַקע גלייך זיינען פּאַרגעקומען די ערשטע מעשים — די דעמאָנסטראַציעס פון די „פּייער צלמס“ פאַרן פּאַרלאַמענט און גלייך נאָכדעם — די קעגן-דעמאָנסטראַציעס פון די אַרבעטער-פּאַרטייען.

מער נאָך ווי מיט די אַלגעמיינע געשעענישן אין לאַנד האָט זיך זשאַק אינטערעסירט מיט דער אינערלעכער פּאָליטיק פון די אַרבעטער-פּאַרטייען. נאָך די ברענענדיקע דיסקוסיעס און באַשולדיקונגען, אַז די סאָציאַל-דעמאָקראַטן אָדער די קאָמוניסטן זיינען שולדיק אין היטלערס קומען צו דער מאַכט, האָט מען פּלוּצלונג אָנגעהויבן ריידן וועגן שלום-בית — וועגן אַ פּאַרזיינונג פון אַלע אַרבעטער קעגן פּאַשיזם. דערביי זיינען אויפגעשוואומען די פּראַגעס וועגן דעמאָקראַטיע און דיקטאַטור, וועגן סאָציאַליזם און פּרייהייט, צי אין רוסלאַנד ווערט געבויט סאָציאַל-ליזם אָדער עפעס אַנדערש.

זשאַק איז געווען אַריינגעטאָן מיט לייב און לעבן אין די דאָזיקע פּראָבלעמען. ער האָט אַפילו אַוועקגעוואָרפן זיינע ביכער און זיין לערנען. ער איז געווען זיכער, אַז ער שטייט באַ אַ געבורט פון אַ נייער וועלט, אַז דער חלום פון טויזנטער יאָרן וועט דאָ באַלד מקוים ווערן. לגבי דעם שיין פון דער אויפגייענדיקער זון האָט דער פּערזענלעכער וועג אין לעבן געשפּילט אַ קנאַפע ראָלע: די וועלט וועט סיי ווי באַלד איבערגעבויט ווערן פון אירע פונדאַמענטן אָן. און וואָס פאַראַ זין האָט עס געהאַט צו לערנען דעם יוסטיניאַנוס אָדער נאַפּאָלעאָן קאָדעקס אין דער צייט וואָס די וועלט האָט געהאַלטן באַם באַקומען אַ נייע, אַבסאָלומע און גערעכטע קאָנסטיטוציע?

אָבער וועגן די אַלע פּראָבלעמען האָט ער מיט זשערמענען ניט געקענט ריידן. הנם זי איז געווען אַ פּאַרקויפּערן, וואָס האָט באַקומען אַ מאַגערן לויף, און האָט געלעבט באַ די עלטערן, וואָס זיינען געווען פּראָ-לעטאַריע, האָט זי זיך ווייניק אינטערעסירט מיט די פּרטים פון די אויבנדערמאַנטע פּראַגעס און האָט געהאַט גאַנץ אַלגעמיינע באַגריפּן אי-בער קלאַס און רעוואָלוציע. זשאַק דאַקעגן איז געווען פּאַרטאָן אין די קלייניקייטן פון פּאַרטייטאַקטיק: צי קען מען אויסשטרעקן די האַנט צו

געוויסע ארבעטער איבער די קעפ פון זייערע פירער? וועלכע בירגערלעכע שיכטן זיינען אין דער אָדער יענער עפאָכע מסוגל צו זיין פארבינדעטע פון דעם אַרבעטער־קלאַס? און די פארשידענע „ליניעס“ האָבן שטענדיק געהאַט אַף זייער זייט בפירושע ציטאַטן פון מאַרקסן און לענינען, אַף וועלכע זיי האָבן זיך געשטיצט און וועלכע מען האָט געמוזט אויסזוכן און צייטמעסיק פאַרטייטשן.

אויך וועגן ליטעראַטור אָדער קונסט האָט ער קוים געקענט שמועסן מיט איר. זי האָט נאָר באַזוכט אַ פּאָלקס־שולע און נאָכדעם געלייענט די דינע ראַמאַנען פון ליבע־אוואַנטורעס, וואָס זיינען פאַרשלאַנגען געוואָרן אַף די לאַנגע רייזעס מיטן אונטערגרונד־באַן פון טוינטער פון איר גלייכן. און הגם ס'איז ניט געווען זיין שולד, האָט ער זיך אָפט געפילט אין אַ פאַרלעגנהייט, מורא האָבנדיק, אַז זי לאַנגוויילט זיך לעבן אים. אַנטקעגן זיי, אין די ווינקלען פון די געפּלאַסטערטע בענק, זיינען טייל־מאָל געזעסן יונגע־לייט, געהאַלטן אַרומגענומען מיידלעך און זיך געקוישט בפרהסיא. די מיידלעך האָבן געשמיכלט, זייערע אויגן האָבן געפּינקלט און זיי האָבן כלל ניט באַהאַלטן זייערע געפּילן. זשאַסן האָט זיך דעמאָלט געדאַכט, אַז ער וואָלט אויך באַדאַרפט אַרומנעמען זשערמענען. אָבער מער ווי צום גלעטן איר האַנט איבערן טיש איז ער ניט דערגאַנגען. דער טאָן, וואָס זי האָט אָנגעשלאָגן בעת זייער ערשטן געשפרעך, דער אָפטמאָל איראַנישער גלאַנץ אין אירע אויגן האָט אים צוריקגעהאַלטן.

ער האָט זיך געמאַכט פאַרוואַרפן הלמאי ער איז אַזוי אומדרייסט. מיידלעך פון זשערמענס גלייכן, — פאַרקויפערנס, סטענאַדאַקטילאַס אָדער הויז־אַרבעטערנס — האָבן געהאַט אַ שם פאַר „לייכטע פעסטונ־גען“, וואָס מען דאַרף לאַנג ניט באַלאַגערן, כדי זיי צו באַצווינגען. ער האָט עס געוואוסט פון דערציילונגען פון חברים און פון אייגענער דער־פאַרונג. און זיצנדיק לעבן איר האָט ער געטראַכט, אַז ער מאַכט צו לאַנגע צערעמאַניעס, אַז ער באַנעמט זיך ווי אַ יינגל.

איינמאָל האָט ער איר פאַרגעשלאָגן ניין אין סינאַ. זי האָט גלייך מסכים געווען, האָט אויסגעקליבן דעם פּילם און זיך שטאַרק אַנטצויקט מיט די בילדער פאַר דער טיר. זשאַס האָט זיך געפּרייט מיט איר ענטור־זיאַום — דאָס בילד האָט אים אַפילו אויסגעזען צו זיין נאַריש, אָבער ווי אַלע פאַרליכטע איז אים מער געגאַנגען אין באַפּרידיקן דעם אַנדערן צד ווי זיך גופא.

ווען ס'איז פינצטער געוואָרן אין זאַל, האָט ער אָנגענומען איר

האנט. זי האָט געקוקט אָפּן לייִוונט, אָבער אירע פינגער האָבן געעפּנט-
פּערט מיט אַ לייכטן צאָפּל. זשאַק איז דרייסטער געוואָרן. ער האָט אַרייַנ-
געשאַרט זיין האָנט אונטער איר אָרעם און דערפּילט אונטער זיינע פינגער
איר פּעסטע ברוסט, וואָס האָט נאָכגעגעבן. תּחלת האָט זי זיך געמאַכט
ניט וויסנדיק, האָט ווייטער געקוקט גלייכנילטיק אָפּן עקראַן, ווי זי וואָלט
ניט געפּילט זיין האָנט. אָבער ווען ער איז געוואָרן צודרינגלעכער און
פרובירט זי אַרומנעמען מיטן אָרעם, האָט זי, ניט אָפּווענדנדיק אירע אויגן
פון די בילדער, געזאָגט מיט אַ קאַלטע שטימע:

— דו גייסט צו שנעל, מיין ליבער!

אין איר שטימע האָט געקלונגען אַזויפּיל דערפּאַרונג און איבער-
לענגנהייט, אַז זשאַק האָט זיך דערפּילט באַליידיקט און האָט פּאַרביסן די
ליפּן. „איך מוז זי האָבן!“ — האָט ער זיך געזאָגט — „אַז איך וועל זי
אינמאָל ריכטיק האָבן, וועט זי אויפהערן זיך שפּילן מיט מיר!“

אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן זיי זיך אָפּגערעדט צו טרעפּן אין
וואַלד, וואו ס'איז דעם קומענדיקן זונטיק פּאַרגעקומען אַ גרויסער מיטינג
און פּאָלקס-יום-טוב, אַף וועלכן זשערמען האָט זיך געקליבן מיט איר
גאַנצער משפּחה. זשאַק איז אַרויסגעפּאַרן אינדערפּרי. פון גאַנץ פּאַרזי
און פון אַלע אַרומיקע פּאַרשטעט האָבן געשטראַמט מענטשן מיט צוגן,
מיט טראַמוויען, מיט אויטאָבוסן און אַף ביסיקלעטן. עס זיינען געפּאַרן
גאַנצע פּאַמיליעס מיט קינד און קייט, מיט פּעקלעך עסן און צוזאַמענ-
געלייגטע, לייִוונטענע שטולן. יונגע אַרבעטער האָבן מיטגעפירט צוזאַמענ-
געוויקלטע פּאַנען און פּלאַטערנדיקע טראַנספּאַרענטן מיט לאָזונגען.

ס'איז געווען אַ הייסער טאָג. אין וואַלד גופא איז שוין געווען אַ
גרויסער עולם און מענטשן האָבן אַלץ געשטראַמט און געשטראַמט פון
אַלע זייטן, און מיטאַנג-צייט האָט זייער צאָל דערגרייכט אַ האַלבן מיליאָן.
ס'איז געווען ערב דעם „פּאָלקס-פּראָגנט“, ווען דאָס פּאַריזער פּאָלק האָט
אויפגעברויזט און זיך געשטעלט אַף די פּיס, ווי ער וואָלט דערזען די
שוואַרצע כּמאַרעס, וואָס רוקן זיך אָן אַף די האַרזיאָנטן.

זשאַק האָט געזוכט זשערמענען. ער האָט געוואַנדערט צווישן דער
מענטשן-מאַסע, וואָס האָט זיך צעשפּרייט משפּחות און גרופּעס-ווויזן, זיך
געלייגט אונטער די ביימער און פּאַרנומען יעדן באַגראַזטן ווינקלעלע. אינ-
דערמיט, אַף אַ פּרייען פּלאַץ, איז אויפגעשטעלט געוואָרן אַ טריבונע
מיט אַ הויכריידער אין אַלע זייטן, מיט עסטראַדעס פּאַר טענצערנס און
מיט לאָזשעס פּאַר אַרקעסטערס. באַ דער זייט, צווישן ביימער און גרינס,

איו אויסגעבויט געוואָרן אַ באַראַקן־שטאָט, מיט גאַסן, וואָס האָבן גע-
טראָגן נעמען פֿון רעוואָלוציאָנערן און פֿאַרטיי־פירער, מיט ספּעציעלע לאָ-
קאַלן פֿאַר אימפּראַווירטע רעסטאָראַנען און יריד־שפּילן.

דאָס פּאָלק האָט זיך געגרייט צו אַ גרויסער פּאָליטישער מאַניפעסט-
טאַציע און צו אַ רוישיקן יום־טובֿ — באַ די דאָזיקע מאַסן פֿון די מאַ-
דערנע צייטן האָט די פּאָליטיק, פֿונקט ווי אַמאָל די רעליגיע, איינגע-
שלאָסן דעם גלויבן, די מאָראַל און די פּילאָזאָפּיע, און צוגלייך מיט דער
רעליגיע האָט זי פֿאַרבונדן די מאַניפעסטאַציעס פֿון מאָראַלישן ווילן מיט
קאָלעקטיוון אויסברוך פֿון ענטוויאַזם און יום־טובֿדיקער פּרייד.

זשאַק האָט זיך געשאַרט צווישן עולם און געקוקט אין אַלע זייטן,
צו ער וועט ניט דערזען זשערמענען. דערווייל איז דער יום־טובֿ אוועק אין
גאַנג, די הויכריידערס האָבן זיך צערעוועט און גערופן דאָס פּאָלק זיך צו
גרייטן צום קאַמף קעגן די מאָדערנע שקלאַפֿן־הערן און פּעאַדאַלן. זיי האָבן
גערעדט קעגן דער מלחמה, וואָס באַדייט אַ שחיטה פֿון מיליאָנען יונגע
לעבנס, זיי האָבן אַפּעלירט צו די מאַמעס און געזידלט די קאַנאַנען־
הענדלער, וואָס גרייטן דעם קריג.

דער עכאָ פֿון די פּאַטשנדיקע הענט און הורא־געשרייען האָט זיך
צערטאַגן איבער די אַרומיקע וועלדער. די אַרקעסטערס האָבן אָנגעהויבן
שפּילן און פֿאַרייניקט די הערצער אין אַ בשותפותדיקן קלאַפֿן צום זעלבן
טאַקט. אין די יוכן האָט געזירט דער בוימל אין גרויסע קעסלען און פֿאַר-
טייטוער אין ווייסע קיטלען האָבן סערווירט געבראַטענע קאַרטאָפּלעך
און וואַרשטלעך מיט ברויט. אַרום די שפּיל־באַראַקן איז דער עולם גע-
שטאַנען קאָפּ אַף קאָפּ: דאָס זיינען געווען בודקעס ווי יענע, וואָס מען
האָט אויפגעבויט אַף די פּלעצער און בולוואַרן פֿון דער שטאָט ערבֿ דעם
14־טן יולי אָדער ניי־יאָר: מען האָט געשאָסן אָדער געוואָרפֿן באַלעמס
אין אַ ציל און דער טרעפּער האָט באַקומען אַלס באַלוינונג אַ פּלעשל
שאַמפּאַניער. נאָר אָנשטאָט סתם פיגורן האָבן דאָרט געדינט אַלס ציל קאָ-
ריקאַטורן פֿון היטלערן און מוסאָלינין, וואָס האָבן נאָך יעדן קלאַפֿ פֿאַר-
וואָרפֿן מיטן קאָפּ און גורם געווען אַן אויסברוך פֿון פּרייד און געלעכטער
באַ די אַרומשטיינדיקע מענער און פּרויען, וועלכע האָבן לאַנגזאַם אָנגע-
הויבן שוויצן פֿון דער היץ, פֿון דער שטופּעניש און פֿון וואַקסנדיקער
התלהבות.

דער ענטוויאַזם, וואָס האָט אַרויסגעשלאָגן פֿון יעדן איינצלנעם,
איז געהאַנגען ווי אַ געדיכטער, פֿאַרשיכורנדיקער דאַמף איבער דער מאַ-

סע, האָט זי איינגעהילט ווי אין א נעפל און האָט צוריקגעווירקט מיט א טויזנטפאך פאַרשטאַרטער קראַפט אַר יעדן יחיד. אויך זשאַק איז פאַר- כאַפט געוואָרן פון דער אַלגעמיינער שטימונג. צוזאַמען מיט זיין אויפ- רעגונג איז געוואקסן זיין בענקשאַפט נאָך זשערמענען. ער האָט זי ניט אויפגעהערט זוכן, וואַנדערנדיק פון ווינקל צו ווינקל, צווישן צענדליקער טויזנטער פנימער.

ערשט אין שפעטן נאַכמיטאָג האָט ער זי דערזען אין שאָטן פון אַ בוים, צווישן אַ קאָמפּאַניע אומבאַקאַנטע מענטשן, וואָס זיינען האַלב- געזעסן, האַלב געלעגן אין אַ קרייז אַפן גראַז.

ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָרט זיצט זי לעבן אירע עלטערן און ניט גענוג דרייסט צוצוגיין, איז ער שטיין געבליבן פונדערווייטנס, הינ- טער אַ בוים, און זי באַטראַכט. זשערמענס משפּחה צוזאַמען מיט קרובים און גוטע פריינט האָבן זיך געקליבן פראַווען אַ סעודה. אַ מיטליעריקע פרוי, האָט האַלב געקניט, איבערגעבויגן איבער עטלעכע אויסגעשפּרייטע צייטונגען און געמאַכט אָרדענונג אין די מאַכלים, וואָס זיינען דאָרט אַרומגעלעגן: אַ האַלבער, געבראַטענער קרוליק, פאַרשירענע וואַרשטן, עטלעכע קאָטלעטן און אַ פּאָר לאַנגע ברויטן. זי האָט געהאַט אַ שווער- לעכן, עטוואָס פאַנאָדערעגעאַסענעם גוף, אַ פולן, קיילעכדיקן בוזים און רויטלעכע, דיקע הענט. זשאַק האָט אַ קלער געטאָן, אַז דאָס מוז אוראָי זיין זשערמענס מאַמע און ער האָט אַ מעסט געטאָן אין געדאַנק דעם מהלך צווישן דער שלאַנקער, גוט-געפאַרעמטער טאַכטער און דער פאַר- עלטערטער, אויסגעהאַרעוועטער מוטער.

אין איין זייט פון קרייז זיינען געזעסן עטלעכע טאַטעס, אַריינגע- קוקט אין אַ צייטונג, גערויכערט און געשמועסט געמיטלעך. כמעט אַלע האָבן זיי געהאַט אויסגעצויגענע פנימער, וואָס האָבן אויסגעזען לענגער צוליב די אַראָפּגעצויגענע דאַשקעס פון זייערע קאַשקעטן, וואָס זיי האָבן ניט אַראָפּגענומען פון זייערע קעפּ. זיי האָבן געטראָגן העלע אנצוגער מיט לאַנגע שטרייפן — וואָס זשאַק האָט געקענט פון די וויסטאַוועס פון די טאַנדעט-געשעפטן אַר ריוואָלי גאַס — און זייערע קראַוואַטן (די יינגערע האָבן געטראָגן רויטע קראַוואַטן) זיינען געווען נאַכלעסיק אויס- געבונדן.

אייניקע האָבן געשפּילט מיט די קליינוואַרג, וואָס האָבן זיך גע- פלאַנטערט צווישן די דערוואַקסענע, האָבן זיי אַרויפגעזעצט אַר די פליי- צעס, געהוידעט אַר די קני און גוטמוטיק געלאַכט איינינעם מיט די

שטיפנדיקע קינדער. זשערמען איז געזעסן צווישן די יונגווארג. אירע באָסן זיינען געווען פאַרויטלט און זי האָט געלאַכט דאָ צו איינעם דאָ צו אַן אַנדערן פון די יונגע חברה, וואָס האָבן זיך מיט איר געוויצלט אַפּן קול פאַר טאַטע-מאַמע אין די אויגן.

די מיטליעריקע, ברייט-גופיקע פרוי האָט אָנגעהויבן שניידן דיקע המוציאס פון די לאַנגע ברויטן און זיי באַלייגט מיט שטיקלעך פלייש. איינער פון די מענער האָט אַרויסגעצויגן אַ ליטער רויטן וויין פון אַ סאָר שיק און אַריינגעגאַסן אין די צוויי גלעזער, וואָס איינע פון די פרויען האָט אים דערלאַנגט. מען האָט געטרונקען לויט דער ריי נאָך, פריער די עלטערע, דאָן די יונגע און צום סוף די פרויען. זשערמען האָט אויך אויסגעטרונקען אַ פולע גלאָז. פאַמעלעך האָט אַ רויטקייט אָנגעהויבן אַרויסשלאָגן אין אירע באָסן. אויך די קינדער האָבן געטרונקען — זיי האָבן באַקומען נאָך האַלבע גלעזער און זיך באַקלאָגט הלמאי זיי ווערן באַעולחט.

די מאַמע האָט אויסגעטיילט גראַבע סאַנדוויטשן און דער עולם האָט פון זיי געריסן גרויסע ביסן. איינער פון די מענער האָט בשעת מעשה געהאַלטן אין איין אַריינגיסן וויין אין די גלעזער און אַלץ אַרויס-געשלעפט פרישע ליטער-פלאַשן פון קאַשיק, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַן אומויסשעפבאַרער וויין-קעלער.

זשאַק איז געשטאַנען הינטער אַ נאָנטן בוים און געלויערט אַף יעדע באַוועגונג פון זשערמענען, וואָס האָט אים אויסגעזען באַצויבערנ-דיקער און שענער ווי געוויינלעך. ער איז געווען אייפערזיכטיק אַף די שמייכלען, וואָס זי האָט אַזוי פרוי געשענקט די יונגע חברה פאַר טאַטע-מאַמע אין די אויגן, אַף די פרעמדע ליפּן, וואָס האָבן באַרירט די גלאָז פון וועלכער זי האָט אַקאַרשט געטרונקען. זי האָט אויסגעזען עטוואָס באַ-רוישט פון וויין און לאַכנדיק האָט זי ברייט צעעפנט איר מויל און געוויזן אַ רויטע צונג צווישן ווייסע ציינדלעך און שרייאַיק-אָנגעמאַלטע ליפּן. איר מאַמע איז כלל ניט אַזוי בייז — האָט אַ טראַכט געטאָן זשאַק.

פון צייט צו צייט האָט זשערמען אויסגעדרייט דעם קאַפּ און גע-וואָרפן אַן אויפמערקזאַמען בליק אַרום. אין זשאַקן האָט זיך געוועסט אַ האַפּענונג, אַז דאָס זוכט זי טאַקע אים. אָבער ווי אַלע פאַרליבטע האָט ער ניט געוואָלט גלויבן דער דאָזיקער האַפּענונג, ווייל זי האָט אים אויס-געזען צו שיין אַף צו זיין אמתדיק. מיטאַמאָל האָט דאָס מיידל אים באַ-מערקט. זי האָט אַראַפּגעלאָזן די אויגן און אין אַ וויילע אַרום האָט זי

אים געמאכט א צייכן מיט דער האנט, ער זאל אף איר ווארטן — זי וועט באלד קומען.

אין עטלעכע מינוט ארום האָט זי זיך כמעט אומבאמערקט אַרויס-געשאַרט פון צווישן אירע משפּחה-לייט, וואָס האָבן זיך דערהיצט דורך דער אַכילה און טרינקען און האָבן געשמעסט הויך אַף קוף, אין ליאַרעם פון אויפגערגטע שטימען און אויסברעכנדיקע פּרויען-געלעכטערס. זי איז געגאַנגען שנעל, האָט זיך עטלעכע מאָל אומגעקוקט און ערשט ווען זי האָט זיך אַזוי דערווייטערט פון דער קאַמפּאַניע, אַז די ביימער האָבן זיי פאַרשמעלט, האָט זי זיך אָפּגעשמעלט און געוואַרט אַף זשאַקן.

אירע אויגן האָבן געפינקלט מיט אַ גלאַנץ פון אַ לייכטן בגילופין, אירע באַקן האָבן געפלאַמט מיט אַ רויטקייט פון פּריידיקער אויפּרעגונג. זי האָט אָנגערירט זשאַקן מיט אַ פינגער און שטיל געזאָגט:

— קום!

זי איז געגאַנגען פאַרויס, אין זיגזאַגן, צווישן ביימער, קוסטעס און גרופּעס אַרומליגנדיקע מענטשן, וואָס האָבן געהאַלטן אין עסן. זשאַק איז איר נאָכגעגאַנגען, ווייל ס'איז ניט געווען אַף די שטעגלעך גענוג פּלאַץ צום גיין לעבנאַנדער, און הגם ער איז געגאַנגען אָפּגערוקט, אַ שריט הינט טער איר, איז איר פאַרגעקומען ווי זי וואָלט אים געפירט באַ דער האַנט. ער איז איר נאָכגעגאַנגען בלינד, ניט געקלערט וואוהין, האָט נאָכגעפּאַלגט אירע באַוועגונגען ווי אַ שטאַל-נאַדל, וואָס ווערט געצויגן דורך אַ מאַגנעט אין באַוועגונג. און דער צוציענדיקער שטראַם איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז ער האָט געשאַפּן אין זשאַקן אַ געפיל, ווי ער וואָלט געגאַנגען האַרט לעבן איר און זי באַרירט.

ביסלעכווייז איז דער עולם שיטערער געוואָרן. מען האָט אָנגעטראַפּן נאָר פאַרנינצלע מע גרופּעס אָדער פּאַרלעך. דער גערויש פון המון איז שוואַכער געוואָרן און זיך דערטראַגן ווי אַן עכאָ פון דער ווייט. די זון האָט זיך געלייגט און נאָר לאַנגע שטרייפן לייכט האָבן זיך דורכגעריסן צווישן די ביימער. אויך זשערמען האָט אויסגעזען אָפּגעקילט. אין אירע באַקן איז געפאַלן אַ צאַרטע בלאַסקייט. אירע אויגן האָבן געקוקט רואיק און געלאַסן. באַלד האָט מען קיינעם ניט געזען אַף דעם גאַנצן שטח אַרום.

זשערמען איז שטיין געבליבן און זיך אַרומגעקוקט. דאָן האָט זי זיך פאַרקירעוועט צו אַ דיקן, פאַרצווייגטן בוים, אַרום וועלכן ס'איז גע-וואַקסן אַ הויכער, געדיכטער גראַז. זי האָט געוואָרפּן אַ בליק אַרום און

ניט דערזענדיק קיין לעבעדיקן נפש פאר די אויגן, האָט זי זיך אַראָפּ-
געלאָזן אַפן גראָז און אויסגעשטרעקט אירע אַרעמס צו זשאָקן:
— קום! — האָט זי קורץ גערופֿן.

ער האָט געפֿאָלגט. איר מויל איז געווען הייס. זשאָק האָט געפֿילט די
וואַרעמע פייכטקייט פון איר צונג, וואָס האָט זיך געגליטשט איבער זיינע
ליפֿן. עס האָט אים אַ שווינדל געטאָן אין קאָפּ — ער איז געווען איבער-
ראַשט און זייער אינטימקייט איז אים פֿאַרגעקומען אומגעריכט, ווייל זי
איז ניט געווען קיין פּוּעל-יוצא פון דער אָנשטרענגונג פון זיין ווילן. ער
האָט זיך דעריבער געפֿילט פּאַסיוו און נאַכגיביק. זשערמען האָט פֿאַר-
וואָרפֿן זיינע אַרעמס אַרום איר קערפּער און געפֿליסעטערט:
— נעם מיך אַרום אָט-דאָ! אָט-דאָ!

און די גאַנצע צייט האָט זשאָק געהאַט אַ געפיל, אַז ער איז אַן
אומוויכטיקער און נעבנזאַכלעכער, ווי די דאָזיקע פרוי וואָלט אים באַ-
נוצט אַלס אינסטרומענט צו באַפֿרידיקן איר באַגער. ער האָט אויסגעפֿילט
אירע וואונטשן, ניט איבערטערנדיק קיין שום גרענעץ איידער זי האָט
עס פֿאַרלאָנגט. פּלוצלונג האָט זי געזאָגט:

— נו, איצט קום! עס קען נאָך עמעצער אָנגיין. קום!

דערנאָך איז זשאָק געבליבן אויסגעצויגן אַפן גראָז, דער קאָפּ אייני-
געגראָבן אין זשערמענס שוים. ער האָט געפֿילט אַ טיפּע אויפֿרענונג אין
זיין ברוסט. הגם זיין וואונטש איז מקוים געוואָרן און ער וואָלט איצט
באמת געקענט באַהויפֿטן, אַז זשערמען איז זיין מעטרעס, האָט ער פֿאַר-
באָרגענערהייט געהאַט אַ געפיל, אַז דאָס מיידל האָט זיך אויך דאָס מאָל
אַרויסגעגליטשט פון זיין רשות. ס'האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער
האָט זי כלל ניט באַזעסן, ווי מען איז געוואוינט צו זאָגן אין אזא פּאַל
וועגן באַציונגען צווישן מאַן און פרוי. דאָס געפיל פון אייגענער פּאַסי-
וויטעט און די איבעראַשונג, וואָס האָבן אויסגעשלאָסן די באַטייליקונג
פון זיין ווילן, האָבן פֿאַרמינערט אין זיין באַוואוסטזיין דעם סאַטיספאַק-
ציע-געפיל פון באַפֿרידיקטן וואונטש. דאָס מיידל האָט אים אויסגעזען
אומדערגרייכבאַר און זיין ליבע צו איר איז נאָך שטאַרקער געוואָרן ווי עס
איז אָפט דער פּאַל באַ ניט געזעטיקטע ליידנשאַפטן.

זשערמען איז שנעל געקומען צו זיך נאָך קורצן, צאַפֿלדיקן אויפֿ-
ברויז פון אירע אינסטינקטן. זי האָט פּאַמעלעך אַראָפּגעשאַרט זשאָקס
קאָפּ פון איר שוים און אַראָפּגעצויגן איר קלייד איבער די קני. דאָן האָט
זי זיך גענומען זאָרגפֿעלטיק אויסגלייבן די קנייטשן אין אירע מלבושים

און ארויסקלויבן די טרוקענע גרעזלעך, וואָס האָבן זיך איינגעטשעפעט
אין אירע האָר. זי האָט געבעטן זשאָסן איר צוצוהעלפֿן און דערביי באַ-
מערקט:

— ביסט אַ יינגל! אַפילו זיך קושן ווי עס באַדאַרף צו זיין קענסטו
ניט!

זשאָס איז רויט געוואָרן איבער די אויערן. זיי האָבן זיך געלאָזט
צוריק אין דער ריכטונג, וואו עס איז פֿאַרגעקומען דער מיטינג און פֿעלד-
יוס-טוב. זשערמען איז געווען אייליק און איבערגעחורט עטלעכע מאָל,
אז זי מוז געפינען די עלטערן איידער דער אָונט וועט צופאַלן, כדי זיך
אומצוקערן מיט זיי אַהיים. איין מאָמענט נאָר האָט זי פֿאַרלאַנגזאַמט אירע
שריט און זיך צודריסנדיק לויכט צו זשאָסן האָט זי געפרעגט:

— האַסט מיר ליב, זשאָס?

— יאָ! — האָט ער אויפגעוואַכט פון זיין פֿאַרטראַכטייט.

— באמת?

— אַה שטענדיק, זשערמען!

— ביסט אַ גוטער יינגל — האָט זי פֿאַרלייגט זיין אַרעם איבער
זיין טאַליע און אים אַ קוש געמאָן איבערן מויל.

ער איז איר געווען דאַנקבאַר. אַט אזוי — סענטימענטאַל און ווייך
— האָט ער זי געוואָלט האָבן. אָבער באלד זיינען זיי געקומען צווישן
עולם. זשערמען האָט זיך שנעל געזעגנט און זיך געלאָזן זוכן איר משפּחה.
זשאָס האָט זיך געפילט אַ סך פייערלעכער אין די קומענדיקע טעג,
בעת ער איז געגאַנגען זי אָפּוואַרטן: סוף כל סוף האָט ער געהאַט אַ סלאָרן
באווייז, אַז ער לויפט איר ניט סתם אזוי נאָך און לגבי דער אויסערלעך
כער וועלט האָט ער געהאַט מיט איר אַ געמיינזאַמען סוף, וואָס האָט זיי
ביידן פֿאַרבונדן. זיי האָבן זיך געטראָפֿן, ווי פֿריער אין גרויסן קאַפּע-
הויז. אָבער וואָס מער זיי האָבן זיך דערווייטערט פון יענעם זונטיק נאָכ-
מיטאַג, אַלץ מער האָט זשאָס געפילט — אויסער דעם וואַקסנדיקן, פֿיר-
זישן פֿאַרלאַנג — אַ נויטווענדיקייט צו אַ נייעם באַווייז פון זייער צוזאַ-
מענגעהעריקייט. בפרט אַז זשערמען האָט זיך אין איר גאַנצן באַנעמען
געפירט אזוי ווי פֿריער, ווי עס וואָלטן צווישן זיי קיין גרויסע זיבן זאַכן
ניט פֿאַסירט. ער איז אָבער נאָך אַלץ געווען אומדרייסט און אָפּגעלייגט
דעם געשפּרעך פון טאַג צו טאַג.

ס'איז געווען אין מיטן דער וואָך, ווען זשאַק האָט זי אָפּגעוואַרט
און זיי זיינען געגאַנגען ווי געוויינלעך צום גרויסן קאַפּע-הויז „טו וואַ
ביען“. אפּן שוועל האָט ער אַ זאָג געטאָן:

— ווילסט אַרײַנגיין?

— יאָ. פאַרוואָס נײַט?

— אפּשר פּאַרן מיר ערנעץ אַנדערש?

— וואוהיין? — האָט געפרעגט זשערמען און אים געקוקט מיט אַ

נאַוון בליק גלייך אין די אויגן אַרײַן.

— ער האָט זיך צעטומלט:

— וואוהיין?... דאָ איז שטענדיק אַ טומל... פּול מיט מענטשן. מיר

וואָלטן געקענט נעמען אַן אויטאָבוס... אַראָפּפּאַן צום „פּלאַס דע לאַ
נאַסיאָן“...

ער האָט געשטאַמלט און זיין ריידעריי האָט אים גופּא אויסגעזען
נאַרײַש. וואָס איז עפעס דער נאַסיאָן-פּלאַץ מער יחסן ווי די „גרויסע בול-
וואַרן“? אינדעראמתן האָט ער געוואָלט פּאַרן אַהינצו, ווייל ער האָט
דאָרט געקענט אַ קליינעם האָטעל, וואו זיי וואָלטן געקענט נעמען אַ צי-
מער אַף עטלעכע שעה און פאַרבלייבן אַף פיר אויגן. ער האָט זיך אָבער
ניט געריכט, אַז זשערמען וועט אָנהויבן אויספרעגן „פאַרוואָס?“ און
„וואוהיין?“ געמיינט האָט ער, אַז זי וועט גאַרנישט פרעגן, אַז זי וועט
זיך לאָזן פירן און ניט ריידנדיק דערפון וועלן זיי ביידע וויסן וואוהיין,
און וועלן טראָצעם שפּאַנען מיט קלאַפּנדיקע הערצער, אין אַ געוויסער
אומזיכערהייט, צו עטוואָס, וואָס איז גאַנץ גענוי באַקאַנט און איז טראָצ-
דעם איינגעהילט אין אַ שלײַער.

אָבער זשערמען איז אַזוי נײַטער און גראַדע אין איר נײַטערקייט
ליגט אַזויפיל פאַרפירערישער רײַך, וואָס רענט אויף די חושים און צע-
טומלט די געדאַנקען. זשאַק וויל ניט אויסקלערן אַף גיך עפעס אַנדערש,
כדי זיך צוריקצוציען און ער מאַכט זיין פאַרשלאַג אין אָפּגעהאַקטע זאַצן:
— איך קען דאָרט אַ קליינעם האָטעל. איך קען דעם בעל-הבית...
מיר וואָלטן דאָרט געקענט זיין אַלײַן...

— אה, דו ווילסט היינט שלאָפּן מיט מיר! — ענטפּערט זשער-
מען נאַכלעסיק, ווי מען רעדט וועגן זעלבסטפאַרשטענדלעכע ענינים, און
אַף אירע ליפּן באַווײַזט זי אַ קוים באַמערקבאַרער שמײַכל — האָסט דאָך
גלייך געקענט זאָגן!

און נאָך אַ קורצער פּוּנע גיט זי צו:

— אָבער היינט האָב איך קיין צייט ניט. איך מוז פאַרן אַהיים, ווייל כ'האָב צוגעזאָגט דער מאַמען איר היינט צוהעלפֿן צירעווען זאָסן. זשאַק נעמט אויף איר ענטפער ווי אַן אויסרייד און אַן אָפּזאָג. זיין יום־טובֿדיקע שטימונג פון די לעצטע טעג פאַרשווינדט. ער האָט געהאַט אַ טעות, דאָס מיידל האָט אים ניט ליב!... און איידער ער גיט זיך אָפּ אַ דיין־זשבון פון פאַרגעקומענעם, ווערט ער דורכגעדרונגען פון אַ געפיל, אַז ער איז פאַרפלאַנטערט אין אַ טראַגישער ליבע.

— און אויסערדעם בין איך הונגעריק ווי אַ וואָלף! — זאָגט זי — דו צאָלסט מיר אַ „גראַטינעי“, זשאַק?

און אירע אויגן קוקן מיט אַ קעזישן, לאַשטשענדיקן גלאַנץ. אינעווייניק, ווען זיי זיצן באַ אַ טישל, לעפֿלט זשערמען מיט גרוי־סער כונה דעם „גראַטינעי“ — אַ געדיכטע זופּ, נעמישט מיט געריבענעם קעז, וואָס ציט זיך אין לאַנגע, קלעפֿנדיקע פּאַסן. אונטערן טיש, אַף איר קני, האַלט זשאַק איר פרייע האַנט און קוקט מיט פאַרגעניגן ווי זי עסט מיט אַ יונגלעכן, וועלפֿישן אַפעמיט. צום ערשטן מאל אין זיין לעבן עמפינדעט ער אַ דראַנג נאָך אַ משפּחהדיקער, היימישער נאָנטקייט צו דער געליבטער פרוי: וואוינען מיט איר אין זעלבן צימער, זיצן מיט איר אַליין, נאָך אַ רושיקן, דערמיטנדיקן טאָג, באַ אַ טיש, וואָס זי וועט גרייטן.

ער האָט ביז איצט פאַראַכטעט די משפּחהדיקייט, וואָס האָט זיך אין זיין געדאַנק אידענטיפֿיצירט מיט טעמפּער, קליינבירגערלעכער רו־איסקייט. ווי זיין גאַנצע גענעראַציע אין דאָזיקן עלטער האָט ער געהאַלטן פון אַן אידעאלער, פרייער ליבע. און גאָר פּלוצלונג בליצט אים דורך דער געדאַנק, אַז מיטן דאָזיקן מיידל איז עס גאָר ערנסט, אַז ער וואָלט מיט איר חתונה געהאַט.

אָבער ווען זשערמען איז אוועק, איז דאָס היימישע, ליבלעכע געפיל פאַרשוואונדן. איר אָפּזאָג איז אויסגעוואַקסן אין זיינע אויגן צו אַ טראַג־געדיע. נאָכדעם ווי ער האָט זי באַגלייט צום אונטערגרונד־באַן, האָט ער זיך אומגעקערט אין קאַפּע און זיך געזעצט אין אַ ווינקל, פאַרטיפּט אין טרויעריקע מחשבות פון אַ טראַגיש־פאַרליבטן, פאַרלאָזענעם יונגמאַן.

דורך די גרויסע שויבן האָט ער געקוקט אַף דעם אומוויפּהערלעכן מענטשן־שטראָם, וואָס האָט זיך געצויגן, איבערן טראַטואַר. פון דרויסן האָט זיך ליאַרעמענדיק אַריינגעריסן די גרויס־שטעטישע נאַכט. אין לאַג־קאַל גופּא האָט געהערשט אַ הין־אוין־אַהער פון זיך בייטנדיקע מענטשן:

יונגעלייט האָבן געעסן שטייענדיק באַ די טישלעך „פראַנקפורטער“ און פאַרטונקען מיט קופּלס ביר, אַרבעטער אין „בלויען“ האָבן לאַנגזאַם גע- שלוקט באַס פאַרבאַנק גלאַנצנדיקע אַפּעריטיוון, באַזוכער פון באַרימטן, שכנותדיקן קבאַרעט „א. ב. צ.“ זיינען אַריינגעקומען זיך אָפּכאַפּן דאָס האַרץ פאַרן אָנהויב פון דער פאַרשטעלונג. גאַסן־מיידלעך זיינען צוריק־ געקומען פון אַ „טור“ מיט אַ קליענט און זיך הונגעריק געוואָרפן אַף סאַנדוויטשן אָדער קאַלכס־בראַטן — לויט דעם ווי דער מול האָט זיי אין יענער נאַכט צוגעשפּילט.

די שעהן האָבן זיך גערוקט. עס זיינען דערשינען עלעגאַנטע טיפּן, וואָס מען האָט לויט די פּנימער דערקענט אַלס אונטערוועלט־מענטשן. פאַרטאָג זיינען געבליבן כמעט נאָר די גאַסן־מיידלעך און זייערע „באָד־שיצער“. זיי האָבן זיך פאַרוקט אין די ווינקלען און די פּרויען האָבן אַרויסגעצויגן געלט־נאָטן פון זייערע זאַקן, האָבן זאָרגפּעלטיק געצויילט זייערע פאַרדינסטן און זיך געטיילט מיט זייערע „פּראַקטיקאַרן“, וואָס מען האָט דערקענט לויט זייערע חוצפּהדיקע מאָרדעס און פאַרדעכטיקע אויגן. זיי זיינען פאַרשוואַנדן ווי די שאַטנס מיטן ערשטן גרויען פון טאָג.

זשאַק איז געבליבן ביז פאַרטאָג. ער האָט מורא געהאַט בלייבן אַליין און ער האָט געהאַפּט צו פאַרטויבן זיינע טרויעריקע רעיונות אין הרהאָ פון נאַכט לאַקאַל. אָבער די מידיקייט האָט אים נאָך מעלאַנכאָלי־שער געמאַכט. ער איז זיכער געווען, אַז זשערמען האָט אים ניט ליב: זי האָט דאָן, אין וואַלד, אים גענומען סתם אַזוי, צופּעליק, ווי זי וואַלט גע- נומען יעדן אַנדערן! און איצט מאַכט זי כלל קיין וועזן ניט פון זייערע באַציונגען...

אַ ניט אויסגעשלאָפּענער, מיט אַ שווערן קאַפּ איז ער געקומען פאַר- טאָג אַהיים. זיך לייגנדיק אין בעט, האָט ער דערהערט אַ גערויש אין נאָנטן צימער. „די מאַמע שלאַפּט נאָך אודאי ניט!“ — האָט ער אַ קלער געטאָן — ער האָט געוואוסט, אַז זי בלייבט האַלב־וואַך און וואַרט יעדע נאַכט ביז ער קומט אַהיים. זי איז באַזאָרגט, דערפאַר וואָס ער האָט לעצטנס כמעט אויפּגעהערט לערנען און מישט זיך אין פּאָליטיק. נאָכן „ניינטן פעברואַר“ האָט ער זיך אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואַרט, אַז ער איז „אַרויס אין גאַס“ — אין יענער גאַס, וואו אַרבעטער־דעמאָנסטראַציעס האָבן טראָץ דעם פאַרבאָט פון דער פּאָליציי מאַרשירט צום רעפּובליק־ פּלאַץ. און זי האָט לאַנג ניט געקענט קומען צו זיך, וואָס איר זון איז

געווען דאָרט, וואו מען האָט ממש געשאָסן און עס זיינען געפאלן טויטע.
איינמאָל האָט ער געהערט ווי זי האָט גערעדט מיטן טאָטן וועגן דעם זונם
דרכים און דער טאָטע האָט זי אָפגעפטרט מיט זיין שטענדיקן ענטפער:
— היינטיקע קינדער! מען קען זיי דען אַרויפזעצן אַ קאַפּ?!

אוראי! — האָט זשאַק געקלערט זיך לייגנדיק אין בעט — זיי זיי-
נען דאָך ניט מער ווי קליינבירגער!... און ס'איז אים געקומען אָפן גע-
דאַנק, אַז אין איצטיקן מאָמענט מוז דער פּראָלעטאַריאַט זיך באַמיען צו
געווינען געוויסע טיילן פון קליינבירגערטום. דעם טאָטן וואָלט מען אַוראי
געקענט געווינען! — האָט ער באַשלאָסן — ער לאָזט זיך ריידן און באַ-
מיט זיך צו פאַרשטיין מיטן שכל...

פאַרן איינשלאָפן האָט ער ווידער געקלערט וועגן זשערמענען און
זיך באַמיט נאָכצופאַלן און אַנאַליזירן יענע, זונטיקדיקע טרעפונג, וואָס
ער האָט צוליב דער איבעראַשונג כמעט ניט תּופּס געווען בשעת מעשה
מיטן באַוואוסטזיין.

צווייטער קאפיטל

שוין א שטיק צייט ווי העלען האָט געקאָנט מאַדמואַזעל זשיליעט באָר. צום ערשטן מאָל האָט זי זי געטראָפֿן מיט עטלעכע יאָר צוריק, ווען זי האָט געזוכט אַ וועג צו די קרייזן פֿון מאָנפֿארנאַס־קינסטלער, וואָס האָבן איר, דעם מיידל פֿון „פֿלעצל“, אויסגעזען כמעט אזוי הויכגעשטעלט און דערהויבן ווי די אמתע געטער פֿון „פֿארנאַס“. ס'איז געווען אין אַ ווייניג טערדיקן נאָכמיטאָג, אין לאַוור־מוזיי. העלען איז געשטאַנען אין אַ ווינקל, וואו עס זיינען געהאַנגען די בילדער פֿון די רענעסאַנס־מייסטער און האָט באַוואונדערט זייערע ווערק. מיטאַמאָל האָט אַ שטימע דאַנעבן געפרעגט:

— געפעלט אייך, מאַדמואַזעל?

— וואונדערבאַר! — האָט העלען געענטפֿערט מיט אַנטציקונג.

ערשט דאַן האָט זי זיך אומגעדרייט און דערזען אַ יונגע פֿרוי, וואָס איז געשטאַנען לעבן איר און זי באַטראַכט.

— און פֿונדעסטוועגן איז ניט זיכער, אַז די דאָזיקע „דזשאַקאַני־דע“ איז טאַקע דאָס אָריגינעלע בילד, וואָס איז געמאַלט געוואָרן אין משך פֿון פֿיר יאָר דורך לעאַנאַרדאָ.

— וואָס הייסט? — האָט העלען געקוקט דאָ אַף דער אומבאַקאַני־טער און דאָ אַפֿן הענגענדיקן פֿאַרטרעט.

— איר האָט קיינמאָל ניט געהערט, אַז די דזשאַקאַנדע איז אַמאָל געגנבעט געוואָרן פֿון לאַוור?

— אַה, איך האָב געהערט! ... ס'הייסט גענוי געהערט האָב איך ניט ... — האָט געשטאַמלט העלען, וואָס האָט געטראַכט, אַז זי וואָלט גע־

מעגט וויסן פֿון אַזאַ וויכטיקן ענין. — פֿאַרוואָס האָט מען עס געטאָן?
— אַפֿשר האָט דער גנב געוואָלט האָבן דעם פֿאַרגעניגן אויפֿצוהענן־

גען דאָס בילד אין זיין צימער. און אפשר צוליב געלט. אזא בילד איז דאָך ווערט מיליאָנען.

— פאר געלט? — האָט זיך אויפגערעגט העלען.

באָס ריידן האָט זי באַטראַכט די אומבאַקאַנטע. יענע האָט אויסגעזען פון אַ יאָר דרייסיק, איר קערפער איז געווען רייע, רונדלעך, אָבער גוט געפאַרעמט און גיט צענאַסן. זי האָט געטראָגן אַ שוואַרצע, זיידענע קלייד, געפרעסט איבער די ברוסטן און אַה דער טאַליע, און ברייט געפאַלדעוועט, ווי אַ צעעפנטער פּאָכער, איבער אירע פיס. אירע שוואַרצע האָר זיינען געווען לאַנג און גלאַט געקעמט, נאָר גיט לויט דער מאָדע, און פאַרשטאַרקט דעם אויסדרוק פון אירע טיפע, שוואַרצע אויגן. אין אַ ווינקל פון אירע לייכטגעפאַרבטע ליפּן אין געלעגן אַ שמייכל פון אַ דערוואַקסענעם, וואָס לאָזט זיך אַריין אין אַ שמועס מיט אַ קינד און האָט הנאה פון יענעם נאַיווער התפעלות.

די אומבאַקאַנטע האָט אויסגעזען עטוואָס אויסטערליש און געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק אַה העלענען. אַ קינסטלערן אודאַ! — האָט זי אַ קלער געטאָן — אַ מאָלערן און אפשר אַן אַרטיסטן? מען דאַרף זען, אַז דער שמועס זאָל גיט איבערגעריסן ווערן!

— אָבער מען האָט זיי דאָך געכאַפט, די גנבים!

— די אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליציי איז געשטעלט געוואָרן אַה די פיס.

— מען האָט אַרויסגעפירט דאָס בילד קיין אויסלאַנד?

— וואַרשיינלעך... — האָט דער שמייכל זיך אויסגעברייטערט אַה די ליפּן פון דער אומבאַקאַנטער — ס'איז אַ סברא, אַז מען האָט עס אַוועקגעפירט ביז אַמעריקע. ס'איז פאַראַן אַ נאַנצער ראַמאַן וועגן דעם אַ מין דעטעקטיוון ראַמאַן. באַ אַ געלעגנהייט וועל איך עס אייך אויס-לייען.

— אָבער מען האָט דאָס בילד סוף כל סוף געפונען?

— מסתמא. אָט הענגט ער דאָך אַנטקעגן אונדז. אָבער ווער ווייסט צי מען האָט טאַקע געפונען דעם אַריגינאַל?

— איר מיינט, אַז די גנבים האָבן פאַרפירט די פּאָליציי? — אין העלען געוואָרן אומרואַיק.

— אפשר. עס קען דאָך זיין, אַז די גנבים האָבן אונטערגערוקט דער פּאָליציי אַ זייער גוטע רעפּראָדוקציע און דעם אַריגינאַל האָבן זיי פאַרקויפּט פאַר אַ שיינער אפּותיקאַ! אפשר הענגט ער ערגעץ וואו, אין

דער קאלעקציע פון אן אמעריקאנער מיליאָנער? און אפשר האָבן זיי זיך דערשראָקן און עם פאַרקויפט כּחצי חנם צו אַן אַרעמען דאָרפס-לערער אָדער אַ באַשיידענעם גלח, און עם הענגט עד היום אַלס אַ פשוטע קאָפּיע, איינע פון מיליאָנען.

— אָבער עם זיינען דאָך פאַראַן וויסנשאַפטלעכע מיטלען צו אונ-טערשיידן צווישן אַריגינאַלן און רעפּראָדוקציעס — האָט פּראָטעסטירט העלען.

— אודאי זיינען פאַראַן. אָבער קיין זיכערקייט איז אין דעם נישטאָ!

כאַמערקנדיק העלענס דערשטוינונג, האָט זי אַ וויילע שפּעטער צו-געגעבן:

— אָבער שרעקט זיך ניט, מאַדמואַזעל, העכסט וואַרשיינלעך הענגט פאַר אונדזערע אויגן די עכטע „רושאַקאָנדע“. איך האָב נאָר אַ משונעת זאַ, אין ענין פון אַריגינאַלן און רעפּראָדוקציעס. יעדער מענטש האָט זיך זיינע משונעתן, ניט אמת?

— אמת! — האָט צוגעשטימט העלען, וואָס איז געווען פאַרכאַפט פון דער אויסטערלישער פרוי, און איז גרייט געווען מסכים צו זיין מיט אַלע אירע מיינונגען.

— אַמאָל קלער איך — האָט פאַרגעזעצט די אומכאַטאַנטע — וועגן לעבעדיקן אַריגינאַל, וואָס האָט געדינט לעאַנאַרדאָן אַלס מאָדעל פאַר דעם דאָזיקן בילד. זי איז געווען אַ פשוטע, בעל-הביתישע ווייבל פון פּלאָרענציע.

— אָבער זייער אַ שיינע!

— זיכער! אָבער די דאָזיקע טיפע געדאַנקען, וואָס דער מאָלער האָט אַריינגעצויבערט אין איר בליק און דער דאָזיקער שמיכל! צווישן לעבעדיקן אַריגינאַל און דעם טרוים פון קינסטלער איז אודאי געווען אַ היפשער מהלך.

זיי האָבן גערעדט שטיל, געפּליסטערט כמעט, ווי אין אַ מקום קדוש, כדי ניט צו שמערן די אַנדערע באַזוכער, וואָס האָבן זיך געשאַרט לענגוים די ווענט, פון בילד צו בילד. דערווייל האָט זיך דערנענטערט אַן עלטערע ענגלישע דאַמע מיט צוויי יונגע טעכטער און זיי זיינען אַ וויילע שטיין געבליבן אין יענעם ווינקל. דאָן האָבן זיי איבערגערויסן דעם שמועס. הע-לען האָט געהאַט אַ געפּיל, ווי זי וואָלט זיך דאָ געסודעט מיט אַ געליבטן,

און זיך באמיט אויסצובאהאלטן זייערע אינטימע געהוימנישן פאר די ארומיקע מענטשן.

— איר קענט אמאל קומען צו מיר! — האָט געזאָגט די אומבאָ- קאַנטע — איך האָב אויך באַ מיר אין שטוב עטלעכע בילדער... ניט קיין לעאָנאַרדאָס, פאַרשטייט זיך. מיר וועלן שמועסן.

די פרעמדע האָט אינטריגירט העלענען. ווער קען זי זיין? זי זעט אויס ווי אַ דאַמע פון דער געזעלשאַפט און די דאָזיקע דאַמען האָבן ניט אַזעלכע מאַנירן פון פאַרטשעפען אַן אומבאַקאַנטע מיידל מיט אַ געשפּרעך און זי נאָך דערצו גלייך איינלאָרן צו זיך היים. אפשר איז זי אַ מאַלערן, וועמען זי, העלען, איז געפּעלן געוואָרן אַלס מאָדעל? און אפשר איז זי?... זי האָט געוואוסט, אַז צווישן די דאַמען פון דער געזעלשאַפט און באַזונדערס צווישן סינסטלערנס זיינען פאַראַן אַזעלכע, וואָס קענען געניסן נאָך פון אומנאַטירלעכער ליבע. פונדעסטוועגן איז זי געווען אַנטשלאָסן זי ווידעראַמאל צו טרעפן. זיי האָבן נאָך אַ ווילע שפּאַצירט לענגוים דעם לאַנגן זאַל און דאַן האָט די באַקאַנטע איר אויסגעשטרעקט די האַנט:

— איר ווילט אמאל אַרויפקומען?

— מיטן גרעסטן פאַרגעניגן!

— אָט איז מיין וויזיט קאַרטע.

— ווען?

— ווען איר ווילט. אַמבעסטן נאַכמיטאָג.

— איבערמאַרגן, אַזויגער פיר, גוט?

— זייער גוט. איך וועל אַף אייך וואַרטן.

ווען די אומבאַקאַנטע איז פאַרשוואַנדן, האָט העלען אַריינגעקוקט אין דער וויזיט-קאַרטע. ס'איז דאָרט געווען אָנגעשריבן: „זשיליעט באָר, בולוואַרד דעז אינוואַליד...“ אה, זי איז זיכער פון דער באַרימטער פאַמיליע באָר! — האָט העלען אַ קלער געטאָן — און ס'האָט איר גלייך פאַר- דראָסן, הַלמאי זי האָט אָפּגעלייגט דעם ראַנדעוואו אַזש אַף איבערמאַרגן.

פאַר העלענען, וואָס האָט געשטאַמט פון „מזרח“ און איז אויס- געוואקסן אַפּן „פּלעצל“, זיינען דאַן אַזעלכע איינגעזעסענע, פּראַנצוויזיש- אַסימילירטע פאַמיליעס ווי „באָר-דרייפוס-ווייל“, געווען דער העכסטער אידעאל. נאָך העכער זיינען געשטאַנען די באַנסירן לאַזאַר און דאַן די ראָטשילדס. ס'איז ניט געווען אַזוי די רייכקייט פון די דאָזיקע איינ- געפונדעוועטע משפּחות, וואָס האָט אָנגעצויגן אַזאַ מיידל ווי זי. די דאָ-

זיסע פאמיליעס זיינען אָבער, אין אירע אויגן געווען ווי אַ בריק, וואָס
האָט געפירט צו דער הויכער געזעלשאַפט פון „גאַנץ פאַרזי“.

זי האָט געוואַרט מיט האַרצעלאַפעניש ווי זי וואָלט זיך געקליבן
אַפן ערשטן ראַנדעוואו מיט אַ געליבטן. שוין צומאָרגנס האָט זי אָנגעהויבן
זיך מישבן צו זיין, וועלכע קליידער זי זאָל אָנטאָן און אין באַשטימטן
טאָג האָט זי זיך לאַנג געשפּיגלט, האָט אָנגעשמירט די ליפּן מיט רויט,
האָט זיי אָפּגעווישט, ווייל זיי האָבן אויסגעזען צו שרייאַיק און זיי ווידער
באַשמירט. אַף בולוואַר דען אינוואַליד איז זי אָנגעקומען אַ האַלבע שעה
פאַר דער באַשטימטער צייט און זי האָט זיך אַרומגעדרייט ביז פיר אַזייגער
אַפן נאָנטן ראַג. צו דער באַשטימטער מינוט האָט זי אָנגעקלונגען אין טיר.
זשיליעט האָט געעפנט. זי איז געווען אָנגעטאָן אין אַ ברייטן שלאָף
ראַקס, אין וועלכן זי האָט אויסגעזען ווייניקער אָנגעצויגן און מוטערלעכער.
אויסטרעקנדיק העלענען די האַנט, האָט זי געזאָגט:

— אַ שאָד, וואָס איז זיינט ניט געקומען פריער! כ'בין געווען אַליין
און ניט געהאַט קיין חשק עפעס צו טאָן.

זי האָט גענומען העלענעס מאַנטל און אים אוועקגעלייגט אַף אַ פּאָר
טעל אין קאָרידאָר. לינסס האָט אַן אָפענע טיר געפירט צו אַ מעבלירטן
צימער. רעכטס האָבן זיך געשלענגלט טרעפּ צו אַן אויבערשטן שטאָק.
— איר ווילט פריער אָנסוקן די בילדער? — האָט געפרעגט זשי-
ליעט.

— יאָ, מאַדאַם! — האָט געענטפערט העלען, הנם זי האָט ניט גע-
וואוסט אַף זיכער, אַז זי וויל עס טאַקע טאָן אַפריער.
— איך האָב פאַרגעסן אייך צו פרעגן ווי איר הייסט — האָט
זשיליעט געזאָגט גייענדיק אַף די טרעפּ — אַנטשולדיקט!
— העלען.

— גוט, מאַדמואַזעל העלען, איר קענט אַליין באַטראַכטן די ביל-
דער. קיין גרויסע זאַכן פאַרמאָגן איך ניט. כ'וועל אייך ניט שטערן.
העלען האָט זיך געשאַרט לענגוויס די ווענט, וואָס זיינען געווען
באַהאַנגען מיט בילדער, מייסטנס רעפּראָדוקציעס פון גרויסע מייסטער
און עטלעכע אָריגינאַלן פון פאַר איר אומבאַקאַנטע מאָלער. פאַרבייגייענ-
דיק דאָס פענצטער האָט זי אַרויסגעקוקט אין דרויסן. דאָס הויז איז גע-
לעגן אין אַ שלוהדיקער גאַס, אין איינעם פון די לענגאַנטסטע קוואַרטאַלן
פון דער שטאָט. ניט ווייט האָט זיך געהויבן די קופּאָל, וואָס אַף נאַפּאָ-
לעאָנס קבר.

— מירן אראָפּגיין טרינקען קאָפּע?

— איך דאַנק אייך, מאַדאַם!

אונטן האָט העלען זיך געזעצט אין אַ פּאָטעל און באַטראַכט דאָס צימער. באַ איינער פון די ווענט איז געשטאַנען אַ ברייטע סאָפּע, אינ-מיטן — אַ פּירקאַנטיק טישל און עטלעכע פּאָטעלן אַרום. אַ פּאַליצעס, לענגוויס די ווענט, זיינען געווען אויסגעשטעלט שיינ-געבונדענע ביכער. אַ אַ קאַמאָדע, אין אַ ווינקל, איז געלעגן אַ דיקער באַנד רעפּראָדוקציעס פון סעזאַן.

— איר זיינט אַ מאָלערן? — האָט געפרעגט העלען.

— ניין. איך אינטערעסיר זיך נאָר. פון לאַנגווייליקייט מסתמא...

איך וועל אַריינעמען די מכשירים צום קאָפּע.

און זי האָט געעפנט אַ טיר צו אַ שכנותדיקן חדר, וואו ס'האָט זיך

געפונען די קיך.

פון לאַנגווייליקייט? — האָט אַ טראַכט געטאָן העלען — די דירה

זעט אויס ווי זי וואָלט דאָ געוואוינט אַליין. פונקט אזא דירהלע, וואָלט זי, העלען, געוואָלט האָבן! עס קומען זיכער צו איר אַסאך באַקאַנטע. זי קען זיך דאָך זיכער מיט אַ סאך קינסטלער. אוראי האָט זי אַ געליבטן. זי האָט געוואָרפן אַ בליק אַפן ברייטן סאָפּא — אפשר צווייל! זי האָט דערפילט אַן אייפערזוכט אַר אַ יענע אומבאַקאַנטע מענער, וואָס קומען אַהערצו און באַזיצן דאָס רעכט אַר דער דאָזיקער פרוי.

זשיליעט האָט אַריינגעבראַכט צוויי גלעזערנע קיילעכן, וואָס זיינען

געווען באַהעפט דורך אַ קאַרעק און אַ רערל. אַנציינדנדיק דעם קליינעם אַלקאָהאָל-לעמפל, וואָס זי האָט אַוועקגעשטעלט אונטער די קיילעכן, האָט זי געפרעגט:

— איר זיינט אַ היגע געבוירענע?

— ניין, איך בין ניט געבוירן געוואָרן אין פאַריז.

זי פלעגט עס אַזוי זאָגן, אַז ס'איז אויסגעקומען, אַז זי איז געבוירן

געוואָרן אין דער פּראַנציוזישער פּראָווינץ.

— פון רוסלאַנד? — האָט איבערגעפרעגט זשיליעט.

— ניין, געקומען מיט די עלטערן פון פּוילן. ווען איך בין נאָך

געווען אַ קינד.

— איך האָב דערקענט! דאָס האָב איך זיך צוגעוואוינט צו אונ-

טערשיידן פיזיאָנאָמיעס באַם באַטראַכטן בילדער. איך אינטערעסיר זיך מיט יידן.

— איר זיינט דאך אויך א יידישע!
— יא, אָבער פון די פראַנצויזישע יידן. די פראַנצויזישע יידן זיי-
נען נאָר א רעפּראָדוקציע, א מין קאָפּיע און נאָך אן אָפּגעבלאָסקעוועטע
דערצו!

— און וואו איז דער אַריגינאַל? — האָט א שמויכל געמאָן העלען.
צום ערשטן מאָל האָט זי, אין א שמועס מיט אן אַסימילירטן,
פראַנצויזישן יידן, זיך געפילט אומזשענירט מיט דעם, וואָס זי איז גע-
בוירן געוואָרן אין „מזרח“ און זיך אויפגעהאָדעוועט אַפּן „פלעצל“. אַביסל
אָפּערדיק, ווי איינער וואָס האָט זיך פּלוצלונג באַפרייט פון א משא, האָט
זי א זאָג געטאָן:

— אפּשר איז דער אַריגינאַל געגנבעט געוואָרן דורך אן אינטער-
נאַציאָנאַלער גנבים-באַנדע און איז אַרויסגעשמוגלט געוואָרן קיין אויס-
לאַנד און אַצינד הענגט ער אין א קאַלעקציע פון עפעס א מיליאָנער
אָדער, ווי אן אומבאַדייטנדיקע קאָפּיע, אין א צימערל פון א פּאָלקס-לע-
דער אָדער גלח?

זיי האָבן זיך צעלאַכט און דאָס לעצטע ביסל אָנגעצויגנקייט, וואָס
האָט געהערשט צווישן זיי, איז פאַרשוואַנדן.

— איר זעט, איך האָב ניט געהאַט קיין טעות — האָט געזאָגט
זשיליעט — איר האָט א גוטן זכרון און איר לערנט אַלץ אַף גיך.
איר זיינט על כּל פנים גענטער צום אַריגינאַל ווי איך. איר וועט זען —
נאָך היינט וועט איר פרובירן מיר געבן א לעקציע!
— אַף דעם ווייס איך צו ווייניק.

זשיליעט האָט גענומען פון טיש א שוואַרץ קעסטלעך, עס געעפנט
און אויסגעשטרעקט העלענען:

— א פּאפּיראַס?

— א דאַנק!

זשיליעט האָט אָנגעצונדן א שוועבעלעך, געגעבן פייער דעם גאַסט
און אָנגערויכערט איר אייגענעם פּאפּיראַס. העלען האָט דערלאָנגט א
שטאַרקן צי און זיך פאַרהוסט.

— נאַריש קינד — האָט זשיליעט זי אויסגעלאַכט — מוזט דען
רויכערן? איך האָב דיך דען געצוואונגען?

— מען דאַרף זיך צונגעוואוינען.

— אוראי, אַזא איינע ווי דו מוז אַפּריער רויכערן. ערשט שפּעטער
זעט מען זיך אַרום, אַז ס'איז ניט וויכטיק.

העלען האָט ניט פאַרשטאַנען און אויפגעהויבן אַ פּרעגנדיקן בליק,
אַבער זשיליעט האָט גערעדט וועגן עפעס אַנדערש:

— איך בין שטענדיק געווען אַן אייפערדיקע זאַמלערן: פון ביל-
דער, פון יקרהמציאותדיקע ספרים און איצט...

— פון יידן! — האָט אַרויסגעכאַפט העלען — איך דאַרף אויך
פיגורירן אַלס אַריגינאַל אין אייער קאַלעקציע?

— מירן זען. אפן „פּלעצל“ בין איך שוין אויך געווען.

— און וואָס האָט איר דאַרט געפונען?

— ניט קיין סך. אַף די יאַטקעס זיינען פאַראַן עטלעכע העברעישע
אויפשריפטן „כשר“. עס שפאַצירן אַרום יידן מיט פיינע בערד. צייטונגען

מיט העברעישע אותיות אין די ביכער-קראַמען. אַ בית-מדרש, וואָס זעט
אויס אַ סך אַנדערש ווי די איזראַעליטישע סינאַגאָגע פון „קאָנסיסטואַר“.

— איר זעט געווען אַנטיישט, אמת? — האָט העלען אַ זאָג געטאָן

מיט ערנסטן באַדויערן, ווי זי וואָלט געטראָגן די אהריות פאַר יענע יידן,
וואָס האָבן נאָך בערד מיט העברעישע אותיות און קענען ניט באַפרידיקן

אַזאַ כמעט-גויה ווי זשיליעט באַר.

— ניין, איך האָב זיך אויסגעלערנט אין דער קונסט, זיך ניט צו אַנ-

טוישן אַזוי גיך!

— וואָס הייסט?

— אין דער קונסט איז פאַראַן אַ תהום צווישן די עלעמענטן און

דער נאַנצקייט, צווישן די עלעמענטן און דער אידיי, וואָס ווערט אויס-
געדריקט. אמת?

— קען זיין.

— ניט „קען זיין“ נאָר זיכער! אָט נעמט וועלכן ניט איז בילד:

וואָס זיינען די עלעמענטן? — אַ געמיש פון פאַרבן, לאַמיר זאָגן מאַנכעס-
מאָל אַ זייער געלונגענער געמיש, וואָס איז צעשמורט געוואָרן אַף אַ

לייוונט. און דורך אַ מין צויבער, אַן אויגן-פאַרבלענדעניש, באַקומען מיר

אַן אויסדרוק פון אַן אידיי, וואָס איז טיילמאָל אפילו שטאַרקער ווי באַס
לעבעדיקן אַריגינאַל גופא. איר געדענקט אונדזער שמועס וועגן דער מאַ-

נאַ ליזאַ?

— יאָ, איך געדענקט.

דאָס וואַסער אין אונטערשטן קיילעך האָט אָנגעהויבן קאָכן און
איז דורכן רערל אַרויפגעשטיגן אין אויבערשטן. זשיליעט האָט אויסגע-
לאָשן דעם אַלקאָהאָל-לעמפל און געזאָגט:

— ס'איז אנטקענן דעם, וואָס איר האָט מיך געפרעגט, צי איך בין געווען אַנטוישט. פונקט ווי באַ אַ קונסט־ווערק, אזוי איז אויך שווער צו אַנטדעקן אין די איינצלע עלעמענטן פון אַ פּאָלס די אידיי פון גאַנצן. אזאָ אידיי איז אפשר גאָר אַן אילוזיע! אָבער אזוינס איז זי אויך אין דער קונסט. און פונקט ווי אין דער קונסט איז זי אויך דאָ רעאליטעט. זי האָט אַריינגעגאַסן דעם קאַפּע אין צוויי קלייניקע טעפעלעך, האָט דערלאָנגט איינעם העלענען און אַ זופּ געטאָן פון אַ צווייטן:

— ניט צו שטאַרק, מאַדמואַזעל?

— ניין, איך האָב ליב שטאַרקן קאַפּע.

— איז גוט. איבעריקנס האָב איך אָנגעהויבן אַ ביסל לערנען וועגן

יידן. איר קענט העברעיִש?

— ניין. זשאַק, ס'הייסט מיין ברודער, האָט אַ ביסל געלערנט.

— און אייערע עלטערן ריידן ניט קיין העברעיִש צווישן זיך?

— ניין, יידיש.

— אה, יאָ, איך האָב פאַרגעסן! איך פאַרבייט עס שטענדיק... אַ

שאַך, די יידן וואָלטן באַדאַרפט ריידן העברעיִש! ס'איז אַן אַלעט שפּראַך מיט טיפע קולטור־וואַרצלען. איך האָב לעצטנס אָנגעהויבן אַ ביסל לערנען, כדי צו ליענען די ביכל אין אַריגינאַל...

— איר זיינט אַ ציוניסטן? — האָט געפרעגט העלען, וואָס האָט

אפּן „פּלעצל" באַקומען אַן אַנונג וועגן יידישע פאַרטייען.

— ניין. מיינע אַ באַקאַנטע, פרוי שטערן, איז אַ סעקרעטאַרן פון

אַ ציוניסטישן פרויען־פאַרבאַנד און זי האָט מיך געוואָלט אַריינציען

אָהינצו. זיי זיינען מיר אָבער צו פאַרעלטערט. די דאָזיקע אידייען האָבן

באַ די פּראַנציוזן געהאַט אַן אומגאַנג מיט צוויי הונדערט יאָר צוריק.

אַ ווילע האָבן זיי שווייגנדיק געטרונקען דעם קאַפּע. זשיליעט האָט

פאַרויכערט אַ צווייטן פאַפּיראַס:

— אויסער דעם געפּעלט מיר ניט זייער מאַלעריי. זיי ווילן באַ-

איינדרוקן מיטן אינהאַלט און זייער אינהאַלט איז אַן אידיאָליש־סענטימענט-

טאַלער: פּאַלאַטקעס, פּייפלעך, פּאַסטוכער... אַכצנטער יאָרהונדערט! אַנ-

דערע יידישע מאַלער געפּעלן מיר אַ סך בעסער. איר קענט שאַגאַלן,

מאַדמואַזעל?

— איך האָב געזען זיינע אַן אויסשטעלונג: יידן מיט בערד פליען

איבער די דעכער.

— איר געדענקט זיי נאָך, די אַריגינאַלן פון די דאָזיקע יידן?

— ווען איך בין אוועקגעפארן פון דערהיים, בין איך נאך געווען
א קליינע, אבער די בערד געדענק איך. אפן „פלעצל“ זיינען אויך פאראן
עטלעכע יידן מיט בערד. אבער אף די דעכער זיינען זיי ניט דאָרטן גע-
פלוּגן און דאָ פליען זיי אוראיי ניט, ווייל די הייזער זיינען דאָ העכער.
איר שטעלט זיך פאַר אַ ייד מיט אַ לאַנגער באַרד, וואָס פליט איבער דעם
אויפּעל-טורעם?

זשיליעט איז געווען לייכט באַליידיקט:

— איך האָב אייך גלייך געוואָנט, אַז שוין היינט וועט איר זיך אַלץ
אויסלערנען און מיר אָנהויבן געבן לעקציעס. אזוי איז עס שטענדיק גע-
ווען מיט אייך!

— נו, וועל איך שוין גיין אַהיים! — האָט זיך העלען אויפגע-

הויבן — איך בין שוין געזעסן צו לאַנג.

— קומט אַרײַן אָפט און אָן צערעמאָניעס!

דריטער קאפיטל

צומאָרגנס אינאָונט איז זשאַק ניט געגאַנגען אָפּוואַרטן זשערמע-
נען. ער איז געווען פאַרנומען אין אַ קליינעם „קרייז“, וואָס האָט זיך פאַר-
זאַמלט עטלעכע מאָל אַ וואָך און דיסקוטירט אַקטועלע, פּאָליטישע פּראָגנאָ.
געהערט האָבן צום קרייז עטלעכע סטודענטן, אַ פּאַר לערער פון פּאָלקס-
שולן און אויך צוויי־דריי אַרבעטער פּלעגן אים פון צייט צו צייט באַזוכן.
די מייסטן פון זיי האָבן ניט געהערט צו קיין פּאַרטיי, אָבער אַלע זיינען
זיי געווען אַריענטירט עקסטרעם־לינקס און האָבן ליידנשאַפטלעך נאָכ-
געפּאָלגט און זיך באַטייליקט אין דער פיבערהאַפּטער, פּאָליטישער טע-
טיקייט פון פאַריז אין יענע הייסע טעג. זיי האָבן געהערט צו דער אַזוי
גערופּענער „פּעריפּעריע“, אין וועלכער פּאַרשיידענע פּאַרטייען האָבן
אַריינגעשיקט זייערע מענטשן, כדי צו געווינען נשמות פאַר זייער אידיי.
פּאַרגעקומען איז די פּאַרזאַמלונג אין אַ הינטערשטן זאַל פון אַ
קליינעם „ביסטראָ“ כאַם פּלאַץ שאַטלע. שוין איבערטרעטנדיק דעם שווע?
און גייענדיק צווישן די טישלעך פון פּאַדערצימער, וואו דער בעל־הבית
האָט סערווירט אַ פּאַר קליענטן, האָט זשאַק דערהערט עטלעכע זיך אַמ-
פּערנדיקע שטימען, וואָס זיינען דערגאַנגען פון הינטערשטן צימער, און
פון וועלכע איינע, פּיערס, איז אים געווען גוט באַקאַנט.

— יעדע מלחמה איז אימפּעריאַליסטיש! — האָט געזאָגט איין
שטימע.

— אָבער מיר ווילן גראַדע פּאַרמיידן דעם קריג! — האָט געענט-
פּערט אַ צווייטע און זשאַק האָט דערקענט, אַז דאָס רעדט פּיער.
— פּאַרמיידן די מלחמה מיט דער הילף פון אימפּעריאַליסטן? —
האָט די ערשטע שטימע ניט נאָכגעגעבן.

— היינט גייט אונדז אין פארטיידיקן די דעמאָקראַטיע! — האָט ווידער געטענהט פיער.

זשאַק איז אַריבערגעטראַטן דעם שוועל פון צווייטן צימער. באַ- מערקנדיק אים, האָט פיער געזאָגט:

— אָט איז זשאַק! וואָס מיינסטו זשאַק וועגן דער פראַגע? ... מיר

דיסקוטירן וועגן דער באַוואַפֿענונג פון פראַנקרײך, און וואָס פאַראַ שטע- לונג דער אַרבעטער־קלאַס דאַרף אָנעמען צו די קריגס־ביודזשעטן.

פיער איז געזעסן באַ אַ טישל, די פיס צעשפרייט אַף אַ דאַנעבנדיקן

שטול און האָט אויפּמערקזאַם געדרייט אַ פאַפיראַס. ער איז געווען אַ הוי-

כער, מאַגערער ברונעט פון אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק, האָט געטראַגן

אַ בלויען אַרבעט־אַנצוג און אַ קאַשקעט אַפן קאַפּ. געאַרבעט האָט ער

אין אַ מעטאַל־פאַבריק, נאָר אזוי ווי ער האָט זיך צוליב זיין גראַדע גע-

קויפטן ראַדיאָ־אַפּאַראַט אָנגעהויבן אינטערעסן מיט ראַדיאָ־טעכניק, האָט

ער אינאָונט באַזוכט די קורסן פון „אַר׳ז ע מעטיע“ — אַ פרייע אונט-

ווערזיטעט פאַר העכערער, טעכנישער בילדונג. טאַקע דאָרט האָט ער זיך

באַקענט מיט דער „חברה אינטעליגענטן“ און פֿלעגט באַזוכן זייערע דיס-

קוסיע־אַוונט, הגם ער גופא האָט געהאַט אַ דעפינירטע, פאַרטייאישע שטע-

לונג צו אַלע פּאָליטישע און אַפילו ניט פּאָליטישע פראַגן. זינט אַ לענגערער

צייט איז ער פערזענלעך געווען באַפריינדעט מיט זשאַק און זיך באַמיט

אויסצואוואַרצלען פון אים אַלע „רעשטלעך פון קליינבירגערלעכע־אַנאַר-

כיסטישע שטימונגען, וואָס זיינען אזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דער אינ-

טעלעקטועלער יוגנט“...

געדרייט האָט זיך די דיסקוסיע אַרום לעצטן מיליטערישן פאַרטיי-

דיקוננס־אַפּמאַך, וואָס איז געשלאָסן געוואָרן צווישן פראַנקרײך און סאָ-

וועט־רוסלאַנד. אין צוזאַמענהאַנג מיטן דאָזיקן אַפּמאַך האָבן די סאָווע-

טישע פירער דערקלערט, אַז פראַנקרײך דאַרף זיך באַוואַפֿענען און די

פראַנצויזישע עקסטרעם לינקע דעפּוטאַטן האָבן צום ערשטן מאָל געשטימט

פאַר דעם קריגס־ביודזשעט.

געווען איז דער דאָזיקער יונגער עולם דורך און דורך פאַציפיסטיש

און געווען איז פאַר זיי דער פאַציפיזם ניט נאָר אַ פראַגע פון פּאָליטישע

איבערצייגונגען, נאָר אויך פון מאַראַלישער און פילאָזאָפישער וועלט־אַנ-

שוואַנג.

פּאָליטיש זיינען זיי געווען איבערצייגט, אַז זיי האָבן זיך דערגרונ-

טעוועט צו די סיבות פון אַלע מלחמות פון אייביק אָן און טאַקע פאַר

אלע אייביקייטן פארויס: יעדער קריג איז א פועל יוצא פון דער קאָנפּו-
רענץ פון פארשידענע נאציאָנאַלע קאפיטאַליזמען; די אימפעריאַליסטן
יאָגן זיך נאָך נייע מערס און, ניט קענענדיק פארטיילן צווישן זיך די
וועלט, מוזן זיי פריער אָדער שפעטער דערפירן צו א קריג, וואָס דעצי-
דירט איבער דער חלוקה.

זשאק און זיינע חברים האָבן זיך גענוי פאָרגעשטעלט די איינמאָל
פאר אלעמאָל פארטיילטע ראָלן פון דער דראַמע: די קאָנאַנען-הענדלער
און פעטראָל-מאַגנאַטן ציען די שטריקלעך הינטער די קוליסן, דעם פשוטן
פאָלק דערציילט מען שיינע רעדעס איבער פאַטריאָטיזם און מען שיקט
אים אונטער די קלאַנגען פון נאַציאָנאַלע הימנען פאַרפּוילט צו ווערן אין
די טראַנשייען.

שוועלבלעך אַף די דעכער האָבן אַראָפּגעשריען די דאָזיקע אמתן
און זיי זיינען דערגאַנגען צו די קינדער אין די וויגן. יענע קאָנאַנען-הענדל-
לער און פעטראָל-מאַגנאַטן זיינען דער מאַסע ניט געווען באַקאַנט מיט
זייער פלייש און בלוט — זיי זיינען דערהויבן געוואָרן צו א גייסטיקן
פרינציפ, מיט וועלכן מען קען דערקלערן די וועלט פונקט ווי מען האָט
זי אין מיטלאַלטער דערקלערט דורך דער פאַרפירערשיער קראַפט פון שטן,
וואָס האָט פאַראורזאַכט אַלדאָס ביז.

פאַרן שטן האָט מען, ווי באַקאַנט, זיך געמוזט שטאַרק היטן. ער
האָט אָנגענומען די אומשולדיקסטע פאַרמען, האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ
הייליקן און אָנגעשטעלט די פרומסטע פנימער.

דעם דור פון זשאקן איז דער פאַרגאַנגענער קריג פאַרגעקומען ווי
אַ ריזן-שווינדל, ווי אַ ספעקטאַקל פון אָפּנאַרעריי, אומזין און משוגענות.
זיי זיינען אונטערגעוואַקסן ערשט שפעטער, אָבער די פאַרשטעלונגען,
וואָס זיי האָבן געהאַט פון יענעם אויסברוך זיינען געווען בילדעריש-קלאַר-
רע און אַנטשיידנדיקע: יונגעלייט אין מונדירן ציען דורך די גאַסן, די
הייזער זיינען באַהאַנגען מיט פענער, פרויען וואַרפן בלומען אַף די צו-
קונפטיקע העלדן, נאַיווע שוטים אָדער געדונגענע פאַסקודניאַקעס שריי-
ען „הוראַ!“ און פון ביידע זייטן גרענעץ ציען די אומשולדיקע יונגעלייט
צו אַ סענזיטיווקער שחיטה. אין הינטערלאַנד לעבט מען דערווייל אַ משור-
גענעם טאָג, מען מאַכט גוטע געשעפטן, מען לאָזט זיך וואוילגיין מיט די
פרויען פון די העלדן; אין קאַבאַרעטן שרייבן פיפיקע זשורנאַליסטן ענט-
זיאַסטישע אַרטיקלען איבער העראָיזם און אומשטערבלעכן רוים פון די
געפאַלענע... דאַן ענדיקט זיך דער קריג, פון מעכר לים קומען די אַמערי-

סאָנער און אַרגענטינער, וואָס האָבן געליפערט אייזן און פלייש און זיינען רייך געוואָרן, זיי באַזעצן די נאַכט־לאַקסאַלן און קויפן קונסט־ווערק, און שיינע פרויען. און די אַרעמע העלדן ליגן אין דער ערד און פוילן ווי נאַ־ראַנים...

די נאַכקריגס־גענעראַציע איז אפשר אַמייסטנס געווען אויפגע־בראַכט קעגן דאָזיקן „שטאַרבן ווי נאַראַנים“. די ליטעראַטור האָט איראָ־ניזירט דעם פון תמיד פאַרהערלעכטן העלדן־טויט און אויסגעלאַכט דעם אויסדרוק „געפאַלן אַף די פעלדער פון כבוד“ ווי מען האָט אָנגערופן די שלאַכטפעלדער. די יונגע האָבן געהאַלטן די דאָזיקע באַגריפן פאַר שטיק־לעך פעט, וואָס מען לייגט אַרײַן אין די פאַסטקעס, כדי אַרײַנצונאַרן די מיז. און זיי האָבן באַשלאָסן זיך קיינמאַל ניט לאָזן פאַרנעפלען. דעם געדאַנק דורך קריג־פּראָפּאַגאַנדע, מעג דער שטן זיך שטעלן אַפן קאַפּ און מאַכן די פרומסטע מינע!...

די יונגט האָט געזען אין אַנטי־מלחמה גייסט אַן אַכסאַלוטן פרינ־ציפּ. אין יענע יאָרן האָט זיך דער אַכסטראַקטער פרינציפּ צוואַמענגע־שטויסן צום ערשטן מאַל מיט דער ווירקלעכקייט. מען וועט, הייסט עס, דאַרפן גיין אין קריג, אין אַ סתם־כירגערלעכן קריג, און נאָך מיט ענ־טוויאַזם דערצו?

פיער האָט גערעדט קורץ און איבערגעחזרט עטלעכע מאַל דעם זעלבן געדאַנק: אַצינד האַנדלט עס זיך אין פאַרטיידיקן די דעמאָקראַטישע פריי־הייטן קעגן פאַשיזם, וואָס באַדראָגט די נאַנצע וועלט. דער צווייטער חברה־מאַן, וואָס זשאַס האָט געקענט פון לאַטיינישן קוואַרטאַל, האָט ניט נאַכ־געגעבן:

— שטענדיק האָבן זיי אויסגעקלערט פאַרוואָס אונדז צו שיקן אין מלחמה. די פון 1914-1918 האָבן אויך געמיינט, אַז זיי גייען זיך שלאָגן פאַר גרויסע אידעאַלן!... ערשט ווען די לייז האָבן איינעם געפרעסן אין די טראַנשייען האָט מען זיך אַרומגעזען, אַז מען קעמפט פאַרן זעלבן טייוול. און דערנאָך האָבן איינעם געגעסן די ווערים און ס'איז געווען צו שפעט. זשאַס איז געזעסן מיט אַן אַבאַפּגעלאָזענעם קאַפּ און צוגעהערט. פאַר די אויגן האָט ער געזען די דעמאָנסטראַציעס אין די לעצטע יאָרן: אין דער שפיץ האָבן תמיד מאַרשירט די אינוואַלידן: אָן פיס, אָן הענט, בלינדע, האַלב־פאַראַלזירטע אַף וועגעלעך. זיי האָבן ווי געוואָרנט מיט זייערע מומים דעם יונגן דור, ער זאָל זיך נאַכאַמאַל ניט לאָזן פאַרפירן.

הינטער זיי האָבן מאַרשירט מוטערס. זייערע פנימער, זייערע אויגן און
זעעפנטע מיילער האָבן געשריען:

— מער קיינמאָל ניט! מיר וועלן קיינמאָל מער ניט אָפגעבן אונ-
דזערע קינדער דעם מולך!

ער האָט עטלעכע מאָל גענומען אַ וואָרט אין דער דיסקוסיע. אין
תוך איז ער מסכים געווען מיט פיערן, ער האָט נאָר געקענט בעסער אַר-
גומענטירן. דער עולם האָט אים אויסגעהערט — מען האָט פון אים גע-
האַלטן אין דאָזיקן קרייז און מען האָט געזאָגט, אַז ער האָט געלייענט
מאַרקסן אין אַריגינאַל. די מייסטן פון די חברה האָבן נאָר געלייענט
בראָשורן אָדער געהערט רעדעס אַף מיטינגען.

ער האָט זיך געפילט אָפגעפרישט ווי נאָך אַ קאַלטן דוש. נאָר עט-
לעכע מאָל האָט ער זיך אינמיטן דערמאָנט אָן זשערמענען און זיך פאַר-
טומלט אין מיטן אַרויסגעזאָגטן געדאַנט. די באַהאַנדלטע ענינים האָבן
געהאַט אַ היסטאָרישע וועלט־וויכטיקייט און זשערמען האָט אין זיינע
אויגן פאַרלאָרן די ווייטיקדיקע חשיבות. אַרויסגעענדיק פון דער פאַר-
זאַמלונג האָט ער זיך געפילט ווי דערלייזט פון אַ קליינלעכן ציין־ווייטיק,
וואָס קען איינעם פעסימיסטיש מאַכן אין מיטן אַ העלן פּרילינג־טאָג.

פיער האָט אים גענומען אונטערן אָרעם:

— מע'ט מאַכן אַ קליינעם שפּאַציר?

— קום!

— מע'ט צוגיין צו די בולוואַרן עפעס אויסטרינקען.

שוין אַ שטיקל צייט ווי זיי זיינען געווען גוטע פּריינט. זשאַק
האָט אימפּאַנירט פיערס פשוטקייט: ער האָט געאַרבעט ווי אַן אמתער
פּראָלעטאַריער אין דער שווער־אינדוסטריע, ער האָט געטראָגן שטענדיק
זיין בלויען אַרבעט־אַנצוג, ער איז געווען אין דער „ליניע“, האָט געגלויבט
אין דער רעוואָלוציע און זיך ניט געחקרנט צופיל. אין זשאַקס אויגן האָט
פיער פאַרגעשטעלט דעם וועלט־פּראָלעטאַריאַט, פאַר וועלכן ער האָט —
פילנדיק זיך גופא אַלס קליינבירגער — געהאַט גרויס דרד־אַרץ.

פיערן האָט אימפּאַנירט זשאַקס וויסן, כּפּרט וואָס יענער האָט
טראָצדעם געהאַט ווייניק „קליינבירגערלעכע־אַנאַרכיסטישע“ שטימונגען.
אין תוך זיינען זיי כמעט שטענדיק מסכים געווען. זשאַק האָט נאָר איבער-
לייגט און אַריינגעקלערט, אָבער געקומען איז ער תמיד צו די זעלבע
מסקנות, וואָס זיין חבר האָט אָנגענומען ווי אַ גלויבן. זיין דענקען איז
ענלעך געווען צום דענקען פון די טעאָלאָגן: זיי באַנוצן זיך מיט אים אַף

צו באווייזן אן אמת, זיי וועלן אָבער קיינמאָל ניט אַוועקדענקען אַזוי ווייט, אַז עס זאָל צעשטערן דעם דאָזיקן אמת.

לענגוים דעם סעכאַסטאַפּאַל-בולוואַר, איבער וועלכן זיי האָבן גע- שפּאַנט זיינען זיי עטלעכע מאָל פאַרהאַלטן געוואָרן דורך גאַסן-פרויען, וואָס האָבן זיי צוגעזאָגט צערטלעכקייטן. זעענדיק, אַז די יונגע חברה גייען ווייטער, האָבן זיי נאָכגערופּן:

— איר צאָלט כאָטש אַ גלאָז?

— ניסט כאָטש אַ פּאַפּיראַס?

זשאַק האָט זיך דערמאָנט אָן זיין לעצטע טרעפונג מיט זשערמענען און אַ זאָג געטאָן:

— צום טיילוּל מיט די פּרויען!

— ביסט לעצטנס נערוועז — האָט פּיער אַ שמיכל געטאָן —

אַ מיידל, וואָס?

זשאַק איז געווען צופּרידן זיך אַראָפּצוריידן אַ ביסל פּון האַרצן. אמת, דוקא פאַר פּיערן האָט ער זיך אַ ביסל זשענירט, אָבער דער פּשוטער פּיער וועט אויך אַמבעסטן אורטיילן אין אַזאַ ענין. ער האָט געענטפּערט:

— יאָ!

— און פאַרוואָס ביסטו נערוועז? עס גייט ניט גוט?

— אָט אַזוי. דו קענסט דאָך די מיידלעך...

— צוליב אַ מיידל דאַרף מען זיך ניט נעמען צום האַרצן. אַ פּרוי

באַדאַרף מען נעמען.

— און אַז זי וויל ניט? — פאַרענטפּערט זיך שטענדיק זשאַק.

— רעדסט נאַרשיקייטן! וואָס הייסט, זי וויל ניט? איך וואָלט דיר

געוויזן ווי זיך אַן עצה צו געבן מיט אַזאַ איינער!

זיי ריידן זיך אָפּ טרעפּן צומאַרגנס אַוונט און זשאַק איז צופּרידן, וואָס ער וועט נאָך אַן אַוונט ניט טרעפּן דאָס מיידל. ער גייט מיט פּיערן אַה אַ מיטינג פּון צוואַנציקסטן אַראַנדיסמאַן, און דערנאָך גייען זיי אין אַ ביסטראָ. דער עולם שמועסט פּאָליטיק, וועגן די לעצטע שטרייקן, וואָס ברייטערן זיך אויס און כאַפּן אַרום אַלע אינדוסטריע-צענטערן. ווער ווייסט, אפּשר וועט עס דערגיין צו אַ רעוואָלוציע?

פּרייטיק אַוונט איז ער ווידער גענאַנגען טרעפּן זשערמענען. דאָס מאָל איז ער פּעסטער און זיכערער באַ זיך. זיין גאַנץ לעבן איז ניט קאָנצענטרירט אַה איר באַנעמען! ער קלערט, אַז זי וועט זיין ביז, הלמאי

ער איז עטלעכע טעג ניט געקומען. אָבער זשערמען פלאַפּלט וועגן די
נייעסן פון מאַנאָזין און ווען זיי געזעגענען זיך זאָגט זי:
— מאָרגן איז שבת און מיר ענדיקן פריער די אַרבעט. קום אַ ביסל
פריער, אויב דו ווילסט!
און צומאָרגנס, ווען ער טרעפט זי באַם אָפּגערעדטן פּלאַץ, זאָגט זי:
— אויב דו ווילסט ערגעץ פאַרן מיט מיר, איז היינט האָבן מיר
צייט.

זשאַקס בענטשאַפט, וואָס ער האָט געוואָלט אונטערדיקן רייסט זיך
אָפּ מיטאַמאָל. צום טייוול, פאַרוואָס קען זי אַלץ דערליידיקן אזוי אייני-
פאַך? זי רעדט כמעט גלייכנילטיק און ער? — ער וואַקלט כסדר צווישן
אַ טראַגעדיע און אַ ברויזנדיקער פּרייד! אַ קוים באַמערקבאַרער שמיכל
לויפט אַדורך די ווינקלען פון אירע ליפּן ווען זי חזרט איבער:
— נו, מיר פאַרן?

ווען זיי קומען אין האַטעל שעמט זיך זשאַק אַ ביסל פאַרן בעל-
הבית. ער שעמט זיך ניט אזוי צוליב זיך ווי צוליב זשערמענען. ער קען
אים דעם בעל-הבית, אַ נירעריקן מיטליעריקן פּראַנצווין, וואָס האָט אויס-
מעבלירט אין זיין אָרנטלעכן האַטעל צוויי צימערן, פאַרדינגט זיי צו פאַר-
ליבטע פאַרלעך, און קימערט זיך ניט וועגן די געסט. אָבער דאָסמאָל זעט
עס אים אויס ווי הלול הקודש, וואָס אַ פרעמדער מענטש באַגלייט זיי
אַף די טרעפּ, שליסט אָפּ דאָס צימער פון זייער ערשטער ליבע און נעמט
פאַרן אוועקגיין די עטלעכע פּראַנג אָף פאַרויס.

זשערמען איז אַרויפגעשטיגן לייכט און גלייכנילטיק אָף די טרעפּ.
זי האָט אַפילו ניט אָפּגעדרייט דעם קאָפּ פון בעל-הבית'ס בליק. אין ציי-
מער גופא האָט זי מיט אַ מינע פון אַ מבין באַטראַכט צי דער מאַטראַץ
איז ווייך און צי דאָס בעט-באַצוג איז פּריש געוואָשן. דערנאָך האָט זי
אַ קוק געטאָן צי עס פליסט טאַקע וואַרעם וואַסער פון קראַן.

* * *

זיי האָבן זיך דאָרט געטראָפּן פון צייט צו צייט. זשערמענס נאָ-
טירלעכקייט און זעלבסטפאַרשטענדלעכקייט, וואָס זיינען באַגלייט געווען
מיט אַ טיפּן הוש פאַר געניסן האָבן פאַרכאַפט זשאַקן. ס'האָט זיך אים
אויסגעדאַכט ווי זי וואָלט איבערגעגאַנגען פון אַ קלאַרער ניכטערקייט צו
אַ שאַרפּן, פיזישן אויפברויז פון אינסטינקטן, וואָס איז ניט געשטערט
געוואָרן דורך קיין שום נייסטיקע העמונגען אָדער צויעמענדיקע פאַר-
אורטיילן. קיין שום טייל פון איר קערפּער איז איר ניט דערשינען בחזקת

ערוה און קיין שום פארגעניגן איז איר ניט דערשינען ווי א פארבאָטענע פרוכט.

אומגעצוימט און ראַפּינירט האָט זי זיך באַמיט צו שטייגערן איר גענוס, און פיזיש-פאַרשיכורט האָט זי אים דערקלערט אירע פאַרלאַנגען מיט קלאַרע ווערטער, ניט אַרויסווייזנדיק קיין סימן פון צניעותדיקער בושא, אָפּוואַרטנדיקער צוריקגעהאַלטנקייט אָדער פּרויאיזשער פּאַסיווקייט. זשאַקן האָט אַמייסטן אימפּאַנירט, וואָס אין איר באַנעמען איז ניט געווען קיין שפור פון אויסגעלאַסנקייט, אַפילו ניט פון פאַרפירעריש-קייט. זי האָט אים אויסגעזען אינגאַנצן באַפרייט פון באַגריף זינד לנבי זייערע באַציונגען און ממילא זיינען אָפּגעפאַלן די קעגנזעצלעכע, אור-טיילנדיקע באַגריפן פון צניעותדיקייט און פאַרשייטקייט. זי איז געווען נאַטירלעך און אין דער נאַטור גופא זיינען פאַראַן נאָר טאַטזאכן, אָבער ניט קיין ווערט-אורטיילן.

זי איז אויך געווען באַפרייט פון שעמעוודיקייט און אויסגעטאַן פון יעטוועדן מיסטעריע-שלייער. זי האָט געוואוסט, אַז איר קערפער איז גוט געפאַרעמט און זי האָט ליב געהאַט זיך צו ווייזן אין אַ נאַקעטקייט, וואָס זעטיקט די אויגן מיט איר שיינקייט און וועקט די חושים מיט איר רייז. זי האָט ניט פאַרשטאַנען הלמאי זשאַק האָט, בעת דער ערשטער טרעפונג זייערער, געוואָלט אויסלעשן דאָס ליכט און אים דערפאַר אַ זאָג געמאַן:

— ביסט אַ נאַריש יינגל!

פאַר זשאַקס אויגן האָט איר באַנעמען ווי אויפּגעהויבן אַ שלייער און געוועקט אַסאַציאַציעס מיט אַ פרעמדער וועלט און פרעמדער קולטור. ער האָט אָנגעשלאָסן זשערמענס אויפירונג אָן קינדער-פאַרשטעלונגען, וואָס האָבן זיך איינגעקריצט אין זיין זכרון — פאַרשטעלונגען, אין וועלכע עראָס און זינד זיינען געווען ענג פאַרקניפט און צוזאַמענגעמישט. פון דאָן זיינען אַוועק אַ סך יאָרן, אָבער די ערשטע קינדער-איינדרוקן זיינען פאַר-בליבן. דער נזירותדיקער גייסט פון מדבר האָט געפירט אַ כסדרדיקן גע-ראַנגל מיט די געטער פון די וויינגערטנער פון לאַנד כנען, וואָס האָבן סימבאָליזירט די אייביקע באַפּרוכפּערונג אין דער נאַטור. די פּויערים פון כנען האָבן כסדר פאַרגעסן דעם אייביקן, גייסטיקן נאָט פון די הימלען, האָבן געטרונקען וויין, געדינט צו דער ערדישער, שיינער עשתורת און זיינען אַרומגעלעגן מיט פרעמדע ווייבער אונטער יעדן הויכן בוים און אַף יעדן גרינעם בערגל. זיי זיינען געווען זינדיקע און זייערע געטער האָבן געהייסן עבודה זרה — אַ „פרעמדע דינסט“.

שפעטער איז צווישן צוריקגעהאלטענעם עלטערן-הויז און דער פרעמדער וועלט פון דעם גלאנציק-זינדיקן פאריז פון די ראמאנען געלעגן דער זעלבער תהום.

זשערמען האָט ערגעץ ווי געהערט צו יענע פרעמדע וועלטן און פאַרקערפערט יענע קולטורן, וואָס האָבן פאַרוואַנדלט זינד אין אַ גאָטעס-דינסט. קוקנדיק אַף איר, ווען זי איז מאַיעסטעטיש-שלאַנג געשטאַנען אַ נאַקעטע אינמיטן צימער, די אַרעמס געקרייצט איבער אירע פאַרשפיצטע, געפאַרעמטע ברוסטן, דער שוים, אונטערן רונדיק-מוסקולירטן, ווייסן בויך, באַשאַטנט ווי מיט אַ לייכטן רעטוש, האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער האָט זי שוין ערגעץ וואו, מיט יאָרן צוריק, געהאַט געזען. און אפשר האָט ער זי זיך שוין אַזוי געהאַט פאַרגעשטעלט אין זיין פאַנטאַזיע, לערנענדיק וועגן יענער נעטן, וואָס האָט גלייכצייטיק סימבאָליזירט די אייביקע, ערדישע פרוכטבאַרטייט אין דער נאַטור און דעם אויפשימע-רינדיקן רייז פון דער זינדיקער, פאַרפירערישער ליבע, וואָס אין אירע וועגן טאָר מען ניט גיין און פון אירע שטעגן דאַרף מען זיך אָפקערן.

זשאַק האָט קיינמאַל ניט געטראַכט וועגן די דאָזיקע פאַרבאַרגענע פעדים, וואָס האָבן אים געצויגן צו זשערמענען. ווען אַ שטראַל פון דאָ-זיקן געדאַנק פלעגט דורכשעמערין אין זיין מוח, פלעגט ער זיך פאַר-וואונדערט פרעגן: זשערמען אַ פאַרשטייערן פון דער אַרומיקער קולטור? ... זי האָט דאָך אַפילו ניט געקענט שרייבן קיין פראַנצויזיש אָן גרייזן! זי האָט זיך באַנוגנט מיט בילדער פון ביליקע זשורנאַלן, וואָס זיינען פאַר-קויפט געוואָרן פאַרן „פאַלקס“ אַף די בולוואַרן, אינדערצייט ווען זיין שוועסטער, העלען, איז פול געווען אַף אַלע בילדער-אויסשטעלונגען און איר קאַפּ איז פול געווען מיט דער געשיכטע פון די פאַרשידנסטע אַרכי-טעקטור-טיילן...

און דאָך האָט זייער פאַרכינדונג פאַרמאַגט אויך די דאָזיקע, קוים באַמערקבאַרע שפּינוועבס-פעדים. ס'איז אים פאַרגעקומען ווי זי וואָלט פאַר אים געעפנט אַ געהיימען טויער צו די אינטימע אָנגעלעגנהייטן פון דער אַרומיקער וועלט, וואָס ווערן ניט אַרויסגערעדט אַפן קול און ניט אויס-געדריקט אין ביכער. זי האָט פאַרגעשטעלט לבל הפחות די רעאַליזירונג פון אַן איינגעדרימלטן וואונטש-טרוים, וואָס איז אויפגעגאַנגען אין אים דאַן, ווען ער האָט נאָך געוואוינט אַלס יונגער יינגל אַפן „פּלעצל“, און אָנגעהויבן פילן, אַז ער איז אַנדערש, אַז דעם טאַטנס שטוב שטייט ניט מיט ביידע פּים אין דער דאָזיקער שטאַט און אַז ער מוז אַף פאַרשידענע

אופנים זוכן א „בילעט ד'אנטרעי", אן איינטריטס-קארטע, כדי איבער-
זושפאנען דעם גרענעץ און געפינען דעם ריכטיקן אָנשלוס אָן דער אַרומי-
קער וועלט מיט אַלע אירע ניוואַנסן און אינטימקייטן.

געשטעלט האָבן זיך פאַר אים די דאָזיקע פּראַגן הגם עך איז זייער
יונג, אַלס דרייַיַערקער קינד, געבראַכט געוואָרן קיין פּאַרזי, איז דאָ
אויסגעוואַקסן, געאַטעמט די היגע לופט און איינגעזאפט די היגע אירייען
אין האָט געירשנט נאָר שיריים פון דער אַלטער תורה פון זיינע אבות,
בעת דעם קורצן באַזוך אין אַ יידישער חדר-שולע אַפן פּלעצל. שוין אין
דער פּראַנצויזישער פּאָלקס-שולע, בשכנות פון „פלעצל", איז ער געווען
איינער פון די בעסטע שילער. די לערערן האָט געלויבט זיין סטיל אין
פּראַנצויזיש און זיינע זעלבסטשטענדיקע אירייען אין די קאַמפּאָזיציעס.
געלערנט האָבן דאָרט נאָר קינדער פון פּאָלקס, קינדער פון אַרבעטער, בעלי
מלאכות און קרעמערלעך. אַלעמענס היימען זיינען געווען גלייך ענג,
חברה קליינוואַרג האָט געשפּילט אין די געסלעך און געהערט דעם יעניקן,
וואָס האָט געמאַכט אַמייסטן שמד שטיק. מען האָט ליב געהאַט זשאַקן
פאַר זיין זינגען פּאָלקס-לידער און באַרימטע שלאַנגערס. דער קוואַרטאַל,
איבער וועלכן זיי זיינען אַרומגעלאָפּן, איז געווען זיינער ווי יעדן איינעם.

אַבער שוין אין „ליסיי", וואוהין ער איז אַוועק מיט 13 יאָר, איז
דער גלייכגעוויכט צעשטערט געוואָרן. ס'איז געווען איינע פון די צענט-
ראַלע מיטל-שולן פון דער הויפטשטאָט און עס זיינען דאָרט געקומען צום
ערשטן שול-יאָר תלמידים פון פאַרשידענע פּאָלקס-שולן און פּרווואַטע
שולן. עס זיינען געקומען די בעסטע קינדער, וואָס האָבן געהאַט זייערע
באַשטימטע, דעראַבערטע פּלעצער און פּאָזיציעס אין די פּרינדיקע לערן-
אַנשטאַלטן. עס זיינען געשלאָסן געוואָרן די ערשטע באַקאַנטשאַפטן און
ס'האַט זיך אָנגעהויבן אַ שטילער געראַנגל פאַר דעראַבערן פּלעצער אין
דער נייער סביבה. מען האָט זיך תחילת אָנגעקוקט און באַטראַכט ווי אין
אַ פּאַרשפּיל פון אַ שווערר-געפעכט, ווען די קעגנער פּרובירן תחילת אויס
זייערע כלי-זיין מיט אַ קלינג און קלאַנג פון לייכטע קלעפּ.

זשאַק איז אין די קומענדיקע חדשים און יאָרן געווען איינער פון
די בעסטע. ער האָט זיך אויסגעצייכנט גראַדע אין פּראַנצויזישער ליטע-
ראַטור, אין אינטערפּרעטירן אַלטע טעקסטן — לידער פון די פּראַוואַנ-
סאַלע טרובאַדורן אָדער מיטלאַלטערלעכע כראַניקעס — און דער לערער
האַט געלויבט זיין אַרבעט איבער דער „שאַנסאָן דע ראַלאַן", וואָס האָט
באַזונגען דעם העראַישן גייסט פון די פּאַרצייטיקע ריטער.

אין ליסייסקלאס האָבן מיט זשאָסן געלערנט אַ סך ווייניקער סיני דער פון פּאָלק. די מייסטן האָבן געשטאַמט פון בירנערלעכע הייזער און געווען זיינען אויך זין פון בכבודיקע משפחות, אזעלכע וואָס האָבן געצויגן זייער אַדעליקן יחוס פון אַלמע צייטן און אזעלכע וואָס האָבן געהערט ריידן אין שטוב וועגן טראַדיציאָנעל־קריסטלעכן גייסט פון פראַנקרייך. און פאַרוואָס זאָל דוקא דער „פרעמדער“ זשאָס אזוי גוט פאַרשטיין און דערקלערן דעם גייסט פון די טרובאַדורן? צום ערשטן מאָל האָט ער גע־הערט הינטער זיינע פלייצעס דעם איראַנישן אויסדרוק „לע פעטי זשוויף פּאָלאַנע“ — דער קליינער, פּוילישער ייד.

ער האָט געהייסן סאַקאָלאָווסקי און אַלע האָבן געוואוסט, אז זיין טאַטע שטאַמט פון פּוילן. אין די העכערע קלאַסן האָבן אויך אַלע גע־וואוסט, אז ער אין אַ ייד, הגם אין רעניסטער פון דער שולע איז ניט געווען קיין רובריק „רעליגיע“ און אויך זיינע חברים האָבן וועגן דעם ניט גערעדט. גראַדע דאָס, וואָס גוטע חברים האָבן עס אים קיינמאָל ניט דערמאָנט, איז אים געווען אזוי אויפאַלנד. ס'איז געווען אזוי ווי מען דערמאָנט ניט אַ היגענעדיקן, אז ער האָט אַ קאַליקע פּוס. העפלעכע מענטשן טוען עס ניט, אַלע ווייסן אז קיינער איז ניט שולדיק אין דעם, וואָס מען האָט אַ קאַליקע פּוס, אָבער דער מוס בלייבט פאַרט אַ מוס!

אַפילו מיט די יידישע חברים, וואָס זיינען געגאַנגען אין זעלבן קלאַס, האָט ער וועגן דעם ניט גערעדט. די האַרט־הויטיקע צווישן זיי האָבן דעם גאַנצן ענין ניט געפילט און די אַנדערע האָבן אַפילו אויסגעמיטן זיך צו טרעפן צווישן זיך, טאַקע דערפאַר, וואָס זיי זיינען אַלע געווען יידן. די מער עמפּינדלעכע צווישן זיי האָבן אָנגעהויבן, ווי געוויינלעך אין אזעלכע פּאָלן, אַנטוויקלען אין זיך אַ פאַרבאַרגענע שטאַלץ מיט זייער אָפּשטאַמונג, כדי אזוי אַרום קעגנצואווירקן דעם געפיל פון מינדערווער־טיקייט. אָבער כמעט קיינער פון זיי — און זשאָס בתוכם — האָבן ניט געוואוסט גענוי מיט וואָס אזוינס זיי האָבן צו שטאַלצירן.

ער איז געווען איבערשפיצט־עמפּינדלעך ווען ס'איז אויסגעקומען צו ריידן וועגן יידן, ווען ס'איז דערמאָנט געוואָרן צו גוטן אָדער בייזן דער נאָמען „ייד“. ער האָט זיך לאַנג ניט געקענט אַנטשיידן צי ער זאָל זאָגן פראַסט און פשוט „זשוויף“ אָדער „איוראַעליט“, ווי די קינדער פון די אַלטגעזעסענע, יידיש־פראַנצויזישע משפחות האָבן זיך אויסגעדריקט. אַפילו אזאָ קלייניקייט איז אויסגעוואַקסן צו אַ פראַבלעם. און יעדעס מאָל ווען ער האָט אָנגעטראָפּן אַ יידישן העלד אין אַ בוך, האָט ער אָנגעשפיצט

די אויערן און מיט ניינעריקייט, מיט האַרצקלאַפּעניש כמעט, אָפּגעוואַרט
וואָס אַזוינס דער אויטאָר וועט זאָגן און ווי ער וועט דעם דאָזיקן העלד
מאַלן, פּונקט ווי ער, זשאַק, וואָלט דאָ געווען פאַראַנטוואָרטלעך פאַר די
מעשים און פּיזיאָנאַמיעס פון אַלע יידישע העלדן פון דער גאַנצער וועלט-
ליטעראַטור.

איינמאָל איז ער שטאַרק באַאיינדרוקט געוואָרן פון אַן אָפּזאָץ אין
א בוך פון אַנאַטאָל פּראַנסן, אין דער „היינצייטיקער געשיכטע“ —
א היסטאָרישער ראָמאַן פון די צייטן פון דרייפּוס-פּראָצעס. פּראַנס האָט
דאָרט געמאַלט מיט א סך חוזק און איראָניע אַן עבר בטלדיק, קאַנסערו-
וואַטיוון גענעראַל, וואָס האָט געשטאַמט פון אַדל. און אָט באַקומט דער
חשובער אַדעליקער א מתנה, א לייכטער מיט בריליאַנטן, פאַר זיין פּרי-
וואַטער הויז-קירכע פון א משומדתטע, וואָס איז פאַרליבט אין א צענד-
שעטן אַנטיסעמיט. ער וויל ניט אָנעמען קיין מתנה פאַר זיין קירכע פון
א „יידענע“, קען אָבער ניט ביישטיין דעם נסיון קעגן אזא קאָסטבאַרער
כלי און אויפהענגענדיק דעם לייכטער אין זיין קירכע, זאָגט ער:

— פאַרוואָס מוזן זיי, די געשמדטע יידן, זיך דוקא שטופן אַפּן
אויבנאָן פון אונדזערע קירכעס?

און זשאַק האָט זיך מיט דערשטוינען געכאַפּט, אַז דער אַלטער,
עבר-בטלדיקער גענעראַל איז אים, אין דעם פאַל, נאָך סימפּאַטישער ווי
יענע משומדתטע...

פאַרוואָס איז זי אים אַזוי אַנטיפּאַטיש? אין זיין פּאַנטאָיע איז זי
אים פאַרגעקומען ווי יענער באַגריף פון מאַקסימום, וועגן וועלכן ער האָט
גראַדע געלערנט אין דער אַנאַליטישער אַלגעברע. דער מאַקסימום איז
דאָרט געווען א גרענעץ, וואָס האָט אָנגעוויזן די ריכטונג אין וועלכער
עס האָבן זיך באַוועגט אַן א שיעור צאָלן פון קלענערער גרויס, אָבער פון
דער זעלבער קאַטעגאָריע. איז די דאָזיקע פרוי אויך געווען אזא מין גרע-
נעץ? זיינען די אַנדערע, וואָס האָבן זיך באַוועגט אין דער זעלבער ריכ-
טונג געווען פון דער זעלבער קאַטעגאָריע?

אָבער ער, זשאַק, איז דאָך א פּראַנצויז! ער איז דאָ אויפגעוואַקסן,
ער וויל דאָ לעבן, שלאָגן וואָרצלען און זיין מיט לייטן גלייך? פאַרוואָס
זאָל עס דען זיין אומסימפּאַטיש?

ער איז געשטאַנען גאַנץ אַליין קעגנאיבער די דאָזיקע פּראַנג. מיט ווע-
מען וואָלט ער געקענט שמועסן וועגן דעם? — מיטן טאַטן? — דער טא-
טא-

טע איז געווען פארטאָן אין פראַקטישע, טאָג־טעגלעכע ענינים, און אזעל־
כע געדאַנקען וועלן אוראי קלינגען ווי פּוסטע, במלנישע רייד אין זיינע
אויערן. און אויב דער טאַטע איז יאָ אויפגעטרייסלט געוואָרן אין דער
לעצטער צייט, האָט ער גערעדט וועגן „אונדזערע אבות“, וועגן „אונדזער
מאַרטיראַלאָגיע“ און וועגן „אונדזער געשיכטע“. דערמיט האָט ער ניט
געמיינט די געשיכטע פון פראַנקרייך. די לידער פון די טרובאַדורן פון
פראַוואַנס און דער גייסט פון די ריטער פון „שאַנסאָן דע ראָלאַן“ זיינען
אים געווען להלואַטין פרעמד. און וואָס וועט ער זאָגן זיין זון?

די מאַמע, ווידער, איז געווען פאַרליבט אין זון און זשאַק האָט גע־
פילט, וואָס פאַראַ גרויסע האַפּענונגען זי ליינט אָפּ אים. ער וועט האָבן
אַ גרויסן נאָמען און דוקא אין דער אַרומיקער גויישער וועלט! ניטאָ דען
קיין באַרימטע יידישע אַדוואָקאַטן אין פאַריז? גראַדע זי, וואָס האָט אָפּ־
געלעבט אַ האַלב לעבן אין אַ ריין יידישער סביבה, האָט איצט באַוואונ־
דערט די „פראַנצויזירונג“ פון איר זון און וואָלט זיך בשום אופן ניט גע־
קענט פאַרשטעלן, אַז ער קען אָנטרעפן וועלכע ניט איז גייסטיקע שווע־
ריקייטן אין דער וועלט, אין וועלכער ער האָט זיך געפילט ווי אַ בן־בית.

און די שוועסטער? זי איז געווען פארטאָן אין ווערן וואָס מער פאַ־
ריזעריש. אונטער דעם אויסערלעכן גלאַנץ פון דערפאַלגן האָט זי אפּשר
אויך דאָ און דאָרטן ערלעבט אַנטווישונגען; ברודער און שוועסטער וואָלטן
עס אָבער בשום אופן ניט מודה געווען איינער פאַרן צווייטן. אויסער דעם
וואָלט אַזאַ געשפרעך צווישן זיי אויסגעזען שטאַרק אומלאַיאַל — עס
וואָלט אויסגעזען ווי אַ פאַרשווערונג, ווען ברודער און שוועסטער זעצן
זיך אַוועק און באַטראַכטן אַ פּלאַן ווי אַמבעסטן צו אַנטלויפן פון טאַטנס
שטוב.

אחוץ דעם זיינען עס אַלץ געווען געפילן, וואָס ער וואָלט סיי ווי
ניט געקענט אַרויברענגען פון מויל. ס'איז געווען ווי אַ שפינוועבס, ווי אַ
פרוכע האַלי, וואָס צעפאַלט זיך ווען מען רירט זיך צו דעם צו. מיטן
טרוקענעם שכל וואָלט ער די דאָזיקע ענינים ניט געקענט דערקלערן.

ער האָט זיך דערפילט דערלייזט, ווען ער האָט געפונען אַ פּול־
שמענדיקן אָנשלוס צו דער אַרומיקער געזעלשאַפט אָפּן וועג צום „לינסן
פליגל“. דאָרט האָט מען אים ניט געפרעגט קיין יחוס־בריוו און ניט
פאַרלאַנגט, אַז אין זיינע אַדערן זאָל פליסן בלוט פון די אוראַלטע תושבים
און דעראַבערער פון לאַנד. דער דאָזיקער וועג האָט אויך אויסגעזען אַ סך

בכבודיקער ווי סתם אסימילאציע אָדער שמד, עס האָט אויסגעזען ווי א פשרה: איר זאָגט זיך אָפּ פון אייער גאָט און איך זאָג זיך אָפּ פון מיינעם, און מיר שליסן זיך אָן און אַ נײַער אמונה.

דער וועג אַף לינקס האָט מיטאַמאָל געלייזט ביידע שוועריקייטן: ער האָט געגעבן אַ מעגלעכקייט צו ווערן אַן „אמתדיקער פראַנצויז“ און האָט געשטילט די געוויסנסביסן פון איינעם וואָס לויפט אַריבער פון לאַ-גער פון די שוואַכע צום לאַגער פון די שטאַרקע. דער נײַער אידעאָל האָט דאָך געעפנט ברייטערע האַרײַזאָנטן און געשטרעבט צו דער באַפרייונג פון אַלע שוואַכע און אונטערדריקטע פון דער גאַנצער מענטשהייט. ער האָט דעריבער ניט געפלאָגט דעם געוויסן ווי דעזערציע, נאָר פאַרקערט — געלעט מיט זיין דערהויבנקייט און ברייטהאַרציקייט.

אָבער אויך אין דער אַלגעמיינער, פּאָליטישער וועלט, אין וועל-כער ער האָט זיך געוואָרפן מיט ברען, האָט ער מיטגעשעלפט דעם עיקר פון זיין „יודישן קאָמפּלעקס“. ער האָט זיך אויך איצטער אָפּגעשטעלט אַף די נעמען פון דעלעגאַטן, פונקציאָנאַרן, זשורנאַליסטן און שרייבער פון „לינקס פּליגל“ און אַ ווילע אַ טראַכט געטאָן צי דאָס זיינען יידן. אין דער דאָזיקער חקירה האָט געשטעקט אַ שטאַלץ און גלייכצייטיק אַ באַ-האַלטענע שרעק: מען זאָל אויך דאָ, ווידעראַמאָל, ניט זאָגן: — פאַרוואָס שטופן זיי זיך דוקא אָפּן אויבנאָן פון אונדזערע קירכעס? ... אַפילו אין אַזאַ פּראָגע ווי „אַפּאָזיציע“ צו דער פאַרטיי האָט זיך אַרײַנגעמישט דעם יודישן מאָמענט, מאַכנדיק זיך אין געדאַנק אַ פאַרוואָרף: אַה, פאַרוואָס גייען אַזויפיל יידן אין דער אַפּאָזיציע? דער געדאַנק פון צוויי לאַגערן, וואָס ער האָט איינגעטלעך באַקעמפט, האָט געשלאָגן טיפע וואַרצלען אין זיין מוח און ער האָט זיך געפילט פאַראַנטוואָרטלעך פאַר „זיין“ לאַגער.

אויך זשערמענען האָט גלייך אין די ערשטע טעג פון זייער באַ-קאַנטשאַפט געזאָגט, אַז ער איז אַ ייד. ער האָט געהאַלטן פאַר זיין חוב עם איר צו זאָגן, הגם ער האָט ניט געהאַט קיין ממשותדיקן גרונט עם צו טאָן: ער איז דאָך געווען אַן אינטערנאַציאָנאַליסט, אַן אַטעיסט און סיי זיין קולטור-טראַדיציע, און סיי זיין אַפיציעלער פאַס זיינען געווען פּראַנ-ציוזישע. ער וואָלט זיך אָבער פאַרגעקומען ניט-ערלעך, ווען ער זאָגט עם איר ניט — ניט ערלעך לגבי זיך און אויך לגבי איר: ווי ער וואָלט אַזוי אַרום אויסבאַהאַלטן פאַר איר אַ געפערלעכן סוד פון זיין פאַרגאַנגענהייט. זשערמען האָט פון זיין דערקלערונג ניט געמאַכט קיין גרויסן וועזן.

זי האָט געוואָרפֿן אַף אים אַ קורצן, דערשטוינטן בליק און אין אַ וויילע
אַרום געזאָגט:

— אַ ייד?... דו רעדסט דאָך פראַנצויזיש אזוי ווי מיר אַלע!
און ווייל זיי זיינען דאָן גראַדע גענאָנגען איבער אַ גרויסער האַנדלס
גאַס, איז זי שטיין געבליבן באַ אַ באַלויכטענער וויטרינע און באַטראַכט
טריק־סוועטערס פֿון דער לעצטער מאָדע.

פערטער קאפיטל

העלען איז אריינגעקומען אָפט און טאקע באַ זשיליעט באַר האָט זי זיך באַקענט מיט דער באַהעמיע פון אומבאַקאַנטע קינסטלער. זי האָט דאָרט באַוווּן ראַשית כל צו פאַנגען דאָס האַרץ פון אַ יונגן פּאָעט, וואָס האָט אונטערנעהונקען אַר אַ פּוס. און זי איז מיט אים אָפּגעזעסן עטלעכע מאָל ביז פּאַרטאַנ באַ אַ טישל פון קאַפּע דאָס" אַפּן מאָנפּאַראַנס, וועל־כער איז געווען אָפּן אַ גאַנצן מעת־לעת. ערשט שפּעטער האָט זי זיך דער־וואוסט, אַז דער דאָזיקער פּאָעט איז מיט איר געזעסן אַ גאַנצע נאַכט און האָט געשמועסט פּראָבלעמען פון קונסט, ווייל ער האָט פּראָסט און פשוט ניט געהאַט צו באַצאָלן די נאַכט אין אַ האָטעל. באַם גרויען פון פּאַרטאַנ האָט זי זיך אויך דערוואוסט, אַז יענער האָט זינט געכטן אינדערפרי גאַרנישט גענומען אין מויל אַרײן. זי האָט אים דעריבער איינגעלאָרן אין אַן אַנדער קאַפּע־הויז און צו איר גרעסטער באַוואונדערונג און דער באַוואונדערונג פון קעלנער, האָט דער פּאָעט אַראָפּגעזופּט אַפּן ניכטערן האַרץן דריי טעפּעלעך קאווע מיט מילך, האָט פּאַרביסן מיט זעקס מילך־ראַגאַלקעס און ועל כולם האָט ער אַ פרעג געטאַן העלענען:

— איר קענט מיר צאָלן אַ סאַנדוויטש אויך?

און ער האָט אויפגעגעסן צוויי סאַנדוויטשן: איינעם מיט קעז און

אַ צווייטן מיט וואורשט. דאָן האָט ער טיף אָפּגעאַטעמט און געזאָגט:

— און איצט וועט מען ניין כאַפּן אַ דרימל!

— וואוהין? — האָט געפרעגט העלען?

באַטאַנ איז דען אַ ראַנה וואו צו שלאָפּן? איך האָב אַ סך באַטאַנ־

טע, וואָס גייען אַוועק אינדערפרי צו דער אַרבעט, כאַפּ איך זיך אַרויף

צום ערשטן בעסטן און לײג זיך אַרײן אין בעט. אַזוי אַרום געניס איך,

פארשטייט זיך, פון די בעסערע בעטן מיט ריינע ליילעכער. איר ווילט מיטגיין?

— וואָס הייסט מיטגיין? אין אַ פרעמדן צימער?

— און ווען איך וואָלט געהאַט געלט אַך דינגען אַ צימער, וואָלט עס ניט געווען קיין פרעמד צימער? יעדעס צימער איז אַ פרעמד צימער פונקט ווי יעדע פרוי איז אַ פרעמדע פרוי! אַ מענטש פאַרמאָגט אינגנס נאָר אַ קערפער און אַ נשמה!

און טאַקע באַ מאַדמואַזעל זשיליעט באַך האָט זיך העלען באַקענט מיט יענעם יונגן מאָלער, וועלכן זי איז אַזוי שטאַרק געפּעלן געוואָרן, אַז ער האָט זיך באַ איר גלייך גענומען בעטן זי זאָל פאַר אים פּאַזירן אַלס מאָדעל. ווען ס'איז געקומען צום מאָלן, האָט זי אַרויסגעוויזן, אַז זי דאַרף פּאַזירן נאַקעטערהייט. און אַזוי ווי העלען האָט זיך זשענירט, האָט ער איר אָנגעהויבן דערקלערן מיט אותות ומופתים, אַז נאָר דורך איר, הער לענס, פּאַרטעט, וועט ער קענען מאַכן קאַריערע. און העלען האָט, פאַר-שטייט זיך, ניט געהאַט קיין האַרץ צו שטערן אַ יונגן קינסטלער אין זיין קאַריערע.

דער ענין וואָלט געבליבן כסוד, וואָרים העלען איז געמאַלט געוואָרן טאַקע אין זשיליעטס סטודיאָ און קיינער, אויסער דעם מאָלער האָט זי ניט געזען אין חוהם מלבוש. האָט אָבער דער מאָלער אויסגעשטעלט דאָס בילד אין אַ גאַלעריע אַך פּאַבור סאַנט-האַנאַרעי און ער האָט באַקומען אַ גוטע פרעסע. און אַזוי ווי אַ סך מיידלעך פון „פּלעצל" זיינען געלאָפּן אַך אויסשטעלונגען פון בילדער, האָבן זיי גלייך דערקענט העלענען און די זאך איז דערציילט געוואָרן אין ספּריס-קרעמל פון מאַדאַם שפּייזער און פון דאָרט איז ער דערנאַנגען צו רחלס אויערן.

האָט רחל ראשית כל געזאָגט, אַז מאַדאַם שפּייזער זאָל בעסער היטן אירע אייגענע טעכטער איידער זיך מישן אין פרעמדע געשעפטן. וואָרים אַלע האָבן געוואוסט, אַז די עלטערע טאָכטער פון מאַדאַם שפּייזער איז אַ סעקרעטאַרן באַ אַ לינקן דעפּוטאַט און קומט אַהיים נאָך אַ האַלבער נאַכט, אויב ניט נאָך שפּעטער. און דערנאָך האָט זי זיך ניט געפוילט, האָט אָנגעטאַן אירע שיינע מלבושים, איז אַוועק אַך פּאַבור סאַנט-האַר-נאַרעי און דאָרט האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט אין דער גאַלעריע און זיך גענומען באַטראַכטן העלענעס אַקט.

זי איז וואַרשיינלעך לאַנג געשטאַנען, וואָרים אַ מיטליעריקער מאַן, אין אַ שוורצן סמאָקינג, האָט זיך צו איר דערנענטערט און געפרעגט:

— איר האָט אַן אינטערעס פאַרן דאָזיקן בילד, מאַדאַם?
— וואָס הייסט אַן אינטערעס? — איז רחל געווען אויסער זיך.
— איך מײן צי איר וואָלט אים געוואָלט קויפֿן?
— נאָ דיר אַ נייע געשיכטע! — האָט אַ קלער געטאָן רחל און
אַפֿן קול האָט זי טרוקן געענטפערט:

— קויפֿן? ... אַ שיינעם ראַנק! איך האָב זי שוין איינמאַל גע-
קויפֿט... אַ טייערע מציאה!

— אודאי אַ מציאה! — האָט דער מאַן אין שוואַרצן סמאַסינג זיך
פאַרנויגט — אַז מעסיע וועט ווערן באַקאַנט, וועט קריגן אַ שם, וועט
דאָס דאָזיקע בילד ווערט זיין לבל הפחות אַ האַלבן מיליאָן! היינט צאָלט
מען פאַר זיינע בילדער גראַשנס.

און אזוי ווי ער איז געווען דער אויפזעער פון דער „נאַלעריע“, האָט
ער גלייך אָנגעקלעפֿט אַפֿן ראַם פון העלענס „אַקט“ אַ קליין צעטעלע:
„פאַרקויפֿט“, כדי אַלע באַזוכער זאָלן וויסן, אַז דאָס בילד שטייט דאָ
שוין איצט נאָר צום אָנקוקן אָבער איינהאַנדלען קען מען אים ניט מער.
— ווער איז דער מעסיע אַנדרעי? — איז שוין רחל געוואָרן אַ
ביסל נייגעריק.

— אה, איר קענט אַפילו ניט דעם יונגן מייסטער? — האָט זיך
דער מאַן אין שוואַרצן סמאַסינג ווידער פאַרנויגט — איר קויפֿט אַה
מבינות! איך זאָג אייך מאַדאַם: ס'איז דאָס קליגסטע צו קויפֿן פון אומד
באַקאַנטע מאַלער, כפרט פון אַזאַ מעסיע אַנדרעי, וואָס מען זעט גלייך,
אַז ער קען האַלטן אַ פענרזל אין האַנט.

ערשט אין צוויי טעג אַרום איז קלאָר געוואָרן, אַז קיינער אין דער
„נאַלעריע“ האָט דעם בילד ניט פאַרקויפֿט און מען האָט זיך געכאַפֿט, אַז
חברה ניט פאַרגינער, וואָס האָבן מקנא געווען דעם דערפאַלג פון יונגן
אַנדרעי, האָבן אים אָפּגעטאָן אַ שפּיצל. אַפילו די צייטונגען האָבן גע-
שריבן וועגן דער פיפיקער פרוי, וואָס האָט אזוי קונציק אַריינגעלייגט
דעם פאַרוואַלטער. דער סקאַנדאַל האָט צוגעצויגן די אויפמערקזאַמקייט
פון מבינים, קונסט־קענער און סנאָבן, און דאָס בילד איז פאַרקויפֿט גע-
וואָרן פאַר אַ גוטן פרייז.

וואָס שייך רחלען האָט זי אַ גאַנצן טאָג איינגעהאַלטן איר צאָרן
און ערשט אין אָונט, ווען איר מאַן איז געקומען אַהיים, האָט זי אויס-
געשאָסן מיט איינמאַל:

— האָסט געהערט אַ מעשה? אַ האַלבן מיליאָן, זאָגט ער. גוט דער-

לעבט — איך האנדל שוין מיט מיינע טעכטער! די איין שטיקל טאָכטער, וואָס איך האָב!

— וואָס איז געשען? וואָס? — האָט מעסיע סאָקאלאָווסקי זיך באַמיט זי צו באַרואַיקן.

האָט אים רחל דערציילט די גאַנצע געשיכטע פון אַרום און אַרום און האָט פאַרענדיקט מיטן אויסרוף:

— מאַלן האָט זיך איר פאַרוואַלט!

— שאַ, וואָס איז דער געוואַלד? — האָט זי איר מאַן אָנגעהויבן באַרואַיקן — אָט האָט דאָס ווייב פון מעסיע שפינאַצקי אַ קליין טעכטערל פון אַ יאָר פינף. ווי לאַנג זיינען זיי רייך געוואָרן, די שפינאַצקיס? ערשט ניט לאַנג זיך אַרויסגעצויגן פון דאַנען! האָט זיך דער מאַמען פאַרוואַלט, מען זאָל מאַלן דאָס טעכטערל און זי האָט באַצאָלט מלאכה-געלט אַ טויזנט טער און דאָס קינד האָט נאָך דערצו ניט געקענט איינזיצן אַפן בענקעלע — איז עס אַראָפּגעפאַלן און זיך צעבלוטיקט די נאָז.

— גבירים פון די „גרויסע בלוואַרן“ איז עפעס אַנדערש! מיר וואוינען נאָך דערווייל כמעט אַפן „פלעצל“ — האָט געענטפערט רחל.

און זי האָט דערזען, אז זי וועט מוזן דערציילן די גאַנצע געשיכטע. וואָרים דעם עיקר האָט זי ביז איצט ניט דערציילט — זי האָט ניט גע- זאָגט, אז העלען האָט זיך געלאָזט מאַלן נאָקעט און דערצו נאָך אין אַזאַ פּאָזע. וואָרים ס'איז איר געווען אַ חרפה פאַר זיך אליין. איצט איז זי אַרויס מיט לשון:

— אַ כלה מיידל, וואָס גייט אין שדוכים און שטייט זיך אַזוי נאָקעטערהייט פאַר אַ פרעמדן מאַן!

— וואָס הייסט? — האָט זיך סאָקאלאָווסקי געחרושט.

— אָט דאָס וואָס דו הערסט! אַן אַרנטלעך ווייבל וועט זיך דאָך ניט אַוועקשטעלן אַזוי, אָן אַ שטיקל מלבוש, אַפילו פאַר די אויגן פון דעם אייגענעם מאַן!

האָט סאָקאלאָווסקי געזען, אז דער ענין איז ערנסטער, האָט ער געענטפערט:

— מירן רופן דאָס מיידל און פרעגן איר מויל!

און ווען העלען איז שפעט אינאַוונט געקומען אַ פאַרויטלטע און צעשרויפטע פון גאַס, האָט ער בנעימותדיק זיך גענומען זי אויספרעגן: הלמאי? סטייטש! און ווי קומט עס?

האָט העלען זיך אַ לאָז געטאַן אים דערקלערן, אז בילדער צו ביל-

דער זיינען ניט גלייך, אז עס איז פאראן א קונסט אף דער וועלט, אז אלע שענסטע לייט גייען אין „לואוור“, אז בא די גרעסטע מיליאנען און חשובע מענטשן הענגען אזעלכע בילדער, וואָס מען רופט זיי „אקטן“.

מעסיע סאָקאלאָווסקי האָט אויסגעהערט די טשעקאווע רייד פון זיין טאָכטער, האָט צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ, האָט געגלעט מיט אַ האַנט זיין דעמאָלט האַלב-געקירצטן בערדל און צום סוף האָט ער געפרעגט:

— יאָ, זיי קויפן אזעלכע בילדער — אף דעם זיינען זיי דאָך מיר ליאָנערן! אָבער קויפן איז עפעס אַנדערש און זיך שטעלן פּאָזירן איז וויר דער עפעס אַנדערש. ביסט דאָך אַן אַרנטלעכע טאָכטער — עס האָט דיר געפעלט אין טעפל?

— וואָס הייסט אַרנטלעך אָדער ניט אַרנטלעך? — האָט זיך אויפֿ- גערעגט העלען — גלויב מיר טאַטע, אז ס'איז מיר נאָרנישט געשען. אָט האָט די מאַנאַ ליזאַ געדינט אַלס מאָדעל פאַר לעאָנאַרדאָ, איר פּאָרטרעט איז היינט דאָס באַרימטסטע קונסט-ווערק אף דער וועלט און זי איז געווען אַן אַרנטלעכע, בעל-הביתישע פרוי.

— זי האָט אויך פּאָזירט נאַענט, די ליזאַ?

— מסתמא ניט... ס'הייסט... — האָט זיך העלען צעטומלט — מען זעט אפילו אַ שטיקל קלייד, אָבער דער פּאָרטרעט איז דערעיקרשט פון קאָפּ.

— דאָס איז עפעס אַנדערש, מיין קינד! דעם קאָפּ קענסטו לאָזן מאַלן וויפּל דו ווילסט, אָבער...

ער האָט ניט פּאַרענדיקט. ער איז געווען אַן איידעלער מענטש און וואָלט אפילו פאַר סתם אַ מענטשן ניט געענדיקט דעם זאַץ, כּפּרט פאַר זיין טאָכטער, וואָס איז געווען אַ כּלה מיידל און איז שוין באַלד געשטאַ- נען אין שרוכים.

— און די אַנדערע בילדער? — האָט געטענהט העלען — די פון רובענס... און די „מאָדאָנאַס“?

— וואָס הייסט „מאָדאָנאַס“? — איז מעסיע סאָקאלאָווסקי גע- ווען נייגעריק צו וויסן.

— די בילדער פון גאָטס-מוטער.

— לאָז געמאַכט, מיין טאָכטער! — האָט מעסיע סאָקאלאָווסקי אַ מאַך געמאָן מיט דער האַנט — ווער ווי ווער, אָבער גאָט האָט קיין מוטער ניט געהאַט.

און אַ וויילע שפעטער האָט ער צוגעגעבן:

— דו גיב בעסער א קוק ווי דיין אייגענע מוטער נעמט זיך דעם
נאנצן ענין צום הארצן!

הגם ער האָט אזוי געשטראַפּט זיין קינד, האָט ער פונדעסטוועגן
א טראַכט געטאָן אין האַרצן, אז ס'איז נאָרנישט אַזא „הכצעקתו“,
ס'הייסט נאָרנישט אַזא געוואַלד, ווי זיין ווייב האָט געמאַכט. אָבער כל
זמן העלען איז געווען אין צימער האָט ער נאָרנישט געזאָגט. ערשט ווען
ער איז געבליבן מיט זיין ווייב אליין האָט ער זיך צו איר געווענדעט:
— הער זיך איין, רחל, קיין גרויסער אומגליק איז דאָכט זיך
ניט געשען. ס'איז היינט אַ וועלט אַזא! — דור דור ודורשיו...

דער ענין איז, ווי באַקאַנט, דערגאַנגען ביז אין פּוילישן שטעטל
פון וואַנען די משפּחה סאָקאַלאָווסקי האָט געשטאַמט און העלען איז דאָרט
אויסגעוואַקסן צו אַ העלדן פון אַ פּרייע־ליבע־דראַמאַן. און אזוי האָט איר
שפּעטערדיקע חברטע חנהלע זיך זי פּאַרגעשטעלט, ווען זי איז דערשינען
אין שטוב פון די סאָקאַלאָווסקים, וועלכע האָבן זיך פאַר דער צייט שוין
געהאַט אַרויסגעקליבן פון „פלעצל“ צו די גרויסע בולוואַרן. פאַר דער
צייט האָבן מאַמע און טאָכטער זיך איבערגעבעטן: די טאָכטער האָט ניט
פּאַזירט אַלס נאַקעטע מאָדעלע און די מאַמע, ווידער, איז עטלעכע מאָל
געגאַנגען אין „לואוור“.

פינפטער קאפיטל

זשערמען האָט אַ סוף געטאָן אָפן זייגערל און אויסגערופן:

— שוין שפעט, כ'ועל גיין!

— בלייב נאָך אַ ביסל!

— גיין — האָט זי אַ זוך געטאָן צווישן די קליידער וואָס זיינען

געלעגן אָנגעוואָרפן אַ אַ שטול — מ'עט וואַרטן אַ אַ מיר אין שטוב.

זשאַקן האָט אַרומגעכאַפט אַ געפיל פון פאַרלוירנקייט, וואָס איז

אַפט, בעת זייערע צוזאַמענטרעפן, וואָך געוואָרן אין אים. ניט צוליב אַ

פּיזישן פאַרלאַנג האָט ער געוואָלט, אַז זי זאָל נאָך בלייבן. נאָך די קורצ-

קייט פון זייערע טרעפונגען אין קליינעם האַטעל-צימער, וואָס האָבן זיך

באַשרענקט אַ אַ געשלעכטלעכע באַציונגען, איז אים געוואָרן אומהיימלעך

אַרט עס איר ניט? איין טאָג וועט זי אוועקגיין און מער ניט קומען!

זי איז געווען פאַרטיק און אים אויסגעשטרעקט די באַק צום פאַ-

מיליערן קוש. זשאַק האָט זי אָנגענומען באַ דער האַנט:

— בלייב אַמאָל מיט מיר איבער נאַכט. ניט דוקא היינט.

— גיין! וואָס וועט מען זאָגן אין שטוב? דו ביסט דאָך ניט מין

חתן.

— און ווען איך וואָלט יאָ געווען דיין חתן?

זי האָט זיך אָנגעכמורעט. צום ערשטן מאָל האָט זי אים אָנגעקוקט

טרויעריק און פאַרטראַכט.

— לאָמיר דערפון ניט ריידן — האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער

האַנט — און אַז איך בין דיר צו ווייניק קענסטו דיר זוכן נאָך אַ צווייטע.

ס'איז מיר אַלצאיינס!

אַבער שפעטער, ווען זי האָט זיך שוין געקליבן אוועקצוגיין, האָט

זי געזאָגט מיט אַן ערנסטן טאָן:

— אויב דו וועסט דיר נעמען א צווייטע, איז „אך ווידערזען!“ —
אײך קען דײך מער ניט.

— און דו? האָסט שוין געהאַט אַנדערע מענער?

— ביסט אייפערזיכטיק אַך דער פאַרנאַנגענהייט?

— יאָ!

— נאַרישקייטן — האָט זי אים אָפּגעפּטרט — צו וואָס דאַרפסטו

עס וויסן?

זי האָט גענומען די צייטונג, וואָס ער האָט געהאַט אוועקגעלייגט
אַפן טישל דאַנעבן:

— לייען! — האָט זי אים אויסגעשטרעקט די בלאַט און זיך גע-

זעצט נאָנט לעבן אים — איך שטער דיר ניט אזווי?

— ניין.

זי האָט געוואוסט, אז ער האָט ליב צו לייענען, פילנדיק לעבן זיך
איר נאָנטקייט. און זי גופא האָט זיך אזוי אַרום געפילט ווי זיין ריכטיקע
פרוי און ניט סתם אַ געליבטע. וואָס זאָל זי אים דערציילן? ער וועט עס
דאָך סיי ווי ניט פאַרשטיין! און אפשר וועט ער זי נאָר אויפהערן ליב
האַבן? ... און זיין ליבע האָט פאַר איר געציילט אַ סך מער ווי זשאַק האָט
באָוויזן צו באַמערקן אונטער דער מאַסקע פון כלומרשטער גלייכגילטיקייט
און פיזישן גענוס. און אפשר וועט ער נאָר מיינען, אז זי האָט זיך פאַר-
קויפט פאַר געלט? ... אינדעראמתן איז עס דאָך געווען נאָר עפעס אַנדערש.

* * *

אין יענעם פּרילינג איז זי אַלס יונג מיידל אוועק צום ערשטן מאָל
אַרבעטן אין איינעם פון די גרויסע מאַגאַזינען, וואָס האָט זיך געפונען
באַ די עלעגאַנטסטע פּערטלען פון שטאָט. ס'איז יעדן טאָג געווען אַ הויך
און צוריק רייזע פון גרויע, אָרעמע פּערטלען און אַ באַשיידענער וואוינונג
צו די גאַסן, וואו די וויטרינען האָבן געגלאַנצט מיט דער לעצטער מאָדע
און די ווענט פון די הייזער האָבן איינגעשלאָסן באַסוועמלעכקייטן און
לוקסוס, וואָס זיינען איר פאַרגעקומען לעגענדאַר. אַלס פאַרקויפּערנס אין
געשעפט האָט מען אויסגעקליבן נאָר יונגע, הנעוודיקע מיידלעך. ניט נאָר
די סחורה, נאָר אויך די פאַרקויפּערן האָט געמוזט אויסאיבן אַ צוציונגס-
קראַפט: זי האָט געמוזט זיין העפּלעך, דאַנקען אָן אַ שיעור, שמייכלען זים
און נאָכגיביק, אזוי אז דעם קליענט זאָל ניט פאַסן אוועקצוגיין מיט ליי-
דיקע הענט.

אין די שמייכלען און דינסט-גרייטקייט האָבן די אַריינקומענדיקע

מענער געזען א גרייטקייט צו דינען אויך מיט ליבע. באם אָנפאַסן שײַך
האַט זי אָפּט געפילט ווי די פינגער פון קליענט באַרירן און גלעטן איר
האַנט. צווישן פרעגן דעם פרייז און פאַרלאַנגען אַן אַנדער מוסטער האָבן
ליפּן געפליסטערט קאָמפּלימענטן און באַשטעלט אַף אַ ראַנדעוואו.

די חברטעס, אין וועמענס סביבה זי האָט זיך געפונען אַ גאַנצן
טאַג, האָבן אַלע געפילט אַף זיך דעם זעלבן, כסדרדיקן דרוק פון מעגלעכע
באַגערן. די אויפזעער פון די מאַגאַזינען, די שעפּן אין שוואַרצע אַנצוגער
און געפרעסטע העמדער, וואָס האָבן זיך אונטערטעניק גענויגט פאַר ריי-
כע קליענטן, האָבן זיך געפילט ווי הערשער לגבי די מיידלעך. מען האָט
זיי געמוזט זיין אונטערטעניק, פּאָלגן אַפּן וואונק, געפעלן ווערן, כּדי ניט
צו פאַרלירן דעם פּלאַץ. די אונטערטעניקייט פּרעסט זיך איין און כּלומ
און מען קען ניט אָפּזאָגן דעם מענטשן, וועלכן מען איז געוואוינט אַ גאַנצן
טאַג צו פּאָלגן, ווען ער לאַרט איין נאָך דער אַרבעט אַף טרינקען אַ „גלאַז“
אין אַ קאַפּע-הויז. און ס'איז אויך ווייטער שווער אויפצוהערן זיין נאָכ-
גיביק.

די מיידלעך, דאָ, האָבן מייסטן ניט געפילט די קלאַסן-שנאה און
ניט געטראָגן די האַפּענונג אַף אַ זיגרייכן קאַמף ווי זייערע ברידער און
שוועסטער אין די פאַבריקן. דער רייכער „בורזשאַ“, וואָס איז אַריינגע-
קומען אין געשעפט האָט פאַר זיי סימבאָליזירט די מאַכט. ער האָט פאַר-
מאָגט די שיינע דירות און אויטאָס, אין זיין פאַרטפּעל האָט ער אַרומ-
געטראָגן די שליסלען פון די לוקסוס־רעסטאָראַנען און ווילעס פון „קאָט
ד'אזיר“. און די סאָציאַלע מאַכט איז איבערגעטראָגן געוואָרן אויך אַף
זיין פיזישער פּערזאָן.

זשערמענס מאַמע האָט איר געוואָרנט:

— אויב דו וועסט זיך לאָזן מאַכן אַ בויך פון עפעס אַ דיקן חזיר
פון אַ בורזשאַ, וועל איך דיך אַרויסטרייבן פון שטוב!

זי האָט ניט גערעדט פון מיידלשער ערע אָדער זינד פון ליבע. זי
האַט געוואוסט, אז אויב דאָס וועט פאַסירן מיט אַן אַרבעטער אָדער אַ
בעקער־געזעל וועט מען זען מאַכן אַ „מערי“ און ס'איז קיין אומגליק ניט
אויב דער ערשטער אייניקל וועט געבוירן ווערן שוין אַ האַלב יאָר נאָך
דער חתונה. אָבער יענע אַנאַנימע „בורזשאַס“ זיינען ווי די קעץ, וואָס
נאַשן אַראָפּ די סמעטענע און פאַרשווינדן.

די גאַנצע אַטמאָספּער אין שטוב איז געווען אַף דער מאַמעס זייט.
דער טאַטע איז געווען אַן אַלטער סאָציאַליסט, וואָס האָט דערמאָנט מיט

יראת־הכבוד דעם דערמאָרדעטן זשאָרעס. דער ברודער, קוים עטלעכע יאָר עלטער. פאַר איר, האָט גערעדט וועגן א נאָנטער רעוואָלוציע, ווען מען וועט שיקן „אלע בורזשואס אַף די לאַמטערנעס“, ווי ס'האָט זיך געזונגען אין דער קארמאַניאַל. ער איז יעדן זונטיק אַראָפּגעגאַנגען פאַרקויפן די פאַרטיי־צייטונג אין גאַס, וואו עס זיינען זייער אָפּט אויסגעבראַכן געשלעגן מיט רייכע זינדלעך, וואָס זיינען אַהער געקומען פאַרשפּרייטן זייער „אַס־סיאָן פּראַנסעז“ אָדער דעם „פּראַנסיסט“.

אַבער זשערמען האָט זייער ווייניק געלעבט אין דער סביבה פון שטוב. אודאי האָט זי געקענט געפינען א געליבטן צווישן די חברים פון ברודער, גיין זונטיק טאַנצן אין א ביליקן „באַל מיזעט“, און זיך אַריינציען שפּעטער מיט אים אין א ביליקן צימער פון א הויז, וואו ס'האָבן געוואוינט אָן א שיעור שכנים, וואו די טרעפּ זיינען געווען שמוציק און ס'האָט זומער געהערשט א דושנע היץ, א ליאַרעם פון סינדער און זשומען פון פליגן. אַבער די רייכקייט פון יענעם פּערטל, וואו זי האָט פאַרבראַכט דעם טאַג, האָט געבלענדעט די אויגן. עלעגאַנטע דאַמען האָבן זיך באַוועגט ווי הער־שערנס צווישן זייערע פאַררער. זי האָט זיי געזען אין געשעפט: זיי האָבן געוואָרפן מיט געלט, איינגעקויפט קליידער און טייערע אונטערוועש און פאַרשוואונדן אין אויטאָס אַף א וועג צו ראַמאַנטישע ליבעס, וואָס מען האָט געזען אַף די לייזונטן פון סינאַ.

זי איז ניט געווען באַזונדערס שיין, אַבער איר יונגער, רייפּנדיקער קערפּער האָט אַרויסגעשטראַלט דעם שאַרם פון אַן אויפבליענדיקער בלוים אין פריען פּרילינג. לויפנדיק יעדן טאַג פון דער אַרבעט צום אונטערגרונט־באַן האָט זי געזאַמלט אַ בוקעט פון בליקן און שמייכלען, וואָס פאַרבייגייער האָבן איר צוגעוואָרפן. זי האָט זיך לאַנג געווערט. אָפּט האָט זי מסכים געווען אַף אַ טרעפּונג, געלאָזן אויסמאַכן גענוי דעם אָרט און די שעה און אין באַשטימטן טאַג איז זי נאָך דער אַרבעט געגאַנגען מיט שנעלערע טריט צום אונטערגרונט־באַן, מיט וועלכן זי איז געפאַרן אַהיים, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אַז עמעצער פאַרפּאַלנט איר, ווי זי וואָלט זיך געשראַקן פאַר דער שוואַכקייט פון אייגענעם ווילן. אַבער געוואוסט האָט זי, אַז איינ־מאַל וועט עס דאָך פאַסירן. און געשען איז עס אומגעריכט.

ס'איז געווען אין אַ שבת, ווען זי איז שוין אין פריען נאַכמיטאַג אַרויס פון דער אַרבעט. געווען איז דאָן אַ הייסער טאַג פון אָנהויב יולי. דער עולם האָט פאַרלאָזן די דושנע הייזער און זיך געלאָזן אין די גאַסן. אַרבעטער האָבן שפּאַצירט מיט זייערע משפּחות. לענגוים די טראַטאַרן

פון די גרויסע בולווארן האָט מען אויסגעשטעלט טישלעך. דער עולם איז דאָרט געזעסן געדיכט, מיט אויסגעטאָנענע רעקלעך. עס האָבן געגלאַנצט די גרויסע קופּלס ביר. טאָקסיס זיינען אַדורכגעפּאָרן אין דער ריכטונג פון בולאָנער וואַלד. עס האָט געצויגן צום פעלד און צום וואַסער. די רייכע משפּחות זיינען שוין אַרויסגעפּאָרן צו די פּלאַזשעס פון דער ריוועראַ און די עלעגאַנטע דאַטשעס אַפּן ברעג פון אַטלאַנטיק. באַלד וועט די שטאָט ווערן פּוסט, נאָר אַרבעטער און אָנגעשטעלטע וועלן בלייבן אַפּן אָנגעברענגטן אַספּאַלט צווישן די דושנע מויערן. זי וועט אויך בלייבן. זי האָט ניט געהאַט קיין חשק צו פּאַרן אַהיים, עס האָט זיך ניט געוואַלט אַריינשטופן אין הייסן, אָנגעפּאַסטן צוג פון אונטערגרונט. זי איז געלאָפּן צופּוס, פּאַר-בייגייענדיק איין מעטראַ נאָך דעם אַנדערן, באַשליסנדיק כּסדר, אַז באַ דער נאַנטסטער סטאַציע וועט זי איינשטייגן.

מיטאַמאָל האָט זי באַמערקט ווי אַן אויטאָ בלייבט שטיין אַפּן אַספּאַלט, נאָנט צום טראַטוואַר, האַרט לעבן איר. אַ מיטליעריקער הער האָט געעפּנט דאָס טירל פון וואָגן און איר אַ וואונק געטאָן:

— האַללאַ, מאַרמואַזעל, מירן אַרויספּאַרן אביסל שפּאַצירן הינטערן שטאָט?!

זי האָט אומגעדרייט דעם קאָפּ. דער מאַן איז איר געווען באַקאַנט. ער איז עטלעכע מאָל געווען אין געשעפט, האָט זיך באַמיט אָנצוקניפּן מיט איר אַ געשפרעך, איינגעלאָרן אין סינאָ. זי האָט צוגעזאָגט און ניט געקומען. איצט האָט ער זי אודאי אָפּגעוואַרט באַם אַרויסגיין פון דער אַרבעט און איז איר נאָכגעפּאָרן.

ער איז אַלט אַ יאָר פּופּציק, אומגעפּער ווי איר פּאָטער. אָבער איר פּאָטער טראַגט ס'רוב אַ בלוז, לייוונטן רעסל און אין דער היינטיקער היץ טראַגט ער אַפילו ניט קיין קראַוואַט איבערן קאָלנער פון זיין העמד. און דער דאָזיקער מאַן טראַגט אַ טונקעלן, געפרעסטן אנצוג, אַ ווייס העמד, אַ העלן קראַוואַט מיט אַ גאָלדענער שפּילקע און אַ האַרטן קאַפּעלוש אַף זיין קאָפּ.

ער האָט אויך ניט אזאַ פּולן, מילדן פנים ווי איר טאַטע. זיין גע-זיכט איז אויסגעצויגן, מיט טיפע קנייטשן באַ די ליפּן-ווינקלען. אַלע זיינע שטריכן זיינען שאַרף אָנגעצויגן. ער באַמיט זיך צוגעבן ווייכקייט זיין שטימע, ווען ער זאָגט:

— אין דרויסן איז אזוי שיין!

און ווען זשערמען קווענקלט זיך נאָך אַ וויילע, איילט ער זי אונטער:

— קומט אריין, א שאָד די צייט!

זי איז איינגעשטיגן און איינגעזונסען אין די ווייכע קישעלעך פון הינטערשטן געזעם, וואָס האָט אונטערגעשפרונגען אונטער איר. דער מאַן דרייט ניט אָפּ דעם קאָפּ צו איר, ער קירעוועט אויס דעם אויטאָ און פאַרט לאַנגזאַם אין דער לאַנגער, אומיפהערלעכער קאַראַוואַנע פון כל המינים אויטאָס. זשערמענען איז אָנגענעם צו באַקוקן די בולוואַרן דורך אַ פענצטערל פון אַ קליינעם, עלענאַנטן וואָגן, וואָס פירט איר צו עטוואָס אומבאַקאַנטן. זיי שניידן אַדורך דעם „קאָנקאַרד“, די באַוועגונג ווערט שיטערער, דער אויטאָ טראָגט זיך מיט אימפעט איבער אַ ברייטן בול-וואַר, וואָס פאַרוואַנדלט זיך גלייך אין אַ ברייטער, שאָטנדיקער אַליי. באַלד גרינען זיך די ביימער פון בולאָנער וואַלד. עס שמעקט מיט בלומען און גרינס. מען זעט פאַרלעך צווישן די ביימער. די טעראַסעס פון די פאַר-שטעטישע קאַפעס זיינען אָנגעפיקעוועט מיט מענטשן.

דער אויטאָ טראָגט זיך מיט אַ שטאַרקן אימפעט. זשערמען קוקט אַרויס מיט אַ פאַרכאַפטן אָטעם. אָט קרויצן זיי ווידער די סען. דאָס וואַ-סער ציט זיך ווי אַ העלע סטענגע אונטער די שטראַלן פון דער אַראַפּ-נידערנדיקער זון. אַ קיל ווינטל רייסט זיך אַריין דורך דער צעפנטער, פאַדערשטער שויב. באַלד נאָך דער ברויך פאַלן זיי אַריין אין אַ נייער אינדוסטריע-שטאָט: ריזיקע געביידעס-בלאָקן פון רויטן ציגל, הויכע, קיין לעכדיקע קווימענס שטרעקן זיך צום הימל. אַרבעטער-פרויען נייען מיט קאָשיקעס איינקויפן. איר מאַמע גייט אודאי אויך איצט איינקויפן צום זונטיקדיקן מאַלצייט. די שטוב איז פול מיט אַ שווערן ריח פון חזיר-קאָטלעטן. דער טיש איז באַדעקט מיט פלעקן פון רויטן וויין. וואוהין פירט איר דער דאָזיקער מאַן? דאָך ניט סתם שפאַצירן אין וואַלד און פעלד! דאָס בלוט שלאָגט איר האַסטיקער אין די שלייפן, דער ווינט קילט איר פאַרויטלטן פנים.

באַלד פאַלן זיי אַריין אין אַ גרינעם טאַל. דאָ און דאָרט הויבן זיך פאַריינצולטע ווילעס. דער אויטאָ שטייגט אָפּ זיגזאַגן פון אַ באַר-גיקן וועג. הויבן, באַם ראַנד, שטייט אַן אַלטע מאַסיווע קאַטעדראַלע. באַ איר זייט ציט זיך לענגוים דעם ראַנד אַ ברייטע, פלאַכע טעראַסע, באַזעצט מיט ביימער. פון צווישן די צעגרינטע צווייגן קוקט אַרויס אַ האַטעל. זיי דערנענטערן זיך אַהינצו. פאַרנט, באַ טישלעך, זיצט אַ זומערדיקער עולם אַרום פילפאַרביקע גלעזער משקאות.

דער אויטאָ איז שטיין געבליבן באַ אַ זייטיקער טיר. דער קעלנער,

אין א ווייסן רעפל, פארשטייט אפן וואונק. זיי שטיינן אף טרעפ און גייען אריין אין א צימער.

זי ווארפט א שנעלן בליק ארום. כמעט אינדערמיט, מיטן צוקאפנס צו א וואנט, שטייט א ברייטע בעט, באדעקט מיט א ראָזער, פלושענער דעקע און צוויי באשטריקטע קישעלעך ווייסן זיך אפן צוקאפנס. קעגנאיבער א שראַנק מיט גלעזערנע שפיגל-טירן. א סך שפיגלען הענגען אף די ווענט און ווארפן זיך קעגנזייטיק צו די אָפּבילדונגען פון אלע ווינקלען. זי בלייבט שטיין מיט אראָפּגעלאָזענע אויגן און ווארט. זי פארלירט יעדע שפור פון אייגענעם ווילן און ווארט מיט פאסיווער, וואקסנדיקער נייגעריקייט. זי ווארט, אז דער מאן זאל זיך צו איר דערנענטערן. ער זעצט זיך אָבער באַם טיש און פרענט:

— עפעס טרינקען? עפעס עסן, מיין קלייניקע?

די פראַגע קלינגט אומגעריכט און זי ענטפערט ניט. דער מאן דריקט אף אַ קנאַפּ, דער קעלנער קומט, הערט אויס די באשטעלונג, קומט ווידער אַ מאָל מיט אַן אָנגעלאָדענעם טאַץ. דער מאן איז העפלעך: ער באַלייגט איר דאָס ברויט מיט שיגקע, גיסט איר אַן וויין, קלאַפט צו לחיים און פילט איר ווידער אַן דאָס גלאָז. דער שטאַרקער וויין שלאָגט אין קאַפּ, ווי דורך אַ נעפּל הערט זי שפעטער זיין שטימע:

— ביסט כאָטש ניט קראַנק?

ער האַלט איר האַנט און פירט זי איבערן צימער.

— גיין.

— קיינמאָל ניט געווען קראַנק?

— פאַראַיאַרן ווינטער האָב איך געהאַט די גריפע... געווען אַ גריי-

פּע-עפּידעמיע אין אונדזער קוואַרטאַל!

ער שמייכלט מיט פאַרשומרעטע אויגן:

— איך מיין עפעס אַנדערש. האָסט דאָך שוין געהאַט פאַרשידענע

מענער. פאַראַן קראַנקע...

— גיין — שאַקלט זי מיטן קאַפּ — קיינעם ניט געהאַט!

און זי ווערט רויט ווי זי וואַלט זיך געשעמט מיט איר צו-לאַנג אָפּ-

געהיטער צניעות.

דער מאן איז מיסטרויאיש: אלע דערצילן זיי די זעלבע געשיכטע!

אָבער אין זשערמענס אומבאָהאַלפּנקייט און אין אירע אינסטינקטיווע

באַוועגונגען צו פאַרדעקן איר נאַקעטקייט מיט די הענט און אַרעמס,

מערקט ער, אז זי זאָגט אמת. ער פליסטערט זיסע ווערטער, די שאַרפע

שטריכן פון לאנגן געזיכט ווערן אָנגעצויגענער, די קנייטשן אַרום די ליפן טיפער, די אויגן גרעסער.

זשערמען דריקט איין איר קאָפּ אין קישן. זי מאַכט צו די אויגן. זי פילט נאָר דעם וואַרעמען הויך, וואָס גליטשט זיך איבער איר קערפער. קאַלטע, ביינערדיקע פינגער באַרירן לייכט אירע גלידער, ווי זיי וואַלטן אויספרוכירט זייערע מוסקלן. איר אויפגענונג וואַקסט — ניט קיין אויפ־ברויז פון חושים, נאָר ווי אַ געמיש פון נייגעריקייט און דערוואַרטונג פון אַ גרויסן געשעעניש.

זי האָט געעפנט די אויגן און געוואָרפן אַ בליק אַרום. אין אַלע שפיגלען, אַף די ווענט, אַנטקעגן אין דער גרויסער שאַפּע, האָט זי געזען דאָס זעלבע בילד: דעם מאַן אין וועסטל, מיטן שניפּס, מיט געקראַכמאַ-לעטע מאַנשעטן, וואָס זיינען אַראָפּגעפאַלן אַף די הענט, איינגעבויגן אי-בערן קערפער פון אַ פרוי. אין איר מוח איז אויפגעגאַנגען אַ בילד פון געשלעכטלעכע באַצויגנען, וואָס זי האָט רעאַל געזען צום ערשטן מאָל מיט יאָרן צוריק. זי איז געשטאַנען הינטער אַ פּאַרהאַנג, אין שטוב, און געקוקט ווי צוויי הינט האָבן זיך מכין געווען צום פּאַרן. דער זכר האָט זיך לאַנג אַרומגעדרייט אַרום זיין פּאַרטנער, געדרייט מיטן העק און ניט איינגעשטאַנען קיין וויילע אַף אַן אָרט. אַ רויטע, נאַסע צונג איז אַרויסגעהאַנגען פון זיין מויל. זי האָט געציטערט, מען זאָל זי ניט דער-שאַפן באַ דער דאָזיקער באַאַכטונג, און דאָך ניט געקענט אָפּרייסן די אויגן, און זיך באַפרייען פון דער אַלץ וואַקסנדיקער נייגעריקייט.

אויך איצט האָט זי געציטערט און איז געווען נייגעריק. זאָל עס שוין פּאַסירן! אָבער דער מאַן האָט געהאַט צייט, ער האָט ווי געזעטיקט זיינע אויגן אין איר אומבאַרירטער שיינקייט און געזעטיקט זיינע אינ-סטיונטן ווי אַ קאץ, וואָס שפילט לאַנג מיטן געכאַפּטן מייזל איידער זי נעמט זיך צום פרעסן. און מיטאַמאָל איז ער אַרין אין אַ זייטיקן צימערל. זי האָט דערהערט דאָס פלייצן פון וואַסער. מען האָט זי גערופן. אין דאָ-נעבנדיקן צימער זיינען די ווענט געווען באַדעקט מיט בלויע קאַכלעס. אויך די וואַנע איז געווען בלוי און דאָס וואַסער האָט דאָרט באַקומען אַ בלויע פאַרב פון יאָס־שפיגל. דאָס וואַרעמע וואַסער האָט נעגלעט דאָס לייב, געוואַרעמט איר בלוט און דער אויפגעהיצטער אַלקאָהאָל איז איר אויפגעשטיגן אין קאָפּ. דער מאַן האָט געקוקט אַף איר אויסגעצויגענעם קערפער, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון דורכזיכטיקן בלוי, און געשמיכלט. זי האָט זיך דערמאַנט, ווי איר טאַטע האָט מאַנכעסמאָל, ווען זי איז

נאך געווען א קליין קינד, צוגעקוקט בעת די מאמע האָט זי געכאַדן. ער פלעגט זי באַשפּריצן מיט וואַסער און הנאה האָבן פון אירע שטיפּערדיגען. און ווי דער טאטע, האָט אויך איצט דער מאַן זי איינגעוויקלט אין אַ ווייכן באַד־טוך, זי אָפּגעטריקנט און געטראָגן אַה די הענט. זי האָט זיך דערפילט ווי אַ קליין קינד, האָט פאַרוואָרפן דעם קאַפּ אַפן קישן און צוגעמאַכט די אויגן ווי צום שלאָפן.

ווען זי איז שפּעטער, בעתן אָנטאָן זיך, צוגענאַנגען צום פענצטער, איז שוין אין דרויסן געלעגן אַ גרוי־לעכער בינד־השמשות. די אַליי איז פול געווען מיט שטאַטישע איינוואוינער, וואָס זיינען אַהערגעקומען פּראַווען זייער ערב־זונטיקדיקן נאַכמיטאָג. פּאַרלעך האָבן שפּאַצירט אַרומגענומען צווישן די ביימער. מען האָט געזען זייערע צעשטראַלטע פּנימער און פליס־טערנדיקע ליפּן. אונטן האָט אַ לייכטער אומעט זיך פאַרצויגן איבערן גריי־נעם טאַל און די ביימער האָבן אויסגעזען צוזאַמענגעטוליעט און באַשאַטנט. באַזוימט מיט הויכע קוסטעס, האָט זיך געצויגן אין זינד־זאָגן די לאַנגע סטענגע פון טייך. און אין דער ווייט, איבער בערג און טאַלן, האָט זיך געהויבן די שטאַט. דאָ און דאָרט האָבן זיך געצונדן פּריע רעקלאַמע־ליכטער. שיינוואַרפּנדיקע אויגן האָבן זיך געיאָגט ווי בלאַנדזשענדיקע פּייערלעך איבער געשלענגלטע וועגן. אַפילו דער אייזערנער, פאַרזשאַווער־טער אייפּעל־טורעם האָט אויסגעזען פונדערווייטנס ראַמאַנטיש אונטערן סערפּ פון דער בלאַסער לבנה.

זשערמענען האָט אַרומגעכאַפּט אַ זיסלעכע בענקשאַפט. זי וואַלט געוואַלט שפּאַצירן מיט אַ נאָנטן חבר אין דער אַליי, אַרומשפּרינגען איר בערן גראַז, זיך נאַכיאָגן און לאַכן אַפן קול. זי האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ צום מאַן, וואָס איז געשטאַנען באַם שפּיגל, אָנגעטאַן אין זיין טונקל גרויען אנצוג, און געבונדן דעם שניפּס.

— ווי הייסט איר, מעסיע? — האָט זי אים געפּרעגט.

— ווי איך הייס? — ער האָט זי אַ וויילע באַטראַכט מיט אַ פּאַרשנדיקן בליק — קענסט מיך רופן זשיל! — האָט ער געזאָגט נאָר אַ פּאַרנאַמען.

— איר'ט נעמען דעם אויטאַבוס, מאַדמואַזעל? — האָט ער גע־זאָגט אין אַ וויילע אַרום — איך מוז נאָך ערגעץ וואו פּאַרן. איך קער זיך אַצינד ניט אום אין שטאַט.

און ער האָט איר אויסגעשטרעקט עטלעכע געלט־באַנקנאָטן:

— אַט האָט איר אַ בילעט.

זשערמען האָט צוזאַמענגעקנייטשט דאָס געלט אין איר זשמעניע
און ניט געוואוסט וואו עס אַהינצוטאָן. פאַרן אוועקגיין האָט דער מאַן
איר געקושט פאַטערלעך אַפן שטערן:

— איך וועל פאַרבייקומען, אפשר סוף וואָך. כ'וועל דיר מאַכן אַ
צייכן און דיר שפעטער אַפּוואַרטן באַ דעם „קאָפּע פון שלום“.

ער איז געקומען אין עטלעכע טעג אַרום און זיי פלעגן זיך אַפּט
טרעפן אין אַ צימער אין שטאָט. זשערמען האָט אים כמעט פיינט גע-
קראָגן: אין זיינע באַציונגען איז ניט געווען קיין שפור פון פריינטשאַפּט,
קיין סימן פון נאָנטער פאַרבינדונג. ער האָט זיך ניט געוואָלט ווייזן מיט
איר פאַר מענטשן און אויסגעמיטן צו שפּאַצירן מיט איר אין גאַס אָדער
אפילו זי טרעפן אין אַ קאָפּעהויז. זי האָט זיך געפילט ווי אַן אינסטרור-
מענט צו דערפילן יענעם פאַרלאַנגען. זי גופא, איר גאַנצער מהות, איז
אים געווען גלייכביליטיק. זיינע צערטלעכקייטן זיינען געווען נאָר אַן אויס-
דרוק פון מאַמענטאַנער, פיזישער אויפּרעגונג און זיך כמעט ניט באַצויגן
אַ איר פערזענלעך.

און פונדעסטוועגן האָט זי זיך ניט געקענט באַפרייען פון אים.
די רויקייט פון זייערע באַציונגען, וואָס האָט געגרענעצט מיט ברוטאַלי-
טעט, האָט זי צוגעשמירט און זי האָט אָנגעהויבן געפינען אַ נעשמאַס אין
דער אונטערטעניקייט. אויך די אַטמאָספּער האָט געווירקט: אין דער באַ-
ציונג פון אַ סך מיידלעך פון איר סביבה לגבי דעם מעכטיקן מאַן איז
געווען פיל ענלעכעס צו דער אונטערטעניקייט פון הינער, וואָס מאַכן אַ
וואַרע פאַר גדולותדיקן, מיטן רויטן קאָם באַצירטן האָן, ווען יענער באַ-
ווייזט זיך אַפן מיסט־הויפן; וואָס בויגן זיך אונטער אים, נאָך אַ קורצן
געיעג, ווען עס קומט אים אָן דער השק צו באַפרוכפערן און קוואַקען דער-
נאָך מיט פאַרגעניגן ווען ער וואַרפט זיי צו אַ קערנדל.

איינמאָל איז זי געקומען אַף זייער טרעפונג אַ צעטומלטע. איר
פריינט האָט עס באַמערקט און אָנגעהויבן אויסצופּרעגן. זי האָט זיך צע-
וויינט און ער האָט גלייך פאַרשטאַנען וועגן וואָס עס האַנדלט זיך. ווען
זי איז געקומען צו זיך, האָט זי אים געזאָגט מיט גלאַנצנדיקע טרערן אין
די אויגן:

— דאַכט זיך, אַז איך בין שוואַנגער.

— פון וועמען? — האָט ער קאַלט געפּרעגט.

זי האָט אים אָנגעקוקט דערשטוינט.

— מען קען דאָך ניט וויסן! דו האַסט דאָך אוראי געהאַט אויך

אנדערע. מען קען ניט קאנטראלירן, ווער עס גייט אלץ אריין און ארויס דורך אן אָפּענע טיר.

די ווערטער האָבן איר אַ שלאָג געטאָן אין פנים, ווי דער מאַן וואָלט זי געפאַטשט. זי האָט דערפילט אַ טיפע באַליידיקונג און אַ חשק זיך אויפצוהויבן און אַנטלויפן. פונדעסטוועגן איז זי געבליבן, האָט זיך שפעטער געלאָזן באַרוואַקן מיט צערטלעכע רייד און זיך נעמען אין זיינע אָרעמס. אַ וויילע האָט זי זיך פאַרנעסן און נאָכדעם האָט זי ווידער גע-וויינט. כאַס געזעגענען זיך האָט ער געזאָגט:

— דו פאַרשטייסט דאָך, אַז איר בין ניט פאַראַנטוואָרטלעך, אָבער אַט האַסטו געלט, אויב וועסט דאַרפן גיין צו אַ דאָקטער. און ווייטער וועלן מיר זען.

פון דאָן איז ער פאַרשוואַנדן און זי האָט אים מער ניט געטראָפן. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זי האָט געהאַט אַ טעות, אָבער זי איז גע-ווען צופרידן, וואָס עס האָט זיך אַזוי געמאַכט. זי האָט זיך ערנסט פאַר-טראַכט איבער די עטלעכע פאַרלאָפענע חרשים און איבער דעם סוף פון זייער פאַרבינדונג, און האָט באַשלאָסן זיך מער ניט אַריינצולאָזן אין ענלעכע אַוואַנטורעס.

אַ לענגערע צייט איז זי געווען צוריקגעהאַלטן. אָבער דאָן האָבן זיך געמאַכט אַנדערע באַגעגענישן, וואָס האָבן געלאָקט און צוגעזאָגט צו זיין אַנדערש. עקשנותדיקע צוריינגלעכקייט און צערטלעך פליסערן האָבן געשאַפן אין אָנהויב די אילוזיע פון דער דערוואַרטעטער ליבע. אין תוך האָבן זיי זיך שפעטער אַרויסגעוויזן ענלעך און סוף כל סוף געבראַכט נייע אַנטוישונגען.

לעצטנס האָט זי מער געלעבט אין קרייז פון איר משפּחה און דער נאָנטער סביבה. צוזאַמען מיט זיי האָט זי דורכגעמאַכט די שטורמישע טעג, וואָס האָבן אויפגעברויזט דאָס לאַנד. די פּאָליטיק איז אין יענע טעג געווען ניט נאָר אַן ענין פון שווערע, לאַנגווייליקע דיסקוסיעס אין אָפּגעשלאָסענע קעמערלעך, נאָר האָט פאַרגעשטעלט אַ געמיש פון בונט און יום־טובֿדיקייט, ערנסטקייט פון קאַמף און פייערלעכקייט פון ערב אַ שטורעם. די „לינגע“ האָבן אַדאָפּטירט די אַלטע, אַפילו רעליגיעזע, פּאָלקס־שימחות: מען האָט טומלדיק געפייערט אַ „רויטן נאָעל“. אין די אַרבעטער פּערטלעך און אַף די דעמאָנסטראַציע־אויספּלוגן אין וואַלד זיי נען דרך אַנב איינגעאַרדנט געוואָרן טאַנץ־פאַרוויילונגען, וואו מען האָט זיך געקענט אַזוי גוט אַמוזירן ווי אין די „כאַל־מיוזעס“ פון די דע לאַפּ

אָדער באַסטי־פּלאַץ. און די מיטינגען פון וועלד־היווער האָבן פאַרמאָגט די פּייערלעכקייט און די היפּנאָטישע ווירקונג פון אַלמע, רעליגיעזע מאַסן צערעמאָניעס, ווען צענדליקער טויזנטער מענטשן האָבן זיך דאָרט גע- פּרעסט אָף די האַלב־טונקלע, הויכע באַלאַנגען און גאַלעריעס, אויסגע- הערט רעדעס און געזונגען מיט התלהבות דעם „אינטערנאַציאָנאַל" און שפּעטער — די „מאַרסעליעז".

דאָן האָט זי באַגעגנט זשאַק. פון אָנהויב אָן האָט זי געאַהנט, אז דאָסמאָל וועט עס זיין אַנדערש. אָבער טאַקע דערפאַר איז זי לכתחילה געווען מיסטרויאיש. זי האָט געהאַט גענוג פון די אַלע פּרוכטלאָזע אַוואַנ- טורעס און געחלומט פון געפינען דעם ריכטיקן. וועט ער זיין דער ריכ- טיקער? דאָסמאָל וועלן זיי זיין גלייכבאַרעכטיקט אין דער ליבע, אָבער אויך ער איז ניט פון אירע מענטשן. וועט זי ניט פאַרבלייבן פאַר אים נאָר אַן אָנגענעמע דערינערונג פון אַ יונגט־זינד?

* * *

— דו ביסט מיין ערשטע ליבע — האָט זי איבערגעריסן די שטיל- קייט — פאַר דיר האָב איך קיינעם ניט געהאַט.
— אמת? — האָט זשאַק אַוועקגעלייגט די צייטונג.
— יאָ. דו האָסט מיך אויפּגעהויבן פון בלאַמע און געשטעלט אָף די פּיס.

זשאַק האָט געוואַרט. ער האָט זי ניט געוואַלט פאַרהאַלטן קעגן איר ווילן.

— אָבער איך האָב מורא — האָט זי אויסגעשטרעקט די אַרעמס.
— מורא? פאַרוואָס?
— איך ווייס ניט. ס'איז ווי די אומזיכערקייט בעת אַ חלום: מען האָט מורא יעדע וויילע אויפצוואַכן.

זי טוליעט זיך צו אים ווי וועלנדיק זיך באַפרייען פון שווערע, לעסטטיקע מחשבות. זשאַק ענטפערט אָף איר צערטלעכקייטן. זי ווערט זיך ניט, רעדט ניט מער פון אַוועקגיין. פונדעסטוועגן איז ער אַלץ אומ- דרייסט. און ווי תמיד ווערט איר זיכערקייט פאַרשטאַרקט דורך זיין אומ- באַהאַלפּנקייט. אַלע אַנדערע האָבן פאַרלאַנגט איר נאָכגיביקייט, ווי עט וואָס זעלבסטפאַרשטענדלעכעס, וואָס קומט זיי. ער האָט פון ערשטן מאָד מענט אָן געצווייפּלט. ער איבערשאַצט זי. איין באַוועגונג פון איר קער- פער, וואָס דריקט אויס הסכמה, און ער איז באַהערשט פון איר צוציונגס- קראַפט. זי בלייבט באַ קלאַרע געדאַנקען: באַ די אַנדערע איז זי געווען

אן אינסטרומענט צו באַפרידיקן יענעם. אַצינד איז זי דער עיקר, דאָס
וויכטיקסטע. איר דראַנג אים צו באַפרידיקן וואַקסט ניט אַרויס פון אונז
טערטעניקייט, נאָר פון כמעט אַ מוטערלעכער ליבע.

די מחשבותן ווערן פאַרטושט. נאָר אַ לייכטע שרעק שימערט נאָך:
מיט וואָס וועט זי אים איינהאַלטן אַף דער דויער? באַ די פריערדיקע איז
קלאָר געווען וואָס זיי זוכן און וואָס זיי געפינען. ס'איז איר אויך געווען
גלייכגילטיק אויב ס'וועט זיך פריער אָדער שפעטער ענדיקן. לגבי אים
פילט זי צום ערשטן מאָל דעם ציטער צו פאַרלירן דעם געליבטן מאַן.
האָט זי ניט גענוג דערפאַרונג אַף צו וויסן ווי אזוי צום בינדן אַ
מאַן? די אַנדערע האָבן עס איר אויסגעלערנט. און מיטאַמאָל קלערט זי
ניט מער. זי לעבט זיך אויס אין דער אַרויסגערופענער, געשטייגערטער
ליידנשאַפט, וואָס פאַרכאַפט זי גופא.

— עס געפעלט דיר?

זשאַק פילט, אַז אירע באַקן זיינען צעפלאַמט. ער ענטפערט ניט,
עס דאַכט זיך אים, אַז ער ווערט רויט. אין שטוב האָט מען ניט געמאַכט
קיין לאַנגע שמועסן אפילו וועגן פאַטראַוועס באַס טיש. ס'איז געווען
דערפאַר, וואָס דער טאַטע האָט געהאַלטן, אַז מען דאַרף ניט מאַכן קיין
גרויסע שהיות פון עולם־הזהריקע פאַרגעניגנס. די שפראַך געהערט, לויט
דער צייט נאָך, דער תורה אָדער סתם דער חכמה. דור דור ודורשיו...
איצט איז דער כּשוף פאַרביי. זי אינטערעסירט אים אודאי ניט
מער! מסתמא וויל ער ווידער אַריינקוקן אין דער צייטונג?! וואָרט ער
ניט מיט אומגעדולד, זי זאָל אַוועקגיין? אין גרונט וועט עס זיך אויסלאָזן
ווי מיט אַלע אַנדערע, באַנאַלערע באַגעגענישן. ניט מער, וואָס דאָסמאָל
וועלן די באַציונגען זיין איינגעהילט אין אַ שליער פון ליבע. עס ווילט
זיך איר וויינען. אָבער, פאַרפאַלן, זי וועט ניט ריידן מיט אים וועגן דעם!
אין שטוב, אַליין, וועלן די שווערע טרויעריקע אַהנונגען נאָגן אין מוח.
אפשר וועט זי זיך אויסוויינען, אָבער צו וואָס זאָל ער עס וויסן?

זעקסטער קאפיטל

אָט דאָס זיינען געווען העלענס ערשטע שריט אין דער סביבה, מיט וועלכער זי האָט זיך באַקאַנט דורך דער פאַרמיטלונג פון מאַדמואַזעל זשיליעט. זשיליעט באָר, ווידער, האָט געזוכט אַ קאַנטאַקט צו דער וועלט, וואָס העלען האָט זיך גראַדע געקליבן צו פאַרלאָזן. און זי אויסגעפרעגט וועגן יידן און יידישקייט. און אזוי ווי העלען האָט פאַרלאָזן די אַלטע היים אַלס זעקס-יעריק קינד, האָט זי נאָך געדענקט אַ סך מנהגים, באַזונדערס די יעניקע, וואָס מען האָט טיילווייז אויפגעהאַלטן די ערשטע צייט אויך אַפן פּלעצל.

מאַדמואַזעל זשיליעט האָט געכאַפט גרויסע התפעלות פון אַלע יידישע מנהגים, וואָס העלען האָט געמוזט גענוי באַשרייבן און איבער-חזרן: פון כשרן כלים ערב פסח, פון די פורימדיקע המון-גראַנערס, פון די יום-כּפורדיקע ווייסע קיטלען אָדער פון די הענער, וואָס מען האָט, שלאַנגט די קפּרות, געדרייט איבערן קאַפּ. באַזונדערס איז זי געווען גערירט פון די פרייטיק-צונאַכטיקע ליכט און די באַשרייבונגען פון סדר. זי האָט זיך ספּעציעל איינגעקויפט אַ הגדה מיט פּראַנציוזישן טעקסט און אַלטע גראַוואַרן, וואָס זי האָט נאָך לאַנגע זוכענישן אויסגעפונען באַם אַנטיק-וואַר ליפּשיץ, וואָס האָט געהאַט זיין געשעפט צווישן דעם טעאַטער אָדע-אַן און דער קירכע פון סאַן-סולפּיס.

— איז פסח פלעגן באַ אייך אַלע עסן נאָר מצות? — האָט זי אי-בערגעפרעגט צום צענטן מאָל.

— אודאי! דער טאַטע פלעגט ערב יום-טוב אַרומגיין מיט אַ ליכטל און אַרומזוכן וואו נאָר אַ שטיקל ברויט. די מאַמע פלעגט, פאַרשטייט זיך אַפּריער אונטערוואַרפן עטלעכע ברעקלעך, כדי ער זאָל ניט בלייבן מיט ליידיקע הענט.

— און סוכות פלעגט מען דאָרט אין יעדן הויף בויען אַ סוכה?
 — אודאי! מיין זיידע פלעגט אפילו שלאָפן אין סוכה!
 — אַ קאָלאָסאַל פּאָלק! — האָט זיך אַנטציקט זשיליעט — צוויי
 טויזנט יאָר נוי זיי זיצן אין סוכות און עסן מצות.
 איינמאָל איז זי אפילו געקומען צו גאָסט צו מעסיע סאַקאָלאָווסקי
 אין שטוב. ווען דער טאַטע האָט דערהערט פון העלענען, אז די מאַדמואַזעל
 שטאַמט פון די באַרימטע באָרס און האָט אַ שייכות מיט די דרייפוסעס,
 איז ער אזוי נתפעל געוואָרן, אז ער האָט אויסגעטאָן דעם קאָפּעלוש און אים
 אוועקגעלייגט אָפן טיש, ווי ער פלעגט עס טאָן אַמאָל אין דער אַלטער
 היים, בעת עפעס אַ נאָר חשובער נוי — אַ נאַטשעלניק פון פּאַראַטקעס,
 אַ פּאָליציאַנט מיט אַ בענדל אָדער סתם אַ פּריץ — פלעגט צו אים פאַר-
 בלאַנדזשען. זשיליעט האָט באַמערקט זיין זשעסט און אַ פרעג געטאָן:
 — דאָרטן, אין אייער אַמאָליקער היים, פלעגט אַ פרומער ייד
 שטענדיק טראָגן דאָס היטל, אמת?
 — אודאי — האָט זיך דער טאַטע נאָך מער פאַרלוירן — אָבער
 היינט איז אַ נייע וועלט.
 — איך האָב געזען באַ שאַנאַלן...
 — מ...מ...מ... — האָט דער אַלטער צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ און
 אין האַרצן האָט ער אַ טראַכט געטאָן — קיינמאָל ניט געהערט פון אזאַ
 כשרן יידן...
 — אַ פּיינער מאָלער דער שאַנאַל! — האָט באַמערקט זשיליעט —
 אַלטער יידישער שטייגער.
 — אזוי נאָר? — האָט אַ קלער געטאָן סאַקאָלאָווסקי — ער איז
 נאָר אַ מאָלער? אָדער זיי מאָלן נאַקעטע נמכות אָדער די יידן מוזן באַ
 זיי דוקא טראָגן היטלען. אַנדערע פאַסט זיי ניט!
 און ער האָט אָנגעהויבן ריידן מיט מאַדמואַזעל זשיליעט וועלט-
 זאַכן: וועגן דעם מיניסטאַרן-קריוזים אין פּראַנקרייך און די ראַסן-געזעצן
 אין דייטשלאַנד, וואָס זיינען דעמאָלט געווען אַ נייעס.
 אָבער מאַדמואַזעל זשיליעט האָט ווידער אָנגעהויבן אויספרעגן וועגן
 דער אָריגינעלער יידישקייט. זי האָט באַלד געוואונען דעם טאַטנס האַרץ:
 ער האָט דערפילט, אז זי מיינט עס אינדעראמתן מיט אירע שאלות און
 ער האָט זיך פאַנאָדערנערעדט וועגן די אַמאָליקע צייטן. דחל האָט דער-
 לאַנגט צום טיש טיי מיט צובייסעכע און זשיליעט האָט זיך באַ איר נאָכ-

געפרעגט וועגן יידישע מאכלים. אינמיטן האָט זי אַ פּרעג געמאָן סאַקאַ-
לאָווסקין:

— און פאַראַן נאָך היינט אַזעלכע יידן ווי אין פּערעצעס מעשיות?
איך האָב גראַדע געלייענט אַן איבערזעצונג.

— איר מיינט פרומע יידן? אוראי, פאַראַן יידן, וואָס זיצן נאָך
היינט צו טאָג על התורה ועל העבודה.

— איך מיין ניט פרומע, איך מיין דעם גייסט! אָט ווי אין
„תהילים-ייד“. דאָס בוך איז גראַדע דערשינען אַף פּראַנציוזיש.

— אוראי, איינפאַכע יידן זאָגן תהילים און יידן למדנים קוקן
אַריין אין אַ ספר.

— און איר קענט טאַקע דעם מעמאַניד אין אַרייננאָל?

צו איר גרעסטער אַנטווישונג האָט סאַקאַלאָווסקי דערקלערט, אַז
ער האָט קיינמאַל ניט געהערט פון אַ מעמאַניד. צום גליק איז גראַדע
זשאַק אַריינגעקומען אַף אַ וויילע אין שטוב און באַלד איז קלאַר געוואָרן,
אַז דאָס מיינט מען דעם רמב"ם.

— אוראי — האָט געזאָגט דער טאַטע — מען פלעגט אַריינקוקן
אין „מורה נבוכים“.

זשיליעט איז געווען אין זיבעטן הימל:

— איז איעדער באַ אייך האָט שטודירט מיטלאַטערלעכע פּילאַ-
זאַפּיע?!

— אַ, ניין! מיטלאַטערלעכע פּילאַזאַפּיע ניט. אָבער אין „מורה
נבוכים“ פלעגט מען אַמאָל אַריינקוקן — האָט זיך אַנטשולדיקט מעסיע
סאַקאַלאָווסקי.

ווען מאַדמואַזעל זשיליעט איז אַוועקגעגאַנגען, האָט סאַקאַלאָווסקי
געזאָגט זיין פרוי:

— אַ סטאַטעמטשנע פרוי, ביז נאָר! ווען מען טרעפט אַזאַ איינע אין
גאַס, פאַלט איינעם איין נאָט ווייסט וואָס. ניי, זיי אַ סבין און ווייס,
אַז זיי אינטערעסירט זיך נאָר מיטן רמב"ם...

פאַרן גיין שלאָפן האָט זיך רחל פּלוצלונג דערמאַנט:

— ווייסט, מאיר, וואָס איך וועל דיר זאָגן: ווען זיי וואָלט געווען
אַ ביסל ינגער און אונדזער זשאַק אַ ביסל עלטער, וואָלטן זיי געווען
אַ גאַנץ פאַסיקער שדוך.

— ווייס איך, וואָס דיר פאַלט אַלץ איין, מיין ווייב! ראשית איז
נאָך זשאַק כמעט אַ קינד. און צווייטנס, האָסט אַ אַהנונג ווער זיי איז? זיי

איז דאך פון די בארימטע באַרס, וואָס זיינען קרוכים מיט די דרייפוסעס.
זי קען פערזענלעך דעם אמתן דרייפוס, טאָקע יענעם פון דרייפוס-פראַג-
צעס. און דאָס שמעקט שוין כמעט מיט עמיל זאָלאָ!...

* * *

העלען האָט באַגלייט זשיליעטן.

— לאָמיר גיין אַ שטיקל צופּום — האָט זי געזאָגט.

— גוט, לאָמיר אַראָפּגיין צום סאַן-מישעל.

זיי האָבן אַ וויילע געשפּאַנט דורך די שמאַלע, טונקעלע געסלעך
פון „פלעצל“, וואו עטלעכע יידישע שפייז-קרעמלעך זיינען נאָך געווען
אַפן אין דער שפעטער שעה פון דער נאַכט. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען
צו דער בריק אַף דער סען. רעכטס האָט זיך געהויבן די קאַטעדראַלע
נאָטריאַס. זי איז ניט געווען באַלויכטן און אירע שפיצן, ניט-פאַרענדיק-
טע טורעמס און הונדערטער הייליקע סקולפּטורן זיינען געווען איינגעהילט
אין פינצטערניש און געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ ריזיקן שאַטן. אַ וויילע
זיינען זיי שטיין געבליבן און באַטראַכט די געביידע, וואָס האָט אינמיטן
דער באַלויכטענער שטאַט, געמאַכט אַן איינדרוק פון עטוואָס מיסטעריע-
זעס. מיטאַמאָל האָט העלען געפּרענט:

— זאָג מיר, זשיליעט, פאַרוואָס האָסטו דיר אַריינגענומען אין

קאַפּ דעם ענין מיט דער אַלטער יידישקייט?

אין זשיליעטס אויגן האָט זיך אַ צינד געטאָן אַ שוואַרץ פייערל.
נאָר איין סעקונדע האָט ער אויפגעבליצט, דאָן האָט זי אַ שמיכל געטאָן
און גענומען איר חברטע אונטערן אָרעם:

— איך וועל דיר זאָגן דעם אמת, מיר זיינען דאָך שוין אַלטע נוטע

פריינט, ס'איז צוליב אַ ליבע?

— אַ ליבע נאָר?

— יאָ, אַ טראַגישע ליבע.

— וואָס האָט עס פאַר אַ שייכות צו יידישקייט?

— צוליב אַ טראַגישער ליבע קען דיר אַ מענטש אפילו אָנהויבן

עסן זויערע אונערקעס, איז וואָס פאַר אַ שייכות האָבן זויערע אונערקעס
צו ליבע?

— ניין, מאַך ניט קיין שפּאַס! — האָט געבעטן העלען.

— איך שפּאַס ניט. אונדז קומט אויך אַמאָל אויס צו מוזן בייטן

די הויט. ער איז געווען פון אַ פרומער, קאַטוילישער משפּחה. און אַן אַדע-

ליקער דערצו! כ'וואָלט אפשר געקענט אָנעמען זיין גאָט און זיין יחוס.

אָבער וואָס פאַראַ פנים וואָלט איך געהאַט אין די אויגן פון די זייניקע?
איך האָב זיך באַקלערט, אַז מסתמא האָבן מיר ערגעץ וואו אַן אייגענעם
גאָט און אַן אייגענעם יחוס.

זי האָט אַ דריק געטאָן העלענס אַרעם:

— פאַרשטייטסטו? ס'איז נאָר אומגעפער אזוי.

איצט זיינען זיי געגאַנגען איבער דער בריק, אַף וועלכער ס'האָט
געהערשט אַ שטאַרקע באַוועגונג. זשיליעט האָט אָנגעקוקט דעם עולם,
וואָס איז געגאַנגען הין און צוריק. מיטאַמאָל האָט זי געזאָגט:

— ווייסט וואָס, העלען? מיר זיינען ווי צוויי מענטשן, וואָס טרעפן
זיך דאָ אינמיטן דער בריק: איעדער גייט דאָרטהין, פון וואָנען דער אַני-
דערער איז געקומען.

— קען זיין. האָסט שוין אָבער פון לאַנג געזאָגט, אַז אַזא מידל
ווי איך מוז אַפריער רויכערן, כדי צו וויסן, אַז ס'איז כלל ניט אזוי וויכ-
טיק. פונדערווייטנס האָט מיר אויסגעזען, אַז זיצן אין דער „קופאַל" אין
אַ קרייז פון יונגע מענער און צוקוקן ווי די רינגעלעך רויך שלענגלען זיך
אַרויס פון מויל, איז ווי... כמעט ווי פאַרוינקען אין דער נירוואַנאַ.

זיי זיינען אַריבער די בריק, זיך פאַרנומען לינקס מיט דעם ברעג
טייך און זיך געלאָזן צום סאַן מישעל. אַפן בולוואַר איז נאָך געווען אַ
שטאַרקער באַוועגונג. אַף די טעראַסעס פון די קאַפּעען האָבן די געסט זיך
געוואַרעמט לעבן גליענדיקע אויוועלעך. לעבן די ברייטע ביכער-אויסלאַ-
געס האָבן מענטשן שטייענדיק געבלעטערט אין די אַרויסגעשטעלטע
ספּריס. זשיליעט האָט געזאָגט:

— קום אַריין צו מיר איבערמאָרגן. מיין ברודער וועט אויך זיין.
ער האָט אַ פיינע ביבליאָטעק.

— אַלטע אויסגאַבעס?

— אַ כּיסל. ווען ער איז געווען יינגער, פלעגט ער אַרומקריכן
צווישן די „בוקיניסטן" פון סען-ברעג און פלעגט טיילמאָל אַנטדעקן יקר-
המציאותן.

— און היינט?

— היינט איז ער אין דער בערזע און שניידט זיך אַף אַ באַנסיר.
איך האָב אים דערציילט וועגן דיר.

אַהיים איז העלען געגאַנגען צופּוס. זי האָט געקלערט וועגן קלאָרן,
זשיליעטס ברודער, וואָס האָט אַמאָל גענישטערט אין די אַנטיקוואַרע ביי-
כער-קעסטלעך לענגוויס דעם סען-ברעג און איז היינט כמעט אַ באַנסיר.
זי האָט געוואָלט, עס זאָל שוין זיין איבערמאָרגן.

זיבעטער קאפיטל

אין יענעם פריילינג פון „פאלקס־פראָנט“ האָט זיך אויפגעהויבן אַ כוואַליע פון שטריוקן און אויסגעשפּרייט אַ ריח פון ערב־דעוואַלוציע. אין שטאָט און אין אַרומיקן „רויטן גארטל“ האָבן די אַרבעטער באַזעצט די פּאַבריקן און אַרויסגעהאַנגען רויטע פּאַנען. אומעטום האָט אָפּגעהילכט די אינטערנאַציאָנאַל. מיטינגען און מאַניפעסטאַציעס האָבן זיך אומ־אויפהערלעך נאַכגעפּאַלגט און פּאַרפּלייצט דעם ברוק.

זשערמענען האָט שטאַרק אַמוזירט, וואָס אַפילו די קעלנערס אין די קאַפּע־הייזער האָבן פּאַרשטרייקט. זיי זיינען געשטאַנען מיט פּאַר־לייגטע הענט הינטער די צינקענע פּאַרבענק און די צענדליקער טויזנטער ליידיקגייער, וואָס פילן אָן געוויינלעך די לאַקאַלן, האָבן זיך קיין אַרט ניט געפונען. אַף די הויפּט־גאַסן און כולוואַרן האָט געשמעקט מיט ערב אַ שטורעם און דער ענין האָט געמאַכט אַפּן פּשוטן בירגער אַ שטאַרקערן איינדרוק ווי דאָס לייגן די אַרבעט ערגעץ הינטער די מויערן פון אַ הויכן פּאַבריק־פּלויט.

אַלע האָבן געשטרייקט און ס'איז געקומען די ריי אויך פון די פּאַרקויפּערנס אין די מאַנאַזינען און פון די מירינעטקעס אין די גרויסע מאַדע־סאַלאָנען. פון דער גאַנצער שטאָט איז מען געלאָפּן אַנקוקן דעם בייזן וואונדער: די שלאַנקע, יונגע פּריילנס, וואָס זיינען געשטאַנען הינטער די קראַטעס פון די געשלאָסענע געשעפטן און געשטרייקט מיט אַ שמייכל אַף די רויט־געפּאַרבעטע ליפּן. זשערמענס מאַמע האָט איר גע־בראַכט סאַנדרויטשן, ווייל אויך צום עסן איז מען ניט געגאַנגען אַהיים. ווען ס'איז לאַנגווייליק געוואָרן, האָט אַן אָנגעשטעלטער געלאָזן ברענגען אַ האַנט־האַרמאַניקע און דער עולם האָט זיך אַ לאָז געמאַן טאַנצן אונטערן קלאַנג פון דער מוזיק. אַפּן טראַטואַר האָבן זיך געמאַכט רעדלעך און חברה יונגוואַרג האָט דערווייל אַריינגעכאַפט אַ פּלירט.

עם זיינען געקומען רעפארטערן און פאָטאָגראַפן. די צייטונגען זיי
גען פארפלייצט געוואָרן מיט בילדער: לעבן שטרענגע פנימער פון אר-
בעטער, וואָס הענגען אויף אַ רויטע פאָן אַף אַ קוימען פון אַ פאַבריק, האָט
מען געזען די יונגע שטרייקערנס, וואָס טאַנצן צום קלאַנג פון אַ האַנט-
האַרמאָניקע. צעשראָקענע בירגער האָבן זיך געקענט טרייסטן, אַז עס
האַלט נאָך ניט אזוי שלעכט.

זשערמען איז געווען אויפגערעגט און אַנטציקט. די גאַנצע שטאָט
איז געווען פאַרשיכורט פון פּרילינג, אויפברוי און האָפּענונגען. אפילו
שיכורים, וואָס האָבן זיך אומגעקערט נאָך אַ האַלבער נאַכט אַהיים, האָבן
אַנשטאָט ליבע-שלאָגערס געזונגען דעם אינטערנאַציאָנאַל און געוואָרפן
לאָזונגען פאַר פּרייהייט, נליכהייט און ברידערלעכקייט. זשערמען האָט
געוואוסט, אַז מען האָט דערגרייכט באַצאָלטע וואַקאַנסן, דאָס הייסט, אַז
מען וועט היינטיקן זומער אַרויספאַרן אין דער ברעטאַן, אפן ברעג אַט-
לאַנטיק, אָדער אפּשר נאָר צום „בלויען ברעג“, לעבן דער אזוי באַרימטער
ניצאַ. מען וועט זיך באַדן אין ים און זיך ברענגען אַף דער זון. דאָס לעבן
איז שייך! מיט כּונה און התלהבות האָט זי געזונגען מיט די יונגטלעכע
אין די דעמאָנסטראַציעס:

— צו זון, צו ליבע, צו פּרייהייט!

אין איר קאַפּ האָט זיך פאַרמישט ליבע און רעוואָלוציע, ווי עס
גיסן זיך צוזאַמען דער פּרילינג און די אויפבליענדיקע נאַטור. זי האָט
זיך ניט צעבראַכן דעם קאַפּ איבער אַזעלכע פּראָבלעמען ווי „נייער מענטש“
און „נייע וועלט“ ווי אויך ניט איבער די פּאָליטישע טאַקטיקעס און
סטראַטעגיעס, וואָס האָבן באַדאַרפט רעאַליזירן די דאָזיקע, כמעט טראַנס-
צערענטאַלע באַגריפן.

ניט אזוי זשאַס. שוין אין תּוך איז צווישן זיי געווען אַן אונטער-
שייד: אין זשאַס דראַנג נאָך אַ „נייער וועלט“ האָט געלעבט אַ גלגול
פון די אייביקע גאָט זוכענישן, וואָס האָבן באַשעפטיקט געוויסע מענטשן
אין יעדער צייט און יעדן דור; אין זיינע פּאַרשטעלונגען פון דער צוקונפֿ-
טיקער וועלט, וואָס האַלט אין געבוירן ווערן, האָט זיך אַריינגעשמוגלט
דער אוראַלטער, מיטאַלאָגישער הלום, וואָס האָט געפונען זיין אויסדרוק
אין דער לעגענדע פון ג'נ'ערן, צו וועלכן די מענטשהייט וועט סוף כל סוף
ווידערקומען זוכה זיין. און ווייל אַזעלכע הויכע ענינים זיינען געשטאַנען
אין קאָן, האָט ער זיך באַמיט צו דערנדזנטעווען די וועגן, וואָס האָבן גע-
פירט צו דער רעוואָלוציע און ער איז געווען זייער פילבאַר אַף די ווייב-

רירונגען פון דער פארטיי-ליניע, וואָס איז, אמת, אַליין געגאַנגען אין זיג-
זאָגן, אָבער פון וועלכער מען האָט זיך ניט געטאָרט אָפּנויגן ניט רעכטס
און ניט לינקס.

אין דער טאַג-טעגלעכקייט האָט זשאַק געהאַט אַ קנאַפּן שייכות צו
גאַט-זוכעניש אָדער גאָר מיטאַלאַניע. אין דער פראַקטיק איז געשטאַנען די
פראַגע צי ס'איז ריכטיק זיך אָפּצוואַגן פון דער פריערדיקער ליניע, "קלאַס
קעגן קלאַס", וואָס האָט געדאַרפט פירן דירעקט צו רעוואָלוציע און סאָ-
ציאַליזם און זיך דערווייל באַנגונגען מיט אַ פאַרייניקונג פון גאַנצן פּאָלס
— אויך קליינבירגער און קאָפיטאַליסטן, אויסער די, "צוויי הונדערט פאַ-
מיליעס" — צו פארטיידיקן די עקזיסטירנדיקע דעמאָקראַטיע. צווישן
זשאַקס חברים, אינטעליגענטן, האָבן עס אַ סך געהאַלטן פאַר פאַראַט.
אַנדערע ווידער האָבן געטענהט, אַז ס'איז נאָר אַ מאַנעוור: מען וועט
מאַרשירן מיטן גאַנצן פּאָלס ביז אַ געוויסן פונקט און דאַן וועט מען שוין
וויסן וואָס צו טאָן.

— אָבער דער בורזשואַזיע — האָבן געטענהט די אַנדערע — איז
דער קאָפּ אויך ניט אויסגעדאַרט! אויב 'מאַנעוורירן, זיינען זיי גרעסערע
מייסטערס. און דורכן, "פּאָלס-פּראָגנאָ" וועלן זיי אָפּווענדן די רעוואָל-
ציאָנערע פּאַטענצן פון די מאַסן.

זשאַק איז געגאַנגען כאַפּן וועגן דעם אַ שמועס מיט פיערן. פאַר
פיערן, דאַכט זיך, איז דער וועג אַ קלאַרער. ער געהערט צו יענע מיליאָנען
וואָס בויען די מאַשינען און באַוועגן זיי, וואָס לאָזן אין גאַנג די עלעק-
טראָוויניעס, די באַנען און דעם גאַנצן מעכאַניזם פון פּראָדוקציע. ער גע-
הערט צו יענעם וועלט-פּראָלעמאַריאַט, וואָס וויל איבערנעמען דעם דאָ-
זיקן מעכאַניזם אַפּן אייגענעם השׁבון. ער פאַרשטייט זיי קאָנקרעטער, די
דאָזיקע ענינים.

און פיער האָט געענטפערט קורץ:

— היינט זיינען מיר פאַרן פּאָלס-פּראָגנאָ!

— ס'איז אָבער נאָר אַ מאַנעוור, כדי צו געווינען די קליינבירגער,
אָדער די בירגערלעכע דעמאָקראַטיע איז טאַקע פאַר זיך גופא אַ ציל? —
האָט אים זשאַק ניט אָפּגעלאָזן.

— איך ווייס ניט און עס גייט מיר כלל ניט אָן! היינט, פאַרשטיי-
סטו מיר, זיינען מיר פאַרן פּאָלס-פּראָגנאָ און מען טאָר דעריבער ניט
טראַכטן עפעס אַנדערש. די קעגנער זיינען פאַרעטער און שטערער. שפע-

טער וועט זיך אפשר דער ענין ענדערן, וועלן מיר דאן קלערן אנדערש.
הקרנען איז ניט מיין זאך!

נאך אזא לאנגער רעדע האָט ער באַשטעלט אַ כּוּסָה און ווען זיי
האַבן געענדיקט טרינקען, האָט ער געזאָגט:
— און איצט, זשאַק, וועסטו שטעלן אַ גלעזל, טאַקע אַן אמתן
קאַניאַק!

— וואָס איז די שמחה?

— איך האָב דיך געזען מיט דיין מיידל. ווייסט, זי איז גאָר ניט
שלעכט. נעכטן אַף די בולוואַרן האָב איך אייך געזען. איך האָף, אַז זי
פאַרשאַפט דיר מער ניט קיין האַרצווייטיג.
— ס'איז אַן אנדערע — האָט זשאַק געזאָגט אַ ליגן — סתם אַ
באַקאַנטע.

— אה, דו טרייסט זיך מיט אַ צווייטער? זייער פיין! זי איז אוראי
מער ווערט ווי יענע, וואָס שפּילט די טראַגישע נשמה און ציט אַרויס
די עצמות.

דער שטאַרקער קאַניאַק, צו וועלכן זשאַק איז ניט געווען געוואוינט,
האַט אים אַ שלאַנג געטאַן אין קאַפּ. ער האָט אַ קלער געטאַן וועגן זשער-
מענען און ס'האַט אים הנאה געטאַן, וואָס קיינער ווייסט ניט וועגן זייער
ליבע. אין שטוב האָט ער ניט געטאַרט זיך אַרויסכאַפּן מיט אַ וואָרט וועגן
איר; אפילו וועגן פּאָליטיק האָט ער דאָרט געטאַרט שמועסן, אָבער בשום
אופן ניט וועגן זיין ליבע מיט דער קליינער פאַרקויפערן. אין דער געהיי-
מער סודותדיקייט איז געווען אַ סך רייזן און ער האָט זי אויסגעשפּרייט
אויך לגבי זיינע חברים.

ווען זיי זיינען אַרויס אין גאַס, האָט אַ צייטונגס-פאַרקויפער אויס-
גערופן די נאַכט-אויסגאַבעס. זשאַק האָט געקויפט אַ צייטונג און זי אַ
בלעטער געטאַן. ס'איז דאָרט געווען אַ דעקלאַראַציע פון אַ לינקן אַרבע-
טער פירער:

— מען דאַרף קענען פאַרענדיקן אַ שטרייק!

— די קליינבירגער זיינען איבערגעשראַקן! — האָט אים דער-
קלערט פיער, וועלכער האָט שוין אַ טאַג פריער געוואוסט פון די לעצטע
לאָזונגען פון דער פאַרטיי — מען דאַרף זען, אַז זיי זאָלן ניט געשטויסן
ווערן אין די אַרעמס פון דער דעאַקציע. מיר מוזן זען געווינען אויך די
קליינבירגער.

זשאַק האָט זיך דערמאַנט אַן זיין טאַטן, וואָס איז דאָך אויך אַ

קליינברגער. ער האָט קיינמאָל נישט געשמועסט מיט אים גרינטלעך וועגן פאָליטיק, ווייל פאר אים, פארן יונגן, איז די פאָליטיק געווען אן ענין, וואָס האָט כולל געווען, ווי אַמאָל די אמונה באַ פּרומע לייט, זיין גאַנצע וועלט־אַנשויונג, אין דער צייט ווען באַם אַלטן מעסיע סאַקאַלאָווסקי איז זי געווען נאָר אַ נעבן־זאַך: עס הערשט דער אָדער יענער מלך, דער אָדער יענער פרעזידענט... אָבער וויבאַלד די קליינברגער האָבן באַקומען אַזאַ חשיבות אין דער סטראַטעגיע פון דער וועלט־רעוואָלוציע, האָט ער אַנ־געהויבן בודק זיין ווי עס האַלט מיט זיין טאַטן און וואָס פאַראַ באַציונג ער האָט צו די לעצטע געשעענישן און צום וועלט־פּראָלעטאַריאַט.

דער אַלטער סאַקאַלאָווסקי האָט זיך, ווי באַקאַנט, נישט איבערגענוֹר־מען צו שטאַרק מיט דעם גייסט פון דער אַרומיקער וועלט. די מאַניפעסט־טאַציעס מיט אויפגעהויבענע פּויסטן, צעשפּרייטע פּאַנען און רעוואָלו־ציעאַנערע לידער, וואָס זיינען פּאַרגעקומען ווייט, ערגעץ באַ דער באַסטיל, האָבן אַף אים נישט אַרויפגעוואָרפן קיין שרעק. געווען שכנים, פּראַנציוון, בעלי־בתים פון גרויסע געשעפטן, וואָס האָבן אים די לעצטע טעג, נאָך דער באַגריסונג, אַ זאָג געטאָן מיט אַן ערנסטער, אַ ביסל צעשראַקענער מינע:

— וואָס זאָגט איר, מעסיע סאַקאַלאָווסקי? ס'וועט שוין באַלד דאָ ווערן, באַ אונדז, ווי דאָרט באַ איר, אין רוסלאַנד... אין סיביר... דער אַלטער סאַקאַלאָווסקי האָט געשמייכלט אין זיין קורצער באַרד. און נישט נאָר דערפאַר, וואָס זיינע שכנים, ווי עכטע פּראַנציוון, האָבן אונטערגעהאָקען אַף געאַגראַפיע, האָבן פאַרמישט אַלע לענדער, וואָס זיי־נען געלעגן אַ ביסל אַף מזרח און פּוילן, רוסלאַנד און יוגאַסלאַוויע זיינען באַ זיי געווען כמעט דאָס זעלבע לאַנד, נאָר ווייל ער האָט אַ טראַכט גע־טאָן:

— דערעיקרשט, קיין יידן שלאָגן זיי נישט!?

ער האָט זיי געזען איינציקווייז, די דאָזיקע לייט, וואָס מען האָט געוויזן אין די צייטונגען מיט געבילטע פּויסטן: די קאָנדוקטאָרן פון טראַמוויען, די בוי־אַרבעטער, די פאַבריקס־אַרבעטער. און זיי האָבן אויס־געזען גאַנץ אַנשטענדיק און פיינע מענטשן. און וואָס זאָל ער זיך פאַר זיי שרעקן?

אוראי האָט ער געמוזט העכערן זיינע אָנגעשטעלט די לוינען און צוליבן העכערן פון אַרבעט־געלט זיינען אויך געשטיגן די פּרייזן פון סחורה, וואָס איז נישט קיין מעלה פאַר געשעפט. (וואָרים דרך אַנב איז שוין

די סחורה אזוי אויך געשטיגן). אָבער אזא עולם־הזהרדיק פאָלק זיינען זיי שוין, די פראַנצויזן. אינדערהיים, אין פּוילן, אין אַ בעל־מלאכה אָפּגעקור־מען מיט אַ שעה"י פה"י, האָט זיך באַנוגנט מיט קארטאָפּל אַ גאַנצע וואָך און מיט אַ שטיקל פּלייש אַף שבת. און דאָ עסט אַן אַרבעטער עטלעכע פּאַרשפּייזן צום מיטאָג און אָן אַ פּלעשל וויין וועט ער זיך ניט'זעצן צום טיש!

ער וועט אויך מוזן צאָלן פאַר וואַקאַנסן און די אָנגעשטעלטע שמו־עסן שוין וועגן אַרויספּאַרן צום ים. אַ פּאַרעניש צום ים האָט אַרומגעכאַפט די גאַנצע וועלט! ער איז דאָרט קיינמאָל ניט געווען — נאָר איינמאָל האָט ער זיך אַראָפּגעכאַפט אַהינצו אַף אַ שבת, ווען זיין ווייב מיט הער־לענען האָבן דאָרט געפּראַוועט דאַטשע. האָט ער זיך אַרומגעדרייט אַ גאַנצן טאָג און ניט געוואוסט וואָס אָנצוהויבן טאָן. מען ליגט אָפּן זאַמד, ס'איז היים און מען געפינט זיך קיין אָרט ניט צווישן אַזויפיל האַלב־נאַקעטע פּרויענציימערן און מאַנספּאַרשויגען, וואָס פּרעסן זיך ווי די הערינג אַף דער פּלאַזשע.

אין דערהיים, אין אַ שבת, האָט מען נאָכן שלאָף געלערנט אַ בלאַט גמרא אָדער אַריינגעקוקט אין אַ רמב"ם. יידן פּראָסטאַקעס, בעל־מלאכות, האָבן דאָרט אויך געהאַלטן, אַז דער גן־עדן וועט זיין אזא מין פּלאַזשע, וואו מען וועט האַלטן אַ גאַנצן טאָג אין עסן שטיקער שור הבר און לויטן און פּאַרטרינגען מיט יין המשומר. אָבער ער, ר' מאיר סאָקאַלאָווסקי, האָט געהאַלטן ווי דער רמב"ם, אַז אין גן־עדן וועט מען לערנען תורה און הנאה האָבן פון דער טיפּער חכמה, וואָס די שכינה וועט מגלה זיין.

אָבער, אזוי ווי די פּראַנצויזן האַלטן פּאַרט פון עולם הזה, איז פּאַר־פּאַל! וואָסי, אַף יענער זייט גרענעץ, באַ די רשעים פון דייטשן איז בע־סער? דאָרט האָט מען צוגענומען דאָס געלט מיטן נפש און די וואָס זיי־נען אַהערצו געקומען צולויפן מיטן לעבן, שעצן זיך גליקלעך.

גרויס הנאה האָט אים געטאָן, וואָס מען האָט זוכה געווען צו אַ יידישן פּרעמיער מיניסטער. עס האָבן זיך אים דערמאָנט די מאמרים וועגן דרייפּוס פּראָצעס און דער פּרעמיער מיניסטער לעאָן בלום האָט באַ אים באַקומען אזא השיבות ווי אַ שטייגער עמיל זאָלאַ, הגם איינער איז געווען ממש אַ בן־כרית און דער אַנדערער נאָר פון די חסידים אומות העולם.

אַט די דאָזיקע באַציונגען צו די געשעענישן האָט זשאַק אַרויסגע־פּילט באַ זיין אַלטן. און דרך אַנב האָט דער טאַטע דערציילט, אַז די על־

טערן פון לעאן בלום האָבן נאָך געהאַלטן שטאַרק פון ייִדישקייט. ס'הייסט זיי זיינען ניט געווען רעליגיעז, אָבער פון טראַדיציע האָבן זיי יאָ גע- האַלטן: די מאַמע זיינע, פון דעם היינטיקן פרעמיער, פלעגט נאָך בענטשן ליכט פרייטיק צונאַכט. און אַ סכרא, אַז זיי האָבן אַפילו געגעסן חלות מיט געפילטע פיש. בפירוש אַזוי האָט אַ היגער זשורנאַליסט באַשריבן אין אַ ניו־יאָרקער ייִדישער בלאַט, כדי אַלע יידן פון נאָר דער וועלט זאָלן וויסן און טאַקע הנאה האָבן. און דער זשורנאַליסט איז ניט סתם אַבי ווער, נאָר טאַקע פראַפּעסאָר ווישניאַק, אַן אמתער פראַפּעסאָר און אַ געוועזענער דעפּוטאַט פון דער רוסישער דומע און מן הסתם באַלעקט ער זיך אויך ער היום מיט אַ שטיקל ייִדישן פיש. אַ ייִדישע נשמה איז ניט אַפּצושאַצן! און אַ היגע ייִדישע צייטונג האָט איבערגעדרוקט יענעם אַרטיקל, און דער פראַפּעסאָר האָט פאַרפירט אַ פראַצעס קעגן דער היגער בלאַט, ווייל זי האָט ניט באַקומען קיין דערלויבעניש איבערצודרוקן.

— אָבער דאָס אַלץ — האָט געזאָגט דער טאַטע — האָט ניט קיין שייכות צום עצם ענין. זעט איר, אין צוויי בתי־מדרשים אַפן „פלעצל“, האָט מען פאַר לעאָן בלומען געמאַכט אַ „מי שברך“, כאַטש ער איז נאָר אַ סאַציאַליסט, דער לעאָן בלום, און ער האַלט משמעות ניט פון נאָט-זאַכן. אָבער ווי עס זאָל ניט זיין, וועט עס אים אוראי ניט שאַרן צום געזונט.

זשאַט האָט צוגעהערט דעם טאַטנס רייד און ס'האָט אים הנאה געטאָן, וואָס די ייִדישע קליינבירגער זיינען ניט קיין שונאים פון דעם וועלט־פראַלעטאַריאַט. ער גופא האָט ניט באַהאַנדלט די געשעענישן פון אַ ייִדישן שטאַנדפונקט נאָר פון אַן אַלגעמיינעם מענטשלעכן. פאַר די לעצטע יאָרן האָט ער זיך נאָר פון צייט צו צייט אַ קער געטאָן צו ייִדיש-קייט און געשען איז עס מייסטנס צוליב דעם אינטערעס און געהויבענער מיינונג וואָס זיינע ניט ייִדישע חברים האָבן צייטנווייז אַרויסגעוויזן צו זיין פּאָלק.

הגם אַר דער וועלט זיינען פאַראַן יידן מיט פלייש און ביינער, מיט ווייבער און קינדער, יידן מכל המינים — בעלי מלאכות, סוחרים, אינ-טעלעקטואַלן און סתם מענטשן פון אַ גאַנץ יאָר, — האָבן פונדעסטוועגן זייערע שכנים און טיילמאַל אַפילו זיי גופא, מיסטישע פאַרשטעלונגען וועגן דאָזיקן פּאָלק, אין וועלכן זיי זעען נאָר אַ פרינציפ אָדער אַן אידיי, פאַר די איינע זיינען די יידן דער געהיימער „קאַהאַל“, אַ מין אינטערנאַ-ציאָנאַלע פאַרשווערונג פון קאָפיטאַליסטן און רעוואָלוציאָנערן, וואָס וויל

באהערשן די וועלט און פאר די אנדערע — א דבר שכולו טוב: די וויגעלע פון רעליגיעס, ריינער „קדוש השם“, פראפעסאר איינשטיין און די נביאים...

אין יענע יארן איז די יידן-פראגע זייער אפט ארויפגעשוואומען אפן טאג-ארדענונג צוליב די רדיפות אין דייטשלאנד און מורח אייראפע. זשאקס יונגע חברים האָבן אָפטמאל אַרויסגעוויזן אַ סך אינטערעס פאַר יענעם עקזאָטישן פּאָלק, וואָס שטאַמט פון פּאַלעסטינע, האָט שפּעטער אויפגעטויכט פון צווישן די מויערן פון געטאָס, ווערט פאַרפּאָלגט זינט יאָרהונדערטער און האָט איבערגעשטאַנען אַלע שטורעמס. אין זייערע בליקן און ווערטער האָט זשאַק באַמערקט, אַז אויך אים באַטראַכטן זיי אָפטמאל מיט באַהאַלטענער נייגעריקייט און אַז זיי זענען אַ צוזאַמענהאַנג צווישן אים און יענעם מאַרטירערטום, די נביאים און די צוויי טויזנט יאָר גלות.

דאָן איז וואָך געוואָרן אין אים דאָס ביסל יידישקייט, וואָס ער האָט געירשנט: די געשיכטע, וואָס ער האָט געלערנט, די לעגענדעס, וואָס דער טאַטע האָט דערציילט אין דער סדר-נאַכט, די דערציילונגען וועגן פּאַנגראַמען אין נאַנטן עבר, וועגן אינקוויזיציע און קדוש השם אין די אַמאָ-ליקע צייטן, וואָס ער האָט אויפגעכאַפט בעת פאַרשיידענע שמועסן מיט געסט און די אָפט איבערגעחזרטע ווערטער פון טאַטן, אַז „מיר זיינען שוין געווען אַ פּאָלק מיט אַ קולטור און מיט אַן אייגענער תורה, בעת זיי האָבן נאָך געקלעטערט ווי די מאַלפּעס אָף די ביימער“...

געוואוינט האָבן שוין דאָן די סאָקאַלאָווסקיס אַפן גרענעץ פון פּלעצל און פאַרבראַכט האָט דער זון ס'רוב אין אנדערע קוואַרטאַלן פון שטאָט. איינמאל, בעת אַזאַ מאַמענט פון תשובה, האָט ער באַשלאָסן זיך אומצוקערן אין יענע יוגנט-געסלעך, כדי אָנצוטאַפן בידיים דעם אייגנ-אַרטיקן יידישן גייסט, וועגן וועלכן עס ווערט אַזויפיל גערעדט.

אַפן „פלעצל“ האָט ער אַריינגעקוקט אין די ספּריס-קרעמלעך, וואו מען האָט פאַרקויפט מעשה-ביכלעך, לשנה טובות און פעקלעך ציצית. עטלעכע יידן מיט בערד זיינען דאָרט אַרומגעגאַנגען ווי אַ שארית הפליטה. אין די קאַפּע-היווער האָט מען פאַרקויפט שוואַרצע ברויט באַלייגט מיט אמתן, געזאַלצענעם הערינג, ווי די מאַמע האָט טיילמאל צוגעגרייט פאַר זיך און פאַרן טאַטן. מען האָט דאָרט געשפּילט אין פּאָקער און דאָ-מינעס, זיך געהיצט איבער פּאָליטיק און „פּערדלעך“ און גערעדט יידיש געמישט מיט פּראַנצוויזיש.

ער איז געווען אנטוישט: וואו איז דאָ יענער ספעציעלער נייסט פון קדוש השם? דער אייגנארטיקער, יידישער דראַנג נאָך גערעכטיקייט, וואָס ווערט דורך זיי אַריינגעבראַכט אין די קולטורן פון די פעלקער צווישן וועלכע זיי לעבן? ... אָט האַנדלען זיי און וואַנדלען אין קאָנפּעקציע־נע־שעפטן, אַרבעטן זיך אַרויף, וואַנדערן צו די „גרויסע בולוואַרן“, ווי זיין טאַטע, שיקן די קינדער אין גימנאַזיעס און אַף אוניווערזיטעטן.

ער האָט אָנגעהויבן נענטער באַטראַכטן די יידן, וואָס פלעגן אַריינגעקומען צו זיי אין שטוב. מייסטנס זיינען עס געווען אַרויפגעאַרבעטע קליינבירגער, וואָס האָבן מקריב געווען זייערע יאָרן, כדי צו קומען צו אַ תּכּלית. אַ בענקשאַפט האָט פאַרנעפּלט זייערע פּנימער, ווי נאָר מען האָט דערמאָנט די אַלטע היים און יענעס, פאַרגאַנגענעס, ראַמאַנטיש־גע־וואַרענעס שטייגער לעבן. זייער הלום זיינען געווען די קינדער, וואָס וועלן ווערן לייט און שוין ניט דאַרפן זיך מוטשען דאָס גאַנצע לעבן.

כמעט אַלע האָבן זיי געהערט צו „סאַסיעטעס“, וואו זיי האָבן גע־צאָלט אַ מאָנאַטלעכן אָפּצאָל, כדי צו קומען נאָכן טויט צו קבר ישראל. מאַנכעסמאָל האָט זיך געמאַכט אַ חתונה און זשאַק איז אַהינגעגאַנגען מיט דער מאַמע: מען האָט געשטעלט אַ הופּה, מחותנים האָבן זיך געדרייט אַרום דער כּלה, אַ רבּ האָט געמאַכט אַ ברכה מיט אַ זינגענדיק־טרויעריק־לעכער שטימע. דאָס אַלץ האָט דאָ, אין פאַרזי, אויסגעזען עקזאָטיש, ווי אַ גרום פון אַ ווייטן עבר. אָבער זשאַקן האָט עס אַלץ ניט אַנטפּלעקט דעם אייביקן נייסט פון יידנטום, יענע הויכע „אידעאַלן פון די פּראָ־פעטן“ און שטרעבונגען נאָך גערעכטיקייט, וואָס האָבן זיך פאַרקער־פערט אין דער טראַדיציע זינט דורות און דורות.

דאָן האָט ער זיך עטלעכע מאָל אַריינגעכאַפט צווישן יידישע אַר־בעטער. ער איז געגאַנגען אַף „צען רי לאַנקרי“ אָדער אין זאַל פון טעאַ־טער אַלבואי, וואו זיי האָבן אָפּגעהאַלטן זייערע פאַרזאַמלונגען. דער עולם איז דאָ געווען אַ סך אַ קלענערער ווי אַף די פּראַנציוזישע מיטינגען פון וואַגראַם־זאַל אָדער לונאַ־פאַרק. מייסטנס זיינען עס געווען שניידער, שטריי־קער אָדער בייטלמאַכער, וואָס האָבן געוואוינט אין צפון־מזרח פון דער שטאַט. אויסגעזען האָט דאָ דער עולם גרויער סיי אין די מלבושים און סיי אַף די פּנימער, אָבער גערעדט האָט מען וועגן די זעלבע ענינים, וואָס צווישן די גוים: לויבען, באַצאָלטע וואַקאַנסן און די סכנה פון אינערלעכן און דרויסנדיקן פאַשיום, וואָס באַדראָט דאָס לאַנד.

נאָר דאָ זיינען די זעלביקע ענינים געזאַגט געוואָרן אין אַן אַנדער

שפראך. און וואָס איז דאָ דער יחוס מיט דער אַנדער שפראַך? פאַר דעם דאָזיקן עולם, האָט ער געוואוסט, איז עס אַמלייכטסטן זיך אויסצודריקן אין זייער אייגענעם לשון. זי איז זיי אפשר אויך גענטער צום האַרצן. אָבער פאַר אים, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין פאַריז און האָט געלייענט נאָר פראַנצויזיש, און האָט גערעדט כמעט נאָר פראַנצויזיש?

איינמאָל איז ער פאַרקראַכן אַזש אין אַ יידישן אַרבעטער-קלוב, אַפן בעלוויל, וואָס מען האָט דאָן אַ נאָמען געגעבן פאַלקס-הויז. ער איז דורכ-געגאַנגען די גרויע גאַס קוראַן, וואָס האָט זיך הויקערדיק געדרייט מיט איר שלעכטן ברוב, איז אַרויפגעשטיגן צום פאַסאָזש גענואַ, וואו אַ דוש-געקייט האָט זיך געטראַגן פון די געדיכט באַוואוינטע הייזער און זיך אַרויפגעדראַפעט איבער שמאַלע טרעפּ צו אַ לאַנגן זאַל, וואָס איז אַמאָל געווען אַ סחורה-סקלאַד און האָט לעצטנס געדינט אַלס קולטור-הויז.

אַף די דיקגעטיקעוועטע, ניט געפאַרבעטע ווענט, זיינען געהאַנגען די זעלביקע בילדער ווי אין ענלעכע, פראַנצויזישע קלובן: אַ פויערטע מיט אַ סלאַווישן פנים, וואָס האָט אַרויסגעשמיכלט פון אַ קאַרן-פעלד, מיט דער אונטערשריפט „אַ גליקלעכע קאַלכאַזניצע“ און עטלעכע צופרידענע יונגעלייט האָבן געטראַגן די דערסקלערונג: „די יוגנט אין ראַטנפאַרבאַנד איז גליקלעך“. נאָר באַם בופעט האָט מען פאַרקויפט געהאַקטע לעבערלעך, צוגעפראַוועט אַף אַ יידישן שטייגער און מאַרינירטע הערינג, וואָס מען האָט בדרך כּלל זעלטן געזען אין שטאָט.

דער עולם איז זיך צונויפגעקומען זייער שפעט, ווייל ער איז אין אַ גרויסן טייל באַשטאַנען פון היים-אַרבעטער, וואָס האָבן אין סעזאָן גע-האַרעוועט ביז שפעט אין דער נאַכט. ווען אין זאַל האָבן זיך געפונען עטלעכע מנינים מענטשן, האָט דער פאַריזצנדער איינגעלאַרן אַ גרויסן ערן-פרעזידיום, אין וועלכן ער האָט פאַרבעטן די חברים סטאַלין, דימיטראָוו, מאָריס טאַרעזן און נאָך אַ האַלבן מנין חשובע לייט, וועלכע זיינען זשאַסן געווען באַקאַנט פון די אַלגעמיינע, גרויסע מיטינגען אין שטאָט.

אויך די רייד זיינען אים געווען באַקאַנט פון די אַנדערע מיטינגען. קיין אייגנאַרטיקן גייסט האָט ער דאָרט ניט געטראַפן. נאָר האָבן די לאַך-זונגען און דער ערן-פרעזידיום געקלונגען איינדרוקספולער אַף יענע פאַר-זאַמלונגען פון צענדליקער און הונדערטער טויזנטער פראַלעטאַריער. איז פאַרוואָס מוז ער קומען דוקא אין דאָזיקן ענגן קלוב?

אכטער קאפיטל

העלען איז געווען פול מיט דערווארטונג. זי האָט פרוּבירט זיך פאַר-
צושטעלן די ערשטע באַגעגעניש מיט דעם יונגן באַר: ווי זעט ער אויס?
וועט זי אים געפעלן ווערן? ביז דעמאָלט האָט זי קיינמאָל ניט געטראָפּן
באָ זשיליעטן וועמען ניט איז פון דער משפּחה. געוואוסט האָט זי נאָר,
אַז איר פריינדן געהערט צו יענע משפּחות פון „דרייפּוס, באַר און ווייל'ס“
וואָס שפּילן לגבי דעם איינפאַכן יידן די ראָלע וואָס עס שפּילט געוויינלעך
דער אַדל לגבי דעם פשוטן פּאָלק. אַצינד וועט זי קומען אין קאָנטאַקט
מיט יענע לייט. דערצו וועט עס זיין אַ יונגער מאַן, וואָס האָט אַמאָל
ליב געהאַט זאַמלען אַנטיקוואַרע ביכער און לעצטנס שניידט ער זיך אַף
אַ באַנקיר.

מאָדמואַזעל זשיליעט באַר האָט געלעבט אָפּגעזונדערט פון איר פאָ-
מיליע. זי האָט זיך ניט געמישט אין די פינאַנציעלע ענינים, אָבער איר
חלק אין דער ירושה, וואָס האָט געשטאַמט פון אַ באַבען פון דער מאַמעס
צד ווי אויך דער נרו, וואָס איז פאַר איר געווען באַשטימט, זיינען שטרענג
אָפּגעהיט געוואָרן. אַ פעטער האָט פאַרוואַלטעט מיטן דאָזיקן פאַרמעגן.
ווי אַ פאַרזיכטיקער געשעפּטס־מאַן האָט ער אַ טייל אינוועסטירט אין
פעסט־פאַרצינוטע מלוכה־הלוואות און דעם רעשט אין אַקציעס, וואָס
האָבן געהאַט אַ שאַנס צו שטייגן.

הגם זי האָט ווייניק פאַרקערט מיט די פאַמיליע־קרייזן, האָט מען
זיך זייער געזאָרגט פאַר איר און זי ליב געהאַט ווי מען האָט ליב אַ
שרעקלעך קינד וואָס איז געראָטן. אינדערשטיל האָט מען אַפילו שטאַל-
צירט מיט איר; עס האָט כמעט געהערט צום גוטן טאָן פון אַ בירגערלעך-
כער פאַמיליע צו האָבן אין איר שוים אַ קינסטלערן מיט משוגעתן, פונקט
ווי עס געהערט זיך היינט צו טאָג, אַז אַ גביריש הויזגעזינד זאָל, אויסער

פעיקע געשעפטס-לייט, האָבן אויך איין זון אָדער טאָכטער, וואָס זיינען ויער לינק געשטימט: אַ קאָמוניסט, אַן אַנאַרכיסט אָדער ענלעכעס.

איר ברודער, קלאָד, האָט געהאַלטן, אַז יענער פעטער איז צו אַלט אַף צו קענען ווי געהעריק באַשטימען אין פינאַנציעלע ענינים, אין אַזעל-כע שווערע צייטן פון כסדרדיקע קריזיסן און דעוואַלאַציעס. ער האָט אויך, ווי אַ יונגער בערזע-מאַן, געהאַט אַמביציעס אַף קליינע עקספערימענטן און זיכערע שפעקולאַציעס. דעריבער האָט ער געוואָלט איבערנעמען די פאַרוואַלטונג פון אַ טייל פון זשיליעטס פאַרמעגן. ווען ער איז, אין אָפּ-גערעדטן טאָג, געקומען אין איר דירע, האָט ער דאָרט געטראָפּן העלענען. העלען איז תחילת געווען שעמעוודיק און געזעסן מיט אַראָפּגעלאָך-זענע אויגן. גערעדט האָט זי נאָר מיט איר פריינדן, וואַרפּנדיק בנגיבה זייטיקע בליקן אַף קלאָדן. זשיליעט האָט סערווירט אַ שטאַרקן ליקער אין קליינע גלעזעלעך. העלען האָט אַ סך געטרונקען און איז שנעל געוואָרן בנגיבן. זי האָט זיך פאַרויטלט און גערויכערט איין פאַפּיראַס נאָכן אַנדערן. דאָן האָט זי אָנגעהויבן ריידן ווי אַ וואַסער-פאַל און האָט דער-צייט קלאָדן וועגן איר אַוואַנטורע מיטן בילד פון דעם יונגן מאָלער אַנ-דראַי און וועגן איר מאַמען, וואָס האָט דעם דאָזיקן בילד „געקויפט“.

קלאָד איז תחילת געווען אומגעוילדיק, אָבער באַלד האָט אים הע-לענעס צאַפּלדיקע לעבעדיקייט אָנגעהויבן אַמוזירן. — מיט זשיליעטן איז נאָרנישט צו מאַכן. — האָט ער אַ קלער געטאָן — זי מאַכט איינעם שטענדיק סירופּריזן. קומסט מיט איר ריידן וועגן פינאַנץ-ענינים און נאָ דיר אַ חתונה!

ער איז געזעסן אָנגעלענט אין ווייכן פּאַטעל, די פּיס פאַרלייגט אַף אַנאַדער און האָט נאַכלעסיק געצויגן פון דיקן ציגאַר, וואָס ער האָט לייכט אָנגעביסן צווישן די ציינער. דורך די קייקעלעך רייך, וואָס ער האָט פאַמעלעך אַרויסגעבלאַזן, האָט מען קוים געזען דעם שמייכל, וואָס האָט זיך צעלייגט אַף זיין ערנסטן פנים. ער איז געווען אַ צענדליק יאָר עלטער ווי העלען און האָט אויסגעזען לנגי איר שטאַרק מיושעדיק אָון עטוואָס אָפּגעלעבט.

זיי זיינען געבליבן אַ שטיק צייט צוואַמען. העלען האָט פאַרגעסן, אַז זי זיצט שוין אַ סך לענגער ווי עס פאַסט פאַר אַ גאַסט. ערשט ווען אַ זייגער, אין אַ שכנותדיקן צימער, האָט געשלאָגן עלף, איז זי אויפגע-שפרונגען און זיך אַנטשולדיקט:

— כ'האָב כּלל ניט געוואוסט, אַז ס'איז שוין אזוי שפעט!

- מאַכט ניט אויס — האָט קלאָד איר געדריקט די האַנט —
 ס'איז מיר געווען זייער אַנגענעם.
 העלען האָט זיך פאַרויטלט. ווען זי איז אַרויסגעגאַנגען, האָט זשי-
 ליעט געפרעגט איר ברודער:
 — ווי געפעלט זי דיר?
 — זי איז ווי אַ שמעטערלינג, וואָס פלאַטערט פון בלום צו בלום.
 — דו רעדסט ווי אַ פּאָעט! ביסט ניט אַמאָל פאַרליבט?
 — פאַרליבט? ... ניין! זי דערמאָנט מיר נאָר די יונגע יאָרן.
 — אַ יוגנט-ליבע?
 — ניט קיין ליבע! ס'איז ווי דעמאָלט ווען איך פלעג אַרומניש-
 טערן אין די קעסטלעך פון די „בוקיניסטן“: דאָס האַרץ פלעגט אָנהויבן
 קלאַפן, ווען מען פלעגט פּלוצלונג אַנטדעקן אַ יקר-המציאות: אַן אַלטן
 „וואַלטער“ אַח האַלץ-פּאַפּיר אָדער אַ „רוסאָ אויסגאַבע“, וואָס איז דער-
 שינען בעת זיין לעבן.
 — זי איז אינטעליגענט, אמת? — איז זשיליעט געווען שטאַלץ
 מיט איר אַנטדעקונג.
 — זי ווייסט זיכער ווייניק, אָבער איר דורשט און בתולהדיקע
 נייגעריקייט אימפּאַנירן.
 ער האָט אָנגעהויבן דערקלערן, אַז דער פעטער האָט טאַקע ביו
 איצט זייער וואויל און גוט פאַרוואַלטעט מיטן פאַרמעגן, אָבער פאַר די
 איצטיקע צייטן פון דעוויזן-באַגרענעצונגען און קאָמפּליצירטע פינאַנץ-
 געזעצן, איז ער שוין צו אַלט. פאַרן אַוועקגיין האָט ער אַ פרעג געטאָן:
 — זי קומט אָפט צו דיר?
 — ווער? ... א, דו מיינסט העלענען?
 — יאָ.
 — זי אינטערעסירט דיר?
 — איך ווייס נאָך אַליין ניט. מירן זען...
 זשיליעט האָט זיך אויפגעהויבן פון סאָפּאַ און אויסגעליידיקט די
 לעצטע טראָפּנס ליקער, וואָס זיינען פאַרבליבן אין איר גלעזל.
 — הער זיך איין, קלאָד, איך וואַלט ניט געוואַלט, אַז זאָלסט אָנ-
 הויבן סתם געשיכטעס מיטן דאָזיקן מיידל.
 — וואָס ווילסטו דערמיט זאָגן?
 — איך מיין, אַז דו זאָלסט זי ניט אַרײַנציען אין עפעס אַן אַוואַנץ-
 טרע.

— בא איר וועט עס דאך אודאי אויך ניט זיין דער ערשמער פלירט. ווי כ'האָב געהערט פון אייער שמועס, קען זי שוין דיין גאַנצע כאַלאַסטרע!

— יענע זיינען עפעס אַנדערש! — האָט זשיליעט אָנגעהויבן אַרומ־שפּאַצירן איבערן צימער — האָסט דאָך גראַדע געזאָגט, אַז זי איז ווי אַ שמעטערלינג, וואָס פּלאַטערט פון בלום צו בלום. פון דאָזיקן פּלאַטערן וועלן קיין שפורן ניט בלייבן!

— ביסט אַזוי זיכער? — האָט דער ברודער געוואָרפן. אַן איראָ־נישן בליק אַף זיין שוועסטער.

— זיכער בין איך ניט, הגם אַזעלכע מיידלעך ווי העלען האָבן אַ טראַדיציע פון גרענעצן. איך האָב אָבער געמיינט שפורן אין דער נשמה. מיט דיר קען דער ענין ווערן ערנסט!

— ווילסט ניט איך זאָל זי טרעפן?

— פאַרקערט, ס'וואָלט מיר געווען זייער אַנגענעם. איך האָב זי זייער גערן, וויל זי אָבער אָפהיטן פון קאָמפּליקאציעס. איך קען אויך אירע עלטערן און כ'פיל זיך פאַרפליכטעט...

— ווער זיינען אירע עלטערן?

— זיי האָבן געהאַט אַ קאָנפּעקציע־געשעפט ניט ווייט פון שטאָט־ראַט, לעבן דער געגנט, וואָס זיי רופן פּלעצל.

— אַזוי?!

— זייער פיינע מענטשן! שטעל זיך פאַר, קלאָר, איר טאַטע איז נאָך פון יענע יידן ווי אין די ביכער. קומענדיק פון געשעפט, כאַפט ער אַ קוק אַרײַן אין מיטלאַטערלעכע פּילאָזאָפיע: מעמאָניד אין אַריגינאַל!
— ס'איז דיין נייסטע משוגעת. וועסט זיך נאָך פאַרליבן אין אַ ישיבה־בכּור מיט פּיאַותן!

— וועט זיין אַ פּלעק אין דער משפּחה, וואָס? על כל פּנים, כּל זמן דו וועסט ניט מיינען ערנסט, זאָלסטו זיך פירן קאַרעקט מיט איר.

ניינמער קאפיטל

אין מיטן פון זעלבן זומער איז אָנגעקומען די ידיעה וועגן אויס-
ברוך פון בירגער־קריג אין שפּאַניע. עס האָבן זיך אָנגעהויבן מיטינגען
און דעמאָנסטראַציעס פאַר די דאָרטיקע רעפּובליקאַנער. פון די צייטונגען
האָבן יעדן טאָג אַראָפּגעשריען איבערשריפטן וועגן העראָיזם פון די רויטע
און אַכזריות פון די פּאַשיסטן.

זשאַק איז מיטגעגאַנגען אַף די דעמאָנסטראַציעס און מיטינגען.
און מיטגעשריען אין די גאַסן:

— קאַנאַנען פאַר שפּאַניע! אוויאַנען פאַר שפּאַניע!...

ער האָט אויך באַזוכט דעם גרויסן הויף, וואָס אין דער גאַס מאַר-
טורען־נאַראָ, וואו הונדערטער וואַלאַנטערן, זיינען טאַג־טעגלעך זיך געקור-
מען פאַרשרייבן אַף אָפּצופאַרן פּריוויליג אין בירגער־קריג. ס'רוב זיינען
עס געווען אויסלענדער: איטאַליענער, פּאָלאַקן, יידן, וואָס זיינען אָנגעד-
קומען קיין פאַריז אַלס פּאָליטישע עמיגראַנטן. ביסלעכווייז איז אין זשאַקן
דייף געוואָרן דער געדאַנק צו פאַרן מיטקעמפן. צו אַ באַשלוס איז ער געד-
קומען איינמאַל אַן אָונט, ווען ער האָט שפּאַצירט מיט פיערן און זיי
האָבן געשמועסט וועגן דער ניט־אינטערווענענ־פּאָליטיק פון דער פּראַנצויז-
זישער רעגירונג. זשאַק האָט פּלוצלונג געזאָגט:

— מיר אַליין מוזן העלפן. דו ווייסט, פיער, איך גיי זיך מאַרגן
אַנגאַזשירן!

ערשט עטלעכע טעג פאַרן אָפּפאַר האָט ער דערציילט אינדערהיים
וועגן זיין באַשלוס. דערנאָך האָט ער גאַנצע טעג אויסגעמיטן צו זיין אין
שטוב, כדי ניט צוצוזען דעם צער פון דער מאַמען. אויך זשערמענען האָט
ער נאָרנישט געזאָגט. ער האָט באַשלאָסן צו שמועסן מיט איר ערשט אין
לעצטן אָונט.

זיי האָבן זיך געטרָאָפֿן אָף די בלוואָרן און צוזאַמען געפּאָרן אין קליינעם צימערל, וואו זיי פלעגן זיך געוויינלעך צוזאַמענקומען. זשערמען האָט אויך געהאַט אַ סיורפּריז: מיט אַ חודש צוריק האָט מען אָנגעהויבן געבן אין זייער געשעפט די באַצאָלטע וואַקאַנסן. די אָנגעשטעלטע זיינען געפּאָרן דער ריי נאָך. אין אַ וואַך אַרום קומט איר ריי. און אזוי ווי די עלטערן ווילן איר ניט לאָזן אליין, וועט זי אַרויספּאָרן אין אַ דאָרף, באַם אַטלאַנטישן אַקעאַן, וואו זי האָט נאָך אַ ווייטע משפּחה.

— וועסט אויך אַרויספּאָרן אַהינצו! — האָט זי געזאָגט. — מיר וועלן זיך בלומרשט צופּעליק טרעפּן אָף דער פּלאַזשע. די פּויערים גייען זיכער פּרי שלאָפּן און איך וועל קענען אַרויסקומען צו דיר יעדן אָונט. זי האָט געהאַט אַ גענויעם, דורכגעקלערטן פּלאַן, וואָס זי האָט געשילדערט מיט אַלע פּרטים. זי האָט באַשריבן מיט צעפּלאַמטע אויגן, ווי זיי וועלן זיך צוזאַמען באַרן, זיך ברענען אין דער זון און שפּאַצירן אין די אָונטן, אין אַ נאָנטן וואַלד.

דאָן האָט איר זשאַק דערציילט, אַז ער מוז מאַרגן אָפּפּאָרן קיין שפּאַניע.

זי האָט תּחילת ניט פּאַרשטאַנען, דאָן האָט זי אָנגעהויבן אויספּרעגן און צום סוף האָט זי זיך צעוויינט.

— קענסט ניט אָפּלייגן די רייזע אָף עטלעכע וואַכן?

— אומגעלעך, זשערמען! וואָס וועט מען זאָגן?

עס האָט אים וויי געטאָן, וואָס זי וויינט און גלייכצייטיק האָט אים הנאה געטאָן, וואָס זי איז באַמת טרויעריק צוליב זיין רייזע. ער האָט פּרובירט זי טרייסטן. זי האָט געוויינט שטיל, מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ:

— איצט איז געענדיקט!... געענדיקט!... — האָט זי גערעדט צווישן טרערן.

— פּאַרוואָס געענדיקט? — האָט ער איר געגלעט איבערן קאָפּ. צום ערשטן מאל האָט ער זיך געפּילט דערוואַקסענער פּון איר און געהאַט צו איר אַ געפּיל ווי צו אַ קינד, וואָס ער מוז באַשיצן.

— ווייל דו פּאַרסט אַוועק!

— האָסט מוראַ, אַז איך וועל שטאַרבן? אויך פּון אַ מלחמה קומט מען צוריק!

— ביז דו וועסט צוריקקומען, וועלן אונדזערע וועגן זיך צעגייין!

— פארוואָס? איך וועל קומען צו דיר און מיר וועלן חתונה האָבן!
וועסט וואַרטן אָף מיר, אמת?

זי האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ און אים אָנגעקוקט מיט פאָרוויינטע
אויגן:

— צו וואָס זאָלסטו מיר דערציילן מעשיות? איך בין היינט אזוי
טרויעריק און איך וויל ניט זאָלסט מיר אָפּמאַרן.

— ניין, איך זאָג דיר דעם אמת. דו ווייסט ניט, אז איך האָב דיך
ליב? אָף צו דעראמתן, אָף שטענדיק!

ער האָט לאַנג געמוזט ריידן ביז זי האָט אים אָנגעהויבן גלויבן.
פון אירע פאָרוויינטע אויגן האָט אַ שיין געטאָן אַ פרייד ווי זונען־שטראַלן
צווישן צעריסענע וואַלקן־שטיקער נאָך אַ רעגן. באַלד איז זי געווען אינעם
גאַנצן פאַרכאַפט פון דער אַנטדעקונג:

— האָסטו מיך טאַקע באַמת ליב? — האָט זי געזאָגט — א, זשאַק,
און איך האָב אזוי מורא געהאַט!

— פאָרוואָס האָסטו מורא געהאַט?

— ווייל איך האָב דיך ליב באַקומען! ווייסט, סתם אַ מאָן איז
גאַרנישט. אָבער אז מען פאַרליבט זיך אין איינעם און מען מוז שפעטער
חתונה האָבן מיט אַ צווייטן...

— וועסטו ניט מוזן!

— און מיר וועלן וואוינען צוזאַמען?

— יא, אוראי!... ביסטו צופרידן?

— זיכער בין איך צופרידן! ווייסט, זשאַק, ס'זיינען מיר שוין
אזוי מיאוס געוואָרן די דאָזיקע אָפּגעריסענע ראַנדע־וואַלס, די צופעליקע
טרעפונגען אין האַטעל־צימערלעך, אין פרעמדע בעטן.
זשאַק האָט זי אָנגעקוקט אַ ביסל דערשטוינט. זי האָט ווייטער גע-
שפּינט איר געדאַנק:

— נאָך דער אַרבעט וועלן מיר שטענדיק זיין צוזאַמען. אין אָונט
וועסטו לייענען די צייטונגען און איך וועל דיר פאַריכטן די זאַקן.

זי האָט פאַנטאַזירט אָפּן קול און אַרויסגערעדט אַלץ, וואָס זי האָט
זיך פאַרגעשטעלט פון אידיילישע פאַמיליע־בילדער.

— און ווען וועסטו צוריקקומען? — האָט זי פּלוצלונג געפרעגט
מיט שרעק.

— ווען דער בירגער־קריג וועט זיך ענדיקן.

— און ווען וועט ער זיך ענדיקן?

זשאק האָט געשוויגן. זי האָט באַטראַכט מיט אַ פּאַרשנדיקן בליק
זיינע פּאַרקלערטע געזיכט־שטריכן. זי איז געווען איבערצייגט אין זיין
אַלױסן און געוואַרט אַף אַ גענויעם ענטפּער.

— ווען וועט ער זיך ענדיקן? — האָט זי איבערגעפרעגט.

— מען קען ניט וויסן גענוי. אפשר אין אַ מאָנאַט, אין צוויי.

וועסט וואַרטן אַף מיר?

— אוראי, זיכער! — האָט זי אויסגעשריען מיט טיפּער איבער-

צייגונג.

— און וועסט קיינעם ניט האָבן פאַר דער צייט?

— קיינעם ניט!... דו ביסט דאָך מיין אמתער מאַן, אמת?

— יאָ! — האָט געענטפּערט זשאַק און אָנגענומען איר האַנט.

זשערמען האָט ניט אָפּגעלאָזט זיינע פינגער. איר קערפּער האָט זיך
לייכט אויסגעבויגן צו אים, שטום אָן ווערטער, ווי עס ציט זיך אַ בלום
צו דער זייט וואו עס שייגט די זון. אָבער איר מויל האָט ניט אַרויסגע-
רעדט איר פּאַרלאַנג, ווי זי פּלעגט עס פריער מאַן. זי האָט אפילו ניט אַ
שפּרייז געטאָן צו אים. ער איז געווען איר מאַן און זי האָט אים ווי אָפּ-
געגעבן די בכורה אין זייערע באַציונגען.

און צום ערשטן מאָל האָט זשאַק געהאַט אַ געפיל, אַז ער באַזיצט
די דאָזיקע פרוי. אין איר אָפּוואַרטן איז געלעגן דאָס אָפּגעבן זיך זיין
קראַפט. זיי האָבן פּאַרגעסן, אַז זיי לעבן אין שטורמישע טעג, אַז די
שטאָט אַרום זיי איז אויפגעברויזט אין פּאַליטישע קאַמפּן, אַז אַף יענער
זייט פון די פירענייען שטורעמט אַ בלוטיקער קריג און אַז זשאַק וועט
מאָרגן אוועקפּאַרן און זיי וועלן זיך צעשיידן. זשערמען איז געווען מיל-
דער ווי שטענדיק. ביז אין איר טיפּסטער אויפגעגונג האָט דורכגעדרונגען
דער באַוואוסטזיין פון דעם נייעם כאַראַקטער פון זייערע באַציונגען. און
ווען זי איז געלעגן אין זיינע אַרעמס האָט זי איבערגעחזרט:

— ביסט מיין מאַן, זשאַק, יאָ? מיין ריכטיקער מאַן?

— יאָ!

ער האָט געקוקט אַף איר. אין די ווינקלען פון אירע אויגן זיינען
געשטאַנען צוויי פּאַרגעסענע, ניט־אויסגעווישטע טרערן. אין שטראַלנדיקן
גליק פון איר בליק האָבן זיי געגלאַנצט ווי פּערלען אין שניין פון דער זון.
אירע צעעפנטע ליפּן, פּאַרחלשטע אין ליידנשאַפט, האָבן געדענקט צו זאָגן:

— און איך בין דיין ריכטיקע פרוי, יאָ?

— יא! — און זייערע ליפן האָבן זיך צוזאַמענגעדריקט, און זייער
רע קערפערס האָבן זיך פאַרזיניקט אין אַ סאָנוואָלסיוון ציטער.
די צייט האָט זיך גערוקט. ס'איז געוואָרן שפעט. זשאַס האָט אַ
קלער געטאָן, אז ער דאַרף נאָך היינט טרעפן פיערן אין קליינעם ביסטראָ,
אַפן „בעלוויל“, וואו עטלעכע חברים האָבן זיך אָפגערעדט צו טרעפן, כדי
צו מאַכן אַ כוסה לכבוד זיין אָפפאַר. ער האָט אַ סוף געטאָן אַפן זייגער:
צען! און זשערמען, וואָס איילט זיך שטענדיק, כדי צו קומען צו דער
צייט אין שטוב, זאָגט היינט גאַרנישט. אפשר האָט זי זיך פאַרגעסן? ער
האָט געהאַלטן פאַר זיין פליכט איר צו דערמאָנען:

— ווייסט, ס'איז שוין צען אַ זייגער?
— ווילסט איר זאָל אוועקגיין? — האָט זי אים דערשראָקן אָנגע-
קוקט.

— אַ, ניין! אָבער באַ דיר אין שטוב?
— ס'איז גאַרנישט!
— און וואָס וועט זאָגן די מאמע? וואו ביסטו געווען אזוי שפעט?
— כ'וועל זאָגן, אז כ'בין געווען מיט דיר. אין קאַפע.
— אָבער אז וועסט קומען נאָך אַ האַלבער נאַכט?
— מאַכט ניט אויס. ביסט דאָך מיין חתן!... אַ, ווען דו פאַרסט
ניט אוועק, וואָלט איר דיך געבראַכט צו אונדז אין שטוב. איצט וואָלט
איר דיך געקענט ברענגען! וואָלסט געשמעסט מיט מיין ברודער פאַלי-
טיק. ער איז פאַרקאָכט אין דער פאַליטיק און מיך האַלט ער פאַר אַ נאַ-
רשער גאַנדז.

— און דיינע עלטערן וואָלטן מסכים געווען, אז דו זאָלסט חתונה
האָבן מיט מיר?

זשערמען האָט זיך אַ וויילע פאַרקלערט:
— זיי וואָלטן נאָר געפרעגט צי דו האָסט אַ פאך און צי דו האָסט
אַרבעט.

— איר האָב דאָך ניט קיין פאך. איר האָב ניט געענדיקט מיין
שטודירן און ווער ווייסט ווען איר וועל עס ענדיקן?
— וואָס לערנסטו אייגנטלעך?

— כ'האָב אָנגעהויבן לערנען אַה אַרוואָקאַט.
— אַרוואָקאַט? וועסט קענען ווערן אַ בוכהאַלטער, צום ביישפּיל!
— ניין?... באַ אונדז איז פאַראַן אַ בוכהאַלטער פאַרדינט ער זייער גוט און

ער האָט אַ פרוי מיט צוויי קינדער און דערצו האָט ער פאַרפירט אַ ליבע מיט איינע פון די מיידלעך. דו וועסט עס ניט טאָן, אמת?

— ניין.

— מיר וועלן ביידע אַרבעטן און איינאַרדענען אַ פיינע דירחלע. איך וואָלט געקענט אַרבעטן באַ דיין טאַטן אין געשעפט. ער האָט דאָך אַ נעשעפט, אמת? דאַרפסט וויסן, אז איך בין אַ גוטע פאַרקויפערן און ער וואָלט מיר זיכער געהעכערט דעם לוי. אַ קינד וועלן מיר די ערשטע צייט ניט האָבן. ערשט שפעטער, יאָ?

זשאַק האָט אויסגעדריקט זיין הסכמה דורך אַ שאַקל מיטן קאַפּ. דאָן איז אים דורכגעפלוין אַ באַהאַלטענער געדאַנק:

— וועט זייער קינד זיין יידיש?

זשערמען האָט געלויערט אַף די שטריכן פון זיין פנים און אויפגע- כאַפט זייער אויסדרוק. די ליבע האָט פאַרשאַרפט איר באַאַכטונגס- קראַפט. זי האָט באַמערקט דאָס קליינע וואָלסנדל, וואָס האָט אַ שוועב געטאָן איבער זיינע אויגן.

— דייןע עלטערן וועלן זיין קעגן מיר? — האָט זי געפרעגט מיט אומרויאיקייט אין דער שטימע.

— איך ווייס ניט.

— ווייל איך בין נאָר אַ קליינע פאַרקויפערן, אמת?

— ניין! — האָט געענטפערט זשאַק און ער האָט זיך געפרייט, וואָס לכל הפחות ניט דאָס איז די סיבה — אָבער מיינע עלטערן זיינען דאָך יידן... מיר זיינען דאָך יידן — האָט ער זיך פאַרבעסערט — און זיי וועט אורדאי אַרן וואָס דו ביסט ניט קיין יידישע.

— פוננאָנען וועלן זיי וויסן? וועסט זאָגן, אז איך בין אַ יידישע!

וואָס איז דען אַן אונטערשיד?

ווי אַזוי זאָל ער איר דערקלערן דעם אונטערשיד? די וואַנדלונגען, וואָס דער באַגריף יידן האָט זינט יאָרן דורכגעמאַכט אין זיין פאַרשטאַנד און פאַרשטעלונג, האָבן אַ שטראָם געטאָן אין זיין מח. און אַזוי ווי עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן זיינע עלטערן האָט ער, דורך אַן אַסאַציאַציע אָן יענעם דור, זיך אָנגעכאַפט אָן ערשטן-בעסטן אונטערשיד, וואָס האָט געקענט דינען אַלס קאָנקרעטער משל אויך פאַר זשערמענען:

— יידן עסן ניט, צום ביישפּיל, קיין חזיר!

זשערמען האָט זיך לוסטיק צעלאַכט:

— אזא מין געשיכטע! ס'איז אזוי ווי מיט מיין טאטן: בשום אופן וועט ער דיר ניט עסן קיין פערד-פלייש, הגם ס'איז א סך ביליסקער און די מאמע וואָלט עס זיכער איינגעקויפט לכל הפחות איינמאָל אַ וואָך. ס'איז דערפאַר, וואָס אין קריג האָט מען זיי איינמאָל געקארמעט דריי חדשים נאָכאַנאַנד מיט פערד. געוויינלעך האָט מען זיי געקארמעט מיט „מאַלפעס“. דער טאַטע וועט דיר דערציילן אַ סך וועגן יענער מלחמה! און פאַראַן באַ אונדז אַ מומע, וואָס עסט ניט קיין קראָליק...

זי איז געווען באַפרייט פון די העמונגען, וואָס זיינען אַמאָל גע- שטאַנען ווי אַ וואַנט צווישן זיי. איצט האָט זי געוואָלט דערציילן וואָס מער פון איר משפחה און פון איר לעבן, כדי אים אַזוי אַרום צו דערנעב- טערן צו זיך. איצט איז אַלץ געווען גוט: זשאַק וועט צוריקקומען און זיי וועלן דינגען אַ קליין דירהלע. זי האָט שוין אַפילו געוואוסט וואו זיי וועלן זי דינגען: אין די נייע הייזער-בלאָקן, וואָס באַס מעטראַ דאַנוב. מען קען דאָרט דינגען אַ צימער מיט אַ באַד-צימער פאַר זייער ביליק. און זי ווייסט אויך ווי זי וועט זיי מעבלירן...

עס פייניקט איר נאָך דער לייכטער אומרו צוליב זשאַקס עלטערן, וועמען זי וועט ניט געפעלן ווערן. כאָטש זי רעדט שוין וועגן אַנדערע זאַכן, מאַטערט זי כסדר דער דאָזיקער געדאַנק. און פלוצלונג צעלאַכט זי זיך:

— אה, ס'אַראַ נאַר איך בין!... דו טרייבסט מיט מיר ליצנות און איך האָב דיר געגלויבט!

— וועגן וואָס? איך האָב אַלץ געמיינט ערנסט.

— ניין, איך מיין וועגן חזיר-פלייש, וואָס דו האָסט מיר דאָ אַנ- געדערציילט! איצט האָב איך זיך דערמאָנט ווי מיר זיינען איינמאָל אַ זונטיק, אַרויסגעפאַרן אין „איל ד'אַדאַם“, באַ דער סען, און מיר האָבן דאָרטן געגעסן צו מיטאַג אין רעסטאָראַן. האָסטו דאָן באַשטעלט אויך פאַר דיר אַ געבראָטן חזיר-זייטל, און האָסט אים נאָנץ פֿיין אויפגעגעסן און זיך נאָך באַלעקט דערצו.

עקזאַטישע מנהגים אַמוזירן זי שטאַרק. אין קינאָ, אין די קליינע ראַמאָן-העפּטלעך, וואָס זי לייענט, קומען אָפט פאַר סוריאָזע זיטן און פירעכצן פון הינדער, כינעזער אָדער אַראַבער. אָבער מיטאַמאָל ווערט זי ערנסט און זאָגט:

— פאַרוואָס זאָלן דייע עלטערן ניט מיינען, אַז איך בין אַ יידיש-

קע? וואָס איז דען דער אונטערשיד? ... אָבער דערצײל מיר ניט קיין אויס-
געטראַכטע מעשיות!

זשאַק בלייבט פאַרלעגן. אייגנטלעך איז זשערמען גערעכט און דער
פאקט פון דעסטאַראַן איז פּוּלשטענדיק ריכטיק. ער האָט זי, אָבער, כלל
ניט געוואָלט אָפּמאַרן! ... וואָס האָט ער געקענט דערצײלן? וועגן זיינע
אייגענע וואַקלונגען צווישן דעם טאַטנס שטוב און דער אויסערלעכער
וועלט און וועגן יענער משומדתמע, וואָס שטופט זיך דוקא אויבנאָן אין
די פרעמדע קירכעס? אָדער וועגן דעם קדוש-השם און נביאים-גויסט, וואָס
ער גופא האָט דאָ אַרומגעזוכט צווישן די בעל-ביתישע יידן פון פּלעצל
און די יידישע פּראָלעטאַריער פון בעלוויץ? ... אָדער אפשר זיינען גאָר
די אַלע ענינים, פאַר אים, פאַר זשאַק, ניט מער ווי פּיקציעס? רעשטלעך
פון אַן אונטערגיינדיקער וועלט?

און מיטאַמאָל ווערט אים קלאָר, אַז ער וועט דאָך מוזן ריידן מיט
זשערמענען וועגן די אַלע ענינים. פּיקציעס אָדער ניט פּיקציעס — אויסער
דעם עקזיסטירט אויך אַ רעאַליטעט. זי עקזיסטירט אין דער אומוועלט צי
ער וויל אָדער וויל ניט זי אָנערקענען. זי איז קאַנקרעט און ממשותדיק, זי
שרייט היינט אַראָפּ פון אַלע צייטונגען, זי שרייט אַרויס פון די ידיעות
איבערן יידישן לעבן, וואָס קומען אָן פון איבער אַלע גרענעצן. און אויך
דאָ אין לאַנד קען מען זי אַנטשאַפן מיט די הענט: ער האָט זי געפילט באַ
אַלע מעטראָ-סטאַציעס, וואו יונגעלייט האָבן פאַרקויפט די „אַקסיען
פּראַנסעז“, פון וועלכער עס האָט אַראָפּגעשריען דער קאַפּ: „דער ייד לעאָן
בלום באַ דער מאַכט!“ ... און לעאָן בלום אַלס ייד איז דאָך אפשר מער
פּיקציע ווי ער, זשאַק סאַקאַלאָווסקי, אַלס ייד. און פונדעסטוועגן איז עס
אַ רעאַליטעט. און איינמאָל וועט ער מוזן וואַרענען זשערמענען פאַר דער
דאָזיקער ווירקלעכקייט! ער וועט איר עס מוזן דערקלערן ווי קאַמפּליצירט
עס זאָל ניט זיין.

ס'דאַכט זיך אים, אַז ער וועט איר מוזן וואַרענען, פונקט ווי דאָס
מוז טאָן אַ נאַטור-פאַרשער, צום ביישפּיל, וואָס האָט חתונה און וויל,
אַ זיין פרוי זאָל אים באַגלייטן אַז זיינע רייזעס: צו אַ וואַלקאַן אָדער אין
אורוואַלד פון אַפּריקע. אַ וואַלקאַן קען ליאַדע אַ מינוט אויסברעכן און
פאַרגיבן מיט זיין פייערדיק-פּליסיקער לאַווינע דעם פאַרשער און פאַר איין
וועג זיין פרוי; אין אורוואַלד קען מען אָנטרעפן רעשטלעך פון קאַניבאַלן,
וואָס וועלן אויפּרעסן דעם פאַרשער און פאַר איין וועג וועלן זיי זיך ניט
שעמען אָפּצובראַטן אַ פּאַלקע פון זיין טייערער פּלוניתמע.

אָבער אַצינד וועט ער זיך ניט אַרײַנלאָזן אין די דאָזיקע פּרטים.
ער זאָגט ערנסט:

— אמת, איך האלט ניט פון די דאָזיקע מנהגים, אָבער יידן בכלל
— יא! מיינע עלטערן, צום ביישפּיל, עסן ניט קיין חזיר-פּלייש.
זשערמען לאַכט איצט ניט. זי האָט באַאָכטעט זשאַקן אין משך
פון די עטלעכע מינוט און זי האָט באַמערקט, אז אונטער די דאָזיקע אַמור-
זאָנטע מנהגים באַהאַלט זיך אַ טיפּע דראַמע. זי קען ניט פאַרשטיין די
קאָמפּליצירטקייט פון אַזעלכע ענינים און שטייט קעגנאיבער זיי ווי אַ
פּרימײטיווער מענטש קעגנאיבער אומבאַגרייפּלעכע גאַטור-דערשיינונגען.
אָבער ווי דער פּרימײטיווער מענטש האָט זי אויך פּילבאַרע חושים און
וואַכזאַמערע אינסטינקטן, וואָס ווערן נאָך שאַרפּער דורך איר ליבע צו
זשאַקן. און פונקט ווי יענער דערפּילט שנעלער דעם אָנקומענדיקן שטורעם
אָדער די קעגנוואָרט פון אַ רויב-חיה, אזוי דערשמעקט זי די דראַמע, וואָס
זשאַק קען איר ניט דערקלערן.

— נו, איז גוט, וועלן מיר עסן אַן אַנדער פּלייש! אַנישט וואָלטן
דאָך דיינע עלטערן ניט געקענט קיינמאָל קומען צו אונדז צו מיטאַן.
זי האָט ווי עס ווייזט אויס גרינטלעך איבערלייגט דעם ענין, ווייל
אין אַ וויילע אַרום האָט זי צוגעגעבן:

— און אז מיינע עלטערן וועלן קומען, וועט מען זיי אויך מאַכן
קאַלכס-כּראַטן און אלס קאָמפּענסאַציע וועט מען דעם טאַטן מכבד זיין
מיט אַ רויטן „כאַרדאַ“ אַנשטאַט דעם פשוטן רויטן וויין. ער איז ניט
זייער טייער, דער „כאַרדאַ“, פיר פּראַנט אַ פּלאַש, כמעט אַ ליטער. איינ-
מאָל אין חודש קענען מיר זיך דערלויבן אזאַ לוקסוס.

איצט האָט זי פּאַנטאַזירט וועגן עסן. ס'איז שוין געווען שפעט און
זי האָט אין יענעם אַוונט נאָר לייכט אָנגעביסן אין אַ קאַפּע. און דער רייז
פון הונגער איז אויך איבערגעגאַנגען אַף אַנדערע חושים. שוין אַ לאַנגע
וויילע ווי זיי זיינען אזוי געלעגן נעבנאַנאַנדער און רואיק געשמועסט. און
זשערמען האָט איצט דערפּילט אַ פאַרלאַנג, זשאַק זאָל זי אַרומנעמען, פּילן
זיינע ליפּן, פּילן זיינע הענט, וואָס זאָלן באַרירן אירע גלידער.

אָבער זי האָט גאַרנישט געזאָגט. זי האָט זיך געשעמט איבערצורייסן
זיינע געדאַנקען. צום ערשטן מאָל האָט זי זיך כמעט געמאַכט אַ פאַר-
וואָרף, הלמאי זי איז תּאווהדיק און צום ערשטן מאָל איז איר ליבע פאַר-
געקומען ווי זינד. אפשר האָט זי זיך אויך זשענירט דערפאַר, ווייל „ווער
ווייסט ווי פרויען פירן זיך דאָרט, אין זשאַקס וועלט?... וואָרים אויב זיי

קענען זיין צוריקגעהאלטן אפילו אין אזא ענין ווי הנאה האָבן פון עסן
חזיר-פלייש!..." זי האָט באַשלאָסן אויסצופרעגן מיט דער צייט זשאָקן,
כדי צו קענען זיך צופאַסן. און ווייל זי האָט געפילט, ווי די כוואַליע פון
פאַרלאַנגען שטייגט דערוויילע אויף אין איר קערפער, האָט זי זיך גע-
מאַכט אַ פאַרוואַרף אַפן קאַל:

— אַ, זשאָק, איך בין טאַקע אַ נאַרישע גאַנדז!
און ווען זשאָק האָט פאַרוואַנדערט אַ פרעג געטאָן:
— פאַרוואָס?

האָט זי זיך אַ גליטש געטאָן נענטער צו אים, אזוי אז ער האָט
דערפילט די וואַרעמקייט און אומגעדולדיקן ציטער פון איר גוף, און זי
האָט צומאַכנדיק די אויגן, אויסגעשטרעקט צו אים אירע צעעפנט ליפן.
זיי זיינען אַראָפּגעגאַנגען שפעט און נאָך באַוויזן צו נעמען דעם
לעצטן צוג פון אונטערגרונד-באַן, וואָס גייט אָפּ נאָך אַ האַלבער נאַכט.
זשאָק האָט זי באַגלייט און ערשט דאָן איז ער אַוועק אין קליינעם קאַפע.
די מערסטע חברה האָבן שוין געהאַט געטרונקען לכבוד אים אין זיין אָפּ-
וועזנהייט און זיינען זיך צעגאַנגען אַהיים. זשאָק האָט נאָך געטרונקען
אַ כוסה מיט פיערן, וועלכער האָט אים געפרעגט:

— וואו ביסטו דען געווען? מיסתמא זיך פאַרווימט מיט דעם
מיידל?

— וואָס פאַראַ מיידל?

מאַכסט זיך תּמעוואַטע. איך האָב אייך איינמאָל געטראָפּן צוזאַ-
מען!

זשאָק האָט זיך געפילט געזעטיקט אין ליבע און האָפּערדיק. אין
זיין טרוםפירנדיקער זעלבסטזיכערקייט האָט ער אַ זאָג געטאָן:
— יענץ מיידל? איך האָב זי שוין לאַנג פאַרגעסן!

* * *

צומאַרגנס אָונט האָט אַ גרויסער עולם געשטראָמט צום „אויסטער-
לייז-וואַקזאַל". אַח דער הויכער בריק, וואָס פירט איבער די רעלסן, זיינען
פאַרבייגייער שטיין געבליבן און אַראָפּגעקוקט. אונטן איז דער וואַקזאַל
געלעגן ווי אין אַ טונעל, איינגעהילט אין שאַטנס. רחל איז לאַנגזאַם אַראָפּ
מיט די טרעפּ אין דער באַגלייטונג פון העלענען און געזוכט איר זון צווישן
דעם געדיכטן עולם, וואָס האָט זיך געשטופּט אין גרויען ליכט פון די
לעמפלעך. מען האָט גערעדט אַ אַלע אייראָפּעישע שפּראַכן, זיך געדריקט
די הענט, געזונגען, זיך געקושט, זיך געזענגט, געוויינט און געוואָרפּן

אויסרופן פאר דער פרייהייט. א מיטלעריקע פרוי האָט געהאַלטן איין
קינד אַפן אָרעם און א צווייטן בא דער האַנט. זי האָט געזאָגט צו איר מאַן,
וואָס איז אָפגעפאַרן:

— און וואָס וועל איך טאָן מיט די עופּעלעך?

— גיב אַכטונג אָף זיי! — האָט ער געענטפערט קורץ און איז
אַרויפגעשטיגן אָף די טרעפּלעך, ווייל דער לֶאָקאַמאַטיוו האָט אַ פּייה
געטאָן.

דער צונג האָט זיך גערירט. עס האָבן זיך אַ הויב געטאָן פּויסטן און
אַ געזאַנג האָט פאַרהילכט די גאַס. דאַן האָבן אַ זויי געטאָן ווייסע טיכער-
לעך דורך די צעפּנטע פענצטער. זיי האָבן דערזען זשאַסס פּנים, וואָס
האָט זיך פאַרבייגעליטשט ווי אַ שאַטן. ער האָט געוואונקען מיט דער
האַנט. ניט ווייט האָט אַ מיידל געפּאָכעט מיט אַ טיכל און ווען דער
צונג איז פאַרשוואונדן אין דער נאַכט האָט זי צוגעלייגט דאָס טיכל צו
די אויגן. איר נאַסן האָט געצוקט אין אַן איינגעהאַלטענעם געוויין.
העלען האָט באַמערקט דאָס מיידל און געוואוסט צו וועמען זי האָט
געוויינט; זי האָט איינמאָל געטראָפּן זשאַסן מיט זשערמענען צוזאַמען
און דאַן אויסגערעדט מיט זיי עטלעכע באַגריסונגס-ווערטער. אַבער דער
מאַמען האָט זי איצט נאָרנישט געזאָגט.

אינדערהיים האָבן זיי געטראָפּן דעם טאַטן זיצנדיק כאַס טיש, פאַר-
טיפּט אין אַ ספר. דער טאַטע האָט באַגלייט דעם זון נאָר ביז די טרעפּ.
ווען ער האָט זיך אומגעקערט אין צימער האָט ער אַ מאַך געטאָן מיט דער
האַנט ווי לאַחר יאוש. דאַן האָט ער פּרובירט אַ קלער טאָן וועגן די גע-
שעפטן און זיי זיינען אים ניט געקראַכן אין קאָפּ. ער האָט אַרײַנגעקוקט
אין די אָוונט-בלעטער, געוואָרפּן אַ בליק אין די לעצטע נייעסן און אויך
זיי האָבן אים אויסגעזען אַלט און נאַריש. ער איז אַרײַן אין צווייטן צײַ-
מער און אַ וויילע אַ זוך געטאָן אָף אַ פּאַליצקע צווישן עטלעכע ספרים,
וואָס זיינען דאָרט פאַרבליבן ווי אַ שאַרית הפּליטה. ער האָט גענומען
איינעם, אים אַרומגעשטויבט, אויפגעבלעטערט און אַ לײען געטאָן:

„וואָס האָט אַ מענטש פּון זיין נאַנצער האַרעוואַניע, וואָס ער טוט
האַרעווען אונטער דער זון; אַ דור גייט און אַ דור קומט און די וועלט שטייט
אייביק; וואָס עס איז געווען, דאָס וועט זיין ואין כל חדש תחת השמש...“
די ווערטער האָבן געלעט מיט זייער אַלטער, געזעצטער קלוגשאַפט
און זיי האָבן געוועקט אַ זיסע בענקשאַפט נאָך פאַרגאַנגענע יאָרן. ער
האָט זיך געזעצט צום טיש און געלייענט ווייטער.

דרימער טײל

ערשטער קאפיטל

עטלעכע מאָל אין וואָך האָט קלאָד באָר אָפּגעוואַרט העלענען באַ די אָונט־קורסן, וואו זי האָט געלערנט מלאכות פון א סעקרעטאַרן, און זי צוגעפירט מיט זיין אויטאָ אַהיים. בעת דער קורצער ריזע האָבן זיי ווייניק גערעדט. טיילמאָל פלעגט ער זי אַ פרעג טאָן וועגן אַ געגנט פון פאַריז, וועגן מאָלער אָדער שרייבער, וואָס זי האָט אַמייסטן ליב געהאַט און צו אירע ענטוואַסטישע ענטפערן האָט ער כמעט תמיד באַמערקט: אַה, די יונגע יאָרן!... ער האָט זיך קיינמאָל ניט פאַרהאַלטן אין וועג און אויסשטייגנדיק פלעגט ער איר גלייך דערלאַנגען די האַנט צום אָפּשיד. זי האָט געוואוסט, אַז ער פאָרט דאָן אַהיים, לעבן עטוואַל־פּלאַץ, אָדער ער איז איינגעלאָרן צום אָונטברויט באַ קרובים, וואָס וואוינען אין פּאַסי אָדער אָטעי, ניט ווייט פון בולאָנער וואַלד. און איר האָט זיך געדאַכט, אַז אויך זי וועט אינניכן אַדורכמאַכן די דאָזיקע ריזע.

פון „פלעצל“ צו דער פּאַסי־געגנט איז ניט ווייט: אַ קנאַפע האַלבע שעה מיטן מעטראָ. אָבער ביז אַן עמיגראַנטן־פּאַמיליע פון „פלעצל“ האָט געקענט זיך אַריינגיסן אין יענע משפּחות פון די „דרייפּוס, באָר און ווייל“ האָבן לכל הפּחות געמוזט פאַרבייגיין דריי דורות. ערשט די איי־ניסלעך האָבן געקענט דאָרט געפינען אָפּענע טירן. העלען האָט געהאַפּט דורכצומאַכן די דאָזיקע נסיעה מיט איין קלאַפּ און זי איז געווען אומ־געדולדיק: קלאָד באָר איז געגאַנגען לאַנגזאַם, איז געווען העפלעך און קאָרעקט און נאָר באַם העלפּן זי אַריינצען אין וואָגן האָט זי טיילמאָל געפילט דעם דרוק פון זיינע פינגער אַף איר אָרעם.

— איר האָט קיינמאָל קיין צייט ניט? — האָט זי אים איינמאָל געפרעגט בעתן אויסשטייגן פון אויטאָ.

— זייער ווייניק. באַטאָג בין איך פאַרנומען געשעפטלעך און אין

אָוונט האָב איך פאַרפליכטונגען אין דער געזעלשאַפט. אָבער איבער צוויי וואָכן זונטיק בין איך פריי. מיר קענען אַרויספאַרן אויסער דער שטאָט. אויב עס וועט אייך פאַרשאַפן פאַרנעניגן.

העלען האָט געוואָרט אַף דעם צוגעזאָגטן אויספלוג. דערווייל האָט זי אָפּט געטראָפן אירע אַלטע כאַקאָנטע: דעם הינקענדיקן פּאָעט, דעם מאָלער אַנדדעי און זיינע חברים. אָבער געווען זיינען זיי אַצינד פאַר איר ווי בליטן אין זומער: זיי פאַלן אַראָפּ בעת עס בלאָזט אַ ווינט און דער-מאָנען נאָר אַ פאַרגאַנגענעם פּרילינג. די פּרוכט, וואָס אַנטפּלעקט זיך, איז געווען קלאָר. און ער האָט פאַרנומען אירע געדאַנקען.

ס'איז געקומען דער זונטיק און זיי זיינען אַרויסגעפאַרן קיין ווער-סאַי. אַ גאַנצן נאַכמיטאָג האָבן זיי באַזוכט דעם אַמאָליקן פּאַלאַץ פון לודוויק דעם פּערצנטן און באַטראַכט די קעניגלעכע צימערן, וואָס זיינען אויפגעהאַלטן געוואָרן ווי מוזעומס, און זיי האָבן שפּאַצירט מיטן פּאַרק, איבער שטענלעך און פּאַרכיי אַזיערעס, ביז דעם טריאַנגלן גאַרטן, וואו ס'איז געשטאַנען די „הייזקע" פון מאַרי אַנטוואַנעט. דאָן זיינען זיי גער-נאַנען אין שטאָט, וואו זיי האָבן געגעסן אָוונטברויט. ס'איז געווען היים און זיי האָבן זיך אָפּגערוט אַף אַ טעראַסע פון אַ קאַפּע-הויז. קלאָר האָט זיך אָנגעשפּאַרט אין שטרויענעם פּאַטעל און ציענדיק זיין ציגאַר האָט ער געקוסט אין זיך טונקלענדיקן הימל.

— מיין נאָט, ער האָט אַזויפיל גערולד! — האָט אַ טראַכט געטאָן

העלען.

צוריק זיינען זיי געפאַרן דורכן וואַלד. „שוין צוריק אַהיים — איז העלען געוואָרן טרויעריק — ס'האָט זיך נאָרנישט געענדערט! כ'וועל אים ווידער טרעפן עטלעכע מאָל אַ וואָך, אַף אַ קורצע ווילע." מיטאַמאַל האָט זי אַ זאָג געטאָן:

— איר ווילט ניט אַראָפּגיין אַביסל אין וואַלד, מאַכן אַ שפּאַציר

צופוס?

— איר זענט ניט מיר, מאַדמואַזעל?

— אַה, ניין, אָבער איך וויל אייך ניט באַלעסטיקן...

זיי זיינען אַראָפּ און זיך דערווייטערט צווישן די ביימער. אַרום האָט מען ניט אָנגעזען קיין לעבעדיקן נפש. נאָר איין פּאַרל האָט זיך גער-קושט, אַפּריער שטייענדיק און דאָן האָבן זיי געקניט און זיינען פאַר-שוואַנדן אין הויכן גראַז. הויך, אַף אַ בויס, האָט אַ פּויגל באַזונגען די

זוךשקיעה. אין דער ווייט האָט זיך געזונדן די שטאָט און רויטלעכע
שטראַלן האָבן זיך אַריינגעזיפט צווישן געבלעטער.
העלען האָט זיך געזעצט אַפן גראַז. קלאָר האָט זיך אָנגעשפּאַרט
אַף אַ בוים.

— איר זענט ניט מיר? — האָט זי געפרעגט.

אין וואַלד איז שוין געווען פינצטער. די שטימע איז אויפגעשטיגן
פון גראַז, אַ ווייכע און צערטלעכע. קלאָר האָט זיך איבערגעבויהן און
זיינע הענט האָבן זי געזוכט. זיי האָבן אָנגעראַפן אַ קאָפּ האָר און זיך
אַ גליטש געטאָן איבער איר נאַסן. זי האָט טיר אויפגעאַטעמט און ער
האָט דערזען אירע ליפּן, וואָס האָבן אַ וואונק געטאָן מיט זייער רויטקייט.
ער האָט שנעל צוריקגעצויגן זיין האַנט:

— ניין, איך וועל זיך שוין אַפרוען אין שטוב. זאל איך אייך העלפּן

אויפשטיין?

זיי זיינען אַרויס צום וועג. קלאָר האָט געטריבן די מאַשין מיט אַ ווילד
דער געשווינדקייט, ווי ער וואַלט אויסגעלאָזן צו איר אַ פאַרבאָרגענעם
צאָרן. באַם געזענענען זיך האָט ער לאַנג געדריקט העללענעם האַנט.
זי איז געווען אַנטוישט. צומאַרננס האָט זי ניט געמענט איינזיצן
אין שטוב און איז גלייך נאָכמיטאַג אַראָפּ אין נאַס. באַם רעפּובליק־פּלאַץ
האָט זי געטראָפּן דעם יונגן מאַלער אַנדרעי. יענער האָט זיך שטאַרק דער־
פרייט און אויסגערופּן:

— גוט, וואָס כ'האַב דיך געטראָפּן! איך האָב דיך אַרומגעזוכט אַ

גאַנצן טאָג.

ער איז געשטאַנען גאַנט און געהאַלטן אירע ביידע הענט אין זיין
נע. לויטן ריח פון זיין מויל און לויטן גלאַנץ פון זיינע אויגן איז קענטיש
געווען, אַז ער איז גאָר שטאַרק בנילופּין. שפּאַצירנדיק פון מאַנפּאַרנאַס
ביז דער „רעפּובליק“ איז ער אָפט אָפּגעטראָטן אין ביסטראַס און קאַפּע־
הייזער, כדי צו שטיַלן זיין דורשט, וואָס די היץ פון סוף זומער האָט
כסדר געוועקט אין זיין גוף. ער האָט איבערגעחזרט:

— גוט, וואָס איך האָב דיך געטראָפּן!

— וואָס איז די שמחה?

— איך קלייב זיך פייערן אַ חנוכת־הבית. כ'האַב געדונגען אַ פרעכ־

טיקן אַטעליע מיט אַ גלעזערנער וואַנט און אַן אינעווייניקסטער גאַלערעי.

— וואו?

— באַ פאַרק־מאַנסורי.

— און ווען פראוועסטו דעם יום-טוב?
— וואָס הייסט ווען? טאָקע שוין! לאָמיר נעמען אַן אויטאָבוס
און פאָרן.

— שוין געקומען דער עולם?
— וואָס פאָראַ עולם? ... צו וואָס דאַרפן מיר אַן עולם? איך וויל
ראַשית פראַווען דעם יום-טוב מיט דיר אַליין. ביסט געווען דער שענסטער
מאָדעל פאַר מיין קונסט און וועסט זיין דער ערשטער מענטש, וואָס וועט
אַריבערטעטן דעם שוועל פון מיין הויז. קום!

העלען האָט זיך אַ וויילע געקווענקלט. אַ שטייגנדיקער חשק אַפצו-
טאָן קלאָדן אַף צו להכעיס און זיך נוסם זיין אָן אים האָט זי געשטויסן
נאָכצוגעבן אַנדערעס ביטע און זי איז מיטגעפאָרן. דאָס אַטעליע איז גע-
לעגן אַנטקעגן פאַרק און זיין גלעזערנע וואַנט האָט אַראָפגעקוסט אַף די
הערבסטיקגאָלדענע ביימער, בלויזלעכע סאָזשקעס און קינסטלעכע וואַ-
סער-פאַלן. ס'איז געווען אַ לאַנגער ליידיקער זאַל, אינמיטן איז נאָך גע-
שטאַנען אַ מאָלעריגעשטעל מיט אַ געשפאַנטן ליייונט. אין אַ ווינקל זיי-
נען אַרומגעלעגן פּוּשקעס און רערלעך פאַרב, און עטלעכע פענדולען.
— און וואו וואוינסטו?

דאָרט, אויבן — האָט ער אָנגעוויזן אַף אַ באַלסאָן, וואָס האָט זיך
געצויגן לענגויס אַ וואַנט, קעגנאיבער די גרויסע שויבן, און געשאפן אַ
הענגענדיקע גאַלעריע — קום אַרויף!

זיי זיינען אַרויפגעשטיגן מיט עטלעכע טרעפּלעך. די גאַלעריע איז
געווען לאַנג און שמאַל. אינמיטן איז געשטאַנען אַ בעטל און דאַנעבן אַ
טיש, אַף וועלכן עס זיינען געלעגן שיריים פון אַ מאַלצייט, און אַ ווייכער
פּאַטעל. אַנדערע האָט אַרויסגעשלעפט פון אַ וואַנט-שאַפּקע אַ פּלאַש וויין,
האָט אָנגעגאַסן אין צוויי גלעזער, וואָס האָבן שוין פון פריער געהאַט רויטע
משקח-שפורן, און אויסגעשטרעקט איינע העלענען:

— פאַר דיין געזונט! פאַר דער ליבע!
ער האָט אַראָפגעזופּט זיין גלאַז מיט איין צי און פאַרוואַרפן זיינע
אַרעמס אַרום איר טאַליע. פון זיין אַטעם האָט געשלאָגן אַ שאַרפער ריח
פון טאַבאַק און וויין. העלענען האָט אַ מיש געטאָן אין קאַפּ.

— לאַז מיך אָפּ! — האָט זי זיך באַפּרייט פון זיינע אַרעמס —
אַז ניט גיי איך גלייך אַוועק.

— ניין, בלייב! איך שווער דיר באַ אַלע הייליקע, אַז איך וועל דיך
מער ניט אָנרירן.

מיט כוח האָט ער זי אַראָפּגעזעצט אין פּאָטעל. דאָן האָט ער אַ שפּאַן
געטאָן לענגוויס דער גאַלעריע און זיך אַנדערגעזעצט לעבן איר אַפּן אָנלען
פּון שטול. זיין גאַנצער וועזן האָט זיך געצויגן צו איר. זיינע פינגער האָבן
זיך אַראָפּגעלאָזן צו איר שוים. זי איז געזעסן אומבאַוועגלעך, אירע צו-
זאַמענגעפרעסטע קני האָבן ניט נאָכגעגעבן. אַנדרעי האָט אַ ציטער געטאָן
איבערן גאַנצן קערפּער:

— מען טרעפט ניט אַף גאָר דער וועלט אַזעלכע געפּאַרטמע פּיס
ווי דיינע!

— האָסט זיך ערשט איצט אַרומגעזען?

— ניין, איך האָב עס געוואוסט פּון לאַנג. אָבער דאָן בין איך גע-
ווען פּאַרכאַפט פּון דער איריי פּון אַרבעט. גשמיותדיק בין איך ניט געווען
גערייצט. אַצינד...

ווידער האָט ער זי איינגעקלאַמערט אין זיינע אַרעמס. אַ וויילע
האָט זיך העלען ניט געווערט. זי האָט זיך נאָר געבעטן מיט אַ כמעט
וויינענדיקער שטימע: — ניין, אַנדרעי, לאָז מיך אָפּ! לאָז מיך אָפּ! —
— איך קען ניט! — האָט ער געפליסטערט. זי האָט געפילט זיינע פינגער
אַף איר אַנטבלויזטן לייב. מיטאַמאָל האָט זי אים אָפּגעשטויסן מיט די
גאַנצע כוחות:

— איך וויל ניט! דו פּאַרשטייסט? לאָז מיך צו רוי!

אַנדרעי, וואָס איז אין יענעם טאָג סיי ווי געווען שוואַך אַף די פּיס,
האָט זיך אַ וואַסל געטאָן, און שפּרייזנדיק אַף צוריק, איז ער שיעור ניט
אומגעפּאַלן הינטערווילעכטס. ווען ער האָט צוריקגעוואונען זיין גלייכגע-
וויכט, האָט ער זי שטום אָנגעקוקט מיט אַ בליק פּול מיט פּאַרוואורפן. זי
האָט גלייך חרטה געקראָגן און גלעטנדיק אים פּונדערווייטנס מיט אומע-
טיקע אויגן האָט זיך אַנטשולדיקט:

— זוי מיר ניט בייז, אַנדרעי! איך האָב ניט געוואָלט. בין אָבער
היינט אַזוי טרויעריק און דאָס ליגט מיר ניט אין זינען!

זיינע פּאַרשכורטע אויגן האָבן אויפגעלויכטן ווי בעת אַ וואונדער-
באַרער אַנטפּלעקונג.

— אודאי ביסטו טרויעריק! אַזאַ קאָפּ האָב איך נאָך אַף מיין לעבן
ניט געזען.

העלען האָט אַ שמיכל געטאָן:

— אַבי עס האַלט שוין באַם קאָפּ! — האָט זי זיך דערמאָנט דעם
טאַטנס מוסרדייד.

— ניין, ניין! — האָט ער אַ מאַך געמאַן מיט דער האַנט —
שמייכל ניט! ריר זיך ניט!
ער האָט אַ שפּרייז געמאַן איבער דער גאַלעריע און, אַראָפּגערני-
דיק פּאַרויכטיק די טרעפּלעך, האָט ער איר כסדר אָנגעזאָגט:
— למען השם, ריר זיך ניט פון אָרט! איך וויל נאָר אַרויפברענגען
אַ בויגן פּאַפּיר און אַ קויל־בלייפּעדער.

קומענדיק צוריק האָט ער זיך גלייך גענומען צייכענען, פּירנדיק זיין
בליק פון העלענס פנים צום בויגן פּאַפּיר, אַף וועלכן זיינע פינגער האָבן
געבלאָנדזשעט מיט פלינקע באַוועגונגען. בשעת מעשה האָט ער גע-
מורמלט:

— דער עיקר: די הויפּט-שטריכן! אויסענדיקן וועט מען שפּעטער!
אזא קאַפּ! איך וועל עס אַ נאָמען געבן „אַ טראַגישע פּרוי“. ניין, ס'איז
אַ צו פּאַמפּאַסטישער נאָמען, אמת? ... אָבער שמייכל ניט, צו אַלדי טויר
וואָלים!

העלענס אויגן האָבן נאָכגעפּאַלגט די באַוועגונגען פון זיינע הענט,
וואָס האָבן אַ וויילע פּריער זיך גערויסן צו איר קערפּער. זי האָט זיך דער-
מאָנט דעם נעכטיקן אָוונט אין וואַלד: דאָס פּאַרל, וואָס האָט זיך אַראָפּ-
געלאָזן אין הויכן גראַז, דער פּויגל וואָס האָט באַזונגען די שקיעה. קלאַר
האָט אָנגערירט אין נאָסן און אַ דערשראָקענער האָט ער זיך צוריקגעצויגן.
אויב אַנדרעי וועט זיך ווידעראַמאַל דערנענטערן, וועט זי זיך ניט אַנט-
קעגנשמעלן.

אָבער אַנדרעי איז אַצינד געווען אינגאַנצן פּאַרשלונגען אין דער
אַרבעט. אין אַ האַלבער שעה אַרום איז ער געווען פּאַרטיק און אויסגע-
שטרעקט פּאַר אירע אויגן אַ סקייז פון איר פּאַרטרעט. זי האָט אים באַ-
טראַכט: אין בליק און אין די שטריכן פון פנים האָט מען געווען די בענק-
שאַפט נאָכן נעכטיקן פּאַרנאָכט און די קווענקלענדיקע, געצוימטע פּאַר-
לאַנגען. זי איז אויפגעשטאַנען. אַנדרעי האָט זי באַגלייט צו דער טיר. אַפּן
שוועל האָט ער געזאָגט:

— אפּשר קלייבסטו זיך אַריין וואוינען אַהערצו?

— ביסט אַראָפּ פון זינען!

— ניין, איך מוין עס ערנסט. דאָס בעטל אַף דער גאַלעריע איז
אַפילו זייער שמאָל, אָבער איין נאָכט וואָלטן מיר זיך אַן עצה געגעבן.
מאָרגן וועלן מיר קויפּן אַ צווייטע.

— שוין היינט זאל איך זיך איבערקלייבן?

— היינט? ניין, גלייך! וואו וואוינסטו?

זי האָט אים אָנגעגעבן איר אַדרעס.

— אַ דירעקטע ליניע מיטן טראַמוויי נומער אַכט. וואַרט, וועסט

דאָך אַוראי האָבן אַ וואַליוקע מיטצונעמען, איז נעם בעסער אַ טאַקסי!

אין וויפל צייט וואַלסטו געקענט איינפאַסן דייע זאַכן?

— אַלע מיינע קליידער?

— נעם ניט מיט אַלץ! איין וואַליוקע נאָר. אין אַ שעה אַרום

קענסטו זיין צוריק. איך וועל דאָ וואַרטן אַף דיר! וועל דערווייל כאַפֿן אַ דרימל.

— גאַרישקייטן! — האָט העלען אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט,

זעענדיק, אַז יענער מיינט עס אַף צודעראַמתן — וועסט זיך אַביסל אי-

בערשלאָפֿן, וועסטו ניכטערער ווערן!

— ניין, איך מיין עס ערנסט!

— איך האָב אָבער ניט קיין גראַשן געלט באַ דער נשמה! קיין

אַרבעט אויך ניט.

— ס'איז נאָרנישט! איך האָב נאָך געלט אַף דריי חדשים, פֿאַר

צווייען וועט עס קלעקן אַף דריי וואַכן. ביז דאָן קען איך נאָך באַרימט

ווערן און ווערן אַ מיליאָנער! פֿאַר און קום צוריק, איך וועל וואַרטן.

העלען האָט אים אַ גלעט געטאָן איבערן קאַפּ, ווי מען גלעט אַ קאַפּ-

ריזנעם קינד, און איז אַראַפֿגעלאָפֿן פֿון די טרעפּ. זי האָט געוואוסט, אַז

ער מיינט עס ערנסט, אַן אייגנאַרטיקע ערנסטקייט: זי וועט פֿאַרבלייבן

מיט אים אַ דריי חדשים און אַפֿשר אַ האַלבן יאָר. אויב אַלץ וועט גיין

גוט, וועט זי אַפֿשר לענגער פֿאַרבלייבן. דאָן וועט ער געפינען אַן אַנדער

פֿריינדן און אויך זי וועט איבערגיין אין די הענט פֿון אַ צווייטן, פֿון אַ

דריטן...

אין דער פֿערספעקטיוו איז געלעגן אַ ריזנע פֿון „פֿלעצל" אין דער

גרויסער וועלט אַרײַן, אַ נסיעה פֿול מיט רײזיקעס און באַרג-אַרויף - באַרג-

אַראַפֿן, וואָס האָט געלאָקט נאָך מער ווי די אויפֿרעגנדיקע נסיעה צו די

„באָרס, דרייפֿוס און ווײלס", וואָס וואוינען אין פֿאַסי און אָטעי, לענגוים

דעם בולאָנער וואַלד.

אָבער מאַדמואַזעל זשיליעט איז געווען גערעכט, ווען זי האָט באַ-

מערקט, אַז העלען פֿאַרמאָגט אַ טראַדיציע פֿון גרענעצן. העלען האָט גע-

ירשנט פֿון איר טאַטן אַ גרויסע מאָס שכלדיקייט, ניכטערקייט און אַ חוש

פאר מעסיקייט. אראפגיווענדיק פון די טרעפ, האָט זי באַשלאָסן: — ניין,
קיינמאָל וועט זי זיך ניט אומקערן אַהערצו!
אַף דער גאַס איז זי שטיין געבליבן. נאָך אַ קורצן ישובּ הדעת האָט
זי באַשלאָסן אַריבערצופאַרן צו זשיליעטן און זיך מיט איר אַדורכשמועסן.
איינמאָל פאַר אַלעמאָל מוז עס דאָך נעמען אַ סוף!
זשיליעט האָט איר געעפנט די טיר און נאָך אין קאָרידאָר האָט זי
געזאָגט:

— איך האָב פאַר דיר אַ בריוו!

— פון וועמען?

— פון קלאָרן. ער איז דאָ געווען היינט אינדערפרי. איך האָב דיר

טעלעפאָנירט, ביסט אָבער ניט געווען אין שטוב.

אַז אויפגערעגטע האָט העלען גענומען דעם בריוו, האָט זיך אַ וואָרף
געטאָן אין אַ פּאָטעל און צעריסן מיט ציטערנדיקע פינגער דעם קאָנווערט.
זי איז שנעל דורכגעלאָפן מיט די אויגן די עטלעכע שורות און האָט אַ
שליידער געטאָן דאָס צעטעלע אָפן טיש.

— וואָס האָט פּאַסירט? — האָט געפרעגט זשיליעט, זעענדיק ווי

אין העלענס פנים בייטן זיך די פּאַרען און אין אירע אויגן שטייען טרערן
— ס'איז עפעס געשען צווישן אייך?

— ניין, גאָרנישט.

— ער האָט דיך באַליידיקט?

— נעם, לייען אַדורך!

זשיליעט האָט גענומען דעם בריוו און אים דורכגעקוקט:

— „ער האָפט, אַז ער האָט דיך ניט קאָמפּראַמעטירט און אַז ער

וועט אין די נאָנטסטע חדשים ניט האָבן קיין צייט דיך צו טרעפן...“ זאָג
זי, העלען, ס'האָט טאַקע גאָרנישט פּאַסירט צווישן אייך?

— ניין, גאָרנישט!

— דערפאַר ביסטו עס אַזוי באַליידיקט?

— איך האָב געהאַפּט, אַז ער וועט מיך באַמת ליב האָבן.

— אפּשר האָט ער דיר טאַקע באַמת ליב. אָבער אַ כּשרע יידישע

טאַכטער פון „פלעצל“ איז פאַר קלאָרן ווי אַ ביין אין האַלדז: ניט אויס-
צושפּייען און ניט אַראָפּצושלינגען!

— פּאַרוואָס? — האָט אַ שטראַל פון האַפענונג אויפגעלויכטן אין

העלענס אויגן — מיינסט, אַז ער האָט מיך באַמת ליב?

— ווייל קלאָר וועט גיכער אָנהאַלטן אַ פּאַרהעלטעניש מיט אַ קאַ-

בארעטן-מיידל פון מאַנמאַרט. מיט אזא איינער קען ער זיך יעדן טאָג
שיידן.

— און איך האָב דען פאַרלאַנגט פון אים אַ קאַנטראַקט?

— עס האַנדלט זיך ניט אין דעם דויער פון דער פאַרהעלטעניש.
ער וואָלט אַפילו גיכער געקענט חתונה האָבן מיט אַ קאַבארעטן-מיידל
איידער מיט דיר!

— וואָס? ס'איז מער יחוס?

— ניין! עס וואָלט אויסגעבראַכן אַ משפּחה-סקאַנדאַל, אָבער אַזעל-
כע סקאַנדאַלן קומען פאַר אין אַלע שיינע פאַמיליעס און ניט דוקא אין
יידישע. אַ ברוגז פון עטלעכע יאָר, און דאַן וואָלט מען זיך איבערגעבעטן
און די אומבאַקאַנטע וואָלט פאַרגעשטעלט געוואָרן ווי אַ גראַנד דאַמע פון
פראַווינציעלן אַרץ. זעסטו, אַ יידישע מיידל פון „פלעצל" איז עפעס
אַנדערש!

— און ווען איך וואָלט געווען אַ טערקין אָדער אַ כינעזירין?

— דאָס איז עפעס אַנדערש! קיינעם, פאַרשטייסטו מיר, וועט דאָך
ניט איינפאַלן חושד צו זיין קלאָדן, אז ער איז אַ טערק אָדער גאָר אַ כי-
נעזער. ער איז, אָבער, פון די „איוראַעליט פאַטריאַט" אַ הונדערט פראַך-
צענטיקער פראַנצויז, און ער האָט מורא אימת מות, מען זאָל אים ניט
חושד זיין, אז ער האָט אַ שיכות מיט אַ יידישן פאַלק פון פּוילן, פון רוסי-
לאַנד צי פון רומעניע... חתונה האָבן מיט דיר, וואָלט געהייסן באַשטע-
טיקן אזא מיין חשד, און דאָס איז איבער זיינע כוחות.

— ער איז אַן אידיאַט! — האָט אויסגערופן העלען.

— ניין, ער איז נאָר באַזעסן פון דער זעלבער משוגעת, וואָס איך.

— דו זאַמלסט דאָך גאָר יידישע אַרױגנאַלן!...

— ער טוט דאָס זעלבע, וואָס איך, נאָר אַף אַ נענאַטיוון אופן:

ער האַלט אין איין זיך בודק זיין, צי ער פירט זיך חס ושלום ווי אַ ייד!

אָהיים איז העלען אוועק אַ נידערשלאַנגענע. פון גיין צו אַנדערען
איז איצט קיין רייד ניט געווען; זי האָט זיך געפילט ווי אַ פּויל, וועמען
מען האָט אונטערגעשאַסן די פלינגלען. גאַנצע טעג איז זי אָפּגעזעסן אין
שטוב, איז געוואָרן שווינגנדיק און האָט אויסגעזען בלאַס. די מאַמע, וואָס
האָט תמיד געהאַלטן אַ וואַכזאַם אויג אַף די סינדער, האָט גלייך דערזען,
אז מיט דער טאַכטער איז עפעס ניט גלאַט, און זי האָט אַ זאָג געטאָן
צו איר מאַן:

— ווייסט וואָס, מיין מאַן? איידער מען פאַרקריכט אין נייע גע-

שעפטן, וואָלט מען גאָר באַדארפט טאָן אַ שידוך מיט העלענען! אָן אונ-
טערגעוואַסן מיידל, ברוך השם, און זי געפעלט מיר גאָרנישט די לעצ-
טע טעג.

— אַ שידוך גאָר? — האָט זיך געוואונדערט מעסיע סאַטאַלאָוסקי
— אַבי איך האָב געמיינט, אַז היינטיקע קינדער, בפרט אין פאַרז, האָבן
חתונה גאָר דורך ליבע!

— אוראי דורך ליבע! — האָט מסכים געווען די מאַמע — אַז
מע'ט געפינען פאַר העלענען אַ פאַסיקן בחור, וועט זי זיך אין אים פאַר-
ליבן. וואָס שייך אַ שטיפל נדן, קען עס קיינמאָל ניט שאַרן!
העלענס טרויער איז ביסלעכווייז אויסגעלאָשן געוואָרן. זי האָט
אַנגעהויבן קומען צווישן אירע אַמאָליקע באַקאַנטע, הגם זי איז פאַר דער
צייט סטאַטעטשנער און געזעצטער געוואָרן. דאַן האָט זי זיך געטרייסט
מיט איר אייגענעם צימער, וואָס זי האָט באַקומען אין דער נײַער וואוי-
נונג לעבן די גרויסע בלוואָרן, וואו מען האָט אַריינגעשטעלט אַ קלאַוויר
און וואו זי האָט אויפגעהאַנגען עטלעכע רעפּראָדוקציעס פון באַקאַנטע
מאָלער. גאָר מאַרמאָזעל זשיליעט איז געווען אומצופרידן פון דער נײַער,
מאָדערנער דירה, וואָס האָט שוין כּלל וכּלל ניט דערמאָנט יענע יידן פון
שאַנאַלס בילדער.

העלען האָט חתונה געהאַט, ווען זשאַק איז געווען אין שפּאַניע. איר
מאַן, סימאָן דוואָרקיין, האָט געשטאַמט פון רוסישע יידן. זיין טאַטע, סאַ-
מועל, איז געקומען קיין פאַרז גאָר דער רוסישער רעוואָלוציע, ווען אַ
שטראָם פון גראַפן, פּרינצן, אַפיצירן און סתם מיטלויפער האָבן זיך אַ לאַז
געטאָן איבער קאָנסטאַנטינאָפּאָל, דייטשלאַנד און ווייטן מזרח קיין
פּראַנקרייך. ווי דער שטייגער פון חשובע-לייט, האָבן די געוועזענע אַדע-
ליקע זיך אַנידערגעלאָזן בשכינות פון די עלעגאַנטע מעריב סוואַרטאַלן פון
פּאַסי און סאַן-קלו. ווען ס'איז זיי אויסגעגאַנגען דאָס געלט און זיי האָבן
אויספאַרקויפט די געראַטעוועטע צירונג, זיינען די מענער געוואָרן שאַ-
פּערן און די פּרויען — קעלנערינס. סאַמועל דוואָרקיין, וועלכער האָט קיינ-
מאָל ניט געהערט צום רוסישן אַדל, האָט זיך דאָך באַזעצט בשכינות פון
זיינע געוועזענע גאַסטגעבער און ער האָט לכתחילה געעפנט אַ שפּייז-
קאָפּ, וואו ער האָט פאַרקויפט קאָרן-ברויט, גערויכערטע הערינג, נאָכט
געמאַכטן וואָדקאַ און קאַוויאַר פון צווייטן סאָרט — מאַכלים, וואָס האָבן
דערמאָנט זיינע אַמאָליקע בעלי-בתים, אַז דער ראַמאַנטיק פון מוטערל
רוסלאַנד.

ער גופא האָט געהאַט אַן אַנדער טרוים: זיין זון, סימאָן, זאָל שטור-
דירן אָף אינזשיניער. איינגעשפּאַרט יאָרן לאַנג אין צאַרישן תּחום המושב,
באַגרענעצט דורך דער פּראָצענטן גזירה אָף יידישע סטודענטן איז די אור-
ניווערזיטעט אויסגעוואַקסן אין זיינע אויגן צום העכסטן אידעאַל.

דער יונגער סימאָן איז געווען ווייניקער פּראַקטיש. ער האָט זיך
געהברט מיט די קינדער פון די געוועזענע און דאָרט אָפּט צוגעהערט די
שמועסן וועגן דער רוסישער נשמה, וועגן עכטן „רוסקי משעלאָוויעק“, זיין
ברייטהאַרציקייט און גרויסציגלעכקייט און וועגן אָפיצירסקע הולאַנקעס
מיט צעבראַכענע שפּיגלען. אַלס יונגער סטודענט האָט ער זיך פּאַרליבט
אין אַ קעלנערין מיטן נאַמען נאַטאַשאַ, וואָס האָט זיך פּאַרגעשטעלט אַלס
נרעפּין פון ריינעם בלוט. נאָכדעם ווי דער טאַטע האָט ניט דערלאָזן צום
שידוך איז ער אַריינגעפאַלן אין אַ פּאַרצווייפלונג און איז צוזאַמען מיט
צוויי חברים אַנטלאָפּן קיין מאַרסעי, וואו זיי האָבן זיך אַנגאַזשירט אין
פּרעמדן לעגיאָן.

די שווערע דינסט אין מדבר, וואָס איז געווען ווייניקער ראַטאַנטיש
ווי אָף די קינאַבילדער, האָט אים אויסגעניכטערט פון די פּוסטע חלומות.
קומענדיק אַהיים האָט ער געענדיקט די פּאַקולטעט און אָנגעהויבן פּלייסיק
אַרבעטן. זיינע אָוונטן האָט ער פּאַרבראַכט איבער וויסנשאַפּטלעכע פּאַך-
ביכער און זיין גאַנצע טרוימערישקייט איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן אָף
העלענען, אין וועלכער ער האָט זיך גלייך פּאַרליבט איבער די אויערן.

זיי האָבן זיך אַריינגעצויגן וואוינען אין מערבֿ־קוואַרטאַל, ניט ווייט
פון בולאַנער וואַלד און אַזוי אַרום איז טיילווייז מקוים געוואָרן העלענס
וואונטש־טרוים, וואָס קלאָד האָט געהאַט צעשטערט. מקוים געוואָרן איז
ער נאָר טיילווייז: אין די קרייזן פון די „באַרס, דרייפּוסעס און וויילס“
איז זי דאָך ניט אַריינגעקומען. קלאָדן האָט זי אויך פאַר דער גאַנצער
צייט ניט געזען און זשיליעט האָט אויסגעמיטן צו ריידן וועגן אים מיט
העלענען.

צווייטער קאפיטל

זשאק איז צוריקגעקומען אין צוויי יאָר אַרום.

פון לאַגער, באַ די פירענייען, וואו ער איז נאָכן אַריבערניין די גרע-
נעץ פאַרהאַלטן געוואָרן עטלעכע טעג, האָט ער קיינעם ניט געשריבן: ניט
זשערמענען און ניט אַהיים. דער צוג, וואָס האָט אים געפירט קיין פאַריז
איז אָנגעקומען אַהינצו פאַרטאָג. נאָך די לאַנגע ריקצוג-טעג מיט הונדער-
טער טויזנטער סאָלדאַטן, פרויען און קינדער צווישן די בערג פון קאַטאַ-
לאַניע, נאָך די פאַרלייזיקטע, נאַסע שטרוי-בינטלעך אין לאַגער פון באַר-
קאַרעס, איז פּלוצלונג געלעגן פאַר אים די פאַרטאָניקע פאַריז: קאַפּע-היי-
זער, וואָס האָבן זיך לאַנגזאַם געעפּנט, קעלנערס, וואָס האָבן אויסגע-
שטעלט די טישלעך, ניט אויסגעשלאָפּענע אַרבעטער, וואָס האָבן זיך גע-
איילט צום אונטערגרונד-באַן, מיידלעך, וואָס האָבן שטייענדיק אַראָפּגע-
שלוסט זייער קאַפּע מיט מילך באַס פאַרבאַנק. אַלטע „קאַנסיערוזשקעס“,
האָבן געמיטלעך געקערט די טראַטואַרן אַז זיך צוגעוואָרפן גוט מאָרנס,
און די לעצטע נייעס פון קוואַרטאַל. די הויכע געביידעס האָבן אויפגע-
וואכט פון שלאָף און געקוקט מיט אַש-גרויע פנימער. פון ווייטן האָבן גע-
וואונקען די קופּאָל פון פּאַנטעאָן, דער שפיץ פון אייפּעל-טורעם און דער
בלייכער „סאַקרע קער“ פון מאָנמאַרטער באַרג.

זשאַק, וואָס האָט זיך אַ גאַנצע נאַכט געטרייסלט אין לויפּנדיקן
צוג, איז געגאַנגען מיט וואַקלענדיקע פיס. די שמאָט האָט זיך געוויקלט
פאַר זיינע אויגן ווי אָפּגעריסענע דערינערונגען פון אַן אַלטן, פאַרגעסע-
נעם חלום.

הגם ער האָט ניט געשריבן, האָט מען אינדערהיים זיך געריכט אַף
אים. נאָכן ערשטן, לייכטן קלונג, האָט ער דערהערט אייליקע טריט. די
מאַמע האָט געעפּנט די טיר. פון שלאָף-צימער איז דערנאַנגען אַ פאַרלעגן

הוסטן פון טאטן, וואָס האָט ניט געוואוסט ווי אזוי מקבל פנים צו זיין דעם זון. די מאַמע איז פון דער ערשטער מינוט אָן אַרומגעגאַנגען אַף די שפיץ פינגער ווי אין שטוב וואָלט זיך געפונען אַ קראַנקער. זי איז געדלאָפן אין קיך מאַכן עסן, געגרייט דעם טיש, געמאַכט דאָס בעט און אינע צווישן געגאַנגען אין קאַבינעט קלינגען צו העלענען.

דורך דער צעעפנטער טיר האָט זשאַק געהערט דעם טעלעפאָן-שמועס:

— יאָ, געזונט... ניין, ניט גלייך... קום ליבערשט אין אָונט... אוראי איז ער מיר... נו, נאָט צו דאַנקען פאַר דעם!... ווען זי האָט אין ערשטן מאָמענט דערציילט זשאַקן, אַז העלען האָט חתונה געהאַט און וואוינט ניט מער אין שטוב, האָט ער די ידיעה אויפגענומען כמעט גלייכנולטיק. דער טאַטע איז אַריינגעקומען האַלב-אַנגע-טאָן, דערלאַנגט דעם זון די האַנט. געפרעגט וואָס ער מאַכט און ניט וויסן-דיק אין זיין פאַרלעגנהייט וואָס ווייטער צו פרעגן, האָט ער געזאָגט צו דער מאַמען:

— נו, מע'ס נאָך צייט האָבן צו שמועסן. מאַך אים ליבערשט עפעס צו נעמען אין מויל אַריין. ער איז דאָך אוראי הונגעריק!

זשאַק איז געווען מיר און ניט אויסגעשלאָפן. אין קאַפּ האָבן זיך אים געמישט די בילדער פון די לעצטע טעג אַף יענער זייט פון די פירער-נייען. נאָך צוויי און אַ האַלב יאָר קאַמף, ענטוויאָזם און האַפענונגען איז דער קריג געווען געענדיקט. אַף די עטלעכע וועגן, וואָס האָבן געפירט צווישן די פירענייען, האָבן זיך געפרעסט הונדערטער טויזנטער מענטשן. עס זיינען געגאַנגען סאָלאַטן אין אַפגענוצטע מונדירן, אַרבעטער-משפחות פון באַרצעלאַנע, יונגע מיידלעך, וואָס האָבן באַגלייט זייערע חתנים און שוין פאַר צוויי יאָרן פאַרלאָזן זייערע זוניקע היימען אין דרום. פון די דערפֿלעך, וואָס האָבן זיך געדראַפּעט אַף די שפּעיעם פון די קאַטאַלאַניער בערג, וואו מען האָט מיט עטלעכע יאָר צוריק עפנטלעך פאַרברענט דאָס געלט און איינגעפירט קאַמונעס, לויטן אַנאַרכיסטישן נוסח, האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט פּויערים משפחות: אינמיטן האָט אַן אָנגעלאָרענער אייזל געפירט דאָס ביסל האַב און גוטס און אַרום האָבן געשפּאַנט, מענער, קינדער און יונגע פרויען, וואָס האָבן געטראָגן עופּלעך אין די אַרעמס. על-טערע פּויערים האָבן געטראָגן אין שטולן זייערע גרויע, פאַראַליוירטע טאַטעס.

פון די, מיט שניי באַדעקטע, בערג-שפיצן האָט געטריבן אַ קאַלטער

ווינט. באנאכט האָט מען זיך צעלייגט באַ די וועג־ווימען. פון הינטן האָבן געדונערט קאָנאָנען: איינצלנע אָפטיילונגען האָבן זיך מקריב געווען; זיי האָבן זיך געשלאָגן פאַרצווייפלט מיט די אָנגרייפנדיקע פאַשיסטן, כדי צו געבן דעם צוג צייט אַף צו דערנרייכן די פראַנצויזישע גרענעץ. אַפן גרענעץ־פּאַס האָבן זיי אָפגעוואַרט שטרענגע פנימער פון זשאַנדאַרמען.

— ביסט, דאָכט זיך געווען פאַרוואַנדערט? — האָט פאַרוזיכטיק געפרעגט די מאַמע.

— אַ לייכטער וואַונד, אין אָרעם — האָט זשאַק זיך באַמיט ריידן ווייך. — שוין לאַנג פאַרהיילט!

ער איז אַריין אין שלאָף־צימער און האָט מורא געהאַט זיך אַרייַב צוליבן אין די ווייסע לייכעכער. וויפל וואָכן האָט ער זיך שוין ניט גע־וואָשן?... די מאַמע איז געשטאַנען אין דער טיר:

— קענסט מאַכן אַ וואַנע, אויב דו ווילסט — האָט זי שטיל גע־זאָגט.

ער איז געלעגן אין וואַרעמען וואַסער און געטראַכט וועגן ווייס־באַ־צויגענעם בעט. זיין געוויסן האָט אים געפייניקט: ער האָט זיך דערמאַנט די אימפּראָוויזירטע באַראַקן צווישן שטעכל־דראַט אין לאַגער פון באַר־קאַרעם. אים האָט מען שנעל אַרויסגעלאָזט, ווייל ער איז אַ פראַנצויז. צענדליקער טויזנטער זיינען דאָרט געבליבן. דער לאַגער איז אויפגעשטעלט געוואָרן אַפן זאַמד, באַם ברעג ים. די לייז האָבן זיך פאַרמערט. מען האָט זיי באַהאַנדלט ווי פאַרברעכער. יעדן טאַג האָט מען געגעסן די זעלבע האַרטע אַרבעס. די געפערלעכע טעג אין די טראַנשייען האָבן אויסגעזען ווי אַ גן־עדן אין פאַרגלייך מיט דעם לאַנגן גלות, וואָס איז אויפגעטויכט אין פערספעקטיוו. מענטשן, וואָס האָבן נעכטן מקריב געווען זייער לעבן פאַר אַן אידעאַל האָבן זיך איצט אַרומגעריסן פאַר אַ פינגער־הוט טאַבאַק אָדער אַ רעשטל פון אַן אויסגעגאַנגענעם פאַפיראַס.

ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפט פאַרנאָכט זיינען אין דער טונקלקייט פון צימער דערגאַנגען געדעמפטע שטימען פון עס־זאַל. דער שוואַגער און די שוועסטער זיינען געקומען צו גאַסט. דאָס יונגע פאַר־פּאַלק, ווי היינט־צייטיקע מענטשן, האָבן זיך געפילט פרייער מיט זשאַקן און גלייך גע־זוכט אַ געמיינזאַמע שפּראַך. דער שוואַגער האָט דערציילט די לעצטע נייעס פון דער פּאָליטיק: מען ריכט זיך, אַז היטלער וועט דאָך אַרייַנמאַר־שירן קיין טשעכאָסלאָוואַקיע... דאָסמאָל וועלן ענגלאַנד און פראַנקרײך ניט דערלאָזן! אויב אַמעריקע און רוסלאַנד וועלן זאָגן אַ פּעססן וואַרט,

וועט ניט קומען צו קיין מלחמה און אויב דער קריג וועט אויסברעכן, וועט היטלער כאפן די מפלה אין זעקס חדשים.
— וואָס מיינט איר וועגן דעם? — האָט ער זיך געווענדעט צו זשאָקן.

אַלע האָבן געקוקט אָפּ אים ווי אָפּ אַ ספּעציאַליסט אין מלחמה-ענינים. ער איז דאָך געווען צוויי יאָר אין קריג ממש! זשאָק האָט ניט גע-וואוסט וואָס צו ענטפערן. אפּן מאַמענט האָט ער ניט געקענט ריידן וועגן קריג מיט מענטשן, וואָס זיינען „דאָרט“ ניט געווען. צוויי יאָר האָט מען זיי געוואָרפן פון שלאַכט צו שלאַכט: מאַלאַנאַ, כאַראַמאַ, אַראַנאַז... באַ הועסקאַ האָט מען זייער אַפּטיילונג געשיקט אָן אַרטילעריע צוגרייטונג אין מעטראָליע-פייער. איידער זיי זיינען דערגאַנגען צום שטעכל-דראַקט, פּונדוואַנען דאָס פייער האָט אַרויסגעשפּייט, האָבן די העלפט חברה גע-נוססט אין גרינעם גראַז. וואָס זאָל ער דאָ זאָגן?

די שוועסטער האָט אים איינגעלאָרן אין איר נייער דירה. ער זאָל למען השם קומען מאַרגן, זי האָט עטלעכע געלונגענע רעפּראָדוקציעס, אַ סיר-דע-אַליסטישן אָריגינאַל, פּון אַ יונגן, אומבאַקאַנטן מאַלער, וואָס וועט אינגיבן האָבן אַ שם! — איז זשאָק געווען אין פּראַדאָ פון מאַדריד? — אָ, דער פּראַדאָ איז געווען עוואַקואירט? — אַ שאָד! די בעסטע וועלאַס-קעזן זיינען דאָך אין פּראַדאָ, כאַטש די עקזעמפּלאַרן פון לווור זיינען אויך ניט שלעכט!

זשאָק האָט אַ קוק געטאָן אפּן זייגער: באַלד זיבן! ער קען נאָך טרעפּן זשערמענען, ווען זי וועט אַרויסגיין פון דער אַרבעט. ער האָט זיך אַנטשולדיקט:

— איך וועל זיך אַ ביסל דורכגיין אין שטאָט. אָפּגעשלאָפּן דעם גאַנצן טאָג! כ'וועל צוקומען, העלען!

— אוראי זאָל ער זיך דורכגיין! — האָט צוגעשטימט דער טאַטע, וואָס האָט די גאַנצע צייט קיין איין פּראַגע ניט געשטעלט דעם זון — זאָל ער זיך אַ ביסל דורכלופטערן. מע'ט נאָך צייט האָבן צו שמועסן.

לעבן מאַנאַזין אָפּ די גרויסע בולוואַרן, וואו זשערמען האָט געאַר-בעט פאַר זיין אָפּפאַר, איז זשאָק אָנגעקומען קורץ פאַרן שליסן פון גע-שעפט. ער האָט אַרומגעשפּאַנט היין און צוריק אפּן טראַטוואַר און געוואַרט.

כמעט ביז זיין צוריקקומען האָט ער קאָרעספּאַנדירט מיט איר. תחילת זיינען אירע בריוו געווען אַפטע און פול מיט בענקשאַפט. זיי זיינען געווען געשריבן אין אַ שלעכטן פּראַנצויזיש מיט אַ סך אַרטאָגראַפישע

גרייזן. טיילמאָל האָט זי אַרײַנגעוואָרפֿן פּאַטעטישע ווערטער וועגן הערפֿאַ-
איז, וואָס האָט אויסגעזען ווי איבערגעשריבן פֿון צײַטונגס-אַרטיקלען.
אַ סך עכטער זײַנען געווען די צערטלעכע אויסרופֿן „מײַן ליבער! מײַן
טײַערער! כ׳וועל דיך קײַנמאָל נײַט פֿאַרנעסן!“, וואָס זײַנען באַגלײַט גע-
ווען מיט אָן אַ שײַער אויסרוף-צײַכנס.

זשאַק האָט געהאַלטן אירע ברױו אין כּוויט-קעשענע און אין לאַנגע
גרויע טעג אין די טראַנשייען פֿלעגט ער זײַ נאָכאַמאָל איבערלײַענען. ער
האַט קײַנמאָל נײַט גערערט וועגן איר מיט זײַנע חברים און אין קאָשמאַר
פֿון שווייס, בלוט און מײַדקײַט איז זי אים פֿאַרנעקומען ווי אַ טרוים פֿון
אַ ווײַטן פֿרײַלינג.

נאָך שטאַרקער איז געווען זײַן בענקשאַפט, ווען ער פֿלעגט טײַל-
מאָל, אַף אורלױב, צווישן אײַן פֿראַנט און צווייטן, גײַן מיט די חברים צו
„פֿרויען“. אין די ענגע, שמוציקע געסלעך פֿון באַרצעלאַנער כּינעזישן
קוואַרטאַל פֿלעגן סאָלדאַטן אַף אורלױב שטראַמען כּאַפּטעסווייז אין די
„הײַזער“. אינעווייניק זײַנען געהאַנגען רױטע-קרייץ פֿלאַקאַטן אַף די
ווענט. באַפֿרײַדיקטע סאָלדאַטן האָבן געדרימלט, דער קאַפּ אָנגעשפּאַרט
אַפֿן טיש, צווישן לײַדיקע ווײַן-פֿלעשער. די מײַדלעך האָבן געאַרבעט אין
אײַלעניש, זאָגנדיק, אַז פֿאַרן טױט ווײַל דער עולם געניסן פֿון ליבע. אַרױס-
גײַענדיק פֿלעגט זשאַקן אָנכאַפֿן אַן אומעט און אַ-טיפּע בענקשאַפט נאָך
זשערמענען.

איצט האָט ער געשפּאַנט אַפֿן טראַטואַר און כּמעט נײַט באַמערקט
די אַרומיקע באַוועגונג אַף דער גאַס. מיטאַמאָל האָט זיך אַ כּאַפּטע מײַד-
לעך אַ שאַט געטאַן דורך די צעעפנטע טירן און זיך אַ לאַז געטאַן מיט
אַ צווייטשעריי, ווי אַ סטאַדע איבערגעשראַקענע פּױגלען, אין אַלע זײַטן.
זשאַק האָט זײַ אויפּמערקזאַם באַטראַכט און געזוכט מיט די אויגן. זשער-
מען איז נײַט געווען צווישן זײַ.

ער האָט זיך אויסגעדרייט און איז אַוועק צוריק מיטן כּולוואַר. צום
ערשטן מאָל האָט אים אַרומגעכאַפט אַן אומרואיקער צווייפל: ווער ווײַסט
וואָס עס האָט פּאַסירט? אפּשר האָט זי שוין עמעצן אַנדערש? אפּשר האָט
זי אים פֿאַרנעסן? ... אַ צעשטרייטער האָט ער אָנגעהויבן קלערן וואו ער
זאָל זי געפּינען: אין געשעפט אַרבעט זי נײַט און גענוי וואו זי וואוינט
ווײַסט ער אויך נײַט — ער ווײַסט נאָר די געגנט אָבער נײַט דאָס הױז
און אפּילו נײַט די גאַס.

ערשט לײַגנדיק זיך שלאָפֿן איז אים אײַנגעפּאַלן, אַז ער קען איר

אָנשרייבן אַף פּאָסט־רעסטאָנט, וואוהין ער האָט איר די גאַנצע צייט געד
האַט אַרדעסירט די קאָרעספּאָנדענץ פון שפּאַניע. ער האָט זיך אָנגעמאַן,
איז ווידער אַראָפּ אין גאַס און מיט אַ פּנוימאַטיק־בריוו האָט ער זי באַ־
שטעלט אַף צומאַרגנס, האַלב אַכט אין קאַפּע־הויז, וואו זיי פּלעגן זיך אָפּט
טרעפּן אין די ערשטע חדשים פון זייער ליבע.

צומאַרגנס איז ער שוין געזעסן באַ אַ טישל, ווען זי איז אַריינגעקו־
מען. זי האָט געוואָרפן אַ גיכן, זוכנדיקן בליק אַרום. ווען זייערע בליקן
האַבן זיך געטראָפּן, האָט זשאַק באַמערקט אין אירע אויגן אַ וואַלסנרל
פון פאַרלעגנהייט. ס'האַט עפעס פּאַסירט! — איז אים דורכגעלאָפּן דורכן
קאָפּ און פאַרשטערט זיין פּרייד.

זשערמען איז פון ערשטן מאַמענט אָן געווען געהעמט און זייער
שמועס האָט זיך ניט געקלעפּט.

— ביסט געקומען געזונט! — האָט זי געזאָגט, באַמיענדיק זיך

אויסצורדיקן איר פּרייד.

— יאָ — האָט ער זי באַטראַכט.

ווי ער האָט געבענקט נאָך דער דאָזיקער מינוט! זי איז נאָך שענער
און רייצנדיקער ווי ער האָט זיך פאַרגעשטעלט. איין סעקונדע האָט ער
פאַרגעסן אַלץ אין דער וועלט און איז באַהערשט געוואָרן פון אַ באַגער צו
דער דאָזיקער, יונגער פּרוי.

— דערציילט ווי עס איז דאָרטן געגאַנגען! — האָט זי געזאָגט,

עטוואָס זשענירט פון זיין בליק.

— איך וועל נאָך דערציילן. דו האַסט דאָך היינט צייט אַ גאַנצן

אָונט?

— אַ גאַנצן אָונט? ... ניין. פאַרוואָס האַסטו מיך באַשטעלט אזוי

שפּעט?

— ס'איז דאָך ניט שפּעט, ערשט אָנהויב אָונט! אַ גאַנצן טאָג

אַרבעטסט דו דאָך.

זשערמען האָט פאַרלעגן אַראָפּגעלאָזן דעם קאָפּ.

— קענסט ניט בלייבן היינט אינגאָונט?

— ניין. איך וועל גלייך מוזן אַוועקגיין.

— און ווען וועסטו האָבן צייט?

— ווען דו ווילסט, אָבער באַטאָג.

— דו אַרבעטסט ניט באַטאָג? מען וואַרט אַף דיר?

זי האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ און אים אַ וויילע אָנגעקוקט. ס'איז
קענטיק געווען, אַז זי האָט עפעס צו זאָגן און אַז זי שלאָגט זיך מיט דער
דעה. כאַלד האָט איר בליק אויסגעדריקט אַנטשלאָסנקייט:
— יאָ זשאַק, איך וואוין מיט עמעצן — האָט זי שטיל געזאָגט —
איך האָב חתונה געהאַט.

זשאַקס פרייד איז אויסגעלאָשן געוואָרן. ער האָט אַראָפּגעלאָזן דעם
קאָפּ. אַ לאַנגע וויילע זיינען זיי ביידע געזעסן שווייגנדיק.
— זיי מיר ניט בייז! — האָט זי אָנגעהויבן.

— איך בין ניט בייז.
— ניין, זיי ניט טרויעריק, זשאַק. איך וועל דיר אַלץ דערציילן. אַן
אַנדערש מאָל. איך האָב זיך כלל ניט געענדערט. נאָר היינט מוז איך זיין
אין שטוב, ווען ער וועט קומען.

זי האָט איבערגעריסן. זשאַק איז אַלץ געזעסן מיט אַן אַראָפּגעלאָך-
זענעם קאָפּ, פאַרשלאָסן אין זיך. זשערמען האָט אים אָנגערירט מיט דער
האַנט ווי וועלנדיק אים אויפוועקן:

— ס'איז געקומען פון זיך אליין, אָן מיין ווילן. כ'האָב אַפילו ניט
געמערקט ווי עס האָט פאַסירט. דאָס לעבן דאָ — זי האָט אָנגעוויזן מיט
דער האַנט אין דרויסן, וואו ס'האָבן געלויבטן הונדערטער רעקלאַמעס און
טויזנטער מענטשן האָבן שפּאַצירט — איז געגאַנגען זיין וועג. דו ביסט
געווען ווייט. די צייט האָט געפלאָסן, אַ טאָג נאָך אַ טאָג. ער איז געקור-
מען. איך וועל דיר דערציילן אַן אַנדערש מאָל... ער איז זייער אַ וואוילער
און אַ סימפּאַטישער און ער האָט מיך זייער ליב. אָבער איצט ביסטו צוריק
געקומען. ווען כ'האָב געקראָגן דיין בריוול, האָב איך געוויינט, אָבער איצט
וועל איך מוזן ניין! מירן זיך טרעפן מאָרגן, יאָ? גלייך נאָך מיטאָג!
— דו אַרבעטסט ניט?

— ניין. ער איז אַ מעכאַניקער און אזוי ווי מען גרייט זיך צו
מלחמה, איז פאַראַן אַ סך אַרבעט אין זיין פּאַך און ער פאַרדינט גענוג
פאַר אונדז ביידן.

זי האָט זיך אויפגעהויבן, אָבער זעענדיק, אַז זשאַק זיצט אַלץ מיט
אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ און באַגלייט זי אַפילו ניט מיט זיין בליק, האָט
זי זיך צוריקגעזעצט און אים אַ גלעט געטאָן די האַנט אונטערן טיש:

— זיי ניט טרויעריק, זשאַק! דו ביסט נאָך... מיר זיינען נאָך אזוי
יונג!

איר האַנט איז צערטלעך. זשאַק הויבט אויף דעם קאָפּ: איר בליק

טרייסט און זאגט צו. זיין פנים לייטערט זיך א וויילע אויס. איבער אירע
ליפן גליטשט זיך א שמייכל. דאן זאגט זי ערנסט:

— איך וויל דיך זען. איך מוז דיך טרעפן!... מאָרגן, האַלב דריי,
יאָ? אין זעלבן קאָפּע. איך וועל האָבן צייט ביז אין אָוונט.

זי גייט אַרויס. פון א סך מישלעך פאַלגן בליקן איר דיטמישן גאַנג.
באָ דער טיר דרייט זי אום דעם קאָפּ. זי זעט נאָר אים. אַף אירע ליפן
ליגט אַ שעלמישער שמייכל, וואָס זאָגט צו.

בלייבנדיק אַליין האָט ער זיך אַרומגעקוקט. אין קאָפּ האָט זיך אים
געפלאַנטערט אַ געדאַנק: דאָס לעבן איז געגאַנגען זיין וועג! אָט זעט ער
עס, דאָס לעבן, ווי עס גייט זיך זיין וועג. אַפן בולוואַר איז געלעגן אַ סך
לער האַרבסט-אָוונט. אַף גזימסן פון קעגנאיבערדיקע געביידעס האָבן רעכט
לאַמע-ליכטער זיך געצונדן און געלאָשן. פייער-זיגזאַנגן האָבן זיך געיאָגט
אַף אַ שילד פון אַ קינאָ. אַרבעטער האָבן זיך געאַילט צום אונטערנרונט,
כדי צו קומען צייטיק צום אָוונטכרויט אַהיים. פאַרלעך האָבן געשטראָמט
אין די קינאָס און נאַכט-לאָקאַלן. באָ די מישלעך, אין פאַרער-צימער האָבן
מענטשן געגעסן לאַנגע וואַרשטלעך מיט זענפט און פאַרטרונקען מיט
ביר. שטייענדיק, באַס פאַרבאַנק, האָט אַן עולם געטרונקען אַפּעריטיוון
און געשמעסט פּאָליטיק. יינגלעך האָבן פּאַנאַנדערנעטיילט די לעצטע
אָוונט-אויסגאַבעס פון די צייטונגען, וואָס האָבן דערציילט וועגן רעדעס
פון חשובע מלכה-לייט און אַ דראַמאַטישן אייפערזוכט-מאַרד.

און ער האָט געמיינט, אַז די וועלט האָט אויפגעהאַלטן איר אָטעם
פונקט ווי זיי דאָרטן. דאָרט זיינען זיי געווען קאַנצענטרירט אַף דעראַבערן
אַ דערפּל, אַף פאַרנעמען צען מעטער ערד. פאַרנעמען אַ בערגל אָדער אויפ-
האַלטן אַ הורבה האָט אָפטמאָל געקאָסט הונדערטער לעבנס.

ווען ער איז אַהינגעקומען, האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער נעמט
אין זיינע הענט דעם רודער פון דער וועלט און וועט זי מיט כוח אַ קירעווע
טאָן אַף אַ נייעם שליאָך. אָבער דער שטראָם איז צו שטאַרק! די שיה גייט
איר וועג. ס'איז שווער אָפּצואַווענדן אַ שטראָם פון זיין אויסגעבעטן וועג!
ער פילט זיך איצט שוואַך, אָנמעכטיק, לגבי דעם אַרומיקן לעבן.
ער האָט חשק צו גיין אַהיים, זיך איינשליסן אין זיין צימער און טעג-לאַנג
גיט אָנקוקן קיין מענטשן.

גלייכצייטיק קלערט באַהאַלטענערהייט וועגן זשערמענען. זאָל זיין
אַזוי! ער וועט זי מאָרגן טרעפן. וואָס גייט עס אים אָן, וואָס זי וואוינט
מיט עמעצן?... ער וואָלט זי געוואָלט אַנדערש, אָן די אויסבאַהאַלטענע

טרעפונגען ערגעץ אין א האַטעל-צימער. נאָר אַמאָל וואָלט אים די אַוואַג-
טורע געלאָקט. אַצינד, אָבער, נאָך צוויי יאָר אַרומוואַלנערן זיך אין סאַ-
זאַרמעס און טראַנשייען און געקויפטער ליבע אין איילעניש, וואָלט ער
זי געוואָלט האָבן ריינער און אַרנטלעכער. דער ענין מיט פאַראַטן איר
מאָן איז אים אומאַנגענעם. ער פילט אָבער אַ וואַקסנדיקן צאָרן קעגן דער
וועלט, וואָס איז זיך געגאַנגען איר וועג. און אין זיין טרעפונג מיט זשער-
מענען זעט ער אַ נקמה אין דער מאַראַל פון דער דאָזיקער וועלט.

ווען ער הויבט זיך אויף, גייט ער ניט אַהיים, נאָר צום קאַפּע-הויז,
צווישן בעלוויל און רעפּובליק, וואו ער פלעגט אַמאָל טרעפן פיערן און
אַנדערע חברים. דער עולם האָט זיך מיט אים דערפרייט, אויסגעפרעגט
וועגן דאָרטן, געצאָלט אים אַ גלאַז און פאַר איין וועג דערציילט וועגן
די געשעענישן אין דער היגער פּאָליטיק. אַרויסגייענדיק, האָט פיער אים
גענומען אונטערן אַרעם:

— קום מיך באַזוכן! ווייסט, איך האָב אַ שטיקל בעל-ביתישקייט.
איך וואוין מיט אַ פרוי.
— מיט וועמען?

— האָסט זי אַמאָל געקענט, נאָר אַראַי פאַרנעסן. כ'האָב אייך
אַמאָל געזען צוזאַמען. זשערמען הייסט זי. אַראַי שוין פאַרנעסן, וואָס?
זשאַקן מישט פאַר די אויגן. ער ענטפערט שנעל:

— יאָ, אַמאָל! ווער קען עס אַלעמען געדענקען?
— וועסט אַרויפקומען צו אונדו, זשאַק. זשערמען וועט זיך פריי-
ען!... איך האָב איר אָפט דערציילט וועגן דיר, אפשר וועט זי זיך אויך
דערמאָנען.

זיי געזעגענען זיך. זשאַק שטייט ווי פאַר אַ וואַנט און זוכט אין
דער פינצטער אַ דורכגאַנג. מאַרגן וועט ער שמועסן מיט זשערמענען! ווער
איז שולדיק אין דעם אַלעמען? פיער האָט אים אַפילו איינגעלאָרן צו זיך.
האָט ער נאָרנישט משער געווען?

צומאַרגנס קומט זשערמען פינקטלעך. אין זיין הונגער נאָך סלאָר-
קייט, וואַרפט זיך זשאַק אַף איר מיט פראַגעס:

— האָסט ניט דערציילט פיערן וועגן אונדזערע באַציונגען?
— גיין.
— פאַרוואָס?

— פון אַנהויב האָב איך ניט געוואָלט ריידן מיט עמעצן אַ פרעמדן
וועגן אונדו. דערנאָך איז שוין געווען צו שפעט.

— פארוואס צו שפעט?

— ווען איך בין געוואָרן זיין פרוי, האָב איך ניט געוואָלט דער-
ציילן פון פאַרגאַנגענהייט.

— ער וואָלט דיר ניט מוחל געווען דיין פאַרגאַנגענהייט?

— ס'איז קיינמאָל ניט געוואָרן דורכויס פאַרגאַנגענהייט. איך האָב
דיך ניט אָפגענאַרט אין די בריוו. אין מיינע געדאַנקען ביסטו פאַר מיר
פאַרבליבן דער זעלבער וואָס פריער. כל זמן דו ביסט געווען דאָרטן איז עס
אויך געווען מעגלעך. וועמען האָט עס געשטערט?

— און פיער האָט ניט געוואוסט וועגן די בריוו?

— ניין. איך וואָלט דאָך אַלץ געמוזט איבערייסן. דאָס זיינען דאָך
ניט געווען סתם בריוו. און איך האָב ניט געוואָלט מאַכן קיין סוף.

— און איר האָט קיינמאָל ניט גערעדט וועגן מיר?

— יאָ, אָפט! דער ערשטער שמועס אונדזערער איז געווען וועגן
דיר. איך האָב געמאַכט אַן אָנשטעל, אַז איך גערענט דיר קוים!

זשאַק פאַרשטייט איצט אַלץ, און דאָך זעט ער די ענינים ווי דורך
אַ נעפל. ער בלייבט זיצן אַן אָנגעכמורעטער און באַמיט זיך אַרײַנצו-
ברענגען אָרדענונג אין זיינע געדאַנקען. זשערמען וויל ניט, ער זאָל זיין
טרויעריק צוליב איר. זי זוכט אַ מיטל ווי אים אויפצומנטערן. זי רירט
אַן זיין אָרעם:

— מיר בלייבן דאָ זיצן אָדער מיר גייען?

— מיר איז אַלצאיינס.

— טאָ לאַמיר גיין!

אין אירע באַקן שלאָגט אַ לײכטע רויטקײט און זי לאָזט אַראָפּ די
אויגן. זי וואָלט געוואָלט אים קלאָר מאַכן, ווי אויך פאַר איר איז אַלץ
געשען כמעט אומגעריכט: דאָס לעבן איז דאָ געווען רעאַל, ממשותדיק
און זשאַק איז מיט דער צײַט געוואָרן אַ פאַנטאַזיע, אַ חלום, אָפגעזונדערט
פון דער טאַג־טעגלעכער ווירקלעכקײט. פיער איז געקומען צו זיי אַהיים,
ער האָט זיך געחברט מיט דעם ברודער. ער האָט געשמועסט מיטן טאַטן,
אפילו דער מאַמען איז ער געפעלן געוואָרן. זי איז געווען יונג און איינמאָל
האָט זי ניט געקענט ביישטיין דעם נסיון. ער האָט זי גענומען און זי האָט
געמיינט, אַז דאָס וועט זיין נאָר אַן ענין פון פיזישער באַפרידיקונג, וואָס
וועט זיך כלל ניט אַרײַנמישן אין איר ליבע. אַרדאי האָט זי זיך יעדעס
מאָל געמאַכט פאַרוואַרפן, אָבער בלייבנדיק אַלײן מיט אים, איז זי יעדעס
מאָל געווען צו שוואַך גובר צו זיין סײ דעם מאַן, וואָס איז געווען שטאַרק,

און סיי אירע אייגענע פארלאנגען. אלע ארום האָבן זיי גענומען אַה ערנסט, געהאַלטן פאַר חתן-כלה. זי האָט ניט געהאַט קיין מאָטיוו צו זאָגן ניין. די דערינערונג פון זשאָקן איז שוין דאַן געווען אזאָ שפינוועב-פאַנטאַזיע, אַז עס האָט גאַרנישט געהאַט צו טאָן מיט דער ממשותדיקער ווירקלעכ-קייט!

זיי גייען אַרויס. זשאָק שפּאַנט אַן אָנגעכמורעטער. ווי זאָל זי אים דאָס אַלץ דערקלערן? זי וויל, ער זאָל זי ערגעץ פירן, וואו זיי וועלן זיין אינגאַנצן אַליין. נאָר אזוי ארום וועלן זיי צוריקגעפינען זייער אַמאָליקע נאַנטקייט און געמיינזאַמע שפּראַך!

און פיער? זי וועט-דאָך אים ניט קענען קוקן אין די אויגן, ווען ער וועט אַהיימקומען אינאַוונט! אָבער דאָס גייט כלל ניט אָן פיערן. ס'איז כלל ניט קיין פיזישער פאַרלאַנג, וואָס שטויסט זי צו זשאָקן. נאָר ווען זי וועט ליגן אין זיינע אַרעמס, וועלן צעטריבן ווערן די וואַלקנס פון זיין פנים און עס וועט פאַרשווינדן זיין פאַרכמורעטע פאַרשלאָסנקייט!

זי שפּאַנט געלאָסן לעבן אים. זי זעט אויס געזעצטער ווי אַמאָל און פרעגט ניט וואוהין זיי גייען. אָבער זשאָק ווייסט, אַז ער קען אָפּהאַלטן די ערשטע-בעסטע טאַקסי און אַז זי וועט מיטפאַרן מיט אים. און פונדעסטוועגן טוט ער עס ניט. ער באַמיט זיך צו קאַנצענטרירן די געדאַנקען: פאַרוואָס ניט? צוליב פיערן? צוליב דער מאַראַל? וועלכע מאַראַל? — אין הייליקן פאַרבאָט פון גאָט גלויבט ער ניט, די מאַראַל איז נאָר אַ פּועל יוצא פון באַדינגונגען. די אומבאַרירבאַרקייט פון יענעמס פרוי איז אַן אויסדרוק פון דער מאַראַל פון פּריוואַט-אייגנטום!...

און פונדעסטוועגן רופט ער ניט קיין טאַקסי. ער פילט זיך באַזיגט דורך די אומשטענדן. עס באַהערשט אים דאָס זעלבע געפיל פון אַנמאַכט, וואָס האָט אים געכטן אַרומגעכאַפט לגבי דער וועלט, „וואָס גייט זיך איר וועג“. זיין פאַרלאַנג צו זשערמענען ווערט לאַנגזאַם אויסגעלאָשן דורך דער מוטלאָזיקייט און אַפאַטיע, וואָס פאַרפלייצן זיין געמיט.

זיי גייען פאַרביי אַ קינאַ. זשאָק שטעלט זיך אָפּ:

— עס שפּילט פערמאַנענט! מירן אַרײַנגיין?

זי וואַרפט אַה אים אַ דערשטוינטן בליק און גייט אים אומדרייסט נאָך. אין זאָל איז פינצטער. אַפן עקראַן לויפן די בילדער. דער אָרדנער ווייזט זיי אַ פּלאַץ אין אַ ווינקל. ניט ווייט זיצט אַ פּאַרל ענג אַרומגענומען. אַפן עקראַן שפּילט אַ ליבע.

זשערמען קומט אַפן עקראַן און דרייט כסדר אום דעם קאַפּ צו אים.

זייערע אַרעמס באַרירן זיך אַפּן אַנלען פּון פּאַטעל. זייערע ליפּן זיינען נאָנט. זאָל ער זיך אויפהויבן און אַרויסגיין מיט איר?

ער דערפילט אַ פאַרבאָרגענעם ציטער: אַן אַנמעכטיקייט לגבי דער יונגער פּרוי, וואָס זיצט דאָ נאָנט לעבן אים און וואַרט, לגבי איר צאַפּל־דיקער לעבנס־לוסט. אזאַ פאַרבאָרגענע שרעק פלעגט ער אָפטמאָל פילן אין דער ערשטער צייט פון זייערע באַציונגען, ווען ס'האָט זיך אים כּסדר געדאַכט, אַז זי איז שטאַרקער פון אים און אַז ער באַהערשט זי ניט. ער האָט דאָן מוראַ געהאַט זי ניט צו באַפּרודיקן. איצט איז די דאָזיקע שרעק שטאַרקער און טיפּער; ער פילט זיך באַזיגט: דער פאַרלאָרענער קריג און די פאַרלאָרענע ליבע גיסן זיך צונורף און פאַרשאַרפּן דאָס געפיל פון אַנ־מאַכט. אַמליכסטן וואָלט ער געגאַנגען אַהיים, זיך איינגעשלאָסן אין זיין צימער און ניט געטראָפּן קיין מענטשן!

זשערמען ווערט ביסלעכווייז פאַרכאַפט פון פילם. ווען זיי גייען אַרויס ליגט שוין אין גאַס דער אָונט. זי כאַפט אַ קוק אַף איר זייגער:

— שוין שפעט! כ'מוז לויפן אַחיים.

און זי וואַרפט פון אַ זייט אַ קוק אַף אים.

זיי דריקן זיך די הענט. זי שרייבט אים אויף איר אַדרעס:

— זיי מיר ניט בייז, זשאַק! און זיי ניט טרויעריק!... קענסט שטענדיק אַרויפקומען. איך וועל זיך פרייען. אינדערפרי בין איך כמעט שטענדיק אין שטוב.

דריטער קאפיטל

ארויסגעריסן פון דער אפאטיע און אפהענטיקייט האָבן זשאָקן, אין אַ קנאַפן יאָר אַרום, די באַמבאַרדירונגען פון וואַרשע און די פּלאַטאַטן פון דער אַלגעמיינער מאַביליזאַציע, וואָס זיינען צעקלעפט געוואָרן אַף די גאַסן פון פּאַריז.

פאַר דער צייט האָט דער ריז פון אַנקומענדיקן קריג זיך צעלייגט איבער דער שטאָט און אַנגעפילט די הערצער מיט אַ ציטער. עס זיינען כּסדר פאַרגעקומען מיטינגען און אומיפהערלעכע דיסקוסיעס. די ראָלן האָבן זיך געבויטן: די אַמאָליקע נאַציאָנאַליסטן, וואָס האָבן פון תּמיד אָן גערעדט וועגן פּאַטערלאַנד, עהרע און העלדן־טויט, זיינען געוואָרן הייסע פּאַציפּיסטן: זיי האָבן אַצינד גערעדט וועגן שלום פאַר יעדן פּרייז און פון זייערע צייטונגען האָבן אַראָפּגעשיינט די „קעפּ“, „דאַרפן די פּראַנץ צויזן שטאַרבן פאַר די טשעכן? ... אדרבא, הערן ענגלענדער, שיסט איר די ערשטע! ...“ און שפּעטער: „וואָס גייט אונדז אָן דער דאַנציקער קאַ-רידאַר?“

זיי האָבן אַרויסגעשעלעפט פון אַרסענאַל אַלע פּאַציפּיסטישע אַרגו-מענטן: דער אומזין פון אַ מענטשן־שחיטה, די מוטערס, וואָס בלייבן אַלמנות, די קינדער — יתומים... איצט האָבן זיי גערעדט וועגן די קאַ-נאַנעדיהענדלער, וואָס ווילן דעם קריג, און פאַר איין וועג צוגעטשעפּעט אַלס מחותנים די פּריימויערער און די יידן...

אַף זייער זייט האָבן זיי געהאַט אַ וואָגיקן כּליזין: דעם אומבאַגרעד-נעצטן ווילן נאָך שלום.

די „לינקע“ האָבן פּאַרלאַנגט אַ פעסטע האַנט אין דער אויסערן פּאָליטיק. זיי האָבן אויפגעפּאַרערט צו פּאַרטיידיקן די פּרייהייט און די דעמאָקראַטיע. איצט האָבן זיי גערעדט וועגן פּאַטערלאַנד־ליבע און

הייליגן קריג. זיי האָבן אָנגעוויזן אַף דער טראַדיציע פון די פרויהייט-
קאַמפן פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע.

דאָס פאָלק האָט אויסגעהערט די רעדעס און דיסקוסיעס, און די
מיינונגען זיינען געווען פאַרשירן. אָבער אין תוך האָבן אַלע געדאַנקט
נאָט, וואָס דערווייל איז נאָך ניטאָ קיין מלחמה. מען האָט געלייענט די
הויכע אַרטיקלען קעגן „מינכען“ און אין האַרצן האָבן די מייסטן גע-
טראַכט:

— מיכאַ, אַ חיי שעה איז אויך גוט!

ס'האָט זיך אָנגערקומט דער פּרילינג. אַף די בולוואַרן האָבן זיך צע-
בליט די ביימער. מען האָט אַרויסגעשטעלט די קאַפּע־טישלעך אַף די
טראַטואַרן. די פרויען האָבן אָנגעטאַן, דינע, זומערדיקע קליידער און זייע-
רע שמיכלען זיינען געווען פּריש ווי די יונגע פּרילינג־בליטן. פאַר עט-
לעכע סאַנטים האָט מען געקענט אַרויספאַרן אין בולאַנער וואַלד אָדער
זיך לאָדקען אין די אַזיערעס פון וואַנסען. אין די זונטיקן זיינען די זאַלן
פון „לווור“ געווען פול און דער עולם האָט באַוואונדערט די ראַפּאַעלס
און די רעמבראַנדטס. אין פּראַוואַנס האָבן שוין געבליט די פּירסיקער און
דער וויין האָט צוגעזאָגט צו געבן אַ גוטן שניט. אַפן וועג צום מיטלענדישן
ים זיינען די טוריסטן אָפּגעשטיגן אין אַוויניאַן און דאָרט באַוואונדערט
די מיטאַלטערלעכע געביידעס פון פּויבסט־פּאַלאַץ און מיט אויטאָס זיי-
נען זיי פון דאָרט געפאַרן אַנקוקן די חורבות פון רוימישן אַמפּיטעאַטער
אין אַרל.

אין דער פּאָליטיק האָט געקענט זיין גערעכט דער אָדער יענער,
אָבער אין קריג וועלן ראשית כול פּאַלן די זין און די שטעט וועלן חרוב
ווערן דורך באַמבעס. היטלער וויל קאַלאָניעס? היטלער וויל עלזאַס־לאָט-
רינגען? ... — מאַדאַנאַסקאַר און אינדאָכינע זיינען אַזוי ווייט און מען
קען זיך באַניין אָן זיי. וואָס שייך די עלזאַסער זיינען זיי שטענדיק געווען
משונגענע קעפּ: נאָך 1870 זיינען זיי געוואָרן פראַנצויזישע פּאַטריאָטן און
זיך געבונטעוועט קעגן די פּרייסישע יונקערס און אַצינד ריידן זיי דוקא
דייטש און עס ווימלט דאָרט פון היטלערס אָגענטן!

אַלע האָבן גערעדט פּאָליטיק. די צייטונגס־פרוי האָט, געבנדיק
זשאַקן זיין מאַרן־בלאַט, אַריינגעוואָרפן דרך אַנב:

— מיר האָבן ניט פיינט די דייטשן. זיי וואוינען אין דייטשלאַנד
און מיר אין פראַנקרייך. פאַרוואָס זאַלן מיר זיי פיינט האָבן?

און די פאָרטייערין האָט אים אָפּט פאַרהאַלטן, ווען ער איז אַרויף
די טרעפּ:
— דייטשע מאַמעס זיינען דען קיין מאַמעס ניט? וועלכע מוטער
ווייל דען, אַז איר זון זאָל געהרנט ווערן?
טיילמאָל האָט זי געפרעגט זיין מיינונג איבער די ידיעות פון די
צייטונגען:

— ווי קען מען איינעם דיסטירן, וואָס ער זאָל עסן אָדער ווי ער
זאָל זיך קליידן? ... ס'איז טאַקע אמת, אַז מען מוז דאָרט מאַרשירן מיט
אַ גענדון־טריט?

זשאַק איז געגאַנגען אַף די מיטינגען און אויסגעהערט די דיסקור
סיעס. פאַר די פּאָר יאָר, וואָס ער איז געווען אין שפּאַניע, האָט זיך אַ סך
געענדערט. אין דער אַרטיקער פּאָליטיק און פיער האָט זיך באַמיט אים
דערקלערן די סיטואַציע:

— זיי האָבן זיך דערשראָקן פאַרן פּאָלקס־פּראָגראַם און זיי ווילן
בעסער היטלערן איידער אַ רעוואָלוציע!
און אַן אַנדערש מאָל האָט ער געזאָגט:

— אויב עס וועט קומען צו אַ קריג, וועלן די פּאָלקס־מאַסן מוזן
טראָגן דעם יאָך און פאַרטיידיקן דאָס לאַנד, די פּרייהייט און די דעמאָ־
קראַטיע! וואָרים אַף די גענעראַלן און אַף די „צוויי הונדערט פּאַמיליעס“
וועט מען זיך ניט קענען פאַרלאָזן.

זשאַק האָט זיך אינטערעסירט מיט דער פּאָליטיק אַ סך ווייניקער
ווי אַמאָל. ער האָט געהאַט אַ געפיל, אַז זינט ער איז געווען „דאָרטן“,
ווייסט ער וועגן פּרייהייט און העראָיזם אַ סך מער איידער די רעדנער
אַף די מיטינגען. אַלץ, וואָס זיי האָבן גערעדט, האָט געשטימט און דאָך
איז געלעגן אַ תּהום צווישן דעם זיסלעכן פּאַטאַס פון זייערע רייד און
יענער ווירקלעכקייט פון די טראַנשייען. אויסער דעם איז ער נאָך אַלץ
ניט געקומען צו זיך פון יענער נידערשלאַגנדיקייט, וואָס האָט אים אַרומגע־
כאַפּט נאָך דער צעשיידונג פון זשערמענען.

ער האָט זי מער ניט געטראָפּן און אָפּטמאָל האָט זיך אים אויסגע־
דאַכט, אַז ער איז אויסגעהיילט און גלייכגילטיק צו איר. אָבער די בענק־
שאַפּט האָט ניט אויפגעהערט צו טליען אין זיין האַרצן. די אָנמאַכט, וואָס
ער האָט דאָן דערפילט לַגבי איר לעבנסלוסט האָט גורם געווען, ער זאָל
אונטערדריקן זיינע פאַרלאַנגען און אָנשטאַט זיך צו צעפלאַקערן און
שטייגן האָט די ליידנשאַפּט געגראָבן אין דער טיף און ווי באַ אַ פייער,

וואס באקומט ניט גענוג לופט, איז דער פראצעס פון ברענען פארוואנדלט געווארן אין א לאנגזאמער פארקוילונג.

פיער האט אים אפט איינגעלאדן ארויפצוקומען, ער האט זיך אבער כסדר ארויסגעדרייט מיט כל מיני תירוצים. איינמאל, א זונטיק אינדער-פרי, האט פיער אים כמעט מיט כוח ארויפגעשלעפט צו זיך. זשערמען איז נאך געלעגן אין בעט און געפראוועט א יום-טובדיקן פרימארגן. זי האט געטראגן א דינעם, צעשפילעטן נאכטהעמד און האט זיך שנעל צוגע-דעקט, ווען די צוויי מענער זיינען אריין. פיער האט זיך איבערגעבויען איבער איר. די דעקע האט זיך אראפגעשארט און דורכן צעפנטן העמד האט מען געזען אירע ווייסע אקסלען. ער האט זי ארומגענומען און גע-קושט איבערן נאקן. זשערמען האט אריבערגעקוקט איבער זיין רוקן און אנגעטראפן זשאקס בליק. זי האט אראפגעלאזן די אויגן.

זשאק האט אפגעדרייט דעם קאפ. איצט האט ער זי געזען ווי בעת זייערע צוזאמענטרעפן אין קלוינעם האטעל-צימער. נאך אנטשטאט אים איז געווען פיער. ער האט זיך באלד גענומען זעגענען. אראפלויפנדיק פון די טרעפ, האט ער א נרד געטאן, זיך מער ניט אומצוקערן אהינצו.

רהל איז געווען אומראיק וועגן זון, וואס איז ארומגעגאנגען א פאר-שלאסענער, האט ווייניק גערעדט און זיך ניט געפונען קיין ארט. זי האט ניט געוואגט אים אויסצופרעגן און איז געווען גליקלעך, ווען ער האט איי-מיטן ווינטער זיך ווידער געהאט א נעם געטאן צום לערנען, און געלייענט ביז אין די פארטאגן. זי האט געהאפט, אז ער איז געקומען צו זיך. אבער מיטן אַנקומען פון פריילינג — 1939 — איז ער ווידער געווארן מרה-שחורהדיק. די מאמע האט דאן פארלאנגט, ער זאל ארויספארן צום ים אה פרישע לופט. העלען מיט איר מאן האבן אונטערגעשטיצט דעם פארשלאג און געעצהט א נסיעה קיין ניצא און מאנטעקארלא. נאך דער טאמע האט, ווי זיין שטייגער אין אזעלכע פאלן, געשוויגן.

אבער זשאק האט א לאנגע צייט ניט געוואלט הערן פון פארלאזן פאריז. ער האט ווי מורא געהאט ארויסצופארן פון דער שטאט, וואו זשער-מען האט געלעבט. אמת, ער האט יעדן טאג געקענט ארויפגיין צו 'איר און עס ניט געטאן. ער האט אויך געוואוסט, אז באמערקנדיק זי פון ווייטן אין גאס, וועט ער זיכער אריבערגיין אה דער אנדער זייט טראטואר. אבער דא, אין שטאט, האט ער דאך געפילט איר נאנטקייט. ער האט ווי געווארט אה א נס: טרעפן דער אמאליקער זשערמען, אן דער עקזיסטענץ פון די איצטיקע אומשטענדן. ס'איז געווען ווי די האפענונג, וואס מען האט

טיילמאָל, אז אַ בייזע ווירקלעכקייט וועט זיך פֿלוצלונג אַרויסווייזן נאָר ווי אַ קאָשמאַר-חלום.

ערשט אין שפעטן זומער, אינמיטן אויגוסט, ווען אין שטאָט אין געוואָרן דושנע און שטיקנדיק, און די גאַסן זיינען געוואָרן אויסגעליידיקט פון מענטשן, ווייל דער עולם האָט אויסגעמיטן אַרויסצוגיין פון שטוב, האָט ער מסכים געווען אַרויסצופאַרן. ער האָט גענומען דעם צוג ביז טולאַן און פון דאָרט האָט ער, טיילמאָל מיטן עלעקטרישן שלעפֿ-צוג און אַן אַנ-דערש מאָל צופוס, זיך געלאָזן לענגוים דעם ים-ברעג, צו דער איטאַליע-נישער גרענעץ צו.

דער געלער זאַמר-ברעג האָט זיך געטונקט אין אַ העלער וואַרעם-קייט, צווישן די טונקל-בלויע כוואַליעס פון ים, וואָס האָבן אים טאָג און נאַכט געוואַשן מיט אַ לייכטן ברומען, און די גרינע, הויכע בערג, אַף וועל-כע עס האָבן זיך געדראַפּעט ווילעם, וויינגערטנער און בלומען-פעלדער. גרינע פאַלמעס האָבן שטאַלץ געהויבן זייערע קעפּ אין העל-בלויען רוים און זייערע געוועלכט-אַראַפּגעלאָזענע צווייגן האָבן אויסגעזען ווי גרינע, צעפענטע פעכער. פון די פעלזיקע בערג-שפיצן האָבן אַראַפּגעקוקט געדיכ-טע נאָרל-וועלדער.

אונטן, אַפּן גאַלדענעם זאַמר, האָבן קילאַמעטער-לאַנג זיך געהויבן פאַרביקע ריזן-שוואַויםען — די שירעמס, וואָס מען האָט אַרויסגעשטעלט, כדי זיך צו שיצן אין די צו הייסע שעהן פון טאָג. דער גאַנצער ריווייעראַ-ברעג איז געווען באַדעקט מיט אַ מענטשן-מאַסע, וואָס האָט זיך געברענגט אין דער זון. די פרויען האָבן צוגעדעקט נאָר די אומבאַדינגט נויטיקע טיילן פון זייערע קערפּערס און זיך באַמיט אָפּצוברוינען וואָס מער פון זייערע גלידער. באַטאָג האָבן זיי געטראָגן קורצע באַד-הייזלעך און אין די אָוונטן — ברייטע, קאַלירפולע הויזן. די האַלב נאַקעטע לייבער, וואָס האָבן זיך דאָ געפרעסט אין דער היץ, האָבן דערמאָנט זשאַקן אַן די מחנות הערינג, וואָס שווימען זיך צונויף צו די ברעגעס, און פרעסן זיך צוזאַמען, כדי צו לייגן זייערע אייעלעך אין אַ וואַלקן פון פיזישן עקסאַטאַ.

די הייסע זון האָט רייף געמאַכט די דיקע וויינטרויבן, וואָס האָבן זיך אָנגעפילט מיט אַ זיסן זאַפט, און געמאַכט ווירן די באַגערן אין די אָנגעגלייטע קערפּערס פון די מענטשן. אין די אָוונטן זיינען פאַרלעך פאַר-קראַכן צווישן די פעלזן פון ים-ברעג אָדער געבלאַנדזשעט צווישן די וויינגערטנער, אַף די געשלענגלטע שטעגלעך פון די בערג-שפּועים. נאָך

דעם הייסן טאָג האָבן זיי געזוכט זיך אָפצוקילן אין דער פרישקייט פון אַוונט און אין די אָרעמס פון ליבע.

דערווייל האָבן די צייטונגען אָנגעהויבן דרוקן רעפארטאַזשן וועגן צוקונפטיקן קריג. זיי האָבן געמאָלט ווי ברען-באָמבעס וועלן חרוב מאַכן די שטעט און ווי ישובים און לענדער וועלן פאַרסמט ווערן דורך גאַזן. און ס'איז דאָ שווער געווען צו אונטערשיידן צי זיינען טאַקע יענע באַ-שרייבונגען אַ פאַנטאַזיע אָדער נאָר די קאָלירפולע ריוויועראַ, וואָס האָט זיך דאָ געטונקט אין ים און זון. געלייענט האָט מען אַף דער פלאַזשע און דאָס פאַפיר איז שנעל צעפאַלן געוואָרן, דורכגענעצט פון געזאַלצענעם וואַסער, וואָס האָט אַראָפּגערוגען פון די באַד-אַנצוגער. ווי אַ ווייטער עכאָ זיינען דערנאָנטען די ידיעות וועגן שטומען געראַנגל, וואָס איז אַלץ שאַר-פער געוואָרן אין די קוליסן פון דער וועלט-דיפלאַמאַטיע.

ס'איז געווען אין אַ וואַרעמען סוף-זומער פאַרנאַכט, ווען זשאַק איז אָנגעקומען אין קליינעם דערפֿל באָרם, וואָס האָט זיך געהויבן ווי אַן אָר-לעריגעסט אין די בערג. צופוסנס, אַפן טונקעלן אויבערפלאַך פון וואַסער האָט דער טולאַנער קריגס-פלאַט דורכגעפירט מאַנעווערעס. דער עולם איז געזעסן פאַר די טירן און צוגעקוקט צו די אויסגעלאָשענע, שטאַלענע פעס-טונגען, וואָס האָבן זיך געגליטשט איבער די לייכט ברומענדיקע כוואַליעס. דאָ און דאָרטן האָט אויפגעבליצט אַ פונקענדיק אויג. אין רוים האָבן אַ רויש געטאָן עטלעכע אַוויאָנען. די שיפן האָבן גלייך אַ וואָרף געטאָן לאַנגע ליכט שטראַלן, וואָס האָבן זיך געלאָזן אין אַ געיעג און אַרומגע-בלאָנדושעט איבערן הימל-געוועלכ, און אַריינגענומען די אַוויאָנען אין אַ ליכט-נעץ. דאָן האָבן פון וואַסער אויפגעטויכט סובמאַרינען: מען האָט געזען ווי זייערע שפיצן קריכן לאַנגזאַם אַרויס פון וואַסער און אויפגע-טויכטע פייערלעך באַוועגן זיך איבער די כוואַליעס.

דאָן זיינען די מאַטראַסן אַראָפּ אַפן ברעג און געטאַנצט ביז נאָך אַ האַלבער נאַכט אין די קאַפּע-הייזער פון דאָרף אונטער דעם קלאַנג פון „מיר די יונגען פון פלאַט" און די אַלמע, אָרטיקע פּויערטעס זיינען גע-זעסן אַף די בענקלעך אַרום און האַלב-דרימלענדיק אַכטונג געגעבן אַף זייערע שוואַרץ-הנעוודיקע טעכטער, וואָס האָבן לייכט געשוועבט אין די אָרעמס פון די געזונטע חברה לייט. די טעכטער האָבן דאָן געמוזט גיין אַהיים און נאָר עטלעכע טוריסטקעס האָבן געקענט פאַרבלייבן מיט די קאוואַלירן. פאַרטאָג איז אויסגעבראַכן אַ געשלעג.

די מאַנעווערעס גופא האָבן ווייניק וואָס געשראַקן. אַפילו דער נייט-

ראליטעט־פאקט צווישן רוסלאַנד און דייטשלאַנד, וואָס איז באַקאַנט נע-
וואָרן אין עטלעכע טעג אַרום, האָט ניט געמאַכט קיין גרויסן רושם אין
דער ערשטער מינוט. דער דיפּלאַמאטישער אָפּמאַך, וואָס איז געשלאָסן
געוואָרן ערגעץ זייער ווייט צווישן צוויי פרעמדע מלוכות, האָט אויסגעזען
ווי אַן ענין וואָס איז קנאַפּ וואָס נוגע דעם פּלאַזשע עולם. ערשט אַף איי-
בערמאַרן איז אויסגעבראַכן אַ פּאַניק. דער עולם האָט געפּאַקט אין איי-
לעניש די וואַליזעס און באַשטעלט טעלעפּאָניש באַן בילעטן.

זשאַקן האָט דער ענין ספּעציעל אינטערעסירט און ער האָט גלייך
נאָך דער ערשטער ידיעה באַשלאָסן זיך אומצוקערן קיין פּאַריז. ווען ער איז
אַף איבערמאַרן געקומען צו דער באַזיטטאַציע פון לאַוואַנדו, איז שוין
דאָרט אַפּן פּעראַן געשטאַנען אַ געדיכטער עולם און דאַנעבן האָבן זיך
געהויפט בערג מיט וואַליזעס. פון סטאַציע צו סטאַציע איז די שטיקעניש
גרעסער געוואָרן. מען האָט געהערט אין אַלע ווינקלען ענגליש ריידן —
די אויסלענדישע טוריסטן זיינען געפּאַרן קיין האַוור, כדי צו נעמען די
נאַנטסטע שיף אַהיים. אין צוג פון מאַרסעיל האָט ער שוין ניט געפונען
קיין פּלאַץ צום זיצן. דער עולם האָט זיך צעלייגט אין די קאָרידאָרן און
זיך געשטופּט קאָפּ אַף קאָפּ אַפילו אין די קלאָזעטן. אַלע האָבן גערעדט
וועגן קריג.

אין פּאַריז האָט זשאַק אויפגעזוכט פיערן. אָבער אויך פיער איז
דאָסמאָל געווען צעטומלט. ער האָט ניט געוואוסט צי מען דאַרף זיך
וואַרפן מיט התלהכות אין דער מלחמה קעגן די דייטשן: — אפשר וועט
נאָר קיין קריג ניט זיין? — האָט ער גערעדט אומזיכער — אַף יעדן
פאַל מוז מען אַפּוואַרטן!

באַנאַכט האָט זשאַק ניט געקענט איינשלאָפּן: אין אַלע דירות אַרום
האָבן די שכנים געהערט די לעצטע ידעות פון ראַדיאָ. דורך די פענצטער
האָבן זיך אַריינגערײסן די רעדעס פון מלוכה־לייט אין אַלע עקן וועלט.
פּאַרטאַג האָבן שוין ווידער געגרילצט די אַפּאַראַטן און דערציילט די לעצ-
טע נייעס. אַראָפּגייענדיק פון די טרעפּ, האָט אים די פּאַרטיערין פּאַר-
האַלטן:

— וואָס מיינט איר, זשאַק, זיי וועלן טאַקע מאַכן אַ מלחמה?

אין גאַס זיינען די מענטשן אַרומגעגאַנגען ערנסט און זיך אָנגע-
קוקט ווי אַיעדער פון זיי וואָלט געהאַט אין דערהיים אַ מסוכן קראַנקן
קינד און וואָלט אָפּגעוואַרט די מיינונג פון דאָקטער, וואָס איז געקומען
אַף אַ וויזיט. באַלד האָבן זיך אַף די ווענט און מויערן באַוויזן די באַקאַנטע

פֿלאַקאַטן: צוויי פראַנצויזישע פּאַנען מיט דער מעלדונג וועגן אַלגעמיינער מאַביליזאַציע.

ס'האָט אויסגעזען ווי אַלע מענטשן וואָלטן דאָ איינגעהאַלטן דעם אָטעם אין אַ פאַרשפיצטער אַפּוואַרטונג. אויפגעאַטעמט האָט מען ווידער אין יענעם פרימאָרגן, ווען ס'איז אָנגעקומען די ידעיה וועגן דער באַמ- באַרדירונג פון וואַרשע און דעם מאַרש פון די דייַטשע חילות אַף פּוילן. ס'איז געווען אַ דערלייכטערונג פון רעזיגנאַציע ווי באַ איינעם, וואָס האָט וואָכן-לאַנג געוואַכט מיט געשפּאַנטע נערוון, לעבן אַ בעט פון אַ גוססן און דער קראַנקער איז סוף כל סוף געשטאַרבן...

זשאַק האָט זיך געזעגנט מיט די עלטערן און איז אַוועק אין קאַ- זאַרמע. די נאַסן זיינען פול געווען מיט יונגע לייט, וואָס זיינען גענאַנגען גרופּעסווייז פון אַלע עסן און ווינקלען, מיט פעקלעך און קליינע קאַפּער- לעך אין די הענט. קיינער האָט ניט געוואָרפן קיין בלומען און קיינער האָט ניט געשריען „הוראַ!“ דאָ און דאָרטן האָט מען געזען ווי אַ יונג מיידל האָט זיך געזעגנט אַף אַ ראַג-גאַס מיט אַ רעקרוט און, אומקערנדיק זיך אַהיים, איז זי נאָך אַ וויילע שטיין געבליבן און געווינקט פון ווייטן מיט דער האַנט. די בליקן זיינען ביסלעכווייז עקשנותדיקער געוואָרן און אין די קאַפּע-הייזער, וואו מען האָט געטרונקען צום אָפּשיד, האָט מען אָפּט געהערט ריידן:

— מיר האָבן ניט געוואָלט קיין מלחמה, אָבער וויבאַלד זיי צווינגען אונדז, וועלן מיר זיך שלאָגן!

פערטער קאפיטל

אין א וואך ארום האָט זשאָק געטראָפֿן זיין חבר אין דײַר קאָזארמע פֿון אַ קליינעם שטעטל, אין צפֿון פֿראַנקרײך. זײ זײנען אַרײַנגעפֿאלן אין זעלבן רעגײמענט. פֿיער האָט אים געדריקט די האַנט:

— נו, איז פֿירן זײ אונדו שוין ווידער צו דער שחיטה!

און דערנאָך האָט ער דערקלערט, אַז דער קריג איז אַן אימפֿעריאַ-ליסטישער, וואָס גײט גאָר נײַט אָן דעם אַרבעטער־קלאַס. ס'איז אַ קריג צווישן די בורזשואַזיעס וועגן דער פֿאַרטיילונג פֿון דער וועלט — האָט ער געזאָגט — און אויסערדעם ווײַל כלל נײַט די פֿראַנצויזישע בורזשואַזיע אומוואַרפֿן היטלערן. די דיפֿלאַמאַטן פֿירן אַ הינטערקוליסן פֿאָליטיק. דאָס פֿאַלס דאַרף פֿאַרלאַנגען אַ באַלדיקן שלום!

ס'איז אָנגעקומען דער ווינטער, וואָס די פֿראַנצויזן האָבן אַ נאָמען געגעבן „משונהדיקער קריג“. פֿוילן איז שוין פֿון לאַנג געווען באַזעצט. אַפֿן מעריב זײנען פֿון ביידע זײטן די אַרמײען געלעגן הינטער די באַפעס־טיקונג־ליניעס און אָפּגעוואַרט. קײן שלאַכטן זײנען נײַט פֿאַרגעקומען און די קריגס־קאַרעספֿאַנדענטן האָבן זיך געמוזט באַנוגענען מיט קליינע צײַ-זאַמענשטויסן. פֿיער האָט כּסדר געטענהט: — דו זעסט? זײ שלאָגן זיך כלל נײַט! ס'איז אַן אָנשמעל אַזאַ, אַ ספּעקטאַקל, כּדי אָפּצונאַרן די מאַסן. דער זעלבער „מינכען“, נאָר אַנדערש געשלייערט!

זײן נײַטראַליטעט איז לאַנגזאַם אַריבער אין אַ פֿאַרבֿאַרגענער, אומ־באַוואַוסטער פֿײַנטשאַפֿט. ווען עס זײנען אָנגעקומען די ידיעות וועגן דער באַלדיקער ים־שלאַכט מיטן „גראַף שפּעי“, באַ מאַנטעווידעאַ, און דאָס גאַנצע לאַנד האָט געפֿיבערט מיט דער פֿאַרשטייענדיקער שלאַכט, האָט ער אָנגעוויזן זשאָק אַף די בילדער פֿון די שיפֿן, וואָס האָבן פֿאַרנומען גאַנצע זײטן אין די צײַטונגען: — מיר איז אַלצאיינס ווער וועמען עס וועט דאָרט דערטרינקען. דאָס זײנען אַלע אײן באַנדע!

די ראָלן האָבן זיך ווידער געבײטן. אַצינד האָט פיער גענומען צו
הילף די שטענדיק אַרגומענטן פון פאַציפּיוּם: ער האָט אויסגעלאַכט די
אַרטיקלען וועגן העראַזיוּם און פאַטריאַטיזם, און האָט הוּז געמאַכט פון
די צייטונגען, וואָס האָבן געבראַכט דאָס בילד פון הויפּט־גענעראַל גאַמלען
אַלס פינה יאַריקן קינד, אָנגעטאָן מיליטעריש, מיט אַ סאָלאַט־פּייקל איי-
בער די אַקסלען.

אַזוי ווי קיין שלאַכטן זיינען ניט פאַרגעקומען, איז ער אָפט געפאַרן
אַף אורלויב צו-זיין פרוי אַהיים. ער איז יעדעס מאָל צוריקגעקומען מיט
אַ סך נייעסן און ער האָט פאַרטרויט די נאָנטע חברים:

— די אַרבעט אין די קריגס־פאַבריקן ווערט סאַבאַטירט. די גרויס־
בורזשאַזיע וויל ניט מען זאָל פראָדוצירן געווער אַף באַקעמפן היטלערן.
ער האָט געהאַט גענויע ידיעות וועגן דער מלחמה־פראָדוקציע. אין
פאַרזי האָט ער זיך געטראָפן מיט מעטאַל אַרבעטער און אַפילו מיט קלער
נערע, לינקע אינזשיניערן. זיי האָבן איבערגעגעבן, אַז אין דער אַוויאָנען־
פאַבריק פון אַרזשענטוי צייכנט מען זינט אָנהויב ווינטער עפעס אַ פלאַן
פון אַ גיגאַנטישן טראַנסאַטלאַנטיק־הידראָאָוויאָן אָנשטאַט אויסצואַרבעטן
באַמבאַרדירער; אַז דאָרט וואו די צייכענונגען זיינען פאַרטיק און מען
קען צוטערעטן צו פאַבריצירן סעריעס, ווערט אויך די אַרבעט ניט אויס־
געפירט; אַז אומעטום ווערט אַ סך גערעדט און זייער ווייניק געטאָן.

— זיי ווילן ניט היטלערס מפּלה! — האָט ער תמיד פאַרענדיקט
זיינע אינפאָרמאַציעס.

ער גופא האָט זיך געהאַלטן באַם זייניקן און האָט ווי פריער אייך
בערצייגט זשאַקן:

— ס'איז אַן אימפעריאַליסטישער קריג און ס'איז אונדז אַלץ איינס
ווער עס וועט דאָ אַרויסגיין דער זיגער!

זשאַק, וואָס האָט אין די לעצטע יאָרן ניט נאָכגעפאַלגט גענוי די
וואַנדלונגען פון דער אַרטיקער פּאָליטיק, האָט זיך ניט פאַנאַנדערגעקליבן
אין פלאַנטער. אָבער טיילמאָל פלעגט ער אַ קלער טאָן:

— מיין גאָט, די „רעכטע“ ווילן ניט קיין ניצחון איבער היטלערן,
פאַר די „לינקע“ איז אַלץ איינס ווער עס וועט זיגן — איז ווער וועט דאָ
גיין זיך שלאָגן, אַז די שעה וועט קומען? דער פשוטער עולם האָט שוין
דאָ פון לאַנג אַן איינגעוואַרצלטן חשד אַף יעדן איינעם, וואָס רופט אין
קריג!...

זינט אָנהויב מלחמה האָט ער אויפגעוואַכט פון זיין אַפאַטיע און

אָפּהענטיקייט. די קריגס־דערקלערונג, די מאָביליזאַציע און די ידיעות פון פּוילן האָבן אים ווי אָפּגעגאַסן מיט אַ קאַלטן וואַסער. ער איז אויפֿגעשטאַ- נען פנים אל פנים קעגנאיבער אַ נישטערער ווירקלעכקייט. אויך זיין בענקשאַפט נאָך זשערמענען איז קאָנקרעטער און קלאָרער געוואָרן, און פאַר לאָרן איר פאַרנעפֿלטע, העמונגספּולע קאָמפּליצירטקייט. דאָ, אין דער קאַ- זאַרמע, האָבן די מענטשן געשלאָפּן הונדערטער ווייז אין איין זאַל און זיי זיינען דערשינען אין אַ קערפּערלעכער און גייסטיקער נאַקעטקייט. דאָ האָט מען גערעדט וועגן ווייבער אין אַ גשמיותדיקער, פּולבליטיקער שפּראַך און אַיעדער האָט דערציילט זיינע אַמאָליקע ליבעס פון ציווילן לעבן אַדער די פאַרענגיגנס, וואָס ער האָט געגאַסן, אַראַפּכאַפּנדיק זיך צו מיידלעך אין אַ נאָנטן שטעטל.

איינמאָל האָט ער צוגעשריבן אַפּ פּיערס אַ בריוו עטלעכע ווערטער צו זשערמענען. אין עטלעכע טעג אַרום האָט אים יענער אַ רוף געטאָן גלייך נאָך דער פאַרטיילונג פון דער פּאַסט:

— אַ גרוס פאַר דיר!

— פון וועמען?

— פון מיין קליינער זשערמען. ניב אַ קוק, זי איז זייער צופרידן

פון דייע פאַר ווערטער!

ער האָט אים אויסגעשטרעקט דעם בריוו. זשאַק האָט געלייענט. עס זיינען געווען די זעלבע אותיות, וואָס האָבן אים געבראַכט אַזויפיל פרייד אין שפּאַניע. עס האָט אים אַ שווינדל געטאָן אין קאָפּ, ווי נאָך אַ שטאַרקן שנאַפּס. פּיער האָט אַרויסגעצויגן אַ פעקל פּאַפּיראַסן פון קעשענע:

— בלאָנדע פּאַפּיראַסן האָט זי מיר געשיקט! ס'אַראַ גאַרישקייט, דאָ באַקומען מיר שוואַרצע פאַר אַ דריטל פּרייז! די ווייבער ווערן משוגע. דאָס קומט פון די פּאַטריאַטישע אַרטיקלען אין די צייטונגען. די אַלטע, וואוילטעטיקע דאַמען שטריקן שוין ווידער גאַנצע אַוונטן פּולאָווערס פאַר די העראַישע קעמפּער!...

זשאַק האָט גענומען דאָס שאַכטל, וואָס פּיער האָט אים אויסגע- שטרעקט: „אַמיר?“ — האָט ער אַ טראַכט געטאָן — זי געדענקט נאָך די מאַרקע, וואָס מיר האָבן גערויכערט, כּעת די צוזאַמענטרעפּן באַ דער „נאַסיאַן“... ער האָט פּאַרויכערט און פּאַרצויגן דעם רייד:

— דער ריח דערמאַנט מיר מיינע יונגע יאָרן אין פּאַריז!

— פאַרוואָס פאַרסטו ניט אַף אורלויב? יעדער פאַריזער פּילט זיך

אין דער פּרעמד, ווי אַ פּיש אַייסערן וואַסער.

— איך וועל נאך, אפריער מוז דאך פארן די באווייבטע.
— אלע קענען פארן — האָט געטענהט פיער — מען שלאָגט זיך
סײ ווי ניט. מען האַלט אונדז דאָ ווי אַ רײזיקע דעקאָראַציע פאַר אַ מלחמה
אַפּערע. איך וועל כאַפּן אַ שמועס מיטן סערושאַנט און אין בײַרדאָ האָב
איך אויך אַ גוטן ברודער.

סוף וואָד האָט מען געמאַלדן זשאַקן, אז ער זאָל זיך צוגרייטן
צום פּאַרן אין עטלעכע טעג אַרום אַף אורלױב. פיער האָט זיך שטאַרק
געפּרייט:

— אה, וועסט אַ הוליע טאָן עטלעכע טעג! ווייסט, אין פּאַרזי
אַטעמט אַ מענטש נאָר אַנדערש ווי אין דער גאַנצער וועלט! באַנאַכט איז
די שטאַט אויסגעלאָשן און פּאַרמונטלט, אָבער הינטער די פּאַרהאַנגען און
לאַדנס גייט דאָס לעבן ווייטער. פּאַרזי זעט אויס אַצינד ווי אַ שיינע פּרוי
אין אַ דורכזיכטיקן, טונקעלן שלײער, וואָס פּאַרשטאַרקט נאָך איר רײזי.
דאָן האָט ער אים געגעבן עטלעכע אַדרעסן פון פּאַליטישע חברים
און אים אָנגעזאָגט, ער זאָל למען השם אַרײַנגיין צו זײ:

— דאָ זײַנען מיר אָפּגערײסן פון דער וועלט! אפּשר גרייט מען
דאָרט צו די רעוואָלוציע און מיר וועלן זי פּאַרשלאָפּן...

ביז שפּעט זײַנען זײ געזעסן אין אַ קלײנעם קאַפּע פון דאָרף און
פיער האָט אים איבערגעגעבן פּאַרשידענע ענינים צו דערלײדיקן. צום סוף
האָט ער זיך דערמאָנט, אז ער קען מיטגעבן אַ בריוו צו זשערמענען:
— זי זיצט אַליין אין שטוב. אַ סאָלדאַטס אַ ווייב מוז זיך היטן
פאַר בײַזע צינגער. און ס'איז ניט גוט זי זאָל פּאַרלאַנגווייליקט ווערן.
וועסט זי אַ ביסל אַרויספירן: אין קינאַ, אין אַ קאַפּע-הויז, אין קאַבאַרעט
אפּשר. פּאַר דיר האָב איך ניט קיין מורא.

— אַ קשיא אַף אַ מעשה?! — האָט זשאַק באַשטעלט נאָך אַ קאָ-
ניאַק.

— אודאי, זי איז אַ יונגע ציג און לעבט שוין כמעט אַ האַלב יאָר
אַן אַ מאַן. טאָמער בין איך געווען עטלעכע מאָל אַף אורלױב, איז עס דאָך
נאָרנישט מיט נישט. אָבער דו ביסט אַ גוטער חבר און איך האָב פאַר
דיר ניט קיין מורא.

זשאַק האָט לאַנג ניט געקענט אײַנשלאָפּן. צו וואָס מוז אים פיער
מיטגעבן אַ בריוו? ער האָט שוין פון לאַנג געקענט באַקומען אַן אורלױב
אין שטאַט און האָט עס אָפּגעלייגט פון טאָג צו טאָג, ווייל ער האָט מורא
געשאַט, אז נלייך פון וואָקזאַל וועט ער גיין צו זשערמענען. איצט איז זי

דאָרט אַלײן! — פירן זי אין קינאַ, אין אַ קאכאַרעט? — און נאָכדעם וועט ער זי באַגלייטן אַהיים דורך די פינצטערע גאַסן און זיי וועלן שטיין בלייבן באַ איר טויער און ניט קענען זיך שיידן. און אויבן וועט וואַרטן דאָס ליידיקע צימער. זי געדענקט נאָך אַלי, אפילו די פאַפיראַסן, וואָס זיי האָבן צוזאַמען גערויכערט!

שפעט נאָך אַ האַלבער נאַכט האָט ער פאַרויכערט אַ בלאַנדן פאַר פיראַס, פון די וואָס זשערמען האָט צוגעשיקט, האָט זיך עטוואָס אויפֿ געזעצט און זיך אַרומגעקוקט. אַה אַ בעטל, דאַנעבן, האָט פיער רואיס געשלאָפֿן. ער האָט אים אַ וויילע באַטראַכט, דאַן האָט ער אָפּגעווענדעט די אויגן און געוואָרפֿן אַ בליק איבערן באַראַס. אַה צענדליקער שטרויזעס האָבן זיך געווייסט האַלב־אָפּגעדעקטע קערפּערס פון שלאָפּנדיקע סאָלדאַטן. אין צימער איז געווען דושנע. מידע פון די שווערע איכונגען, די בייכער אָנגעפילט מיט די פעטע מאַכלים פון קעסל, האָט דער עולם געשנאָרכט: אייניקע האָבן געכראַפּעט אַרויסלאָזנדיק די קערוישן, ווי די באַסן, די אַנדערע — דין, אונטערפּייפּנדיק מיט דער נאָז. די קולות האָבן זיך צו זאַמענגעמישט אין דער שווערער לופט פון צימער און זיך געהערט ווי אַ סאָפּען פון אַ שווערער מאַשין.

ער האָט אויסגעלאָשן דעם פאַפיראַס און זיך אַראָפּגעלאָזן אַפּן שטרויזאַק. פאַר די אויגן איז אים ווידער געשטאַנען דאָס מיידל. איר בילד איז לאַנגזאַם צעשוואַומען געוואָרן.

אין עטלעכע שעה אַרום האָט מען זיי אויפּגעוועקט און געהייסן זיך גרייטן אין וועג. די דייטשן האָבן זיך אַריינגעריסן אין בעלגיע און באַמ־ באַרדירט די האַלענדישע שטעט. אַלע אורלויבן זיינען אָפּגעשטעלט געוואָרן.

קיין פאַרזי איז זשאַס געקומען אין אַ חודש אַרום און ניט אַה אור־ לויב, נאָר ווי איינער פון די מיליאָנען אַנטלויפּנדיקע פּראַנצווזישע סאָל־ דאַטן, וואָס האָבן זיך צוריקגעצויגן פון צפון, איבערלאָזנדיק הונדערטער טויזנטער געפאַנגענע אין די הענט פון די דייטשן. ס'איז געווען אַ חודש פון כּסדרדיקע ריקצונגן. זשאַס האָט זיך דערמאַנט אָן שפּאַניע. אויך דאָרט איז מען געגאַנגען אַה צוריק, עס האָט אָבער געדויערט צוויי מיט אַ האַלבען יאָר און יעדער מעטער ערד איז פאַרטיידיקט געוואָרן.

שוין ציענדיק צום פּראַנט, צו דער בעלגישער גרענעץ, האָבן זיי אָנהי געטראָפּן מחנות אַנטלויפּנדיקע. די ידיעות האָבן אָנגעוואָרפֿן אַ פּחד; די

אויפגען פארוואנדלען די שלאכט־פעלדער אין א גיהנום, מענטשלעכע נערוון קענען ניט אויסהאלטן דעם געיאָמער פון די סירענען, וואָס ווערן אראָפגעלאָזן מיט די באַמבעס, די טאַנקען פון שונא און מחנות פאראַשור מיסטן דערשיינען אין הינטערלאַנד, צעשמערן די פאַרבינדונגען, איבער־פאלן די רעזערוון און איעדער, וואָס שטעלט אַ ווידערשטאַנד, פאַלט אַרײַן אין געפאַנגענשאַפט.

וואָס אַ טאָג האָבן זיך מער פאַרשפּרייט די ידיעות וועגן דער פינפֿ־טער קאַלומנע. באַלד האָט מען גערעדט וועגן געהיימע וואַפן — שטראַלן פון טויט און ענלעכע — און עדי ראייה האָבן באַהויפטעט, אַז די דייטשן באַנוצן אַפילו ניט קיין בענזין: זיי ניסן אַרײַן פשוטן וואַסער אין די מאַ־שינען און דאָס וואַסער באַוועגט די מאַטאָרן.

זשאַקס רעגײַמענט האָט עטלעכע מאָל פאַרנומען פּאָזיציעס אין בערג אָדער באַ אַ טײַך און זיך געשלאָגן צוויי דריי מעת־לעת. דאָן האָט מען זיך דערוואַסט, אַז די דייטשן זײַנען שוין פון הינטן און עס איז אַרויס־געגעבן געוואָרן דער באַפעל:

— זיך צוריקציען אַף נייע פּאָזיציעס!

פון אַלע רעגײַמענטן האָט מען דערציילט דאָס זעלבע און ס'איז שווער געווען צו דערגײַן, וואו די דייטשן האָבן אײַגנטלעך דורכגעבראַכן, כדי צו דערשיינען פון הינטן. דער מוט איז געפאַלן. פון אַלע זייטן האָט מען געהערט די זעלבע טענות:

— זייערע טאַנקען נייען פאַרויס און מיר מוזן קעמפן מיט די ביקסן! — פאַרוואָס מאַרשירן אונדזערע טאַנקען ניט אין זייער הינטער־לאַנד? — וואו זײַנען אונדזערע אויפגענען? — וואו זײַנען די ענגלענדער? מען האָט דערציילט וועגן הונדערטער שפּאַנגל־נייע פּראַנצוזישע אויפֿ־גען, וואָס זײַנען געשטאַנען אין די האַנגאַרן הינטער דער ליניע און זײַנען קיין איין מאָל ניט אַרויסגעפלוין אין שלאַכט, ביז דער פּײַנט האָט זיי פאַרנומען. די מאַנאַנען האָבן געשאָסן אַף דרייסיק קילאָמעטער, אינדער־צײַט ווען די דייטשן זײַנען שוין געשטאַנען אונטער דער נאָז. די שטימונג, אַז די מלחמה איז פאַרלוירן, האָט זיך אויסגעשפּרייט ווי אַ פּײַער. עס האָט געהײסן: זאָל זיך ראַטעווען ווער עס קען!...

אַ זעכציק קילאָמעטער פון פאַרײַז איז אַ קליינע אָפּטיילונג פון רעגײַמענט איבערגעלאָזן געוואָרן באַ אַ בריק, וואָס האָט געפירט איבער אַ קאַנאַל. די אָפּצירן האָבן אָנגעזאָגט, אַז ווען די דייטשן וועלן זײַן גאַר נאָנט, זאָל מען אויפּרייסן די בריק מיט דינאַמיט. זיי גופא האָבן זיך

ארוינגעזעצט אין די קליינע, געשווינדע אויטאס און זיינען פארשוואונדן
אפן וועג קיין פאריז. די סאלדאטן האבן זיך געלאזן נאך זיי, ווער אה
קאמפאנען און ווער צופוס.

די איבערגעבליבענע האבן א גאנצן טאג געווארט. פון דער אנדער
זייט קאנאל האט זיך געצויגן אן אומיפהערלעכער שטראם פון סאלדאטן,
פליטים, קאנאנען, אויטאמיטראיעזן און פויערים אין פערדוואנגס. צו-
מארגנס פארטאג האבן זיי אויפגעריסן די בריק און זיך געלאזן לויפן. דער
הויפט-שאסיי איז כסדר באמבארדירט געווארן פון דער לופט און זיי
זיינען אראפ אה זייטיקע וועגן, און זיך געשלעפט דורך תבואה פעלדער,
דערפלעך און וואלדיגענטן. פיער האט געהאט א קראנטע פוס און איז
געבליבן הינטערשטעליק. זשאק האט זיך געשלעפט לעבן אים. זיי האבן
געשוויצט אונטער דער משא פון זייערע ביססן און דיסע מאנטלען. בא-
נאכט האבן זיי זיך געלייגט אפרוען אפן גראז פון א וואלד. אין דער ווייט
האבן געדונערט קאנאנען. מען האט געהערט דאס כארכלען פון טאנקען,
וואס האט זיך כסדר דערנענטערט. זשאק איז געווארן אומגעוולדיק. פלוצ-
לונג האט פיער געזאגט:

— ניי, איך וועל בלייבן.

— זיי זיינען שוין אבער נאך נאנט.

— כאפט עס דער טייוול! וואס קען זיין? — זיי וועלן מיך נעמען

געפאנגען. איך האב מער ניט קיין כוח! און די מלחמה איז סיי ווי פאר-
שפילט.

— און דערנאך?

— דערנאך וועט קומען די רעוואלוציע. דאן וועט מען זיך אנדערש

שלאגן!

זשאק האט זיך אויפגעהויבן, פארלייגט די ביסס אה דער פלייצע

און אויסגעשמרעקט די האנט.

— אפשר בלייבסטו מיט מיר? צו וואס זאלסטו לויפן?

זשאק איז א וויילע שטיין געבליבן, האט פארויכערט א פאפיראס

און באהאלטן דעם פונקענדיקן שפיץ אין דער פויסט:

— און מיך וועלן זיי ביו דעמאלט דערשיסן! איך בין דאך א ייד!

פיער האט אים נאכגעשריען, ער זאל ניט פארנעסן ארויפגיין צו

זשערקענען און זי גרויסן.

פינפטער קאפיטל

אין די פארזעך פארשטעט האט מען געגראבן טראנשייען. דורך אלע גאסן האבן געשטראמט מידע סאלדאטן מיט פארואשטע פנימער. אין אלע עקן האבן זיך געשלאסן געשעפטן און מענטשן מיט קלימקעס און וואליזעס. האבן זיך געאיילט צו די באנען. אין דער מיליטערישער שטאט־קאמאנדע האט מען זשאקן ניט געגעבן קיין קלארע אָנווייזונגען, וואָס ער זאָל טאָן. ער איז געפאָרן צו זשערמענען און נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַרומגעדרייט אַ לאַנגע וויילע אַרום הויז, איז ער אַרויפגעשטיגן צו איר צימער. די טיר איז געווען געשלאָסן. אַראָפּגייענדיק האָט אים די פּאַרטיערין געזאָגט, אַז זשערמען האָט שוין נעכטן פּאַרלאָזן די שטאַט. ער איז געפאָרן צו די עלטערן. אין די מייסטן פענצטער פון הויז זיי נען די לאַדנס געווען געשלאָסן. די פּאַרטיערין איז אַרויסגעלאָפּן: — מײן גאָט — האָט זי געזאָגט — וואָס פון פּראַנקרייך איז גע- וואָרן!

זי האָט אים דערציילט, אַז מיט דריי טעג צוריק זיינען די עלטערן מיט דער שוועסטער אָפּגעפּאַרן אין די ברעטאָן. דערנאָך האָט זי אים געגעבן דעם שליסל צו דער דירה.

אַ מידער און פּאַרצווייפּלטער האָט ער, ניט אויסטוענדיק די מלכּו- שים, זיך אַ וואָרף געטאָן אַף אַ בעט און איז איינגעשלאָפּן. נאָך אַ האַל- בער נאַכט האָט ער אָנגעשטעלט די ראַדיאָ. די מיליטערישע מאַכט האָט געמאַלדן, אַז פּאַריז איז דערקלערט אַלס אַן אָפּענע שטאַט און וועט זיך ניט פּאַרטיידיקן. אלע מענער, צווישן זיבעצן און פּופּציק יאָר, ווערן אויפ- געפּאַדערט צו פּאַרלאָזן די שטאַט און גיין צו פּוס אין דער פּראָווינץ, וואו די פּאַרטיידיקונג וועט אָרגאַניזירט ווערן.

צומאָרגנס איז ער אַראָפּ אין גאַס. די שטאָט איז געלעגן איינגעהילט אין אַ שוואַרצן נעפל און מען האָט קוים געזען די שפיצן פון די נאָנטע געביידעס. דער וואַלקן פון סאַזשע איז געווען אזוי געדיכט, אז אלע פאַר-
ריווער האָבן געהאַט דיקע שוואַרצע פלעקן אַף די פנימער. אַ רויטע זון איז געשטאַנען הויך אין הימל. מענטשן זיינען אַרומגעלאָפֿן צערודערטע, ווי מען וואַלט געשטאַנען ערב דעם לעצטן יום-הרין. תחילת האָט מען געד-
זאָגט, אז דאָס האָט מען איינגעהילט די שטאָט אין אַ סינסטלעכן וואַלקן, כדי זי צו שיצן קעגן פיינטלעכע אַוויאָנען. אָבער באַלד האָט מען זיך דערוואוסט, אז דער שוואַרצער, געדיכטער רויך טראָגט זיך און קומט פון די ברענענדיקע נאַפֿטרעזערוואַארן פון רואַן. די אָפֿטרעטנדיקע אַר-
מיי האָט זיי אָנגעצונדן און זיי פלאַקערן שוין זינט אַ מעתלעך.

די באַוועגונג אין גאַס איז שיטערער געוואָרן. דאָ און דאָרט איז דורכגעלאָפֿן אַ פאַרשפּעטיקטער אויטאָ מיט מאַטראַצן און בעטגעוואַנט אַפֿן דאָך. נאָך אַרום אויסטערלייך-וואַקסאַל האָט געהערשט אַ שטאַרקע באַוועגונג: אַ גרויסער עולם איז דאָרט געלעגן זינט עטלעכע מעתלעך, אויסגעצויגן אַף קלימקעס און פעק אינמיטן די גאַסן, כדי צו פאַרכאַפֿן אַ פלאַץ אין אַ צוג. אָבער די באַנען זיינען מער ניט געגאַנגען און די מאַסע האָט זיך געלאָזן צופּוס צום „פאַרט ד'אַרלעאַן“, פון וואַנען דער שאַסיי האָט געפירט צום דרום.

ער איז געגאַנגען אַהיים, נעמען זיין מאַנטל. די רייכע קוואַרטאַלן זיינען געלעגן ווי אויסגעשטאַרבן. די איינוואוינער זיינען שוין לאַנג אַוועק קיין באַרדאָ אָדער ביאַריץ. מען האָט ניט אָנגעזען קיין לעבעדיקן נפש אין גאַס. איבער די אונטערערדישע לופט-שוץ טונעלן, וואָס מען האָט דאָ אָנהויב מלחמה געגראָבן, האָט לוסטיק געגרינט אַ געדיכטער גראָז. אין שטוב האָט ער גענומען זיין שינעל און איז אַריין אין זיין צי-
מער. זיין בליק איז געפאלן אַף די פּאַליצעס ביכער פון זיין ביבליאָטעס. וועט ער זיי נאָך אַמאָל זען? די נאַציש וועלן זיי אלע פאַרברענען! די פּילאָזאָפֿן און די ראַמאַניסטן, און די דענקער. עס וועט קיין זכר ניט בלייבן פון די אלע געדאַנקען!

ווער איז שולדיק? — אפשר זיינען אויך די-אָ ביכער שולדיק? זיי האָבן ניט געלערנט, אז דער מענטש איז געבאָרן געוואָרן צום שטאַרבן ווי אַ העלד אַף די שלאַכט-פעלדער. זיי האָבן ניט אַריינגעשפּריצט אין די אָדערן דעם אָפּיום פון מאַסן-פּסיכאָז און ניט פאַרטושט די מוחות מיט אַ באַרבאַרישער מיסטיק. זיי האָבן געלערנט צו זיין קריטיש. זיי האָבן

געלערנט זיך צו באציען סקעפטיש צו יעדן גלויבן און אבערגלויבן. זיי האָבן געלערנט צו דענקען אומבאָגרענעצט פריי אפילו ווען די דאָזיקע פרייהייט שוואַכט אָפּ די פעיקייט צו פאַרטיידיקן די פרייהייט. אין דער מלחמה איז אפשר נויטיק אַ גרויסע דאָזע פון מיסטיק און בלינדן גלויבן?.. מיטן אונטערגרונט־באַן איז ער געפאָרן ביז פאַרט־ד'אַרלעאַן און פון דאָרט זיך געלאָזן צופוס. אפשר וועט מען אויפשטעלן אַ נייע ליניע אַף דער לואַר! — האָט ער געקלערט. תחילת איז ער געגאַנגען שנעל, דער עולם אָפּן שאַסיי איז געווען אַ שיטערער. אָבער באַלד איז די מאַסע גע־דיכטער געוואָרן און ער האָט געמוזט שפּרייזן טריט באַ טריט.

באַלד האָבן זיך צוזאַמענגעקנוילט אין איין שטראָם פּוסיגער און כּל־ערליי טראַנספּאָרט־מיטלען. מען האָט געזען די נייעסטע רענאָ־אויטאָ־מאָבילן, וואָס האָבן זיך געשלעפט לעבן פאַרזשוווערטע קינדער־וועגלעך, וועלכע מען האָט אַראָפּגעשלעפט פון בוידעמס. פאַרקויפער פון גרינסן אַף די גאַסן האָבן איצט געשטופט זייערע צוויי־דעדער פּלאַטפּאָרמעס, אַף וועלכע זיי האָבן אָנגעלאָרן זייערע בעבעכעס. אַ גרויער זקן האָט געשפּאַנט לאַנגזאַם און געטראָגן אין זיינע אַרעמס דריי פּלעשער שאַמפּאַניער. פּווי־ערטעס האָבן געטראָגן פאַר די פּיס צוזאַמענגעבונדענע קוואַקענדיקע היר־נער. יונגע חברה אַף ראָווערן זיינען אָנגעפאָרן פון הינטן מיט אימפעט און, אַריינגיסנדיק זיך אין דער געדיכטער מאַסע, האָבן זיי געמוזט אַראָפּ־שטייגן און גיין צופּוס. נעגער האָבן קונציק געהאַלטן גרויסע וואַליועס אַף די קעפּ אָדער זיי פאַרהאַנגען אַף שטאַנגען איבער די פּלייצעס. מוטערס זיינען שטיון געבליבן אינעדרימיט און געקאַרמעט די קינדערלעך, וואָס זיי האָבן לאַנגזאַם געשטופּט אין די וועגלעך.

פון הינטן זיינען אָנגעלאָפּן אַרמיי־אַפטיילונגען. סאָלאַטן זיינען אַרומגעהאַנגען ווי פּליגן אַף גרויסע, מיליטערישע קאַמפּאַנען. אויטאָ־מיט־ראַיעזן האָבן זיך געיאָגט מיט געקליפער און גערויש. הינטער זיי האָבן זיך מיושב־דיק געקויקלט ריזיקע קאַנאַנען, געשלעפט דורך מאַטאַרן, און געהאַלטן זייערע מוילער געעפנט צום הימל. אין דאָזיקן רומל האָט זיך אַריינגעדרייט אַ פּערד־וואָגן פון אַ פּויער, אַף וועלכן צוויי געבונדענע חזירימלעך האָבן געקוויטשעט מיט קול־קולות. אפילו אַף שיפּן איז מען דאָ, איבערן שוואַרצן שאַסיי, געפאָרן: די אייזערנע לאַדקעס, וואָס זיינען צונעגרייט געוואָרן אַף אויפצובויען פּאַנטאָן־בריקן, זיינען איצט ברייט־לעך געלעגן אַף פּלאַטפּאָרמעס פון קאַמפּאַנען און געווען איבערפּולט מיט כל המינים פּאַסאַזשירן.

פון אלע זייטיקע וועגן און שטעגן זיינען צוגעקומען מענטשן. די מאסע איז אָנגעשוואָלן ווי אַ וואַסער־שטראָם בעתן שמעלצן פון שניי. מען האָט ניט געזען קיין אָנהויב און קיין סוף. די זון האָט געברענט. דער שווייס איז גערונען איבער פנימער און לייבער. אין די דערפער האָבן די איינוואוינער אַרויסגעשטעלט קאלטן וואַסער פאַר די טירן און האָבן טרויעריק געשאַקלט מיט די קעפּ. אין אַ שעה אַרום האָבן זיי גענומען קינד און קייט און זיך אַליין אָנגעשלאָסן אָן לויפנדיקן צוג.

באַלד האָט מען גאַרנישט באַקומען צום עסן. די פאַרגענגער האָבן אַרומגעגריזשעט די געגנט, ווי אַ היישעריק, וואָס באַפאַלט אַ גרינעם פעלד. דער צוג איז שוין געגאַנגען טעג־גאַנצע און ווען זשאַק איז אַרויס פון פאַרן, האָט זיין שפיץ שוין דערגרייכט די ברעגן פון מיטלענדישן ים. עס האָבן געשפּאַנט קינד און קייט: די אינטערנאַציאָנאַלע באַהעמע פון מאַנפאַרנאַס און פּוילישע קוילנגרעבער פון צפון־פּראַנקרייך, שפּאַנישע פּליטיים, וואָס האָבן דאָ ניט לאַנג מיטגעמאַכט דעם ריקצוג פון קאַ־טאַלאַניע און מנישקעס אין שוואַרצע קליידער, וואָס האָבן ביז איצט ניט אַרויסגעשטעקט די נאַז אויסער די מויערן פון קלויסטער; אַמבולאַנסן האָבן עוואַקואירט די קראַנקע פון די שפיטאַלן; משפּחות האָבן מיטגע־פירט זייערע פאַראַליזירטע קרובים. מען איז געלאָפּן ווי פאַר אַ מכול אָדער פאַר אַן אַנקומענדיקער פעסט, וואָס איז אומברחמנותדיק און בלינד, וואָס קען ניט אונטערשיידן צווישן אַלט און יונג, צווישן מאַן און פרוי. זשאַק האָט געוואַלט קומען וואָס גיבער קיין אַרלעאַן. ער האָט גע־האַפּט, אַז דאָרט, אַף דעם טייך לואַר, וואָס שניידט דורך דאָס לאַנד פון מזרח צו מערב, וועלן זיך פאַרזאַמלען די אַנטלאָפּענע אַרמיען און אויפ־שטעלן אַ נייעם פּראָנט. עטלעכע מאָל האָט ער אַרויפגעקלעמערט אַף מי־ליטערישע קאַמפּאַנען און געפאַרן אַ שטיקל. אָבער די אויטאָס האָבן זיך באַוועגט לאַנגזאַמער ווי די פּוסנייער. זיי האָבן ניט געקענט זיך מאַכן קיין־זעגן אין מענטשן־שטראָם, וואָס האָט פאַרפלייצט דעם שאַסיי, אינ־דערצייט וואָס צופּוס האָט מען געקענט גיין באַם ראַנד וועג אָדער אין די גראַבנס. מאַמענטנווייז איז די גאַנצע קאַראַוואַנע שטיין געבליבן: ער־געזי וואו, הונדערט קילאָמעטער ווייטער, איז אַ וואָגן קאַליע געוואָרן און פאַרשטאַפּט דעם דורכגאַנג.

עס האָבן זיך באַוווּזן אויַאַנען. זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזן נידעריק און אַ שוועב געמאַן לענגוים דעם שאַסיי, קנאַלנדיק מיט זייערע מיט־ראַיעזן. דאָן איז דער עולם געשפּרונגען פון די וואָגנס, זיך געוואָרפן אין

די גראָבנס אָדער געלאָפן אין די פעלדער. דערנאָך האָט מען אַרויפגענומען די פאַרוואַנדעטע אָף אַ פאַרבייפאַרנדיקן אויטאָ און די טויטע זיינען געטראָגן געוואָרן אין אַ נאָנטן פּאַלוואַרק. קיינער האָט ניט געשאָסן אָף די אַנפליענדיקע אוויאָנען און אַ פאַרצווייפלענדיקע מוטלאַזיקייט האָט אַרומגעכאַפט דעם עולם:

— וואו זיינען אונדזערע אוויאָנען? — האָט געפרעגט די צי-וויליסטן.

— אפן פראַנט האָט מען קיין פראַנצוויזישן אוויאָן פאַר די אויגן ניט אָנגעזען! — האָבן געענטפערט די סאָלדאַטן.

און דער צוג איז ווייטער געגאַנגען זיין וועג. ער איז געפלאָסן באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ, צווישן וועלדער און פעלדער. דאָס אויג האָט זיך צוגעוואוינט צו די טויזנטער פּנימער. עס האָט זיך געדאַכט, אַז מען שפּאַנט אזוי זינט שטענדיק און מען וועט קיינמאָל ניט שטיין בלייבן. דער מענטש-שטראָם האָט זיך צוזאַמענגעגאַסן מיט דער לאַנדשאַפט, ווי אַ טייך שמעלצט זיך צוזאַמען מיט די בערג, טאָלן און געוויקסן צווישן וועלכע ער פליסט, און ווערט אַ טייל פון דער נאַטור-פּאַנאָראַמע.

ס'איז צוגעפאלן די נאַכט. דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן לייגן שלאָפן. די גליקעכע האָבן געפונען פלעצער אין די פּויערשע הייזער, וואָס זיינען געשטאַנען באַם וועג. די אַנדערע האָבן זיך געלאָזן צו די סטאַגעס תּבואה, וואָס זיינען געשטאַנען אין די פעלדער, און געגראָבן נאָרעס, וואָס זאָלן שיצן פון רעגן און פון דער קעלט פון דער נאַכט. אין אַ סך סטאַגעס זיינען שוין געווען פאַרטיקע נאָרעס: שוין נעכטן און אייערנעכטן האָבן דאָרט וואַנדערער גענעכטיקט.

ערשט אָף איבערמאַרגן איז זשאַס געקומען קיין אַרלעאַן. די פּאַר-שטעט זיינען געווען פּוסט. קיין צוגן קיין דרום זיינען אויך פון דאַנען ניט געגאַנגען. דער לעצטער באַן איז אין יענעם פאַרטאָג באַמבאַרדירט געוואָרן. די מיליטערישע מאַכט, די פּאָליציי, די מלוכהשע אַמטן האָבן געהאַלטן אין עוואַקואירן זיך און געוואָרפן אין איילעניש פעק מיט דאָ-קומענטן אין געשלאָסענע אויטאָס. אַ בעטלער, וואָס איז געזעסן אינמיטן מאַרק און געטרונקען וויין פון אַ ליטער-פּלאַש, צובייסנדיק פון אַ גרויסן, טרוקענעם ברויט, האָט געוויזן זשאַסן דעם וועג צו דער בריק. אָף דער אַנ-דער זייט האָט אַ שאַסיי געפירט צום דרום.

נענטער צום בריק איז די באַוועגונג געווען אַ געדיכטערע. פון אַלע הייזער האָבן אַרויסגעשטראָמט מענטשן מיט קלימקעס און קינדער באַ-

די הענט. די שטאָט האָט דאָ אויסגעזען ווי פּאַריז מיט צוויי טעג צוריק. די דייטשן זיינען געשטאַנען אזוי נאָנט צו דער שטאָט ווי דעמאָלט פּאַר פּאַריז. באַם טייך איז געווען אַ געדראַנג. אַיעדער האָט זיך געאַיילט אַרײַ- בערצוכאַפּן אַף דער אַנדער זייט אַיידער די בריקן וועלן צעשטערט ווערן. פּלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ באַקאַנטער גערויש פּון מאַטאַרן. ס'איז געוואָרן אַ געלאָף. פּאַמיליעס האָבן זיך פּאַרלירן און קינדער האָבן גע- וויינט. באַלד האָט מען דערזען עטלעכע שוואַרצע פּונקטן, וואָס האָבן זיך געדרייט אין אַ קרייז אין בלויען רוים. זיי זיינען אַלץ נענטער געוואָרן און זשאַק האָט געקענט אונטערשיידן די גרויסע האַקנקרייזן אַף די עקן און פּליגלען. אַ שטימע האָט געשריען:

— וואַרפט זיך אַף דער ערד!... אַף דער ערד!...

ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו דער ערד און זיך צוגעטוילעט צו אַ וואַנט פּון אַ הויז. אַרום איז דער טראַטואַר געווען באַלייגט מיט מענטשן, וואָס האָבן זיך געדריקט צום באַדן, די קעפּ באַהאַלטנדיק צווישן די אַרעמס, כּדי ניט צו זען דעם אַנקומענדיקן טויט. די אויגאָנען האָבן אָנגע- פּילט די לופט מיט אַ בייזן ברומען. די מיטראַיעזן האָבן אַרויסגעלאָזט לאַנגע, אייליקע לענטעס קנאַלן, ווי עס וואָלט גערענגט מיט טרוקענע אַר- בעס. פּלוצלונג האָבן אָפּגעהילכט עטלעכע אויפּרייסן און די ערד אַרום האָט אַ ציטער געטאָן. לעבן זשאַקן האָט אַ פּרוי צוגעדעקט מיט איר קער- פּער אַ קליין קינד און פּאַרצווייפּלט איבערגעהזרט:

— מיר זיינען פּאַרלאָרן! פּאַרלאָרן!...

אַן אַלטימשקע האָט געקניט און געשעפטשעט אַ תּפּילה. איר ציי- טערנדיקע שטימע איז איבערגעריסן געוואָרן דורך אַ טראַסקעריי, וואָס האָט זיך געצויגן בהדרגהדיק, מיט קורצע פּויעס. דאַנעבן איז אַ גרויסע געביידע געשפּאַלטן געוואָרן דורך אַ באַמבע און די איינפּאַלנדיקע ווענט האָבן זיך צוזאַמענגעשאָטן און איינגעהילט די גאַס אין אַ שטייגנדיקן וואָלקן שטויב. ניט ווייט האָבן זיך געהויבן רויטע צונגען פּון אַ ברענענ- דיקן הויז.

דאָס ברומען פּון די מאַטאַרן האָט זיך דערווייטערט. זשאַק האָט זיך אויפּגעשטעלט און באַטראַכט דעם עולם, וואָס האָט זיך ניט געטרויט אויפּצהויבן. באַ דער וואַנט האָט ער דערזען אַ פיגור פּון אַ פּרוי, וואָס איז אים פּאַרנעקומען באַקאַנט. מיט אַ קלאַפּנדיקן האַרץ האָט ער זיך דערנענטערט צו איר. זי האָט ווי דערפּילט זיין בליק און זיך אומגעדרויט. אין אַ וויילע אַרום איז זי אים געפּאַלן מיט אַ געוויינן אַפּן אַפּן האַלדן.

זעקסטער קאפיטל

ס'איז געווען זשערמען. זשאק האָט ניט געוואוסט, צי זי וויינט אפן חורבן פון פראנקרייך, צי ווייל זי האָט פארלאָרן איר משפחה אין וועג, אָדער ווייל זי האָט זיך געפרייט אים צו טרעפן. ער האָט זי אָנגענו- מען כאַ דער האַנט און אַ צי געטאָן נאָך זיך:
— קום!

זיי זיינען צוגעלאָפן צו דער בריק און דערזען, אַז זי איז אויפגע- ריסן. דער שטראָם האָט פאַרשלאָנגען און פאַרדעקט די שטיינער און אייזן- בעטאָן. זשערמען איז געבליבן שטיין פאַרגליווערט. ער האָט ניט אָפגע- לאָזט איר האַנט:

— קום! — האָט ער אָנגעוויזן אַף אַ צווייטער בריק אין דער ווייט, וואָס האָט אויסגעזען צו זיין גאַנץ.

זי איז געווען אויסגעשעפט און מוטלאָז. זשאק האָט זי געמוזט שלעפּן כמעט מיט געוואָלד. ער איז געלאָפן שנעל, וויסנדיק, אַז די אוויאָ- נען וועלן באַלד ווידער קומען, כדי אָפצושניידן דעם ריקצוג פון דער אַר- מיי. אפן וועג האָט ער איר צוגעוואָרפן אָפגעריסענע, טרייסט-ווערטער:
— באַלד... אַף דער אַנדער זייט וועלן מיר זיך אָפרוען.

זיי זיינען געלאָפן צווישן ברענענדיקע הייזער און געמוזט מאַכן אומ- וועגן, כדי אויסצומיידן חורבות און רויכערנדיקע באַלקנס, וואָס האָבן פאַרלייגט די גאַסן. מען האָט געהערט קרעכצן פון פאַרוואַנדעטע, וואָס האָבן זיך אַרויסגעריסן פון צווישן די רואינען. כאַ דער צווייטער בריק האָט געהערשט אַ כהלה. זשאק האָט זיך געמאַכט אַ וועג צווישן עולם, האַלטנדיק זשערמענס האַנט אין זיינער, כדי זי ניט צו פאַרלירן. דער ווילן צו קומען אַף דער אַנדער זייט האָט אים איצט געשטויסן מער ווי פריער. אין דער הויפט-גאַס פון דעם אַנדערן ברעג, אָפגערוקט פון טיך,

זיינען די קאפע-הייזער געשטאנען אָפֿן. זיי האָבן געטרונקען אַ לימאָנאַד,
געקויפט פּאַפּיראַסן און זיך געלאָזן גיין ווייטער. ווען זיי זיינען אַרויס
פון די דרוםדיקע פּאַרשטעט, האָבן ווידער אָפּגעהילכט אויפרייסן. זשערי
מען האָט אויפגעציטערט.

— ס'איז נאָרנישט! — האָט זשאַק זי געטרייסט — ס'איז אין
שטאָט, באַ די בריקן!

איצט האָבן זיי געשפּאַנט דורך אַ וואַלד. עס האָבן זיך געוואָרפֿן אין
די אויגן די אַרלעאַנער תּושבֿים, וואָס האָבן אָקאַרשט פּאַרלאָזן זייערע
הייזער. זיי האָבן זיך געצויגן ווי אַ פּאַרביקער פּאַדים דורכן פּאַרשטויבטן,
גרויען וועג. גוטגעקליידעטע, בעלי-הביתישע פּרויען און געצוואַנגענע
פּריילנס זיינען געגאַנגען אין דער באַגלייטונג פון יונגע דינסט-מיידלעך,
וואָס האָבן געטראָגן קאַשיקעס מיט שפּיזן אין די הענט. זיי האָבן זיך
באַלד אויסגעצויגן אונטער ביימער פון וואַלד און געקערעכצט, אַז זיי האָבן
מער קיין כּוח ניט. אַ פּאַר קילאָמעטער ווייטער האָבן זיי אויסגעזען פּאַר-
הושכּט און זיך פּאַרשמאַלצן אין דער מאַסע. זשאַק מיט זשערמענען האָבן
זיך געלייגט אָפֿן גראָז. ער האָט איר דערציילט וועגן פּיערן. זי האָט כּמעט
ניט צוגעהערט. — פּיער? פּאַריז?... דאָס אַלץ האָט אויסגעזען ווי אַ וויי-
טע, פּאַרגעסענע וועלט, וואָס האָט עקזיסטירט אַמאָל-אַמאָל. פּיר טעג איז
זי שוין געווען אונטערוועגס, מיטגעשלעפט מיטן שטראָם. נעכטן האָט זי
פּאַרלוירן איר פּאַמיליע, ווען זיי זיינען דורכגעגאַנגען אַ שטעטל און
אַוויאַנען האָבן באַמבאַרדירט די גאַסן. איצט האָט זי געהאַט זשאַקן און זי
האָט זיך געפּילט געשיצט. זי איז לאַנגזאַם געקומען צו זיך און לינגדיק
אין שאָטן פון וואַלד, האָט זי אַ גלעט געטאַן דאָס גרינע, צאַרטע גראַז
און אירע אויגן האָבן געשמייכלט.

פּאַרנאַכט זיינען זיי אַרויסגעגאַנגען פון וואַלד און געשפּאַנט אָפֿן
שאַסיי צווישן פעלדער. ס'האָט אָנגעהויבן ווערן טונקל. זשערמענען האָבן
וויי געטאַן די פּיס. דער הימל איז פּאַרצויגן געוואָרן מיט כּמאַרעס און
די לופּט איז געווען אָנגעלאָרן ווי פּאַר אַ שטורעם. דער עולם פון שאַסיי
האָט זיך פּאַרקערעוועט צו די פעלדער, כּדי צו זוכן אַ נאַכט לעגער און
אַ שוין. נאָר די אויטאָס האָבן שווער-סאָפּענדיק זיך לאַנגזאַם געלימטשט
פּאַרויס.

זשאַק האָט זיך אַרומגעקוקט. ניט ווייט, אין פעלד זיינען געשטאַ-
נען עטלעכע סטאַגעס תּבּואה, צו וועלכע עס האָט געפּירט אַ שמאַל שטעגל.
— מע'ט זיך לייגן אָפרוען? — האָט ער געפּרעגט.

זי האָט עס שוין פון לאַנג געוואָלט. אָבער זינט זי האָט אים געד
טראָפן, האָט זי זיך אינגאַנצן אָפגעגעבן אין זיין רשות און דעריבער גאָר
נישט געזאָגט. מיט פרייד האָט זי איצט אָנגענומען זיין פאָרשלאַג.

באָ די סטאַגעס זיינען שוין געלעגן גרופקעס מענטשן. אייניקע האָבן
אַרויסגעשלעפט פּעק שטרוי פון באַרג און געבויט דעכלעך איבער די אויס-
געגראַבענע גאַרעס. אַנדערע האָבן געגעסן. אַלע פּנימער זיינען געווען מיד,
שמוציק פון שווייס, פאַרשוואַרצט און אָפגעברענט פון דער הייסער זון,
וואָס האָט געברענט אַ גאַנצן טאָג.

זשאַק האָט אויסגעשפּרייט זיין מאַנטל און געהויסן זשערמענען
זיך לייגן. אַליין האָט ער זיך אַ נעם געטאָן מייסטערעווען אין סטאַג אַ לאַך
אַף באַנאַכט. די וואָלקנס אָפן הימל זיינען געדיכטער געוואָרן. עס האָט
געשמעקט מיט אַ גאַנטן אויסברוך. זשאַק האָט זיך געאייילט. פון מינוט
צו מינוט האָט ער געוואָרפן אַ בליק אָפן מיידל. זי איז געלעגן מיט גע-
שלאָסענע אויגן און געדרימלט.

איבערן שטעגל, פון שאַסיי, זיינען אָנגעקומען צוויי מיידלעך באָ-
גלייט פון צוויי סאָלדאַטן. זיי האָבן באַטראַכט דעם סטאַג און, ניט געד
פינענדיק דאָרט קיין פּלאַץ, האָבן זיי זיך געריכטעט צום שכנותדיקן, קלע-
נערן בערגל תּבואה. זשאַק האָט שוין געהאַט געענדיקט זיין גאָרע און, ניט
וועלנדיק וועקן זשערמענען, האָט ער דערווייל באַטראַכט די נייגעקומענע.
די מיידלעך האָבן אויסגעזען צו קומען פון אַרלעאַן. זייערע פּנימער
זיינען געווען פּריש, די קליידער ריין און די האָר פאַרקאַמט אין אַרדענונג.
זיי זיינען זיך געווען ענלעך ווי שוועסטער. די עלטערע, פון אַ יאָר עטלעך
כע און צוואַנציק, איז געווען שטאַרק צוגעפאַרכט. זי האָט געהאַט אַ פולן.
רייפן קערפּער און געשפּאַנט גאַנט לעבן יונגן סאָלדאַט, וואָס האָט געד
טראָגן איר וואַלזקע. ער איז איר נאָכגעגאַנגען ווי אַ שאַטן און מאַמענט-
ווייז האָבן זיי זיך באַרירט אין גאַנג.

די צווייטע איז געווען יינגער, פון אַ יאָר זיבעצן. איר קערפּער איז
געווען דין און שלאַנק. זי האָט געוואָרפן צעשראַקענע בליקן אַף איר
שוועסטער, וואָס האָט זיך איצט געלאָזן נעמען אונטערן אָרעם פון איר
צופעליק געטראָפּענעם באַגלייטער. מיד, מיט אַ בליענער שווערקייט אין
די פּיס, האָט יענע פאַרוואָרפן דעם קאַפּ און זיך אָנגעשפּאַרט אָפן יונגן
סאָלדאַט, וואָס האָט זי געדריקט צו זיך. די יונגע האָט אַראָפּגעלאָזן דעם
קאַפּ און געשפּרייזט פאַרטראַכטערהייט פאַרויס, ווינגדיק לייכט איר
שמאַלן, קוים פאַרונדיקטן גוף. דערווייטערנדיק זיך, האָט זי אין דער דע-

מערונג אויסגעזען ווי א יונגער ציפרום, וואָס שאַקלט זיך אין ווינט, אין ציטער פאַר אַן אַנקומענדיקן שטורעם.

דער סאָלדאַט וואָס איז געגאַנגען הינטער איר איז געווען נידעריק און ברייטפלייציק. ער האָט אויסגעזען עלטער ווי דער אַנדערער. זיין פנים, אונטערן שמאַלענעם העלם, איז געווען פול מיט קנייטשן און באַ-וואַסן מיט געדיכטע, שוואַרצע האָר. אויסער דעם רוקזאַק און דער ביסס האָט ער אויך געטראָגן אין דער האַנט אַ קליין האַנט-קאָפּערל. זיין אָנגע-שטרענגטער בליק האָט נאָכגעפּאָלגט די באַוועגונגען פון דעם יונגן מיידל. ער האָט געשפּאַנט אַ שריט הינטער איר, האָט זיך ניט דערנענטערט און ניט דערווייטערט, און מעסטנדיק די דיסטאַנץ צווישן זיי, האָט ער זיך באַוועגט פּאַרזיכטיק, ווי אַרום אַ גלעזערנער, צעברעכלעכער כלי. אַלע פיר זיינען באַלד פאַרשוואַונדן הינטערן בערגל תבואה.

אונטערן הימל האָט דער ווינט געיאָגט די שוואַרצע, פאַרזאַמלטע כמאַרעס. לענגוים דעם שאַסיי האָבן די ביימער זיך געשאַקלט און גע-רוישט. צווישן זיי, איבער די זיגזאַגן פון וועג, האָט ווי אַן אומענדלעך לאַנגע שלאַנג געפּוּזעט די קאַראַוואַנע און געכאַרכלט מיט אירע טויוונטער מאַטאַרן, ווי אַ פאַרוואַנדעטע, נוססדיקע חיה. אַ דונער האָט אַ הילך געטאָן אין דער ווייט און זיך צעשאַטן אין רויס. ברענענדיקע זיגזאַגן פון אַ בלייז האָבן דורכגעשניטן די האַרזיאָנטן. זשערמען האָט זיך אַ הויב געטאָן און וואַרפנדיק אַ צעשראַקענעם בליק אַרום, האָט זי אויסגעשריען:
— מען שיסט?

דערזעענדיק זשאַקן האָט זי אויסגעשטרעקט צו אים די האַנט.

— נין, עס דונערט!

זי האָט זיך אויפגעהויבן און אויסווישנדיק די אויגן האָט זי ערשט קלאָר באַמערקט, אַז ער שטייט איינגעבויגן איבער איר. זי האָט אַ שמייכל געטאָן.

עס האָבן אַ שפּריץ געטאָן עטלעכע דינע טראָפּנס רעגן. דער אַרומי-קער עולם איז פאַרקראַכן אין די נאָרעס פון סטאַג און שוויינגנדיק זיך איינגעגראָבן וואָס טיפּער אין שטרוי. זשאַק האָט אַ גראַבל געטאָן אין רוקזאַק:

— מירן עפעס נעמען אין מויל אַריין און זיך צודעקן מיטן שטרוי

איידער ער ווערט נאַס. ביסט הונגעריק?

— זינט איך האָב פאַרלאָזן פאַרזי האָב איך נאָך ניט געגעסן צו

זאַט!

איבערן שטעגל, וואָס האָט אַהערצו געפירט פון שאַסיי, האָט זיך אַצינד געצויגן אַ ריי מענטשן. אַלע הויפּן אַרום זיינען שוין געווען באַ-לייגט, אין נאַקעטן פעלד האָט מען ניט געקענט איבערנעכטיקן צוליבן אָנקומענדיקן שטורעם און די פאַרשפּעטיקטע, וואָס האָבן מאַרשירט ביז איצט, כדי אַרײַנצוכאַפּן נאָך עטלעכע קילאָמעטער, האָבן אין איילעניש געזוכט אַ געלעגער. צום סטאַג איז צוגענאַנגען אַ מיטליעריקע פּרוי, וואָס האָט נאָכגעשלעפט צוויי קליינע קינדער באַ די הענט. זי האָט אויסגעזען צווי אַ פּויערטע. דאָס יינגערע קינד האָט זיך געקראַצט, געריבן די אויגן און געוויינט. דאָס עלטערע האָט געפרעגט:

— מאמע, ווען וועלן מיר טרעפן דעם טאטן?

די פּרוי האָט געמאַכט אַ קרייז אַרום סטאַג און זעענדיק, אַז ער איז פאַרנומען אַרום און אַרום, איז זי שטיין געבליבן, דער קאַפּ פאַריסן צום שוואַרצן, פאַרכמאַרעטן הימל און האָט איבערגעחזרט מיט צער און פאַר-צווייפלונג:

— מיין גאָט! מיין גאָט! ... מיין גאָט!..

זשאַק מיט זשערמענען זיינען שוין געזעסן באַם שוועל פון זייער הייל און געגעסן פון אַ פּושקע פלייש-קאָנסערוון אָן ברויט. זשאַק האָט געוואָרפן אַ בליק אַף דער נאָרע, וואָס ער האָט מיט אַזויפיל מי אויסגע-סטראַיעט, דאָן אַף די קינדער, וואָס האָבן זיך געטוליעט צו דער מאַמעס קלייד, און אין נעדאַנס איז אים אויפגעטויכט דאָס בילד „גלות“, וואָס זיינע עלטערן האָבן מיטגעפירט פון זייער היים, אין פּוילן, און וואָס איז אין זיין קינדהייט נאָך געהאַנגען אין זייער שלאָף-צימער. טרערן האָבן אים אַ שטיק געטאָן אין האַלדז. ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו ריידן רואיק:

— קריכט אַרײַן, מאַדאַם, מיר וועלן גיין צום אַנדערן סטאַג!

— אַ דאַנס יונגערמאַן! — האָט געזאָגט די פּרוי. אַ טיפּע דאַנק-באַרקייט האָט אַרויסגעשטראַלט פון אירע אויגן און זיך געבראַכן אין די דיקע טרערן, וואָס זיינען אין זיי געשטאַנען.

אויך באַם צווייטן סטאַג זיינען כמעט אַלע פּלעצער געווען פאַרנר-מען. נאָר בשכינות פון די צוויי סאָלדאַטן איז נאָך פאַרבליבן אַ פּרייער פאַס שטרוי. דער יונגער סאָלדאַט האָט באַטראַכט דער אָנקומענדיקער זשערמען און אַ וואונט געטאָן צו זשאַקן מיט אַן אויג, ווי איינער זאָגט:

— זי איז גאַרנישט שלעכט!

זשאַק האָט זיך גלייך גענומען אַרויסשלעפּן הויפּנס שטרוי פון באַרג,

לאַזנדיק דינע ווענטלעך פון ביידע זייטן. די סאַלדאַטן האָבן געהאַלטן
באַם פאַרענדיקן זייער מאָלצייט. דער יינגערער איז געזעסן האַרט לעבן
דער עלטערער שוועסטער, אזוי אַז זי איז האַלב געלעגן, אָנגעשפּאַרט אַף
זיין שווי, אַף וועלכן ער האָט געהאַלטן אויך אַן אָפּענע פּושקע פּלייש-
קאַנסערוון. זיי האָבן אַרומגעזוכט מיט די הענט אין דער גרויסער, בלע-
כענער שאַכטל און געשטרעקט אַרויסגעפּישטע שטיקעך אין מויל. פון
זייערע פינגער און איבער זייערע מאָרדעס איז אַראָפּגערונען דאָס פּלי-
סיקע פעטס. ווען זייערע פינגער האָבן זיך געטראָפּן באַם שפּיזן די שפּיזן,
האָבן זיי זיך אָנגעקוקט און געשמייכלט. דער מאַן האָט עפעס גערעדט
מיט אַ פּולן מויל און די פּרוי האָט דאָן הילכוי און פּריילעך געלאַכט.

די יינגערע שוועסטער איז געזעסן אָפּגערוקט פון איר באַגלייטער.
ער האָט איר דערלאָנגט שטיקלעך פּלייש אַף ברויט און זי כסדר אויפגע-
מונטערט:

— עס, עס! דער וועג איז נאָך זייער אַ לאַנגער און מען מוז אָנ-
זאַמלען כוח.

ער האָט אויסגעטאַן זיין העלם. זיין צעאָקערטער פנים, איינגעראַמט
אין אַ שטעכעדיקער, שוואַרצער באָרד און באַשמירט מיט דיטשקעלעך
פאַרטריקנטן שווייס, פון צווישן וועלכע עס האָבן אַרויסגעגליט אויסגע-
ברייטערטע שוואַרצאַפּלען, האָט דערמאַנט זשאַק אַן בילדלעך פון אור-
מענטש אין די וועלדער, ווי זיי זיינען געמאַלט געוואָרן אין שול-ביכער.
דאָס מיידל איז געזעסן מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ און געגעסן
אַן אָפּעטיט. איר שוועסטער מיטן יונגן סאַלדאַט האָבן פאַרענדיקט די
וועטשערע און פאַרקראַכן אין אַן אָפּגערוקטן ווינקל פון דער נאָרע. זיי
האָבן זיך איינגעגראַכן אין שטרוי און באַלד זיינען פון זייער באַהעלטער-
ניש דערנאַנגען די פּריילעכע שטימע פון מאַן, וואָס איז באַגלייט געוואָרן,
ווי מיט אַן עכאָ, דורך אַן אָפּגעריסענעם קאַסקאַרן געלעכטער פון יונגן
ווייב.

די טראָפּנס רעגן זיינען דיקער און געדיכטער געוואָרן. דער ווינט
האָט געשמייסן דעם נאַסן געוועב אין פנים אַריין. זשאַק און זשערמען
האָבן צוגעביסן אַף גיך און זיינען פאַרקראַכן אין זייער באַהעלטעניש.
נאָר דאָס יונגע מיידל איז שטיין געבליבן אין פעלד. דער ווינט האָט
געריסן איר קלייד און צעשוּיבערט די האָר פון איר קאָפּ. באַלד האָט זיך
דער דינער זומער-שטאַף צוגעקלעפט צו אירע פיס און לענדן, און איר
געשטעל האָט אויסגעזען שלאַנקער. ס'איז געוואָרן פינצטער און מען האָט

קוים געזען איר סילועט, וואָס האָט זיך געצייכנט ווי אַ יונגער ציפרוס
איבער אַ פאַרעגנטן דרויסן. דער עלטערער סאַלדאַט האָט געשפּאַנט צום
סטאַג און איז שטיין געבליבן, ניט קענענדיק זיך אַנטשליסן אַרײַנצוקריכן.
מיטאַמאַל האָט די עלטערע שוועסטער אַ רוף געטאָן:

— אַנעט, אַנעט, גײ, לײג זיך!.. וועסט זיך פאַרקילן!

מיט קווענקלענדיקע שריט איז דאָס מיידל צוגעגאַנגען צום שטרוי-
באַרג און זיך געלייגט בשכינות פון זשאַקן, אַף דער אַנדער זײט פון דעם
ווענטל.

זשאַק האָט צוגעדעקט זשערמענען מיט זײן מאַנטל. זי האָט זיך

אײנגענירערט ווי אַ קעצל:

— ס'איז נאָך ניט קאַלט!

— אָבער די נעכט זײנען קאַלטע. באַזונדערס די פאַרטאַגן!

איבערן מאַנטל האָט ער אַרויפגעשאַרט אַ הויכן אויפן שטרוי, אונ-
טער וועלכן זי איז אינגאַנצן פאַרזונקען געוואָרן.

— כ'האַב כלל־ ניט געוואוסט, אַז שטרוי וואַרעמט אזוי גוט.

איר קול איז דערגאַנגען פון אַ טיפעניש. איר קול איז געווען פול
מיט וואַרעמקײט.

— כ'האַב עם אין די לעצטע פּאָר יאָר אָפט אויספרובירט.

אַ ווײלע שפעטער האָט ער געפרעגט:

— ס'איז דיר גוט?

— זײער! לעבן דיר איז מיר שטענדיק גוט! — האָט זי גערעדט

נאָך שטילער.

אינדרױסן האָט זיך אָפגעריסן דער שטורעם, וואָס האָט זיך געהאַט
אַנגעזאַמלט אין די לעצטע, הײסע טעג. די וועלט איז פאַרזונקען געוואָרן
אין דער געדיכטער שוואַרצקײט פון דער נאַכט. ווײט און ברייט האָט
מען ניט געזען קײן פייערל. קײן אײן שטערנדל האָט ניט אַרויסגעשײנט
פון הינטער די וואַלקנס. אין דער ווײט האָבן אָפגעהילכט הימל-שפּאַלטנ-
דיקע קנאַלן פון דונערן. דער רעגן האָט געפאַטשט אין שטרוי און די נאַסע
לופט האָט אַרײנגעשטראָמט אין די נאָרעס. צווישן אײן דונער און צווייטן
האָט מען געהערט דעם גערויש פון די מאַטאַרן, וואָס האָבן זיך לאַנגזאַם
גערוקט פאַרויס.

זשאַק האָט געפולט זשערמענס נאַנטקײט, הגם דער הויפן שטרוי
האָט צווישן זײ געשאַפן אַ מחיצה. ער האָט צוגעמאַכט די אויגן, אָבער ניט

געקענט איינשלאָפן. ער האָט אַ קלער געטאָן וועגן פּיערו, מיט וועלכן ער האָט זיך ערשט מיט אַ וואָך צוריק געהאַט געזעגנט. — ניין! — האָט ער באַשלאָסן — באַלד וועט קומען דער שלאָף. נאָך אזאַ מאַרש, אין אזאַ שטורעם, שלאָפט מען גיך איין.

ער איז אָבער געבליבן וואָך. פון דער שכינותדיקער נאָרע זיינען דערגאַנגען אַ פּליסטערן פון ליבע און אַ גערויש פון זיך ראַנגלענדיקע קערפּערס. ער האָט אָנגעשפּיצט די אויערן און אויפגעכאַפט דעם מיני-דעסטן שאָרף. ער האָט כמעט מיטגעלעבט אַלץ, וואָס עס קומט דאָרט פאַר. ביסלעכווייז האָט ער אונטערשידן די שטימען און באַוועגונגען.

דאָס אָפּגערוקטע פאַרל האָט אַלץ געפּליסטערט און מאַמענטנווייז אויפגעשריען. דער יונגער סאָלדאַט האָט שוין איצט גערופן דאָס מיידל באַם נאָמען: „פּאַלעט, מיין ליבע!“ זי האָט זיך באַקלאָגט, אַז דאָס שטרוי איז שטעכעדיק. ער האָט עפעס געענטפּערט זייער שטיל, דאָס מיידל האָט זיך צעלאַכט און איר לאַכן האָט אָפּגעהילכט ווי אַ לוסטיס הירושען.

דאַנעבן האָט דער שטרוי געקנאַטערט אונטער די קערפּערס, וואָס האָבן זיך געראַנגלט, תּחילת שטיל און דאַן אַלץ קלאָרער און קלאָרער. דאָס יונגע מיידל האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון די הענט פון באַוואַקסענעם מאַן. זיינע הענט האָבן זי אַרומגעזוכט אין דער פינצטער. זי האָט זיך געשאַרט אַלץ גענטערט צו זשאַסן ווי זוכנדיק הילף. מיטאַמאָל האָט זי אויסגערופן:

— ניין, ניין, ניין!..

איר שטימע האָט געקלונגען בעטנדיק און הכּנעהדיק. אָבער דער מאַן האָט ניט נאָכגעגעבן. צו נאָנט האָט ער זי געהאַלטן אין זיינע אַרעמס, אַז ער זאָל קענען עמפּינדן נאָך עפעס אַנדערש ווי זיין אייגענעם פאַרלאַנג. ער האָט געפּילט צווישן זיינע פינגער איר צאַרטע, וואַרעמע הויט און ער האָט געשעפּט פּולע נאָזלעכער פון ריח פון אירע האָר. העכער אַ האַלב יאָר איז ער געווען פון דערהיים און זיין איינציגער פאַרגעניגן איז פון צייט צו צייט באַשטאַנען מיט אויסגעמאַטערטע אַרמיי-פּרויען. אַ חודש צייט איז ער טאַג-טעגלעך געשטאַנען דעם טויט קעגניבער און די לעצטע צען טעג איז ער געלאָפּן אַ פאַרשוויצטער אין דער הייסער זון און זיך קיין איינמאָל ניט אַרומגעוואַשן ווי געהעריק. דאָס מיידל לעבן אים האָט געשמעקט נאָך היימישער ריינקייט, נאָך ציכטיקע ליילעכער און נאָך אַ לייכטן פאַרפּוס פון אַ שלאָף-צימער פון אַ בירגערלעכן הויז. ער איז צו געפאַלן צו איר ווי עס פּאַלט צו אַ דורשטיקער צו אַ קוואַל, נאָך אַ לאַנגן

מארש אין דער טריקעניש — קיין שום כוח וועט אים ניט אפרייסן פון
טרינקען, ביז ער וועט ניט שטילן זיין דורשט.
דאס מיידל האָט ווידער אויפגעשריען, דאָסמאָל מיט פאַרצווייפלונג
אין קול:

— נײַן! דאָס ניט, דאָס ניט!...

זי האָט אַ שלאָג געטאָן מיטן קאָפּ אין שטרוי־הויפּן, וואָס האָט זי
אָפּגעטיילט פון זשאָסן. אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז זי שטרעקט אויס
אַ האַנט נאָך הילף. ער האָט זיך אונטערגעהויבן פון זיין געלעגער: טאָר
ער דאָ פּסקענען און אָפּזאָגן איינעם פון די צוויי זיין רעכט? ... דער סאָל-
דאָט האָט אַ כּורטשע געטאָן ביז, ווי אַ הונט, וועלכֿן מען כאַפט אַוועק
אַ פעטן ביין פון אונטער דער נאָז. דאָן האָט ער זיך אויסגעדרײט צו
זיין יינגערן חבר מיט אַ טענה, הַלמאי יענער האָט צוגענומען פאַר זיך
דעם בעסערן חלק פון זייער בשותפותדיקן פאַנג.
ווידער איז אים די עלטערע שוועסטער געקומען צו הילף. זי האָט
געמוסט דער אומדערפאַרענער אַנעמן:

— זיי ניט קיין נאַר, אַנעמ!... היינט מעג מען אַלץ... היינט...

אַ הילכֿן פון אַ דונער האָט איבערגעריסן אירע ווערטער. אַ שײן
פון אַ בליץ האָט איין סעקונדע אַ בליאַסק געטאָן ביז אין די נאָרעס אַרײַן.
אַנעט האָט זיך צוזאַמענגעקורטשעט אַ דערשראָקענע. אפשר האָט זי איצט
געזוכט וועלכע ניט איז מענטשלעכע נאָנטקײט, וואָס זאָל זי שיצן קעגן
דער אויפגעברויזטער נאַטור. דער מאַן האָט אָן אויפהער איבערגעחזרט,
טעמפּ און זינלאָז: „היינט מעג מען אַלץ, מעג מען אַלץ!...“ דאָס מיידל
האָט נאָך איינמאָל אויפגעשריען שאַרף, מיט אומפאַרשטענדלעכע, אָפּגע-
ריסענע זילבן, ווי אין אַ שטאַרקן ווייטיק. דערנאָך איז זי פאַרזאַנגען אין
אַ שטילן געיאַמער, אָנגעפילט מיט יאוש פון נאָך אַלעמען.

איצט האָט דער יינגערער סאָלדאַט געשאַלטן, זוכנדיק דאָס פּלעשל
ראָם, וואָס ער האָט געהאַט צוגעגרייט צוקאָפּנס און וואָס איז אינצווישן
פאַרזונקען אַגן באַרג שטרוי. סוף כל סוף האָט ער עס דערטאַפט. די מע-
נער האָבן געצויגן רוישיק פון העלדול און נאָכדעם אויפגעאַטעמט טיף.
די עלטערע שוועסטער האָט אויך געזופּט. איר געלעכטער איז געוואָרן
רוישיקער און פאַרשכורט. זי האָט זיך געקושט מיט ביידע מענער און גע-
טרייסט איר שוועסטער, אַז קיין גרויס אומגליק איז איר ניט געשען און
אַז פריער אָדער שפעטער פאַסירט עס מיט יעטוועדער אָנשטענדיקער
פּרוי. די מענער האָבן דאָן פאַרויכערט פאַפּיראַסן און ווען די האַלב-

שכורע מיידל האָט אויסגעדריקט איר שרעק פאַר אַ שריפה, האָבן זיי איר פאַרזיכערט, אַז עס וועט נאַרנישט געשען און אַז עס אַרט זיי ניט, אויב די גאַנצע וועלט וועט אַצינד אַוועקגיין מיט רויד און מיט פּויער...

אינדרויסן האָט זיך דער שטורעם געלייגט. נאָר פאַראיינצלטע דור גערן האָבן ניט נאָכגעגעבן און האָבן עקשנותדיק אויסגעלאָרן זייער רוגז מיט קוליקולות. די צוויי פּאַרלעך דאַנעבן זיינען איינגעשלאָפן. אין מאָ- נאַטאַנעס זומען פון פּאַלנדיקן רעגן האָט זיך אַריינגעמישט דאָס שווערע כראָפּען פון באַוואַקסענעם סאַלדאַט. דאָס יונגע מיידל האָט זיך אָפּט באַוועגט און קורץ אויפגעשריען אין שלאָף.

איצט האָט מען קלאָרער געהערט דאָס כאַרכלען פון די מאַטאַרן אין צוג, וואָס האָט זיך אַלץ באַוועגט פאַרויס, דאָ ניט ווייט. איבערן נאַסן, גליטשיקן שאַסיי, האָבן זיך די אויטאָס גערוקט, פאַרזיכטיק, און לאַנג- זאַם, אין דער פינצטערער נאַכט אַרײן, מורא האַבנדיק אַ לייכט צו טאָן מיט זייערע לאַמטערנעס. אַף די קאַמיאָנען האָבן זיך מענטשן געטוליעט אונטער די נאַסע פּלאַכטעס און האַלב געדרימלט שטייענדיקערהייט. די וואַגנס האָבן זיך פאַרפּלאַנטערט, האָבן זיך אָפּט פאַרהאַלטן און מען האָט געהערט אויפגערגענטע, שילטנדיקע קולות, וואָס האָבן איבערגעשריען דעם רעגן. אַ האַגער האָט זיך צעהירזשעט, דערשמעקנדיק דעם ריח פון אַ קליאַטשע, וואָס איז געשטאַנען אין אַ וואַרעמען שטאַל באַם ראַנד וועג. ער האָט זיך אַ ריס געטאָן אין אַ זייט, האָט זיך אויפגעהויבן אַף די הינד- טערשטע פיס און ניט געוואָלט זיך רירן פון אָרט. פאַרשטעלנדיק די ברייט פון שאַסיי, האָט ער פאַרהאַלטן די גאַנצע קאַראַוואַנע אַף אַ לענג פון צענדליקער קילאָמעטער.

באַ די סטאַגעס האָט דער גערויש פון צוג זיך אַצינד אָנגעהערט ווי דאָס ברומען פון ים-כּוואַליעס, וואָס קלאַפן רעגלמעסיק אָן אַ ברעג. ער האָט באַגלייט, ווי אַן איינטאָניקע מוזיק, די לאַנגע סטענגע פון בילדער, וואָס האָט זיך געדרייט אין זשאַקס מוח — בילדער פון מיליאָנען פּנימער, וואָס האָבן אין משך פון טעג געשווינדלט פאַר זיינע אויגן איבער בערג און טאָלן, און האָבן איצט אויטאָמאַטיש זיך איבערגעחזרט אין זיין פּאַר- שטעלונג. באַלד האָט זיך דאָרט אַריינגעמישט דער ריקצוג פון קאַטאַלאַד- ניץ, פאַרביי די פירעניען-בערג און די פּליטיס-מחנות, וואָס זיינען גע- לאָפן פון האַלאַנד און בעלגיע. צווישן זיי האָט זיך אַריינגעפּלאַנטערט דאָס קליינע בילדל „גלות“, וואָס איז אין זיין קינדהייט, געהאַנגען אין שלאָף-צימער פון זיינע עלטערן, און האָט אים דאַן שטאַרק באַאיינדרוקט.

ער האָט געהאַלטן באַם איינשלאָפּן. פּלוצלונג האָט ער אויפגעצוי-
טערט ווי ער וואָלט אַראָפּגעשליידערט געוואָרן פון אַ הויכעניש אין אַ
תּהום. אַ לאַנגע סעקונדע איז ער געזונקען אין טיפענישן. איצט האָבן
קינדערשע פּאַרשטעלונגען אויסגעטויכט אין זיין מוח: אַ מכול פּאַרפלייצט
די וועלט און אַלע לעבעדיקע זעלן אַנטלויפן אין בהלה... אַ שריפה אין
אורוואַלד. כּוואַליעס רויך און פייערצונגען ציען זיך פּאַרויס, כאַפּן אַרום
ביימער און גראָז. פּאַרנט אַנטלויפן צוזאַמענגעמישט מאַלפעס און טיגערו,ן
שלאַנגען און הירשן. אַ באַוואַקסענער אורמענטש טרעפט אין דער בהלה
אַ יונגע טאַכטער, וואָס האָט זיך פּאַרבלאַנדזשעט, און האָט פּאַרלאָרן
איר משפּחה. ער פּאַרוואַרפט זי איבער די אַקסלען און ראַטעווענדיק זיך
פון וואַלד, שלעפט ער זי אין אַ הייל און מאַכט זי פאַר זיין ווייב.

דאַנעבן רירט זיך לייכט זשערמען. ער ווערט וואַכער. וועלן זיי
אַמאָל אויפהערן, די קאַטאַסטראַפּעס?... די שטערן-זעער האָבן געוואָלט
געפינען אַ צוזאַמענהאַנג צווישן דער באַוועגונג פון פּלאַנעטן, נאַטור-קאַ-
טאַסטראַפּעס און מענטשלעכן גורל. היינט זוכט די פּאַליטיק אַ תּרופּה. זי
פּרובירט פּאַרויסזען און וויל פּאַרמירן קאַטאַסטראַפּעס. איז זי אַ מאַ-
דערנע אַסטראַלאָגיע?

זשערמען באַוועגט זיך שטאַרקער. זי פּרעגט שטייל:

— דו שלאָפּסט, זשאַק?

— ניין.

— דער שטורעם לאָזט מיך ניט איינשלאָפּן ווי געהעריק. און עס

איז מיר קאַלט!

ער גראַבלט אין שטרוי און ציט אַרויף דעם שיניעל, וואָס האָט זיך
אַראָפּגעשאַרט פון איר. זיינע פינגער באַרירן איר קערפּער. זי זוכט זיי,
גלעט זיינע הענט, דריקט זיי צו זיך און לאָזט זיי ניט אָפּ.

— ביסט אַזאַ גוטער, זשאַק!

זייערע קערפּערס דערנעטערן זיך דורך דעם ווייכן הויפּן תּבואה,
וואָס צעשיידט זיי ניט מער. זיינע הענט אַנטבלויזן אירע בויגעוודיקע
גלידער, איר גוף איז הייס און דורשטיק, ווי די אַנגעגלימע ערד פאַרן רעגן.

— ס'איז דיר ניט קאַלט אַזוי? מיינע הענט זיינע ווי איין!

— ניין, ניין! ס'איז מיר גוט אַזוי!... קום!

ער פּאַלט צו מיט די לייפּן צו איר לייב. אַ שאַרפּער, געזאַלצענער
ריח פון שווייס דערלאַנגט אים אַ שלאַג אין קאַפּ און פּאַרשיכורט אים,
ווי אַ לאַנגגעווירטער, שטאַרקער געטראַנק. זיי לייגן טיף פּאַרזונקען אין

אָקאַרשט־געשניטענע, שמעקנדיקע זאַנגען. זי איז איבערפּולט מיט דער־
וואַרטונג, און נאָכגיביק ווי אַ רייפּע זאַנג אין סוף זומער.

— דער שטרוי איז שטעכעדיק!

— ס'איז גאַרנישט! ס'איז גאַרנישט!

זי רויקט זיך אין זיינע אָרעמס. ער פילט זי אינגאַנצן, אין זיך, ווי
די אויפגייענדיקע פרייד און דעם קראַמפהאַפטן ווייטיק, וואָס שטייגן
אין אים.

— ביסט מיינער זשאַק, מיינער! איך האָב שטענדיק געוואַרט אַז

דיר און דו ביסט ניט געקומען! איצט ביסטו פאַראַן!... איצט — דו !

זי שלאָפט אין די ערשטע, איינגעטוליעט אין אים. ער בלייבט נאָך
אַ וויילע וואָך. דער שטורעם האָט אינגאַנצן אויפגעהערט. עס רעגנט אויך
ניט מער. די דורכגעוואַשענע לופט איז ריין און קיל. עס שמעקט מיט
גראַז, מיט וואַלד און פריש געשניטענע פּעלדער. זשאַק בויגט זיך לייכט
איבער איר און זאַפט אין דעם וואַרעמען, קלאַרן הויך פון איר אָטעם.

צומאָרגנס האָט ער זיך אויפגעכאַפט זייער פרי און פאַרזיכטיק,
כדי ניט אויפצוועקן זשערמענען, איז ער אַרויס אין דרויסן און זיך
אויסגעגלייכט די גילדער. פון די סטאַגעס האָבן מענטשן געצויגן צום
שאַסיי. אַנדערע האָבן זיך געריבן די אויגן מיט שמוציקע פויסטן און
ארויסגעקליבן די שטרויעלעך, וואָס האָט זיך איינגעגעסן אין די האָר און
אין די מלבושים. זשערמען איז געשלאָפן אַן איינגעקורטשעטע, מיט אַ
צעפענטן מויל. אַ העלע וואַרעמע זון איז אויפגעגאַנגען אין מזרח און פון
די נאַסע פּעלדער און לאַנגעס האָבן זיך געהויבן וואַלקנדלעך פאַרע. גרינע
וועלדער האָבן באַזוימט אין דער ווייט די בלויע, באַלויכטענע האַריזאָנטן.
די סאָלדאַטן דאַנעבן זיינען שוין ניט געווען. די צוויי שוועסטער
זיינען געשלאָפן אַרומגענומענערהייט. די עלטערע האָט געהאַט אַ פאַר־
שמירטן פנים פון גרויען שוויים און צעקראַכענער פאַרב. די יינגערע האָט
זיך פעסט געקלאַמערט אין אירע אָרעמס. צופוסנס איז, מיטן שנאָבל
אַראָפּ, געלעגן אַ ליידיק פלעשל פון ראָם.

זשאַק איז אוועק אין אַ נאָנטן הויף, וואו מענטשן האָבן געקלעפט
ווי פליגן אַרום אַ ברונעם. ער האָט זיך אַרומגעוואַשן אין אַן אַזיערע און
קוקנדיק אין וואַסער־שפיגל האָט ער קוים דערקענט זיין אייגענעם, כאַ־
וואַסענעם פנים. ער האָט אָנגעשעפט וואַסער און זיך געאיילט אויפצו־
וועקן זשערמענען.

ווידער האָבן זיי געשפּאַנט מיטן צוג. זי איז געגאַנגען לעבן אים אַן

אויסגערומטע און פריילעכע, און האָט זיך ניט געמאַכט קיין זאָרנן. אַצינד
האָט זי זיך פאַרלאָזן, אז ער וועט שוין אַלץ דערליידיקן.
— וואוהין גייען מיר? — האָט זי נאַכלעסיק געפּרעגט.
— איך ווייס ניט. דערווייל גייען מיר קיין וויערזאָן. דאָן וועט מען
ווייטער זען.

— די סאָלדאַטן ווייסן אויך ניט וואוהין זיי גייען?
— יאָ, מיר ווייסן!... אין פאַריז האָט מען געהייסן גיין קיין עטאַמפּ.
אין עטאַמפּ האָט מען געגעבן אַ פּושקע „מאַלפּע“ און געהייסן לויפן קיין
אַרלעאַן. אין אַרלעאַן איז שוין קיינער ניט געווען, וואָס זאָל הייסן. מירן
זען אין וויערזאָן!

— ערגעץ וואו מוז דאָך דער צוג שטיין בלייבן? — האָט זי באַ-
מערקט — איך וואָלט געוואָלט זיך ערגעץ וואו אָפּשטעלן אַ עטלעכע
טעג.

— גוט. באַ דער ערשטער געלעגנהייט וועלן מיר נעמען אַ צימער
און זיך אויסרווען.

אַבער מער ווי אַ קורצע פּויוזעס באַטאָג און אַ נאַכטלעגער אין
פעלד האָבן זיי זיך ניט אָפּגעשטעלט. זשאַק האָט איצט מער ניט געקלערט
וועגן פּיערן. זשערמען איז געווען זיינע מיט לייב און לעבן. באַטאָג האָט
זי, ווי אַ קינד, זיך אָנגעטרויט זיין שוץ, און אין די נעכט האָט זי, ווי אַן
אויסגעהונגערטע פּרוי, אים גערופן מיט אַלע אירע גלידער. יעדן אינ-
דערפרי האָט זי געזאָגט:

— אין נאָנטסטן שטעטל וועלן מיר זוכן אַ צימער און פאַרבלייבן
עטלעכע טעג!

אַבער קומענדיק אין נאָנטסטן שטעטל האָבן זיי געטראָפּן קינד און
קייט אַרויסנייענדיק פון די הייזער מיט פעקלעך אין די הענט. די איינ-
וואוינער האָבן זיך אָנגעשלאָסן אָן צוג און דער צוג איז געוואַקסן ווי
אַ שנייבאַל, וואָס קייקלט זיך איבער אַ פעלד און קלעפט אַ זיך אַלץ
נייע שייכטן.

— פאַרוואָס אַנטלויפן זיי גראַדע ווען מיר קומען? — האָט זיך
געערגערט זשערמען.

— ווייל גראַדע הינטער אונדז קומען די דייטשן. מיר זיינען דער
צייכן פאַר אַנטלויפן!

— און ביז וואוהין?

— אפשר קיין אפריקע... מען זאגט, אז די ארמיי וועט זיך אריי-
בערכאפן קיין אפריקע. וועסט מיטפארן?
— זיכער! אומעטום, וואו דו וועסט פארן.
טיילמאל זיינען זיי געפארן שטיקלעך וועג מיט מיליטערישע קא-
מיאנען. אומעטום האבן די סאלדאטן געטענהט דאס זעלבע:
— קיין איין פראנצויזישער אויגאן איז ניט געווען אפן פראנט!
— זיי האבן אונרו פארקויפט!
פון הינטן זיינען אָנגעלאָפן שנעלע מיטראיעזן-אויטאָס. דאן זיינען
אונטערן הימל דערשינען אויגאנען און אראפגעוואָרפן באַמבעס. די קא-
ראוואַנע איז שטיין געבליבן און דער עולם האָט זיך געוואָרפן אין די
גראַבנס. זשאַק האָט צוגעדעקט זשערמענען מיט זיינע אַרעמס.
— לאָמיר בעסער גיין צופום האָט ער נאָכדעם געזאָגט. מען דאַרף
אויסמירן געדיכטע, מיליטערישע קאָנוואַיען.
איינמאָל, מיטאַג צייט, זיינען זיי אַראָפּ פון הויפט וועג צו אַ דאָרף.
די הייזער זיינען געשטאַנען פאַרשלאָסן און די הויפן פאַריגלט. אין איין
הויף האָבן זיי דערזען צוויי אַלטע פויעריים: דער מאַן, אַן אויסגעמאַגער-
טער, מיט אַ קאַפּ פון אַ סקעלעט און די פרוי — אַ דיקע, האָט קוים גע-
שלעפט אירע פים אונטערן צעפלאַסענעם קערפער.
— מען קען קריגן אַ טרונק? — האָט געפרעגט זשאַק.
— קומט'סט אַריין. מיר קלייבן זיך גראַדע לאָזן אין וועג אַריין.
זי האָט זיי צוגעפירט צו אַ טיפן ברונעם און ס'האָט געדויערט אַ
היפשע ווילע ביז זשאַק האָט אַרויפגעצויגן אַן עמער וואַסער.
— איידקאַלט! — האָט זיך פאַסמאַקעוועט זשערמען. זי האָט אַ
גאַס געטאָן עטלעכע הויפנס וואַסער אַף איר פנים און שטיפעריש באַ-
שפּריצט זשאַקן.
די אַלטע האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ:
— ניט לאַנג נאָך דער חתונה, וואָס?
— יאָ! — האָט פאַרזיכערט זשערמען — אונדזער האָניקי-חודש!
— אזוי יונג און שוין אזויפיל צרות — האָט זיי די אַלטע באַ-
דויערט.
— מיר פראווען אונדזער חתונה-רייזע. אַ קלייניקייט? אַ רייזע
איבער גאַנץ פראַנקרייך!
— פון די קינדער האָבן מיר שוין אַ חודש צייט נאָרנישט גע-

הערט! — האָט דערציילט די אַלטע — צוויי זין אין דער מלחמה. איינער האָט, פונקט ווי איר, חתונה געהאַט אַ חודש פאַרן קריג. זי האָט אונטערגעאייילט דעם אַלטן, וואָס האָט זיך אַרומגעדרייט איבערן הויף:

— נו, מיר זיינען גרייט? — שלעפן דעם פעקל ביינער אף דער עלטער! — האָט יענער געקרעכצט — זיך וואַלגערן אין דער פרעמדס! — האָסט צוגעגרייט וואָסער פאַר די קראַליקעס? — יאָ! — און די קאַטש-קעס? — כ'האָב זיי אַרויסגעלאָזט אַפן סטאַוו! — און די הינער? — כ'האָב זיי געוואָלט אַריינלאָזן אין גאַרטן, וועלן זיי אָבער מאַכן אַ תל פון ביסל גרינס! די קי זיינען אַף דער לאַנקע... נאָר די חזירים — ווער קען דען אָנגרייטן אַף אַ לענגערער צייט עסן פאַר חזירים?!

— מען דאַרף זען פאַרזאָרגן די בהמות פאַרן אוועקגיין! — האָט זיי די אַלטע דערקלערט — ווער ווייסט, אַפּשר וועט מען אינגיבן צוריק-קומען. זיי וועלן עס נאָר ניט כאַפּן קיין מיתה משונה, די דייטשן? אַרויסגייענדיק פון הויף האָט זשערמען פאַרגעשלאָגן:

— לאָמיר אַ ביסל גיין מיט די פעלדער. אַפּן שאַסיי פרעסט מען דעם שטויב און דער צוג שווינדלט פאַר די אויגן. משוגע צו ווערן! זיי האָבן געשפּאַנט מיט געשלענגלטע שטענגלעך צווישן אַרומגע-שניטענע פעלדער. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען צו אַ וואַלד. אַ הייסע זון האָט געברענט הויך אין הימל. זשערמען איז גיך געוואָרן מיד. זיי האָבן זיך אויסגעצויגן אין שאַטן פון אַ בוים. אַרום האָט זיך געגרינט דער וואַלד. אַף די צווייגן האָבן צווייטשענדיק אַרומגעשפרונגען פּויגעלעך. גרילן האָבן זיך דורכגעשמועסט אין צעוואַקסענעם גראָז. אַ שלוהדיקע רואיקייט איז געלעגן פאַרחלשט אין בלויען, צעוואַרעמטן רוים. ווייט אַרום האָט מען ניט אָנגעזען קיין לעבעדיקן נפש און קיין זכר פון מלחמה. זי האָט אַנ-גענומען זיין האַנט:

— וואָלסט דאָ געבליבן מיט מיר, זשאַק?

— יאָ!

— גיב אַ קוק, ס'וואָלט דאָ נאָר ניט איינגעפאַלן, אַז ערגעץ וואו קומט פאַר אַ מלחמה.

זי איז איינגעשלאָפּן האַלטנדיק איר האַנט אין זיינער. אויפּוואַכנ-דיק, האָט זי אַ דערשראָקענע געפרעגט:

— מיר מוזן גיין ווייטער?

זיי זיינען דורכגעגאַנגען אַ סך שטעטלעך און אין ערגעץ ניט גע-

פונען קיין צימער איבערצושלאָפן. די מחנות פליטים האָבן זיך דאָ צע-
נאָסן ווי אַ טייך: די מירע מענטשן זיינען אַראָפּ פון הויפט-שאַסיי און
באַשלאָסן צו בלייבן און אָפּצוואַרטן אין די קליינע שטעטלעך.
פאַר דער גאַנצער צייט האָבן זיי ניט געלייענט קיין צייטונג און
נאָרניט געוואוסט פון די געשעענישן אַף דער וועלט. אין די קאַפּע-הייזער
האַט זיי אַ סאָלדאַט געפרעגט:

— וואוהין גייט איר?

— קיין שאַטאַרו.

— דאָרט זיינען שוין די דייטשן!

— זאָלן מיר אפשר, גיין קיין באָרדאָ?

— אין באָרדאָ זיינען שוין פון לאַנג די דייטשן!

מען האָט ניט געקענט דערניין קיין טאַק און זיי האָבן זיך געלאָזן
אַף דעם תּחילתדיקן וועג, קיין שאַטאַרו.

קומענדיק אין יענער שטאָט, האָבן זיי געהערט, אז פון וואָקזאַל
גייט אָפּ אַ באַן קיין דרום. זיי זיינען אַהינגעלאָפּן. אַף די רעלסן האָט זיך
פאַרמירט אַ צוג פון בהמות-וואַגאַנען. זשאַק מיט זשערמענען זיינען אַרייַ-
געשטיגן אין אַ וואַגאַן. זי האָט זיך אויסגעצויגן אָפּן שטרוי, וואָס איז
דאָרט געלעגן אויסגעשפּרייט און איז אַנדרימלט געוואָרן. באַלד האָט דער
צוג אָנגעהויבן זיך אָנפילן מיט מענטשן — ס'רוב פויערים. זשאַק האָט
צוגעהערט די שמועסן:

— איבערגעלאָזן אלץ אַף הפּקר! די תּבואה האָט מען אַראָפּגע-
פירט. אָבער ווער וועט דרעשן?

— זאָלן בעסער די חזירים פּנרן איידער די דייטשן זאָלן זיי
אויפרעסן!

אַ מיידל פון אַ יאָר אַכצן, מיט אַ קליינעם קינד אַף די הענט, האָט
כסדר איבערגעפרעגט איר מאַמען, צי די סאָלדאַטן לויפן אויך קיין ליי-
מאָזש, וואוהין דער צוג האָט באַדאַרפט אָפּגיין. זי האָט אַלעמען דער-
ציילט, אז איר מאַרסעל איז אין דער אַרמיי און זי האָפט אים דאָרט צו
טרעפן.

מיטאַמאָל איז אַרייַנגעפאַרן אין דער סטאַציע אַ צוג מיט סאָלדאַטן.
באַלד איז געוואָרן אַ טומל און אַ ידיעה איז זיך צענאַנגען פֿון איין עק
וואָקזאַל צום צווייטן:

— שלום! ... מען האָט געמאַכט שלום מיט די דייטשן!

זיבעטער קאפיטל

- געענדיקט דער קריג?
— דערווייל נאָר וואָפּנשטילשטאַנד! אָבער אינגיכן וועט געשלאָסן
ווערן דער שלום.
- פון וואָנען קומט די נייעס?
— וואָס הייסט פון וואָנען? די צייטונגען שרייבן עס!... די סאָל-
דאָטן האָבן געבראַכט די ידיעה.
- איין וויילע דערפילט זשאַק אַ פרייד. געענדיקט! אַ סוף צום קאָש-
מאַר! מען וועט מער ניט לויפן, ניט ליגן אין טראַנשייען, ניט מורא האָבן
פאַר קיין באַמבעס. מען וועט אויפהערן לעבן ווי די חיות אין די נאָרעס!
אָבער באַלד כאַפט אים אַרום אַ פאַרצווייפּלונג: שלום? ... מיט ווע-
מען? ... היטלער וועט דאָך זיכער זיין דער זיגער אין דעם דאָזיקן שלום!
וועט מען טאַקע אויפהערן לעבן ווי די חיות און ווערן צוריק מענטשן?
ער קען זיך איצט ניט פאַרטראַכטן איבער דעם, וואָס וועט קומען
נאָך דעם דאָזיקן שלום. אָבער אין טיפּן יאוש, וואָס פאַרקלעמט זיין האַרצן,
ליגט אַ פאַרגעפיל פון דער וועלט, וואָס וועט געבוירן ווערן פון דאָזיקן
פריידן. זיין פרייד ווערט צערונען און שפורלאָז אויסגעמעקט. ניין, עס קען
ניט זיין, עס קען ניט זיין! — קלערט ער און כאַפט זיך אַראָפּ פון וואַגאַן.
פון דעם צוג, וואָס איז דאָ שטיין געבליבן אַפּן וועג צום דרום,
שטראָמען אַרויס סאָלדאַטן און דערצוילן די נייעס. זשאַק פאַרהאַלט איי-
נעם פון זיי:
- טאַקע וואָפּנשטילשטאַנד?
— אוראיי! פראַנקרייך און ענגלאַנד האָבן פאַרגעלייגט היטלערן
איבערצורייסן די מלחמה. מען שלאָגט זיך מער ניט!
— מען האָט זיך שוין סיי ווי ניט געשלאָגן — מישט זיך אַ צוויי-

טער סאלדאט אריין אין שמועס — אין ברוזש און אין וויערוואָן זיינען
אונדז די ציוויליסטן באַפאלן און מיט כוח געוואָלט צונעמען די ביסן!
— וואָס הייסט? — פרעגט זשאַק פאַרוואַנדערט — פאַרוואָס?
— ווייל זיי האָבן זיך דערקלערט אַלס אָפּענע שטעט, כדי ניט
באַמבארדירט צו ווערן פון די דייטשן. און עץ פי דין טאָרן אין אָפּענע
שטעט זיך ניט געפינען קיין באַוואָפּנטע מיליטער-לייט!

ער שפּייט אויס מיט כעס און רעדט ווייטער:
— הינטישע לעבערס! איך האָב די ביסן ניט אָפּגעגעבן, נישקשה,
זי וועט נאָך צורניץ קומען!

ארום ריידן אַלע וועגן שלום. וויבער פרעגן זיך נאָך, ווען וועט מען
קענען זיך אומקערן קיין פאַריו, קיין ליץ, קיין אַרלעאָן. נאָר געצייילטע
מענטשן גייען ארום מיט ערנסטע, טרויעריקע פּנימער. באַ דער טיר פון
זיין וואַגאָן שטייען צוויי אַרבעטער. מען האָט זיי געהאַט עוואַקואירט
מיט זייער פאַבריק פון פאַריווער געגנט און זיי האָבן פאַרלאָרן די קאַמפּאַ-
נען מיט די מאַשינען אין וועג. אַצינד דרייען זיי געלאָסן פאַפּיראַסן:

— זיי האָבן אונדז גוט פאַרקויפּט, וואָס? — זאָגט איינער.
— ס'איז ניט געענדיקט — ענטפּערט דער צווייטער מיט פאַר-
ביסענער עקשנות אין דער שטימע — איצט וועלן זיי האָבן צו טאָן מיטן
פּאָלק!

זשאַק שטייגט אריין אין פּרוואַגאָן. דער עולם ליגט אָפּן שטרוי
און שמועסט וועגן די געשענישן. קיינער קען ניט גענוי די באַדינגונגען
פון שלום, אָבער כמעט אַלע זאָגן אַרויס זייערע מיינונגען מיט זיכערקייט:
— איטאַליע וועט באַקומען טונים און קאַרטיקע!
— האָסט פאַרגעסן ניצא און די סאַוואַאָ! — באַמערקט אים אַ
צווייטער.

— די פאַרשאַלטענע מאַקאַראַנים! — בייזערט זיך אַ יונגער סאָל-
דאַט — זיי האָבן זיך דאָך אַפילו ניט געשלאָגן!
— און די דייטשן וועלן קריגן עלזאַס און לאַטרינגען — רעכנט
אויס דער ערשטער — און פּוילן, און טשעכאָסלאָוואַקיע... און אונדזערע
קאַלאָניעס אין אַפּריקע...

די פּרויען פירן אַ באַזונדערן שמועס. די יונגע פרוי, מיטן קינד
אָפּן אַרעם, רעדט מיט שמחה:

— איצט וועט מאַרסעל קומען אַהיים!... אויב ער איז אַפילו גע-
פּאַנגען וועלן זיי דאָך אים גלייך באַפּרייען, ניין?

— אויב מיר וועלן זיך גלייך אומקערן אהיים — זאָנט אן אלטע פויערטע צו איר מאן — וועלן נאך די קי זיין לעבעדיק!...

— און די יאפאנער וועלן קריגן אינדאָכינע! — רעכנט אלץ אויס דער ערשטער אָף די פינגער.

— טאטע! — ווענדעט זיך די יונגע פרוי צו אן עלטערן פויער — מאַרסעל וועט נאך קענען קומען צום שניט פון די וויינטרויבן, אמת?

— לאָז אַ וויילע! — שטויסט דער אלטער זי אָפּ — לאָז הערן, וואָס מענטשן ריידן.

— ווייס איך וואָס! — מאַכט די יונגע אַוועק די גאַנצע פּאָליטיק מיט דער האַנט — וואָס גייען מיר אָן אייער אינדאָכינע מיט אַפּריקע...

מיט עלזאַס... מאַרסעל וועט צוריקקומען! — זי ווענדעט זיך צו דער מאַמען — און דו וועסט זען, אַז ס'וועלן זיין היינטיקס יאָר געראַטענע וויינטרויבן. עס זיינען געפאַלן אַ סך רעגנס. די טרויבן וועלן זיין אָנגע-

פילט מיט זאַפט.

— און די ענגלענדער? — אינפאָרמירט זיך דער יונגער סאָלדאַט באַס מאַן, וואָס ווייסט אַלצדינג אַזוי גענוי — נשקשה, באַ זיי וועט מען אויך אָפּשניידן אַ שיינן שטיקל, זיי האָבן זיך נאָך ווייניקער געשלאָגן ווי מיר!

— אורדאי — פאַרזיכערט יענער — די דייטשן וועלן באַ זיי צור נעמען אַלע קאָלאָניעס פון אַפּריקע. און מוסאָליני וועט נעמען עניפטן און פאַלעסטינע...

— זשערמען שלאָפּט אין אַ טונקעלן ווינקל פון וואַנאָן. זשאַק ליגט אָפּן שטרוי און הערט צו די רייד. וועגן פּראַנקרייך ריידן זיי כלל ניט, די אַלע מענטשן. זיי מיינען אורדאי, אַז פּראַנקרייך וועט בלייבן גאַנץ!...

באַס לעצטן זאָץ וועגן פאַלעסטינע, גיט ער זיך פּלוצלונג אַ פרעג:

— און די יידן?

— ער דערמאָנט זיך אָן זיינע עלטערן, ער דערמאָנט זיך דעם גורל פון די יידן אין דייטשלאַנד. ניין, ווי עס זאָל ניט זיין, וועט פאַר די יידן ניט זיין קיין פּלאַץ אין דער דאָזיקער וועלט!

— און די קראָליקעס? — רייסט אַ שטימע איבער זיינע געראַנקען. די פויערטעס ריידן איצט שטיף, כדי ניט דערצאָרענען די מענער, וואָס זיינען אַזוי פאַרטאָן אין הויכע ענינים. איינע זאָנט:

— די חזירים זאָלן באַטש אויסהאַלטן ביז מיר וועלן צוריקקומען!

א שכן האָט צוגעזאָגט האַלטן אַף זיי אָן אויג. אָבער אין לעצטן מאָמענט
איז ער אוראיי אויך אַנטלאָפֿן...

— וואָס מיינט איר, ווען וועט מען קענען זיך אומקערן אַהיים?
די מענער האָבן אָנגעהויבן דיסקוטירן און זייערע אויפגערגעמטע
שטימען האָבן אויפגעוועקט זשערמענען. זי האָט זיך אויפגעזעצט און
פונדערווייטנס אַ פרעג געטאָן:

— מען פֿאַרט נאָך אַלץ ניט, זשאַק?
— ס'איז שלום! — האָט איר געענטפערט די יונגע פרוי מיטן
קינד אָפֿן אַרעם.

זשערמען האָט ניט געוואָלט גלויבן. זשאַק איז צוגעגאַנגען נענטער
צו איר און האָט שטיל געזאָגט:

— ס'איז אמת. די מלחמה האָט זיך געענדיקט!
— אה! — איז זשערמען אויפגעשפרונגען — געענדיקט די
מלחמה!... איצט וועלן מיר פֿאַרן צוריק קיין פֿאַריז! אַף צוריק וועלן
מיר פֿאַרן מיט אַן אמתן צוג און ניט ווי די בהמות. און טאַטע-מאַמע וועלן
צוריק קומען. און פיער וועט צוריק קומען! כ'האָב ניט אויסגעוואָשן די
טעלער פֿאַרן אוועקגיין און פיער וועט זיין ביין, וואָס איך בין אזא שלעכט
טע בעל-הביתמע...

פיער? — האָט אַ קלער געטאָן זשאַק — ער האָט אינגאַנצן פֿאַר-
געסן אָן פיערן די לעצטע טעג. איצט שטייט יענער ווידער צווישן זיין
אַלץ, וואָס איז פֿאַרגעקומען זינט דער נאַכט אין סטאַג שטרוי, איז געווען
ניט מער ווי אַ צויבער, אַ כּשורף אַזא, וואָס האָט געדויערט עטלעכע טעג
און איז איצט אויסגעוועפט געוואָרן באַ דעם שיין פון דער ווירקלעכקייט.
און ער האָט זיך געלאָזט פֿאַרבליענדן די אויגן דורכן דאָזיקן כּשורף!

אין וואָסזאַל פֿאַרט אַרײַן אַ נייער צוג. ער באַשטייט הויפּטזעכלעך
פון אָפענע פּלאַטפֿארמעס, וואָס זיינען באַלייגט מיט פעק און פּלייטיס.
דאָ, אין דרום, האָבן די באַנען ניט אויפגעהערט צו גיין און די פּוסנייער,
וואָס האָבן זיך דערשלאָגן ביז אַהער, האָבן זיך אַרויפגעכאַפט אַף די באַ-
נען. זיי דערוויסן זיך די נייעס וועגן שלום און באַלד הויבט דאָרט אָן צו
הוזשען ווי אין אַ בינשאַטאַק. אַ חברה-מאַן דערטאַפט ערנעץ אין אַ גע-
שלאָסענעם צוג עטלעכע פעסלעך וויין און דער עולם לאָזט זיך אַהינצו
מיט פֿלעשער און טעפּלעך, וואָס זיי שטופן אונטער די צעפּנטע קראַנען.
אַנדערע שטעלן אונטער די מײלער און לאָזן אַרײַנשטראָמען די רױטע
פּליסיקײט גלייך פון פּאַס אין האַלדז אַרײַן.

פלוצלונג צעהילכט זיך דער הויך-ריידער פון וואַקזאַל:
— אלע ציוויליסטן און סאָלדאַטן, אויסער די באַדאַרבעטער, ווערן
אויפגעפאָדערט צו פאַרלאָזן אין זעלבן אויגנבליק דעם וואַקזאַל! עס דער-
נענטערן זיך פיינטלעכע אוויאָנען!

ס'איז געוואָרן אַ בהלה. דער עולם איז געשפרונגען פון די פלאַט-
פאָרמעס און וואַנגען און זיך אַ לאָז געטאָן צו דער טיר. זשאַק האָט אָנ-
געכאַפט זשערמענען פאַר דער האַנט און איז געלאָפן מיט איר צום אַרויס-
גאַנג. באַ דער טיר איז געווען אַ געדראַנג און אַ שטופעניש. זשערמען
האָט אַ געשריי געטאָן און אָפגעלאָזן זיין האַנט. ער האָט זיך אַ ריס גע-
טאָן אַף צוריק, אָבער דער מענטשן שטראַם האָט אים צוריקגעשטויסן.
אַן אַלטע פרוי האָט היסטעריש געשריען:

— לאַזט אַדורך! לאַזט אַדורך! מיר זיינען פאַרלאָרן!

ער איז אַרויסגעדערענגט געוואָרן אַף דער גאַס, איז שטיין געבליבן
און געזוכט זשערמענען צווישן דער מאַסע, וואָס איז באַהערשט געוואָרן
פון אַ פאַניק. אין עטלעכע מינוט אַרום האָט זיך דעהערט אַ ברומען פון
אויאָנען. דער גערויש האָט זיך דערנענטערט, איז שטאַרקער געוואָרן און
אַנגעפילט די לופט מיט אַ ציטער. מענטשן זיינען געלאָפן אין אַלע זייטן.
אַ שטימע האָט געשריען:

— לייגט זיך אַף דער ערד! אַף דער ערד!

זשאַק האָט אַלץ געקוקט אַרום. דער עולם איז שוין געלעגן אויסנע-
צויגן אַפן ברוק און צוגעדריקט צו די ווענט. עמעצער האָט זיך געבייזערט
אַף אים:

— העי, סאָלדאַט, לייג זיך! דו וועסט אונדז אַלעמען אומברענגען!...

ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אַף דער ערד. ניט ווייט, אַף דער באַך
ליניע, האָט אויפגעריסן אַ באַמבע. די צוגן זיינען מער ניט געגאַנגען.
זשאַק האָט זיך אַרומגעדרייט אַרום וואַקזאַל און אין ערגעץ ניט געטראָפן
זשערמענען. ער האָט זיך אַרומגעשלעפט איבער דער שטאַט. די הויפט-
קאַראַוואַנע פון די פליטים — צופום, אַף וואָנגס און אויטאָס — האָט
זיך געצויגן ווי פריער, אָבלדיק און מאַנגאַטאָן. די מענטשן זיינען געגאַנגען
ווי אויטאָמאַטן, ווי געטריבן דורך אַ בלינדן כוח. די פנימער זיינען געווען
פאַרוואַקסן, אָפגעברענט און שמוציק. די שטאַט איז כסדר באַמבארדירט
געוואָרן צוליב די פראַנצויזישע אויאַציע-פאַבריקן, וואָס האָבן זיך דאָ
געפונען. מען איז געלאָפן ווי פון אַ שרפה, אַלץ ווייטער און ווייטער.
אַשער איז זשערמען אַרום אַפן וועג און זוכט מיך? — האָט ער

א קלער נעטאן. ער איז אוועק אין דער אַרטיקער קאזארמע פרעגן אינד-
סטרוקציעס. די געביידע איז געווען באַלאַנערט פון טויזנטער סאַלדאַטן,
וואָס זיינען געלאָפן פון צפון. דאָרט האָט מען אַיערן, נאָך דער ריי, גע-
געבן אַ פּוּשקע קאַנסערווין־פּלייש מיט אַ ברויט און אַנגעזאַגט:
— גייט ווייטער, קיין לימאָזש!

זשאַק האָט זיך אַנגעשלאָסן אָן צוג און איז אַרויס פון דער שטאָט.
ער האָט זיך איצט געפילט שטאַרק איינזאַם און כדי צו פאַרטרייבן זיין
מרה־שחורה, האָט ער גלייך אַנגעקניפּט אַ שמועס מיט אַ יונגן סאַלדאַט,
וואָס האָט געשטאַמט פון אַ פאַריזער פאַרשטאַט.
— ס'איז וואָפּנשטילשטאַנד אָדער ניט? — האָט ער יענעם גע-
פרעגט.

— פראַנקרייך האָט געבעטן פרידן.
— און פאַרוואָס באַמבאַרדירן זיי אַליץ?
— דערווייל פירן זיך די אונטערהאַנדלונגען און כדי אַרויסצובאַ-
קומען בעסערע באַדינגונגען טעראָריזירן זיי די ציווילע באַפעלקערונג.
— אָבער עס רעדט זיך דאָך נאָך פון וואָפּנשטילשטאַנד און ניט
פון שלום־באַדינגונגען! — האָט געזאָגט זשאַק.

— די באַדינגונגען פון וואָפּנשטילשטאַנד זיינען זייער וויכטיק
פאַר די דייטשן. זיי ווילן זיכער קריגן דעם פראַנצויזישן פּלאָט און די
פראַנצויזישע ברעגעס פון אַטלאַנטיק, כדי צו באַזיגן אַח גיך ענגלאַנד. —
האָט יענער כמעט גלייכגילטיק דערקלערט.
— וואָס הייסט? ענגלאַנד האָט ניט געבעטן קיין וואָפּנשטיל-
שטאַנד?

— ניין, זיי פירן ווייטער די מלחמה! אָבער ווי לאַנג וועלן זיי
האַלטן?

— זשאַק האָט אָפּגעאַטעמט. דער קריג איז ניט געענדיקט! היטלער
האָט ניט פאַרכאַפּט די וועלט! פול מיט ענטוויאָזם האָט ער אַ זאָג געטאָן:
— און נאָך ענגלאַנד זיינען נאָך פאַראַן אַמעריקע און די רוסן!

— די רוסן? — האָט דער סאַלדאַט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט
— זיי האָבן דאָך געמאַכט שלום מיט די נאַציס!... און די אַמעריקאַנער,
האָבן אונרוז ניט געהאַלפן. די ענגלענדער זיינען גלייך אָפּגעצויגן מיט
זייערע עטלעכע דיוויזיעס. מען האָט געלאָזן פראַנקרייך אַליין זיך שלאָגן
מיט די טעומאַנישע האָרדעס!

— ס'איז גאַרנישט, אויב זיי אַלע וועלן זיך ניט שלאָגן מיט היט-

לערן, וועט ער זיך שלאָגן מיט זיי. פריער אָדער שפעטער!... און ער וועט האָבן די גאַנצע וועלט קעגן זיך.

— דער סאָלדאַט האָט זיך אַ וויילע פאַרקלערט.

— דעמאָלט וועלן מיר זיך אויך שלאָגן! — האָט ער געזאָגט.

— מיינסטו?

— זיכער! פינף און צוואַנציק יאָר האָבן מיר געהאַלטן אין איין

מורא האָבן פאַר מלחמה. מיר האָבן מורא געהאַט און מיר האָבן פאַראַכט טעט די אומזיניקע בלוט־פאַרגיסונגען. אַ קריג איז פאַר אונדז געווען דאָס ערנסטע אַף דער וועלט. אָבער איצט, וועט אפשר דער קומענדיקער שלום זיין דאָס ערגסטע אַף דער וועלט!..

זיי האָבן געגעסן צוזאַמען זייער ברויט מיט די קאַנסערוון און זיך געלייגט שלאָפן אין זעלבן באַרג שטרוי באַ אַ פּאָלואַרק. זשאַק האָט גע-קוסט אַף די שטערן, און געטראַכט וועגן מלחמה און שלום: ווער איז שול-דיק וואָס פּראַנסקרייך איז געפאַלן? אודאי איז געווען פאַראַט פון אויבן! אָבער דאָס פּאָלק האָט אויך ניט געוואָלט מלחמה האַלטן. איז עס דען אַן עוּלָה? ... ניין! דער אומגליק איז געווען, וואָס די דייטשן האָבן זיך יאָ געוואָלט שלאָגן!... אויב די וועלט וועט, ווען עס איז, דערגיין צו אַן אמתן שלום, וועלן דאָן אַלע פעלקער האָבן דעם זעלבן ווידערווילן און פאַראַכטונג צו מיליטאַריזם און קריג, ווי די פּראַנצווין האָבן עס געהאַט ערב דער היינטיקער מלחמה... איז אפשר האָבן זיי געמאַכט אַ שפרונג פון הונדערט יאָר פאַרויס? און האָבנדיק אַזעלכע שכנים, טאָר מען אודאי קיין פאַרשפרונגען ניט מאַכן!... ווי האָט געזאָגט זיין שכן, וואָס שלאָפט לעבן אים: ביז איצטער איז דער קריג געווען פאַר די פּראַנצווין דאָס שרעקלעכסטע אַף דער וועלט, אצינד וועט עס זיין דער פּרידן, וואָס מען וועט זיי דיקטירן!..

צומאָרגנס פאַרטאָג האָבן זיי זיך ווידער געלאָזן אין וועג. כאַטש שיטערער ווי פריער, האָט דער מענטשן־צוג זיך ווייטער געצויגן פאַרויס, צום דרום.

— פאַרוואָס לויפן מיר ווייטער? — האָט זיך געוואונדערט זשאַק

— ס'איז דאָך וואָפּנשטיילשטאַנד!

— ביז מען וועט ניט אונטערשרייבן די באַדינגונגען, גייען די

דייטשן פאַרויס און וועמען זיי כאַפּן, נעמען זיי געפאַנגען.

זשאַק האָט באַטראַכט די מענטשן, וואָס האָבן געשפּאַנט לעבן אים

און געוואָרפן זוכנדיקע בליקן אַף יעדן פאַרבייפאַרנדיקן וואָגן.

— דו זוכסט עמעצן? — האָט געפרענט דער סאָלדאַט.

— ניין... יאָ!..

— איעדער זוכט דאָ עמעצן, גאַנץ פראַנקרייך האָט זיך פאַרלוירן

אַף די וועגן!

זשאַק האָט געזוכט זשערמענען. ער האָט זי ניט געפונען ניט אַפּן וועג און ניט אין די פליטיים-צענטערן פון לימאָזש און טולוז. אַלע שולן, קינאַס און טעאַטערן זיינען דאָרט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מין הכנסת-אורחים. מען האָט געוואַרט מיט אומגעדולד אַף אומצוקערן זיך אַהיים. ווען דער וואַפּנשטילשטאַנד איז אונטערגעשריבן געוואָרן, האָבן יונגע חברה זיך אַ לאָז געטאָן אַף ראַווערן קיין פאַריז. זיי זיינען צוריקגעקומען אין דריי טעג אַרום און מודיע געווען דעם דערשטוינטן עולם:

— מען קען זיך נאָך ניט אומקערן. די דייטשן לאָזן ניט אַדורך!
און אַלע האָבן געוואוסט, אַז די דעה איבער פראַנקרייך האָבן איצט

די דייטשן.

* * *

עס זיינען אַריבער וואָכן און חדשים. אין דער איינזאַמקייט פון זיין קליינעם האַטעל-צימער, אין באַזעצטן פאַריז, איז אים זשערמען פאַרגע-קומען ווי אַ פאַרבלאַסטער חלום פון אַ ווייטער פאַרגאַנגענהייט. ער איז געוואָרן שווייגעוודיק און פאַרשלאָסן אין זיך. און ווען ער האָט זי איינ-מאַל, צופעליק געטראָפּן אין גאַס, האָבן זיי קוים גערעדט נאָר געציילטע ווערטער.

און דאָן איז פאַרגעקומען זייער אומגעריכטע באַגעגעניש. און ווי מיט אַנדערטהאַלבן יאָר צוריק, אַף די וועגן פון פראַנקרייך, האָט זיי דער צויבער פון ליבע אויך דאָסמאַל אַרויסגעריסן פון דער שטורמישער אומ-וועלט און זיי האָבן זיך דערפילט אַליין, באַהערשט פון אַ טיפער צונע-בונדנקייט, אויסערהאַלב אומשטענדן, צייט און אָרט.

און ווי דאָן האָט דער שאַטן פון פיער אויפגעטויכט און זיך גע-שטעלט צווישן זיי.

פערטער טייל

ערשטער קאפיטל

א ווילע האָבן זיי ביידע געשוויגן. דאָס קארטל האָט זיך אַרויס-
געגליטשט פֿון זשאַקס הענט און דער גערויש האָט אויפגעוועקט זשער-
מענען.

— פאַרוואָס פרענסטו אַזויפיל? — האָט זי ניט אויפגעהויבן דעם
קאָפּ — דוקא איצט? מוזט כסדר ריידן וועגן דעם?

זי האָט זיך געזעצט אָפֿן צוגעדעקטן בעט און אָנגעשפּאַרט דעם
קאָפּ אָף די עלנבויגנס. זשאַק איז אַלץ געשטאַנען באַם טיש:

— איך האָב ניט געוואָלט, אָבער...

ער האָט אַ שפּאַן געטאַן איבערן צימער, ווי עס וואָלט אים אַזוי
אַרום געווען לייכטער צו ריידן:

— מיר זיינען געלאָפֿן צוזאַמען אָפֿן וועג קיין פּאַריז. ס'איז געווען
שטאַרק פינצטער. איך האָב אים פאַרבאַנדאַזשירט דעם פּוס. ווען איך
בין אַוועק, האָט ער מיר נאָכגערופֿן: פאַרגעס ניט צו גריסן זשערמענען!

זי האָט ניט צוגעהערט. מיטאַמאָל האָט זי זיך אויפגעהויבן:

— ס'איז שוין שפּעט און מאָרגן דאַרף איך אויפשטיין פֿרי צו
דער אַרבעט.

זי האָט געמאַכט דאָס בעט און בשעת מעשה, גערעדט מער צו זיך
ווי צו אים:

— וואַרטן... איך קען ניט מער! דאַן ביסטו אַוועק קיין שפּאַניע.
צוויי יאָר האָב איך באַדאַרפט וואַרטן. איצט ווידער. דאָס גאַנצע לעבן!...

— האָסט אָבער ניט!

זי האָט זיך אומגעדרייט:

— דו מאַכסט מיר פאַרוואָרפֿן? הער זיך איין: דו וועסט דאָ סיי
ווי בלייבן. מיט מיר! דו ביסט דער מאַן, דו וואָלסט באַדאַרפט נעמען

אף זיך די אחריות און פארלייכטערן מיין געוויסן. לכל הפחות וואָלסטו
באדארפט לאָזן דרימלען די דאָזיקע ענינים. אָנשטאָט דעם וואָרפסטו די
גאַנצע לאַסט אף מינע פלייצעס.

ער האָט זיך פארלוירן. איר ניכטערקייט האָט אים תמיד פארשכורט
ביון פארלירן דעם אָטעם. אודאי וואָלט ער באדארפט באַצווינגען אירע
העמונגען. אָנשטאָט דעם גריבלט ער זיך:

— אפשר וועט זיך די מלחמה אינגיכן ענדיקן?

— און ביז דאָ? ווער ווייסט וואָס ס'וועט דערווייל פאסירן? וויפל
וועלן זיך נאָך אומקערן אַהיים! און מיר דאָ — ביז איצט האָבן מיר נאָך
געהאַט מזל!

— א שיינער מזל!

— יא, אָבער מיר האָבן ביידע געלעבט אף דער וועלט און די
וועלט־געשיכטע האָט געזאָרגט, אז מיר זאָלן זיך פון צייט צו צייט טרעפן.
זי ווערט וואָס א טאָג אלץ בייזער, די וועלט. ליאדע א טאָג קענען זיי דיך
געפינען — דאָן איז א סוף! און איך? אָפּוילן עטלעכע יאָר אין א לאַגער
— ווי וועל איך דאָן אויסזען?

זשאַק וויל זי באַרואיקן, טרייסטן. ער וויל אויך אליין געטרייסט
ווערן. ער שפאַרט אָן דעם קאָפּ צווישן די אָרעמס איבערן טיש. די גאַנצע
יונגט זיינע איז אוועק אין א שטורעם און ער האָט זיך געהאַלטן פעסט,
כדי ניט אומצופאַלן. איצט, אין א מאָמענט פון אָפּרו, פילט ער די מיד־
קייט אין אַלע זיינע גלידער. ער וואָלט געוואָלט, אז עמעצער זאָל זאָרגן
פאַר אים. אין זיין בענקשאפט טויכט אויף די שטימע, וואָס האָט אים
פאַר עטלעכע שעה צוריק, גערופן אין דער נאַכט.

ס'איז געווען די מאַמע, וואָס האָט אים אַרומגעזוכט. ווען ער איז
געקומען פון שפּאַניע, איז זי אף די שפיץ פינגער אַריין אין זיין צימער
און שטילערהייט, ער איז האַלב געשלאָפּן, האָט זי מיט א פאַרזאָרגטן
פנים באַטראַכט זיינע שיך, זיינע מלבושים... אודאי האָבן זיי געהערט
אין ראַדיאָ, אז מען זוכט אים צוליבן אַטענטאַט!

— זשאַק!...

א שטימע וועקט אים אויף פון זיינע מחשבותן. ער ציטערט אויף.
זי קומט פון דער ווייט. זי רופט און בעט, און איז גלעטנדיק ווייך. ווי די
שטימע, וואָס האָט אים דאָ ניט לאַנג נאָכגעשריען אין דער נאַכט. ער
הויבט אויף דעם קאָפּ. זשערמען חזרט איבער שטיי:
— זשאַק, ביסט מיר דאָך ניט בייז?! אמת?

זי לינט האַלב איינגעדרייט אין די דעקן. טויזנט פּנימער האָט זי געהאַט אין זיינע אויגן און יעדעס מאָל האָט זי זיך אַנטפּלעקט מיט אַ נייעם פּנים.

— ניין, איך בין דיר קיינמאָל ניט געווען בייז!

— זינט דו ביסט געקומען פון שפּאַניע, האָב איך יעדן טאָג גע-וואַרט, דו זאָלסט אַרויפקומען. האָסט ניט געבענקט נאָך מיר?

— געבענקט? איך האָב מיין גאַנצן לעבן געוואַרט אַף דיר. נאָך איידער איך האָב דיך געטראָפּן. מיר איז שטענדיק פּאַרגעקומען, אַז כ'האַב דיך שוין ערגעץ וואו געהאַט געזען...

— ווען דען?

— ווען איך בין נאָך געווען זייער יונג.

— וואו האָסטו מיך דאַן געקענט זען? מיר האָבן דאָך דאַן גע-וואוינט אויסער פּאַריז, אין שאַנטיאיי!

— ס'איז מיר נאָר אַזוי פּאַרגעקומען... זינט איך האָב צום ערשטן מאָל געלייענט וועגן פּרויען: וועגן זינד און ליבע. ווען איך בין געווען זייער יונג האָבן מיך די עלטערן געשיקט לערנען רעליגיע, הייליקע ספרים. און ווען כ'האַב שפּעטער געזען דיין קערפּער —

— איצט איבערטרייבסטו שוין, מיין ליבער! — האָט זשערמען איבער זיינע רייד מיט אַ שמייכל — אין די הייליקע ספרים שפּאַצירן זיכער ניט אַרום קיין פּאַריזער מאַדמואַזעלס, און נאָך נאַקעט דערצו!...

— יאָ, אָבער אַזאַ געטין איז דאָרט געווען, די עשתורת. זי האָט אַרומגעשפּאַצירט אַ הויַלע איבער די הויכע בערגלעך און אונטער די גרינע ביימער. זיי זיינען איר אַלע נאָכגעלאָפּן, הנם גאָט האָט פּאַרבאָטן צו גיין אין אירע וועגן און צו טרעטן איבער אירע שטעגן. אויך איך האָב זיך געבענקט נאָך איר. און ווען איך האָב דיך שפּעטער געטראָפּן —

— און איצט האָסטו מיך ווידער געטראָפּן. קום, זעץ זיך לעבן מיר! זשאַק קוקט זיך אַרום. דאָס צימער שטערט אים, עס איז פול מיט פּרעמדע דערינערונגען און וועקט זכרונות:

— מאַך אויס דאָס ליכט!

— יאָ.

זי לאַכט אים ניט אויס ווי אַמאָל, בעת זייערע ערשטע באַגעגענישן. ער הערט ווי זי ליניט זיך אין בעט, שפּאַנט דורכן פינצטערן צימער און זעצט זיך לעבן איר אָפּן ראַנד. איר ווייסע האַנט דערלאַנגט אַ שימער דורך דער פינצטערניש:

— דו קענסט לייגן דיינע קליידער לעבן ראדיאָ.
 — ער פונקציאָנירט?
 — יאָ.
 — אַה, כ'וואָלט נאָך געוואָלט הערן די היינטיקע אָונט-אוידיצע.
 ווען גיט מען ראדיאָ-פּאַרזיז?
 זי שטרעקט אויס די האַנט און זוכט אַ וויילע פּאַרויכטיק אַפן קלייד-
 נעם טישל. זי דערטאָפט דאָרט אַ קליינעם זייגערל, וואָס לייכט מיט זיינע
 פּאַספּאַר-ציפּערן:
 — אין אַ צען מינוט אַרום. אָבער צו וואָס? זיי חזרן סיי ווי נאָר
 איבער די זעלבע ליגנס.
 — אפשר וועלן זיי איבערחזרן די מעלדונג וועגן מיר?
 — אפשר. אָבער דער אַלטער האָט דאָך שוין אַלץ דערציילט!
 — איך וויל אַליין הערן. וועגן מיינע עלטערן. איך האָב היינט
 געזען מײן מאַמען.
 — ביסט היינט געווען אינדערהיים? — דערשרעקט זיך זשער-
 מען — וואָס האָסטו געטאָן?
 — ניין! גייענדיק אַהערצו האָט זי מיך גערופן. פונדערווייטן האָב
 איך זי גיט דערקאָנט. זי האָט מיך אוראי געזוכט.
 — מסתמא האָבן זיי אויך געהערט אין ראדיאָ.
 — אָבער ווי קומט זי אַהער? ווי האָט זי געקענט וויסן, אַז איך
 בין אין דער דאָזיקער געגנט?
 — איך וואָלט עס אויך געוואוסט — זי איז דיין מאַמע! איך וואָלט
 זי געוואָלט קענען.
 זשאַק פילט איר נאָנטקייט. אירע הענט האָבן איצט גיט. די פיבער-
 דיקע אומגעדולד פון ליידנשאַפט. זיי גלעטן און טרויסטן. אין צימער
 איז שוואַרץ-פינצטער. דאָס פענצטער איז פאַרשטעלט מיט געדיכטע פּאַר-
 האַנגען און לאָזט גיט אַריין קיין שטראַל פון דרויסנדיקן שוין.
 — איך וועל זונטיק אַהינגיין צו דיינע עלטערן, אמת?
 זשאַק נעמט דאָס זייגערל פון טישל און הויכט אים אויף צו די
 אויגן.
 — גיב אַכטונג אַפן זייגערל, ס'איז אַ מתנה! יאָ, דיינע עלטערן? ...
 — איך וועל אים גיט צעברעכן. נאָך עטלעכע מינוט!
 — דיינע עלטערן? — חזרט זי איבער — זיי זיינען דאָך יודן?
 זשאַק לייגט אַוועק דאָס זייגערל:

— יא. איך אויך!

זי האָט זיך עטוואָס אויפגעהויבן און געפרעגט מיט פיל ערנסט:
— זאָג מיר, זשאַק, וויפל יידן זיינען איינגעטלעך פאַראַן אַף דער
וועלט? מער ווי אלע אנדערע?

— וואָס הייסט, ווי אלע אנדערע?

— איך מיין צי די מערהייט מענטשן זיינען יידן אָדער ניט יידן?
— אָבער וואָס רעדסטו פאַראַ נאַרישקייט? יידן זיינען דאָך נאָר
איין פּאָלק! צווישן אזויפיל הונדערטער פעלקער.
— אָבער דאָס גרעסטע! — איז זי פאַרעקשנט — דאָס גרעסטע
אין צאָל!

— ווי קומט! די כינעזער זיינען דאָס גרעסטע פּאָלק. פיר הונד-
דערט מיט פופציק מיליאָן!

— ווייס איך וואָס, די כינעזער! די כינעזער עסן רייז און אין די
גוטע צייטן האָבן זיי פאַרקויפט קאָלירטע פּאַפיר-לאַמטערנעס און פאַר-
צעלאַן אַף די גרויסע בולוואַרן. אין לאַטיינישן קוואַרטאַל זיינען דאָן גע-
ווען עטלעכע כינעזישע רעסטאָראַנען. איצט קריגט מען ניט קיין רייז אַף
אַ רפואה. פאַרוואָס רעדט קיינער ניט פֿון די כינעזער?

— אין כינע רעדט מען אוראי אַ סך וועגן די כינעזער!

— יאָ, אין כינע! — מאַכט זי אים אַוועק מיט דער האַנט — כינע
איז זייער ווייט. אָבער דאָ, אין אייראָפּע, זיינען פאַראַן אַ סך מער יידן
איידער פּראַנצויזן אָדער איטאַליענער.

— ניין, אַף דער גאַנצער וועלט זיינען פאַראַן ניט מער יידן ווי
די העלפט פֿון דער צאָל פּראַנצויזן!

— אמת? — זי איז אויסער זיך — און פאַרוואָס ריידן זיי אַ גאַנצן
טאָג וועגן די יידן? אין רעסטאָראַן וואו איך כאַפּ זיך אַריין מיטאַגנצייט,
שמעלט מען אָפט אַן דעם ראַדיאָ. איז יעדן טאָג דערציילט ער, אַז די
יידן זיינען שולדיק אין אלע צרות, אַז זיי באַהערשן די וועלט, אַז די יידן
זיינען די באַלשעוויקעס און די קאָפיטאַליסטן זיינען יידן. פונקט ווי עס
וואַלטן ניט געווען קיין... וויפל זאָנסטו? ... פיר הונדערט פופציק מיליאָן
כינעזער אַף דער וועלט!

זי האַט אָפּ אַ וויילע, דאָן זעצט זי זיך עטוואָס אויף:

— זאָג מיר, זשאַק, וואָס זיינען איינגעטלעך די יידן? און פאַרוואָס
רודפט מען זיי מער ווי אלעמען?
זשאַק ענטפערט ניט גלייך. וואָס זאָל ער זאָגן? ער דערלאַנגט אַ

בלעטער אין זיינע זכרונות ווי מען בלעטערט א בוך: דער טאטע האָט געזאָגט, דער רבי אפן פלעצל האָט דערציילט.. דער אַלטער קארל מאַרקס אויך... ער האָט אויך געהאַט אַ גרויע באָרד... ענלעכע בערד...

ער גופא האָט דאָך אַרומגעזוכט אין פאַרזי דעם אייביקן יידישן גייסט. און אָט זיינען היינט די יידן ווידער אַוועקגעשטעלט געוואָרן ווי אַ תּמציית, ווי אַן עקר שבעקרים...

זשערמען האָט מער ניט געוואַרט אַף קיין ענטפּער. אַ מידע האָט זי זיך אַריינגעגליטשט אונטער די קאַלדרעס און, אָנרירנדיק זשאַסן באַ דער קני, האָט זי געזאָגט מיט אַ פאַרשלאָפּענער שטימע:

— איך בין מיר, גיב מיר אַ קוש!... מאָרגן וועל איך אַוועקגיין פּרי און וועסט זיך קענען אויסשלאָפּן. זונטיק וועלן מיר קענען ליגן ביז אַ האַלבן טאָג אין בעט.

באַ די לעצטע ווערטער האָט זי זיך אויסגעדרייט צו אים מיט דער פּלייצע און איז אַנטדרימלט געוואָרן. זשאַק האָט אַ כאַפּ געטאָן דאָס זיין גערל פון טישל און דערזען, אַז די צען מינוט זיינען שוין אַריבער. ער האָט שנעל אויפגעדרייט דעם ראַדיאָ און געשטעלט דעם ווייזערל אַף דער פאַרזייער סטאַציע. די באַלויכטענע שויב פון אַפּאַראַט האָט אַ וואָרף גע-טאָן אַ שיטערן שוין אין פינצטערן צימער אַרײַן. פונדערווייטן איז אַף כּוואַליעס דערגאַנגען אַ טיף ברומען. דאָן האָט אַ שטימע דערציילט פון באַמבאַרדירטע שטעט אין ענגלאַנד און פון הויכע שנייען אין רוסלאַנד. דאָן זיינען געקומען מעלדונגען פון אַרטיקער פּאָליטיק. זשאַק האָט געביטן די סטאַציעס. מיטאַמאָל האָט ער דערהערט:

...דעם יידן יענקל סאַקאַלאָווסקי, גערופן זשאַק, וואָס איז באַגאַנן גען אַ ריי אַטענטאַטן קעגן דייטשע מיליטער-לייט און זיך באַטייליקט אין אַטענטאַט אַף דעם גאַראַזש פון בלוואַר מאַזשענטאַ... " ער האָט אַ דריי געטאָן דאָס רעדעלע. די שטימע איז העכער געוואָרן. זי האָט אַ הילף געטאָן: „די פּאָליציי האָט אַרעסטירט דעם טאַטן פון יענקל סאַקאַלאָווסקי, דעם יידן מאיר סאַקאַלאָווסקי. אויב דער זון וועט זיך ניט מעלדן ביז מאָרגן פאַרטאָג, וועט דער טאטע דערשאַסן ווערן צוזאַמען מיט אַנדערע פּופּציק משכּנות..."

אַ צעטומלטער האָט ער ניט פאַרדרייט דעם ראַדיאָ. די הילכיקע שטימע האָט אויפגעוועקט דער איינדריםלענדיקער זשערמען. זי איז אויפ-געשפרונגען מיט אַ געשריי.

צווייטער קאפיטל

אין יענעם פרייטיק איז סאָקאלאָווסקי געווען דעם גאַנצן טאָג אַליין אין שטוב. זיין געמיט האָט געוואַקלט צווישן האָפענונג און פאַרצווייפֿ-
לונג. ביסלעכווייז האָט ער זיך באַרואַיקט: וואָס זאָל מען טאָן? מען דאַרף
דאַנקען גאָט, וואָס ער איז ניט אין זייערע הענט! מען וואָלט אים באַ-
דאַרפט וואָרענען, זשאַקן, אָבער וואו זאָל מען אים געפינען? ער האָט
באַשלאָסן אָפּצוואַרטן ביז העלען וועט קומען, כדי זיך מיט צו זיין
מיט איר.

פאַרנאַכט צו איז ער געוואָרן אומרואַיק. ניט העלען און ניט רחל
זיינען ניט דערשינען. האָט מען זיי פאַרהאַלטן? זיי וועלן אודאי קומען
אַהערצו מאַכן אַ הויזזוכונג! ער איז אַריין אין זונס צימער און באַטראַכט
די ביבליאָטעק, צי עס איז דאָרט ניטאָ קיין טרפהנע ליטעראַטור. כמעט
אַלע ווערק זיינען אים געווען אומבאַקאַנט. אַף איינער פון די פּאָליצעס
האָט ער באַמערקט צען גלייכגעבונדענע ביכער. עמיל זאָלאַ! — האָט ער
זיך דערפרייט — אַן אַלטער באַקאַנטער! ער האָט באַטראַכט די דיקע
בענדער: אַ גרויסער קאַפּ געווען דער דאָזיקער זאָלאַ! האָט אָנגעשריבן
אַזויפיל ספרים און נאָך צייט געהאַט צו פאַרטיידיקן אַ יידן!...

דאָן האָט ער אַנטדעקט אַ גרויסן, פאַרעלטערטן תנ"ך, וואָס מען
האָט מיטגעפירט פון פּוילן און אין וועלכן זשאַק האָט געהאַט געלערנט.
ער האָט אַ בלעטער געטאָן. ס'האָט אים געצויגן צו איוב. אמת, ס'איז
פרייטיק צונאַכט, ניט קיין צוגעפאַסטער אָונט פאַר אַזא ספר, אָבער ער
האָט קיינמאַל ניט געשעצט די סתם זאָגעכצן און דאָס שליינגען פון קאַ-
פיטלעך תהילים, וואָס דער עולם האָט געבראַקט, ניט פאַרשטייענדיק
אַפילו דעם פירוש המילות. קוהלת איז עפעס אַנדערש. פּילאָזאָפיע, טיפע
רעיונות. און איוב — איוב האָט געפירט אַ וכוח מיטן ריבונן של עולם
גופא...

ער האָט איבערגעלייענט די ערשטע שורות וועגן נאַטספּאַרכטיקן
מאָן פֿון לאַנד עױז, וועמען עס זיינען געבאָרן געוואָרן זיבן זין און דריי
טעכטער, און ער האָט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ: זי זיינען נאָך אַלץ ניטאַ:
ניט רחל ניט העלען!

* * *

העלען איז אין יענעם אָונט געשטאַנען אין אַ טונקעלן געבן-חדר
פֿון דער ייִדישער „קיך“ און געוואַשן טעלער אין אַ גרויסן שיסל קאַלטן
וואַסער.

די „קיך“ האָט זיך געפֿונען אין אַ גרויסן, אַלטן הויז, אַפֿן וועג
צווישן פֿלעצל און דעם רעפּובליק-פּלאַץ. מען איז דאָרט אַריינגעקומען
דורך אַ ברייטן, ברוקירטן הויף, אין וועלכן עס האָבן זיך געפֿונען וואַר-
שטאַטן און סקלאַדן. איצט זיינען די אַלע לאַקאַלן געווען געשלאָסן. בריי-
טע, פּאַרחושכטע טרעפּ האָבן געפירט צום רעסטאָראַן, וואָס אַפֿן צווייטן
שטאָק. ער איז באַשטאַנען פֿון אַ גרויסן זאַל, וואָס איז געווען אָנגעפּילט
פֿון עק ביז עק מיט טישן און שטולן, אַ קליינעם צימערל, וואו-מען האָט
געקאָכט און געוואַשן די טעלער און נאָך אַ ווינציקן חדרל פֿון דער אַדמי-
ניסטראַציע.

אַמאָל איז דאָרט געווען אַ ייִדישער קולטור-קלוב פאַר אַרבעטער.
אין איינעם פֿון די צימערן איז געשטאַנען אַ ביבליאָטעק און עס זיינען
דאָרט אַרומגעלעגן אַפֿן טיש זשורנאַלן און צייטונגען. די באַזוכער, ס'רוב
שניידער, שוסטער און בייטלמאַכער, האָבן זיך גאָר שטאַרק אינטערעסירט
מיט די מאַסן פֿון אינדיע, האָבן געוואָלט גענוי וויסן, וואָס עס הערט זיך
באָ די קוליס אין כינע, וואָס עס טוט זיך באַם וועלט-פּראָלעטאַריאַט בכלל,
און וואו מיר האַלטן מיט דער וועלט-רעוואָלוציע. אין גרויסן זאַל זיינען
איינגעאָרדנט געוואָרן רעפּעראַטן און פּאַרשטעלונגען. אין יענער צייט
האָט דער בופּעט פּונקציאָנירט נאָר אינאָונט: די חברים און באַזוכער
האָבן דאָן געקענט קויפֿן אַ שטיקל מאַרינירטע הערינג מיט ברויט, אַ פּו-
טער-קיכל אָדער גאָר באַשטעלן אַ הייסע גלאָז טיי מיט ציטרין.

אַבער שוין לאַנג ווי די קולטור האָט געמוזט פּאַרשווינדן פֿון צווישן
די פּיר ווענט. פֿון דער ביבליאָטעק האָט מען אַ טייל באַהאַלטן און די
ערשטע טעג פֿון דער אינוואַזיע און די איבערגעבליבענע ביכער זיינען אַפֿ-
געפירט געוואָרן אין דער פּאַליציי. און אין דער זעלבער מאָס, וואָס די
וואַרשטאַטן אין די אַרומיקע הויפּן זיינען געשלאָסן געוואָרן, האָט זיך

אויסגעברייטערט די „סיד“ הונדערטער פערזאָנען האָבן דאָ באַקומען אַן אומזיסטע זוף באַטאָג און אין אָוונט.

העלען האָט אַרומגעריבן מיט אַ שמאַטקע דעם לעצטן טעלער, וואָס זי האָט אַרויסגעשלעפט פון בעקן קאַלטן וואַסער, און אים דערלאָנגט דער פרוי, וואָס איז געשטאַנען דאַנעבן מיט אַ האַנטוך און אַרומגעטריקנט דאָס געפעס. איצט האָט זי געהאַט אַ קורצע פּויע: ערשט ווען די ערשטע ריי וועט ענדיקן עסן וועט מען ברענגען ניי געשיר צום וואַשן. זי איז צור־געגאַנגען צו דער קליינער פּאַרטקע, דורך וועלכער מען האָט דערלאָנגט די שיסלען זוף אין זאַל אַרײַן, און אַרויסגעקוקט צום שפּײַונדיקן עולם. אַלע בענקלעך זײַנען געווען באַזעצט. די טישן זײַנען געשטאַנען ענג געבאַנאַנדער און די מענטשן האָבן קוים באַוועגט זײַערע עלנבויגנס באַם לעפלען דאָס וואַרעמס. אין דער טיר, אין קאַרידאָר און אין אַלע פּרײַע ווינקלען זײַנען אַרומגעשטאַנען מענטשן און געוואַרט. דער עולם איז ס'רוב באַשטאַנען פון פּרויען — די מענער זײַנען אָדער געווען אין די לאַגערן, אָדער האָבן מורא געהאַט זיך צו ווײַזן אין נאַס. בפרט איז געווען געפּער־לעך צו גײן אין דער דאָזיקער אומזיסטער „סיד“, וואָס די פּאַליצײ האָט גוט געקאַנט און וואו זי האָט אָפּט דורכגעפירט אַבלאַוועס. די פּרויען האָבן אויסגעזען גרוי און פּאַרעלטערט. אַלע האָבן זיי געטראָגן אַלטע מלבושים און געהאַט פּאַרדאגהטע פּנימער. אַ סך האָבן געהאַלטן קליינע קינדער באַ די הענט אָדער נאָך קלענערע אין די אַרעמס.

הנם ס'איז נאָך געווען זײַער פּרי, ערשט אָנהויב אָוונט, האָבן שוין געוואַרט די געסט פון דער צווייטער ריי. דאָס עסן האָט דאָ קוים געקלעקט אַף צו דערהאַלטן די נשמה. גלייך נאָכן מיטאַג איז מען אַרויס הונגעריק און מען האָט זיך קוים דערוואַרט אַף דער שעה פון וועטשערע. אַנדערע זײַנען געקומען אַזוי פּרי, ווייל זיי האָבן ניט געקענט צוהערן דעם געוויין פון די הונגעריקע קינדער, וואָס זיי האָבן געטרייסט און באַרויאַקט מיט דער האַפּענונג, אַז באַלד וועט מען גײן עסן.

העלען האָט באַמערקט הנהלען, וואָס האָט זיך באַוועגט צווישן די טישן. ס'איז געווען דאָס זעלבע מיידל, וואָס האָט פּאַרלאָנגט געלט באַ דחל סאַקאַלאָוסקין און פּאַר אײן וועג איר דערציילט וועגן די אַבלאַוועס פון פּאַרטאָג. אַ קלייניקע, אַ דיסלעכע, אַ שוואַרצינסקע, מיט לעבעדיקע, אויפגעוועקטע אויגן, האָט זי זיך באַוועגט איבערן עס־צײַמער און אומע־טום צוגעלייגט אַ האַנט: האָט אַרײַנגעאַסן זוף אין די טעלער, גוט אָפּגע־מאַסטן יעדע פּאַרציע און יושרדיק פּאַרטיילט דעם קאַסטבאַרן „אינהאַלט“

פון מאַנערן וואָרעמס, כדי אַיערן זאָל אַנקומען צוויי־דריי שטיקלעך פון די אַרײַנגעבראַקטע מערעלעך אָדער קרויט־בלעטלעך; האָט אָפּגעווישט די טישן, געאַרדנט דאָס געשיר און אַכטונג געגעבן, אז מען זאָל אָפּשניידן די קופּאַנען פון די ברויט־קאַרטן. וואָרים די קיך האָט נאָר אויסגעטיילט דאָס עסן אומזיסט, קאַרטן האָבן די געסט געמוזט געבן.

אַלע האָבן זי דאָ געקענט. זי האָט צוגעוואָרפּן אַ וואָרט אַף רעכטס און אַף לינקס, דאָ געטרייסט, דאָרטן זיך נאָכגעפרעגט און אינצווישן לאַנג אַרײַנגעטענהט וועגן פינף גראַם ברויט־קאַרטע, וואָס דער אָדער יע־נער האָט געוואָלט אַראָפּדינגען. זי האָט אַ ווײַלע אויפגעאַטעמט, זיך אַרומגעקוקט און באַמערקנדיק פון דערווייטן העלענען, האָט זי איר אַ שמײכל געמאָן. באַלד האָט זי אָנגעלאָרן אַ שטויס לײדיקע טעלער אָפּן אַרעם און איז אַרײן אין קיך.

די ערשטע ריי האָט געהאַלטן באַס ענדיקן און העלען האָט זיך ווידער גענומען צו דער אַרבעט. חנהלע האָט אַרײַנגעלייגט דאָס געשיר אין וואַסער און געוואָרפּן אַ שנעלן בליק אַף העלענעס פנים:

— ביסט מיר, העלענקע?

— אַ ביסל.

— ניט צוגעוואוינט צו שטיין אזוי לאַנג אַף די פים!

— נײן, אָבער כּיבין אַ גאַנצן פאַרמיטאַג געווען אונטערוועגס.

— ביסט געווען אין דראַנס?

— יאָ, אינדערפרי.

— געווען אַ גרויסער עולם?

— יאָ. תחילת איז מען געשטאַנען אָפּגעזונדערט: פון איין זייט

די אַלטע באַקאַנטע, וואָס קומען זינט חדשים, און פון דער אַנדער זייט די נײַע... ביסלעכווייז האָט מען זיך אויסגעמישט.

— און באַ זשיליעטן ביסטו געווען?

— יאָ, נאָכמיטאַג. זי האָט געבעטן מיר זאָלן הײנט אינאַוונט

אַרויפּקומען. וועסט האָבן צײט?

— איך ווײס ניט — האָט חנהלע זיך פאַרטראַכט — אפּשר וועלן

מיר האָבן אַ זיצונג. עס מאַכט זיך אַ געלעגנהייט איינצוקויפּן עטלעכע זעק ווײסע בוראַקעס און מען מוז עס באַהאַנדלען. כּוועל דיר זאַגן נאָך דער אַרבעט.

דאָס האָט חנהלע אַרײַנגעצויגן העלענען אין דער אַרבעט פון קיך.

זיי האָבן זיך שוין געקאַנט פון לאַנג, מיט אַ יאָר זעקס צוריק זײנען זיי

געווען גוטע פריינט, חברטעס כמעט, נאָר פאַר דער צייט האָבן זיך זייערע
וועגן צעגאַנגען און זיי האָבן זיך אין משך פון יאָרן ניט געטראָפן.

* * *

מיט אַ יאָר זעקס צוריק איז זי, קומענדיק פון פּוילן, דערשינען באַ
מעסיע מאיר סאַקאַלאָווסקי אין שטוב. זי האָט געשטאַמט פון זעלבן
שטעטל פון וועלכן די סאַקאַלאָווסקיס האָבן אויסגעוואַנדערט מיט קנאַפע
צוויי צענדליק יאָר צוריק. און ווען זי האָט זיך געלאָזן אין דער גרויסער
וועלט אַרײַן, האָט איר טאַטע זיך דערמאַנט, אַז אין יענעם פאַריז געפינט
זיך זיינען אַ בן־עיר, מיט וועלכן ער האָט אַמאָל געהאַט געדאַונט אין
זעלבן בית־מדרש און וועלכער איז דאָרט פאַר דער צייט געוואָרן אַ מי־
ליאַנער. וואָרים הנם מאיר סאַקאַלאָווסקי האָט זיך דאָן ערשט געהאַט
אַרויסגעצויגן פון „פלעצל“, האָט מען שוין אין זיין שטעטל, אין דער
אַלטער היים, געוואוסט ניט נאָר פון אַלע גליקן וואָס האָבן אים פאַסירט,
נאָר אויך פון יענע גליקן, וואָס וועלן אים פאַסירן בקרב הימים און מען
האָט דאָרט דערציילט, אַז ער פאַרמאַנט די שווערע הונדערטער טויזנט־
טער, אַז ער וואוינט אין אַ פּריצישן הויז און אַז זיינע קינדער זיינען סאַ־
מע דאָסטורירט און אַרוואַקאַטן. מען איז דאָרט אַפילו געווען אינפאַרמירט,
אַז זיין טאַכטער העלען, וואָס איז שוין, ברוך השם, אַ כלה מיידל, האָט
פאַזירט נאַקעטערהייט פאַר אַ מאַלער און דער מאַלער האָט פאַרן בילד
באַקומען אַ פּרייז פון כמה וכמה אלפים. און הגם דאָס פאַזירן פון אַ כלה
מיידל פאַר אַ מאַנספאַרשויין איז נאָר ניט אַזוי פון די פיינע זאַכן, האָבן
עס איר די קליינשטעטלדיקע יידן, מיט זייער ברייטהאַרציקן דרך ארץ
פאַר וועלט זאַכן מוחל געווען: — מילא — האָבן זיי געזאָגט — פאַריז
איז דאָך ניט בויבעריק! מאַלע וואָס מענטשן פאַלט דאָרט אַלץ איין פאַר
משוגעת!... בפרט אַז מען קריגט פאַר אַזאַ ענין אַ פּרייז. און לאָמיר אַלע
האַפן, אַז זי איז טאַקע אַפגעקומען נאָר מיטן מאַלן! — האָבן ליצנים
צוגעגעבן.

הנהלען איז דער ענין דוקא געפעלן געוואָרן און נאָר שטאַרק אימ־
פאַנירט. עס האָט געשמעקט מיט דער גרויסער וועלט און מיט „פּרייער
ליבע“, ווי עס שטייט באַשריבן אין די ראָמאַנען. אין איר פאַנטאַזיע
איז שוין העלען פונדערווייטנס אויסגעוואַקסן צו אַן אַוואַנטוריסטישער
העלדין פון איינער פון די מאַדערנע ליבע־געשיכטעס, וואָס זיינען מיט
אַזויפיל דורשט פאַרשלונגען געוואָרן דורך דער יונגט אין איר קליינעם
שטעטל. דערפאַר טאַקע האָט זי מסכים געווען מיטצוגעמען דעם בריוו,

הגם זי האָט כלל ניט ברעה געהאַט אַרײַנצוגיין אין אַ מענע ומשאַ מיט די
ב ו ר ז ש ו ע ן פֿון דער גרויסער שטאָט פֿאַרײַ, וואוּ עס זײַנען פֿאַרצײַ
דעוואָלוציאָנערע מאַסן און אַ ים מיט פֿראַלעטאַרער.

דער טאַטע אירער האָט אָנגעשריבן אַ לאַנגן בריוו. נאָכן העכרעישן
אַרײַנפיר מיטן „לידירי הנכבד כמר... נ"י" און אַלע אַנדערע איידלקייטן,
האַט ער ראשית כל דערמאָנט זײַן אַמאָליקן גוטן פֿרײַנט ווער און וואָס
ער איז, און אז זײַ האָבן אַמאָל, בחורווייז, זיך אָנגעשכורט אין אַ שמחת-
תורה, און אז זײַ האָבן נאַכהער יעדן שבת נאָכמיטאָג געלערנט צוזאַמען
אַ שיעור. און ער האָט צוגעגעבן, אז ער פֿאַרלאַנגט, חס ושלום, גאָרנישט.
נאָר אָט, אַ מיידל פֿאַרט אַלײַן אין דער גרויסער וועלט אַרײַן, איז גוט,
זי זאָל דאָרט האָבן אין דער ערשטער צײַט אַ ייִדישע שטוב וואוּ אַרײַנ-
צוקומען. און דערפֿאַר וועט אים, ר' מאיר סאַקאַלאָווסקין, דער רבֿנו של
עולם אָפּצאַלן כּפֿל כּפֿלים!...

חנהלע איז אַרויסגעפֿאַרן מיט אַ קלײַנער וואָליוזקעלע וועש, עטלעכע
קליידלעך און אַ פֿולן בוועם האָפּענונגען און טרויעמען. זי האָט זיך געפֿילט
ווי אַ יונגער פּויגל, וואָס צעפֿאַכעט צום ערשטן מאָל זײַנע פֿליגלען און
לאָזט זיך שוועבן אין אומענדלעכן בלויען רוים. זי האָט געהאַפּט צו קענען
לערנען און אַרבעטן, געניסן פֿון דער קולטור און מיטהעלפֿן אײַנצופירן
נערעכטיקייט אַף דער וועלט. אָבער באלד האָט זי אָנגעטראָפֿן שווער-
קײַטן, וואָס האָבן געדריקט ווי בליי אַף אירע יונגע פֿליגלען.

זי האָט זיך דערפֿילט אײַנזאַם אין דער גרויסער שטאָט, וואוּ זי
האַט ניט פֿאַרשטאַנען די שפּראַך און וואוּ זי האָט זיך אַפֿילו ניט געקענט
באַוועגן, ווייל זי האָט געמוזט אויסרעכענען יעדן גראַשן פֿון די רײַזע-
הוצאות. געוואוינט האָט זי תּהִילַת אין לאַטיינישן פֿערטל, וואוּ עס האָבן
געלעבט אָן אַ שיעור אָרעמע סטודענטן. זי האָט אָנגעהויבן אַרײַנקומען
אין דער סאַרזשענעוועוו ביבליאָטעק און אַפֿילו באַזוכט די סאַרבאָן אַף
די אַלגעמײַנע לעקציעס פֿאַרן פּובליקום.

אָבער באלד האָט זי אויפֿגעהערט לערנען. זי האָט באַקומען אַרבעט,
אַלס אַ „האַנט" באַ קאַפּנעקציע, אַפֿן בעלוויל, און יעדן טאָג האָט זי גע-
מוזט פֿאַרן צוויי שעה מיטן אונטערגרונד־באַן צו דער אַרבעט און צוריק.
דאָרט, אַפֿן בעלוויל, האָבן זיך געפונען די קלײַנע וואַרשטאַטן פֿון די
ייִדישע הײַם־אַרבעטער, וואוּ מען האָט געקענט באַשעפֿטיקט ווערן אויך
אַן „אַרבעטס־פֿאַפֿירן", און אַלע גרינע זײַנען דאָרט פֿאַרשלונגען געוואָרן.

אין עטלעכע חדשים ארום האָט זי זיך אינגאַנצן איבערגעצויגן אין יענעם קוואַרטאַל.

זי איז עטלעכע מאָל איינגעלאָרן געוואָרן צום עסן צו די סאַקאַד-לאָווסקיס. רחל האָט זיך באַמיט צוצוטוליען דאָס מיידל, „וואָס איז איינ-זאַם ווי אַ שטיין אין דער גרויסער שטאַט“. אינדעראַמתן האָט שוין הנהלע אָנגעהויבן באַקומען באַקאַנטע און פריינט: זי פלעגט זיך אַרויפ-כאַפן אין דער „קולטור-ליגע“, וואו מען האָט געקענט ליענען אַ יידישע צייטונג און הערן רעפעראַטן אַף אַקטועלע טעמעס, איז געגאַנגען אין נאָרל סינדיקאַט, וואו עס זיינען גראַדע פאַרגעקומען שטורמישע וואַלן מיט צוויי היימישע ליסטעס פון קאָמוניסטן און „בונד“, און איז געקומען אַף אונטערנעמונגען לכבוד יונגע, יידישע שרייבער, וואָס האָבן געמוזט אַרויסגעבן זייערע ביכער אַפן אייגענעם חשבון און האָבן אזוי אַרום אויס-געשלאָגן די הוצאות פון דרוק. און קיינער באַ די סאַקאַלאָווסקיס האָט ניט געוואוסט, אַז דאָס מיידל קומט דאָרט אַרויף צוליב זשאַקן.

אין די ערשטע וואָכן אירע אין פאַרזי האָט איר זשאַק אַמייסטן מקרב געווען. ער האָט געזען אין איר יענע ווייטע, כמעט לעגענדאַרע היים פון וועלכער טאַטע-מאַמע שטאַמען. גענויגט צו העלפן שוואַכערע און בלאַנדזשענדיקע, האָט ער זיך גלייך געפילט פאַרפליכטעט אויסצו-שטרעקן איר אַ האַנט. שוין בעת איר ערשטן באַזוך אין זייער שטוב, האָט ער באַם אָוונטברויט באַמערקט איר הילפלאָזיקייט אין מאַנעוורירן מיט נאָפּל-מעסער. ווען דאָס עסן איז געווען געענדיקט, האָט ער זי אַ פרעג געטאָן:

— איר קענט דאָך ניט קיין פראַנצויזיש, מאַדמאַזעל?

זי האָט די גאַנצע צייט ניט געקוקט אין זיין זייט. איצט האָט זי אויפגעהויבן אַף אים אַ פאָר טיפע, שוואַרצע אויגן און שטאַמלענדיק געענטפערט:

— נין... כמעט נאָרנישט!... — און זי האָט דערפילט ווי איר האַרץ הויבט אָן צו קלאַפן האַסטיקער.

— אויב איר ווילט וועל איך מיט אייך לערנען.

— איך האָב ניט קיין ביכער! — האָט זי כמעט ווי אָפגעשטויסן זיין פאַרשלאָג.

— ס'איז נאָרנישט, איך וועל שוין שאַפן ביכער! וועל בעטן באַ מיינע חברים.

— אַהיים איז זי אין יענעם אָונט, איינער פון אירע ערשטע אין פאַ-

דין, געגאנגען צופוס. דער סעכאסטפאל-בולוואר אין פארפלייצט געווען מיט מענטשן און ליכט. זי האָט געפילט אַ ווייטעקלעכע בענקשאַפט און זי האָט געוואוסט, אז מיט יענעם האַסטיקן קלאַפּן פון איר האַרצן האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע ליבע פון איר לעבן. זשאַק, וואָס איז דאָ אויפֿ-געוואַקסן, האָט פאַרקערפערט אין אירע אויגן די גרויסע וועלט, מיט וועל-כער זי האָט געמאַכט די ערשטע באַקאַנטשאַפט.

זיי האָבן געלערנט עטלעכע מאָל אַ וואָך אין זשאַקס צימער, וואָס האָט אימפּאַנירט חנהלען מיט זיין שרייבֿטיש און לאַנגע פּאַליצעס בי-כער. זיצנדיק דאָרט און הערנדיק זיינע דערקלערונגען פון דער פּראַנצוו-זישער גראַמאַטיק, האָט זי געפילט אין איר ברוסט דעם געראַנגל פון האָ-פענונג און פּאַרצווייפלונג. זי האָט זיך שטאַרק פּאַרויטלט, בויגנדיק דעם ערשטן רעגולערן צייט-וואָרט: איך האָב ליב, דו האָסט ליב, ער האָט... און דאָן האָט ער מיט איר געלערנט די אומרעגלמעסיקע צייט-ווערטער און איר געמאַכט אַ רשימה פון ביכער, וואָס זי האָט געדאַרפט לייענען, כדי זיך צו באַקענען מיט דער היגער ליטעראַטור.

אַבער חנהלען איז עס געווען ווייניק. זי האָט געטרוימט, אז ער וועט זי איינלאָרן אַף אַ שפּאַציר, זיי וועלן צוזאַמען באַזוכן דעם „מאַנ-מאַרט“, זיי וועלן שפּאַצירן לענגוים די טונקעלע ברעגן פון דער סען און דאָן — דאָן וועט זי אַף זיין ערשטן וואונק אים אָנגעמען פאַר אַ האַנט, אים פירן אין איר קליינעם צימערל, וואָס אָפּן זעקסטן שטאַק פון איר ביליקן האַטעל און אים אָפּגעבן מיט טרערן און פרייד איר מיידלשן קערפער.

זשאַק האָט כמעט ניט באַמערקט די פאַרבאָרגענע בענקשאַפט פון אירע בליקן און דאָס לעכצן פון איר קערפער. ער איז אין יענעם יאָר געווען צופיל פאַרנומען מיט זשערמענען און מיט דעם פּאַליטישן אויפֿ-ברויז פון דער שטאָט. העלען האָט זי עטלעכע מאָל באַגלייט צום אונטער-גרונד-באַן און זי אַרויסגעפירט זונטיס אין לווור, וואו זי האָט איר גע-לערנט צו אונטערשיידן צווישן די בילדער פון רענעסאַנס און מאָדערנער מאָלעריי. דאָן איז חנהלע פּלוצלונג פאַרשוואונדן און אין משך פון יאָרן זיך מער ניט געמאָלדן צו די סאַקאָלאָווסקים.

אָפּן בעלוויל האָט זי זיך אונטערגעטונקט אין דער כוואַליע פון פּאַ-ליטישער עמיגראַציע, וואָס האָט דאָן געשטראָמט פון גאַנץ אייראָפּע צו דער פּראַנצווזישער הויפטשטאָט, און געשאַפּן אַן אייגנאַרטיקע סביבה אין די קליינע, ס'רוב אומלעגאַלע, האַטעלעכלעך און קלובן. אין דער יידי-

שער קולטור-ליגע, וואו זי איז ארויפגעקומען און געוואָרן אַן אַקטיוויסטע, האָט זי געצויגן אַף זיך די אויפגעקומענע אַקטיוויסט: די הויט פון איר פנים איז געווען פריש און צאַרט און אירע אויגן האָבן אָפגעשפיגלט די בענק-שאַפט פון קליינשטעטלידיקע פאַרנאַכטן. באַלד האָבן זיך געפונען אַף איר אַ סך בעלנים.

זי איז געווען אויסוויילעריש. אין האַרצן האָט זי אַלץ געטראָגן די נייט-געזעטיקטע ליידנשאַפט. באַלד האָט זיך געפילט דערוואַקסענער פאַר זשאַקן: זי האָט געאַרבעט אין אַ וואַרשטאַט און געוואוסט פון סעזאַנען און שטרייקן, זי איז געווען זעלבסטשטענדיק און געמוזט זאָרגן פאַר דיר-ה-געלט און עסן, און זי האָט זיך אינטערעסירט מיט לייב און לעבן מיט די לעצטע נייעסן פון דער זיך כסדר בייטנדיקער פּאָליטישער ליניע פון יענע טעג. אָבער צוזאַמען מיטן דאָזיקן, פּלוצלימדיקן, רייה ווערן איז אויך גע-שטיגן די בענקשאַפט נאָך יענעם ערשטן, וואָס זי האָט איצט אויסגעמיטן צו זען.

איינער פון אירע פאַרערער איז געווען עקשנותדיקער און אויסגע-האַלטענער ווי די אַנדערע. דאָס איז געווען יאַסל דער שטריקער. ער איז יעדן טאָג אַרויפגעקומען אין קלוב און זי אָפגעוואַרט באַם אַרויסגיין, כדי זי צו באַגלייטן אַהיים. ווען הנהלע איז אַריין אין דער ביבליאָטעק-קאַמ-מער, האָט ער אפילו אָנגעהויבן לייענען ביכער און האָט זיי געביטן יעדן צווייטן אָונט. איינמאָל, אַ זונטיק, האָט ער זי אַרויסגעפירט ווייזן פאַריין. ער איז מיט איר געגאַנגען אַף די עליוויער פעלדער, און זיי זיינען אָפגע-טראָטן אין די „אינוואַליד“, וואו זיי האָבן אָנגעקוקט עטלעכע אַלטע האַר-מאַטן און נאַפּאַלעאַנס קבר. הנהלע האָט די גאַנצע צייט געקוקט און גע-שוויגן, און יאַסל האָט כסדר געכאַפט התפעלות פון זיין פאַריו:

— באַ אייך אין שטעטל האָט איר אויך אַ היסטאָרישן מוזיי, וואָס? באַ אייך איז אודאי אויך פאַראַן אַ לווה, אַה?...

און געזאַנט האָט ער עס מיט אַזאַ טאָן, ווי ער וואָלט איר געגעבן אין נרן גאַנץ פאַריז מיט דער קירכע פון „הייליקן האַרץ“, מיט אַלע מור-זעאומס און מיט דעם אייפּעל-טורעם אַלס צוגאַב. ער איז טאַקע אַרויפ-געפאַרן מיט איר צום שפיץ אייפּעל-טורעם און קוקנדיק פון דאָרט אַף דער שטאַט, וואָס איז געלעגן צופוסנס, האָט ער מיטאַמאָל אָנגעהויבן ריידן פון דער איינזאַמקייט, וואָס אַ יונגער מענטש פילט אין דער פרעמדס און ווי געזוכט אַ טרייסט אין אירע טיפּע, פאַרטראַכטע אויגן. דאָן האָבן זיי געגעסן צוזאַמען אָונטברויט אין לינקן רעסטאָראַן.

„די נייע פאמיליע“ און יאָסל האָט באַשטעלט דעם גאַנצן מעני, מיט פּאָר-
שפּיזן פון מאַיאָנעד-אייער און מיט קעז צום סוף. (פינף פּראַנק מיט 25
סאַנטים אויסער טרינק-געלט). אזוי ווי זי איז נאָך ניט געווען געוואוינט
צום זויערלעכן ווײן, האָט ער אויסגעטרונקען אויך איר חלק, וואָס האָט
ממילא געהערט צום מאַלצייט, און דאָן האָט ער זיך דערקלערט אין ליבע.
נאַכהער זיינען זיי געגאַנגען אין סינאַ און ווען די בילדער זיינען געוואָרן
זייער אינטערעסאַנט, האָט ער אָנגענומען איר האַנט, וואָס זי האָט געד
לאָזן אין זיינער. שפעט נאָך האַלבער נאַכט האָבן זיי זיך געזעגנט באַ דער
טיר פון איר קליינעם האַטעלכל, וואו ער האָט איבערגעזחזרט זיין ליבע-
דערקלערונג. פּלוצלונג האָט ער אַ פּרעג געטאָן:

— אפשר קען איך אַרויפגיין?

— די פּאַרטיערין וועט דערהערן! ס'וועט זיין אומאַנגענעם!

יאָסל האָט געוואוסט, אז אזאַ מיין ענטפער איז שוין אַ סימן פון
לעצטן ווידערשטאַנד און ער האָט געזאָגט:

— אָה, כ'וועל גיין אַף די שפיץ פינגער!

אויבן האָט זי נאָך פרובירט אים ווידעראַמאַל אַוועקצושיקן, אָבער
איצט האָט ער אַרנומענטירט:

— די פּאַרטיערין וועט דערהערן! עס וועט זיין אומאַנגענעם!

— וועסט גיין אַף די שפיץ פינגער! — האָט זי אַ שמייכל געטאָן.

און ער האָט זי געקושט אַף די שמייכלענדיקע ליפּן, און איז פאַרבליבן
איבער נאַכט. נאָך אין זעלבן זומער האָבן זיי זיך אַריינגעקליבן אין אַ
קליינער דירהלע פון אַ צימער מיט אַ סוף.

אין קומענדיקן ווינטער איז יאָסל אַוועק קיין שפּאַניע און חנהלע
איז ווידעראַמאַל געבליבן אַליין. באַנאַכט האָט זי טיילמאַל געוויינט און
באַטאַג האָט זי שטאַלצירט צו זיין אַ ח ב ר ט ע פון אַ העלד. מיט מער
ענערגיע און געטריישאַפט האָט זי זיך אַ וואָרף געטאָן אַרבעטן אין די
פאַרשידענע קאַמיטעטן.

* * *

העלענען האָט זי ווידער געטראַפּן מיט אַ חודש צוריק, באַ די טויערן
פון לאַנגער דראַנסי. טראַץ די טרויעריקע אומשטענדן האָבן זיי זיך ביידע
דערפרייט. זיי זיינען געשטאַנען ווי גלייכע קעננאיבער דעם זעלבן גורל.

— האָסט דאָ מעצען? — האָט געפּרעגט חנהלע.

— מיין מאַן.

— האָסט חתונה געהאַט?

— יא. און דו האסט דא אויך עמעצן?
 — ניין! ... ס'הייסט איך האב געבראכט אהערצו עטלעכע פאקעטן
 פון קאמיטעט.
 — ס'וועט אמאל נעמען א סוף צו די דאזיקע לאגערן? — האט
 זיך געקלאגט העלען.
 — נאך ניט פארלירן דעם מוט! אונדזער טאג וועט נאך קומען...
 איך ווארט שוין מער ווי דריי יאר, עס זאל נעמען א סוף.
 — דריי יאר? נאך פארן קריג?
 — יא, שוין דריי יאר! און איצט האבן זיי אוועקגעשיקט מיין מאן
 קיין אפריקע.
 — דיין מאן? האסט חתונה געהאט? און ביסט קיינמאל ניט גע-
 קומען דערציילן. ווי א שטיין אין וואסער פארשוואנדן!
 — וואס איז דאן געווען צו דערציילן? מיר זיינען געווען פארשי-
 דענע מענטשן...
 — און ווי אזוי האבן זיי אים פארשיקט קיין אפריקע? פון פאריז?
 — אה, ניין! ס'איז א לאנגע געשיכטע! ... ער איז געווען אין שפא-
 ניע, אין בירגערקריג, און קומענדיק צוריק האבן זיי אלע אויסלענדער
 פון די „אינטערנאציאנאלע“ איינגעשפארט אין לאגערן.
 — יא, זשאק האט אונדז דאן דערציילט.
 חנהלע האט געווארפן א פארשנדיקן בליק אף העלענען, האט אָבער
 גארנישט געפרעגט און אין א ווילע ארום ווייטער דערציילט:
 — מיין מאן איז געווען אין לאגער פון ארושעלעם. מען איז גע-
 לעגן אפן נאסן שטרוי און מען האט געהונגערט. צוויי מאנאטן פאר דער
 מלחמה איז ער פון דארט אנטלאפן.
 — און זיי האבן אים געכאפט?
 — ניין! ווען ס'איז אויסגעבראכן דער קריג, האט ער זיך פרייוויר-
 ליק אנגאזשירט אין פרעמדן-כאטאליאן פון דער פראנצויזישער ארמיי.
 געדענקסט, אלע אויסלענדישע יידן האבן זיך דאן אנגאזשירט. קיין „פא-
 פירן“ האט מען דערצו ניט באדארפט, זיי האבן דאן גענומען אלעמען! ...
 אפריער איז ער געווען אין פאריז. זיך אויסבאהאלטן, פארשטייט זיך. דאן
 איז ער אוועק אין דער סאזארמע, איז געווען אפן פראנט, האט מיטגע-
 מאכט דעם ריקצוג און זיך געגאנגען דעמאָביליזירן אין טולוז. האבן זיי
 בא יעדן אויסלענדישן פרייוויליקן פארלאנגט בא דער דעמאָביליזאציע
 כשרע פאפירן. און אזוי ווי ער האט ניט געהאט קיין „קארטע“, האבן זיי

אים אוועקגעשיקט גלייך פון דער קאזארמע פון די פרויוויליקע אין
שטראף-לאגער פון ווערנע.

— בא די פירענייען?

— יא! און פון דאָרט האָבן זיי אָנגעהויבן איבערצושיקן קיין אַפֿי-
ריקע, צום בויען די אייזנבאָן-ליניע דורך סאַהאַראַ מדבר. קיין בריוו קו-
מען ניט, אָבער ווי מען הערט פאַלן דאָרט די מענטשן ווי די פּליגן...

— מיין גאָט, ווער ווייסט וויפּל עס וועלן דאָס אַלץ איבערלעבן!
— מיר מוזן האָפּן און טאָן וואָס מיר קענען. אונדזער טאָג וועט
קומען! אין רוסלאַנד האָבן זיי שוין געכאַפט דעם ערשטן קלאַפּ. דאָ וועט
עס אויך קומען.

זיי זיינען צוזאַמען געפאַרן צוריק אין שטאָט. באַם געזעגענען זיך
האָט חנהלע געזאָגט:

— הער זיך איין, העלענקע, דו קענסט מיר געבן עפעס געלט? ניט
פאַר מיר, פאַר אונדזער „קיך“.

— דו אַרבעטסט אין אַ ייִדישער קיך?

— יאָ, אַה רי סאַנטיע... אָן דעם וואָלטן די פרויען אויסגעזאַנגען
פון הונגער. געלט פון אויסלאַנד קומט אָן שווערלעך, מוזן מיר זאַמלען
אַפּן פּלאַץ. און אונדזער עולם האָט ניט קיין גראַשן באַם לייב און לעבן.
זי האָט געגעבן חנהלען עטלעכע צענדליק פּראַנק:

— ס'איז אזוי ווייניק! אפשר קען איך טאָן עפעס אַנדערש?

— וואָס קענסטו טאָן?

— אַרבעטן אין דער קיך!

— אויב וועסט קענען, וואָלט געווען גוט. ביסט דאָך אַ פּראַנצויזין!
בא אונדז זיינען כמעט אַלע פון „אונדזערע יידן“. אַ פּראַנצויזישער ייד
איז אַפילו היינט אַ קנאַפער יחוס, אָבער טיילמאָל ווען עס קומט פּראַנ-
צויזישע פּאַליציי...

צומאָרנס האָט איר חנהלע געלערנט ווי מען וואַשט טעלער אין
קאַלטן וואַסער און אָן זייה. בשעת מעשה האָט זי געפרעגט:

— דו האָסט דאָך באַקאַנטע צווישן פּראַנצויזישע יידן, אמת?

— אַ ביסל. די מאַדמואַזעל זשיליעט באָר, צום ביישפּיל.

— מיר מוזן קריגן פאַרבינדונגען צו זיי. זיי גייט עס אויך ניט
איבעריקס גוט, אָבער עפעס מער געלט פאַר אונדז האָבן זיי נאָך. מיר
דאַרפן אַ סך!

— פאַר דער קיך?

— פאר דער קיך און פאר דעם „קאָמיטעט פאר דראַנסי“ — מיר
מוזן דאָרט אַרײַנשיקן עסן, אַנישט נײַען די מענטשן אויס פאר הונגער.
און אונטערשטיצונג פאר די פרויען פון די אינטערנירטע. און די פרויען
פון די קריגס־געפאָנגענע. די רעגירונג זאָגט זיך ניט פאר די פרויען פון
די יידישע פרייוויליקע, הגם דאָן האָט מען צוגעזאָגט הרים וגבעות!
זי האָט איבערגעהאַקט, האָט באַטראַכט אַ ווײַלע העלענען און צו־
געגעבן:

און מיר דאָרפן האָבן נאָך געלט! וואָרים פון די אַלע ענינים וועלן
מיר נאָך אויך צו קיין תכלית ניט קומען...

— דו אַרבעטסט דאָרט אומעטום? אין די אַלע קאָמיטעטן?
— ניט אין אַלע. אָבער מען מוז אומעטום צולייגן אַ האַנט. מיר
האָבן אזוי ווײַניק מענטשן, איעדער איז פאַרנומען מיט זײַנע פּערזענ־
לעכע צרות!

— האָסט זיך שטאַרק געענדערט, הנהלע. איך געדענק ווען דו
ביסט אַהערצו געקומען: אַ פראָווינציעלע, ראָמאַנטישע מיידל! אַצינד
ביסטו אַרײַנגעוואַקסן אין הײַנטיקן פאַרזי מער פאר מיר.
— די ראָמאַנטיק איז גיך אויסגערונען. פאר מיר איז פאַרזי גע־
ווען דער גרויער „בעלוויל“, דער וואַרשטאַט, וואו מען האָט אין סעזאָן
געאַרבעט צוועלף שעה און די האָפּענונג, אַז מען וועט ווען עס איז קענען
געניסן פון דער קולטור. מען האָט געמוזט צולייגן אַ האַנט!

* * *

מאַדמואַזעל זשיליעט האָט נאָך אַלץ געוואוינט אין דער זעלבער
דירה, זי האָט אַרױפּגעפירט העלענען אין אויבערשטן צימער:
— דאָרט שײַנט לבל הפחות די זון. אונטן איז קאַלט, הינט צו
טרייבן!

— דו הייצסט אינגאַנצן ניט?
— ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין בעל־תכלית. די 50 קילאָ
קוילן, וואָס מען האָט הײַנטיקן ווינטער באַקומען, האָבן איך אויסגעברענט
מיט איין קלאָפּ. אַצינד זײַך איך אַ גאַנצן טאָג אין מאַנטל.
דורך די גרויסע גלעזערנע שױבן פון אַטעליע האָט אַרײַנגעשײַנט
אַ העלע, ווינטערדיקע זון, וואָס האָט קנאַפּ וואָס געוואַרעמט. העלען האָט
זיך אַרומגעקומט:

— זינט איך בין דאָ געווען דאָס לעצטע מאָל, איז אָפּגעקומען אַ
היפשע צאָל בילדער!

— זיי צעקריכן זיך!
 — דו פארקויפסט?
 — א ברירה האָט מען?! באַ קלאָדן האָט מען אַלץ קאַנפּיסקירט.
 איך מוז אַצינד אַפילו אונטערשטיצן די משפּחה!
 העלען האָט אָנגעהויבן דערציילן וועגן חנהלען, וועגן דער נויט
 אין די מזרח־קוואַרטאַלן און דער הילף, וואָס איז נויטיק צו שאַפּן. זי האָט
 זיך באַמיט צו ריידן איינפאַך, אַן פּאַטאָס, אָבער איר שטימע האָט מאַך
 מענטנווייז געציטערט.
 — ס'איז פון דער קיך אַר רייסאַנטיע? — האָט זשיליעט זי אי-
 בערגעהאַקט אינמיטן.
 — יאָ. האָסט געהערט פון זייער אַרבעט?
 — זיכער! באַ אונדזערע פּראַנציוזישע יידן ווייסט מען היינט
 גענוי וועגן דער יידישער אַרבעט אַפן בעלוויל און אַפן פּלעצל.
 — אַר דעם האָב איך זיך ניט געריכט.
 — אַר אַ סך זאַכן האָבן מיר זיך ניט געריכט. היינט איז אין אונ-
 דזערע קרייזן אַ „האַסע“ אַר בעלווילער יידן, ממש אַ רענדל אַן אָסט־ייד!
 — וואָס איז דאָ פּלוצלונג דער יחוס?
 — יענע איינגעוואַנדערטע זיינען היינט די מאַראַלישע שוץ פאַר
 אונדזערע אַסימילירטע יידן: ראשית זיינען זיי אַ באַווייז, אַז יידן זיינען
 געווען אַרבעטער; צווייטנס: אַז דאָס יידישע פּאָלק האָט געהאַט אַן איי-
 גענע קולטור און דריטנס: זיי באַטייליקן זיך שטאַרק אין דעם ווידער-
 שטאַנד. אַז מען הערט די היגע ראַדיאָ, דערמאָנט מען זיך אָן זיי און זיי
 דינען איינעם פון אַ הכחשה און ווי אַ טרייסט.
 זי האָט אָנגעהויבן אויספרעגן וועגן חנהלען און צום סוף געזאָגט:
 — ווילסט אַרויפקומען צו מיר מיט איר צוזאַמען?
 — איך וועל זען. כ'ווייס ניט צי זי וועט האָבן צייט. זי אַרבעט
 אין אַן אַ שיעור קאַמיטעטן
 — קום אַרויף ווען ניט איז. נאָך דער אַרבעט, אפשר?
 — כ'ווייס ניט צי עס וועט זיין גוט. זי קומט דאָך אין פאַרשידענע
 קרייזן. פּאָליטיק... מען ווייסט היינט ניט וועמען „זיי“ האָבן אַלץ אַפן
 אויג.
 — מאַכט ניט אויס. מיט פּאָליטיק וועל איך זיך שוין מסתמא ניט
 פאַרנעמען ביזן סוף פון מיינע יאָרן, אָבער מורא האָבן וויל איך היינטיקע
 צייטן ניט.

— גוט, מירן ארויפקומען.
 — טעלעפאָניר מיר פריער — האָט געבעטן זשיליעט — איך וועל
 איינלאָדן מיין ברודער אויך.
 — וועלכן ברודער?
 — קלאָדו, פאַרשטייט זיך. איך האָב נאָר איינעם.
 — ווילסט איינלאָדן צוזאַמען קלאָדן מיט חנהלען?
 — פאַרוואָס ניט?
 — ווייל ער האָט אַמאָל געסענט הערן ריידן פון אַלץ אין דער
 וועלט אויסער פון יענע יידן, וואָס „פאַרפלייצן פראַנקרייך און ברענגען
 צושלעפן די געטאָס קיין פאַריז“.
 — און וואָס נאָך? — האָט געפּרעגט זשיליעט האַלב אין שפּאַס
 און האַלב אַרויספאָדערנדיק — ער האָט געזאָגט נאָך אַ סך זאַכן! ער האָט
 געהאַלטן, אַז דאָ, וועט עס בשום אופן ניט פאַסירן און אַז די היגע אַנט-
 סעמיטן מיינען נאָר די רומענישע און פּוילישע יידן, וואָס האָבן אַהער
 פאַרשלעפט דעם געטאָ-גייסט, אַ באַרבאַרישן זשאַרגאָן און די ווילדע
 מנהגים פון מורח. און אייך אַלעמען, אויך די דאָ-הי געבאָרענע, האָט ער
 געהאַלטן פאַר פּוילישע.
 — דאָס האָב איך ניט געהערט פון אים!
 — טאַקע דערפאַר! פאַרשטייט, אַז אַ ייד איז פאַר פּופּציק יאָר
 געקומען אַהערצו, האַלטן זיך שוין זיינע קינדער פאַר אמתע פראַנצויזן
 און זיי קוקן אַר יעדן איינעם, וואָס איז געקומען דרייסיק יאָר שפּעטער ווי
 זייער טאַטע, ווי אַר אַ פרעמדן, מיט וועלכן זיי האָבן גאַרנישט בשותפות-
 דיקעס. זיי האָבן געמיינט, אַז צוואַנציק יאָר שפּילן אַ ראָלע אין דער גע-
 שיכטע! אָבער קלאָד האָט זיך פאַר דער צייט געענדערט און אַצינד קען
 ער עפּעס לערנען.
 — גוט! — האָט העלען זיך עטוואָס אָנגעכמורעט — אָבער
 דאַרפסט זען מאָביליזירן אויך אַנדערע. ווייל חנהלע האָט מיר אָנגע-
 זאָגט, איך זאָל ניט סתם בעטן באַ דיר געלט, נאָר טאַקע זען דיך ריכטיק
 מאָביליזירן אין דער אַרבעט.
 — מאָביליזירן נאָר?
 — אַזוי רעדט זי. אָן דעם גייט עס באַ איר ניט. די קלענסטע אַר-
 בעט הויבט זיך באַ איר אָן מיט „מאָביליזאַציע“!
 זשיליעט האָט אַ שמויכל געטאָן. דאָן האָט זי ערנסט געזאָגט:
 — אפּשר איז עס נאָר ניט אַזוי קאַמיש. אָט נעם די פראַנצויזן:

זיי זיינען געווען גרויסע סקעפטיקער לנבי ארגאניזאציעס און פאליטי-
קעריי, און כפרט לנבי דעם האסן א משייניס מיט פאטעטישע פראזן. און
היינט — אז צוויי פראנצויזן פארזאמלען זיך און הערן ענגלישן ראדיא,
רופט זיי עס: קאמף קעגן די פיינט פון דעם פאטערלאנד! ווער רעדט שוין
ווען זיי שמירן אן אף א וואנט: נידער מיט די דייטשן!
פארן אוועקגיין האט העלען ווידערזאמאל דערמאנט:

— וועסטו ניט פארגעסן כאפן א שמועס מיט דייע באקאנטע?
מיינסט, אז זיי וועלן זיך אפרופן?

— זיכער! כ'האב דאך דיר געזאגט, אז דער פרעסטיזש פון די
חנהלעד איז קאלאסאל געשטיגן אין זייערע אויגן. מענטשן, וואס אסיר
מילירן זיך זוכן שטענדיק גרויסע אילוזיעס.
— אלע מענטשן זוכן אילוזיעס!

— אבער אסימילאנטן זוכן די גרויסע אילוזיע אויסער דעם איי-
גענעם איך! זיי פארלאזן זיך אף יענעם: אף דער פראנצויזישער קולטור,
אף דער דייטשער, אף דער האנאלולער... היינט, ווען דאס פרעמדע האט
געפלאצט, זיינען זיי נתפעל פון גייסט פון די „בעלווילער“, וואס האבן
זיך בעסער און שנעלער ארגאניזירט, וואס האבן ניט פארלארן זייער מוט.
יענער „גייסט פון די מזרח געטאס“ איז אצינד דער סימבאל פון מארטי-
רערטום און אויסגעהאלטנקייט אין זייערע אויגן. דערפאר וויל איך אויך,
אז קלאד זאל זיך טרעפן מיט חנהלען. פאר אים זיינען די געשעענישן
געווען א מאראלישער קלאפ, וואס האט אויפגעטרייסלט און דערנידער-
ריקט.

— גוט — האט שטיל מסכים געווען העלען.

זשיליעט האט איר אריינגעקוקט טיה אין די אויגן. דאן האט זי זיך
אויפגעהויבן פון שטול און שפאנענדיק איבערן זאל, האט זי מיטאמאל
א פרעג געטאן:

— האסט נאך אלץ ניט פארגעסן?

בעת זייער ערשטן צוזאמענטרעה האט קלאד זיך אמייסטן אינטער-
רעסירט פאך חנהלען. תחילת האט ער זי באטראכט נייגעריק און אויפ-
מערקזאם ווי אן עקזאטישן, אויסערגעוויינלעכן באשעפעניש. באלד האט
זיך ארויסגעוויזן, אז חנהלע אריענטירט זיך בעסער פאר אים ניט נאר
בנוגע די שטימונגען צווישן ארבעטער, נאר אויך אין דער אלגעמיינער
אטמאספער פון לאנד: די איינשטעלונג פון כלערליי פאליטישע גרופירונג-

גען, די צוואַמענאַרבעט פון „רעכטע“ און די ידיעות פון אויסלאַנד, וואָס האָבן זיך אַרײַנגעפילטערט אַף פאַרשיידענע אַומוועגן.

— ווי לאַנג זײַנט איר דאָ אין לאַנד? — האָט ער זי פאַרוואונדערט געפּרעגט.

— אַרום פּינף יאָר. איר וואונדערט זיך אודאי וואָס איך רײד נאָך אַלץ אַ שלעכטן פּראַנצויזיש? ס'איז מיר קײנמאָל נײַט אויסגעקומען צו אַרבעטן מיט פּראַנצויזן. שטענדיק אין די הײם־וואַרשטאַטן מיט גרינע. — פאַרוואָס?

— ווייל איך האָב נײַט געהאַט קײן אַרבעט־פּאַפּירן.

— און ווען מען כאַפט אײך כּאָ דער אַרבעט?

— וואָלט מען מיר אַרויסגעוואָרפּן איבער דער גרענעץ. קײן בעל־גױע, צום בײַשפּיל, און פון דאָרטן צוריק און ווידעראַמאָל אַהײן.

— כ'האָב קײנמאָל נײַט געקלערט — האָט געזאָגט קלאָד — אַז אין אונדזער, אַמאָליקן פּראַנקרייך האָבן מענטשן געלעבט אין אַזאַ לאַגע.

— איר בין נאָך געווען פון די גליקלעכע! — האָט אַ שמויבל געטאן חנהלע — אַנדערע האָבן כּלל געלעבט אומלעגאַל, ס'הייסט אָפּיציעל האָבן זײ כּלל נײַט געלעבט...

— און פאַרוואָס זײַנען זײ געלאָפּן אַהערצו אומלעגאַל? ... אײַגנט־לעך ווייס איך אײַצט פאַרוואָס. אודאי, איר האָט שוין אַפּריער פאַרוכט דעם טעם פון די הײַנטיקע צײַטן!

חנהלע האָט די גאַנצע צײַט געהאַט אין זײַנען די פּראַקטישע צוועקן און פאַרפירט דעם שמועס וועגן דער קיך.

— איר קריגט אײך געלט פון אויסלאַנד? — האָט געפּרעגט קלאָד.

— עס קומט אָן אַ ביסל פון יענער זײַט ים. אָבער אַז אַמעריקע וועט אַרײַנגײן אין קריג, וועלן מיר זײן אָנגעוויזן אַף אײַגענע כּוחות!

— אין די אײַגן פון די אַמעריקאַנער יידן זײַנען מיר אײַצט די „מזרח־יידן“. אמת, זשיליעט? — האָט ער זיך געווענדעט צו דער שוועסטער.

— זיכער, אויב זײ קלערן מיט דער זעלבער פּיקציע, וואָס מיר.

אין אַ ווײַלע אַרום האָט זי צוגעגעבן: — אײַגנטלעך זײַנען עס צוויי פּיקטיווע באַגריפּן, וואָס באַגרענעצן שטענדיק דאָס דענקען פון מענטשן; צײַט און אָרט.

* * *

פון עס־זאל איז דערגאנגען א גערויש פון באוועגטע טישן און בענק. חנהלע איז ארויסגעלאָפן מיט שנעלע טריט. באַלד האָט מען דערהערט איר שטימע, וואָס האָט געמאַכט אַרדענונג אין זאַל. העלען האָט זיך גענומען שווענקען די טעלער. זי איז געווען מיד און זיך קוים געהאַלטן אַף די פיס. דער טאָג האָט זיך געצויגן ווי אַ קאַשמאַר: פון אינדערפרי אָן איז זי אַרומגעלאָפן. זינט צוויי טעג האָט זי נאָר געזען פרויען, וואָס האָבן דאָרט געהאַט זייערע זין אַדער מענער, און אַלע האָבן נאָר גערעדט פון די פינג און צוואַנציק משכנות. זי האָט אַ קלער געטאָן וועגן די עלטערן און זיך דערמאָנט אָן זשאַסן, און ס'איז איר איינגעפאַלן, אַז חנהלע וואָלט געקענט זיך נאָכפרעגן וועגן אים. זי אַרבעט דאָך ניט נאָר אין קיך, זי קומט אין פאַרשידענע קרייזן, איז אפשר וואָלט זי עפעס געקענט דערגיין? — ס'איז ניט ריין ווי עס באַדאַרף צו זיין, דער האַנטוך וועט צו ניד שמוציג ווערן!

רבקה, וואָס איז געשטאַנען דאַנעבן און אָפּגעטריקנט, האָט איר אויסגעשטרעקט אַ טעלער אַף צוריק און זי אַרויסגעריסן פון אירע טראַכט טענישן. זי האָט זיך גענומען איבערוואַשן דעם טעלער: קיינעם גייט דאָ ניט בעסער, מען טאָר ניט פאַרלירן דעם קאַפּ!... שוין עטלעכע וואָכן ווי זיי האָבן געאַרבעט צוזאַמען און זיך פאַר דער צייט אויסדערציילט זייערע משפּחה־ענינים און דאגות. תּחלת איז רבקה געווען פאַרשלאָסן און אַפילו אַביסל מיסטרויאיש לגבי דער נייער, אַף וועלכער מען האָט גלייך דער־קענט, אַז זי שטאַמט ניט פון אייגענע מענטשן. אָבער ביסלעכווייז האָבן זיי זיך צוגעוואוינט צו אַנאַנדער. רבקה איז ערשט עטלעכע יאָר פאַרן קריג געקומען פון פּוילן, וואו איר חבר איז שוין געזעסן עטלעכע יאָר אין תּפּיסה צוליב „פּאָליטיק“. ווען ער איז באַפּרייט געוואָרן, זיינען ביידע אַוועק קיין פּאַריז, וואו זי האָט געהאַט אַ ברודער. אין פּראַנקרייך זיינען זיי געווען אומלעגאַל און דעריבער געקענט וואוינען נאָר אין ספּעציעלע האַטעל־בלעך פון עמיגראַנטן, וואו דער בעל־הבית האָט ניט געצוואונגען זיינע לאַקאַטאָרן זיך איינצומעלדן. (אַניט וואָלט ער קיין לאַקאַטאָרן ניט געהאַט). אויך אַרבעטן האָבן זיי געקענט נאָר אין קליינע היים־וואַרשטאַטן, וואו מען האָט זיך אַרויסגעטריבן די נשמה בעתן סעזאָן און נאָכרעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע חדשים ליידיק.

לעגאַל זיינען זיי געוואָרן ערשט אין אָנהויב מלחמה, ווען רבקהס מאַן האָט זיך אַנגאַזשירט אַלס פּריוויליסקער אין דער אַרמיי. זיי האָבן דאָן אָפּציעל חתונה געהאַט און אין עטלעכע וואָכן אַרום איז דער מאַן

אָוועק אין דער קאָזאַרמע. ווינטערצייט איז ער איינמאָל געקומען אַף אור־
 לויב און זיי האָבן צום ערשטן מאָל שפּאַצירט פּראַנק און פּריי איבער פּאַ-
 ריזער גאַסן, אָן מורא, אַז אַ פּאַליציאַנט וועט זיי פּאַרהאַלטן און פּרעגן
 „פּאַפּירן“. גלייך אין אָנהויב פּרילינג, נאָך איידער עס האָבן זיך אָנגע-
 הויבן די שלאַכטן אין פּראַנקרייך, האָט זי באַקומען אַ ידיעה, אַז ער ווערט
 אָפּטראַנספּאָרטירט. ער איז געפּאָרן קיין נאָרוועגן, וואו ס'האָבן זיך אין
 קליינעם עקספּעדיציע־קאַרפּוס באַטייליקט אַ סך פּרייוויליקע אויסלענ-
 דער. אין עטלעכע וואָכן אַרום איז ער געפּאָנגען געוואָרן אין נאָרוויק און
 פון דאָרט האָט מען אים איבערגעשיקט קיין דייטשלאַנד. אין אַ קנאַפּן
 יאָר אַרום האָט די פּאַריזער פּאַליציי אַרעסטירט רבקהס ברודער און אים
 פּאַרשפּאַרט אין באַרימטן לאַגער פון דראַנסי. אינדערהיים זיינען געבליבן
 די פּרוי און צוויי קליינע קינדער.

זי האָט אָפּגעטרינקט דאָס געשיר אַ סך שנעלער ווי העלען האָט
 באַוווּזן צו וואַשן און זעענדיק די מידקייט פון איר חכרטהע, האָט זי אָוועק-
 געלייגט דעם האַנטוך אָפּן טיש: — לאָז, איך וועל דיר העלפּן! — א, איך
 טויג צו גאָרנישט! — האָט זיך העלען באַקלאַגט. — ניין, אין יעדן רעס-
 טאָראַן אַרבעט איין טריקענער אַף עטלעכע וואַשער! — האָט זי רבקה
 געטרייסט. פון זאָל איז דערגאַנגען אַ געסלימפּעריי פון לעפּל, אַ זומען פון
 געשפּרעכן און דער גערויש פון וופּנדיקע מילער. אַ סינד האָט זיך צע-
 וויינט און די מאַמע האָט אַף אים געשריען:

— זיי שטיל, אַז ניט וועל איך צו דיר אויסלאָזן מיין גאַנצן טרויער-

ריקן האַרצן!

אין אַ ווינקל פון קיך זיינען געזעסן צוויי מיידלעך און געסקראַבעט
 מערן צום מאָרגנדיקן מיטאַג. דאָכיי האָבן זיי שטילערהייט זיך דערציילט
 זייער ערנסטע ענינים: ידיעות וועגן אַבלאָוועס און לאַגערן, וועגן די-
 טשע מפּלות אָפּן רוסישן פּראַנט, וואָס אַ באַקאַנטער זייערער האָט גע-
 הערט פון איינעם, וואָס האָט אַ ראַדיאָ, אין וועלכן מען קען גוט הערן
 ענגלאַנד, און וועגן דער רעוואָלוציע, וואָס שטייגט אויף פון אונטער דער
 ערד און דערנענטערט זיך מיט שנעלע טריט...

נאָר די אויבער־קעכין איז דאָ שטענדיק געווען גוט אויפגעלייגט.
 ס'איז געווען אַן עלטערע פּרוי, זייער אַ דיקע, מיט ריוויקע, קיילעכדיקע
 ברוסטן און אַ זייער אויסגעפּאַקטן, בולטן הינטער חלק, וואָס האָט אין די
 איצטיקע שווערע צייטן אַרויסגערופּן אַלגעמיינע דערשטוינונג און גרוי-
 סע באַוואונדערונג.

— אייך, שרה־לאה, וועט די ראַציאָנירונג אויך ניט העלפן! —
פלעגן זיך די מיידלעך וויצלען — איר הויבט גאָר ניט אָן צו ווערן מאַ-
גערער.

— פריער וועט היטלערס קאָפּ ליגן אין דער ערד, איידער מײן
מחילה וועט ווערן מאַגער! — פלעגט זי זיי שטענדיק דערקלערן — איר
פאַרשטייט אַ ביסל מײן פּאָליטיק?!

ווען זי איז געגאַנגען איבער דער קיך, פלעגט זי זיך באַוועגן אין
אַלע זייטן ווי אַ דיקע קאַטשקע. זי האָט זיך אָבער ווייניק וואָס באַוועגט,
איז תמיד געשטאַנען מיט אַ הילצערנעם קאַכלעפל באַם קאַכנדיקן טאָפּ
און ווען חנה־לע פלעגט אַרײַנקומען מיט אַ געוואָלד, אז עס זײַנען צוגעקו-
מען נייע אורחים און מען האָט אַפילו קײן גרינס ניט באַקומען אין מאַרק,
פלעגט זי זיך צעשרײען ווי בעת אַ שרפה:

— וואַסער! וואַסער!... איך זאָג אייך, ווייבער, אז דער עיקר באַם
קאָכן איז אַרײַנגיסן וואָס מער וואַסער!

אין עס־צײמער האָט מען אָפּגערוקט שטולן און בענק. מענטשן זײ-
נען אויפגעשטאַנען פון די טישן. די צווייטע ריי איז געווען געענדיקט.
חנה־לע איז אַרײַנגעקומען מיט טעלער אַף בײדע אָרעמס און צוגעהאַלפן
זיי אָפּוואַשן:

— ווילסט העלענקע, מירן גלייך אַראָפּפאַרן צו מאַדמואַזעל זשי-
ליעט? מירן דאָ איבערבייסן און נעמען דעם מעטראָ? — מיט פלינקע באַ-
וועגונגען האָט זי אַרומגעריבן די טעלער און זיי אויסגעשטרעקט רבקהן
— די זיצונג וועלן מיר האָבן שפעטער. אפשר וועט זי אונדז העלפן פאַר-
שאַפן אַ ביסל געלט, וועט ממילא די דיסקוסיע וועגן די ווייסע בוראַקעס
געדויערן אַ העלפט צײַט!

— איך קען ניט. כ'מוז אַפריער צופאַרן אין שטוב. ס'איז דאָך
הײַנט פּרײטיק־צונאַכט.

— אה, כ'האָב שוין לאַנג פאַרגעסן דעם טעם פון אַ פּרײטיק־צו-
נאַכט!

— די עלטערן זײנען שוין אזוי אויך אומרואיק — העלען האָט
גערעדט שטילער — וועגן זשאָקן. אזא צײט האָט מען ניט געהערט פון
אײם. זאָג, דו קענסט קײנעם ניט פון זײנע באַקאַנטע?

— ניין! — האָט חנה־לע נאָך פלינקער געריבן די טעלער.

— מיר ווײסן ניט באַ וועמען זיך נאָכצופרעגן. איך האָב, גאָר אײני-
מאַל געטראָפן זײנע אַ באַקאַנטע, אַ פּראַנצויזיש מיידל...

— זשערמענען? — האָט זיך חנהלע אַרויסגעכאַפּט.

— יאָ! דו קעסט זי? דו ווייסט וואו זי וואוינט?

— ניין... איך ווייס ניט — האָט זיך חנהלע צעטומלט. אַ וויילע
האָט זי פאַרטראַכטערהייט געטאָן איר אַרבעט, מיטאַמאָל האָט זי גע-
זאָגט: — כ'וועל זיך נאָכפרעגן!

מער האָבן זיי ניט גערעדט וועגן דעם. באַלד איז דאָס געשיר גע-
ווען געענדיקט. העלען האָט זיך געזעגנט און צוגעזאָגט צו קומען אין אַ
שעה אַרום צו זשיליעטן. חנהלע איז נאָך געבליבן מאַכן אָרדענונג אין
קיך. זי האָט געקלערט וועגן זשערמענען. אין יענעם זומער, איר ערשטן
אין פאַרזי, האָט זי זי עטלעכע מאָל געטראָפּן. איינמאָל, ווען זי האָט זיך
אַראָפּגעכאַפּט פון דושנעם וואַרשטאַט אין גאַס אַרײַן, האָט זי אַף די
בלוואַרן דערזען זשאַקן. ניט ווילנדיק איז זי אים נאָכגעגאַנגען פונדער-
ווייטנס. באַ אַ גרויסן מאַגאַזין האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און געוואַרט
ביז אַ מיידל איז פון דאָרט אַרויסגעקומען. זי האָט זיך געמערקט אין
זכרון דעם נאָמען פון מאַגאַזין און זי האָט באַמערקט די פרייד, וואָס
האָט זיי אַרומגעכאַפּט. זי האָט זיי נאָכגעקוקט ביז זיי זיינען אַרײַן אין
אַ קאַפּע. אין עטלעכע וואָכן אַרום האָט זי זיי ביידן געטראָפּן אַף אַ דע-
מאָנסטראַציע. זשאַק האָט פאַרגעשטעלט: — זשערמען!... און חנהלע האָט
מיטאַמאָל געוואוסט, אז אַלץ איז פאַרלאָרן.

פון דעם טרעפּן-נאַנג איז דערגאַנגען העלענס שטימע און דער קול
פון אַ צווייטער חברטע. זי האָט אויפגעהאַרנט. די חברטע האָט עפעס
אויפגערעגט דערצײלט. זי איז באַלד אַרויפגעקומען און איבערגעגעבן די
סענסאַציאָנעלע ידיעה:

— אַף לאַ ווילעט האָט מען היינט פאַרנאַכט אוועקגעלייגט דעם
פּראָוואָקאַטאָר זשיטאַל!

— אַ שיינע ריינע כּפּרה! — האָט געזאָגט שרה'לאה, די דיסע אור-
בער'קעבין — איך האָב אייך שוין לאַנג געזאָגט, אז פריער וועלן זייערע
קעפּ ליגן אין דער ערד, איידער מיין מחילה וועט מאַגערער ווערן!... נו,
איצט פאַרשטייט איר שוין מיין פּאָליטיק?

דריטער קאפיטל

די געדיכטע פארהאנגען האָבן באַדעקט די פענצטער, באַהאַלטן דעם שייַן און איינגעזאַפּט דעם דרויסנדיקן אָונט־גערויש. אין צימער איז ניט דערגאַנגען קיין שאַרף. דאָס שוואַכע ליכט האָט זיך דורכגעזיפּט דורכן בלוילעכן פּאַפּיר־אַבאַזשור און פּאַרווייט אַ מאַטן שליער איבער דעם מאַסיוון טיש, די ווייכע שטולן און שרענק. אין אַ ווינקל, באַם ראַי־דיאַפּאַראַט איז האַלב געלעגן איוב און זיך געקראַצט זיין פּאַרקרעציקטן לייב מיט אַ שערבל פון אַ פּאַרצעלאַן־קרונג פון לוור־מאַגאַזין. ער האָט מער ניט געהאַט קיין קי און קיין קעמלען, און צום מויל פון שווערד זיך נען געפּאַלן זיינע זין און טעכטער. זיינע דריי קלוגע חברים זיינען געזעסן לעבן אים, די פּיס פּאַרלייגט אונטער זיך. זיי האָבן געשטאַפּט דעמבך־בלעטער אין זייערע פּייקעס און געמוסרט דעם געשטראַפּטן:

איוב: די ערד איז איבערגעגעבן אין דער האַנט פון אַ רשע; דעם פּנים פון אירע ריכטער פּאַרדעקט ער; איוב ניט, ווער דען איז דאָס?
צופּר דער געמתי: ווילסטו די דערפּאַרשונג פון גאָט געפינען? צי דעם ציל פון אַלמעכטיקן געפינען? עס איז העכער ווי די הימלען, וואָס קענסטו אויפּטאָן? טיפּער פון דער ערד, וואָס קענסטו וויסן?

בלדר דער שוהי: וואָרים מיר זיינען פון נעכטן און ווייסן נאָרנישט, ווייל אַ שאַטן זיינען אונדזערע טעג אַף דער ערד!

גאָט האָט מען ניט געזען. קיין מענטשנס־קינד קען זען זיין פּנים און לעבן בלייבן. נאָר זיין שטימע האָט מען געהערט. ער האָט גערעדט דורכן ראַדיאָ, פון דער בעסטער מאַרקע, וואָס מען האָט איינגעשאַפּט לכּבּוד זשאַקס צוריקקומען פון שפּאַניע: צי ווילסטו אויך פּאַרשטיין מיין משפּט? ווילסטו מיך באַשולדיקן, כדי דו זאָלסט גערעכט זיין?

— טאַטע!

סאָקאלאָווסקי האָט אַראָפּגעלאָזן דאָס בוך, וואָס ער האָט געהאַלטן
עטוואָס אויפּגעהויבן, כדי צו זען באַם טונקעלן ליכט, די קליינינקע
אותיותלעך:

— העלען, דו ביסט עס מיין קינד?

ס'איז פּרייטיק אָונט, אין פּאַרזן.

— ביסט אַליין? די מאַמע איז נאָך ניטאָ?

— די מאַמע איז זינט אינדערהפּרי אין גאַס. כ'בין אַ גאַנצן טאָג
אַליין, האָב איך גענומען אַריינסקוקן אין אַ ספּר. ביסט געווען אין דראַנסקי?
— יאָ, מען איז אַ גאַנצן פּרימאָרגן געשטאַנען פּאַרן טויער און
געוואַרט.

— געווען אַ סך פּרויען?

— יאָ. הונדערטער. שוין נעכטן אָונט האָט זיך פּאַרשפּרייט אַ
ידיעה, אַז מע'ט היינט עטלעכע באַפּרייען. איז מען געשטאַנען פּאַרן
טויער און געוואַרט.

— מען האָט באַמט באַפּרייט?

— דריי האָט מען אַרויסגעלאָזט. האַלבע מתיים! זיי האָבן זיך
קוים געהאַלטן אַף די פּיס. זי האָט איבערגעהאַקט אַ ווילע און געקוקט
פּאַר זיך ווי דאָס פּרימאָרגנדיקע בילד וואָלט זיך ווידער געשטעלט פּאַר
אירע אויגן, און דאָן האָט זי ווייטער דערציילט מיט קורצע הפּסקות:

— לעבן מיר איז געשטאַנען אַ מוטער, אַ מיטלעריקע פּרוי. זי
האָט געוואַרט אַף איר זון, וואָס מען האָט צוגעזאָגט היינט צו באַפּרייען.
עס איז אַרויס דער ערשטער, דער צווייטער, דאָן דער דריטער — דער
לעצטער. און זי האָט אַלץ געקוקט אַפּן טויער און איר בליק איז פּאַר-
צווייפּלטער געוואָרן. מיטאַמאָל איז איינער פּון די דריי אַרויסגעקומענע,
אַ גרויער צעבראַכענער זקן, איר געפּאַלן אַפּן האַלדז און אויסגעשריען:
מאַמע! מאַמע!... ערשט דאָן האָט זי אים דערקענט. מיט צוויי חדשים
צוריק האָבן זיי אים אין אַ פּאַרטאָג אַרויסגעשלאַפּט פּון בעט. ער איז דאָן
געווען אַ מונטערער, יונגער בחור. ערשט לויט זיין קול האָט זי אים דער-
קענט.

סאָקאלאָווסקי האָט פּאַרכיסן די ליפּן. פּאַרוואָס האָט ער אַ גאַנצן
טאָג געקלערט נאָר וועגן זשאַקן? זיין זון איז דאָך, גאָט צו דאַנקען ניט
אין זייערע הענט! ער מוז זיך מיט אַ שישב זיין מיט העלענען, קען אָבער ניט
אָנהויבן ריידן וועגן דעם.

— און וואָס דערציילן זיי פּון אינעווייניק?

— ווי שטענדיק. מען הונגערט. פון די פינה און צוואַנציק ווייסן זיי שוין אויך.

— האָסט עפעס געהערט פון סימאָנען?

— ער האָט מיר אַרויסגעשיקט אַ צעטעלע. איינער פון די באַ-
פרייטע האָט עס אַרויסגעשמוגלט אין שוך. — זי האָט אַ זוך געמאָן אין
קעשענע און אַרויסגעשלעפט אַ קליין, צעקנייטשט שטיקל פּאַפּיר. דער
טאַטע האָט אַה איר געקוקט מיט אַ פּרענגדיקן בליק. זי האָט אויסגע-
גלייכט דאָס צעטעלע, עס עטוואָס אויפגעהויבן צום ליכט און שטיל גע-
לייענט:

„מיין ליבע פרוי, מיר ווייסן ניט אַף וועמען דער גורל וועט דאָסמאָל
פאַלן. איך באַנוץ די געלעגנהייט דיר אַנצושרייבן אַ פּאָר ווערטער. אפשר
זיינען עס מיינע לעצטע ווערטער. איך קלער שטענדיק וועגן דיר. זיי
מוטיק. גרים מיינע עלטערן. גרים דיין טאַטן, דער מאַמען און זשאָקן.“
באַ די לעצטע ווערטער האָט סאַקאָלאָווסקי אַ ציטער געטאָן. ווי
זאָל ער אָנהויבן ריידן מיט איר וועגן ברודער? דאָס צעטעלע האָט זיך
אַרויסגעליטשט פון העלענעס הענט און איז געפאַלן אַפן טיש. דער טאַטע
האָט שטיל געזאָגט:

— פאַרליר ניט די האָפענונג, טאַכטער!

— די האָפענונג? אַף וואָס קען מען נאָך האָפּן?

— אפשר וועט נאָך די גזירה אָפּגעשאַפט ווערן אין דער לעצטער
מינוט? — האָט זי געטרייסט דער טאַטע. ער האָט אָפּגעהאַקט. די ווער-
טער זיינען אים געבליבן שטעקן אין האַלדן.

— ניין, זיי ווייסן ניט פון קיין רחמנות! — די פאַרצווייפּלונג,
וואָס העלען האָט דעם גאַנצן אָונט אונטערדריקט, כדי ניט אַרויסצווייזן
קיין שוואַכקייט פאַר די מיידלעך אין קיך, איז איצט אויסגעבראַכן. זי
האָט געקוקט אַפן צעטעלע — אַ האָפענונג? ... אַ האָפענונג? ... — האָט
זי איבערגעחזרט און אָן שום שיינבאַרן צוזאַמענהאַנג האָט זי אָנגעהויבן
פון עפעס אַנדערש — היינט פאַרנאַכט האָט מען אַף לאַ ווילעט דערשאַסן
דעם געוועזענעם דעפּוטאַט זשיטאַל. מען זאָגט, אַז ער האָט אויסגעגעבן
די טעראָריסטן.

סאַקאָלאָווסקי איז בלאַס געוואָרן:

— און פון וואַנען האָט ער זיי געקאָנט?

— ער איז אַמאָל געווען אַ לינקער. איצט איז ער געוואָרן אַ פאַ-
דעטער. אַראָפּגייענדיק פון קיך האָט אַ מיידל מיר דערציילט.

— און זיי האָבן אים פשוט דערשאָסן אינמיטן גאָס?
— יא, אַ ציקליסט האָט אים אוועקגעלייגט מיט רעוואָלוער שאָסן.
— זי האָט פאַרביסן די ציין — גוט אַף אים! די דאָזיקע הינט מוז מען
אויסראַטן!... מיינסט ניט אזוי? מיינסט ניט, אַז ס'איז ריכטיק? —
האָט זי געקוקט אַפן טאַטן, וואָס איז געשטאַנען שווייגנדיק, מיט אַן
אַראָפגעלאָזענעם קאָפּ.

— מסתמא איז עס שוין ריכטיק — האָט ער געענטפערט פאַר-
טראַכט — אָבער אַזעלכע צייטן זיינען ניט פאַר אונדז, פאַר די אַלטע.
פאַרשטייט, אין אונדזערע צייטן איז מען גיט געווען געוואוינט, מען זאָל
דערהרגענען אַ מענטשן אינמיטן גאָס און מען זאָל נאָך מוזן טראַכטן, אַז
עס איז רעכט... און עס זאָל טאַקע זיין רעכט...

העלען האָט אַ קוק געטאָן אַפן זייגער: — וואו קען זיין די מאַמע
אזוי שפעט? איר בליק איז געפאַלן אַפן ראַדיאָ. אפשר איז פאַראַן נייעס?
זי האָט זיך צוגעבויגן צום אַפאַראַט און אַ דריי געטאָן דאָס שרייפל. די
שויב האָט אויפגעלויכטן, אַן אומקלאָרער זומען האָט אַ שטראָם געטאָן
אין צימער. מיטאַמאָל האָט סאָקאָלאָווסקי אַ רוף געטאָן מיט אַ דערשראָ-
קענער בעטנדיקער שטימע:

— ניין, לאָז אָפּ! איך וויל עס ניט הערן נאָכאַמאָל.
— וואָס איז געשען? — האָט העלען אויסגעלאָשן דעם אַפאַראַט.
— זיי האָבן היינט באַטאָג געמאָלדן, אַז זשאַק האָט זיך באַטיי-
ליקט... אַז ער איז געווען באַם גאַראַזש... זיי זוכן אים!

ער האָט זיך דערשראָקן פאַר זיינע אייגענע ווערטער. ווידער האָט
ער געזען די בלוטיקע אויגן, וואָס האָבן געקוקט דורך פענצטער און
ווענט. העלען איז געשטאַנען באַם טיש. אין איר מוח האָט געהאַמערט
איין געדאַנק: אַ האָפענונג? אַ האָפענונג?... אָט דאָס איז געווען די
האַפענונג! זי האָט אויסגעשטרעקט די האַנט, גענומען דאָס צעטעלע פון
טיש און אַ פליסטער געטאָן די לעצטע ווערטער: גרים דיין טאַטן, דער
מאַמען און... זשאַקן. פאַמעלעך האָט זי זיך אַראָפגעלאָזן אַף אַ שטול
און צוגעדעקט דעם פנים מיט די הענט.

אַ לאַנגע וויילע האָבן זיי ביידע געשוויגן. סאָקאָלאָווסקי האָט באַ-
טראַכט זיין טאַכטער. אַ גאַנצן טאָג האָט ער געוואַרט, כדי זיך מיט איר
מישב צו זיין, ווי אזוי צו וואַרענען זשאַקן. איצט האָט ער גערעדט וועגן
עפעס אַנדערש:

— ביסט ביז אַף דיין ברודער?

העלען האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ. אין אַרע אויגן זיינען געשטאַ-
נען טרערן.

— דו באַשולדיקסט זשאַק?

— ניין, איך באַשולדיק אים ניט.

— אויב אפילו דיין מאַן, וועט חס ושלום, זיין צווישן די... דאַרפסטו
זשאַק מוחל זיין! — איז דער טאַטע צוגעגאַנגען נענטער.

— איך האָב אים ניט וואָס מוחל צו זיין! — האָט קאַלט געענט-
פערט העלען.

— זיי זיינען ביידע מיינע קינדער... מיר האָבן תמיד געוואוסט,
אַז מיר מוזן ליידן. אַמאָל האָט מען עס גערופן „קדוש השם...“ איר, דער
יונגער דור, האָט ווייניק געלערנט וועגן דעם... ניין, זשאַק האָט עס אויך
געוואוסט...

העלען האָט זיך אויפגעהויבן פון שטול. די טיפע אויפגענונג האָט
גובר געווען די מידקייט. פלוצלונג איז איר קלאָרער געוואָרן אין קאַפּ:

— איך ווייס! — האָט זי כמעט אויסגעשריען — זשאַק איז שמענט-
דיק געווען מטיק. און דו, טאַטע, דו וואָלסט אויך איינגעשמעלט דיין
לעבן פאַר דיין גלויבן! אָבער איך...

— איך? איך ווייס ניט! — האָט סאַקאָלאָוסקי צעשפרייט די
הענט — אַ מענטש קען עס קיינמאָל ניט וויסן, ביז עס שלאָגט ניט די
שעה פון נסיון!...

— ניין, איך ווייס, איך ווייס! — האָט זי איבערגעהורט מיט
עקשנות — איך ווייס, אַז מען מוז אויסראַטן די רשעות מיטן וואָרצל
און פונדעסטוועגן האָט אַ גאַנצן טאָג געטליעט אַן אומבאַוואוסטער פונק
פון האָפענונג אין מיין מוח, אַז מען וועט אפשר נעפינען די טעראָריסטן
און ניט דערשיסן די משכנות... — אַ ספּאַזמאַטישער שלוכצן האָט איר
בערגעריסן אירע ווערטער און זי איז אַרויסגעלאָפן פון צימער.

— דער מענטש איז שוואַך! — האָט סאַקאָלאָוסקי גערעדט צום
ליידיקן אָרט — און קיין מענטש קען ניט זיין זיכער מיט זיך, ביז עס
דערגייט ניט צו זיין אייגענער פעל!

ערשט איצט האָט ער באַמערקט, אַז העלען איז ניטאָ. אַ פאַרלוירע-
נער האָט ער זיך אַרומגעקוקט. זיין בליק איז געפאלן אַפן אָפּענעם ספר,
וואָס איז געלעגן אַפן טיש און ער האָט זיך עפעס דערמאַנט. ער האָט
אַ שפּאַן געטאָן, גענומען דאָס בוך און אַ בלעטער געטאָן אַ צוריק. דאָן
איז ער צוגעגאַנגען צו זשאַקס צימער און געעפנט די טיר. העלען איז

דאָרט געזעסן אַפן סאָפּאַ, דער פּנים פאַרדעקט אין די דלָאָניעס. דער טאָ-
טע איז שטיין געבליבן אַפן שוועל און אַרויסגעלייענט פון בוך אָפּגערוי-
סענע זאַצן: „די רינדער האָבן געאַקערט און די אייזעלינס האָבן זיך גע-
פיטערט, זיינען געקומען שבאער און זיי צוגענומען און די יונגען האָבן
זיי דערשלאָגן מיטן שאַרף פון שווערד...“ ער האָט געלייענט פאַמעלעך,
אַרויסזוכנדיק פון זכרון דעם ריכטיקן פירוש המילות: „ערשט איז אַ גרוי-
סער ווינט אָנגעקומען פון דער זייט פון מדבר און האָט אָנגעכאַפט די פיר
ווינקלען פון הויז, און עס איז איינגעפאַלן אַף די יונגעלייט און זיי זיינען
געשטאַרבן...“ באַלד האָט ער געפונען דעם געזוכטן פּסוק און ער האָט
אַ לייען געמאָן אַפן קול, מיט פאַטאַם: „האָט דער שטן געענטפערט גאַט,
און האָט געזאַגט: הויט פאַר הויט! און אַלץ וואָס אַ מענטש האָט, וועט
ער אוועקגעבן פאַר זיין נפּש! אָבער שטרעק אַקאַרשט אויס דיין האַנט
און ריר אָן זיין ביין און זיין פלייש, אויב ער וועט ניט אין דיין פנים דיך
לעסטערן...“

העלען האָט ניט אויפגעהויבן דעם קאַפּ. דער טאַטע איז צוריק
אַריין אין עס-צימער און זיך געזעצט באַס טיש: ניט גענוג די צרות,
שטעלט אונדז גאַט אויך פאַר נסיונות! אין הויז איז געווען שטיל. ער
האָט געלייענט ווייטער.

— טאַטע!

העלען איז געשטאַנען אַפן שוועל. אירע אויגן זיינען געווען רויט.
איר קול איז געווען טרוקן און הייזעריק:

— אפּשר זאָל איך אַראָפּגיין אין גאַס? הנהלע קען די זשערמען...
מען וואָלט באַדאַרפט אויפזוכן זשאַקן. אפּשר ווייס ער ניט!

— אָבער זיי באַוואַכן דאָס הויז!

זי האָט אַ שפּרייז געמאַן צום פאַרהאַנג און אים געוואָלט אָפּציען.
סאָקאַלאָוסקי האָט זי פאַרהאַלטן:

— ניין, די שטאַט איז פאַרטונקלט. מען וועט מערקן אין דרויסן
דעם שיין. — העלען האָט זיך אַרומגעקוקט. דאָן האָט זי אויסגעדרייט
דעם עלעקטרישן שאַלטער. אין צימער איז געוואָרן פינצטער. זי האָט אָפּ-
געצויגן אַ ווינקל פון פאַרהאַנג. זיי האָבן אַרויסגעקוקט אין דרויסן.

די שטאַט איז געלעגן אויסגעלאָשן. די הייזער האָבן זיך געהויבן
שטום און שוואַרץ ווי די שאַטנס. אַף דעם פאַרוואַלסטן הימל האָט מען
ניט געזען קיין שיין פון קיין שטערן. דער טאַטע האָט אויסגעדרייט דעם
קאַפּ און ווי מורא האָבנדיק, אַז זיין שטימע זאָל ניט דערגיין ביז אונטן,

האָט ער געפליסטערט: — זיי שטייען נאָך אלץ אפן ראָג, מען זעט צוויי פונקען וואָס פלאַקערן אויף, פאַרבלאַסן און גלאַנצן ווידער. דאָס זיינען די פייערלעך פון זייערע פאַפיראַסן. זיי בלושטשען אין דער פינצטער ווי די אויגן פון אַ וואָלף, וואָס לויערט אַף זיין סרבן!
העלען האָט צוגעצויגן דעם פאַרהאַנג. זיי זיינען אלץ געשטאַנען אין אויסגעלאָשענעם צימער. די פינצטערניש איז געדיכטער געוואָרן און געדריקט ווי אַ שווערע משא.

די פינצטערניש איז געוואַקסן און געשטייגערט די פאַרצווייפּלונג. העלען האָט אַ שפּרייז געטאָן צום שאַלטער און געמאַכט ליכט. דער טאַטע האָט אַ פינטל געטאָן מיט די אויגן קעגן בלענדנדיקן שיינ און צוגעדעקט אַ וויילע דעם פנים מיט דער האַנט. אין קאָפּ האָט אים אויפגעבליצט: „וואַרץ היתה תוהו וכוהו... און דאָס לאַנד איז געווען ווייסט און לער... און נאָט האָט געזאָגט, זאָל זיין ליכט. ויהי אור... און ס'איז געוואָרן ליכט...“

— אויך דאָס ליכט איז היינט טריב און מוטנע! — האָט העלען אָנגעוויזן אפן לעמפל — זיי שפּאַרן דעם עלעקטרישן שטראָם פאַר דער קריגס-אינדוסטריע. כדי אויסצומאַרדן וואָס מער מענטשן!

אין דער דרויסן-טיר האָט אַ גרילץ געטאָן אַ שליסל. שווערע טריט האָבן אָפּגעהילכט אין קאָרידאָר און זיינען גלייך שטיל געוואָרן. מען האָט געהערט ווי אַ קערפּער האָט זיך אָנגעשמויסן אָן אַ וואַנט. — די מאַמע! — האָט אויסגעשריען העלען און איז אַרויסגעלאָפּן. רחל, אַ בלאַסע, מיט געשלאָסענע אויגן, איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אָן אַ וואַנט, גלייך באַם אַריינגאַנג. אירע קני האָבן געציטערט.

— וואָס איז דיר, מאַמע? — האָט העלען זי גענומען אונטערן אַרעם און אַריינגעפירט אין צימער.

— ס'איז גאָרנישט, מיין טאָכטער, גאָרנישט! ס'וועט באַלד איר-בערגיין! — העלען האָט איר געהאַלטן אויסטאָן דעם פעלץ און זי אוועק-געזעצט אַף אַ שטול. רחל האָט זיך אָנגעשפּאַרט און געשלאָסן. די אויגן. — דו ציטערסט אינגאַנצן! וואו ביסטו געווען?

— זי איז אוראיי מיד! — האָט געזאָגט סאַקאַלאָווסקי — אַ גאַנצן טאָג אונטערוועגס.

— ניי, איך בין ניט מיד! — האָט רחל געעפנט די אויגן און זיך אַרומגעקוקט דערשראָקן — אַ שרעקלעך לאַנגער טאָג! איך האָב געזען זשאַקן!

— וואו האָסטו אים געטראָפֿן? — האָסט נערעדט מיט אים? —
האָבן מאַן און טאָכטער אויסגערופן מיטאַמאָל. רחל האָט געשאַקלט מיטן
קאָפּ אַף נײַן.

— אָבער וואו איז ער? — האָט העלען זי אָנגענומען פאַר אַ האַנט
— ער זאָל נאָר ניט קומען...

סאָקאלאָוסקי האָט איר אַ וואונק געטאָן און זי האָט איבערגע־
האַקט אינמיטן זאַץ.

— באַם קאַנאַל האָב איך אים געזען. דאָרט, ניט ווייט פון דער
רעפּובליק... — זי האָט דערציילט מיט אָפּגעהאַקטע זאַצן וועגן איר באַר־
טאַניקער רייזע. סאָקאלאָוסקי איז אַ וויילע אַרויס אין קיך און איז צוריק־
געקומען מיט אַ גלאָז וואַסער. רחל האָט אַ זופּ געטאָן און ווייטער דער־
ציילט:

— אויבן, אָפּן בולוואַר, האָב איך געבלאָנדזשעט דורך פּוסטע
נאַסן. פּלוצלונג איז אָנגעפאַרן אַ ציקליסט און אויסגעשאַסן אַף אַ מאַן,
וואָס איז מיר אָנגעקומען אַנטקעגן. דער מאַן איז אומגעפאַלן אין אַ קאַר־
לוזשע בלוט... — זי האָט זיך ווידער אָנגעשפּאַרט אָפּן אַנלען פון שטול
און האָט צוגעמאַכט די אויגן.

— זשיטאָל! — האָט העלען אַ זאָג געטאָן צום טאַטן.

— ווער? ווער זאָגסטו? — האָט רחל זיך אויפגעכאַפט און זיך
אַ הויב געטאָן פון שטול — האָט עס דען געהאַט צו טאָן מיט זשאַק?

— נײַן, מיר ווייסן ניט. מיר האָבן נאָר געהערט!
— איר ווייסט עפעס און איר ווילט מיר ניט דערציילן! — זיינען
רחל'ס אויגן גרעסער געוואָרן — אויך דאָרט האָבן עס אַלע געוואוסט אוי־
סער מיר. צוויי יונגעלייט זיינען צוגעלאָפֿן צום דערשאַסענעם און ווען
זיי האָבן דערזען זיין פנים, האָבן זיי זיך אָפּגעטראָגן... — זי האָט אַ טרונק
געטאָן פון וואַסער און ווייטער גערעדט, קוקנדיק אין חלל אַריין:

— דער מאַן האָט געגוססט אין זיין בלוט און קיינער האָט אים
ניט דערלאָנגט קיין לעפּל וואַסער. מענטשן זיינען זיך צעלאָפֿן ווי פון
אַ מנפּה. מען האָט צוגעקלאַפּט טיר און טויער. כ'בין אַהיימגעגאַנגען דורך
זייטיקע געסלעך און באַם קאַנאַל האָב איך דערזען אַ שאַטן, וואָס האָט
זיך געשלייכט לענגוויס די מויערן. איך האָב אים גלייך דערקענט, ס'איז
געווען זשאַק!

— אָבער אין די נאַסן ברענט דאָך ניט קיין ליכט! אפשר האָסטו
געהאַט אַ טעות?

— ניין, איך האָב אים דערקענט! ער איז מיין סינדר, פיר און צוואַנציק יאָר האָב איך אים געהאָדעוועט, און איך האָב אים דערקענט! ווען איך האָב נאָר דערזען זיין שאַטן, וואָס האָט זיך געגליטשט אין דער פינצטערניש, האָב איך געוואוסט, אז דאָס איז ער!... איך האָב אים גערופן, אָבער ער האָט זיך ניט אומגעדרייט. ער האָט זיך אַ שאַר געמאָן אין אַ זייטיקן געסעלע. דאָן האָב איך אים אַ רוף געמאָן באַ זיין יידישן נאָר מען: יענקעלע! יענקעלע! ווי אַמאָל, ווען ער איז נאָך געווען אַ סינדר...

זי האָט אָפגעאַטעמט, האָט זיך אויפגעשטעלט און אויסגערופן:
— איך בין זיכער, אז ער איז אין אַ גרויסער סכנה!...
אירע לעצטע ווערטער זיינען פאַרהילכט געוואָרן דורך אַ שטאַרקן קלאַפּן אין קאָרידאָר-טיר. אַלע זיינען בלאָס געוואָרן און האָבן אויפגע-
האַרצט. פון הינטער דער טיר זיינען דערנאָנגען שטימען:
— עפנט!... פּאָליציי!... עפנט!...

אַ וויילע זיינען אַלע געווען שטיל, ווי פאַרגליווערט. דאָן האָט זיך העלען אויפגעהויבן:

— זאָל איך עפענען?
— זיי קומען וועגן זשאַקן! — האָט פאַרצווייפלט אַ פליסטער געטאָן רחל.

— עפן! אַ ברירה האָבן מיר? — האָט סאַקאָלאָווסקי אַ מאַך געמאָן מיט די הענט. העלען איז אַוועק אין קאָרידאָר. די קלאַפּעריי איז העפטי-
קער און שטורמישער געוואָרן. זי איז געווען פול מיט אומגעדולד און זיך געריסן ווי אַ שטייגנדיקער אַלאָרם, וואָס וואַרפט אָן שרעק פון דער ער-
שטער מינוט. סאַקאָלאָווסקי איז געשטאַנען ווי פאַרגליווערט, ער האָט געקוקט פאַר זיך און זיינע ליפּן האָבן זיך באַוועגט:

— אַזוי קלאַפּט די פּאָליציי, פון אייביק אָן און אין אַלע לענדער פון נאָר דער וועלט...

פערטער קאפיטל

העלען איז צוריקגעקומען באגלייט פון צוויי מענער, וואָס האָבן אַרײַנגעשפּאַנט מיט הוצפהדיקע טריט, זיך געשטעלט באַם טיש און גע-
וואָרפן שאַרפע, פּאַרשנדיקע בליקן אַף טאַטע-מאַמע. הינטער זיי זיינען
דערשינען צוויי פּאַליציאַנטן אין פּראַנצויזישע אונײַפּאַרמען. זיי האָבן
שווייגנדיק זיך געשטעלט באַ די ווענט, פון ביידע זייטן טיר. זייערע
פנימער זיינען געווען קאַלט און פּאַרשלאָסן. איינער פון די ציוויליסטן,
אַ מיטליעריקער, מיט אָנגעצויגענע שטריכן פון אַ יאַגד-הונט אין זיין
גאַנצן געשטעל, מיט אַ שוואַרצן מעלאַן-הוט אַפן קאַפּ, וואָס האָט צוגעד-
געבן טונקעלע בייזקייט זיין סיי ווי פּאַרכמאַרעטן פנים, האָט אַ שפּרייט
געטאַן פּאַרויס און זיך געווענדעט צום טאַטן:

— איר זיינט מעסיע סאַקאַלאָווסקי? — האָט ער האַלב געפּרעגט
און האַלב באַפוילן.

— יאָ, מעסיע.

— מיר זיינען געקומען וועגן אייער זון! וואו איז ער?

העלען האָט זיך אַרויסגערוקט פּאַרויס:

— מיר ווייסן ניט, מעסיע. ער וואוינט שוין לאַנג ניט דאָ.

— מען האָט אים דאָ געזען אַרויפגייענדיק ערשט מיט עטלעכע
טעג צוריק! — האָט דער צווייטער ציוויליסט געפירט זיין בליק פון דעם
טאַטן צו דער טאַכטער. ער איז געווען יינגער ווי דער ערשטער. די הויט
פון זיין פנים איז געווען העלער. אין זיינע אַיגן איז געשטאַנען אַ קאַל-
טער בלאָ. ער האָט גערעדט אַ גוטן פּראַנצויזיש, אָבער העלען האָט גלייך
אונטערשיידעט דעם פּרעמדן אַקצענט, וואָס האָט דערמאַנט די אויס-
שפּראַך פון געוויסע עלזאַסער. אַ דייטש! — האָט זי אַ קלער געטאַן —
געשטאַפּאָ!

— ניין, מעסיע, איר האָט אורדאי אַ טעות. מיין ברודער איז דאָ

שוין לאַנג ניט געווען. איר קענט נאָכפּרעגן באַ דער פּאַרטייערין.
דער געשטאַפּאָ-אַגענט האָט זי אָפּגעמאַסטן פון קאַפּ ביז די פיס.

זיינע אויגן זיינען געבליבן פארגליווערט. נאָר זיינע ליפן האָבן זיך פאַר-
קרימט אין אַ שטאַלצן שמייכל:

— מיר דאַרפן ניט פּרעגן קיין שום פּאַרטייערין, מאַד-מוֹ-אַזעל!
מיר ווייסן אַלץ גאַנץ גענוי! מיר ווייסן אויך, אַז איר פּלעגט גיין באַזוכן
אייער ברודער. — ער האָט אַרויסגעצויגן פון בוים־קעשענע אַ קליינעם
נאָטיג־ביכל און דאַרט אַרײַנגעקוקט, פּירנדיק זיינע אויגן פון העלענס
פנים צו די קליינע אותיות־לעך. „ער גייט דאָ שפּילן דעם ראַפּינירטן אינ-
קווייטאַר!“ — האָט אַ טראַכט געטאָן העלען. אפּן קול האָט זי געזאָגט:
— איך האָב אים ניט באַזוכט. איך ווייס אפילו ניט צי ער איז
אין פאַרזי אָדער ער איז ערגעץ וואו אַוועקגעפאַרן.

— אַוועקגעפאַרן? פונקט ווי שאַרל פּוּאַלאָן, וואָס?

העלען האָט אַ הויב געטאָן מיט די פּלייצעס.

— איר האָט אים גוט געקענט, דעם פּוּאַלאָן. מיר האָבן קלאַרע
באווייזן, אַז איר פּלעגט אָפט קומען אים באַזוכן אין האָטעל פון דער
„נומער האָפּענונג“.

— איך האָב קיינמאָל ניט געהערט פון אַזאַ האָטעל!

— מיר האָבן גענויע ידיעות וועגן די טעג און שעהן! מיר ווייסן
אַלץ. אונדזער האָנט גרייכט אומעטום, אונדז קען קיינער ניט אָפּנארן!
ער האָט געוואָרפן אַ טרוימפּירנדיקן בליק אַף אַלע אַרומיקע. דער
צווייטער ציוויליסט, דער פּראַנצויזישער אַגענט, האָט אים געענטפּערט
מיט אַ שמייכל. די צוויי פּאָליציאַנטן זיינען געשטאַנען באַ דער וואַנט
און זייערע פּנימער האָבן ניט געצוקט. באַם טאַטן האָבן געציטערט די
ליפּן, ווי זיי וואָלטן געזאָגט תּפּילה. מיטאַמאָל האָט זיך רחל אַ כאַפּ
געטאָן:

— אָבער וואָס ווילט איר פון זשאַקן? וואָס ווילט איר פון מיין

קינד?

— וואָס מיר ווילן פון אים? — דער אַגענט האָט איר קאַלט גע-
קוקט אין די אויגן — אויפהענגען ווילן מיר אים!... דערשיסן! ווי אַ משור-
גענעם הונט דערשיסן! אייער טייערער זון האָט זיך באַטייליקט אין אַטענ-
טאַט אַף בולוואַר מאַזשענטאַ, וואו צוויי בראַווע לייט האָבן פּאַרלוירן
זייער לעבן. און פּריער איז ער באַגאַנגען נאָך אַנדערע פּאַרברעכנס. ער
האָט אַ סך אַף זיין געוויסן!

— אַצינד זעט איר, מאַדאַם? — האָט דער פּראַנצויזישער אַגענט

געוואָרפן אַ פּרעגנדיקן בליק אַף זיין קאַלענע און דאָן גערעדט צו רחלען

— זאָגט אונדז בעסער דעם אמת! ער איז אפילו אייער זון, אָבער צו וואָס זאָל לייַדן די נאַנצע משפּחה?

— אָבער מיר ווייסן ניט. — האָט רחל זיך אָנגעשפּאַרט אַפּן שטול

— זשאַק איז זיכער אומשולדיק!

דער בלאַנדער אָגענט האָט זיך אויסגעגלייכט:

— נוט! — ער האָט זיך געווענדעט צו סאַקאָלאָווסקין — איר

וועט מיטגיין מיט אונדז! מאָרגן אינדערפרי וועט מען אייך דערשיסן.

פאַרן אויפגיין פון מאָרגנשטערן. איר וועט שוין ניט זען דעם שיין פון

מאָרגנדיקן טאָג!

רחל האָט פאַרבראַכן די הענט:

— מיין גאָט! פאַרוואָס? פאַרוואָס?

דער בלאַנדער אָגענט האָט זי באַטראַכט. די שטריכן פון זיין פנים

האַבן זיך פּלוצלונג אַנטשפּאַנט. זיין שטימע איז ווייכער געוואָרן:

— איר זיינט די מוטער?

רחל האָט אַ שאַסל געמאַן מיטן קאָפּ אַף יאָ.

— דער איז אייער מאַן? ... און יענער איז אייער זון, אמת?

— יאָ, מעסיע.

— צו וואָס זאָלט איר זיי פאַרלירן ביידן מיטאַמאַל?! ... מיר וועלן

יענעם סיי ווי געפינען, מיר זיינען שוין אַף זיינע שפורן. און אויב איר

וועט זיך פאַרעקשנען און שווייגן וועלן מיר זיי ביידן דערשיסן, אַפריער

אייער מאַן און דאָן אייער זון!

— ליבע פרוי, מיר זיינען אויסן אייער טובה! — האָט באַשטע-

טיקט דער פּראַנצויז — מיר ווילן אייך קיין שלעכטס ניט טאָן. זאָגט

בעסער וואו ער איז.

רחל האָט אַרומגעקוקט מיט אַ צעטומלטן בליק. אירע אויגן האָבן

געטראָפּן דעם מאַן און די טאַכטער און זי האָט זיי ווי ניט דערקענט.

אירע רעיונות האָבן זיך פאַרמישט. מיטאַמאַל איז געוואָרן פינצטער אַרום.

זי האָט זיך אָנגעהאַלטן אָן אַ שטול, כדי ניט אומצופאַלן. ערשט אַ וויילע

שפעטער איז זי געקומען צו זיך:

— אָבער מיר ווייסן ניט, מיר זיינען אומשולדיק!

— מיר האָבן אייך געוואָרנט! — האָט דער אָגענט אַ מאַך געמאַן

מיט דער האַנט — און איר וועט טראָגן די קאַנסעקווענצן פון אייער

האַנדלונג! — ער האָט זיך געווענדעט צו העלענען — וואו האָט ער גע-

וואוינט?

העלען האָט אָנגעוויזן דורך דער צעפנטער טיר אַף זשאַקס צימער.
דער דייטש האָט געמאַכט אַ צייכן צום פראַנצויזישן אַגענט, ער זאָל גיין
פאָרויס. דאָן האָט ער געהייסן גיין העלענען און דעם טאַטן. די אינספּעק-
ציע איז געמאַכט געוואָרן לפּנים וועגן און האָט געדויערט נאָר עטלעכע
מינוט. דער געשטאַפּאַ-מאַן האָט אָנגעוויזן-זיין קאָלעגע אַף זשאַקס ביב-
ליאָטעק:

— אויב פראַנקרייך וויל געזונט ווערן, מוז זי פאַרברענען דעם
דאָזיקן יידישן קאָמוניזמוס!

— אורדאי! — האָט יענער מסכים געווען, שאַקלענדיק אונטערטע-
ניק מיטן קאָפּ — מיר האָבן נאָר ניט געהאַט קיין צייט דערצו.

— און די יידן מוזט איר אויך אויסראַטן! זיי טראָגן די מיקראָבן
אין זייערע קעפּ. — זיי זיינען אַרײַן צוריק אין עס-צימער. דער בלאַנדער
האָט געוואָרפן אַ זייטיקן בליק אַף רחלען:

— מיר גייען! — האָט ער אויסגערופן צו זיינע מענטשן און
ווייזנדיק אַף סאַקאַלאָווסקין, האָט ער צוגעגעבן: נעמט אים מיט! — די
פּאָליציאַנטן האָבן געמאַכט אַ שפּאַן פאָרויס. רחל איז בלאַס געוואָרן.
אַ געשריי פון פאַרצווייפּלונג איז איר שטעקן געבליבן אין האַלדז. דער
געשטאַפּאַ-אַגענט, וואָס האָט זי באַאַכטעט, האָט געמאַכט אַ צייכן צו
זיינע מענטשן, זיי זאָלן שטיין בלייבן:

— מאַדאַם! — האָט ער זיך געווענדעט צו איר — מיר האָבן אַ
באַפּעל צו אַרעסטירן אייער מאַן, מיר וואָלטן אים גלייך געקענט אָפּפירן
און דערשיסן. דער באַפּעל איז אונטערגעשריבן. מיר פרעגן אייך צום
לעצטן מאָל: איר וועט ריידן? איר דאַרפט אונדז נאָר זאָגן מיט וועלכע
חברים ער פלעגט זיך טרעפן. באַם גאַראַזש זיינען זיי געווען צוויי!

— זשאַק איז דאָרט זיכער ניט געווען! איר מאַכט אַ טעות, מעסיע.
— ניין, אונדזער פּאָליציי מאַכט קיינמאָל ניט קיין טעות!
רחל האָט אַראָפּגעלאָזן דעם קאָפּ. זי האָט גערעדט מיט אַ בעמט-
דיקער שטימע, מער צו זיך ווי צום פרעמדן:

— אָבער עס קען ניט זיין! זשאַק האָט עמעצן שלעכטס געטאָן?
מיין קינד האָט געהרגט מענטשן?... ער האָט קיינמאָל קיין פליג ניט אָנ-
געריט! ער האָט קיינמאָל ניט אַרויפגעלייגט קיין האַנט אַף אַ חבר! ער
איז תמיד געווען אַ גוט קינד.

— מיר וועלן אים דערשיסן, אייער גוטן קינד! — האָט דער אַגענט
אַ סיקע געטאָן צווישן די ציינער. — ער האָט זיך אויסגעדרייט צו דער

טיר, זיך א וויילע מישב געווען און זיך דאן ווידער געווענדעט צו רחלען
— און אפשר זיינט איר גערעכט, מאדאם, אפשר האָבן זיי געמאכט א
טעות און אים אומזיסט באַשולדיקט. אָבער אין אזא פּאַל וועלן מיר אים
זיכער באַפרייען. מען וועט אים נאָר פאַרהערן און גלייך אָפּשיקן צו אייך
אהיים! מיר טשעפען ניט קיין אומשולדיקע!
— איך ווייס גאָרנישט! — האָט רחל אויסגעשריען ניט מיט איר
קול.

— איז גוט, שוין גוט! מיר גייען שוין, מיינע דאַמען, און וועלן
אייך מער ניט שטערן. נאָר דעם אַלטן נעמען מיר מיט. געדענקטסט,
מאָרנן פאַרטאָג וועט ער דערשאַסן ווערן, אויב איר וועט אונדז ביז דאָן
ניט ברענגען קיין אינפאָרמאַציע וועגן זון. א גוטע נאַכט, מיינע דאַמען!
— ער האָט געמאַכט א צייכן און די צוויי פּאָליציאַנטן האָבן זיך דער-
גענטערט צו סאַטאַלאָווסקין.

רחל האָט א געשריי געטאָן און איז אומגעפאַלן אַפּן שטול. העלען
האָט זיך אַריבערגעבוּגן איבער איר. דאָן איז זי צוגעלאָפּן צום טאַטן.
דער אַלטער האָט איר א גלעט געטאָן איבערן קאַפּ: — זיי געזונט מיין
קינד!

— גענוג צערעמאַניעס! — האָט באַפוילן דער אַגענט.
דער אַלטער האָט זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער. פאַרבייגייענדיק
דעם טיש האָט ער גענומען דעם ספּר און זיך געלאָזן אין דער באַגלייטונג
פון די פּאָליציאַנטן צו דער טיר.
— וואָס שלעפּט איר דאָרט? — האָט דער פּראַנצויזישער אַגענט
באַטראַכט זיין האַנט.

— א תנ"ך... א הייליקע שריפט... כ'האָב היינט גראַדע אָנגעהויבן
א געשיכטע. ביז פאַרטאָג וועל איך נאָך צייט האָבן צום ענדיקן.

זיי זיינען אַרויס. נאָר דער געשטאַפּאַרמאַן האָט זיך געזאַמט און
א בלויער אַרבֿל פון א פּראַנצויזישן מונדיר האָט געשטעקט פון יענער
זייט טיר. ווען דער אַגענט איז דערנאָנגען צום שוועל, האָט ער נאָכאַמאָל
באַטראַכט די מוטער מיט דער טאַכטער און אויסגערופּן:

— זייט ניט טרויעריק, איר קענט זיך נאָך באַטראַכטן. ביז אינדער-
פּרי. און אויב איר ווייסט באַמת ניט וואו ער איז, וועלן מיר, פון אונ-
דער זייט, אייך העלפּן. מיר וועלן גלייך מעלדן דורך ראַדיאָ, אַז מיר
האָבן אַרעסטירט מעסיע סאַטאַלאָווסקי, דעם טאַטן; אַז מיר וועלן אים
ביז פאַרטאָג דערשיסן, אויב דער זון וועט זיך ניט מעלדן. ער וועט עס

זיכער הערן, דער זון, אויב ניט וועלן אים עס זיינע חברים דערציילן. —
ער האָט אַ שפּאַן געטאָן נענטער צו רחלען — און אויב זשאַק איז אַזאַ
טייער קינד ווי איר זאָגט, וועט ער ניט דערלאָזן, מען זאָל פאַר זיינע
שיינע מעשים דערשיסן זיין אומשולדיקן, אַלטן טאַטן! ניט אמת, מאַד-
מואַזעל? — האָט ער זיך פאַרנויגט פאַר העלענען.

איצט האָט ער זיך געקליבן אַרויסגיין. אָבער אין זעלבן מאָמענט
איז סאַקאַלאָווסקי אַריין, באַגלייט פון די צוויי וועכטער. ער האָט אַ זאָג
געטאָן אין צימער אַריין:

— דורך ראַדיאָ? ... וואַרטסט! אויב, אזוי וועל איך זיך נאָך אַדורכ-
שמועסן מיט מיין פרוי...

דאָס פנים פון געשטאַפּאַ-מאַן האָט אויפגעשטראַלט. זיינע אויגן
האָבן אַ גלאַנץ געטאָן מיט טרוימף:

— אָבער ביטע, ביטע, מעסיע סאַקאַלאָווסקי. אזוי איז ריכטיק,
מענער האָבן מער פאַרשטאַנד, זיינען פאַרנינפטיקער! — ער האָט אַ מאַך
געטאָן מיט דער האַנט צו די פּאַליציאַנטן, זיי זאָלן אָפּלאָזן דעם אַלטן
און ווען סאַקאַלאָווסקי איז צוגעגאַנגען צו רחלען און זי אָפּגעפירט אין
אַ ווינקל, האָט ער צוגעגעבן מיט פאַטאָס — מיר, מענער, צווישן אונדז,
פאַרשטייען זיך אַמבעסטן! איך האָב עס שטענדיק ליב געהאַט צו האָבן
צו טאָן נאָר מיט מענער!

העלען איז געשטאַנען ווי פאַרגליווערט און געקוקט אָף אירע על-
טערן. אפילו די צוויי פראַנצויזישע פּאַליציאַנטן, וואָס האָבן די גאַנצע
צייט געהאַט גלייכגילטיקע פּנימער, האָבן אַצינד געקוקט מיט אָנגע-
שטרענגטע בליקן אָף די צוויי גרוי געוואָרענע קעפּ, וואָס האָבן זיך גע-
בויגן צו אַנאַנדער. סאַקאַלאָווסקיס שטיל פליסטערן איז איבערגעהאַקט
געוואָרן דורך רחלס אויסרוף: — אַה, מיין גאָט! מיין גאָט! — פּלוצלונג
האָט זיך העלען אַ ריס געטאָן:

— ניין, ניין, ניין!
— שווייגט פרויליין! — האָט אַ דונער געטאָן דער אַגענט און
זיך אַ כאַפּ געטאָן פאַר דער הינטער-קעשענע. העלען האָט אַ שפּרייז גע-
טאָן צו די עלטערן:

— רעדסט ניט! זיי ווייסן ניט פון קיין רחמנות!
— האַלט! — האָט דער געשטאַפּאַ אַגענט אַ צי געטאָן אַ רעוואָל-
ווער און געציילט אין העלענען — איך שים!
— ניין! — האָט אינסטינקטיוו אויסגעשריען דער יינגערער פון

די פאליציאנטן. דער עלטערער האָט אָפגעדרייט דעם קאָפּ אין אַ זייט.
העלען איז שטיין געבליבן אינמיטן שפּאַן, דער קערפּער געווענדעט צו
די עלטערן. דער אַגענט האָט אַלץ געהאַלטן דעם רעוואָלווער געצילט אָפּ
איר קאָפּ:

— רירט זיך ניט פון אָרט! ס'איז ניט אייער זאך. מעסיע, אייער
פאָטער, פאַרשטייט מער פון אייך.
— לאָזט אָפּ — האָט סאָקאלאָווסקי אַ מאַך געמאָן מיט דער
האַנט — מיר האָבן שוין סיי ווי געענדיקט.
— נו, רעדסט! — האָט זיך דער אַגענט באַרואיקט — וואו איז
ער? זיינע חברים?

— איך האָב ניט גערעדט וועגן מיין זון.
דער אַגענט איז בלאַס געוואָרן פון כעס. אין זיין גרויסער אויפּרע-
גונג האָט ער געקענט אַרויסברענגען פון מויל נאָר אָפּגעהאַקטע זאַצן:
— ניט? ... וואָס דען? ... וואָס דען האָט איר צו ריידן?
— איך האָב נאָר איבערגעגעבן מיין פרוי מיין לעצטן וואונטש.
אין פנים פון אַגענט האָבן זיך געביטן די פאַרבן. דער בלאַך פון
זיינע אויגן איז פאַרלאָפּן געוואָרן מיט בלוט:

— חזירים באַנדע! איר האָט מיך אָפּגעאַרט! ... מיר וועלן אייך
אַנלערנען! — זיין אַנטוישונג איז אַריבער אין אַ צאָרן. זיין נאַנצער קער-
פער האָט געציטערט פון רוגז — איר האָט געהאַט די חוצפה אָפּצונאַרן
אַ פּאָליציי-פונקציאָנאַר בעתן אויספילן זיינע אַמטלעכע פליכטן! — ער
האָט זיך אויסגעדרייט צו זיין קאַלענע — אָט אזוי גיבן זיי איבער זיין
קאַבאַלאַ פון דור צו דור, פון טאַטן צום זון. אויסראַטן מוז מען זיי, אַלע-
מען אויסראַטן! ... און איצט, נעמט אים, און גענאַנגען!

סאָקאלאָווסקי האָט אַראָפּגענידערט די טרעפּ מיט אַן אַראָפּגעלאָ-
זענעם קאָפּ, אַרומגערינגלט פון פיר פּאָליציי-לייט. — ניט קיין קאַבאַלאַ
און ניט קיין סודות! — האָט ער געטראַכט — איך האָב נאָר געוואָלט
איבערגעבן די קינדער מיין לעצטן וואונטש. עס איז דאָך דאָס רעכט פון
מענטשן איבערצולאָזן אַ צואה איידער ער גייט אַוועק פון דער וועלט.
אויך דאָס דאָזיקע רעכט ווילן זיי אונדז אַוועקרויבן. איך האָב געוואָלט
איבערגעבן מיינע קינדער מיין האָפּענונג אָפּ די קומענדיקע צייטן. און
ווייל דאָס וואָרט איז היינט פאַרבאָטן האָב איך געמאַכט נאָר אַ צייכן.

ער האָט עס געוואָלט זאָגן אָפּן קול. אָבער דאָס וואָרט איז געווען
פאַרבאָטן.

פינפטער קאפיטל

— דיין טאטן?! — האָט אויסגעשריען זשערמען. זי האָט געהערט די שטימע אין האַלב־שלאָף און די ווערטער זיינען איר פאַרגעקומען ספּס חלום ספּס וואָר.

— יאָ! — זיין קול איז דערנאָנגען פון דער ווייט, ווי פון אַן אָפּגרונט. ס'איז געווען אזוי פינצטער אַרום, אַז זשערמען האָט אים ניט געזען. זי האָט זיך אויפגעזעצט און אירע הענט האָבן געזוכט אין דער געדיכטער חשכות. ער האָט דערפילט אירע אַרעמס, וואָס האָבן זיך גע־קלאַמערט אַרום זיין האַלדז. דער וואַרעמער הויך פון איר מויל האָט גע־בלאָזן אַף זיין נאַסן. ס'האָט זיך אים אויסגעראַכט, אַז איר פנים איז נאַס.

— אָ, מיין אַרעמער זשאַק!

— פאַמעלעך און פאַרויכטיק האָט ער אָפּגעוויקלט די פאַרפלאַכ־טענע אַרעמס.

— מאַך ליכט! גוט? — האָט ער שטיל געבעטן.

זי האָט אַ דריי געטאָן דעם שאַלטער. אַ וויילע האָט דאָס צימער געשווינדלעך פאַר זייערע אויגן און דאָן האָט זי אים דערזען. ער איז גע־זען אַ בלאַסער מיט פאַרביסענע ליפּן.

— אה, זשאַק! — האָט זי אַרויסגערעדט. — זי האָט געוואַלט אים טרויסטן, אָבער אלע ווערטער, וואָס זיינען איר אַרויפגעשוואומען אָפּן געדאַנט, זיינען איר פאַרגעקומען נאַריש און זינלאָז. שווייגנדיק האָט זי אים געקוקט אין די אויגן און געוואַרט. ער האָט אָנגענומען איר האַנט און זי געדריקט. דאָן האָט זי געזאָגט:

— די הינט! מען וועט זיך אַפּרעכענען מיט זיי... זיי וועלן טייער באַצאָלן, פאַר די טאַטעס און קינדער!...

— יאָ! — ער האָט אָפּגעלאָזט איר האַנט און געקוקט אין אַ זייט — און איצט וועל איך גיין!

— ווען? איצט? — האָט זי אים אָנגעקוקט מיט דערשראָקענע
 אויגן. זי האָט אויפגעצייטערט: ער רעדט ניט צו דער זאך! ער האָט אַ גלעט
 געטאָן איר אַרעם. אַן אומעטיקער שמייכל האָט פאַרקרימט זיינע ליפּן:
 — איך בין ניט אַראָפּ פון זינען. אָבער איך מוז גיין!
 — וואוהיין? וואָס רעדסטו?
 — האָסט דאָך געהערט! זיי האָבן געמאַלדן, אז אויב איך וועל
 זיך ביז מאָרגן ניט מעלדן, וועלן זיי אים דערשיסן.
 — דו ווילסט גיין זיך שטעלן?
 — איך מוז!
 — צו די דאָזיקע רוצחים? דו ווילסט זיך אויסליפּערן אין די הענט
 פון די תּלּינים? פון די פאַרברעכער? דו וועסט עס ניט טאָן! כּשום אופן
 ניט! זיי וועלן... זיי וועלן אייך בייַדן דערשיסן!
 — קען זיין. איך האָב אַ קלער געטאָן וועגן דעם. אָבער וואָס פאַר
 אַן אַנדער ברירה האָב איך דען?
 זי האָט איצט דערפּילט די עקשנות וואָס האָט געקלונגען אין זיין
 שטימע און זי האָט געוואוסט, אז ס'וועט איר ניט אָנקומען אזוי לייכט
 אים אָפּצורייַדן פון זיין באַשלוס:
 — ווייל ס'איז דיין טאַטע?
 — מסתּמא... יאָ!
 — אָבער זיי דערשיסן דאָך שטענדיק משכּנות! נאָך יעדן אַטענ-
 טאַט דערשיסן זיי אומשולדיקע. ניין, זשאַק, וועסט זיך ניט לאָזן אָפּ-
 שרעקן פון זייער טעראָר!
 ער איז געזעסן פאַרטראַכט. ס'איז אים געווען פּיינלעך צו רייַדן.
 אָבער אזוי, שטומערהייט, וועט ער ניט קענען אוועקגיין! ער מוז עס איר
 דערקלערן:
 — די דערשיסונג פון משכּנות האָט תּמיד אָנגעוואָרפּן אַר מיר
 אַן אימה. ס'איז געווען ווי אַ בייזער חלום. אָבער געוואוסט האָב איך,
 אז דער דאָזיקער קאַמף איז נויטווענדיק און גערעכט, אז מען טאָר אים
 ניט אויפגעבן. דערפאַר האָב איך געהאַט כּוח אויסצוהאַלטן. איך האָב זיך
 געזאָגט, אז מען טאָר זיך ניט לאָזן באַזיגן דורך זייער טעראָר.
 — יאָ! — האָט באַשטעטיקט זשערמען און אַ האַפּענונג איז
 אויפגעגאַנגען אין איר.
 — אודאי — האָט ער ווייטער גערעדט — פּופּציק משכּנות, הונד-
 דערט משכּנות!... אָבער זיי האָבן געוואָלט די גאַנצע וועלט פאַרשקלאַפּן.

און זיי האָבן דערמאָרדעט איערן, וואָס האָט געוואָגט זיך קעגנצושטעלן.
ס'איז געווען אַ קאָמפּ אַף לעבן און טויט, פאַר יעדן איינעם פון אינדז.
— דער קאָמפּ גייט ווייטער, מיין ליבער! ער מוז ווייטער גיין,
אמת? אָט דאָס האָב איך דיר טאַקע געוואָלט זאָגן. איך קען עס נאָר ניט
גוט דערקלערן. — און זי האָט אים אַרומגענומען ווי וועלנדיק דערמיט
פאַרשטאַרקן איר געדאַנק, אַז ער מוז בלייבן.

— יאָ! — האָט ער זי געטוילעט צו זיך — אָבער איצט האָב איך
מורא, אַז דער געדאַנק וועגן טאַטן וועט מיך ניט לאָזן צורו.

— דאַרפסט ניט האָבן קיין שלעכטן געוויסן! — אירע אויגן זיי-
נען געווען פול מיט ליבע — דאָס וואָס דו האָסט געטאָן, האָסטו דאָך
אויך פאַר אים געטאָן. זיי האָבן פאַרפייניקט טויזנטער, מיליאָנען! אויך
אים וואָלטן זיי סיי ווי פאַרשלעפט. פריער אָדער שפעטער.

— איך ווייס. איך ווייס אויך, אַז ער וועט מיך ניט באַשולדיקן.
אָבער בלייבן קען איך ניט!

זי האָט זיך מיטאַמאָל באַפרייט פון זיינע אָרעמס און זיך אויפ-
געשטעלט. אירע אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן:

— פאַרשטיי דאָך! אַז דו וועסט בלייבן לעבן, וועסטו קענען נקמה
נעמען. פאַר די טאַטעס און ברידער און טויזנטער חברים און פריינט. דאָס
איז זייער איינציקער וואונטש!

— מסתמא ביסטו גערעכט — ער האָט געמאַכט אַ טריט אַף צו-
ריס — און פונדעסטוועגן וועל איך גיין.

זי האָט זיך דערפילט הילפלאָז. די קעלט פון צימער האָט זי איצט
דורכגעדרונגען און זי האָט געציטערט אַפן גאַנצן קערפער. זי איז צוגע-
גאַנגען צום בעט, האָט אַראָפגענומען אַ מאַנטל און זיך איינגעדרייט.
דאָן האָט זי אַרויפגעלייגט אירע הענט אַף זיינע אַקסלען און שטיל גע-
וויינט:

— קענסט נאָך אַ ביסל בלייבן — האָט זי געזאָגט אַ רעזיגנירטע
— וואַרט נאָך אָפּ! דו האָסט נאָך צייט!

— איך וועל ניט קענען רוען. איך וועל דאָ ניט קענען בלייבן און
וואַרטן.

זי האָט געהאַלטן איר קאָפּ צוגעדריקט צו זיין ברוסט. זשאַק האָט
זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער. דער גאַנצער אַוונט, וואָס ער האָט דאָ
פאַרבראַכט מיט איר צווישן די פיר ווענט, זייערע ביידנס רייד האָבן

אויפגעלעכט. באלד האָבן אויפגעטויכט אַנדערע זכּרונות. מיטאַמאָל האָט ער געזאָגט:

— איך האָב שטענדיק געוואָלט זיין אַן אָרנטלעכער מענטש און שוין יאָרן ווי דער ווינט בלאָזט מיר אַנטקעגן. געדענקסט אונדזער ערשטע באַגעגעניש? ביסט געווען מיין ערשטע ליבע!

— און דו ביסט געווען מיין איינציקע ליבע. מיט דיר האָב איך ערשט געלערנט דעם זין פון ליב האָבן.

— און פונדעסטוועגן... פונדעסטוועגן בין איך מיט דיר ווי מיט דער פרוי פון אַ נאָנטן חבר!

— ניין! — האָט זי אויפגעהויבן צו אים פאַרוויינטע אויגן. —

רייד ניט אזוי! געדענקסט די לעצטע נאַכט פאַר דיין אָפּפאַר קיין שפּאַ-ניע? דו האָסט מיר געזאָגט: „איך בין דיין מאַן! דיין ריכטיקער מאַן“ און איך האָב דיר געזאָגט: איך בין דיין פרוי! און איך בין דאָן געווען דיין פרוי, דיין ריכטיקע! — זי האָט זיך געקלאַמערט אָן אים. — ניט צוליב אונדז ביסטו אַוועק קיין שפּאַניע!

— די גאַנצע לעצטע יאָרן זיינען געווען אַ קייט פון מפּלות און ריקצונגן. פון שפּאַניע, פון האַלאַנד, פון פראַנקרייך... און שטענדיק איז עס געווען דער זעלבער שונא. איך האָב זיך געזאָגט, אַז צוריק וועל איך מער ניט גיין...

— אויך איצט וועסטו ניט גיין! — איז זשערמען געווען באַזעסן פון איין און איינציקן געדאַנק.

— איצט דאַכט זיך מיר, אַז איך וועל מער ניט קענען קעמפן, אויב איך וועל אים לאָזן שטאַרבן פאַר מיר. דער געדאַנק וועגן אים וועט מיך פאַראַלזירן, און דאָן האָט עס אויך ניט קיין זין, מען זאָל עמעצן דערשיסן אָנשטאַט מיר.

— איך ווייס ניט — איז זי ווידער געוואָרן אָפהענטיק — דו האָסט שטענדיק פאַרשטאַנען מער פאַר מיר... און איך האָב געוואָלט איבערמאַרען גיין צו דייע עלטערן, זיך באַקענען מיט דיין מאַמען...

— וועסט קענען גיין. זאָלסט נאָך אָפּוואַרטן עטלעכע טעג. וועסט זיי זאָגן, אַז ביסט געווען מיין כּלה. יאָ? — ער האָט זיך אַ וויילע פאַר-קלערט — ס'איז נאָך פרי! איך וואָלט אויך געקענט זיך אַראָפּכאַפּן אין שטוב און זיי זען צום לעצטן מאָל.

— אָבער וואָס רעדסטו? די גאַסן זיינען פול מיט פאַטרולן! און די שטוב איז זיכער באַוואַכט!

— וואָס קען מיר שוין פּאַסירן? אָבער איך וויל זי זען! איך וועל זיין פּאַרויכטיק. איך קען די געגנט און מען קען צו אונדז אַרײַנגיין דורך אַ הינטער-געסל. דורך אַן אַנדער הויף.

זי איז אַרײַנגעגאַנגען הינטערן פּאַרהאַנג און איז צוריקגעקומען מיט אַ קליינעם פעקעלע אין דער האַנט. זשאַס האָט זי אָנגעקוקט פּרעגנ-דיק.

— כ'האַב דיר געוואָלט עפעס מיטגעבן, ווי דעמאָלט, ווען דו ביסט אַוועק קיין שפּאַניע. איך קען זיך ניט פּאַרשטעלן, אַז מיר שייַדן זיך אַף שטענדיק. ס'דאַכט זיך מיר, אַז מיר וועלן זיך ווידער טרעפּן, פּלוצלונג, אומגעריכט, ווי ביז איצט.

* * *

די מינוטן זיינען געפּלאָסן שווער און לאַנגזאַם. די שטילקייט און פינצטערניש האָבן געאַטעמט מיט אימה און נעדריקט אַפּן האַרצן. דאַכט זיך אַז אַן אייביקייט איז שוין אַריבער און די נאַכט ציט זיך אַלץ. עס וועט קיינמאַל מער ניט טאַגן, די זון וועט מער ניט אויפשיינען. די וועלט האָט זיך געקויקלט אין אַ תּהום פון חשכות.

רחל האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ. האָט מען געקלאַפט? העלען, וואָס איז געלעגן אין שכנינותדיקן בעט, האָט ניט געאַטעמט. זי האָט שיעור ניט אויפגעשריען פון שרעק. איצט האָט זי קלאַרער דערהערט אַ קלאַפּן אין טיר.

— ס'איז אין קיך! — האָט אַ פּליסטער געטאַן העלען, וואָס איז אויך געלעגן מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטעם און צוגעהאַרנט. זיי זיינען אויפגעשטאַנען און זיך אַ שאַר געטאַן אין די ווייסע נאַכט-מלכּושים דורך די אויסגעלאָשענע צימערן.

— רבּונו של עולם, זיי קומען ווידעראַמאָל אים זוכן!

— באַרואיך זיך, מאַמע, ער איז דאָך ניט אינדערהיים!

מיטאַמאָל האָט דער מאַמעס וואַכזאַמער אויער אויפגעכאַפט אַ באַ-קאַנטע שטימע. — ס'איז ער! — האָט זי אויסגערופּן. העלען איז אַרײַנגעלאָפּן אין קיך און אין אַ וויילע אַרום איז זי צוריקגעקומען מיט זשאַקן. אַריבערטערטנדיק דעם שוועל, האָט זי אַלץ גערעדט צו אים:

— אָבער ווי קומסטו אַהער? האָסט ניט באַדאַרפט!

ער איז צוגעגאַנגען צו דער מאַמען און אָנגענומען איר האַנט:

— זיי מיר מוחל, מאַמע. איך האָב געמוזט...

— וואָס רעדסטו, מיין קינד? ביסט מיין גוט קינד! — זי האָט אים געגלעט איבערן קאָפּ.

— האָסט ניט באַדאַרפט קומען אַהערצו — האָט איבערגעחזרט העלען — דו טאַרסט דאָ ניט בלייבן! זיי זיינען דאָ געווען. היינט אין אָונט...

— איך ווייס אַלץ! — האָט זשאַק איר ניט געלאָזן אויסריידן — איך בין געקומען זיך זעגענען מיט אייך!

פון דער ערשטער מינוט אָן איז רחלען פאַרגעקומען, אַז זי האָט זיך געריכט אַף אים, אַז זי האָט עס געוואוסט און געווארט זינט אינדערפרי. זיינע רייד האָבן זי איבערגעשראַקן און צעמישט. זי האָט אים צוגעהאַלטן פאַר ביידע הענט:

— זיך זעגענען? דו פאַרסט אָוועק? דו ווילסט אונדז ווידער פאַר-לאָזן?... איינע אַליין אַף דער עלטער!

— אָבער מאַמע, וואָס רעדסטו, — האָט העלען זיך באַמיט זי צוריקצופירן אין דער ווירקלעכקייט — ער טאַר דאָך ניט! ער טאַר דאָך דאָ ניט בלייבן!

— יאָ, יאָ, ער טאַר ניט! — רחל איז געקומען צו זיך און גערעדט מיט רעזיגנאַציע — ס'איז נאָר אַזוי טרויעריק!... אוראי זאָלסטו אָוועק-פאַרן! ניי, מיין זון, וואו די אויגן וועלן דיך טראַגן... פאַרלאָז דעם דאָ-זיקן גיהנום!

זשאַק האָט געוואָלט ריידן און ניט געקענט. ס'איז שפעט, ער וועט זיי מוזן דערקלערן און אָוועקגיין. ווי זאָל ער אַרויסרייסן דער מאַמען פון איר אילוויע? רחל האָט געבעטן העלענען מאַכן ליכט, אָבער דער שייין האָט זי איבערגעשראַקן:

— לעש אויס! לעש אויס! — האָט זי זיך געבעטן — מען וועט באַמערקן, אַז מיר זיינען וואָך!

אין צימער איז ווידער געוואָרן פינצטער. זי האָט צוגעצויגן זשאַק צו זיך, געפירט אירע ציטערנדיקע פינגער איבער זיין פנים און מלבושים, און געפליסטערט: — דו זעסט אויס שלעכט, מיין קינד! דייןע באַקן זיינען איינגעפאַלן... זאָג מיר, האָסט געהונגערט אוראי... טראַגסט אַזאַ דינעם מאַנטל און אין דרויסן איז אַ ביטערע קעלט!...

— ס'איז גאָרניט, מאַמע, איך האָב געוואָלט אייך נאָך איינמאַל זען!

— איך האָב דיך געזען באַם קאַנאַל. דו קומסט איצט פון דאָרטן?

— האָסט ניט באַדאַרפט קומען פון אזוי ווייט! — האָט זיך אַרײַנגעמישט העלען — דערצו נאָך באַנאַכט!

— ס'איז מיר שוין אַלעאיינס!... — ער האָט געוואָלט דערצײלן נאָך וואָס ער איז געקומען, אָבער רחל האָט צוגעדריקט זיין קאָפּ צו איר ברוסט און איר שטימע האָט זיך געבעטן: — רײד ניט אזוי, מיין קינד!... און ער האָט זי באַרוואַיקט: — איך בין געווען פּאַרזיכטיק. כ'בין געפּאַרן מיטן מעטראָ און דאָן בין איך אַרײַן דורכן הינטערשטן הויף, אַריבער-קלעטערנדיק דעם פּאַרקאָן.

— דו ביסט געווען אזויפיל שעה אין דרויסן! אין דאָזיקן דינעם מאַנטל? און וואָס האָסטו דאָרט געטאָן כאַם קאַנאַל? באַ וועמען ביסטו געווען?

— באַ באַקאַנטע.

— באַ יענעם מיידל? באַ זשערמען?

— יאָ. דו קענסט זי?

— העלען האָט אונדז דערצײלט. דו קענסט זי שוין פון לאַנג?

וואָס איז זי דײַנע?

זשאַק האָט זיך אַ ווײַלע פּאַרטראַכט. דאָן האָט ער געזאָגט:

— זי איז מינע אַ כלה.

— און פּאַרוואָס האָסטו אונדז קײנמאָל ניט דערצײלט פון איר?

פּאַרוואָס האָסטו זי קײנמאָל ניט אַרויפגעבראַכט צו אונדז אַהיים?

— ווײַל... כ'האָב געקלערט, אַז אפּשר וועט זי אײך ניט זיין רעכט, ניט געפּעלן ווערן. זי איז ניט קײן ייִדישע...

— זי איז ניט קײן ייִדישע? — האָט רחל איבערגעזאָגט — אָבער זי איז אַן אונדזערדיקע, אמת? ... זי האָט דיר געהאַלפּן אין אַ שווערער שעה! זאָל איר נאָט בענטשן!... זאָל אײך בײַדן נאָט בענטשן! — האָט זי צוגעגעבן נאָך אַ קורצער הפסקה.

— בײַדן? ... נײַן, מאַמע, איך בין געקומען זיך זעגענען. איך וויל זיך גײן מעלדן, כדי זיי זאָלן באַפּרײען דעם טאַטן!

— נײַן! — האָט אויסגעשרײען העלען — דו וועסט ניט גײן! ס'איז אומזיסט. ווער עס פּאַלט אײנמאָל אַרײַן אין זײערע לאַפּעס, קומט שוין ניט אַרויס!

— אײך דו, העלען?

— לאַז, טאָכטער, איך וועל עס אים זאָגן — האָט שטיל געזאָגט רחל — דאָרט איז מײן מאַן און דאָ איז מײן זון און איך וועל עס אים

זאָגן. דו וועסט ניט גיין, מיין זון. דער טאטע האָט עס געוואָלט. איידער זיי האָבן אים צוגענומען האָט ער עס מיר געזאָגט. ער האָט געזאָגט, אז דו זאָלסט זיך ניט מעלדן, אויב אפילו זיי וועלן אים האַלטן נאָך אַ לענד־ גערע צייט, כדי דיך אַריינצוקריגן אין זייערע הענט.

— אָבער פאַרוואָס? פאַרוואָס? — האָט אויסגעשריען זשאַק, אַ צעטומלטער.

— ער האָט ניט געזאָגט פאַרוואָס. די מחבלים זיינען געשטאַנען דאַנעבן און מיר האָבן ניט געקענט לאַנג ריידן. נאָר געצוילטע ווערטער האָט ער געקענט ריידן. און דאָס זיינען געווען זיינע ווערטער. ס'איז גע־ ווען זיין לעצטער וואונטש.

זשאַק האָט אַראָפּגעלאָזן די הענט. פאַרוואָס ווילן זיי אים פאַר־ האַלטן? אַלע! זשערמען, העלען און דער טאטע אויך!... ער האָט שטיל געפליסטערט, ווי ער וואָלט גערעדט צו זיך אַליין :

— און איך האָב געמיינט, אז איך האָב שוין פאַרענדיקט אַלע חשבונות מיט דער וועלט. פאַרנדיק אַהערצו האָב איך אונטערגעצויגן דעם סך הכל. כ'האָב נאָר געוואָלט זיך זעגענען מיט אייך!

— דער חשבון איז ניט געענדיקט — האָט העלען גערעדט (אין ווינקל — מיר האָבן אַ גרויסע רעכענונג צוצושטעלן. זיי וועלן מוזן צאָלן! — צאָלן? — רחלס קול איז געווען פול מיט יאוש — די טויטע וועלן שוין ניט לעבעדיק ווערן... ווער וועט קענען צאָלן פאַר אַזויפיל פיין און ווייטיק? ווער וועט קענען גוט מאַכן די ימען פון ליידן און טרערן? קיין וואַסער אַף דער וועלט וועט ניט קענען אַפּוואַשן די טייכן פון אומ־ שולדיק פאַרגאַסענעם בלוט!

זי האָט אַ זוך געטאָן אין דער פינצטער און זיך אַראָפּגעלאָזן אַף אַ שטול. העלען איז צוגעגאַנגען צו איר:

— ס'איז דיר קאַלט מאַמע, גיי לייג זיך!

— ניין, איך וועל דאָ וואַרטן. ער וועט דאָך גלייך מוזן אַוועקגיין!
— ער וועט נאָך אַ וויילע בלייבן — האָט געזאָגט העלען — ער וועט מוזן אַפּוואַרטן ביז אינדערפרי, ווען די גאַסן וועלן אויפגעלעכט ווערן.
— איך וועל סיי ווי ניט קענען איינשלאָפן. איך האָב מורא, טאָ־ מער קומען זיי ווידער.

— זיי וועלן ניט קומען — האָט פאַרויכערט זשאַק — זיי ווייסן, אז איך בין דאָ ניטאָ.

רחל איז אַרויס אַף אַ וויילע און איז צוריקגעקומען מיט אַ דיסקן

מלבוש, וואָס זי האָט דערלאָנגט זשאָקן: — נאָ, קינד, טו עס אָן! ער האָט דערקענט דעם טאַטנס שבתדיקן מאַנטל. זיי האָבן זיך געזעצט אין שטולן און שוויינגנדיק געוואַרט. די קינדער זיינען לאַנגזאַם איינגעשלאָפן. נאָר די מאַמע איז געבליבן וואָך. זי האָט אָנגעהויבן ציטערן פון קעלט און גע-וואוסט, אַז עס דערנענטערט זיך דער פאַרטאָג.

פאַרזיכטיק, כּדי ניט אופצוועקן די קינדער, איז זי צוגעגאַנגען צום פענצטער און אָפּגעשאַרט דעם פאַרהאַנג. אַ גרוי ליכט האָט זיך אַרייַנגעזיפט אין צימער. די שטאַט איז געלעגן איינגעקנוילט אין אַ בלאַסער דעמערונג, פאַרזונקען אין אַ שווערן חלום. זי האָט אַ סוף געטאָן צום זון. אין טונקעלן שוין האָט ער אויסגעזען אינגאַנצן ענלעך צום טאַטן. ס'האָט איר אַ מיש געטאָן אין קאַפּ: באַנאַכט וועקן זיי די קרבנות. באַנינען, פאַרן זון-אויפגאַנג דערשיינט מען זיי!.. איצט פירן זיי אים אַרויס, זיי שמעלן אים צו דער וואַנט. די ביכסן זיינען געצילט. עס האָט אָפּגעהילכט אַ צע-צויגענער זאַלפּ. זי האָט אויפגעשריען.

זשאָק האָט זיך אויפגעכאַפט און איז צוגעלאָפּן צום פענצטער. אַ פאַרשלאָפּענער, האָט ער אַ ציטער געטאָן און זיך געריבן די אויגן: ס'איז די פרימאַרגן קעלט! אַ ביסל שפעטער וועט אַ שוין טאָן די זון און ס'וועט וואַרעמער ווערן. דערווייל איז דעמערונג. די זון גייט ערשט אויף הינטער ווייטע האַריוואַנטן.